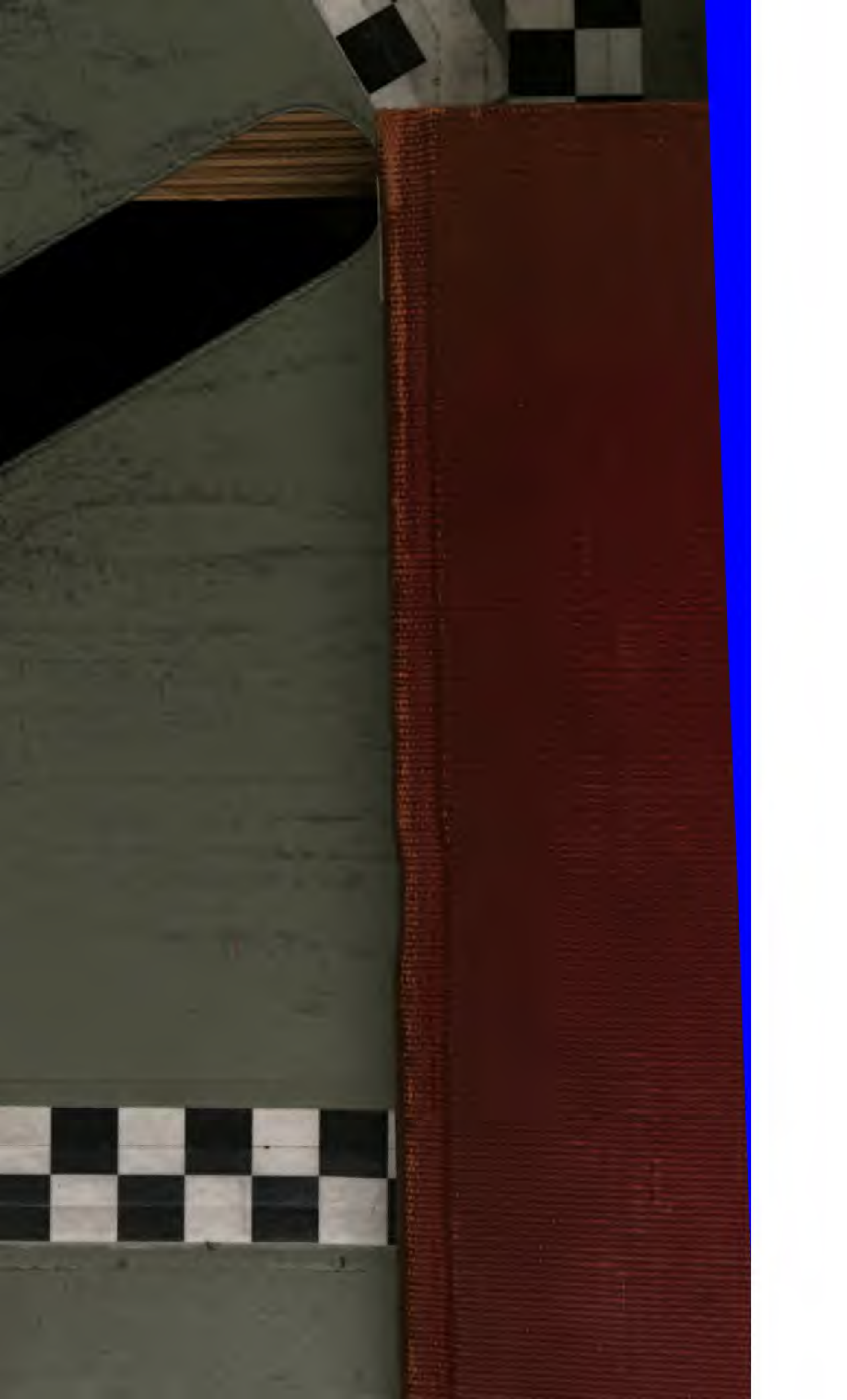
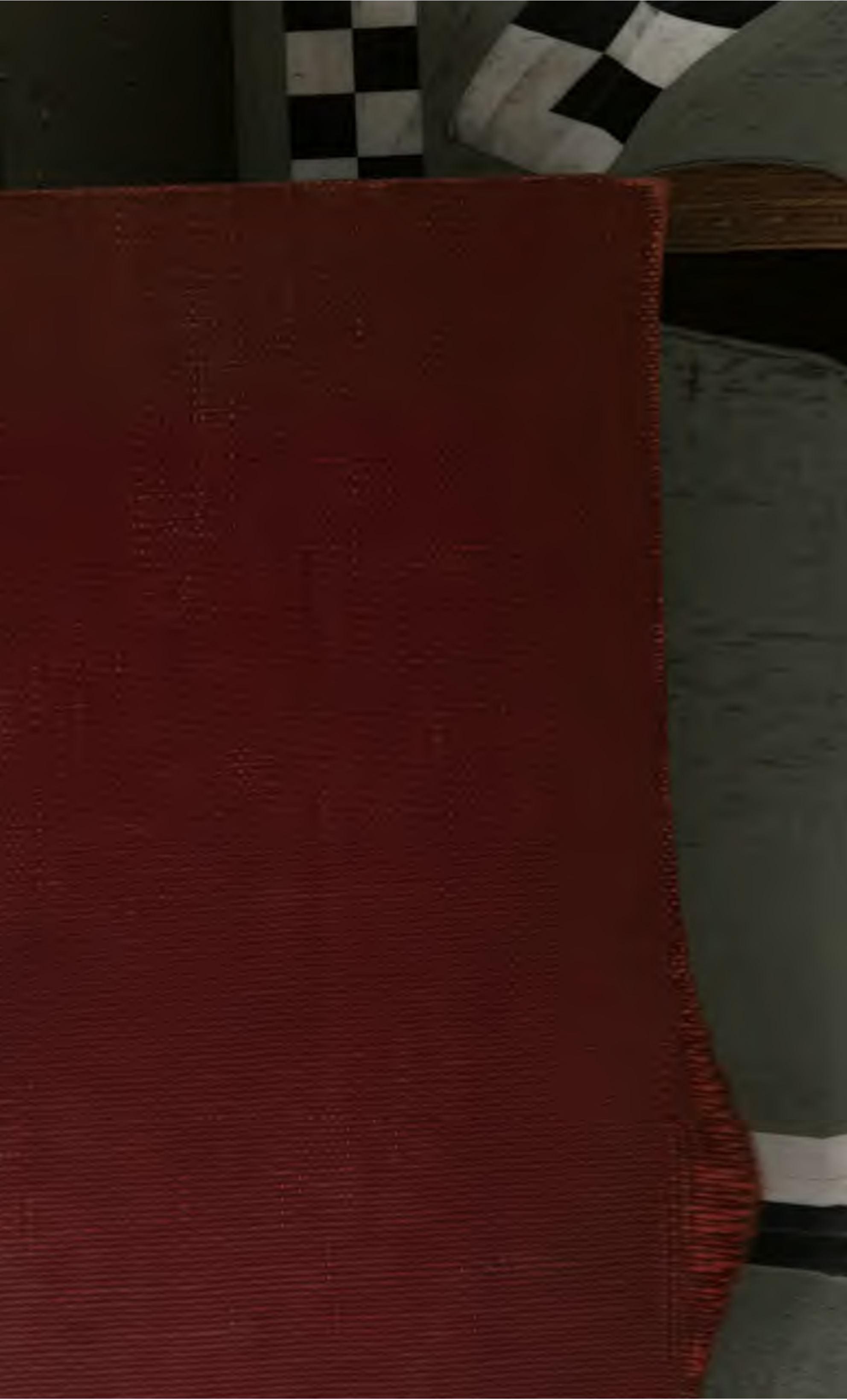

INSIGNIA ACADEMIAE HARVARDIANAE CANTAB: NOV: ANGLIAE
VE RI
TAS
The Gift of
Mary Bryant Brandegee
in Memory of
William Fletcher Weld
HARVARD COLLEGE LIBRARY

BÆDÆ

HISTORIA ECCLESIASTICA

GENTIS ANGLORUM.

CUM OPUSCULIS QUIBUSDAM

ET

EPISTOLA BONIFACII AD CUDBERTUM ARCHIEPISCOPUM.

CURA ROBERTI HUSSEY, B.D.

HISTOR. ECCLESIAST. PROF. REG.

OXONII:

E TYPOGRAPHEO ACADEMICO.

MDCCCXLVI.

PRÆFATIO.

CONSILIUM hujus editionis Bædæ Historiæ Ecclesiasticæ fuit, ut librum utilem et, cum textu probæ fidei, parabilem, in studiosam juventutem conferrem. Quem in finem curavi imprimis imprimendum textum editionis Smithii, Cantabrig. 1722, paucissimis tantummodo locis immutatum, cum integris Smithii notis, sed non Appendices; Alias notas adjeci quæ e re esse videbantur, quatenus sineret angustum temporis spatium, intra quod exemplarium penuria opus præstandum exigebat.

Hæc in summo fuit instituti mei ratio. De singulis vero plura sunt dicenda. Textus Historiæ Ecclesiasticæ editionis Smithii desumptus est e codice Mori, cujus præstantiam ut lectori notum faciam, operæ pretium erit ipsius Smithii verba citare, qui in præfatione sua ita rem exponit.

"Codex MS. omnium vetustissimus non ita pridem erat "penes egregium illum literarum fautorem Joannem Morum "episcopum nuper Eliensem, hodieque in bibliotheca regia "Cantabrigiæ asservatur, antiquioribus literis Anglo-Saxoni-"cis exaratus circa annum 737, post nostri auctoris obitum "secundum, ut patet ex quibusdam notulis chronologicis ad "calcem libri positis, quæ in hunc annum concurrunt. His "autem verbis scribuntur:

"*Anno* dxlvii *Ida regnare cœpit a quo Regalis Nor-* "*danhymbrorum prosapia originem tenet et* xii *annos in regno* "*permansit. Post hunc Glappa* i *annum. Adda* viii, *Ædilric* "iv, *Theodric* vii, *Friduuald* vi, *Hussa* vii, *Ædilfrid* xxiv, "*Æduini* xvii, *Osuald* ix, *Osuiu* xxviii, *Ecgfrid* xv, *Aldfrid* "xx, *Osred* xi, *Coinred* i, *Osric* xi, *Ceoluulf* viii.

"*Baptizavit Paulinus ante an.* cxi.
"*Eclipsis ante an.* lxxiii.
"*Penda moritur ante an.* lxxix.
"*Pugna Ecgfridi ante an.* lxiii.
"*Ælfuini ante an.* lviii.
"*Monasterium æt Uiuræmoda ante an.* lxiv.
"*Cometæ visæ ante an.* viii.
"*Eodem an. Pater Ecgberct transivit ad Christum.*
"*Angli in Brittania ante an.* ccxcii.

"Hisce pene omnibus in annum 737. concurrentibus, [a]Cl. "Uuanleio in MSS. Anglo-Saxonicis versatissimo verisimile "videtur hunc ipsum codicem eodem anno, Ceoluulfo adhuc "regnante, seu saltem ante Eadbercti inaugurationem, duo- "bus quoque annis post Bædæ obitum, in Uuiremuthensi "monasterio fuisse scriptum. Adde quod manus hujusce "codicis bene convenit cum exemplari Pastoralis Gregorii "magni papæ, quod Uuillibaldus diaconus scripsit, hoc est, "inter an. 731. quo diaconatum suscepit, et an. 740. in quo "creatus fuit presbyter. Convenit quoque cum aliis indubi- "tatæ vetustatis et libris et diplomatibus, præcipue cum illa "Valdharii Lundoniensis Antistitis epistola ad Berctualdum "archiepiscopum, quam in Appendice Num. xxiv. excudimus. "Probabile est codicem post paucos ab ejus scriptione annos "in Galliam fuisse asportatum: crebræ enim habentur dis- "tinctiones, emendationes, &c. ab homine Gallo exaratæ, qui "ægre manum Anglo-Saxonicam legebat: et hæ quidem ad- "notationes in manu Gallica passim occurrentes circa initium "libri nongentis fere abhinc annis scriptæ videntur. Denique "ad calcem quoque hoc scribitur: *Item ex decretis papæ Gre-* "*gorii junioris qui nunc Romanam catholicam regit matrem* "*ecclesiam.* Hic autem Gregorius videtur intelligi tertius, qui "Gregorio secundo in pontificatu successit anno 731, et mor- "tuus est anno 741. In Gallia conservatus fuit hic codex "satis diligenter usque ad conclusionem fœderis initi inter "Gulielmum magnæ Britanniæ regem et Ludovicum regem "Christianissimum apud Ryswickum; cum vir quidam doctis- "simus eum cum multis aliis codicibus rarissimis tam Græcis "quam Latinis publica auctione emerit, et eos omnes admo- "dum reverendo domino possessori vendiderit. Hoc autem "κειμήλιον antiquitate veneranda, auctoritate maxima, fide "optima atque certissima, ex ipso Bædæ autographo, in ipso "monasterio ubi Bæda Historiam composuit, ut videtur, de- "scriptum, patri meo episcopus ille philobiblus utendum præ- "buit. Quod quidem bis summa cura cum Chiffletiana edi- "tione collatum ad verbum a nobis imprimitur. Patri enim "religio fuit de codicis tam admirandæ vetustatis fide, nisi "ubi librarium falso scripsisse aperte deprehenditur, vel ali- "quantulum decedere. Neque immerito; duobus enim codi- "cibus, qui Saxonicis literis exarantur, et in [b]Cottoniana "Bibliotheca asservantur, et tertio quoque in Bibliotheca re- "gia ante Normannicam conquisitionem, ut videtur, scripto, "cum eo una comparatis; in propriis nominibus, antiqua voces "compositas scribendi methodo, et in omnibus fere adeo con- "veniunt; et in lectionibus adeo nugatoriis, iisque paucis,

[a] Vide ejus catalogum librorum septentrionalium p. 288.
[b] Tiberius C. 2. et A. 14.

"differunt: ut nulla ratio omnino esset, cur textus ex Mo-
"riano codice optime constitutus vel tantillum mutaretur."

Hoc igitur textu usus sum, facta prius collatione aliarum editionum, et inspectis nonnunquam codicibus prout res tulerit. Menda quædam Smithii corrigere potui ad ipsum Mori codicem ope amici Cantabrigiensis, qui loca nonnulla Historiæ Ecclesiasticæ et Historiæ Abbatum rogatus humanissime contulit, pro quo ei nunc libenter gratias ago: quædam Stevenson in editione sua jamdudum emendaverat: denique paucissima in dubiis locis immutavi, ubi aliarum editionum lectio fide probabilis sensu potior esse videbatur; sed levia hæc sunt.

Historiæ Ecclesiasticæ subjunxi editionem duorum Bædæ Opusculorum, Historiam Abbatum Vuiremuthensium et Gyruuensium et Epistolam ad Ecgbertum, atque Epistolæ Bonifacii ad Cudbertum archiepiscopum Cantuariorum, quæ omnia historiam ecclesiæ Anglorum ejus sæculi multum illustrant.

Textus Historiæ Abbatum, et Epistolæ Bædæ ad Ecgbertum ex editione Smithii, simili ratione qua Historiæ Ecclesiasticæ, desumptus est. Cum vero Smith in præfatione sua asserit, (quod Stevenson et Giles perperam repetunt,) codicem Historiæ Abbatum in Collegio Mertonensi esse, videtur in animo habuisse codicem illum Bodleianum Fairfax 6: nam Collegium Mertoni nullum habet codicem hujus libri, sed Epistolæ Bædæ ad Ecgbertum, et Historiæ Ecclesiasticæ codicem imperfectum: Smith autem certe usus est codice illo Fairfax 6. Alium vero præterea codicem Historiæ Abbatum habet Bibliotheca Bodleiana, quem an Smith viderit incertum est. Hic est Cod. Digby 112, et continet Historiam Abbatum interruptam, cum aliis rebus in formam homiliarum digestam: ita tamen Bædæ ipsius verba in quibusdam locis servare videtur ut inde textus nonnihil emendari potuerit, præsertim cum in iis ipsis conspirat cum emendationibus quas Stevenson ex Harleiano codice decerpserat. Codex Epistolæ Bædæ ad Ecgbertum quem possidet Collegium Mertoni ipse est a quo Smith textum suum constituit.

Textus Epistolæ Bonifacii est Serarii cum aliis editionibus collatus et e Spelmanno completus.

In margine positæ sunt lectionum varietates quas Smith collegit cum vulgatas editiones e codice Mori emendavit. Has ille sub titulo, *Vulgatorum Codicum*, margini suo apposuit; et fuere quidem cum editorum tum manuscriptorum librorum varietates, quas Giles persæpe in textum suum restituit: has ego in margine retinui signatas litera V: aliæ habent *Chiffl.* quas Smith e Chiffletii editione citavit. Sed cum Smith non paucas discrepantias aliarum ante se editionum omisit, earum numerum auxi, addita eadem litera, V, quoties e variis editio-

nibus depromptæ sunt, plerumque vero alia litera quæ auctorem suum prodat. Literæ vel sigla quæ singulos libros scriptos vel editos qui in margine citantur designant, infra describuntur.

Notas Smithii ad calcem paginæ distinxi litera S. in fine scripta: nisi quod semel pagina 331 eam notare omisi. Sunt quoque perpaucæ Smithii notulæ inter lectionum varietates, ubi oportebat eandem distinctionem servare; sed imprudens id prætermisi. Et sunt profecto non magni momenti, quales legenti fere ex ipsa re constabit a Smithii editione translatas esse: nam cæteræ hujusmodi notulæ, quæ meæ sunt, pleræque vel ipsam Smithii lectionem respiciunt, vel libros citant quibus Smith non usus est.

Expositio Siglorum quæ in margine leguntur.

V. notat,	Editiones ante Smith vulgatas.
St.	Editionem Stevenson.
W.	—— Wheloci Cantabr. 1643.
C.	—— Coloniæ 1688.
L.	—— Lovanii 1566.
G.	—— Giles.
Bened.	—— Benedictinam Epistolarum Gregorii.
M. vel Mans	Collectionem Conciliorum Mansi.
J. Diacon.	Johannis Diaconi Vitam Gregorii.
Sax. vel Vers. Sax.	Versionem Saxonicam Historiæ Ecclesiasticæ.
Ser.	Editionem Epistolarum Bonifacii Serarii.
C. et I.	Duos earundem codices quibus usus est Serarius.
Sp.	Editionem Spelmanni in Conciliis Britann.
Cod. Mor.	Codicem Mori.
Cod. Dunelm.	—— Historiæ Ecclesiasticæ in Bibliotheca Ecclesiæ Dunelmensis conservatum.
Cod. B. Digb.	—— Historiæ Abbatum in Bibliotheca Bodleiana, Digby 112.
Cod. B. Fairf.	—— Historiæ ejusdem in Bibliotheca Bodleiana, Fairfax 6.
Cod. Mert.	—— Epistolæ ad Ecgbertum in Bibliotheca Collegii Mertoni.

HISTORIÆ ECCLESIASTICÆ

ELENCHUS CAPITUM.

LIBER II.

LIBER III.

LIBER IV.

LIBER V.

37

GLORIOSISSIMO REGI

CEOLUULPHO

BÆDA FAMULUS CHRISTI, ET PRESBYTER.

HISTORIAM Gentis Anglorum Ecclesiasticam quam nuper edideram, libentissime tibi desideranti, rex, et prius ad legendum ac probandum transmisi, et nunc ad transscribendum ac plenius ex tempore meditandum retransmitto: satisque studium tuæ sinceritatis amplector, quo non solum audiendis Scripturæ [a]sanctæ verbis aurem sedulus accommodas, verum etiam noscendis priorum gestis sive dictis et maxime nostræ gentis virorum illustrium, curam vigilanter impendis. Sive enim historia de bonis bona referat, ad imitandum bonum auditor sollicitus instigatur; seu mala commemoret de pravis, nihilominus religiosus ac pius auditor sive lector devitando quod noxium est ac perversum, ipse sollertius ad exsequenda ea quæ bona ac Deo digna esse cognoverit, accenditur. Quod ipsum tu quoque vigilantissime deprehendens, historiam memoratam in notitiam tibi simulque eis quibus te regendis divina præfecit auctoritas, ob generalis curam salutis latius [b]propalari desideras. *Operis institutum.*

Ut autem in his quæ scripsi, vel tibi [c]vel cæteris auditoribus sive lectoribus hujus Historiæ occasionem dubitandi subtraham, quibus hæc maxime auctoribus didicerim breviter intimare curabo. Auctor ante omnes atque adjutor opusculi hujus Albinus [d]abba reverentissimus vir per omnia doctissimus *Adjutores.*

[a] *sacræ*, decepti abbreviatura MSSrum V. [b] *propagari*, corrigentes scilicet auctorem V. [c] *tibi, magnanime Rex* V.G. [d] *abbas reverendissimus* V.G.

2. *Ceoluulfo*] Nordanhymbrorum scil. Regi, de quo vide Hist. v. 24. Alius autem fuit ejus demnominis rex Occid. Saxonum, A.D. 527: alius Merciorum, A. 819. S.

21. *Albinus*] Scriptores summi nominis Baronius, Contius, imo et Lelandus ipse confundunt hunc Albinum cum Flacco Albino alias Alcuino; cum tamen

extitit; qui in ecclesia Cantuariorum a beatæ memoriæ Theodoro archiepiscopo et Hadriano abbate viris venerabilibus 38
atque eruditissimis [e]institutus, diligenter omnia quæ in ipsa Cantuariorum provincia vel etiam in contiguis [f]eidem regionibus a discipulis beati papæ Gregorii gesta fuere, vel monimentis literarum vel seniorum traditione cognoverat: [g]et ea mihi de his quæ memoria digna videbantur, per religiosum Lundoniensis ecclesiæ presbyterum Nothelmum, sive literis mandata sive ipsius Nothelmi viva voce referenda, transmisit. Qui videlicet Nothelmus postea Romam veniens, nonnullas ibi beati Gregorii papæ simul et aliorum pontificum epistolas, perscrutato ejusdem sanctæ ecclesiæ Romanæ scrinio permissu ejus qui nunc ipsi ecclesiæ præest Gregorii pontificis, invenit, reversusque nobis nostræ Historiæ inserendas, cum consilio præfati Albini reverentissimi patris adtulit. A principio itaque voluminis hujus usque ad tempus quo gens Anglorum fidem Christi percepit, ex priorum maxime scriptis hinc inde collectis ea quæ [i]promeremus didicimus. Exinde autem usque ad tempora præsentia, quæ in ecclesia Cantuariorum per discipulos beati papæ Gregorii sive successores eorum, vel sub quibus regibus gesta sint, memorati abbatis Albini industria Nothelmo, ut diximus, perferente cognovimus. Qui etiam

[e] *institutus diligenter*, sic Chiffl. posuit comma post diligenter, commodius ut ipsi videbatur ad sensum, sed contra stylum auctoris. Vid. pag. seq. lin. 19. [f] *ejusdem* V. [g] *et*, quasi redundans abjiciunt V. [i] *promemus* V.

ille integro fere seculo inferior, discipulus Ecgberecti archiepiscopi Ebor. obiit abbas Turon. A. 804; hic autem discipulus Theodori archiepiscopi, et Hadriani abbatis Cantuar. obiit ipse abbas Cantuar. A. 732. [Conf. v. 20.] Ad hunc Albinum Beda de auxilii accepti beneficio epistolam scripsit, quam vide suo loco. S. [Mabillon Vet. Analect. v. 1. p. 9.]

5. *presbyterum*] Auctor Historiæ de Antiq. Britt. Eccl. appellat Nothelmum Lundoniensis ecclesiæ episcopum, levi quidem lapsu, sed quum inde malevolis quibusdam occasio censuræ data fuerit, et Wheloco etiam erroris, monitum hic esto Nothelmum Lundoniensis ecclesiæ presbyterum tantum fuisse, Cantuariensis autem episcopum, A. 735. ultra Bedanæ Historiæ terminum. S.

9. *ejus qui nunc—Gregorii*] Plerique hic Gregorium secundum intelligunt, cujus zelus in Germanis ad fidem convertendis, et custodia bibliothecæ pontificiæ ante ipsum pontificatum auctoribus argumento fuerunt, ut epistolas perscrutandi licentia Nothelmo concessa, ab illo pontifice peteretur. Sed temporis ratio nullatenus admittit. Obiit enim Gregorius secundus 17° Januarii, [11° Februarii secundum Pagi,] A. 731, eique in pontificatu successit Gregorius tertius 22° Februarii [18° Martii] ejusdem anni. Beda autem decimæ diei Junii sequentis meminit ad consecrationem Tatuvini Hist. v. 24. Præfationem igitur hanc Ceoluulfo non nisi post librum absolutum transmittens, immo post recognitum retransmittens, clausulam hanc tempore Gregorii tertii scripsit, eumque hic pontificem designat. S. Sed verisimilior videtur esse conjectura Stevenson, nempe hæc de Gregorio secundo dici, et hanc Præfationis partem prius scriptam esse. Nam etsi Gregorii secundi obitus et Gregorii tertii consecratio Bedæ innotuerit antequam ultimam manum Historiæ suæ admoverit, tamen necesse est ut licentia ea perscrutandi epistolas, de qua dicit, sub pontificatu Gregorii secundi Nothelmo concessa sit, atque idcirco ejus permissu.

provinciæ Orientalium [k] simul et Occidentalium Saxonum nec non et Orientalium Anglorum atque Nordanhymbrorum, a quibus præsulibus vel quorum tempore regum gratiam evangelii perceperint, nonnulla mihi ex parte prodiderunt. Denique hortatu præcipue ipsius Albini ut hoc opus adgredi auderem provocatus sum. Sed et [l] Danihel reverentissimus Occidentalium Saxonum episcopus qui nunc usque superest, nonnulla mihi de historia ecclesiastica provinciæ ipsius simul et proxima illi Australium Saxonum nec non et Vectæ insulæ, literis mandata declaravit. Qualiter vero per ministerium Ceddi et [m] Ceadda religiosorum Christi sacerdotum, vel provincia Merciorum ad fidem Christi quam non noverat, pervenerit, vel provincia Orientalium Saxonum fidem quam olim exsufflaverat, recuperaverit, qualis etiam ipsorum patrum vita vel obitus extiterit, diligenter a fratribus monasterii quod ab ipsis conditum Læstingaeu cognominatur, agnovimus. Porro in provincia Orientalium Anglorum quæ fuerint gesta ecclesiastica, partim ex scriptis vel traditione priorum, partim reverentissimi abbatis Esi relatione comperimus. At vero in provincia Lindissi quæ sint gesta erga fidem Christi quæve successio sacerdotalis extiterit, vel literis reverentissimi antistitis Cynibercti vel aliorum fidelium virorum viva voce didicimus. Quæ [n] autem in Nordanhymbrorum provincia ex
39 quo tempore fidem Christi perceperunt usque ad præsens per diversas regiones in ecclesia sint acta, non uno quolibet auctore, sed fideli innumerorum testium qui hæc scire vel meminisse poterant adsertione cognovi, exceptis his quæ per meipsum nosse poteram. Inter quæ notandum, quod ea quæ de sanctissimo patre et antistite Cudbercto vel in hoc volumine vel in libello Gestorum ipsius conscripsi, partim ex eis quæ de illo prius a fratribus ecclesiæ Lindisfarnensis scripta reperi adsumpsi, simpliciter fidem historiæ quam legebam accommodans, partim vero ea quæ certissima fidelium virorum adtestatione per me [o] ipse cognoscere potui sollerter adjicere curavi. Lectoremque suppliciter obsecro, ut si qua in his quæ scripsimus aliter quam se veritas habet posita repererit, non hoc nobis imputet qui, [p] quod vera lex historiæ est, simpliciter ea quæ fama vulgante collegimus ad instructionem posteritatis literis mandare studuimus.

Supplicationes auctoris.

Præterea omnes ad quos hæc eadem Historia pervenire

k *Saxonum* post *Orientalium* V. l *Daniel quoque* V. m *Ceaddæ* V. Sed de nostra lectione vide Hist. iv. 2, 3. n *ad hæc quæ in* V. o *me ipsum* V. Sed de nostra correctione vide Bedam in peroratione Hist. v. 25. p *quæ vera* V.G.

14. *Præterea omnes*] Diu mirabar unde tot codices hanc clausulam ponerent in fine Historiæ contra optima exemplaria. Sed accedens tandem ad MS. Cotto-

poterit nostræ nationis legentes sive audientes suppliciter precor, ut pro meis infirmitatibus et mentis et corporis apud supernam Clementiam sæpius intervenire meminerint; et in suis quique provinciis hanc mihi suæ remunerationis vicem rependant, ut qui de singulis provinciis sive locis sublimioribus quæ memoratu digna atque incolis grata credideram diligenter adnotare curavi, apud omnes fructum piæ intercessionis inveniam.

nianum I, inveni hiatum hoc loco relictum, et clausulam in obscuro ad finem libri insertam. Habuit scriba præ oculis exemplar primævum cui contradicere non ausus est, sed fuerunt forte alia quibus etiam tunc temporis morem gerebat. Suspenso igitur judicio clausulam ad præsens reposuit, ubi neglecta dehinc jacens, omnibus qui hunc MS. sequioribus seculis exscripserunt, errandi occasionem dedit. S.

HISTORIÆ ECCLESIASTICÆ

GENTIS ANGLORUM,

LIBER PRIMUS.

CAP. I.

De situ Brittaniæ vel Hiberniæ, et priscis earum incolis.

BRITTANIA oceani insula, cui quondam Albion nomen fuit, inter septentrionem et occidentem locata est, Germaniæ, Galliæ, Hispaniæ, maximis Europæ partibus multo intervallo adversa. Quæ per milia passuum octingenta in boream longa, latitudinis habet milia ducenta, exceptis dumtaxat prolixioribus diversorum promontoriorum tractibus, quibus efficitur ut circuitus ejus quadragies octies septuaginta quinque milia compleat. Habet a meridie Galliam Belgicam, cujus proximum litus transmeantibus aperit civitas quæ dicitur Rutubi portus, a gente Anglorum nunc corrupte Repta-

7. *Brittania*] Hanc descriptionem excerpsit Beda e variis auctoribus; præcipue vero e Plinio, Solino, Orosio, et Gilda. S.

8. *Hispaniæ—adversa*] Verba sunt Plinii, qui dicit de Britanniæ situ: *Inter septentrionem et occidentem jacet: Germaniæ, Galliæ, Hispaniæ, multo maximis Europæ partibus magno intervallo adversa*, N. H. iv. 30. (16.) Cæsar ait, orientalem partem Britanniæ spectare ad Galliam, tertium latus (occidentale) vergere *ad Hispaniam atque occidentem solem; qua ex parte est Hibernia.* Bell. Gall. v. 13. Tacitus vero: *In orientem Germaniæ, in occidentem Hispaniæ obtenditur, Gallis in meridiem etiam inspicitur.* Agric. 10.

9. *milia p. octingenta—ducenta*] Ita Plinius, (ex Agrippa,) l. c., Solinus Hist. xxxv., et Orosius Hist. i. 2.

11. *quadragies octies*] Tria milia sexingenta miliaria. S. Numerus est Solini l. c.: has vero rationes Smithii non intelligo. Quadragies octies septuaginta quinque sunt secundum nostrum calculum 4875 miliaria. Sed minorem numerum habet Plinius ex Pythea et Isidoro: *circuitu vero patere tricies octies centena viginti quinque m.* (3825) l. c.

13. *Rutubi portus*] Anton. Itin. *Ritupæ* [pag. 472. ed. Wesseling]; Inscriptio Amerbach. et Scholiast. Juvenalis [iv. 141.] Battelii, *Riputia;* Angli Bedæ tempore, *Reptacæstir;* Nennius MS. Dunelm. et aliis, *Ruoichyn*, hodie *Richborough.* S. Notandum est Nennium non de portu dicere, sed de insula Tanet, quæ, inquit, *vocatur Britannico sermone Ruoihin:* sed variant codd. in nomine. Vid. Nenn. 31. ed. Stevenson. *Ruim* Simeon Dunelm. A. D. 853.

cæstir vocata, interposito mari a Gessoriaco Morinorum gentis litore proximo, trajectu milium quinquaginta, sive, ut quidam scripsere, stadiorum quadringentorum quinquaginta. A tergo autem, unde oceano infinito patet, Orcadas insulas habet.

[a]Opima frugibus atque arboribus insula, et alendis apta pecoribus ac jumentis; vineas etiam quibusdam in locis germinans: sed et avium ferax terra marique generis diversi. Fluviis quoque multum piscosis, ac fontibus præclara copiosis, et quidem præcipue issicio abundat et anguilla. Capiuntur autem sæpissime et vituli marini, et delphines, necnon et ballenæ: exceptis variorum generibus conchyliorum; in quibus sunt et musculæ, quibus inclusam sæpe margaritam, omnis quidem coloris optimam inveniunt, id est, et rubicundi, et purpurei, et jacintini et prasini, sed maxime candidi. Sunt et cochleæ satis superque abundantes, quibus tinctura coccinei coloris conficitur, cujus rubor pulcherrimus nullo unquam solis ardore, nulla valet pluviarum injuria pallescere; sed quo vetustior est, eo solet esse venustior. Habet fontes salinarum, habet et fontes calidos, et ex eis fluvios balnearum calidarum, omni ætati et sexui per distincta loca, juxta suum cuique modum accommodos. Aqua enim (ut sanctus Basilius dicit) fervidam qualitatem recipit, quum per certa quædam metalla 41
transcurrit, et fit non solum calida, sed et ardens. Quæ etiam venis metallorum, æris, ferri, et plumbi et argenti fæcunda, gignit et lapidem gagatem plurimum optimumque: est autem nigrogemmeus et ardens igni admotus, incensus serpentes fugat, adtritu calefactus adplicita detinet æque ut succinum. Erat et civitatibus quondam viginti et octo nobi-

a *Optima* V.

14. *Gessoriaco*] Quod nunc Bononia. Tabb. Peut. S. Vide Mannert Geographie ii. 1. p. 186. Sed Tab. Peut. habet *Gesogiaco*.

ib. *Morinorum*] Gens Galliæ a Neoporto ad Estapulas porrecta, adjuncto forte pago Pontivo. S.

15. *quidam scripsere*] Dio Cassius scilicet, [Hist. xxxix. 50. ed. Sturz.] et Antoninus. S.

16. *stadia CCCCL*] Mille passus quinquaginta sex. S. Rectius Beda mille passus stadiis novem æquat, ut stadia CCCCL efficiant L mille passus. Sed de trajectu discrepant scriptores. Cæsar scribit, esse *circiter millium passuum xxx*. B. G. v. 2: Strabo, Cæsaris transitum fuisse CXX stadiorum, Geogr. iv. 5.

19. *vineas*] Vitem olim in Britannia cultam fuisse testantur quoque adhuc plurima locorum nomina in vicis et oppidis. Sed cum Tacitus hoc negat, credendum est eam a Romanis in insulam illatam fuisse: Taciti verba sunt, *Solum præter oleam vitemque et cætera calidioribus terris oriri sueta, patiens frugum, fecundum* Agric. 12.

21. *issicio*] Piscis est grandis, qui in Rheno quoque habitabat: i. q. esox vel ἴσοξ: Anglice *pike* vel *jack*. Vid. Plin. ix. 17. (15.) et Harduin ad l.

22. *exceptis*] Id est, præter, insuper: conf. *Ipse autem, excepto cantandi vel legendi munere, et aliud—acceperat*. Infr. iv. 18. et c.

30. *S. Basilius*] Hexamer. Hom. iv. [6. vol. i. p. 39. ed. Bened.] *Ἤδη δὲ καὶ θερμοτέρας ἐκ μετάλλων ποιότητος κατὰ τὴν διέξοδον προσλαβοῦσα ἐκ τῆς αὐτῆς τοῦ κινοῦντος αἰτίας ζέουσα γίνεται, ὡς τὰ πολλὰ, καὶ πυρώδης*. S.

5. *viginti et octo civitatibus*] De his fusius agit S. in Appendice Num. III., et citat Usserium, Britann. Eccles. Antiq. v. p. 33, qui rem totam exposuit. Nomina earum dedit Nennius in fine Historiæ Britonum: cujus catalogo addo

lissimis insignita, præter castella innumera, quæ et ipsa muris, turribus, portis, ac seris erant instructa firmissimis.

Et quia prope sub ipso septentrionali vertice mundi jacet, lucidas æstate noctes habet; ita ut medio sæpe tempore noctis in quæstionem veniat intuentibus, utrum crepusculum adhuc permaneat vespertinum, an jam advenerit matutinum, utpote nocturno sole non longe sub terris ad orientem boreales per plagas redeunte: unde etiam plurimæ longitudinis habet dies æstate, sicut et noctes contra in bruma, sole nimirum tunc Lybicas in partes secedente, id est, horarum decem et octo: plurimæ item brevitatis noctes æstate et dies habet in bruma, hoc est, sex solummodo æquinoctialium horarum: cum in Armenia, Macedonia, Italia, cæterisque ejusdem lineæ regionibus longissima dies sive nox quindecim, brevissima novem compleat horas.

Incolæ.

Hæc in præsenti, juxta numerum librorum quibus Lex Divina scripta est, quinque gentium linguis, unam eamdemque summæ veritatis et veræ sublimitatis scientiam scrutatur et confitetur, Anglorum videlicet, Brittonum, Scottorum, Pictorum et Latinorum, quæ meditatione Scripturarum cæteris omnibus est facta communis. In primis autem hæc insula Brittones solum a quibus nomen accepit, incolas habuit, qui de tractu Armoricano, ut fertur, Brittaniam advecti, australes sibi partes illius vindicarunt.

Et cum plurimam insulæ partem, incipientes ab austro, possedissent, contigit gentem Pictorum de Scythia, ut perhibent, longis navibus non multis oceanum ingressam, circuma-

brevem notitiam Usserianæ explicationis. Fuere igitur, *Cair Guorthigern*, quæ incerta est; *Cair Municip* vel Mincip, Verolamium; *Cair Meguaid*, Meivod in comitatu Montgomeriensi; *Cair Ebrauc*, Eboracum; *Cair Caratauc*, incerta, quam nonnulli Salisburiam vocant; *Cair Maunguid*, incerta, fortasse alterutrum Manchester; *Cair Ceint*, Cantuaria; *Cair Peris*, Portchester; *Cair Legion* (Civitas Legionum), Cestria, sive Westchester; *Cair Segeint*, Silchester prope Reading; *Cair Guent*, Venta Belgarum, Winchester; *Cair Lerion*, Leicestria; *Cair Pensavelcoit*, incerta, fortasse Pevensey in comitatu Sussex; *Cair Celemion*, incerta, fortasse Camalet in comitatu Somerset; *Cair Guintguic*, incerta, fortasse Winwick Lancastrensium; *Cair Ligualid* vel Lualid, Luguballia, Cair Leil vel Carlisle; *Cair Colun*, fortasse Colchester; *Cair Custeint*, Urbs Constantii vel Constantini, *Cair Seiont* prope Caernarvon; *Cair Grauth* vel *Grant*, Grantacaester, Cantabrigia; *Cair Lundein*, Londinum; *Cair Guiragon*, *Guorangon*, vel *Wrangon*, Vigornia, Worcester; *Cair Daun*, Dancaster; *Cair Gurichon* vel *Guorichon*, vel Warwick vel Wroxeter; *Cair Legion guar Usic*, Caerleon; *Cair Brithon* vel *Bristou*, Bristol; *Cair Darithou* vel *Draiton*, fortasse Draiton Salopiensium; *Cair Urnach*, fortasse Wroxeter; *Cair Luit Coit* vel *Lind Coit*, Lindum, Lindcolnia.

23. *tractu Armoricano*] Brittania minore, quæ Ar more, i. e. ad mare Brittaniæ insulæ ex adverso jacet. S: sed hoc in dubium vocat Stevenson, et Armoricam latiorem fuisse arguit, citatis Cæsaris verbis, *Universis civitatibus quæ oceanum attingunt, quæque eorum consuetudine Armoricæ appellantur*. B. G. vii. 75.

26. *Scythia*] Pro concesso habetur Bedam hic Scythiam velle citeriorem quæ hodie Scandia dicitur, Sueviam, Daniam et Norwegiam complectens. Quo sensu et mare patriæ Hengisti et Brittaniæ interjacens Scythica vallis appellatur Nennio. S.

gente flatu ventorum, extra fines omnes Brittaniæ Hiberniam pervenisse, ejusque septentrionales oras intrasse, atque inventa ibi gente Scottorum, sibi quoque in partibus illius sedes petisse, nec inpetrare potuisse.

Hibernia.

Est autem Hibernia insula omnium post Brittaniam maxima, ad occidentem quidem Brittaniæ sita; sed sicut contra aquilonem ea brevior, ita in meridiem se trans illius fines plurimum protendens, usque contra Hispaniæ septentrionalia, quamvis magno æquore interjacente, pervenit. Ad hanc ergo usque pervenientes navigio Picti, ut diximus, petierunt in ea sibi quoque sedes et habitationem donari. Respondebant Scotti, quia non ambos eos caperet insula: sed possumus inquiunt, salubre vobis dare consilium quid agere valeatis. Novimus insulam aliam [b]esse non procul a nostra, contra ortum solis, quam sæpe lucidioribus diebus de longe aspicere solemus. Hanc adire si vultis, habitabilem vobis facere valetis: vel si qui [c]restiterint, nobis auxiliariis utimini. Itaque petentes Brittaniam Picti, habitare per septentrionales insulæ partes cœperunt, nam [d]austrina Brittones occupaverant. Cumque uxores Picti non habentes peterent a Scottis, ea solum conditione dare consenserunt, ut ubi res [e]perveniret in dubium, magis de feminea regum prosapia, quam de masculina regem sibi eligerent; quod usque hodie apud Pictos constat esse servatum.

Scotti.

Procedente autem tempore Brittania [f]post Brittones et

[b] *esse aliam* St. G. [c] *restiterit* tacite S, fortasse per errorem typographorum, et St., *restiterint* Edd. Vulg. G. [d] *Austrinas* V. [e] *veniret* V.G. [f] *præter* V.

32. *contra Hispaniæ septentrionalia*] Ita Beda veterem errorem de situ Hispaniæ corrigit, scilicet ad occidentem Britanniæ jacere. Cæsar ait (B. G. v. 13), latus occidentale Britanniæ vergere *ad Hispaniam, qua ex parte est Hibernia:* tum Tacitus pergit, *Hibernia medio (mari) inter Britanniam atque Hispaniam sita.* Agric. 24: quem sequitur Orosius, *Hibernia insula inter Britanniam et Hispaniam sita.* Hist. i. 2.

45. *procedente tempore*] Quando Scotti primum in Brittaniam venerint incertum est: Beda tamen eorum introitum ante Romanorum tempora ponere videtur. S. Magna est de hoc loco controversia, et sunt qui fidem Bedæ hic omnino derogant. Aiunt enim nonnulli Pictos fuisse gentem Gothicam, qui e Germania advenientes, eo modo quo Beda narrat, Scottos Celtas invaserunt: aliis videtur et Scottos et Pictos meros Britones fuisse, qui e Britannia paulatim se in Hiberniam et Caledoniam propagaverunt: alii aliter putant. Non nostrum est tantas componere lites: digito tantum, quantum ad Bedam explicandum opus sit, rem obscuram attingere liceat. Scottos et Pictos non Britones fuisse satis constat vel e linguarum comparatione. Beda enim ait has tres linguas diversas fuisse; et consentiunt illi qui earum hodie periti sunt, linguas Cambricam, Hibernicam, et Caledonicam non unum eundem sermonem esse sed diversos, vel saltem diversas dialectos. Quod si verum sit, necesse est ut Scotti et Picti aliunde, non e Britannia, in Hiberniam et Caledoniam venerint. Tum Hiberniensium annales et traditiones referunt adventus exterarum gentium in Hiberniam; nusquam autem Hibernos Britones fuisse affirmant. Nennius tradit Scottos ex Hispania venisse, (quod an verum sit viderint quorum interest,) Bolgæ sive Firbolgæ creduntur fuisse Belgæ: alii obscurius indicantur. Quod autem Beda dicit de Pictorum patria, eos e Scythia profectos esse, id non ita intelligendum est ut fuerint Scythæ Gothi, vel ut Picti ex iis gentibus prodiisse credantur quas hodie Germanicas appellare solemus, quemadmodum prodierunt Saxones et Angli; quanquam et Ta-

Pictos, tertiam Scottorum nationem in Pictorum parte recepit; qui duce Reuda de Hibernia progressi, vel amicitia vel ferro sibimet inter eos sedes quas hactenus habent, vindicarunt: a quo videlicet duce usque hodie Dalreudini vocantur,
42 nam lingua eorum *daal* partem significat. Hibernia autem et latitudine sui status, et salubritate, ac serenitate aerum multum Brittaniæ præstat, ita ut raro ibi nix plusquam triduana remaneat: nemo propter hiemem aut fœna secet æstate, aut stabula fabricet jumentis: nullum ibi reptile videri soleat, nullus vivere serpens valeat: nam sæpe illo de Brittania adlati serpentes, mox ut proximante terris navigio, odore aeris illius adtacti fuerint, intereunt: quin potius omnia pene quæ de eadem insula sunt contra venenum valent. Denique vidimus quibusdam a serpente percussis, rasa folia codicum qui de Hibernia fuerant, et ipsam rasuram aquæ immissam ac potui datam, talibus protinus totam vim veneni grassantis, totum inflati corporis absumsisse ac sedasse tumorem. Dives lactis ac mellis insula, nec vinearum expers, piscium volu-

citus Caledonas Germania ortos fuisse credidit (Agric. 11.): sed Scytharum nomen ad veteres eos populos referendum est qui communem originem cum Celtis habuerunt, et qui (sint necne vere Scythæ appellandi) saltem easdem terras aliquando incoluerunt quas et Scythæ, quales fuisse Cimmerii vel Cimbri feruntur, in quibus nonnulla et de Celtis et de Germanicis populis conveniunt. Itaque Picti censendi sunt, secundum Bedam, ex eadem antiqua gentium familia originem traxisse qua et Britones et Scotti, quam ille nominat Scythas: et fortasse hoc vel ex ipso nomine colligi potèst, cum Scotti sua, hoc est Hiberniensi, lingua *Scit* vocati sunt (vid. Tigern. Ann. p. 161. O'Connor, &c.). De tempore primi adventus Pictorum nihil statuit Beda, nisi quod antiquitus in Britannia prope Alcluith sedem posuerint. Nennius, qui refert (12. ed. Stevens.) eos in Orcades et septentrionales partes Britanniæ venisse antequam Scotti in Hibernia essent, tempus designare videtur anno A. C. circiter trecentesimo. Annales Tigernach tradunt septem reges Pictorum fuisse in Hibernia A. D. 171, quod non nisi post peracta bella evenire potuit: sequentia vero tempora habent plurima bella inter Scottos et Pictos sive Cruithneach: quod satis sit ad demonstrandum Pictos ab antiquis temporibus in Britanniam venisse.

Denique Colonia ea Dalreudina, de qua Beda scribit, non fuit prima possessio Scottorum in Caledonia. Nam sede in Albania armis potitus est Cormach rex Hiberniæ A. D. circ. 240. Vid. Ann. iv. Magistr. p. 84, et Tigernach, p. 41. Colonia vero ipsa ducta est e terra Dalrieta in comitatu Antrim a rege Fergusio filio Erci A. D. circ. 503.

Qui altius has quæstiones vestigare velit, adeat Camdeni Britann. in initio, Usserii Britann. Eccles. Antiq. c. xv., Chalmers Caledonia, rerum Hibernicarum Scriptores et Prolegomena O'Connor. Stillingfleet Origines Britannicæ Præf. et c.

48. *Dalreudini*] Nomen ex ipsa Hibernia allatum, ubi Dalrieda, hodie Rout, Scotiæ modernæ proxime adjacet. Portio Regis Edæ, quem Beda contracte Reudam appellat, sequiores historici Reutherum. Hujus populi sedes in Scotia his regionibus extendebatur, Cantiera, Knapdalia, Lorna, Argathelia, et Braidalbin, una cum insulis adjacentibus. S.

ib. *daal partem significat*] Hæc vox *daal* vel *dal* communis est sensu cognatò et Celticis et Germanicis, sive Teutonicis, linguis: quod eatenus saltem argumento est Pictos ab eadem stirpe qua et Scythæ fuerint originem ducere potuisse. Porro sensus vocis Dalreuda, sive Dalrieta, explicatur esse Portio regis Eta: nam *Righ*, *Rhwy*, vel *Rhy*, rex est Celtice. Vid. Lexica.

3. *fœnu secet*] Idem ait Giraldus Cambrensis, qui multa quoque narrat de solo fatali reptilibus, Topogr. Hibern. i. 23. 25.

10. *nec vinearum expers*] Hoc diserte negat Giraldus, Bedam citans: *vineis*

crumque, sed et cervorum caprearumque venatu insignis. Hæc autem proprie patria Scottorum est: ab hac egressi, ut diximus, tertiam in Brittania Brittonibus et Pictis gentem addiderunt. Est autem sinus maris permaximus, qui antiquitus gentem Brittonum a Pictis secernebat, qui ab occidente in terras longo spatio erumpit, ubi est civitas Brittonum munitissima usque hodie quæ vocatur Alcluith: ad cujus videlicet sinus partem septemtrionalem Scotti, quos diximus, advenientes, sibi locum patriæ fecerunt.

CAP. II.

Ut Brittaniam primus Romanorum Gaius Julius adierit.

A.C. 60. Julius. VERUM eadem Brittania Romanis usque ad Gaium Julium Cæsarem inaccessa atque incognita fuit: qui anno ab Urbe condita sexcentesimo nonagesimo tertio, ante vero incarnationis Dominicæ tempus anno sexagesimo, functus gradu consulatus cum Lucio Bibulo, dum contra Germanorum Gallorumque gentes qui Rheno tantum flumine dirimebantur, bellum gereret, venit ad Morinos, unde in Brittaniam proximus et brevissimus transitus est, et navibus onerariis atque actuariis circiter octoginta præparatis, in Brittaniam transvehitur, ubi acerba primum pugna fatigatus, deinde adversa tempestate correptus, plurimam classis partem, et non parvum numerum militum, equitum vero pene omnem disperdidit. Regressus in Galliam, [g] legiones in [h] hiberna dimisit, ac sexcentas naves utriusque commodi fieri imperavit: quibus iterum in Brittaniam primo [i] vere transvectus, dum ipse in hostem cum [k] exercitu pergit, naves in anchoris stantes, tempestate correptæ, vel conlisæ inter se, vel arenis inlisæ ac dissolutæ sunt: ex quibus quadraginta perierunt, cæteræ cum magna difficultate reparatæ sunt. Cæsaris equitatus primo congressu a Brittanis victus, ibique Labienus tribunus occisus

[g] Alii, *legiones tres vel xii.;* al. *sex vel xii.* V. [h] *hibernia* V. [i] *primo vere* om. V. [k] *ingenti ex* V.

et earum cultoribus semper caruit et caret hæc insula i. 5. Negat etiam capreas in Hibernia fuisse, ibid. et i. 21.

15. *Alcluith*] Brittanodunum, hodie corrupte Dunbarton, arx ad Cluidam fluvium, paulo post Bedæ tempora, i. e. A. 756, Eadbercto regi Nordanhymb, et Oengo regi Pictorum dedita, Hoveden. A. 869, per Dacos funditus deleta. Brompton. S. Vid. Hoveden, p. 231 (al. 402), quæ ille hausit de Simeone Dunelmensi A. D. 756: sed rex Pictorum fuit, secundum Simeonem *Unust;* Hoveden *Unnust.;* Continuator. Bedæ Chronol. *Oengus.* Conf. infra ad v. 2.

CAP. II.] Totum hoc caput ex Orosio vi. 9. S.

20. *tertio*] De hoc anno notandum, quod non respiciat introitum J. Cæsaris in Brittaniam, sed consulatum ejus cum Bibulo. S.

21. *sexagesimo*] Hoc unum Beda Orosio addidit, annum nempe incarnationis ad annum Urbis conditæ. S.

22. *Lucio*] Bibulus patrem habuit et filium Lucios, ipse vero Marcus fuit. S. Sed *Lucium* Eutropius quoque vocat vi. 17. ubi errorem notavit Hearne.

33. *Labienus*] Q. Laberius Durus, Cæs. B. G. L. V. [15.] Labienus enim a Cæsare in Galliis relictus, multis ibi rebus gestis, postea ad Pompeium defecit, et non nisi in prælio Mundensi periit. Laberii autem fatum Cantiani sibi vendicant, et

est: secundo prælio cum magno suorum discrimine victos Brittanos in fugam vertit: inde ad flumen [l]Tamesim [m]profectus. In hujus ulteriore ripa Cassobellauno duce, immensa hostium multitudo consederat, ripamque fluminis ac pene totum sub aqua vadum acutissimis sudibus præstruxerat: quarum vestigia sudium ibidem usque hodie visuntur, et videtur inspectantibus quod singulæ earum ad modum humani femoris grossæ, et circumfusæ plumbo immobiliter [n]erant in profundum fluminis infixæ: quod ubi a Romanis deprehensum ac vitatum est, Barbari legionum impetum non ferentes, silvis sese [o]obdidere, unde crebris irruptionibus Romanos graviter ac sæpe lacerabant. Interea Trinovantum firmissima civitas cum Androgio duce datis quadraginta obsidibus Cæsari sese [p]dedit: quod exemplum secutæ urbes aliæ complures in fœdus Romanorum venerunt. Iisdem demonstrantibus, Cæsar oppidum Cassobellauni inter duas paludes situm, obtentu insuper silvarum munitum, omnibusque rebus confertissimum, tandem gravi [q]pugna cepit. Exin Cæsar a [r]Brittania reversus in Galliam, postquam legiones in hiberna misit, repentinis bellorum tumultibus undique circumventus et conflictatus est.

CAP. III.

Ut eamdem secundus Romanorum Claudius adiens, Orcadas etiam insulas Romano adjecerit imperio. Sed et Vespasianus ab eo missus, Vectam quoque insulam Romanis subdiderit.

Anno autem ab Urbe condita septingentesimo nonagesimo Claudius.
[s]octavo Claudius imperator, ab Augusto quartus, cupiens

l *Tamensim* MSS. vett. m *profectus est, quem uno tantum loco vadis transmeabilem ferunt* V. et Orosius. n *hæreant* V.G. o *abdidere* V. p *dedidit* V. q *bello* V. r *Brittannis*, —*iis*, ex abbreviatione primorum codicum V. s *nono* Par. *septimo* Antw. et Col. edd.

tumuli etiam locum ostendunt ad Fl. Stour juxta Chilham. Lelandus ex Vet. Chron. tradit Labienum, i. e. Laberium, occisum juxta Chestonwood prope Rhoffam. S. Error non Bedæ est, sed Orosii, qui Labienum pro Laberio scripsit. Eundem errorem habet Chronicon Saxonicum.

36. *Sudibus*] A quibus vadum Cowy stakes juxta Lalam Cambdeno appellatur. Quod vero Orosius tradit fluvium *Uno tantum loco transmeabilem*, in eo erratum esse constat, cum auctores indigenæ tot vada Cæsari conjecturis suis subpeditaverint, Brentfordiam, Kingstonam, Chertseiam, Welingfordiam. Quare nec reperitur hæc clausula in MSS. Bedæ. Sed vide Alfredi regis Paraphr. Sax. ad hunc locum Orosii. S. Vid. Hasted Hist. Kent, p. xiv. Archæolog. i. 184. et (quod verius est) ii. 141.

37. *quarum vestigia*, usque ad *infixæ*. Hæc Beda de suo addidit, nihil enim hujus modi habet Orosius: fortasse e Nothelmi narratione, a quo Beda ea quæ ad has Angliæ partes attinent accepit.

3. Androgio] Mandubratio Cæs. B. G. lib. v. [20.] Mandu in multis vocibus reperitur, Veromandui, Cartismandua, Manduessedum, Mandubii; et forte Androgio corruptum a Mandubrogio quod utrique nomini proxime accedit. S. *Androgorio* Orosius Havercamp.

5. *oppidum Cassobellauni*] Verolamium fuisse putatur, hodie S. Albans. In ea regione Cassii, quorum Cæsar meminit, et a quibus forte Cassobellaunus nomen accepit, sedes suas habuerunt. Quas fabulas huic Cassobellauno et Androgio assuerint nostrates historici, vide si lubet Galf. Mon. et Math. Westm. S.

CAP. III.] Hoc etiam caput Orosio debetur [vii. 6.] S.

[t]utilem reipublicæ ostentare principem, bellum ubique, et victoriam undecumque quæsivit. Itaque expeditionem in Brittaniam movit, quæ excitata in tumultum propter non [u]redhibitos transfugas videbatur. Transvectus in insulam est, quam neque ante Julium Cæsarem, neque post eum quisquam adire ausus fuerat, ibique sine ullo prælio ac sanguine intra paucissimos dies plurimam insulæ partem in deditionem recepit. Orcadas etiam insulas ultra Brittaniam in oceano positas Romano adjecit imperio, ac sexto quam profectus erat mense Romam rediit, filioque suo Brittanici nomen imposuit. Hoc autem bellum quarto imperii sui anno com-
A. D. 46. plevit, qui est annus ab incarnatione Domini quadragesimus sextus: quo etiam anno fames gravissima per Syriam facta est, quæ in Actibus Apostolorum per prophetam Agabum
Vespasianus. prædicta esse memoratur. Ab eodem Claudio Vespasianus, qui post Neronem imperavit, in Brittaniam missus, etiam Vectam insulam Brittaniæ proximam a meridie, Romanorum

[t] *utilem se* V. Orosius Havercamp. G. [u] *redditos* V.

14. *octavo*] Chiffletius causam agens MS. sui Treverensis, pro nono anno strenue certat, aliosque carpit quod octavum vel septimum exhibeant, cum tamen certum sit alterutrum chronologiæ propius accedere, quam nonum. Claudii expeditionem Beda ad quartum imperii ejus annum ponit, et ad annum Christi 46; jam vero hos annos ad annum U. C. aptantes, necesse est ut in annum 797 vel 798 incidamus. Occisus enim est Caius 24° die Jan. A. U. C. 794, qui A. D. 42 respondet. Quartus igitur Claudii successoris annus aliquam partem anni U. C. 797 habet, maximam vero 798, qui anno D. 46 convenit, et quem omnes veteres Bedæ MSS. clare exhibent. S. Occisus est Caius A. U. C. 793. A. D. 41. Rediit Claudius anno imperii sui quarto, qui fuit A. D. 45. Vid. Dio. Cass. lix. 50. lx. 23. Sueton. &c. Conf. Pagi. Eundem calculum quem hic habet Beda etiam in Chronico suo ex Eusebii Chron. Hieronym. desumptum.

17. *transfugas*] Suetonius nominat Adminium, Caligula 44; Dio Bericum lib. lx. [19. ed. Sturz.]; ubi totam Claudianæ expeditionis historiam fuse prosequitur. S. Conf. Suet. Claud. 17. Sed vix vera sunt hæc quæ Orosius e Suetonio exscripsit de facili adeo et celeri Britanniæ subactione. Tradit enim Dio Plautium primo cum Britannis pugnavisse, et eos partim nec sine periculo vicisse, mox autem ad Claudium de rebus suis nuntios misisse; Claudium vero post unum prælium cum Britannis prope Tamesin commissum loca quædam et homines cepisse; post quæ peracta cito ad Romam regressum cætera in Britannia Plautio subigenda reliquisse lx. 19—21.

18. *neque post eum quisquam*] Augustus A. U. C. 727. contra Brittanos in Galliam venit, sed ab oratoribus eorum pacatus, rediit. Proximo anno arma in eosdem meditantem motus Cantabrici impedierunt. Tiberius Roma pedem fere nunquam extulit. Caius oceanum tantum invisit, et spolia ridicula reducens triumphum frustra quæsivit. S.

20. *Orcadas*] Hoc nullo modo concedit Tacitus, laurum hanc Agricolæ suo propriam volens; sub cujus auspiciis imperante demum Domitiano, Romanam classem *Incognitas ad id tempus Orcadas* insulas invenisse ait, et domuisse. [Agric. 10.] Sed cum bellum Brittanicum temporibus Claudii, duce A. Plautio et victore per 7 annos continuos gestum fuerit, non impossibile est quod hic de Orcadibus a Claudio receptis ex Eusebio et Eutropio asseritur. S.

24. *quo anno fames*] Annalium conditores famem hanc 2do Claudii anno affigunt. Orosius tamen et Beda Eusebium sequuntur. S. Duravit aliquot annos hæc fames. Vid. Joseph. Antiq. xx. 2. 5. et 5. 2. Prosper ad A. D. 51. ponit.

25. *in Actibus Apostolorum*] xi. 28.

26. *Vespasianus*] Hæc sunt e Suetonio, Vespas. 4. Conf. item Dion. Cass. lx. 20. 30. ed. Sturz.

ditioni subjugavit; quæ habet ab oriente in occasum triginta circiter milia passuum, ab austro in boream duodecim, in orientalibus suis partibus mari sex milium, in occidentalibus trium a meridiano Brittaniæ litore distans. Succedens autem Claudio in imperium Nero, nihil omnino in re militari ausus est. Unde inter alia Romani regni detrimenta innumera Brittaniam pene amisit: nam duo sub eo nobilissima oppida illic capta atque subversa sunt.

44 CAP. IV.

Ut Lucius Brittanorum rex missis ad Eleutherum papam literis Christianum se fieri petierit.

Anno ab incarnatione Domini centesimo quinquagesimo sexto Marcus Antoninus Verus, decimus-quartus ab Augusto, regnum cum Aurelio Commodo fratre suscepit: quorum tem- A. D. 156. [161.] Marcus et Commodus.

28. *triginta m. p.*] Cambdenus viginti tantum numerat. S. Habet paulo plus viginti duo.

32. *duo—oppida*] Camalodunum et Verolamium, armis reginæ Boadiceæ. Suetonius tamen Paulinus, provinciam restituit. Tacit. [Annal. xiv. 31. 34.] S.

6. *quorum temporibus*] Usque ad hæc verba Beda sumit exordium hujus capitis ex Orosio; non tamen Orosio imputatam velim difficultatem quæ videtur esse in annis Marci et Commodi impp. et Eleutheri pontificis. Annus enim Urbis C. 911, quem Orosius assignat juncto fratrum imperio, respondet anno Christi 161, in quo nihil est difficultatis in epistola Lucii regis ad Eleutherum, imo ipse est annus in quo Eusebius et Beda in Chronicis de fratrum initio consentiunt, sicut notavi ad locum. Sed Beda hic in Historia, explicans Orosii æram Urbis per æram incarnationis, ad a. 911 affigit a. 156, et tamen epistolam Lucii in eadem tempora admitti postulat. Quibus rationibus id fecerit incertum est, nec est quod in eis explicandis nimium hæreamus. Sufficiat observare quod sicut Beda hic communem, imo et suam ipsius chronologiam in annis Marci et Commodi anticipat, ita et eandem in annis Eleutheri anticipare intelligendus est: sicut Marci et Commodi initium ponit in a. 156, et eorum finem in a. 167, sic etiam Eleutheri pontificatum in annis parallelis statutum voluit, ita ut ultimus fratrum annus cum primo pontificis semper conveniat. Hoc quidem Bedam voluisse patet ex recapitulatione in hujus Historiæ fine, ubi Eleutherum præsulem factum dicit a. 167. Quamcunque igitur rationem admittamus eadem erit Bedæ in utroque libro intentio, nempe finem impp. cum initio pontificis componere. Cui nihil necesse est Commodum filium hic introducere, sicut multi fecerunt, satis enim est temporis in fratrum imperio quo possit, ut quidem debuit peragi hoc regis cum Eleuthero commercium. Quod ad Lucii regnum, gesta, obitum, quorum Beda non meminit, ea iis relinquo qui tradita de Lucio collegerunt. S.

Certe erratum est in hac Bedæ Chronologia. M. Aurelius Antoninus Verus imperator factus A. D. 161. statim collegam siti sumpsit Lucium Verum Lucii Commodi filium propinquum suum et fratrem ex adoptione (utrumque enim Titus Antoninus Pius adoptaverat,) porro autem generum suum; quem plerumque Lucium Verum appellatum, et hoc nomine notiorem, Orosius et Beda Aurelium Commodum vocant; cujus tamen integrum nomen fuit L. Ceionius Ælius Commodus Verus Antoninus. Hic Lucius, sive Commodus, obiit undecimo imperii sui anno A. D. 171, et omnino ab altero Aurelio Commodo distinguendus est, qui scilicet Marci Aurelii filius fuit et post eum regnavit A. D. 180. Vid. Dion. Cass. lxxi. Aurel. Vict. Cæs. et Epit. Eutrop. Oros. vii. 15, cum notis Havercamp. Eleutherus autem secundum Pagii rationes pontificatum iniit A. D. 170.

Quis fuerit Lucius Britannus incertum est: fuisse eum totius Britanniæ regem credibile non esse ipse Usserius fatetur. Neque constat de tempore epistolæ ejus. Diversorum auctorum diversos calculos recenset Usserius, qui sunt ab A.D. 137. usque ad A.D. 199. Unde traditionem hauserit Beda nondum compertum est: sed

poribus cum [x]Eleutherus vir sanctus pontificatui Romanæ ecclesiæ præesset, misit ad eum Lucius [y]Brittaniarum rex epistolam, obsecrans ut per ejus mandatum Christianus efficeretur: et mox effectum piæ postulationis consecutus est, susceptamque fidem Brittani usque in tempora Diocletiani principis inviolatam integramque quieta in pace servabant.

CAP. V.

Ut Severus receptam Brittaniæ partem vallo a cætera distinxerit.

A.D. 189. [193.] Severus. ANNO ab incarnatione Domini centesimo octogesimo nono, Severus genere Afer Tripolitanus, ab oppido Lepti, decimusseptimus ab Augusto imperium adeptus, decem et [z]septem annis tenuit. Hic natura sævus, multis semper bellis lacessitus, fortissime quidem rempublicam, sed laboriosissime rexit. Victor ergo civilium bellorum quæ ei gravissima occurrerant, in Brittanias defectu pene omnium sociorum trahitur, ubi magnis gravibusque præliis sæpe gestis, receptam partem insulæ a cæteris indomitis gentibus, non muro, ut quidam æstimant, sed vallo distinguendam putavit. Murus etenim de lapidibus, vallum vero quo ad repellendam vim hostium castra muniuntur fit de cespitibus, quibus circumcisis, e terra velut murus exstruitur altus supra terram, ita ut in ante sit fossa, de qua levati sunt cespites, supra quam sudes de lignis fortissimis præfiguntur. Itaque Severus magnam fossam firmissimumque vallum crebris insuper turribus communitum, a mari
[A.D. 211.] ad mare duxit: ibique apud Eboracum oppidum morbo obiit. [a]Reliquit duos filios, Bassianum et Getam: quorum Geta hostis publicus judicatus interiit; [b]Bassianus Antonini cognomine adsumpto, regno potitus est.

x *Eleutherius* V. y *Britannorum* V. z *octo* V. a *relinquens* V. b *Bassianus vero* V.

primus ille omnium qui nunc extant scriptam eam reliquisse videtur. Qui plura vult consulat præter alios Usserium in Britann. Eccles. Antiquit. iii. et iv. et Stillingfleet Origin. Britann. ii.

13. *octogesimo nono*] Euseb. *nonogesimo tertio:* sed pergit Beda in eodem computo quem capite præcedente secutus est. Unde colligo variationem non fuisse scribarum, sed auctoris. S.

15. *decem et septem annis*] Euseb. et plurimi chronologorum, *octo;* sed fatendum est quod Bedæ MSS., tum in Chronico tum in Historia habent *septem*, eorum auctoritatem ibi agnovi, hic sequor. Imperavit autem Severus secundum exactam calculationem, a. 17. m. 7. d. 3. S. Sic Anna ad Victor. Epit. 20. Sed Dio habet annos xvii., menses viii., dies iii. lxxvi. 17. Obiit Severus prid. non. Feb. (4.) A.D. 211. Conf. Pagi Crit.

20. *Murus de lapidibus, vallum de cespitibus*] Excepta hac distinctione nihil additum est Orosio [vii. 17.] in hoc capite. An recte tamen murum a vallo distinguat Beda valde apud criticos dubitatum est. In auctoribus qui hoc ipsum opus Severi memoriæ tradiderunt, voces illæ promiscue usurpantur, sed de re nihil certi est quod Bedæ suppositionem evertat. De quo plenius in cap. 12. hujus libri ipse se explicat. S.

45

CAP. VI.

De imperio Diocletiani, et ut Christianos persecutus sit.

ANNO incarnationis Dominicæ ducentesimo octogesimo sexto, A. D. 286. Diocletianus tricesimus tertius ab Augusto imperator ab exercitu electus, [284.] annis viginti fuit, Maximianumque cognomento Diocletianus et Maximianus. Herculium socium creavit imperii. Quorum tempore Carausius quidam, Carausius. genere quidem infimus, sed consilio et manu promptus, cum ad observanda oceani litora quæ tunc Franci et Saxones infestabant, positus, plus in perniciem quam in provectum reipublicæ ageret, ereptam prædonibus prædam nulla ex parte restituendo dominis, sed sibi soli vindicando; [c]accendens suspicionem quia ipsos quoque hostes ad incursandos fines artifici negligentia permitteret. Quamobrem a Maximiano jussus occidi, purpuram sumpsit ac Brittanias occupavit; quibus sibi per septem annos fortissime vindicatis ac retentis, tandem fraude Alecti socii sui interfectus est. Alectus [d]postea ereptam Allectus. Carausio insulam per triennium tenuit, quem Asclepiodotus Præfectus [e]Prætorio oppressit, Brittaniamque post decem annos recepit.

Interea Diocletianus in oriente, Maximianus Herculius in [A.D.303.] occidente, vastari ecclesias, affligi interficique Christianos decimo post Neronem loco præceperunt: quæ persecutio omnibus fere ante actis diuturnior atque inmanior fuit; nam per decem annos, incendiis ecclesiarum, proscriptionibus in-

[c] *Accedens—artificii. Accedens* V. St. G. *Accendit* Orosius Havercamp. ex uno codice; quod unice verum est. Sed Beda codices vulgatos secutus esse videtur. [d] *Alectus vero* V. *Allectus* ubique Oros. et G. [e] *Prætorii* V.

CAP. VI.] Hoc etiam Caput totum Orosii [vii. 25.] est. S.

16. *Decimo post Neronem loco*] Alii aliter persecutiones numerant. Sulpicius tantummodo novem, hanc vero ultimam censet. Hist. Sacr. ii. 31.

17. *Per decem annos*] Nempe a decimo-nono anno Dioclesiani qui Eusebio est annus Christi 304, ad annum Constantini M. sextum qui est illi 313, quo anno expleto cessavit persecutio. Et intra hos annos includitur hujus et sequentis capitis historia. Vide Append. N. IV. Respice etiam Bedæ Chronicon ad Dioclesianum. S. Cœpta est hæc persecutio ab A. D. 303, Feb. 23; quo die ecclesia Nicomediæ diruta est. Vid. Lactant. Mort. Per. 12. Finita est facto conventu inter Constantinum et Licinium apud Mediolanum hieme A.D. 312, 313: quem subsecutum est edictum Licinii de restituenda ecclesia datum Nicomediæ idibus Juniis (Jun. 13.) A. D. 313; quod conficit decem annos et quatuor circiter menses post ejusdem ecclesiæ eversionem. Vid. Lact. 48. Sed cum Eusebius ait Constantium Christianos in suis provinciis vexari non passum esse, hoc est in Gallia, Hispania, et Britannia, quas ab A. D. 292. rexit, Lactantius autem eum ecclesiarum tantummodo ædificia dirui passum esse, orta est quæstio de martyribus his, quos Pagi alio tempore occisos esse credidit, alii nunquam fuisse. Rem docta disputatione exponit Smith in Appendice Num. iv. cujus hæc summa est; Constantium, quamdiu Cæsar fuit, aut noluisse aut non potuisse imperio Maximiani ita obviam ire ut legum in Christianos latarum executionem omnino prohiberet, quamvis ipse Christianis æquus esse vellet. Itaque fieri potuisse ut etiam in occidente persecutio acta fuerit usque dum Dioclesianus se imperio abdicaverit (Maii d. 1. A.D. 305.) Sane non est cur negemus Christianos in occidente persecutionem passos esse his temporibus; nam Eusebius qui in uno loco asserit Constantium nunquam permisisse ut Christiani vexarentur, (Vit. Const. i. 13,) in alio ipse narrat persecutionem quæ orientem decem annos vexavit, in occidente

nocentum, cædibus martyrum incessabiliter acta est. Denique etiam Brittaniam tum [f]plurima confessionis Deo devotæ gloria sublimavit.

CAP. VII.

Passio sancti Albani et sociorum ejus, qui [g]eodem tempore pro Domino sanguinem fuderunt.

Albanus. SIQUIDEM in ea passus est sanctus Albanus, de quo presbyter Fortunatus in Laude Virginum, cum beatorum martyrum qui de toto orbe ad Dominum [h]venirent mentionem faceret, ait:

Albanum egregium fecunda Britania profert.

Qui videlicet Albanus paganus adhuc, cum perfidorum principum mandata adversum Christianos sævirent, clericum quendam persecutores fugientem hospitio recepit: quem dum orationibus continuis ac vigiliis [i]die noctuque studere conspiceret, subito Divina gratia respectus exemplum fidei ac pietatis illius cœpit æmulari, ac salutaribus ejus exhortationibus paulatim edoctus, relictis idolatriæ tenebris Christianus integro ex corde factus est. Cumque præfatus clericus aliquot diebus apud eum hospitaretur, pervenit ad aures nefandi principis confessorem Christi cui necdum fuerat locus martyrii deputatus, penes Albanum latere. Unde statim jussit milites eum diligentius inquirere. Qui cum ad tugurium martyris pervenissent, mox se sanctus Albanus pro hospite ac magistro suo, ipsius habitu, id est caracalla qua vestiebatur indutus, militibus exhibuit, atque ad judicem vinctus perductus est.

Contigit autem judicem ea hora qua ad eum Albanus adducebatur, aris adsistere ac dæmonibus hostias offerre. Cumque vidisset Albanum, mox ira succensus nimia quod se ille ultro pro hospite quem susceperat militibus offerre ac dis-

[f] *com-plurima* V. [g] *eo* V. [h] *venerant* V. [i] *diu* V.

quoque pene duos annos durasse. De Mart. Palæst. 13. Sed hanc distinctionem Beda ignorasse videtur, et decennium illud etiam ad Britanniam retulisse; quemadmodum et Gildas fecit.

24. *in ea*] In primo, ut videtur, vel secundo anno persecutionis prædictæ, antequam Dioclesianus et Maximianus purpuram deposuerunt. S.

26. *Albanum egregium*] Fortunatus VIII 4. S.

27. *Qui videlicet Albanus*] Martyrium hujus sancti Gildas paucis absolvit, Beda ejus historiam fuse prosequitur ex Actis martyrum, quorum primus auctor ignoratur. Capgravius, seu potius Johannes Tinmuth plura tradidit, sed ecclesia sequens Anglicana Bedæ narrationem solam adoptavit, eam novem lectionibus distributam in publica officia transferens. Vide etiam Biblioth. Cott. Julius D. vii. 29. Tiberius D. iii. Faustina B. iv. 1. S.

28. *clericum quendam*] Cujus nomen fertur fuisse Amphibalus, qui etiam inter martyres a nonnullis reputatus est. Hoc Usserius ait, *a Galfrido Monemuthensi primum accepimus*, cum ipse sententiam suam profert, *Amphibali vocabulum huic ipsi vestimento* [*caracallæ*] *magis quam illius possessori convenire.* Giraldus Albanum et Amphibalum protomartyres Britanniæ vocat. Vid. Usser. Brit. Eccl. Antiq. vii. Girald. Itin. Cambr. i. 5.

36. *caracalla*] Vestis sacerdotalis, vide Paraphrasin Saxonicam ad locum. De hac veste in monasterio Eliensi post multa secula reperta vide Thomam Walsingham. P. 103, A.D. 1313. S.

crimini dare præsumpsisset, ad simulacra dæmonum quibus adsistebat eum jussit pertrahi: Quia rebellem, inquiens, ac sacrilegum celare quam militibus reddere maluisti, ut contemptor divum meritam blasphemiæ suæ pœnam lueret, quæcumque illi debebantur supplicia tu solvere habes, si a cultu nostræ religionis discedere tentas. At sanctus Albanus qui se ultro persecutoribus fidei Christianum esse prodiderat, nequaquam minas principis metuit; sed accinctus armis militiæ [k]spiritalis, palam jussis illius parere nolle pronunciabat. Tum judex: Cujus, inquit, familiæ vel generis es? Albanus [l]respondit: Quid ad te pertinet qua sim stirpe genitus? sed si veritatem religionis audire desideras, Christianum jam me esse, Christianisque officiis vacare cognosce. Ait judex: Nomen tuum quæro, quod sine mora mihi insinua. Et ille: Albanus, inquit, a parentibus vocor, et Deum verum ac vivum qui universa creavit adoro semper et colo. Tum judex repletus iracundia dixit: Si vis perennis vitæ felicitate perfrui, diis magnis sacrificare ne differas. Albanus respondit: Sacrificia hæc quæ a vobis redduntur dæmonibus, nec auxiliari subjectis possunt, nec supplicantium sibi desideria vel vota complere. Quinimmo quicumque his sacrificia simulacris obtulerit, æternas inferni pœnas pro mercede recipiet. His auditis judex nimio furore commotus, cædi sanctum Dei confessorem a tortoribus præcepit, autumans se verberibus, quam verbis non poterat, cordis ejus [m]emollire constantiam. Qui cum tormentis afficeretur acerrimis, patienter hæc pro Domino, immo gaudenter ferebat. At ubi judex tormentis illum superari vel a cultu Christianæ religionis revocari non posse persensit, capite eum plecti jussit.

Cumque ad mortem duceretur, pervenit ad flumen quod muro et [n]harena ubi feriendus erat, meatu rapidissimo dividebatur: viditque ibi non parvam hominum multitudinem utriusque sexus, conditionis diversæ, et ætatis, quæ sine dubio, Divinitatis instinctu ad obsequium beatissimi confessoris ac martyris vocabatur, et ita fluminis ipsius occupabat pontem ut intra vesperam transire vix posset. Denique cunctis pene egressis, judex sine obsequio in civitate substiterat. Igitur sanctus Albanus cui ardens inerat devotio mentis ad martyrium ocius pervenire, accessit ad torrentem, et dirigens ad cælum oculos, illico siccato alveo, vidit undam suis cessisse ac viam dedisse vestigiis. Quod cum inter alios etiam ipse carnifex qui eum percussurus erat, vidisset, festinavit ei ubi ad locum destinatum morti venerat occurrere: Divino nimirum admonitus instinctu, projectoque ense quem strictum tenuerat,

[k] *spiritualis palam se* G. [l] *refert* V. [m] *emolliri* V. [n] *arena* St. G. hic et alibi.

32. *locum destinatum*] Olim Holmhurst ut vulgo legitur, sed ut in optimo exemplari Johannis Tinmuth in Bibliotheca Lambethana, Holynhirst. S.

pedibus ejus advolvitur, multum desiderans ut cum martyre vel pro martyre quem percutere jubebatur, ipse potius mereretur percuti. Dum ergo is ex persecutore factus esset collega veritatis et fidei, ac jacente ferro esset inter carnifices justa cunctatio, montem cum turbis reverentissimus Dei confessor ascendit: qui opportune lætus, gratia °decentissima, quingentis fere passibus ab harena situs est, variis herbarum floribus depictus, immo usquequaque vestitus, in quo nihil repente arduum, nihil præceps, nihil abruptum, quem lateribus longe lateque deductum in modum æquoris natura complanat, dignum videlicet eum, pro insita sibi specie venustatis, jam olim reddens qui beati martyris cruore dicaretur. In hujus ergo vertice sanctus Albanus dari sibi a Deo aquam rogavit, statimque incluso meatu ante pedes ejus fons perennis exortus est, ut omnes agnoscerent etiam torrentem martyri obsequium detulisse: neque enim fieri poterat ut in arduo montis cacumine martyr aquam quam in fluvio non reliquerat, peteret, si hoc opportunum esse non videret. Qui videlicet fluvius ministerio persoluto, devotione completa officii testimonium relinquens, reversus est ad naturam. Decollatus itaque martyr fortissimus ibidem accepit coronam vitæ quam repromisit Deus diligentibus se. Sed ille qui piis cervicibus impias intulit manus gaudere super mortuum non est permissus: namque oculi ejus in terram una cum beati martyris capite deciderunt. Decollatus est ibi tum etiam miles ille, qui antea superno nutu correptus sanctum Dei confessorem ferire recusavit: de quo nimirum constat, quia etsi fonte baptismatis non est ablutus, sui tamen est sanguinis lavacro mundatus ac regni cælestis dignus factus est ingressu. Tum judex tanta miraculorum cælestium novitate perculsus, cessari mox a persecutione præ- 47
cepit, honorem referre incipiens cædi sanctorum, per quam eos opinabatur prius a Christianæ fidei posse devotione cessare. Passus est autem beatus Albanus die decimo kalendarum Juliarum, juxta civitatem Verolamium, quæ nunc a gente Anglorum Verlamacaestir sive Vaetlingacaestir appellatur, ubi postea redeunte temporum Christianorum serenitate ec-

° *decentissimus* Chiffl. solus.

4. *Verlamacaestir sive Vaetlingacaestir*] Priore nomine ab alveo Verlame qui veteri urbi ad orientem, posteriore a via Romana Vaetlingstreet quæ ad occidentem fuit. S. Nomen Verlamacaestir videtur factum esse ex antiquo eo Verolamium, Verulamium, vel Urolamium: quod nomen alveo dedisse fortasse potest, potius quam oppidum inde nomen traxisse, quemadmodum tradit Matthæus Westmon. quem sequitur Smith.

5. *ubi postea ecclesia*] Ecclesiam hanc Brittanicam bellis Saxonicis dirutam rex Offa restituit circa a. 793. Et hanc iterum a Danis vastatam renovarunt fideles sub Gaufrido abbate a. 1229. [1119?] S. Offa non ecclesiam antiquam restituit, sed monasterium sancti Albani instituit. Fuerat namque, sicut scribit auctor Vitæ Offæ (in Matth. Paris. Ed. Watts. p. 982. et Wilkins Concil. M. Brit. p. 154.) *locus et memoria martyris omnino deleta:* et iterum, *locus autem sepulchri et loci destructi cognitio penitus delebatur:* ita ut creditum sit sepulchrum

clesia est mirandi operis atque ejus martyrio condigna exstructa. In quo videlicet loco usque ad hanc diem curatio infirmorum et frequentium operatio virtutum celebrari non desinit.

Aaron et Julius.

Passi sunt ea tempestate Aaron et Julius Legionum Urbis cives, aliique utriusque sexus diversis in locis perplures, qui diversis cruciatibus torti et inaudita membrorum discerptione lacerati, animas ad supernæ civitatis gaudia perfecto agone miserunt.

CAP. VIII.

Ut hac cessante persecutione, ecclesia in Brittaniis [p] *aliquantulam usque ad tempora Arrianæ vesaniæ pacem habuerit.*

At ubi turbo persecutionis quievit, progressi in publicum fideles Christi qui se tempore discriminis silvis ac desertis abditisve speluncis [q] occulerant, renovant ecclesias ad solum usque destructas, basilicas sanctorum martyrum fundant, construunt, perficiunt, ac veluti victricia signa passim propalant, dies festos celebrant, sacra mundo corde atque ore conficiunt: mansitque hæc in ecclesiis Christi quæ erant in Brittania pax usque ad tempora Arrianæ vesaniæ, quæ corrupto orbe toto, hanc etiam

p *aliquantulum* V. q *occultaverant* V.

angelico ministerio Offæ revelatum fuisse. Quod autem Beda scribit de miraculis ibi suo tempore factis, et loci celebritate, eum fama tantum vel aliorum narratione (fortasse Nothelmi) accepisse constat. Si memoria loci extincta fuerat inde ab incursu Saxonum sæculo quinto, parum certi de eo recuperari poterat initio sæculi octavi. Denique monasterium S. Albani inter Danorum tumultus collapsum restituit et, ut verbis Eadmeri in Hist. Novor. utar, *ad nihilum fere devolutum a fundamentis reædificavit Lanfrancus*, ope Pauli quem abbatem ei instituit A. D. 1077: perfectum vero dedicari fecit abbas proximus post Paulum Richardus A. D. 1115: quem abbatem secutus est Gaufridus ab A. D. 1119 ad 1146. Vid. Vit. S. Alban. Abbat. ad calc. Matt. Par. Watts.

9. *ea tempestate*] Hæc usque ad finem capitis e Gilda sunt, sect. viii. S.

Ib. *Aaron et Julius*] Horum uterque in Urbe Legionum ecclesiam insignem habuit suo nomine decoratam. Tres enim egregiæ antiquis temporibus fuerunt ecclesiæ, una Julii martyris, virgineo Deo-dicatarum choro venustata, altera vero beati Aaron socii ejusdem nomine fundata, et canonicorum ordine præclaro nobilitata, tertia vero metropolitana sede Cambriæ totius insignita. Girald. Camb. Itin. i. 5. S.

Ib. *Legionum Urbis*] Hanc Stapletonus in sua Bedæ interpretatione *Leicestriam* appellavit. Interpretes Cambdeni *Excestriam*. S. Videtur esse ea urbs quæ hodie Caerleon vocatur, sicuti Giraldus eam intellexit loco supra citato.

10. *perplures*] Martyrologia vetusta, inter quos Bedæ, agunt de Socratis et Stephani sanctorum martyrum memoria in Brittania, et Scriptores eos huic persecutioni attribuunt, XV° Kal. Oct. Notkerus ad X kal. Julii numerat 889. Nauclerus *innumeros* dicit. S. Quæ de multitudine martyrum in Britannia narrantur vix conveniunt cum iis quæ cognita sunt de contracto tempore persecutionis in occidente et ingenio Constantii, ne dicam quod modo scripsit Beda, præceptum *mox* fuisse *cessari a persecutione*. Videntur scriptores occidentales ea quæ legerant de martyriis in Palæstina et aliis orientalibus regionibus nimis late accepisse, et proinde suorum martyrum numerum et honores plus justo auxisse.

CAP. VIII.] Prima pars hujus capitis usque ad *obtinenti infudit* Gildæ (12.) est, reliqua Orosii (vii. 25.), licet Beda Eutropium solum citet. S.

21. *hanc etiam insulam*, et infra *insularum ecclesiis*] Applicatur hic generalis status ecclesiæ istius seculi ad Brittaniam nostram, alias autem e testimoniis Constantini, Athanasii, Hilarii &c. abunde patet episcopos Brittaniæ fidei orthodoxæ semper adhæsisse. S.

insulam extra orbem tam longe remotam veneno sui infecit erroris: et hac quasi via pestilentiæ trans oceanum patefacta, non mora omnis se lues hæreseos cujusque, insulæ novi semper aliquid audire gaudenti et nihil certi firmiter obtinenti infudit. [A.D. 306.] Constantius. His temporibus [r] Constantius qui vivente Diocletiano Galliam Hispaniamque regebat, vir summæ mansuetudinis et civilitatis in Brittania [s] morte obiit. Hic Constantinum filium ex concubina Helena [t] creatum imperatorem Galliarum reliquit. Scribit Constantinus. autem Eutropius, quod Constantinus in Brittania creatus imperator, patri in regnum successerit: cujus temporibus Arriana hæresis exorta et in Nicæna synodo detecta atque damnata, nihilominus exitiabile perfidiæ suæ virus, ut diximus, non solum orbis totius sed et insularum ecclesiis aspersit.

CAP. IX.

Ut regnante Gratiano Maximus in Brittania imperator creatus, cum magno exercitu [u] Galliam redierit.

A.D. 377. [375.] Gratianus. ANNO ab incarnatione Domini trecentesimo septuagesimo septimo Gratianus quadragesimus ab Augusto, post mortem Valentis sex annis imperium tenuit; quamvis jamdudum antea cum patruo Valente, et cum Valentiniano fratre regnaret: qui Theodosius I. cum adflictum et pene collapsum reipublicæ statum videret, Theodosium [x] Hispanum virum, restituendæ reipublicæ necessitate apud Syrmium purpura induit, Orientisque et Thraciæ simul præfecit imperio. Maximus. Qua tempestate Maximus, vir quidem strenuus et probus, atque Augusto dignus nisi contra sacramenti fidem per tyrannidem emersisset, in Brittania invitus propemodum ab exercitu imperator creatus in Galliam transiit. [y] Ibi Gratianum Augustum subita incursione perterritum atque in Italiam transire meditantem, dolis circumventum interfecit, fratremque ejus Valentinianum Augustum Italia expulit. Valentinianus. Valentinianus in Orientem refugiens, a Theodosio paterna pietate susceptus, mox etiam imperio restitutus est: clauso

r *Constantinus* S. ex errore typographi. s *mortem* V. G. t *procreatum* Chifl. solus. u *in Galliam* V. x *virum Hispanum* Chifl. solus. y *ubi* V.

28. *concubina*] Contra autem Eutropius scribit, *ex obscuriori matrimonio*, x. 2.

29. *in Brittania creatus imperator*] Eutropius lib. x. Laudandus est hoc loco Paraphrastes regius qui antecessoris sui Constantini natalitia huic insulæ suæ vendicat in interpretatione Saxonica. Et merito factum, sed id non testatur Eutropius, *creatum imperatorem* dicens, non *natum filium*. S.

10. *vir probus*] Longe aliam de Maximo ideam dedit nobis pro more suo satyrico Gildas, sed Beda hic alios auctores Orosium, et Prosperum sequitur. S.

11. *invitus propemodum*] Hoc Maximus ipse S. Martino professus est, ut Sulpitius Severus in vita Martini sub finem. [20.] S.

12. *Ibi Gratianum*] Gratianus Parisiis Merobaudis magistri militum proditione superatus effugiens, Lugduni captus atque occisus est, Prosper. ad a. 385. Sed vide Greg. Tur. i. 38. 43. et Socrat. Hist. Eccl. v. 11. S. Gratianus occisus est Coss. Merobaude et Saturnino A.D. 383.

videlicet intra muros Aquileiæ, [z] capto atque occiso ab eis Maximo tyranno.

CAP. X.

Ut Arcadio regnante, Pelagius Britto contra gratiam Dei superba bella susceperit.

Anno ab incarnatione Domini trecentesimo nonagesimo [a] quarto Arcadius filius Theodosii cum fratre Honorio, quadragesimus tertius ab Augusto regnum suscipiens, tenuit annos tredecim. Cujus temporibus Pelagius [b] Britto contra auxilium gratiæ supernæ venena suæ perfidiæ longe lateque dispersit, utens cooperatore Juliano de Campania, quem dudum amissi episcopatus intemperans cupido exagitabat: quibus sanctus Augustinus sicut et cæteri patres orthodoxi multis sententiarum catholicarum millibus responderunt, nec eorum tamen dementiam corrigere valebant: sed, quod gravius est, correpta eorum vesania magis augescere contradicendo quam favendo veritati voluit [c] emundari: quod pulcre versibus heroicis Prosper Rhetor insinuat, cum ait:

Arcadius.

Hæresis Pelagii.

Contra Augustinum narratur serpere quidam
Scriptor, quem dudum livor adurit edax.

Quis

[z] *et capto* V. [a] *Britto, Breito, Bruto* V. [b] *septimo* V. [c] *emendari,* omnes excepto Mori MS.

16. *intra muros Aquileiæ*] Oros. vii. 35. Tertio ab Aquileia lapide, Prosper ad a. 389. S. Maximus Theodosio traditus fuit a suis adventu regii exercitus perterritis, et jussu Theodosio occisus Augusti d. 27. A. D. 388. Theodosio ii. et Cynegio Coss. Vid. Socrat. Hist. v. 14.

22. *Cujus temporibus*] Hæresis Pelagiana originem ducit a temporibus Arcadii, sed diffusa est præcipue temporibus Honorii et Theodosii minoris, vide Prosper. ad a. 414. Seriem annorum digessit ex professo Garnerius ad Marium Mercatorem a pag. 127. S.

Ib. *Britto*] Ut ab illo distingueretur qui Pelagius Tarentinus dicitur Augustin. Ep. ad. Paulin. 106, atque etiam ut a Pelagio quovis Gallo, Scottove commentitio distinguatur. S.

24. *Juliano de Campania*] In præfatione Bedæ ad Cantica editiones vulgares hunc Julianum Celanensem de Campania vocant: in Petri Diac. L. de Incarnat. Edanensem, sed in Prosperi Chronico recte Eclanensis dicitur. Est autem Eclanum urbs Hirpinorum in confinibus Campaniæ et Apuliæ, utrique provinciæ pro variis imperii divisionibus deputata. Eclano destructo, sedes *Frequentum*, vulgo *Fregento*, translatum fuit. Holstenius in Cluverii Italiam. S. Conf. Noris. Hist. Pelag. i. 18. Garner. ad Mar. Merc. Diss. i. 6, &c.

Ib. *amissi episcopatus*] Hæc sunt verba Prosperi ad a. 440. [Theodosio xvii. et Festo Coss. A.D. 439. Prosp. Chr. in Canis. Thes. i. p. 303.] Julianum porro et Florum, una cum Orontio et Fabio et aliis ejusdem sectæ, episcopatibus suis exuit Cælestinus papa. S.

28. *versibus heroicis*] Carmine scilicet in Obtrectatorem Augustini, Cælestium, ut videtur, quem allusione poetica Æquorei Britanni, i. e. Pelagius, et Campanum gramen, i. e. Julianus, livore impleverunt. S. Elegiacos versus Beda heroicos vocat infra v. 8: sed hymnum suum de Ædilthryda *elegiaco metro* compositum fuisse ait iv. 20: denique librum suum Epigrammatum *heroico metro sive elegiaco* v. 24. fin. Conf. Aldhelmum loquentem de Sedulii, *Mellificis Heroicorum versibus*, inter Bonifacii Epist. lxix. p. 87. Serar.

Ib. *Rhetor*] Vossius Hist. Lat. ii. [17.] conjicit legi hic debere Rhegiensis, supponens Prosperum episcopum Rhegiensem fuisse, cum tamen ille nusquam episcopus fuit. S.

Quis caput obscuris contectum utcunque cavernis
Tollere humo miserum propulit anguiculum?
Aut hunc fruge sua Æquorei pavere Britani,
Aut [d] *hic Campano gramine corda tumet.*

CAP. XI. 49

Ut regnante Honorio Gratianus et Constantinus in Brittania tyranni creati, et mox prior in Brittania, secundus in Gallia sint interempti.

A.D. 407. Honorius. ANNO ab incarnatione Domini quadringentesimo septimo, tenente imperium Honorio Augusto filio Theodosii [e] minore, loco ab Augusto quadragesimo quarto, ante biennium Romanæ inruptionis quæ per Alaricum Regem Gothorum facta est, cum gentes Alanorum, Suevorum, Vandalorum, multæque cum his aliæ protritis Francis, transito Hreno, totas per Gallias [f] sævirent, apud Brittanias Gratianus municeps tyrannus creatur et occiditur. Hujus loco Constantinus ex infima militia, propter solam spem nominis sine merito virtutis eligitur: qui continuo ut invasit imperium in Gallias transiit; ibi sæpe a barbaris incertis fœderibus inlusus detrimento magis reipublicæ fuit: unde mox jubente Honorio [g] Constantius comes in Galliam cum exercitu profectus, apud Arelatem civitatem eum clausit, cepit, occidit: Constantemque filium ejus quem ex Monacho Cæsarem fecerat, Gerontius comes suus apud Viennam interfecit.

A.D. 409. Roma fracta. Fracta est autem Roma a Gothis anno millesimo [h] sexagesimo quarto suæ conditionis, ex quo tempore Romani in Brittania regnare cessarunt, post annos ferme quadringentos septuaginta ex quo [i] Gaius Julius Cæsar eandem insulam adiit. Habitabant autem intra vallum quod Severum trans insulam fecisse commemoravimus, ad plagam meridianam, quod civitates, [k] farus, pontes, et stratæ ibidem factæ usque hodie

[d] *huic*, et mox *tument* V. [e] *minoris* omnes MSS., non excepto Mori, *majoris* quidam Edd. *junioris* alii. [f] *sævierunt* G. [g] *Constantius* (anne *Constantinus?*) V. [h] *centesimo* inserit G. [i] *Caius* V. conf. supr. 2. [k] *fana, fores* V. G.

5. *minore*] Mirum quam infelici concordia omnes MSS. habent *minoris*. Chiffletius merito profitetur reponere se ex vero, et ex Bedæ ipsius mente *minore*. Major enim, inquit, Theodosii filius fuit Arcadius. Res quidem ipsa loquitur, sicut et Beda etiam ipse in Chronico ad a. 4377. *Honorius*, inquit, *cum Theodosio minore fratris sui filio annis* xv. S.

6. *ante biennium*] Ab his verbis usque ad *apud Viennam interfecit*, exscribitur Orosius vii. 40, 42. S.

8. *Gratianus*] De hoc, aliisque imperatoribus et comitibus hujus capitis vide *Zosimum* vi. *Sozomen.* ix. ab 11 ad 17. Olympiodorum apud Photium Cod. lxxx. S.

15. *Comes suus*] Scilicet Constantini, quem deseruit Gerontius quamprimum res ejus in pejus ire cœperant: filium vero ejus Constantem occidi fecit antequam Constantinus cum altero filio suo Juliano in Arelate obsessus se dederit. Vid. Sozom. Hist. Eccles. ix. 13—15.

16. *millesimo sexag.*] Desunt centum anni. Chronicon habet, *anno conditionis ejus* MCLXIV.

17. *regnare cessarunt*] Hoc verum respectu prioris auctoritatis, sed alias Romanum imperium in Brittania movit iterum lacertos sub Honorio, et aliquandiu sub Valentiniano etiam tertio. S.

testantur: cæterum ulteriores Brittaniæ partes, vel eas etiam quæ ultra Brittaniam sunt insulas jure dominandi possidebant.

CAP. XII.

Ut Brittones a Scottis vastati Pictisque, Romanorum auxilia quæsierint, qui secundo venientes, murum trans insulam fecerint; sed hoc confestim a præfatis hostibus [l]interrupto, majore sint calamitate depressi.

Exin [m] Brittania in parte Brittonum, omni armato milite, militaribus copiis universis, tota floridæ juventutis alacritate spoliata, quæ tyrannorum temeritate abducta [n] nusquam ultra domum rediit, prædæ tantum patuit, utpote omnis bellici usus prorsus ignara: denique subito duabus gentibus transmarinis vehementer sævis, Scottorum a circio, Pictorum ab aquilone, multos stupet gemitque per annos. Transmarinas autem dicimus has gentes, non quod extra Brittaniam essent positæ; sed quia a parte Brittonum erant remotæ, duobus [o] sinibus maris interjacentibus, quorum unus ab orientali mari, alter ab occidentali, Brittaniæ terras longe lateque inrumpit, quamvis ad se invicem pertingere [p] non possint. Orientalis habet in medio sui urbem [q] Giudi, occidentalis supra se, hoc est, ad dexteram sui habet urbem Alcluith, quod lingua eorum significat petram Cluith; est enim juxta fluvium nominis illius.

Ob harum ergo infestationem gentium, Brittones legatos Legatio prima.

[l] *hi interrupti* V. [m] *Brittania omni* V. [n] *nunquam* G. [o] *finibus mari* V. [p] *non* om. V. [q] *Guidi* V.

22. *jure dominandi*] Romani hujus dominii successio heu, quantis utrinque vulneribus constitit! donec nostris tandem temporibus felici incolarum unione sub augustissima monarchia, tota imperii æmulatio in generalem obedientiam cessit. S.

CAP. XII.] De hoc capite, exceptis descriptionibus sinuum et muri a Beda insertis, vide Gildam a sectione xi. ad xvii. S. §. 14. et seq. ed. Stevenson.

32. *Transmarinas autem*] Quicquid sit de testimoniis classicis, ex hac descriptione non possum dubitare quin, secundum Bedam, Scotti simul cum Pictis tunc temporis et a multis retro annis, fixas habitationes ad septentrionalia fretorum, infra [intra] insulam Brittaniam proprie dictam habuerint. S. Interpretatio hæc vocis *transmarinis* Bedæ est, quam ille Gildæ descriptioni addidit.

1. *medio sui*] Nescio quo infortunio scriptores, inter quos Buchananus ipse, Giudi urbem quæsiverint in medio isthmi ad fluvium Caron, imo et versus occidentem ut alii ad Cairpentaloch: cum revera situm habuit in medio maris vel sinus orientalis, in insula Inshkeith vel Inshcolme, sicut occidentalis ex adverso habet supra se ad dextram, Alcluith sive Dunbritton. S.

4. *legatos*] De legationibus respice quæ dicta sunt in Chronico ad Honorium. Et quæ ulterius dicenda sunt de legationibus et muro ad hoc caput in Append. N. v. S. In appendice fuse et docte disputat Smith de Romanorum muris ad fines septentrionales Britanniæ; cujus argumentorum finis hic est. Primus Hadrianus imperator murum duxit de cespite factum, qualem Beda vallum vocat, ab ostio Tinæ ad ostium Escæ in agro Cumberland. Post illum, regnante Antonino Pio, Urbicus similem murum construxit inter Glottæ et Bodotriæ freta, in loco ubi Julius Agricola imperii Romani terminos fixerat. Dein Severus novum murum, sive vallum, de cespite construxit ab ostio Tinæ ad mare occidentale prope ostium fluminis Ithunæ (Eden). Tum Britanni post discessum legionis Romanorum quam precibus primis impetraverant, et eorum monitu, sibimetipsis murum e cespitibus denuo fecerunt ab Abercurnig ad Alcluith, ad nihil utilem. Denique legio Romanorum quæ rursum ad Britonum preces missa est murum firmo de lapide construxit eo loco quo Severus olim vallum duxerat. Plura vid. in Horsley Britann. Rom., et Roy, Military Antiq. of the Romans in Britain, iv. 4.

Romam cum epistolis mittentes, lacrymosis precibus auxilia flagitabant, [r] subjectionemque continuam dummodo hostis imminens longius arceretur, promittebant. Quibus mox legio destinatur armata, quæ ubi [s] in insulam advecta et congressa est cum hostibus, magnam eorum multitudinem sternens, cæteros sociorum finibus expulit: eosque interim a dirissima depressione liberatos hortata est instruere inter duo maria trans insulam murum qui arcendis hostibus posset esse præsidio: sicque domum cum triumpho magno reversa est. At insulani murum quem jussi fuerant, non tam lapidibus quam cespitibus construentes, utpote nullum tanti operis artificem habentes, ad nihil utilem statuunt. Fecerunt autem eum inter duo freta vel sinus de quibus diximus maris, per millia passuum plurima: ut ubi aquarum munitio deerat, ibi præsidio valli fines suos ab hostium inruptione defenderent: cujus operis ibidem facti, id est, valli latissimi et altissimi usque hodie certissima vestigia cernere licet. Incipit autem duorum ferme milium spatio a Monasterio Aebercurnig ad occidentem, in loco qui sermone Pictorum Peanfahel, lingua autem Anglorum Penneltun appellatur; et tendens contra occidentem terminatur juxta urbem Alcluith.

Legatio secunda.

Verum priores inimici ut Romanum militem abisse conspexerant, mox advecti navibus inrumpunt terminos, cæduntque omnia, et quasi maturam segetem obvia quæque metunt, calcant, transeunt: unde rursum mittuntur Romam legati, flebili voce auxilium implorantes, ne penitus misera patria deleretur, ne nomen Romanæ provinciæ quod apud eos tam diu claruerat, exterarum gentium improbitate obrutum vilesceret. Rursum mittitur legio, quæ inopinata tempore autumni adveniens magnas hostium strages dedit, eosque qui evadere poterant omnes trans maria fugavit, qui prius anniversarias prædas trans maria [t] nullo obsistente cogere solebant.

r *subjectionem eorum*, Chifl. solus. s *ubi insulam*, MSS. vett. t *milite nullo* V.

17. *Aebercurnig*] Hujus loci nomen adhuc restat ad ostium fluvii Caron, monasterii autem nihil. Sedes erat Trumuini episcopi Pictorum, de quo Beda iv. 12, 26. S. *Abercurnig* sive *Abercornig* videtur esse *Aber-Carron-Ey*, id est, *ostii Carron insula*.

18. *Peanfahel*] Angl. Penneltun, a sono Vindovalam diceres. Nennius Scottice Cenail vocat cap. xix. sicut etiam hodie levi variatione Kenneil [Kinneel, Roy] dicitur. S. Hoc autem quod de Cenail dicitur videtur non Nennii esse, sed glossatoris alicujus, ad marg. adscriptum. *Vocatur Britannico sermone Guaul*, Nenn. Stevenson §. 23. Peanfahel (rectius fortasse Peanvahel) videtur factum esse e *Pen y wàl* vel *Pen gwàl*, caput muri, linguæ Cambrensis. Vid. Pughe Diction. Cambr. Cenail vero, vel Kinneel, factum est e *cean* caput linguæ Scotticæ (hodiernæ); et fortasse pari sensu compositum e *cean* et *balla* murus. Sed notandum est discrimen hac in voce inter linguam quam nunc Scotticam vocamus et eam quam Beda dicit Pictorum fuisse, et hanc (in una saltem voce) ad linguam Cambrensem, quæ Britonum fuit, accessisse. Vid. Diction. Scoto-Celticum. Adhuc vicus est in hoc loco dictus Walton: Vid. Cambden Britan. Gaden. p. 1192. ed. Gibson: qui distinguendus est ab altero vico Walton in occidentali parte alterius muri (Severi) non longe posito a Luguballia.

25. *tempore autumni*] Non hoc dicit Gildas: sed nebulosus ejus stylus Bedæ imposuit. Verba sunt, *Casibusque foliorum tempore certo assimulandam istam peragunt stragem*, § 17.

Tum Romani denunciavere Brittonibus, non se ultra ob eorum defensionem tam laboriosis expeditionibus posse fatigari: ipsos potius monent arma corripere et certandi cum hostibus studium subire, qui non aliam ob causam quam si ipsi inertia solverentur eis possent esse fortiores. Quin etiam, quod et hoc sociis quos derelinquere cogebantur aliquid commodi adlaturum putabant, murum a mari ad mare recto tramite inter urbes quæ ibidem ob metum hostium factæ fuerant, ubi et Severus quondam vallum fecerat, firmo de lapide [u] conlocarunt: quem videlicet murum hactenus famosum atque conspicuum, sumptu publico privatoque, adjuncta secum [x] Brittanorum manu construebant, octo pedes latum et duodecim altum, recta ab oriente in occasum linea, ut usque hodie intuentibus clarum est: quo mox condito dant fortia segni populo monita, præbent [y] instituendorum exemplaria armorum. Sed et in litore oceani ad meridiem quo naves eorum habebantur, quia et inde barbarorum inruptio timebatur, turres per intervalla ad prospectum maris collocant, et valedicunt sociis tanquam ultra non reversuri. Quibus ad sua remeantibus, cognita Scotti Pictique reditus denegatione, redeunt confestim ipsi, et solito confidentiores facti, omnem [z] aquilonalem extremamque insulæ partem pro indigenis ad murum usque capessunt. Statuitur ad hæc in edito arcis acies segnis, ubi trementi corde stupida [a] die noctuque marcebat. At contra non cessant uncinata hostium tela: ignavi propugnatores miserrime de muris tracti solo adlidebantur. Quid plura? relictis civitatibus ac muro, fugiunt, [b] disperguntur. Insequitur hostis, adcelerantur strages cunctis crudeliores prioribus. Sicut enim agni a feris, ita miseri cives discerpuntur ab hostibus: unde a mansionibus ac possessiunculis suis ejecti, imminens sibi famis periculum latrocinio ac rapacitate mutua temperabant, augentes externas domesticis motibus clades, donec omnis regio totius cibi sustentaculo, excepto venandi solatio, vacuaretur.

CAP. XIII.

Ut regnante Theodosio minore, cujus tempore Palladius ad Scottos in Christum credentes missus est, Brittones ab Aetio consule auxilium flagitantes non impetraverint.

Anno Dominicæ incarnationis quadringentesimo vigesimo tertio, Theodosius junior post Honorium quadragesimus quintus ab Augusto regnum suscipiens viginti et sex annos A.D. 423. Theodosius II.

[u] *locarunt* V. G: et mox, *vidimus hactenus* V. [x] *Romanorum* V. [y] *instruendorum* V. [z] *aquilonarem* V. [a] *diu* V. [b] *ac disperguntur* V.

10. *regnum suscipiens*] Scilicet a morte Honorii: nam Theodosius jun. Augustus fuerat orientis ab A. D. 408. Mortuus est Honorius Aug. d. 15. A.D. 423. Vid. Socrat. Hist. v. 1, 22. Prosp. Chron. &c.

A.D. 431. tenuit; cujus anno imperii octavo Palladius ad Scottos in Christum credentes a pontifice Romanæ ecclesiæ Cælestino A.D. 446. primus mittitur episcopus. Anno autem regni ejus vigesimo Legatio tertia. tertio, [c] Aetius vir inlustris qui et patricius fuit, tertio cum Symmacho gessit consulatum. Ad hunc pauperculæ Brittonum reliquiæ mittunt epistolam, cujus hoc principium est: *Aetio ter consuli gemitus Brittanorum:* et in processu epistolæ, ita suas calamitates explicant: *Repellunt barbari ad mare, repellit mare ad barbaros; inter hæc oriuntur duo genera funerum, aut jugulamur, aut mergimur.* Neque hæc tamen agentes quicquam ab illo auxilii impetrare quiverunt, utpote qui gravissimis eo

c *Boetius* V.

11. *octavo*] Baronius ad a. 429, vii, dicit ex Prospero corrigendum esse Bedam, dum ait anno octavo imperii Theodosii junioris missum esse Palladium a Cælestino Rom. pont. nam pontificatus ipsius Cælestini ab eo tempore post annos octo contigit, nempe decimo sexto ejusdem Theodosii. Error Baronii quem supra notavi ad Chronicon in annis Honorii, hic etiam recurrit in annis Theodosii. Annos enim quibus Theodosius regnavit ante Honorii obitum, Beda Honorio merito adnumerat. Ac proinde non ex Prospero Beda, sed ex Beda Baronius corrigendus est. S.

12. *credentes—primus*] Verba hæc sunt antiquissimorum Bedæ MSS., nec ullam mutationis admittunt suspicionem, sicut nec dubium aliquod quin Scotti ubicunque fuerint, Christianam fidem cum Palladius mitteretur, ex parte saltem receperint, vide etiam Chronicon ad N. 4403. S. Verba sunt Prosperi in Chronico, Basso et Antiocho Coss. (A.D. 431.), *Ad Scotos in Christum credentes ordinatur a papa Cælestino Palladius et primus episcopus mittitur.* Et fortasse missus est ad sanandos potius Pelagianorum errores quam ad paganos convertendos: strenuus enim fuit fidei in hac parte propugnator Palladius quidam, sicut a Prospero accepimus A. D. 429, *Actione Palladii diaconi papa Cælestinus Germanum Antisiodorensem episcopum vice sua mittit, ut deturbatis hæreticis, Britannos ad catholicam fidem dirigat.* Credidit vero Prosper Hibernos tunc primum fidem Christi accepisse: ait enim idem de Cælestino papa, *Ordinato Scotis episcopo, dum Romanam insulam* [nempe Britanniam] studet *servare catholicam, fecit etiam barbaram* [nempe Hiberniam] *Christianam* C. Collator xi. Probus quoque in Vita Patricii 1. (inter Bed. Op.) ait, Patricium missum esse in Hiberniam ut nationes feras ac barbaras converteret ad Christum. Verisimile tamen est fuisse fideles in Hibernia (ne dicam Pelagii sectatores,) ante Palladii adventum, quamvis prima Hiberniensis ecclesiæ origo incerta sit; siquidem tum temporis insignes erant nonnulli qui e Scotia, hoc est ex Hibernis, orti esse feruntur, quales fuere Sedulius, Cælestius Pelagii discipulus, et Patricius. Magna vero populi pars, vel etiam multo maxima, poterat adhuc pagana esse. Contra tradunt nonnulli; *quatuor sanctissimi episcopi cum suis discipulis fuerunt in Hibernia ante Patricium,* [et ante Palladium,] *scilicet Ailbeus, Declanus, Ibarus, et Kiaranus,* &c., (Auct. Vitæ Declani in Usser.) quæ cum eo quod dicit Prosper stare vix possunt. Qui hiatum in Tigernachi Annalibus supplevit adventum Albei episcopi a Roma ad Hiberniam, prout incertum, ad A.D. 410. posuit: et adventum Ibari ad A.D. 420. Vid. Rerum Hibernicarum Scriptores O'Connor vol. ii. Annales vero Inisfalenses cum Prospero consentiunt, scilicet Palladium primum Episcopum a Roma missum fuisse A. D. 430. Porro Patricius, de quo nihil habet Beda nisi nomen ejus in Martyrologio xvi kal. April., fertur ad Hiberniam venisse paulo post Palladium, qui mortuus est quamprimum ad Pictorum fines pervenerat. Annal. Inisfal. Patricii adventum referunt ad A. D. 432: ecclesiam Ardmachanam (Armagh) ab eo fundatam esse A. D. 444 tradunt Annales Ulton, A. D. vero 457. Annal. iv. Magistror. Vid. Usser. Brit. Eccl. Antiq. xvi.

16. *in processu epistolæ*] Polydorus Virgilius [iii. p. 71. ed. Thys.], nescio unde, acceptam epistolam dedit integram, sed sine ulla MSS. auctoritate. S.

tempore bellis cum [d] Blaedla et Attila regibus Hunnorum erat occupatus. Et quamvis anno ante hunc proximo Bledla Attilæ fratris sui sit interemptus insidiis, Attila tamen ipse adeo intolerabilis reipublicæ remansit hostis, ut totam pene Europam excisis invasisque civitatibus atque castellis conroderet. Quin et iisdem temporibus fames Constantinopolim Fames.
invasit: nec mora pestis secuta est; sed et plurimi ejusdem urbis muri cum quinquaginta septem turribus corruerunt; multis quoque civitatibus conlapsis fames et aerum pestifer odor [e] plura hominum milia jumentorumque delevit.

CAP. XIV.

Ut Brittones [f] fame famosa coacti, Barbaros suis e finibus pepulerint; nec mora, frugum copia, [g] luxuria, pestilentia, et exterminium gentis secutum sit.

Interea Brittones [h] fames sua præfata magis magisque adficiens, ac famam suæ malitiæ posteris diuturnam relinquens, multos eorum coegit victas infestis prædonibus dare manus, alios vero nunquam, quin potius confidentes in Divinum ubi humanum cessabat auxilium, de ipsis montibus speluncis ac saltibus continue rebellabant: et tum primum inimicis qui per multos annos prædas in terra agebant, strages dare cœperunt. Revertuntur ergo [i] impudentes grassatores Hiberni [k] domus, post non longum tempus reversuri; Picti in extrema parte insulæ tunc primum et deinceps quieverunt, prædas tamen nonnunquam exinde et contritiones de Brittonum gente agere non cessarunt. Cessante autem vastatione hostili,
52 tantis frugum copiis insula [l] quantas nulla retro ætas meminit, affluere cœpit: cum quibus et luxuria crescere, et hanc continuo omnium lues scelerum comitari adceleravit, crudelitas præcipue, et odium veritatis amorque mendacii, ita ut siquis eorum mitior, et veritati aliquatenus propior videretur, in hunc quasi Brittaniæ subversorem, omnium odia telaque sine respectu contorquerentur. Et non solum hæc sæculares viri, sed etiam ipse grex Domini ejusque pastores egerunt; ebrietati, animositati, litigio, contentioni, invidiæ, cæterisque hujusmodi facinoribus sua colla, abjecto levi jugo Christi, subdentes. Interea subito corruptæ mentis homines acerba

[d] *Bledda, Bleda* V. [e] *plurima* V. [f] *fame coacti* V. [g] *copia, pestilentia,* Chifl. solus. [h] *fames illa* V. G. *fames præfata* V. [i] *imprudentes* V. [k] *domum* V. G. *ad hibernas domos* Gildas. [l] *quantis V.*

23. *fames*] Hæc sunt verba Marcellini Comitis ad coss. Aetium III et Symachum, indict. 14, et ad coss. Ardaburem et Callepium, indict. 15. quæ Beda e Gildæ Satyra Brittonibus applicat capite sequenti. S. Terræ motum memorat Evagrius, traditque eum regiones prope Hellespontum affecisse per aliquot annos, donec paulatim desierit. Eccles. Hist. i. 17.

35. *Hiberni*] Notanda certe est hoc loco appellationis proprietas. Hibernos vocat Scottos qui cum Albionensibus fœderati identidem ex Hibernia in Brittones revertebantur, sed eos qui cum Pictis in extrema parte insulæ remanebant, sub Pictis includit, licet illi etiam contritiones agere non cessabant. S.

pestis corripuit, quæ in brevi tantum ejus multitudinem stravit ut ne sepeliendis quidem mortuis vivi sufficerent: sed ne morte quidem suorum nec timore mortis, hi qui supererant a morte animæ qua peccando sternebantur, revocari poterant: unde non multo post acrior gentem peccatricem ultio diri sceleris secuta est. Initum namque est consilium quid agendum, ubi quærendum esset præsidium ad evitandas vel repellendas tam feras tamque creberrimas gentium [m] aquilonalium inruptiones: placuitque omnibus cum suo rege Vurtigerno ut Saxonum gentem de transmarinis partibus in auxilium vocarent: quod Domini nutu dispositum esse constat, ut veniret contra inprobos malum, sicut evidentius rerum exitus probavit.

CAP. XV.

Ut invitata [n] Brittaniam gens Anglorum, primo quidem adversarios longius [o] ejecerit; sed non multo post juncto cum his fœdere, in socios arma verterit.

A.D. 449. Marcianus.

Anno ab incarnatione Domini quadringentesimo [p] quadragesimo nono, Marcianus cum Valentiniano quadragesimus sextus ab Augusto regnum adeptus, septem annis tenuit.

Saxonum Adventus.

Tunc Anglorum sive Saxonum gens invitata a rege præfato, in Brittaniam tribus longis navibus advehitur, et in orientali parte insulæ jubente eodem rege locum manendi, quasi pro patria pugnatura, re autem vera hanc expugnatura, suscipit. Inito ergo certamine cum hostibus qui ab aquilone ad aciem venerant, victoriam sumpsere Saxones. Quod ubi domi nunciatum est, simul et insulæ fertilitas, ac segnitia Brittonum, mittitur confestim illo classis prolixior armatorum ferens

m *aquilonariarum* V. n *in Brittaniam* V. o *abire compulerit* V. p *quadringentesimo nono* V.

16. *in auxilium vocarent*] Nennius ait tres istas ciulas quæ primæ advenerunt *a Germania expulsas in exilio* fuisse (Nenn. 31.). Utrumque verum esse potest. Nonnulli putaverunt primos advenas casu venisse, sequentes invitatos fuisse. Vid. Turner Hist. Anglosax. iii. 1.

17. *probavit*] Totum hoc caput, et maxima pars duorum sequentium, sunt e Gilda 21—26. ed. Stevenson.

22. *nono*] Nennius ait Saxones a Guorthigerno susceptos fuisse A. D. 447. Nenn. 31.

25. *Orientali*] Ethelwerdus et Annales Saxonici ad a. 449, dicunt Hengistum et Horsam advectos in locum quem vulgo Hypwinesfleot nominant quique hodie Ebsfleete esse putatur in Thanato insula, quam ideo illis a rege in locum manendi concessam tradit Nennius cap. xxviii. (31. 36.) et ab eo W. Malm. S.

27. *venerant*] Ad Stanfordiam usque venisse, ibique primum certamen fuisse, et primum locum habitationis Saxonibus inter Brittones ibi donatum legimus. Hen. Hunt. lib. ii. S. Henricus Hunt. (lib. ii.) tradit Pictos et Scottos venisse usque ad Stanfordiam, assuetos pugnare pilis et lanceis, ibi vero cum Saxonibus congressos, qui securibus et gladiis longis uti solebant, penitus devictos fuisse. Sprott, et post eum Matthæus Westm. addit, Vortigernum qui Saxonibus primo locum habitandi in Lyndenseia dederat, mox ob hanc victoriam rogatu Hengisti plus agri dedisse, ubi Hengistus castellum condidit dictum Twangcastre, a recentioribus Ancastre, quod situm est xx m. p. a Lincolnia ad occidentem. Sprott Chron. p. 92. ed. Hearne. Matth. Flor. Hist. A.D. 450.

manum fortiorem, quæ præmissæ adjuncta cohorti invincibilem fecit exercitum. Susceperunt ergo qui advenerunt, donantibus Brittanis, locum habitationis inter eos, ea conditione ut hi pro patriæ pace et salute contra adversarios militarent, illi militantibus debita stipendia conferrent. Advenerant autem de tribus Germaniæ populis fortioribus, id est, Saxonibus, Anglis, [q] Jutis. De Jutarum origine sunt Cantuarii et [r] Victuarii, hoc est, ea gens quæ Vectam tenet insulam, et ea quæ usque hodie in provincia Occidentalium Saxonum Jutarum natio nominatur, posita contra ipsam insulam Vectam. De Saxonibus, id est, ea regione quæ nunc antiquorum Saxonum cognominatur, venere Orientales Saxones, Meridiani Saxones, Occidui Saxones. Porro de Anglis, hoc est, de illa patria quæ [s] Angulus dicitur et ab eo tempore usque hodie manere desertus inter provincias Jutarum et Saxonum perhibetur, [t] Orientales Angli, Mediterranei Angli, Merci, tota Nordanhymbrorum progenies, id est, illarum gentium quæ ad Boream Humbri fluminis inhabitant cæterique Anglorum populi sunt orti. Duces fuisse perhibentur eorum primi duo fratres

Patria.

Duces.

53 [u] Hengist et Horsa; e quibus Horsa postea occisus in bello a Brittonibus, hactenus in orientalibus Cantiæ partibus monumentum habet suo nomine insigne. Erant autem filii Victgilsi, [x] cujus pater Vitta, cujus pater Vecta, cujus pater Voden, de cujus stirpe multarum provinciarum regium genus originem duxit. Non mora ergo confluentibus certatim in insulam gentium memoratarum catervis, grandescere populis cœpit advenarum, ita ut ipsis quoque qui eos advocaverant indigenis essent terrori. Tum subito inito ad tempus fœdere cum

q *Vitis*, et, *Vitarum* V. r *Vectuarii* V. s *Anglia* C. G.: et mox *deserta* G. t *Orientales Angli, Mercii* Chifl. solus. u *Hengistus et Horsus* V. x *filii Victgilsi cujus pater Vecta* V.

30. *manum fortiorem*] Quinque milia, Cyulis octodecim delata. S. *Decem et octo naves* Matth. Westm. *sedecim* plerique; sed addit Nennius, *Hencgistus semper ciulas ad se paulatim invitavit.* 38.

34. *Jutarum*] In his antiqua Getarum et Gothorum nomina, contra omnes librariorum, qui Vitas volunt, conatus, adhuc supersunt, sicut et eorum patria in Jutia seu Jutlandia notissima Danici regni provincia. S. Bedæ Vers. Sax. habet pro *Jutæ Geata:* Chronicon Sax. *Juta* vel *Jutan* (*Jutna cynn* Jutarum progenies). Varietates ita recenset Turner, *Geatum* [quod sicut Jotum, videtur potius regionem designare] *Giotæ, Jutæ, Gutæ, Geatani, Jotuni, Jetæ, Juitæ, Vitæ* &c. Hist. Anglosax. ii. 5. Jutæ et Vitæ videntur idem nomen esse IVTAE, transpositis modo duabus primis literis.

37. *antiquorum Saxonum*] Temporibus Bedæ Ealdsexe in cervice Cimbricæ Chersonesi, Holsatiam proprie dictam, Dithmarsiam, Stormariam, et Wagriam complectens. S.

39. *Anglis*] Anglia vetus, hodie etiam Anglen, sita est inter Saxones et Giotos habens oppidum capitale quod sermone Saxonico Sleswick nuncupatur, secundum vero Danos Haithaby, Ethelwerd. i. S.

2. *monumentum*] Locus prælii in campo Æglesthrep, monumentum in vico Horsted. S. Hoc factum est A.D. 455. Una cum Horsa occisus est Categirn filius Guorthigerni loco super vadum, quem Saxones vocabant Egelesford (sive Episford, Nenn. quod corruptum esse videtur,) Britanni vero Rit Hergabail; hodie Aylesford ad Medvagam fluvium in Cantia. Vid. Nenn. 44 &c. Chron. Sax. 455 &c. Ethelwerd. i. Archæolog. ii. 17. p. 107.

Pictis quos longius jam bellando pepulerant, in socios arma vertere incipiunt. Et primum quidem annonas sibi eos affluentius ministrare cogunt, quærentesque occasionem divortii, protestantur, nisi profusior sibi alimentorum copia daretur, se cuncta insulæ loca rupto fœdere vastaturos. Neque [y]aliquanto segnius minas effectibus prosequuntur: siquidem, ut breviter dicam, accensus manibus paganorum ignis, justas de sceleribus populi Dei ultiones expetiit, non illius impar qui quondam a Chaldæis succensus Hierosolymorum mœnia immo [z] ædificia cuncta consumpsit. Sic enim et hic agente impio victore, immo disponente justo Judice, proximas quasque civitates agrosque depopulans, ab orientali mari usque ad occidentale, nullo prohibente, suum continuavit incendium, totamque prope insulæ pereuntis superficiem obtexit. Ruebant ædificia publica simul et privata, passim sacerdotes inter altaria trucidabantur, præsules cum populis, sine ullo respectu honoris ferro pariter et flammis absumebantur, nec erat qui crudeliter interemptos sepulturæ traderet. Itaque nonnulli de miserandis reliquiis in montibus comprehensi [a] acervatim jugulabantur: alii fame confecti procedentes manus hostibus dabant, pro accipiendis alimentorum subsidiis æternum subituri servitium, si tamen non continuo trucidarentur: alii transmarinas regiones dolentes petebant: alii perstantes in patria trepidi pauperem vitam in montibus, silvis, vel rupibus arduis suspecta semper mente agebant.

CAP. XVI.

Ut Brittones primam de gente Anglorum victoriam, duce Ambrosio Romano homine, sumpserint.

Ambrosius Aurelius.

At ubi hostilis exercitus, exterminatis dispersisque insulæ indigenis, domum reversus est, cœperunt et illi paulatim vires animosque resumere, emergentes de latibulis quibus abditi fuerant, et [b] unanimo consensu auxilium cæleste precantes ne usque ad internecionem usquequaque delerentur. Utebantur eo tempore duce Ambrosio Aureliano viro modesto,

[y] *aliquando* V. [z] *imo et ædificia* V. [a] *catervatim* V. [b] *unanimi* V.

14. *impio victore*] Quamdiu pax steterit inter Britannos et Saxones incertum est. Secundum Chron. Sax., Ethelwerd, et alios, videtur bellum initum fuisse anno sexto post adventum Saxonum, A.D. 455. Sed exinde diu et acriter pugnatum est. Britannorum res prospere gestas memorat Nennius, Saxonum vero Chron. Saxonicum. Porro initium regni Hengisti cum filio ejus Æscæ vel Oisc (infr. ii. 5,) in Cantia computatur ab A.D. 455.

CAP. XVI.] Vide Gildam, sect. xxv. et xxvi. S.

30. *reversus est*] Nennius tradit Guorthemir filium Guortigirni Saxones vicisse et expulisse. Vix credendum est Saxones tam cito insulam subegisse quam Beda e Gilda narrat, et tum subactam victores reliquisse, ut rursum armis aggrederentur. Cessisse tamen eos paulisper ex insula uterque fatetur. Bellum fuisse videtur continuum: sed Saxones fortiores semper ulterius tendebant.

33. *Ambrosio*] Hunc Ambrosium Beda in Chronico ponit sub Zenone, unde quidam observantes imperium Romanum tunc temporis de successione laborare, Ambrosium in purpuram elevatum fuisse tradiderunt. Quæ autem de illo et parentibus ejus, gestisque legimus quibus regnum impletur 32 annorum, ea

qui solus forte Romanæ gentis præfatæ tempestati superfuerat, occisis in eadem parentibus regium nomen et insigne ferentibus. Hoc ergo duce vires capessunt Brittones, et victores provocantes ad prælium, victoriam ipsi, Deo favente, suscipiunt. Et ex eo tempore nunc cives, nunc hostes vincebant, usque ad annum obsessionis Badonici montis, quando non minimas eisdem hostibus strages dabant, quadragesimo circiter et quarto anno adventus eorum in Brittaniam. Sed hæc postmodum.

Mons Badonicus.

54

CAP. XVII.

Ut Germanus episcopus cum Lupo Brittaniam navigans, et primo maris, et postmodum Pelagianorum tempestatem divina virtute sedaverit.

ANTE paucos sane adventus eorum annos hæresis Pelagiana per Agricolam inlata, Severiani [c] Episcopi filium, fidem Brit-

Pelagiana hæresis.

c *Pelagiani episcopi* V. G.

omnia vel fabulosa vel incerta saltem judico; Liber de Victoria Aurelii Ambrosii quem Galf. Mon. ii. 1. meminit, vel penitus periit vel nunquam visus est. S. Non prætermittendum est quod de his temporibus tradit Nennius. Capta Roma Britanni in imperium Romanorum rebellaverunt et duces eorum occiderunt; rursum a Scottis et Pictis pressi auxilium petiverunt: *Brittones propter gravitatem imperii occidebant duces Romanorum, et auxilium postea petebant.* Bis quidem hoc factum narrare videtur Nennius: tum pergit; *Romani autem ad imperium auxiliumque, et ad vindicandum veniebant, et spoliata Brittannia auro argentoque cum ære, et omni preciosa veste, et melle, cum magno triumpho revertebantur.* Ambrosius vero videtur partes Romanorum vel Romano-britannorum tuitus esse contra et Pictos et Britannos indigenas quorum rex erat Vortigernus: nam, ait Nennius, (Brittones) *per quadraginta annos fuerunt sub metu. Guorthigernus regnavit in Brittannia, et dum ipse regnabat in Brittannia, urgebatur a metu Pictorum et Scottorum, et a Romanico impetu, necnon et a timore Ambrosii.* 30. 31. Certe inter se divisi sunt Britanni dum Pictorum et Scottorum incursibus resistendum erat. Conf. Gunn ad (Nenn.) Hist. Britton. not. 64. Lappenberg History of England (Thorpe) i. p. 61.

36. *nunc cives, nunc hostes*] De variis eorum temporum præliis vide Chron. Sax. ab a. 455 ad a. 597, ex una parte, et Nennium a cap. xxxv. ex altera, ubi brevi habes intuitu quicquid alii utrinque diversimode reliquerunt. S.

37. *Badonici montis*] Polydorus Virgilius [iii. p. 80.] hunc locum ponit ad Blacamore in agro Ebor., contra omnium fidem, qui in urbe Bathonia, vel Bannesdown consentiunt. S.

38. *quadragesimo circiter et quarto*] Verba Gildæ [26.] sunt, *Quique quadragesimus quartus, ut novi, orditur,* al. *oritur, annus mense jam primo,* al. *uno, emenso qui et meæ nativitatis est.* Quibus perpensis annorum numerus a Gilda editus tempus potius scribendi, quam Saxonum adventum spectare videatur. Scripsisse scilicet Gildam anno a pugna Badonica 44, anno ipsi imprimis notabili, cui et natalitius fuit. Hæc si vera est interpretatio, aliam nobis dabit hujus temporis chronologiam. v. Usser. ad a. 520. S. Omnino vera esse videtur interpretatio Smith. Certe A.D. 492, quem ita colligit Beda, nec pacem nec requiem Britannis attulit. Hoc ipso anno, ait Matth. Westm., Ella cepit et delevit Andredesceaster (Chron. A.D. 490, Flor. Vig. 491.) : A.D 495, vel 494, Cerdicus Britanniam appulit: A. D. 508 occisus est Natanleod. Mitto alia.

39. *postmodum*] Vide cap. xxii. S.

CAP. XVII.] Capita quinque sequentia ad xxii. desumpta a Constantio presbytero Lugdunensi qui Vitam S. Germani scripsit. Vide Surium ad 31 Julii, et MS. in Biblioth. Cotton. S.

4. *Ante paucos*] Quot annos ante adventum Saxonum S. Germanus in Brittaniam venerit Beda non dicit. Prosper adventum ejus ponit ad a. 429, eique alterum consectaneum addit ad a. 432 [431], nempe adventum Palladii in Scotiam. Utrumque Beda in Historia notat, Palladii ad a. 430 vel 431, ipsissimis Prosperi verbis cap. 13, Germani in hoc loco, verbis etiam Prosperi quoad occasionem adventus, in reliquis Constantii, utpote auctoris coævi, summæque

taniarum fœde peste commaculaverat. Verum Brittani cum neque suscipere dogma perversum gratiam Christi blasphemando ullatenus vellent, neque versutiam nefariæ persuasionis refutare verbis certando sufficerent; inveniunt salubre consilium, ut a Gallicanis antistitibus auxilium belli spiritalis inquirant. Quam ob causam collecta magna synodo quærebatur in commune, qui [d] illic ad succurrendum fidei mitti deberent: atque omnium judicio [e] electi sunt apostolici sacerdotes Germanus Autissiodorensis, et Lupus [f] Trecasenæ civitatis episcopi, qui ad confirmandam fidem gratiæ cælestis [g] Brittanias venirent. Qui cum prompta devotione preces et jussa sanctæ ecclesiæ suscepissent, intrant oceanum, et usque ad medium itineris quo a Gallico sinu Brittanias usque tenditur, secundis flatibus navis tuta volabat. Tum subito occurrit pergentibus [h] inimica vis dæmonum, qui tantos talesque viros ad recuperandam [i] tendere populorum salutem inviderent: concitant procellas, cælum diemque nubium nocte subducunt; ventorum furores vela non sustinent; cedebant ministeria victa nautarum; ferebatur navigium oratione, non viribus: et casu dux ipse vel pontifex fractus corpore, lassitudine ac sopore resolutus est. Tum vero quasi repugnatore cessante, tempestas excitata convaluit, et jam navigium superfusis

S. Germani missio prima cum Lupo.

[d] *illuc* V. G. [e] *eligebantur* V. [f] *Trecassinæ* V. [g] *in Brittaniam* V. [h] *occurrit inimica* V. [i] *pertendere populis* V.

famæ, et sancti vitam ex professo scribentis. Sed tanta est differentia hujus calculi Prosperiani a temporibus quæ Constantius assignat, et in quibus Beda eum sequitur, ut difficile sit resolutu cui adhæreamus. *Ante paucos annos* indefinitum est, et posset extendi ad Prosperi numeros in s. Germani annis includendos, nisi Cælestinus interesset, cujus tempora ab hoc calculo nimium distant. S.

Ibid. *Agricolam Serveriani*] Qui fuerint Agricola et Severianus parum constat, quod autem Agricola non fuerit Leporius, et quod Severianus non fuit Sulpitius Severus ab omnibus fere contra Baleum conclusum est. S.

7. *neque sufficerent*] Hæresis Pelagiana licet ab auctore Brittone derivata, in remotis tamen regionibus propagata fuit, patriamque reliquit felici erroris ignorantia involutam. S. Addit auctor Vitæ s. Lupi, Pelagianam pestem jam totam fere Britanniam occupasse.

9. *magna synodo*] Prosper ait *quod adactione Palladii diaconi papa Cælestinus Germanum vice sua misit, ut deturbatis hæreticis Brittanos ad catholicam fidem dirigat.* Et hoc iterum Prosper ipse confirmat in opere Contra Collatorem cap. 41, quod opus a temporis injuriis immunius fuit quam Chronicon; certum tamen est nec Bedam nec Constantium Cælestini meminisse in missione S. Germani. Jacobus ergo Sirmondus concilium hoc, quod incerti loci vocat, in suam temporum seriem inserens, non ponit cum Prospero a. 429, sed cum Sigeberto a. 446. Addens inter alia, *Quod cum in vulgari Prosperi Chronico Cælestini papæ temporibus a. 429 affixa est Germani legatio, insititii ut apparet mendi suspicione non caret, ab iis fortasse qui cum Palladium in eas oras a Cælestino missum legissent, Germanum itidem ab eodem in Brittaniam destinatum credidere, quod neque a Beda, neque a Constantio, vel Errico, neque ab ullo scriptore antiquo est proditum.* Sirmondi Notæ posthumæ t. iii. Labb. p. 1508. S. Sedit papa Cælestinus ab A.D. 422. ad 432.

11. *Autissiodorensis*] De Auxerre. Præter Constantium prosa, Herricus Autisiodorensis monachus versu S. Germani vitam sex libris scripsit, imo et ejus etiam miracula duobus. S.

Ibid. *Trecasenæ*] De Troyes in Campania Gallicana. Lupi vitam vide apud Surium ad 29 Julii. S.

fluctibus mergebatur. Tum beatus Lupus omnesque turbati excitant seniorem elementis furentibus opponendum; qui periculi inmanitate constantior Christum invocat, et adsumpto in nomine [k] sanctæ Trinitatis levi aquæ [l] spargine fluctus sævientes opprimit, collegam commonet, hortatur universos, oratio uno ore et clamore profunditur: adest divinitas, fugantur inimici, tranquillitas serena subsequitur, venti e contrario ad itineris ministeria revertuntur, decursisque brevi spatiis pelagi, optati littoris quiete potiuntur. Ibi conveniens ex diversis partibus multitudo excepit sacerdotes, quos venturos etiam vaticinatio adversa prædixerat. Nunciabant enim sinistri spiritus quod timebant, qui imperio sacerdotum dum ab obsessis corporibus detruduntur, et tempestatis ordinem et pericula quæ intulerant fatebantur, victosque se eorum meritis et imperio non negabant.

55 Interea Brittaniarum insulam apostolici sacerdotes raptim opinione, prædicatione, virtutibus impleverunt: divinusque per eos sermo quotidie non solum in ecclesiis, verum etiam per trivia, [m] per rura prædicabatur; ita ut passim et fideles catholici firmarentur, et depravati viam correctionis agnoscerent. Erat illis apostolorum instar, et gloria et auctoritas per conscientiam, doctrina per litteras, virtutes ex meritis. Itaque regionis universitas in eorum sententiam prompta transierat. Latebant abditi sinistræ persuasionis auctores, et more maligni spiritus, gemebant perire sibi populos evadentes, ad extremum diuturna meditatione concepta præsumunt inire conflictum. Procedunt conspicui divitiis, veste fulgentes, circumdati adsentatione multorum: discrimenque certaminis subire maluerunt, quam in populo quem subverterant pudorem taciturnitatis incurrere, ne viderentur se ipsi silentio damnavisse. Illic plane inmensa multitudo, etiam cum conjugibus ac liberis [n] excita convenerat, aderat populus [o] expectator, et futurus judex, adstabant partes dispari conditione dissimiles; hinc divina fides, inde humana præsumptio; hinc pietas, inde superbia; inde Pelagius auctor, hinc Christus. Primo in loco beatissimi sacerdotes [p] præbuerunt adversariis copiam disputandi, quæ sola nuditate verborum, diu inaniter et aures occupavit et tempora: deinde antistites venerandi, torrentes eloquii sui cum apostolicis et evangelicis imbribus profuderunt: miscebatur sermo proprius cum divino, et adsertiones [q] moles-

[k] *sanctissimæ* V. [l] *aspergine* V.G. [m] *et per* V.G. [n] *excitata* V.G. [o] *et spectator futurus et* V.G. *expectutur* V. Omnes lectiones Codices vetustos a se habent. [p] *sacerdotes Germanus atque Lupus* V. G. [q] *modestissimas* Chiffl. solus, *violentissimas* Constantius, cui *molestissimas* sensu accedit.

12. *Illic*] H. Boethius hunc conventum Londini habitum dicit, lib. 8. Florilegus synodum appellat et Verolamii factam a. 446. Quidam scriptores conventum hunc Brittanicum cum synodo Gallicana confundunt. S.

18. *profuderunt*] Locus quo S. Germanus ad populum concionatus est, sacello in ejus nomine consecrato insignitus, adhuc ostenditur. S.

tissimas lectionum testimonia sequebantur: convincitur vanitas, perfidia confutatur; ita ut ad singulas verborum objectiones errare se, dum respondere [r] nequiit, fateretur: populus arbiter vix manus continet, judicium tamen clamore testatur.

CAP. XVIII.

Ut idem filiam tribuni cæcam inluminaverit, ac deinde ad sanctum Albanum perveniens, reliquias ibidem et ipsius acceperit, et beatorum apostolorum, sive aliorum martyrum posuerit.

Miraculum in cæco.

Tum subito quidam tribunitiæ potestatis cum conjuge procedit in medium, filiam decem annorum cæcam curandam sacerdotibus offerens, quam illi adversariis offerri præceperunt: sed hi conscientia puniente deterriti, jungunt cum parentibus preces, et curationem parvulæ a sacerdotibus deprecantur: qui inclinatos animo adversarios intuentes, orationem breviter fundunt: ac deinde Germanus plenus Spiritu sancto, invocat Trinitatem; nec mora, adhærentem lateri suo capsulam cum sanctorum reliquiis collo avulsam manibus comprehendit, eamque in conspectu omnium puellæ oculis adplicavit, quos statim [s] evacuatos tenebris lumen veritatis implevit. Exultant parentes, miraculum populus contremiscit: post quam diem ita ex animis omnium suasio iniqua deleta est, ut sacerdotum doctrinam sitientibus desideriis sectarentur.

Reliquiæ s. Albani.

Compressa itaque perversitate damnabili, ejusque auctoribus confutatis, atque animis omnium fidei puritate compositis, sacerdotes beatum Albanum martyrem, [t] acturi Deo per ipsum gratias petierunt, ubi Germanus omnium apostolorum, diversorumque martyrum secum reliquias habens, facta oratione jussit revelli sepulcrum, pretiosa ibidem munera conditurus; arbitrans opportunum, ut membra sanctorum ex diversis regionibus collecta, quos [u] pares meritis receperat cælum, sepulcri quoque unius teneret hospitium. Quibus depositis honorifice, atque sociatis, de loco ipso, ubi beati martyris effusus erat sanguis, massam pulveris secum por- 56
taturus abstulit, in qua apparebat, cruore servato, rubuisse [x] martyrum cædem persecutore pallente. Quibus ita gestis, innumera hominum eodem die ad Dominum turba conversa est.

CAP. XIX.

Ut idem causa infirmitatis ibidem detentus, et incendia domorum orando restinxerit; et ipse per visionem a suo sit languore curatus.

Miracula in pede et incendio.

Unde dum redeunt, insidiator inimicus casualibus laqueis

[r] *nequivit, nequiit* V. [s] *evacuatis* V.G. [t] *auctori Deo per ipsum gratias acturi petierunt* V. [u] *paribus* Chiffl. solus. [x] *martyris*, boni codices, sed non optimi.

42. *sepulchrum—munera conditurus*] Horum revelationem, et seculi super eis repertis devotionem, vide Florileg. ad a. 794. S.

1. *secum portaturus*] Infra [intra ?] muros Autisiodori basilicam his reliquiis condendis exædificans S. Albani nomine dedicavit, Erricus Lib. I. de miraculis S. Albani. De aliis autem sancti reliquiis, a monachis Moguntiæ, Ottoniæ, et Coloniæ Agrippinæ vendicatis, legant alibi quibus ejusmodi lites cordi sunt. S.

præparatis, Germani pedem lapsus occasione contrivit, ignorans, merita illius, sicut Job beatissimi, afflictione corporis propaganda: et dum aliquandiu uno in loco infirmitatis necessitate teneretur, in vicina qua manebat casula exarsit incendium: quod consumptis domibus quæ illic palustri harundine tegebantur, ad [y] eum habitaculum in quo idem jacebat, flabris stimulantibus ferebatur. Concursus omnium ad antistitem convolavit, ut [z] elatus manibus periculum quod imminebat evaderet: quibus increpatis, moveri se, fidei præsumptione non passus est. At multitudo omnis desperatione perterrita, obviam currit incendio. Sed ut Dei potentia manifestior appareret, quidquid custodire tentaverat turba, consumitur; quod vero jacens et infirmus defenderat, [a] reserato hospitio sancti viri, expavescens flamma transilivit, ultra citraque desæviens, et inter globos flammantis incendii, incolume tabernaculum quod habitator inclusus servabat, emicuit. Exultat turba miraculo, et victam se divinis virtutibus gratulatur. Excubabat diebus ac noctibus ante tugurium pauperis vulgus sine numero; hi animas curare cupientes, hi corpora. Referri nequeunt quæ Christus operabatur in famulo, qui virtutes faciebat infirmus: et cum debilitati suæ nihil remedii pateretur adhiberi, quadam nocte candentem niveis vestibus vidit sibi adesse personam, quæ manu extensa jacentem videretur adtollere, eumque consistere firmis vestigiis imperabat: post quam horam ita fugatis doloribus recepit pristinam sanitatem, ut die reddito itineris laborem subiret intrepidus.

CAP. XX.

Ut iidem episcopi Brittonibus in pugna auxilium cæleste tulerint, sicque domum reversi sint.

INTEREA Saxones, Pictique bellum adversum Brittones junctis viribus susceperunt, quos eadem necessitas in castra contraxerat: et cum trepidi partes suas pene inpares judi- Pugna Alleluiatica.

[y] *illud* V. G. [z] *elatis* V. [a] *reservato* V.

31. *Saxones*] Quod Saxones in Brittania fuerint in primo s. Germani adventu, eruditis haud parum negotii dedit. Quidam *Saxones* hic pro *Scottis* poni volunt errore librorum Constantii et Bedæ; alii errorem quærunt in Prosperi Chronico, qui e Beda et Constantio corrigi debeat; alii vero Saxones aiunt tunc temporis advenisse non ad fixam habitationem sed expeditione tantum militari ex fœdere cum Pictis inito. Harum solutionum, prima ex omnibus MSS. refutatur, secundam Prosperi ipsius explicatio contra Collatorem convellit. Ultima suas quidem habet difficultates, sed rationes etiam suas quæ maxima ex parte æquilibrium tollant. S. Ultimam sententiam amplectitur Usserius, qui commonstrat, quod certum est, Britanniæ oras sæpe a Saxonibus infestatas fuisse antequam illi a Britannis in societatem recepti fuerint. Vid. Brit. Eccl. Antiq. xi. p. 181. Et profecto cum Britanni Saxones in partes suas nunquam vocavissent nisi vim et virtutem eorum probe cognitam haberent, verisimile est hæc ipso usu et sæpius contra eos pugnando expertos esse. Lappenberg, p. 63 (Thorpe,) huc refert calculos quosdam temporis qui Saxonum adventum sub A. D. 428 vel 429 ponunt, scilicet Nennii, *Felice et Tauro consulibus*, qui fuere A. D. 428, Nenn. 66, et colligit Saxones eo anno incursum in Britanniam fecisse.

carent, sanctorum antistitum auxilium petierunt: qui promissum maturantes adventum, tantum paventibus fiduciæ contulerunt, ut accessisse maximus crederetur exercitus. Itaque apostolicis ducibus Christus militabat in castris. Aderant etiam quadragesimæ venerabiles dies, quos religiosiores reddebat præsentia sacerdotum, in tantum ut cotidianis prædicationibus instituti certatim populi ad gratiam baptismatis convolarent. Nam maxima exercitus multitudo undam lavacri salutaris expetiit, et ecclesia ad diem resurrectionis Dominicæ frondibus contexta componitur, atque in expeditione campestri instar civitatis aptatur. Madidus baptismate procedit exercitus, fides fervet in populo, et [b] conterrito armorum præsidio, divinitatis expectatur auxilium. Institutio vel forma [c] castitatis hostibus nunciatur, qui victoriam quasi de inermi exercitu præsumentes, adsumpta alacritate festinant; quorum tamen 57
adventus exploratione cognoscitur. Cumque emensa sollemnitate paschali, recens de lavacro pars major exercitus arma [d] capere, et bellum parare tentaret, [e] Germanus ducem se prælii [f] profitetur, eligit expeditos, circumjecta percurrit, et e regione qua hostium sperabatur adventus, vallem circumdatam mediis montibus intuetur. Quo in loco novum componit exercitum, ipse dux agminis. Et jam aderat ferox hostium multitudo, quam adpropinquare intuebantur in insidiis constituti. Tum subito Germanus signifer universos admonet, et prædicat ut voci suæ uno clamore respondeant; securisque hostibus qui se insperatos adesse confiderent, [g] *Alleluiam* tertio repetitam sacerdotes [h] exclamant. Sequitur una vox

[b] *contrito, contempto*, et *armatorum* V. [c] *castrorum* V. [d] *caperet*. [e] *et Germanus* V. [f] *profiteretur* V. [g] *Alleluia—repetitum* V. [h] *exclamabant* V. G.

3. *ducem*] Nequis incongruum putet quod Germanus exercitum ducat, noverit illum antequam episcopus esset ducatum et regimen temporale Autisiodorensis territorii administrasse. De quo auctor Vitæ ejus ait, *Deseritur mundi militia, cælestis assumitur*. S.

9. *Alleluia*] S. Gregorius in Jobum xxvii. 6 hæc habet verba, *Ecce lingua Brittaniæ quæ nil aliud noverat quam barbarum frendere, jamdudum in divinis laudibus Ebræum cœpit Alleluia resonare.* Hoc Beda ad Anglorum conversionem retulit, ii. 1. et post eum J. Diaconus in Vita Gregorii, non observato quod liber ille scriptus erat ante Anglorum conversionem, ac proinde hæc verba Gregorii prælium hujus capitis, ejusque Alleluia respexerunt, præsertim cum id ut jamdudum factum prædicet. S. Locus est in Lib. xxvii. 11. ed. Ben. ad Job. xxxvi. 30. Sed recte eum Beda intellexisse videtur. Ferunt quidem Gregorii Expositionem Jobi editam fuisse A. D. 590: sed constat ex ejus Epist. (Registr. Epist. i. 43.) hoc anno nondum finitam esse: *Nunc adhuc a librariis conscribuntur*, scribit ipse ad Leandrum. Postea, A. D. 595, nondum omnes codices hujus operis Gregorius ad Leandrum transmiserat: quod ait Epist. v. 49. Etsi autem jam ad finem conscriptum erat, fieri tamen potuit ut Gregorius manum insuper operi aliquando admoveret, præsertim cum, quod ipse conqueritur factum esse, mox institutum est hunc Librum publice ad vigilias legi: vid. Epist. xii. 24. Verisimilius hoc esse videtur quam Gregorium his verbis ad rem obscuram ante tot annos actum alludere. Ineptum enim fuisset dicere Britanniam A.D. 590 cœpisse Alleluia resonare, si hoc factum est A.D. 450.

omnium, et [i] elatum clamorem repercusso aëre montium conclusa multiplicant: hostile agmen terrore prosternitur, [k] ut super se non solum rupes circumdatas, sed etiam ipsam cæli machinam contremiscunt, trepidationique injectæ vix sufficere pedum pernicitas credebatur: passim fugiunt, arma projiciunt, gaudentes vel nuda corpora eripuisse discrimini: plures etiam timore præcipites, flumen quod [l] transierant devoravit. Ultionem suam innocens exercitus intuetur, et victoriæ concessæ otiosus spectator efficitur. Spolia colliguntur exposita, et cælestis palmæ gaudia miles religiosus amplectitur. Triumphant pontifices hostibus fusis sine sanguine, triumphant victoria fide obtenta, non viribus.

Composita itaque insula securitate multiplici, superatisque hostibus vel invisibilibus vel carne conspicuis, reditum moliuntur pontifices. Quibus tranquillam navigationem, et merita propria et intercessio beati martyris Albani paraverunt, quietosque eos suorum desideriis felix carina [m] restituit. **Primus SS. reditus.**

CAP. XXI.

Ut renascentibus virgultis Pelagianæ pestis Germanus cum Severo Brittaniam reversus, prius claudo juveni incessum, deinde et populo Dei, condemnatis sive emendatis hæreticis, gressum recuperarit fidei.

Nec [n] multo interposito tempore, nunciatur ex eadem insula, Pelagianam perversitatem iterato paucis auctoribus dilatari: rursusque ad beatissimum virum preces sacerdotum omnium deferuntur, ut causam Dei, quam prius obtinuerat, [o] tutaretur. Quorum petitioni festinus obtemperat. Namque adjuncto sibi Severo totius sanctitatis viro, qui erat discipulus beatissimi patris Lupi Trecassenorum episcopi, et tunc Treviris ordinatus episcopus gentibus primæ Germaniæ [p] verbum præ- **S. Germani adventus secundus cum Severo.**

[i] *elevatum* V. [k] *ut ruisse super se* V. Sic S. *et* V. quod scribendum est pro *ut.* [l] *mensi erant* V. [m] *restituit. Remansit autem in insula genus utrumque,* al. *gens utraque, hostes et cives, Angli et Brittones, quorum Angli pro regno, Brittones pro vita certabant* V. [n] *multo post* V. [o] *tueretur* V. [p] *verbum Dei* V.G.

17. *Triumphant pontifices*] *In agro Flintensi, juxta oppidum quod Angli Mold, Cambro-britanni Guidcruc appellant, hoc gestum aiunt: indeque locum Maes Garmon, quod Campum Germani sonat, nomen retinuisse: in præterfluente Aleno fluviolo sacro hoc exercitu baptizato.* Usserius Brit. Eccl. Ant. xi. p. 179.

22. *restituit. Remansit*—] Clausula quæ in variis lectionibus sequitur nullam habet veterum MSS. auctoritatem; docet tamen quis fuerit sensus illius temporis cum hæc verba addebantur, i. e. quod in primo s. Germani adventu Saxones in Brittania remanebant pro imperio decertantes. S.

27. *Nec multo*] Hæc etiam verba calculum Prosperi turbant. Nam si primus Germani adventus fuit a. 429, vel *multum* temporis ad secundum adventum interponi oportet, vel plures annos in secundo fluxisse quam rebus et historiæ Germani convenire possint, prout infra patet. S.

32. *primæ Germaniæ*] Sic Constantius et auctor Vitæ s. Lupi: nempe *Superioris Germaniæ.* Treveros usque a primis imperii Romani temporibus huic provinciæ adcensos fuisse constat e Tacit. Ann. i. 31, 40, 41, &c.

dicabat, mare conscendit, et consentientibus elementis tranquillo navigio Brittanias petiit.

Miraculum in claudo.

Interea sinistri spiritus [q]pervolantes totam insulam, Germanum venire invitis vaticinationibus nunciabant; in tantum ut Elafius quidam [r]regionis illius primus, ut in [s]occursu sanctorum sine ulla manifesti nuncii relatione properaret, exhibens secum filium quem in ipso flore adolescentiæ debilitas dolenda damnaverat. Erat enim arescentibus nervis contracto poplite, cui per siccitatem cruris usus vestigii negabatur. Hunc Elafium provincia tota subsequitur: veniunt sacerdotes, occurrit inscia multitudo, confestim benedictio, et sermonis divini doctrina profunditur. Recognoscunt populum 58
in ea qua [t]reliquerat credulitate durantem: intelligunt culpam esse paucorum, inquirunt auctores, inventosque condemnant. Cum subito Elafius pedibus advolvitur sacerdotum, offerens filium, cujus necessitatem ipsa debilitas etiam sine precibus adlegabat: fit communis omnium dolor, præcipue sacerdotum, qui conceptam misericordiam ad divinam clementiam contulerunt: statimque adolescentem beatus Germanus sedere compulit, adtrectat poplitem debilitate curvatum, et per tota infirmitatis spatia medicabilis dextera percurrit, salubremque tactum sanitas festina subsequitur, ariditas succum, nervi officia receperunt, et in conspectu omnium filio incolumitas, patri filius restituitur. Implentur populi stupore miraculi, et in pectoribus omnium fides catholica inculcata firmatur. Prædicatio deinde ad plebem de prævaricationis emendatione convertitur, omniumque sententia pravitatis auctores, qui erant expulsi insula, sacerdotibus adducuntur ad mediterranea deferendi, ut et regio absolutione et illi emendatione fruerentur. Factumque est ut in illis locis multo ex eo tempore, fides intemerata perduraret.

Secundus SS. reditus.

Itaque compositis omnibus beati sacerdotes ea qua venerant prosperitate redierunt. Porro Germanus post hæc ad

[q] *provolantes* V. [r] *religionis* V. [s] *occursum* V.G. [t] *illum reliquerant* V.G.

17. *post hæc*] Constantius auctor est Germanum ex Brittania reversum, alterum mox iter iniisse Arelatum, quo tempore Galliarum prætorio præfectus est Auxiliaris. qui, ut inquit Sirmondus, præfecturam gessit anno 449, et proximis. Continuo s. Germanus Ravennam perrexit, ad placandum Aetium Armoricanis infensum, quod defecissent, cujus criminis causa miseri Alemannis puniendi, atque ulciscendi dedebantur. Dum Ravennæ esset venit mors ejus, et supellectilis distributio, in qua obiter notandum, Placidiæ matris imperatoris sorti obtigisse capsulam reliquiarum, in eaque pulveris annon aliquid sanguinei Verolamio ablati? Ex toto patet, Germanum rediisse secunda vice e Brittania sub ultimis tantum vitæ suæ annis, et, si Bedæ et Constantii chronologia abjiciatur, postquam maximum diutini episcopatus spatium in Brittania transegisset. Quod tamen legentibus Nennium et historicos nostrates, persuasum foret, nisi tot absurda de s. Germano, ejusque conversatione in Brittania tradidissent. Denique, duo sunt calculi de magni hujus viri legationibus Brittanicis, alter Prosperi ab a. 429 ad

Ravennam pro pace Armoricanæ gentis supplicaturus advenit, ibique a Valentiniano, et Placidia matre ipsius summa reverentia susceptus, migravit ad Christum. Cujus corpus honorifico agmine comitantibus virtutum operibus, suam defertur ad urbem. Nec multo post Valentinianus ab Aëtii patricii quem occiderat satellitibus interimitur, anno imperii Marciani [A.D. 455.] sexto, cum quo simul hesperium concidit regnum.

CAP. XXII.

Ut Brittones quiescentibus ad tempus exteris, civilibus sese bellis contriverint, simul et majoribus flagitiis submerserint.

Bella civilia.

INTEREA [u] Brittania cessatum quidem est parumper ab externis, sed non a civilibus bellis. Manebant exterminia civitatum ab hoste dirutarum ac desertarum, pugnabant [x] contra invicem qui hostem evaserant cives. Attamen recente adhuc memoria calamitatis et cladis inflictæ servabant utcumque reges, sacerdotes, privati, et optimates suum quique ordinem. At illis decedentibus, cum successisset ætas tempestatis illius nescia, et præsentis solum serenitatis statum experta, ita cuncta veritatis ac justitiæ moderamina concussa ac subversa sunt, ut earum non dicam vestigium, sed ne memoria quidem, [y] præter in paucis, et valde paucis ulla appareret. [z] Qui inter alia inenarrabilium scelerum facta, quæ historicus eorum [a] Gildus flebili sermone describit, et hoc [b] addebant, ut nunquam genti Saxonum sive Anglorum secum Brittaniam incolenti, verbum fidei prædicando committerent. Sed non tamen divina pietas plebem suam, quam præscivit,

Gildas.

u *Brittuniæ* V, *in Britannia* V.G, *Interim Britannia* L. x *contra se* G. y *præterquam* V. z *Quin* V.G. a *Gildas* V.G. b *addebat* V.

435, alter Constantii et Bedæ ab a. 446 ad a. 453, seu circiter. Uterque suos habet nodos quibus extricandis parem hactenus inveni neminem. S.

CAP. XXII.] De his vide Gildam, sect. xxvi. Ibi ille multa paucis conclusit, et historicæ Operis parti finem imposuit. Exinde procedit ad reges et sacerdotes populumque ejus temporis increpandos. Ut non necesse quidem fuerit Bedæ ulteriora crimina, evangelii nempe detentionem illis imputare. Sed nec tamen id fecisse Bedam crediderim quod historicus esset Saxonicus, ut quidam volunt, nam historicus Brittonum Gildas genti suæ in eo non pepercit. Facile Brittones excusatos velim quod Saxonibus inimicis evangelium non prædicarent, sed eum neglectum non Beda solus notavit, Gregorius papa id queritur, non solum de Brittonibus, sed etiam de Gallis [Epist. vi. 58, 59]. Liber Gildæ est de *Excidio Brittaniæ*, satis hodie notus. Gildas auctor fere ignoratur, nimia scilicet distinctione obrutus. Hinc tot cognomina, Albanius, Sapiens, Badonicus, Historicus, cum revera unus est idemque Gildas: cujus ætatem habes supra cap. 16; historiam per magnam hucusque hujus Bedæ operis partem. S. Contra autem Usserius discrimen posuit inter Gildam Albanium et Gildam Badonicum. Vid. Brit. Eccl. Ant. xiii. Tum O'Connor affirmat plures fuisse variis temporibus Gildas; cum nomen *Gildas* nihil sit nisi vox Hibernica quæ nunc *Gilda* nunc *Gilla* scribitur (vulgo *Gilly*) cujus significatio est *famulus;* exempla vero numerosa in chronicis Hibernicis reperiri, qualia sunt *Gilla Christ* et *Gilla Maire* (Mariæ). Vid. O'Connor Rerum Hibernic. Scriptores, v. 1. Proleg. II. xxvii. Conf. etiam Stevenson ad Gildæ Vitam et Opera.

deseruit, quin multo digniores genti memoratæ præcones veritatis, per quos crederet, destinavit.

CAP. XXIII.

Ut sanctus papa Gregorius Augustinum cum monachis ad prædicandum genti Anglorum mittens, epistola quoque illos exhortatoria ne a laborando cessarent, confortaverit.

A.D. 582. SIQUIDEM anno ab incarnatione Domini quingentesimo octogesimo secundo, Mauricius ab Augusto quinquagesimus quartus imperium suscipiens, [c]viginti et uno annis tenuit. Cujus anno regni decimo Gregorius, vir doctrina et actione præcipuus, pontificatum Romanæ et apostolicæ sedis sortitus rexit annos tredecim menses sex et dies decem; qui divino admonitus instinctu anno decimo quarto ejusdem principis, adventus vero Anglorum in Brittaniam anno circiter centesimo quinquagesimo, misit servum Dei Augustinum, et alios plures cum eo monachos timentes Dominum, prædicare ver-

[c] *uno et viginti* V.

2. *destinavit*] Intra hoc spatium temporis quod Beda omittit multa gesta sunt in ecclesia Britannica. Australes Pictos a Ninia Britanno ad fidem Christi conversos esse, (quod factum esse fertur sub finem seculi quarti,) et Columbæ adventum e Scottis Hiberniensibus ad Pictos A. D. 565, memorat Beda infra iii. 4. obitum Patricii A. D. 491, Brigidæ A. D. 518, in Scotia, et Britannos sanctitate claros nempe Maclovium A. D. 561, et Winochum A. D. 582, memorat Sigebertus in Chron.; annales Cambrorum nomina et gesta multorum referunt, Dubricii, Iltuti, Samsonis, Paterni, Davidis, aliorumque, conf. Girald. Cambr. Angl. Sacr. II. Gunn ad Hist. Britt. p. 152, &c.; ecclesiam Daire (al. Doire Calgaigh, hodie Derry) in Hibernia A. D. 535, tradunt Annal. iv. Magistr., (A. D. 545, Annal. Ulton.,) et alias alibi ecclesias sub idem fere tempus fuisse fundatas. Hæc et alia habet Usserius in Brit. Eccl. Ant.; quæ omnia breviter congesta videnda sunt in ejus Indice Chronologico ad calcem operis. Plura vid. in Colgan. Acta Sanct. Hibern. et Trias Thaum.

9. *regni decimo*] Imperator factus est Mauricius d. 14 Augusti A. D. 582. Gregorius vero pontifex consecratus d. 3 Septembris A. D. 590, qui Mauricii nonus fuit. Vid. Pagi in Annal. Baron. Occisus vero est Mauricius a Phoca mense Novembri A. D. 602, (ind. vi. Theoph.) itaque regnavit 20 annos et 3 circiter menses. Eum calculum qui initium Gregorii pontificatus ad A. D. 592, finem ad A. D. 605, (conf. infr. ii. 1.) ponit sequuntur Chron. Sax. Matth. Westmon. Florent. Vigorn. Thorn, &c.

11. *anno decimo quarto*] Non constat quo tempore Augustinus cum sociis suis primo a Roma profectus sit. Nam epistola Gregorii quæ sequitur, data d. 23 Julii A. D. 596, scripta est postquam inceptum iter intermiserant et Augustinus ad Romam reverterat. Porro iter jam eo usque fecerant ut potuerit Augustinus Protasium episcopum de Aquis Galliæ (Aix in Provincia) Stephanum abbatem Lirinensem (sicut videtur) et Arigium patricium Galliæ invisere, et de iis aliquid ad papam referre, quibus ille rescripsit cum Augustinum denuo misit. Ergo necesse est Augustinum primo profectum esse aliquandiu ante mensem Julium ejus anni, quanquam Johannes Diaconus ait eum *post dies aliquot* redire decrevisse. Beda in Chronico primam missionis mentionem facit cum gestis anni decimi tertii imperii Mauritii: et videtur eo anno fuisse, scilicet 595, si recte Beda rationem init infr. ii. 5. Vid. Gregor. Epist. (Ind. xiv.) vi. 55. 57. Has vero epistolas, cum aliis quæ ad Augustini missionem spectant, congessit Smith in Appendice Num. vi. unde etiam cursum Augustini itineris contexere conatus est.

13. *plures*] Vide cap. infra xxv. S. Ferme quadraginta in Angliam venerunt: quot primo missi sint incertum est: sed videtur numerus postmodo adauctus fuisse. Vid. Greg. Epist. vi. 58.

bum Dei genti Anglorum. Qui cum jussis pontificalibus obtemperantes, memoratum opus adgredi cœpissent, jamque [d]aliquantulum itineris confecissent, perculsi timore inerti, redire domum potius, quam barbaram, feram, incredulamque gentem, cujus ne linguam quidem nossent, adire cogitabant, et hoc esse tutius communi consilio decernebant. Nec mora, Augustinum, quem eis episcopum ordinandum si ab Anglis susciperentur disposuerat, domum remittunt, qui a beato Gregorio humili supplicatu obtineret ne tam periculosam, tam laboriosam, tam incertam peregrinationem adire deberent. Quibus ille exhortatorias mittens literas, in opus eos verbi, divino confisos auxilio, proficisci suadet. Quarum videlicet litterarum ista est forma:

A.D. 596. Augustini missio.

Gregorius servus servorum Dei, servis Domini nostri. Quia melius fuerat bona non incipere, quam ab his quæ cœpta sunt, cogitatione retrorsum redire, summo studio, dilectissimi filii, oportet ut opus bonum, quod auxiliante Domino cœpistis, impleatis. Nec labor vos ergo itineris, nec maledicorum hominum linguæ deterreant: sed omni instantia, omnique fervore, quæ inchoastis, Deo auctore peragite: scientes quod laborem magnum major æternæ retributionis gloria sequitur. Remeanti autem Augustino præposito vestro, quem et abbatem vobis constituimus, in omnibus humiliter obedite: scientes hoc vestris animabus per omnia profuturum, quidquid a vobis fuerit in ejus admonitione completum. Omnipotens Deus sua vos gratia protegat, et vestri laboris fructum in æterna me patria videre concedat; quatenus etsi vobiscum laborare nequeo, simul in gaudio retributionis inveniar, quia laborare scilicet volo. Deus vos incolumes custodiat, dilectissimi filii.

Gregorii ad Augustinum.

Data die decima kalendarum Augustarum, imperante domino nostro Mauricio Tiberio piissimo Augusto anno decimo quarto, post consulatum ejusdem domini nostri anno decimo tertio, indictione decima quarta.

Jul. d. 23.

d *aliquantum* V.

15. *aliquantulum*] Ex Epistolis Gregorii ad Stephanum abbatem Lerinensem, et Protasium episcopum Aquensem, et Arigium patricium colligitur consedisse socios Augustini in Provincia, non longe ab insula Lerinensi. S.

30. *præposito*] Monasterii s. Andreæ quod Gregorius Romæ fundavit, et e quo monachi ad hoc ministerium extracti sunt. S. Vid. Johann. Diacon. Vit. s. Gregor. i. 6. ii. 33.

36. *data*] Frustra hic Baronius Bedam carpit in annis Mauritii, tum mendoso utens MS., tum in principio imperii Mauritiani supputando deceptus. Loco enim anni post consulatum ejusdem xiii. quem genuini codices Bedæ exhibent, ille ex codice quodam corrupto legit xiv. Deinde annum Mauricii decimum quartum, ipse undecimum statuit, primos Mauricii annos tardius consignans, vel potius omittens. S.

CAP. XXIV. 60

Ut Arelatensi [e]*episcopo epistolam pro eorum susceptione miserit.*

Misit etiam tunc [f]isdem venerandus pontifex ad Etherium Arelatensem [g]episcopum, ut Augustinum Brittaniam pergentem benigne susciperet, literas, quarum iste est textus:

Reverentissimo et sanctissimo fratri Etherio coepiscopo, Gregorius servus servorum Dei. Licet apud sacerdotes habentes Deo placitam caritatem religiosi viri nullius commendatione indigeant; quia tamen aptum scribendi se tempus ingessit, fraternitati vestræ nostra mittere scripta curavimus: insinuantes, [h]*latores præsentium Augustinum servum Dei, de cujus certi sumus studio, cum aliis servis Dei,* [i]*illic nos pro utilitate animarum, auxiliante Domino, direxisse: quem necesse est ut sacerdotali studio sanctitas vestra adjuvare, et sua ei solatia præbere festinet. Cui etiam, ut promptiores ad suffragandum possitis existere, causam vobis injunximus subtiliter indicare. Scientes quod ea cognita, tota vos propter Deum devotione ad* [k]*solaciandum, quia res exigit, commodetis. Candidum præterea presbyterum, communem filium, quem ad gubernationem* [l]*patrimonioli ecclesiæ nostræ transmisimus, caritati vestræ in omnibus commendamus. Deus te incolumem custodiat, reverentissime frater.*

Data die decima kalendarum Augustarum, imperante domino

[e] *archiepiscopo* V. [f] *idem* G. [g] *archiepiscopum* V.G. [h] *latorem* V.G. Ed. Bened. [i] *illuc* V.G. [k] *solatiandum* St. G. *solandum* V. [l] *patrimoniali* V.

3. *Etherium Arelatensem*] Pro concesso habetur errorem hic esse, Etherium poni pro Virgilio, cum Etherius tunc temporis Lugdunensis episcopus fuit. Sed an in eo consistat error valde dubitandum est. Primo enim epistola quæ in Beda est ad Etherium Arelatensem, non invenitur eo titulo in Gregorii registro. Deinde habetur in registro alia epistola ad Virgilium Arelatensem, ejusdem quidem tenoris, sed alterius formæ. Exinde colligo, erratum potius esse in epistola, quam in nomine. Augustino abeunte Gregorius plures epistolas scripsit eodem die, earum originales in scrinio apostolico simul jacentes Nothelmus transscripsit, et quidni potuit unam pro alia sumere, et illam quæ ad Etherium Lugdunensem scripta fuit, loco ejus quæ ad Virgilium Arelatensem, nominibus et titulis lapsu transpositis, ad Bedam adferre. S. Epistola hæc habetur in Registro, lib. vi. 52, sed scripta ad episcopos Pelagium de Turnis et Serenum de Massilia. Itaque clausula illa ad finem abest, nempe, *Deus te incolumem custodiat, reverentissime frater*. Errorem vero in nomine Etherii pro Virgilio diserte repetit Beda inf. c. 27.

17. *patrimonioli ecclesiæ*] Patrimonium s. Petri. Ita appellabant ecclesiæ Romanæ prædia, ditiones, vel census in provinciis. Du Cange in v. De eo mentio sæpe facta est in epistolis Gregorii. Cura ejus plerumque clericis commissa est, sicut hic Candido presbytero, vid. Greg. Epist. ix. 65, et videtur in Gallia tunc temporis maxima pars agri fuisse, vid. Epist. v. 31. Nonnunquam reditus ejus, vel collectæ pensiones, intercepti et ultra tempus retenti sunt: quod conqueritur Gregorius episcopum Arelatis prædecessorem Virgilii per multos annos fecisse, et præcipit Virgilio ut debitum Candido nunc restituat: Epist. vi. 53. Partem ejus, quam Theophanes ad tria talenta et dimidium auri æstimavit, et vetus tributum ecclesiæ Romanæ fuisse dixit, Leo dictus Iconoclastes in fiscum convertit. Vid. Theoph. A. D. 724. [731.]

nostro Mauricio Tiberio piissimo Augusto, anno decimo quarto, post consulatum ejusdem domini nostri anno decimo tertio, indictione decima quarta.

CAP. XXV.

Ut veniens Brittaniam Augustinus, primo in insula Tanato, regi Cantuariorum prædicaret; et sic accepta ab eo licentia, Cantiam prædicaturus intraverit.

Roboratus ergo confirmatione beati patris Gregorii Augustinus cum famulis Christi qui erant cum eo, rediit in opus verbi, pervenitque Brittaniam. Erat eo tempore rex Ædilberctus in Cantia potentissimus, qui ad confinium usque [m] Humbræ fluminis maximi quo meridiani et septentrionales Anglorum populi dirimuntur, fines imperii tetenderat. Est autem ad orientalem Cantiæ plagam Tanatos insula non modica, id est, magnitudinis juxta consuetudinem æstimationis Anglorum, familiarum sexcentarum, quam a continenti terra secernit fluvius *Vantsumu*, qui est latitudinis circiter trium stadiorum, et duobus tantum in locis est transmeabilis: utrumque enim caput protendit in mare. In hac ergo adplicuit servus Domini Augustinus, et socii ejus viri, ut ferunt, ferme quadraginta. Acceperunt autem, præcipiente beato papa Gregorio, de gente Francorum interpretes, et mittens ad Ædilberctum, mandavit se venisse de Roma, ac nuncium ferre optimum, qui sibi obtemperantibus, æterna in cœlis gaudia, et regnum sine fine cum Deo vivo et vero futurum, sine ulla [n] dubietate promitteret. Qui hæc audiens, manere illos in ea quam adierant insula, et eis necessaria ministrari, donec videret quid eis faceret, jussit. Nam et antea fama ad
61 eum Christianæ religionis pervenerat, utpote qui et uxorem habebat Christianam de gente Francorum regia, vocabulo [o] Bercta; quam ea conditione a parentibus acceperat, ut ritum fidei ac religionis suæ cum episcopo quem ei adjutorem

A. D. 597. Augustini adventus.

m *Humbri* V.   n *dubitatione* V.   o *nomine Berctam* V.

27. *pervenitque Brittaniam*] A. D. 597. ait Beda in Epitome infr. ad v. 24. Itaque Augustinus cum sociis suis hiemem anni 596 in Gallia egerunt.

28. *eo tempore rex*] Annum regni sui agens tricesimum septimum juxta Bedæ computationem infr. ii. 5. Initium regni ejus ad A. D. 560 ponit Chron. Sax., Matth. Westm., aliique, ad 561 Flor. Vig., Sigebert., Herman. Contract., &c.

32. *familiarum*] Hidarum sive carrucatarum. Portio terræ est centum circiter acrarum cujus cultura familiæ alendæ sufficiat. S.

36. *interpretes*] Non quia utrique populo idem sermo fuit: nam Francorum linguam Anglis incognitam fuisse ait Beda infra, in Hist. Abbat. 15. Sed propter multum gentium commercium, et præsertim reginæ Berthæ nuptias, fuere inter Francos vel Angli vel qui Anglicam linguam didicerant. Nescio tamen an per hos interpretes Beda designare velit illos *aliquos presbyteros* quos Augustino præcepit Gregorius ut *secum e vicino duceret*, in qua re Francorum etiam reges Theodoricum et Theodebertum, Berthæ patruelis filios, rogavit ut se faventes et adjutores præberent. Vid. Epist. vi. 58.

1. *Bercta*] Fuit Charibercti Francorum regis filia, et Clotharii primi neptis. S.

fidei dederant, nomine Liudhardo, [p]inviolatum servare licentiam haberet.

Colloquium regis.

Post dies [q]ergo venit ad insulam rex, et residens sub divo, jussit Augustinum cum sociis ad suum ibidem advenire colloquium. Caverat enim ne in aliquam domum ad se introirent, vetere usus augurio, ne superventu suo, si quid maleficæ artis habuissent, eum superando deciperent. At illi non [r]dæmonica, sed divina virtute præditi veniebant, crucem pro vexillo ferentes argenteam, et imaginem Domini Salvatoris in tabula depictam, lætaniasque canentes, pro sua simul et eorum propter quos et ad quos venerant salute æterna, Domino supplicabant. Cumque ad jussionem regis residentes, Verbum ei vitæ, una cum omnibus qui aderant ejus comitibus prædicarent, respondit ille dicens: *Pulchra sunt quidem verba et promissa quæ adfertis; sed quia nova sunt, et incerta, non his possum adsensum tribuere, relictis eis quæ tanto tempore cum omni Anglorum gente servavi. Verum quia de longe huc peregrini venistis, et ut ego mihi videor perspexisse, ea quæ vos vera et optima credebatis, nobis quoque communicare desiderastis; nolumus molesti esse vobis: quin potius benigno vos hospitio recipere, et quæ victui sunt vestro necessaria, ministrare curamus: nec prohibemus quin omnes quos potestis fidei vestræ religionis prædicando societis.* Dedit ergo eis mansionem in civitate Doruvernensi, quæ imperii sui totius erat metropolis, eisque, ut promiserat, cum administratione victus temporalis, licentiam quoque prædicandi non abstulit. Fertur autem quia adpropinquantes civitati, more suo cum cruce sancta, et imagine magni Regis Domini nostri Jesu Christi, hanc lætaniam consona voce modularentur: *Deprecamur te, Domine, in omni misericordia tua, ut auferatur furor tuus et ira tua a civitate ista, et de domo sancta tua, quoniam peccavimus. Alleluia.*

[p] *inviolatam* V. [q] *ergo aliquot* V. [r] *dæmoniaca* V.

3. *Liudhardo*] Episcopo Sylvanectensi in Gallia, ut tradit Thomas Sprott auctor Historiæ Monast. S. Augustini Cant., et ex eo Gulielmus Thorn in suo Chronico cap. 2. licet nulla ejus mentio sit apud San-Marthanos in episcopis Sylvanectensibus. De eo vide Henschenium ad diem XXIV Februarii. S., e Pagi Annal., ut videtur. Ille Liudhardus aliter Letardus vocatur: episcopum Silvanectensem in Galliis (Senlis) fuisse tradit Thorn, Chron. ii. 2. p. 1767. Twysd., qui Sprotti historias expilavit: sed nihil de eo habet Sprott in iis quæ extant. Porro idem ille videtur esse qui vocatur *Liphardus Cantorbeiæ archiepiscopus, et martyr*, in Auct. ad Bed. Martyrol. ii. non. Febr.; cujus nomen in catalogis Cantuariensium antistitum frustra quæsiverunt commentatores.

20. *Dedit eis mansionem*] In ea urbis parte quæ *Stablegate* dicta est, ut W. Thorn tradit. S.

CAP. XXVI.

Ut idem in Cantia primitivæ ecclesiæ et doctrinam sit imitatus et vitam, atque in urbe regis sedem episcopatus acceperit.

At ubi datam sibi mansionem intraverant, cœperunt apostolicam primitivæ ecclesiæ vitam imitari; orationibus videlicet assiduis, vigiliis, ac jejuniis serviendo, verbum vitæ quibus poterant prædicando, cuncta hujus mundi velut aliena spernendo, ea tantum quæ victui necessaria videbantur, ab eis quos docebant, accipiendo, secundum ea quæ docebant ipsi per omnia vivendo, et paratum ad patiendum adversa quæque, vel etiam ad moriendum pro ea quam prædicabant veritate, animum habendo. Quid mora? crediderunt nonnulli, et baptizabantur, mirantes simplicitatem innocentis vitæ, ac dulcedinem doctrinæ eorum cælestis. Erat autem prope ipsam civitatem ad orientem ecclesia in honorem sancti Martini antiquitus facta, dum adhuc Romani Brittaniam incolerent, in qua regina, quam Christianam fuisse prædiximus, orare consueverat. In hac ergo et ipsi primo convenire, psallere, orare, missas facere, prædicare et baptizare cœperunt; donec rege ad fidem converso, majorem prædicandi per omnia, et ecclesias fabricandi vel restaurandi licentiam acciperent.

Ædilbercti baptismus.

At ubi ipse etiam inter alios delectatus vita mundissima sanctorum, et promissis eorum suavissimis, quæ vera esse mi-
62 raculorum quoque multorum ostensione firmaverant, credens baptizatus est, cœpere [s]plures ad audiendum verbum confluere, ac relicto gentilitatis ritu, unitati se sanctæ Christi Ecclesiæ credendo sociare. Quorum fidei et conversioni ita congratulatus esse rex perhibetur, ut nullum tamen cogeret ad Christianismum; sed tantummodo credentes arctiori dilectione, quasi concives sibi regni cælestis, amplecteretur. Didicerat enim a doctoribus auctoribusque suæ salutis, servitium Christi voluntarium, non coactitium esse debere. Nec distulit, quin etiam ipsis doctoribus suis locum sedis eorum gradui congruum, in [t]Doruverni metropoli sua donaret, simul et necessarias in diversis speciebus possessiones conferret.

[s] *plures quotidie* V.G. [t] *Dorovernia* V.

40. *S. Martini*] In hac ecclesia episcopus postea positus qui archiepiscopo in publicis regis et ecclesiæ negotiis occupato suppetias daret, ad confirmationes, ordinationes, aliaque ministeria sibi demandata, donec Lanfranci temporibus episcopo moriente neminem surrogari placuit, et sic ibi cessavit episcopi et nomen et officium. S., e Monastico Anglicano, p. 26. ed. 1682. Sed de hac re tacent Chronica.

1. *baptizatus*] Hoc factum die pentecostes ut fert traditio. Et quidem a. 597, antequam Augustinus in Gallias ordinandus transiret, id enim et narratio, et res ipsa requirit. S. Hoc eodem anno factum esse quo advenit Augustinus colligi potest ex ipsius Bedæ verbis infra ii. 5.

8. *Doruverni*] Ipse Ædilberctus Regulbium demigravit, ibique novum sibi palatium condidit. S., e Monastico Angl. p. 25.

ib. *speciebus*] Possessiones ab Ædilbercto donatas vide Mon. Angl. i. de Mon.

CAP. XXVII.

Ut idem episcopus factus, Gregorio papæ, quæ sint Brittaniæ gesta mandarit, et [u] *simul necessariis ejus responsa petens acceperit.*

Augustini ordinatio.

INTEREA vir Domini Augustinus venit Arelas, et ab archiepiscopo ejusdem civitatis Ætherio, juxta quod jussa sancti patris Gregorii acceperant, archiepiscopus genti Anglorum ordinatus est, reversusque Brittaniam, misit continuo Romam Laurentium presbyterum, et Petrum monachum, qui beato pontifici Gregorio gentem Anglorum fidem Christi suscepisse, ac se episcopum factum esse referrent: simul et de eis quæ necessariæ videbantur quæstionibus, ejus consulta flagitans. Nec mora, congrua quæsitui responsa recepit; quæ etiam huic Historiæ nostræ commodum duximus indere.

[A.D.601.] I. Interrogatio [x] beati Augustini episcopi Cantuariorum

u *et de necessariis* V. x *beati* om. V.

Cantuar. [p. 23. ed. 1682.] Ubi nota etiam obiter, quod in quibusdam harum donationum chartis errores nonnulli in typos irrepserunt, quos e MS. Aul. Trin. Cantab. corrigere liceat. S.

12. *Interea*] Sunt qui Augustinum negant iterum transfretasse, et ordinatum volunt in primo per Gallias transitu. Hoc autem non solum contra Bedam est, sed contra rei ipsius rationem. Quis enim putet Augustinum factum episcopum antequam sciret habiturum se populum cui præesset; deinde si ordinandus foret antequam Brittaniam intraret, cur non Romæ potius a Gregorio ipso, quam Arelate ab Etherio. Recte igitur a Beda dictum est Augustinum e reliquis designatum qui ordinaretur *si ab Anglis susciperentur* cap. xxiii. Atque hoc comperto, tunc et non antea de ordinatione cogitat. Quod autem hic urgetur a brevitate temporis inter Augustini ordinationem, et celebrem baptismum cujus Gregorius meminit in epistola ad Eulogium Alexandrinum nihil habet momenti. Satis enim est temporis in brevissimo calculo ad utrumque opus peragendum. Quis dubitet episcopum ad populum suum quam citissime reversurum, populum ad episcopum reversum quam citissime confluxurum? Et exinde quidem concludo Gregorium recepisse nuncium hujus baptismi Anglorum, et episcopatus Augustini quod Eulogio transmisit, hoc ipso tempore per Laurentium et Petrum hic expresse ab Augustino missos continuo postquam reversus est. S. Locus est in Gregor. Epist. viii. 30. Ind. i. (A. D. 598.) et dignus qui hic apponatur. *Dum gens Anglorum in mundi angulo posita in cultu lignorum ac lapidum perfida nuncusque remaneret, ex vestræ mihi orationis adjutorio placuit, ut ad eam monasterii mei monachum in prædicationem transmittere Deo auctore debuissem. Qui data a me licentia, a Germaniarum episcopis episcopus factus, cum eorum quoque solatiis ad prædictam gentem in finem mundi perductus est, et jam nunc de ejus salute et opere ad nos scripta pervenerunt: quia tantis miraculis vel ipse, vel hi qui cum eo transmissi sunt, in gente eadem coruscant, ut apostolorum virtutes in signis quæ exhibent imitari videantur. In solemnitate autem Dominicæ nativitatis, quæ hac prima indictione transacta est, plus quam decem millia Angli ab eodem nuntiati sunt fratre et coepiscopo nostro baptizari.* Ubi animadvertendum est Gallicos episcopos Germaniarum dici utpote populorum Francorum. Cætera cum Bedæ narratione omnino convenire possunt.

ib. *Arelas*] Rationem ordinationis ab episcopo Arelatensi potius quam ab alio, habes partim in hoc ipso capite Responsione vii. Ecclesia Arelatensis habuit ab antiquo singulares præeminentias, et quum ab aliis invaderetur, precibus et argumentis sibi non defuit. De quo vide Quesnellum ad Leonis I. opp. [Dissert. v. v. 11. p. 228, &c.] S.

20. *Interrogatio*] Gregor. Epist. xi. 64. ed. Bened. Scripta est hæc epistola A. D. 601, aut non antea. Nam ea epistola cujus infra facta est mentio, ad episcopum Arelatensem scripta, diem et annum affixum habet; nempe Jun. d. 22. ind. iv., vel A. D. 601; infr. 28.

ecclesiæ. *De episcopis, qualiter cum suis clericis conversentur, vel de his quæ fidelium oblationibus accedunt* [y]*altario; quantæ debeant fieri portiones, et qualiter episcopus agere in ecclesia debeat.*

[z]Respondit Gregorius papa urbis Romæ. *Sacra Scriptura testatur, quam te bene nosse dubium non est, et specialiter beati Pauli ad Timotheum epistolæ, in quibus eum erudire studuit qualiter in domo Dei conversari debuisset. Mos autem sedis apostolicæ est, ordinatis episcopis præcepta tradere, ut in omni stipendio quod accedit, quatuor debeant fieri portiones; una videlicet episcopo et familiæ propter hospitalitatem, atque susceptionem; alia clero; tertia pauperibus; quarta ecclesiis reparandis. Sed quia tua fraternitas monasterii regulis erudita, seorsum* [a]*fieri non debet a clericis suis, in ecclesia Anglorum, quæ auctore Deo nuper adhuc ad fidem adducta est, hanc debet conversationem instituere, quæ initio nascentis ecclesiæ fuit patribus nostris; in quibus nullus eorum ex his quæ possidebant, aliquid suum esse dicebat, sed erant eis omnia communia.*

Si qui vero sunt clerici extra sacros ordines constituti, qui
63 *se continere non possunt, sortiri uxores debent, et stipendia sua exterius accipere. Quia et de hisdem* [b]*patribus de quibus præfati sumus, novimus scriptum, quod dividebatur singulis prout cuique opus erat. De eorum quoque stipendio cogitandum*

[y] *altari* V.G. *ad altaria* Ed. Ben. Sed satis sit semel monuisse me hujusmodi minutas discrepantias literarum et formularum inter textum Bedæ et eum Editionis Bened. Epistolarum Gregorii (quæ frequentes sunt) omittere, dum quicquid sensum afficiat diligenter notare studeam. [z] *Responsio Gregorii papæ* V. [a] *vivere* V. [b] *partibus* V.G. Cum textu consentit Versio Saxonica, et Edit. Bened. Nempe respicit *patres* modo dictos. Cf. Act. Apost. iv. 32. 35.

26. *Mos*] Gratian. Caus. 12. q. 2. c. 30. S. Hoc jam ante centum annos Romæ statutum esse constat ex epistola papæ Gelasii A. D. 494. (Vid. Gelas. Ep. 9. in Mans. Concil. viii. p. 45): aliter vero in aliis locis. In Concilio Bracarensi A. D. 563 *placuit ut de rebus ecclesiasticis tres æquæ fierent portiones; id est, episcopi una, alia clericorum, tertia in reparatione vel in luminariis ecclesiæ.* Vid. Mans. ix. p. 778. Verum et Romæ eundem fere morem antiquiore sæculo fuisse videtur, si Theodorus Lector, vel quisquis ille fuit fragmenti ejus auctor, (nam fragmenta illa a diversis manibus sunt) vera affirmet, Hist. Eccl. ii. 55. Rem hanc tractavit Bingham Eccles. Christ. Antiq. v. 6. 3. et ix. 8. 6.

30. *quia tua fraternitas*] Grat. Caus. 12. q. 8. c. 8.

35. *Si qui vero*] Editio Paris. a. 1518 apud Spelman. [et ed. Ben.] inserit hoc loco aliam interrogationem. *Opto doceri an clerici continere non valentes, possint contrahere. Et si contraxerint an debeant ad sæculum redire.* Cui pars Responsionis primæ in Beda, ab his verbis *Si qui vero*—applicatur. S. Qui et quales hi clerici fuerint sic docet Ecgbertus Archiep. Eborac. in Excerptis clx: *Duo igitur sunt genera clericorum: unum ecclesiasticorum sub episcopali regimine, alterum acephalorum, id est, sine capite; de quibus Gregorius dicit: si qui clerici vulgares sunt, extra sacros ordines constituti, id est, nec presbyteri nec diaconi, qui se continere non possunt, sortiri uxores debent, et stipendia sua exterius accipere. Sacerdotes autem nequaquam uxores ducant.* Wilkins Concil. 1. p. 112. Ancient Laws and Instit. of England, p. 341.

ib. *Si qui vero*] Parte i. Dist. 32. Item 12. q. 1.

2. *scriptum*] Act. iv. 35. S.

atque providendum est, et sub ecclesiastica regula sunt tenendi, ut bonis moribus vivant et canendis psalmis invigilent, et ab omnibus inlicitis et cor et linguam et corpus Deo auctore conservent. Communi autem vita viventibus jam de faciendis portionibus, vel exhibenda hospitalitate, et adimplenda misericordia, nobis quid erit loquendum? Cum omne quod superest, in causis piis ac religiosis erogandum est; Domino omnium magistro docente: Quod superest, date eleemosynam, et ecce omnia munda sunt vobis.

II. Interrogatio Augustini. *Cum una sit fides,* [c]*sunt ecclesiarum diversæ consuetudines, et altera consuetudo missarum in sancta Romana ecclesia, atque altera in Galliarum tenetur?*

Respondit Gregorius papa. *Novit fraternitas tua Romanæ ecclesiæ consuetudinem, in qua se meminit nutritam. Sed mihi placet,* [d]*sive in Romana, sive in Galliarum, seu in qualibet ecclesia, aliquid invenisti quod plus omnipotenti Deo possit placere, sollicite eligas, et in Anglorum ecclesia, quæ adhuc ad fidem nova est, institutione præcipua, quæ de multis ecclesiis colligere potuisti, infundas. Non enim pro locis res, sed pro bonis rebus loca amanda sunt. Ex singulis ergo quibusque ecclesiis, quæ pia, quæ religiosa, quæ recta sunt elige, et hæc quasi in fasciculum collecta, apud Anglorum mentes in consuetudinem depone.*

III. Interrogatio Augustini. *Obsecro quid pati debeat, si quis aliquid de ecclesia* [e]*furtu abstulerit?*

Respondit Gregorius. *Hoc tua fraternitas ex persona furis pensare potest, qualiter valeat corrigi. Sunt enim quidam qui habentes subsidia furtum perpetrant; et sunt alii qui hac in re ex inopia delinquunt: unde necesse est ut quidam damnis, quidam vero verberibus; et quidam* [f]*districtius, quidam autem levius corrigantur. Et cum paulo districtius agitur, ex caritate agendum est, et non ex furore: quia ipsi hoc præstatur qui corrigitur, ne gehennæ ignibus tradatur. Sic enim nos fidelibus tenere disciplinam debemus, sicut boni patres carnalibus filiis solent, quos et pro culpis verberibus feriunt, et tamen ipsos quos doloribus adfligunt habere heredes quærunt; et quæ possident ipsis servant quos irati insequi videntur. Hæc ergo caritas in mente tenenda est, et ipsa modum correptionis* [g]*dictat, ita ut mens extra rationis regulam omnino nihil faciat.* [h]*Addes etiam, quomodo ea quæ furtu de ecclesiis abstulerint reddere debeant.*

c *cur sunt* V.G. *cur cum sunt* V. d *ut sive* V. e *furto* V. f *strictius* V. g *dictet* V. h *addis, addas* V.

9. *docente*] Luc. xi. 41. S. Vulgat. Sed Græcum habet πλὴν τὰ ἐνόντα δότε, &c.
14. *Novit fraternitas*] Dist. 32. S.
24. *tua fraternitas*] Grat. Caus. 12. q. 2. c. 11. S.

Sed absit ut ecclesia cum augmento recipiat quod de terrenis rebus videtur amittere, et lucra de vanis [i]*quærere.*

IV. Interrogatio Augustini. *Si debeant quo germani fratres singulas sorores accipere, quæ sunt ab illis longa progenie generatæ?*

Respondit Gregorius. *Hoc fieri modis omnibus licet: nequaquam enim in sacris eloquiis invenitur quod huic capitulo contradicere videatur.*

V. Interrogatio Augustini. *Usque ad quotam generationem fideles debeant cum propinquis sibi conjugio copulari? et novercis et cognatis si liceat copulari conjugio?*

Respondit Gregorius. *Quædam terrena lex in Romana republica permittit, ut sive* [k] *frater et soror, seu duorum fratrum germanorum vel duarum sororum filius et filia misceantur. Sed experimento didicimus, ex tali conjugio sobolem non posse succrescere: Et sacra lex prohibet cognationis turpitudinem revelare. Unde necesse est ut jam tertia vel quarta*
64 *generatio fidelium licenter sibi jungi debeat: nam secunda quam prædiximus, a se omni modo debet abstinere. Cum noverca autem* [l]*miscere grave est facinus, quia et in Lege scriptum est:* Turpitudinem patris tui non revelabis. *Neque enim patris turpitudinem filius revelare potest. Sed quia scriptum est.* Erunt duo in carne una; *qui turpitudinem novercæ quæ una caro cum patre fuit revelare præsumpserit, profecto patris turpitudinem revelavit. Cum cognata quoque miscere prohibitum*

[i] *quærere; sed propriis acceptis rebus, ampliora non requirat ecclesia.* Chifl. solus; *de damnis quærat* Bened. *lucra vana requirere* Johannes Diacon. Vit. Greg. ii. 37. [k] *fratris sive sororis* Bened. *fratris et sororis* G. quod legeudum esse videtur. [l] *misceri* V.

43. *et novercis*—] Ed. Par. 1518 apud Spelman. non habet hæc de novercis et cognatis; sed de eis aliam interrogationem facit post *sanguinem fudit.* S.

45. *Quædam lex*] Grat. 35. q. 2. c. 20. S. Et Justinian. Institut. 1. x. 4: ubi Vinius in Annott. hæc habet: Augustinus De Civitate Dei de connubiis consobrinorum agens, ait ea nec divinam legem prohibuisse, nec ad sua usque tempora humanam. Prohibuerat hanc conjunctionem Theodosius Major, teste Aurelio Victore, sed filii revocaverunt. Post Justinianum denuo improbata, &c.: hæc Vinius. Verba Augustini sunt: *Experti autem sumus in connubiis consobrinarum etiam nostris temporibus propter gradum propinquitatis fraterno gradui proximum, quam raro per mores fiebat, quod fieri per leges licebat, quia id nec divina prohibuit, et nondum prohibuerat lex humana. Veruntamen factum etiam licitum, propter vicinitatem horrebatur illiciti,* &c. Civ. Dei xv. 16. Conf. Cassiodor. Variar. vii. 46. ubi formulam habes licentiæ nuptiarum inter consobrinos qualem imperator postulatus dare posset.

49. *tertia*] Vide Epp. Felicis et Gregorii Regist. l. xii. Ep. 10. Append. N. vi. S.

ib. *licenter*] Nempe per licentiam. Hoc enim Gregorius Anglorum genti, quia nuper ad fidem venerat, specialiter indulgere voluit, quemadmodum scripsit ad Felicem; *Nec ea intentione hæc illis scriptis mandavi, ut postquam firma radice in fide* [*Angli*] *fuerint solidati, si infra propriam fuerint consanguinitatem inventi, non separentur, aut infra affinitatis lineam, id est usque ad septimam generationem, conjungantur.* Epist. xiv. 17.

2. *scriptum est*] Levit. xviii. 7. S.

4. *scriptum est*] Gen. ii. 24. S.

est, quia per conjunctionem priorem caro fratris fuerat facta. Pro qua re etiam Johannes Baptista capite truncatus est, et sancto martyrio consummatus, cui non est dictum ut Christum negaret, et pro Christi confessione occisus est; sed quia isdem Dominus noster Jesus Christus dixerat: Ego sum veritas; *quia pro veritate Johannes occisus est, videlicet* [m] *et pro Christo sanguinem fudit. Quia vero sunt multi in Anglorum gente, qui dum adhuc in infidelitate essent, huic nefando conjugio dicuntur admixti, ad fidem venientes admonendi sunt ut se abstineant, et grave hoc esse peccatum cognoscant. Tremendum Dei judicium timeant, ne pro carnali* [n] *dilectione tormenta æterni cruciatus incurrant. Non tamen pro hac re, sacri corporis ac sanguinis Domini communione privandi sunt, ne in eis illa ulcisci videantur, in quibus se per ignorantiam ante lavacrum baptismatis adstrinxerunt. In hoc enim tempore sancta ecclesia quædam per fervorem corrigit, quædam per mansuetudinem tolerat, quædam per considerationem dissimulat, atque ita portat et dissimulat, ut sæpe malum quod adversatur portando et dissimulando compescat. Omnes autem qui ad fidem veniunt, admonendi sunt, ne tale aliquid audeant perpetrare. Si qui autem perpetraverint, corporis et sanguinis Domini communione privandi sunt: quia sicut in his qui per ignorantiam fecerunt, culpa aliquatenus toleranda est, ita in his fortiter insequenda, qui non metuunt sciendo peccare.*

VI. Interrogatio Augustini. *Si longinquitas itineris magna interjacet, ut episcopi non facile valeant convenire, an debeat sine aliorum episcoporum præsentia episcopus ordinari?*

Respondit Gregorius. *Et quidem in Anglorum ecclesia, in qua adhuc solus tu episcopus inveniris, ordinare episcopum non aliter nisi sine episcopis potes.* [o] *Nam quando de Gallis episcopi* [p] *veniunt, qui in ordinatione episcopi testes adsistant? Sed fraternitatem tuam ita volumus episcopos ordinare, ut ipsi sibi episcopi longo intervallo minime disjungantur; quatenus nulla sit necessitas, ut in* [q] *ordinatione episcopi, pastores*

[m] *et tamen pro* V. [n] *delectatione* V. [o] *Nisi aliqui* G. [p] *veniant* V. *venient, illi in ordinationem episcopi testes tibi assistent.* Ed. Ben. [q] *ordinatione alicujus episcopi convenire non possint. Pastorum quoque aliquorum præsentia valde est utilis, ut facillime debeant* Ed Ben. *Pastores quoque, quorum præsentia valde est utilis, facile debeant* G.

9. *dixerat*] Joh. xiv. 6. S.

11. *Quia vero sunt*] Editio Paris. a. 1518. [et Bened.] inserit hic septimam interrogationem, *Declarari posco an sic turpiter conjunctis sit indicenda separatio, et sacræ communionis deneganda oblatio?* Cui pars Responsionis Quintæ in Beda, ab his verbis, *Quia vero sunt multi*—applicatur. S.

ib. *sunt multi*] Hic mos apud Anglos invaluisse videtur: prohibitus fuit a Concilio Westmonasteriensi A. D. 1103, can. 24; et tamen postea multum conquestus est Eadmerus eum non sublatum fuisse. Hist. Nov. iv. p. 84.

28. *solus tu*] Vide lib. iii. 28, et iv. 2. S.

31. *fraternitatem tuam*] Gratian. Dist. 80. c. 6. S.

33. *pastores quoque alii*] Scilicet, externi episcopi. Sensus videtur esse, ne externi episcopi levi de causa teneantur ob inopiam Anglorum adesse, quamvis

quoque alii quorum præsentia valde est utilis, facile debeant convenire. Cum igitur auctore Deo ita fuerint episcopi in propinquis sibi locis ordinati, per omnia episcoporum ordinatio sine adgregatis tribus vel quatuor episcopis fieri non debet. Nam in ipsis rebus spiritalibus ut sapienter et mature disponantur, exemplum trahere a rebus etiam carnalibus possumus. Certe enim dum conjugia in mundo celebrantur, conjugati quique convocantur, ut qui in via jam conjugii præcesserunt, in subsequentis quoque copulæ gaudio misceantur. Cur non ergo et in hac spiritali ordinatione, qua per sacrum ministerium homo Deo conjungitur, tales conveniant, qui vel in [r] *provectu ordinati episcopi gaudeant, vel pro ejus custodia omnipotenti Deo preces pariter fundant.*

VII. Interrogatio Augustini. *Qualiter debemus cum Galliarum Brittaniarumque episcopis agere?*

Respondit Gregorius. *In Galliarum* [s] *episcopis nullam tibi auctoritatem tribuimus: quia ab antiquis prædecessorum meorum temporibus pallium Arelatensis episcopus accepit, quem nos privare auctoritate percepta minime debemus. Si igitur contingat ut fraternitas tua ad Galliarum provinciam transeat, cum eodem Arelatense episcopo debet agere, qualiter, si qua sunt in episcopis vitia, corrigantur. Qui si forte in disciplinæ vigore*
65 *tepidus existat, tuæ fraternitatis zelo accendendus est. Cui etiam epistolas fecimus, ut cum tuæ sanctitatis præsentia in* [t] *Galliis et ipse tota mente subveniat, et quæ sunt Creatoris nostri jussioni contraria, ab episcoporum moribus compescat. Ipse autem* [u] *extra auctoritatem propriam episcopos Galliarum judicare non poteris; sed suadendo, blandiendo, bona quoque opera eorum imitationi monstrando, pravorum mentes ad sanctitatis studia reforma: quia scriptum est in lege:* Per alienam messem transiens, falcem mittere non debet, sed manu spicas conterere et manducare. *Falcem enim judicii mittere non potes in ea segete, quæ alteri videtur esse commissa; sed per* [v] *affectum boni operis, frumenta dominica vitiorum suorum paleis exspolia, et in ecclesiæ corpore monendo et persuadendo quasi mandendo converte. Quicquid vero ex auctoritate agendum est, cum prædicto Arelatense episcopo agatur, ne prætermitti possit hoc, quod antiqua patrum institutio invenit. Brittaniarum vero omnes episcopos tuæ fraternitati committimus, ut indocti doceantur, infirmi persuasione roborentur, perversi auctoritate corrigantur.*

[r] *profectu* V. [s] *episcopos* V. [t] *Galliis fuerit* Bened. W.L. [u] *ex auctoritate propria* V.G. [v] *effectum* V.

utilis sit illorum præsentia. Prorsus aliter locum vertit Gratianus I. Dist. lxxx. 6, *quatenus nulla sit necessitas, ut in ordinatione alicujus episcopi convenire non possint.* Sed credo locum corruptum esse.

45. *In Galliarum*] Grat. 25. q. 2. c. 3. S.

1. *Cui etiam epistolas*] Lib. xi. Indict. iv. Ep. 68. [Ad Virgilium Arelatensem episcopum, infr. c. 28.] S.

6. *scriptum est.*] Deut. xxiii. 25. Gratian. 6. q. 3. S.

VIII. Interrogatio Augustini. *Si prægnans mulier debeat baptizari? aut postquam genuerit, post quantum tempus possit ecclesiam intrare? aut etiam ne morte præoccupetur quod genuerit, post quot dies hoc liceat sacri baptismatis sacramenta percipere? aut post quantum temporis huic vir suus possit in carnis copulatione conjungi? aut si menstrua consuetudine tenetur, an ecclesiam intrare ei liceat, aut sacræ communionis sacramenta percipere? aut vir suæ conjugi permixtus, priusquam lavetur aqua, si ecclesiam possit intrare? vel etiam ad mysterium communionis sacræ accedere? Quæ omnia rudi Anglorum genti oportet* [x] *haberi comperta.*

Respondit Gregorius. *Hoc non ambigo fraternitatem tuam esse requisitam, cui jam et responsum reddidisse me arbitror. Sed hoc quod ipse dicere et sentire potuisti, credo quia mea apud te volueris responsione firmari. Mulier etenim prægnans cur non debeat baptizari, cum non sit ante omnipotentis Dei oculos culpa aliqua fœcunditas carnis? Nam cum primi parentes nostri in paradiso deliquissent, inmortalitatem quam acceperant, recto Dei judicio perdiderunt. Quia itaque isdem omnipotens Deus humanum genus pro culpa sua funditus exstinguere noluit, et immortalitatem homini pro peccato suo abstulit; et tamen pro benignitate suæ pietatis, fœcunditatem ei sobolis reservavit. Quod ergo naturæ humanæ ex omnipotentis Dei dono servatum est, qua ratione poterit a sacri baptismatis gratia* [y] *prohibere? In illo quippe mysterio, in quo omnis culpa funditus exstinguitur, valde stultum est, si donum gratiæ contradicere posse videatur. Cum vero enixa fuerit mulier, post quot dies debeat ecclesiam intrare, Testamenti veteris* [z] *præceptione didicisti, ut pro masculo*

[x] *habere* V. [y] *prohiberi* V. G. Et mox, *illi quippe mysterio* Bened.
[z] *præcepto manifestum est, quod ita habet: Mulier si suscepto semine pepererit masculum, triginta tribus diebus manebit in sanguine purificationis suæ: omne sanctum non tanget, nec ingredietur in sanctuarium, donec impleantur dies purificationis suæ. Sin autem feminam pepererit, sexaginta sex diebus manebit in sanguine purificationis suæ* V.

14. *corrigantur*] Editio Paris. quam Novam Spelmannus vocat, i. e. anni, ut videtur, 1545, inserit hic obsecrationem Augustini. *Obsecro ut reliquiæ s. Sixti martyris nobis transmittantur.* Concessio Gregorii. *Fecimus quod petisti, quatenus populus qui in loco quondam s. Sixti martyris corpus dixerunt venerari, quod tuæ fraternitati nec verum nec veraciter sanctum videtur, certa sanctissimi et probatissimi martyris beneficia suscipiens, colere incerta non debeat. Mihi tamen videtur, quia si corpus quod a populo cujusdam martyris esse creditur, nullis illic miraculis coruscat, et neque aliqui de antiquioribus existunt, qui se a parentibus passionis ejus ordinem audisse fateantur, ita reliquiæ quas petisti, seorsum condendæ sunt, ut locus in quo præfatum corpus jacet, modis omnibus obstruatur, nec permittatur populus certum deserere, et incertum venerari.* Occasio hujus obsecrationis fuisse dicitur, quod Augustinus invenisset in Cantio traditionem de Sixto quodam cujus reliquiæ a Brittanis olim colebantur. Hanc ille falsam merito suspicatus, veras, quas putavit, reliquias petiit. Sed de hac obsecratione vel responsione Beda nihil habet. Additiones has dedit Spelmannus sine ullo MS., eas Benedictini editores Gregorii Epist. lxiv. lib. xi. Indict. 4. ex fide quorundam MSS. Gregorianorum, typis reddiderunt, easdem igitur, ne quid Lector desideret, textui Bedæ genuino supposui. S.

35. *Cum vero enixa*] Grat. Dist. 5. c. 1. S.

37. *præceptione*] Levit. xii. S.

diebus triginta tribus, pro femina autem diebus sexaginta sex debeat abstinere. Quod tamen sciendum est quia in mysterio accipitur. Nam si hora eadem qua genuerit, actura gratias [a]*intrat ecclesiam, nullo peccati pondere gravatur: voluptas etenim carnis, non dolor in culpa est. In carnis autem commixtione voluptas est: nam in prolis* [b]*prolatione gemitus. Unde*
66 *et ipsi primæ matri omnium,* [c]*dicitur* In doloribus paries. *Si itaque enixam mulierem prohibemus ecclesiam intrare, ipsam ei pœnam suam in culpam deputamus. Baptizare autem vel enixam mulierem, vel hoc quod genuerit, si mortis periculo urgetur, vel* [d]*ipsam hora eadem qua* [e]*gignit, vel hoc quod gignitur, eadem qua natum est, nullo modo prohibetur: quia sancti mysterii gratia sicut viventibus atque discernentibus, cum magna discretione providenda est; ita his quibus mors inminet, sine ulla dilatione* [f]*proferenda; ne dum adhuc tempus ad præbendum redemptionis mysterium quæritur, interveniente paululum mora inveniri non valeat qui redimatur.*

Ad ejus [g]*vero concubitum vir suus accedere non debet, quoadusque qui gignitur,* [h]*ablactatur. Prava autem in conjugatorum moribus consuetudo surrexit, ut mulieres, filios* [i]*quos gignunt, nutrire contemnant, eosque aliis mulieribus ad nutriendum tradant, quod videlicet ex sola causa incontinentiæ videtur inventum: quia dum se continere nolunt, despiciunt lactare quos gignunt. Hæ itaque quæ filios suos ex prava consuetudine aliis ad nutriendum tradunt, nisi purgationis tempus transierit, viris suis non debent admisceri: quippe quia et sine partus causa, cum in* [k]*suetis menstruis detinentur, viris suis misceri prohibentur; ita ut morte Lex sacra feriat, si quis vir ad menstruatam mulierem accedat. Quæ tamen mulier dum consuetudinem menstruam patitur, prohiberi ecclesiam intrare non debet; quia ei naturæ superfluitas in culpam non valet reputari: et* [l]*per hoc quod invita patitur, justum non est ut ingressu ecclesiæ privetur. Novimus namque quod mulier quæ fluxum patiebatur sanguinis, post tergum Domini humiliter veniens, vestimenti ejus fimbriam tetigit, atque ab ea statim sua infirmitas recessit. Si ergo in fluxu sanguinis posita, laudabiliter potuit Domini vestimentum tangere: cur quæ menstruam sanguinis patitur, ei non liceat Domini ecclesiam intrare? Sed dicis: Illam infirmitas compulit; has vero de quibus loquimur, consuetudo constringit. Perpende autem, frater carissime, quia omne quod in hac mortali carne patimur ex infirmitate naturæ, est digno Dei judicio post culpam ordinatum. Esurire namque, sitire, æstuare, algere, lassescere,*

a *intret* V.G. b *prolis partu dolor et gemitus* Bened. c *Dei præceptum transgressæ, dictum est: Multiplicabo ærumnas tuas et conceptus tuos,* &c. V. d *ipsa* V. e *genuit* V. f *offerenda* V.G. g *ergo* V. h *ablactetur* V.G. i *quos gignunt filios, alere* V. k *consuetis suis* V. l *pro* V.

1. *dicitur*] Gen. iii. 6. [16.] S. 17. *Lex sacra*] Levit. x. [xx. 18.] S. 21. *mulier quæ*] Luc. viii. [43.] S.

ex infirmitate naturæ est. Et quid est aliud, contra famem alimenta, contra sitim potum, contra æstum auras, contra frigus vestem, contra lassitudinem requiem quærere, nisi medicamentum [m]*quidem contra ægritudines explorare? Feminæ itaque et menstruus sui sanguinis fluxus egritudo est. Si igitur bene* [n]*præsumsit quæ vestimentum Domini in languore posita tetigit, quod uni personæ infirmanti conceditur, cur non concedatur cunctis mulieribus, quæ naturæ suæ vitio infirmantur? Sanctæ autem communionis mysterium in eisdem diebus percipere non debet prohiberi. Si autem ex veneratione magna percipere non præsumit, laudanda est; sed si perceperit, non judicanda. Bonarum quippe mentium est, et ibi aliquo modo culpas suas agnoscere, ubi culpa non est; quia sæpe sine culpa agitur quod venit ex culpa: unde etiam cum esurimus, sine culpa* [o]*comedimus, quibus ex culpa primi hominis factum est ut esuriamus. Menstrua enim consuetudo mulieribus non aliqua culpa est, videlicet quæ naturaliter* [p]*accedit. Sed tamen quod natura ipsa ita vitiata est, ut etiam sine voluntatis studio videatur esse polluta, ex culpa venit vitium, in quo se ipsa, qualis per judicium facta sit, humana natura cognoscat. Et homo qui culpam sponte perpetravit, reatum culpæ portet invitus. Atque ideo feminæ cum semetipsis considerent, et si in menstrua consuetudine ad sacramentum Dominici corporis et sanguinis accedere non præsumant, de sua recta consideratione laudandæ sunt; dum vero* [q]*percipiendo ex religiosæ vitæ consuetudine, ejusdem mysterii amore rapiuntur, reprimendæ, sicut prædiximus, non sunt. Sicut enim in Testamento veteri exteriora opera observantur, ita in Testamento novo, non tam quod exterius agitur, quam id quod interius cogitatur, sollicita intentione adtenditur, ut subtili sententia puniatur. Nam cum multa Lex velut inmunda manducare prohibeat; in* 67
Evangelio tamen Dominus dicit: Non quod intrat in os, coinquinat hominem; sed quæ exeunt de ore, illa sunt quæ coinquinant hominem. *Atque paulo post subjecit exponens:* Ex corde exeunt cogitationes malæ. *Ubi ubertim indicatum est, quia illud ab omnipotente Deo pollutum esse in opere ostenditur, quod ex pollutæ cogitationis radice generatur. Unde Paulus quoque apostolus dicit:* Omnia munda mundis, coinquinatis autem et infidelibus nihil est mundum. *Atque mox ejusdem causam coinquinationis adnuntians subjungit:* Coinquinata sunt enim et mens eorum et conscientia. *Si ergo ei cibus immundus non est cui mens immunda non fuerit: cur quod munda mente mulier ex natura patitur, et in immunditiam reputetur?*

Vir autem cum propria conjuge dormiens, nisi lotus aqua,

[m] *quoddam* V.G. [n] *præsumpsit* V. [o] *comedimus, ex culpa autem* V. [p] *quia naturaliter accidit* V. *accidit* G. [q] *percipiendi* V. Bened.

1. *in Evangelio*] Matth. xv. 11. S. 3. *paulo post*] Matth. xv. 19. S. 6. *apostolus*] Tit. i. 15. S. 11. *Vir cum*] Grat. [c. xxxiii.] de pœnit. Dist. 7. q. 4. c. 7. S.

intrare ecclesiam non debet; sed neque lotus intrare statim debet. Lex autem veteri populo præcepit, ut mixtus vir mulieri, et lavari aqua debeat, et ante solis occasum ecclesiam non intrare: quod tamen intelligi spiritaliter potest. Quia mulieri vir miscetur, quando inlicitæ concupiscentiæ animus in cogitatione per delectationem conjungitur; quia nisi prius ignis concupiscentiæ a mente deferveat, dignum se congregationi fratrum æstimare non debet, qui se gravari per nequitiam pravæ voluntatis videt. Quamvis de hac re diversæ hominum nationes diversa sentiant, atque alia custodire videantur; Romanorum tamen semper ab antiquioribus usus fuit, post admixtionem propriæ conjugis, et lavacri purificationem quærere, et ab ingressu ecclesiæ paululum reverenter abstinere. Nec hæc dicentes, culpam deputamus esse conjugium; sed quia [r] *ipsa licita admixtio conjugis sine* [s] *voluptate carnis fieri non potest, a sacri loci ingressu abstinendum est; quia voluptas ipsa esse sine culpa nullatenus potest. Non enim de adulterio,* [t] *sive fornicatione, sed de legitimo conjugio natus fuerat qui dicebat:* Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum, et in peccatis concepit me mater mea. *Qui enim in iniquitatibus conceptum se noverat, a delicto se natum gemebat: quia* [u] *portat in ramo humorem vitii, quem traxit ex radice. In quibus* [x] *tamen verbis non admixtionem conjugum iniquitatem nominat, sed ipsam videlicet voluptatem admixtionis. Sunt etenim multa quæ* [y] *licita probantur esse ac legitima, et tamen in eorum actu aliquatenus fœdamur; sicut sæpe irascendo culpas insequimur, et tranquillitatem in nobis animi perturbamus: et cum rectum sit quod agitur, non est tamen adprobabile quod in eo animus perturbatur. Contra vitia quippe delinquentium iratus fuerat qui dicebat:* Turbatus est [z] præ ira oculus meus. *Quia enim non valet nisi tranquilla mens in contemplationis se lucem suspendere, in ira suum oculum turbatum dolebat: quia dum male acta deorsum insequitur, confundi atque turbari a summorum contemplatione cogebatur. Et laudabilis ergo est ira contra vitium, et tamen molesta,* [a] *qua turbatum se aliquem reatum incurrisse* [b] *æstimabat. Oportet itaque* [c] *legitimam carnis copulam, ut causa prolis sit, non voluptatis; et carnis commixtio, creandorum liberorum sit gratia, non satisfactio vitiorum. Si quis vero suam* [d] *conjugem non cupidine voluptatis raptus, sed solummodo creandorum liberorum gratia utitur, iste profecto sive de ingressu ecclesiæ,* [e] *seu de sumendo Dominici corporis sanguinisque mysterio, suo est judicio relinquendus; quia a nobis*

[r] *ista* V. [s] Ita V. Bened. G. *voluntate* S. St. Sed vulgatum hic restitui cum id sensus exposcere videtur. Idem feci quoque mox, et paulo infra, in *voluptas*, ubi *voluntas* habet S. [t] *vel* V.G. [u] *portat arbor* V.G. [x] *tamen non* V. [y] *licita ac* V. [z] *a furore* V. [a] *quia* V. [b] *æstimat* V. G. [c] *legitima copula* V. [d] *sua conjuge* V. St. G. [e] *sive* V.

13. *lavari*] Lev. xv. 16, 17. 25. *qui dicebat*] Psal. ii. 7. S.
33. *qui dicebat*] Psal. vi. 8. S.

prohiberi non debet accipere, qui in igne positus nescit ardere. Cum vero non amor [f]*ortandi sobolis, sed voluptas dominatur in opere commixtionis: habent conjuges etiam de sua commixtione quod defleant. Hoc enim eis concedit sancta prædicatio; et tamen de ipsa concessione metu animum concutit. Nam cum Paulus Apostolus* [g]*diceret:* Qui se continere non potest, habeat uxorem suam; *statim subjungere curavit:* Hoc autem dico secundum indulgentiam, non secundum imperium. *Non enim indulgetur quod licet, quia justum est. Quod igitur indulgere dixit, culpam esse demonstravit. Vigilanti vero mente pensandum est, quod in Sina monte Dominus ad populum locuturus,* 68 *prius eundem populum abstinere a mulieribus præcepit. Et si* [h]*illuc ubi Dominus per creaturam subditam hominibus loquebatur, tanta provisione est munditia corporis requisita, ut qui verba Dei perciperent mulieribus mixti non essent; quanto magis mulieres, quæ corpus Domini omnipotentis accipiunt, custodire in se munditiam carnis debent, ne ipsa inæstimabilis mysterii magnitudine graventur? Hinc* [i]*etiam ad David de pueris suis per sacerdotem dicitur, ut si a mulieribus mundi essent, panes propositionis acciperent, quos omnino non acciperent, nisi prius mundos eos David a mulieribus fateretur? Tunc autem vir qui post admixtionem conjugis lotus aqua fuerit, etiam sacræ communionis mysterium valet accipere, cum ei juxta præfinitam sententiam, etiam ecclesiam licuerit intrare.*

Interrogatio Augustini. *Si post inlusionem quæ per somnium solet accidere, vel corpus Domini quilibet accipere valeat; vel, si sacerdos sit, sacra mysteria celebrare?*

Respondit Gregorius. *Hunc quidem Testamentum veteris Legis, sicut in superiori capitulo jam diximus, pollutum dicit, et nisi lotum aqua, usque ad vesperam intrare ecclesiam non concedit. Quod* [k]*tamen aliter populus spiritalis intelligens, sub eodem intellectu accipiet quo præfati sumus: quia quasi per somnium inluditur qui tentatus immunditia, veris imaginibus in cogitatione inquinatur; sed lavandus est aqua, ut culpas cogitationis lacrymis abluat: et nisi prius ignis tentationis recesserit, reum se quasi usque ad vesperum cognoscat. Sed est in eadem inlusione valde necessaria discretio, quæ subtiliter pensari debeat, ex qua re* [l]*accidat menti dormientis: aliquando enim ex crapula, aliquando ex naturæ superfluitate et infirmitate, aliquando ex cogitatione contingit ita. Et quidem cum ex naturæ superfluitate*

[f] *ortandæ, optandæ, oriendæ, procreandæ* V. [g] *Apostolus Corinthiis scribens diceret* V. [h] *illic* V. G. [i] *etenim* V. G. [k] *tamen tunc specialiter ad illum populum, spiritaliter autem intelligens* Bened. [l] *accidat* V. Hæc S., sed vix dubium est quin alterutra vox fuerit *accedat.*

47. *Paulus Ap.*] 1 Cor. vii. 9. [2 ?] S.
2. *illuc*] Passim Beda *illuc* pro *illic* utitur: quamobrem etiam hic retinui, quamvis Gregor. Epist. (in Bened.) habeat quod rectius est *illic.*
15. *Testamentum*] Grat. Dist. 6. c. 1. S. Deut. xxiii. 10, 11.

vel infirmitate evenerit, omnimodo hæc inlusio non est timenda; quia hanc [m]*animum nescientem pertulisse magis dolendum est, quam fecisse. Cum vero ultra modum appetitus gulæ in sumendis alimentis rapitur, atque idcirco humorum receptacula gravantur, habet exinde animus aliquem reatum, non tamen usque ad prohibitionem percipiendi sancti mysterii, vel missarum sollemnia celebrandi: cum fortasse aut festus dies exigit, aut exhiberi mysterium, pro eo quod sacerdos alius in loco deest, ipsa necessitas compellit. Nam si adsunt alii qui implere* [n]*ministerium valeant, inlusio pro* [o]*crapula facta, a perceptione sacri mysterii prohibere non debet; sed ab immolatione sacri mysterii abstinere, ut arbitror, humiliter debet: si tamen dormientis mentem turpi* [p]*imaginatione non concusserit. Nam sunt quibus ita plerumque inlusio nascitur, ut eorum animus, etiam in somno corporis positus, turpibus imaginationibus non fœdetur. Qua in re unum ibi ostenditur, ipsa mens rea, non tamen vel suo judicio libera, cum se, etsi dormienti corpore, nihil meminit vidisse, tamen in vigiliis corporis, meminit in ingluviem cecidisse. Sin vero ex turpi cogitatione vigilantis oritur inlusio dormientis, patet animo reatus suus: videt enim a qua radice inquinatio illa processerit, quia quod cogitavit sciens, hoc* [q]*pertulit nesciens. Sed pensandum est, ipsa cogitatio utrum suggestione, an delectatione, vel, quod majus est, peccati consensu acciderit. Tribus enim modis impletur omne peccatum; videlicet suggestione, delectatione, consensu. Suggestio quippe fit per diabolum, delectatio per carnem, consensus per spiritum: quia et primam culpam serpens suggessit, Eva velut caro delectata est, Adam vero velut spiritus consensit: et necessaria est magna discretio, ut inter suggestionem atque delectationem, inter delectationem et consensum, judex sui animus præsideat. Cum enim malignus spiritus peccatum suggerit in mente, si nulla peccati delectatio sequatur, peccatum omnimodo perpetratum non est: cum vero delectari caro cœperit, tunc peccatum incipit nasci: si autem* [r]*etiam ex deliberatione consentit, tunc peccatum cognoscitur perfici. In suggestione igitur peccati initium est, in delectatione fit nutrimentum, in consensu perfectio. Et sæpe contingit ut hoc quod malignus spiritus seminat in cogitatione, caro in delectationem trahat; nec*
69 *tamen anima eidem delectationi consentiat. Et cum caro* [s]*delectare sine animo nequeat, ipse tamen animus carnis voluptatibus*

m *animus nesciens—dolendus* V. n *mysterium* V. o *per crapulam* Bened. St. G. *per crapula* L. p *suggestione* V. q *protulit* C.L.G. r *etiam* om. V.G. s *delectari* V.G.

51. *perfici*] Vox est s. Jacobi, ἡ δὲ ἁμαρτία ἀποτελεσθεῖσα, &c. i. 15. cujus doctrinæ hic Gregorii locus optima est expositio.

1. *delectare*] Nempe hominem. Nam ipse homo non revera delectatur nisi animus et ratio voluptati consentiant. Itaque potiorem sensum efficit *delectare* quam *delectari*: nam *caro sine animo* eatenus delectari potest quatenus voluptatem sentiat, sed hominem delectare nequit cujus mens voluptati reluctatur, et qui ideo (ut mox inquit Gregorius) *delectationem portat invitus*.

reluctans, in delectatione carnali aliquo modo ligatur invitus, ut ei ex ratione contradicat, [t]*ne consentiat, et tamen delectatione ligatus sit, sed ligatum se* [u]*vehementer ingemiscat. Unde et ille cœlestis exercitus præcipuus miles gemebat dicens:* Video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ, et captivum me ducentem in lege peccati, quæ est in membris meis. *Si autem captivus erat, minime pugnabat; sed et pugnabat: quapropter et captivus erat, et pugnabat* [x]*igitur legi mentis, cui lex quæ in membris est, repugnabat. Si* [y]*autem pugnabat, captivus non erat. Ecce itaque homo est, ut ita dixerim, captivus et liber; liber ex justitia quam diligit, captivus ex delectatione quam portat invitus.*

CAP. XXVIII.

Ut papa Gregorius epistolam Arelatensi episcopo, pro adjuvando in opere Dei Augustino, miserit.

Hucusque responsiones beati papæ Gregorii ad consulta reverentissimi antistitis Augustini. Epistolam vero quam se

[t] *nec* V.G. [u] *se ingemiscat* V. [x] *et pugnabat. Repugnabat igitur legi* V. *Sed et si pugnabat quare captivus erat? Repugnabat igitur legi mentis* C.L.G. [y] *Si hoc pugnabat* Bened.

4. *gemebat dicens*] Rom. vii. 23. S.

7. *quapropter et captivus erat*] Facile hic est sensum videre, sed difficile ad verba codicum reducere. Quisque sibi in conjecturis indulsit. Quidam habent *captivus non erat—lege mentis.* Chifl. post *pugnabat*, periodo facta ponit *Repugnabat igitur*. Ego verba codicum veterum, Mori et duorum Cotton. textui insero, quia hic ad amussim concordant: placeant alii sibi in lectione supponenda. S.

10. *invitus*] Has quæstiones una cum responsionibus editores Opp. Gregorii solent ponere in registro epistolarum illius papæ, lib. xi. Indict. 4. Epist. lxiv. Et habet quidem scriptum hoc naturam epistolæ decretalis, Beda tamen epistolam non vocat, sed libellum, vide ii. 1, cum ordinariam epistolæ molem excedat, et plurima simul majoris momenti argumenta tractet. Quocunque tamen nomine appelletur, conservationem ejus Bedæ debemus: nam eo ipso quo apparuit seculo a. 740. Bonifacius Moguntinus de eo tanquam de dubitato vel deperdito ad Nothelmum archiep. Cantuar. sic scribit. *Obsecro ut illius epistolæ qua continentur, ut dicunt, Interrogationes Augustini pontificis, ac prædicatoris primi Anglorum, et Responsiones s. Gregorii papæ, exemplar mihi dirigere curetis. quod in tertia generatione propinquitatis fidelibus licet matrimonia copulare; et ut scrupulosa diligentia investigare studeatis, si illa conscriptio supradicta patris nostri Gregorii esse comprobetur annon; quia in scrinio Romanæ ecclesiæ, ut affirmant scriniarii, cum cæteris exemplaribus supradicti pontificis quæsita non inveniebatur.* [Bonifac. Epist. 15. ed. Serar.] Quid Nothelmus rescripserit non constat; sed ab initio hanc fuisse epistolam in Beda, præter MS. Mori quod Bonifacii scriptione antiquius est, ipsa ad Nothelmum missio ostendit, et continua sequentium seculorum testimonia, non solum in libris Bedæ, sed aliorum auctorum qui de rebus ibi tractatis scripserunt, atque hanc epistolam ut summæ auctoritatis laudaverunt. Ad cumulum probationum accedunt successorum Gregorii, et ecclesiæ totius confirmationes in juris canonici corpore, quibus hæc rescripta Gregorii in legum ecclesiasticarum formam transierunt, quarum in notis infra textum suis locis citationes posuimus. S.

15. *quam commemorat*] Nempe capite præcedenti, in septima Responsione, *Quomodo cum episcopis Galliæ et Brittonum agat.* S. Greg. Epist. xi. Ind. iv. 68. ed. Ben.

Arelatensi episcopo fecisse commemorat, ad Virgilium Etherii successorem dederat: cujus hæc forma est.

Reverentissimo et sanctissimo fratri Virgilio coepiscopo, Gregorius servus servorum Dei. Quantus sit affectus venientibus sponte fratribus impendendus, ex eo quod plerumque solent caritatis causa invitari, cognoscitur. Et ideo si communem fratrem Augustinum episcopum ad vos venire contigerit, ita illum dilectio vestra, sicut decet, affectuose dulciterque suscipiat, ut et ipsum consolationis suæ [z]*bono refoveat, et alios, qualiter fraterna caritas colenda sit, doceat. Et quoniam sæpius evenit, ut hi qui longe sunt positi, prius ab aliis quæ sunt emendanda, cognoscant: si quas fortasse fraternitati vestræ sacerdotum vel aliorum culpas intulerit, una cum eo residentes subtili cuncta investigatione perquirite, et ita vos in ea quæ Deum offendunt, et ad iracundiam provocant, districtos ac solicitos exhibete, ut ad aliorum emendationem et vindicta culpabilem feriat, et innocentem falsa opinio non affligat. Deus te incolumem custodiat, reverentissime frater.*

Data die decima kalendarum Juliarum, imperante Domino Jun. d. 22.
nostro Mauricio Tiberio piissimo Augusto anno decimo nono, A. D. 601.
[a]*post consulatum ejusdem Domini nostri anno decimo octavo, indictione quarta.*

70

CAP. XXIX.

Ut idem Augustino pallium, et epistolam, et plures verbi ministros miserit.

Præterea idem papa Gregorius Augustino episcopo, quia suggesserat ei multam quidem [b]ibi esse messem, sed operarios paucos, misit cum præfatis legatariis suis plures cooperatores, ac verbi ministros: in quibus primi et præcipui erant Mellitus, Justus, Paulinus, Rufinianus; et per eos generaliter universa quæ ad cultum erant ac ministerium ecclesiæ neces-

[z] *honore foveat* V.G.
[a] *P C* Mori, quam abbreviationem quidam MSS. reddiderunt *pontificatus*.
[b] *sibi* V.G.

16. *Etherii successorem*] Nisi Greg. Turon. alium Virgilio prædecessorem ab aliis receptum dedisset, facile vellem suspensum retinere de Beda judicium in Etherio suo Arelatensi. Non enim obiter tantum, aut semel, de Etherio solo loquitur, sed per seriem historiæ suæ, et successionis Arelatensis. Non erat illi ignotus Virgilius, et quidni aliquid fuerit in horum episcoporum chronologia quod obscuris illis temporibus periit? S.

7. *quæ ad cultum*] De his liber Cantuariensis Aulæ Trin. Cantab. speciatim tractat, cujus de libris apographum dedit Wanleus in suo catalogo MSS. pag. 172. Hoc denuo recensitum vide in Append. N. vii. S. Liber ille quem Smith citat in Appendice, scriptus post A. D. 1300, enumerat Gregorii dona quæ tum supererant in ecclesia Doroberenensi, scilicet primo codices; qui erant hi; *in librario biblia Gregoriana in duobus voluminibus, psalterium Augustini, textus evangeliorum cum decem canonibus præpositis; in vestiario evangelia et decem canones; super tabulam altaris psalterium, duo passionaria sanctorum, et expositio epistolarum et evangeliorum a Dominica tertia post octavas paschæ ad Dominicam quartam post octavas pentecostes, quorum codicum tres posteriores cœlatas vel pictas tabulas habebant:* secundo vestes, quæ erant *sex cappæ et una casula.* Vasa aurea et argentea conqueritur omnia evanuisse. Reliquiarum multarum partem tantummodo nominat: sed capilli beatæ Mariæ

saria, vasa videlicet sacra, et vestimenta altarium, ornamenta quoque ecclesiarum, et sacerdotalia vel clericalia indumenta, sanctorum etiam apostolorum ac martyrum reliquias, nec non et codices plurimos. Misit etiam literas in quibus significat se ei pallium direxisse, simul et insinuat qualiter episcopos in Brittania constituere debuisset; quarum litterarum iste est textus.

Reverentissimo et sanctissimo fratri Augustino coepiscopo Gregorius servus servorum Dei. Cum certum sit pro omnipotente Deo laborantibus ineffabilia æterni regni præmia reservari; nobis tamen eis necesse est honorum beneficia tribuere, ut in spiritalis operis studio ex remuneratione valeant multiplicius insudare. Et quia nova Anglorum ecclesia ad omnipotentis Dei gratiam eodem Domino largiente, et te laborante perducta est, usum tibi pallii in ea ad sola missarum sollemnia agenda concedimus: ita ut per loca singula duodecim episcopos ordines, qui tuæ subjaceant ditioni, quatenus Lundoniensis civitatis episcopus semper in posterum a synodo propria debeat consecrari, atque honoris pallium ab hac sancta et apostolica, cui Deo auctore deservio, sede percipiat. Ad Eburacam vero civitatem te volumus episcopum mittere, quem ipse judicaveris ordinare; ita duntaxat, ut si eadem civitas cum finitimis locis verbum Dei receperit, ipse quoque duodecim episcopos ordinet, et metropolitani honore perfruatur; quia ei quoque, si vita comes fuerit, pallium tribuere Domino [c] *favente disponimus, quem tamen tuæ fraternitatis volumus dispositioni subjacere: post obitum vero tuum ita episcopis quos ordinaverit præsit, ut* [d] *Lundoniensis episcopi nullo modo ditioni subjaceat. Sit vero inter Lundoniæ et Eburacæ civitatis episcopos in posterum honoris ista distinctio, ut ipse prior habeatur qui prius fuerit ordinatus: communi autem consilio et concordi actione* [e] *quæque sunt pro Christi zelo agenda; disponant unanimiter, recte sentiant, et ea quæ senserint, non sibimet discrepando perficiant. Tua vero fraternitas non solum eos episcopos quos ordinaverit, neque hos tantummodo qui per Eburacæ episcopum fuerint ordinati, sed etiam omnes Brittaniæ sacerdotes habeat Deo Domino nostro Jesu Christo auctore subjectos; quatenus ex lingua et vita tuæ sanctitatis, et recte credendi et bene vivendi* [f] *formam percipiant, atque officium suum fide ac moribus*

[c] *faciente* V. [d] *Londoniensis et Eboracensis* V. Bened. [e] *quæcunque* Bened. G. Conf. infra 32. et ii. 4. ad fin. [f] *normam* V.G.

qui inter alia censentur, possunt illi potius esse quos Rothomagi ab Ilgyro acceptos Anselmus in Angliam tulit. Vid. Eadmer Hist. Nov. iv. Denique an hi codices omnes fuerint quos Gregorius misit jure dubitari potest. Nonnulla similia de his donis tradit Thorn p. 1763.

13. *textus*] Greg. Epist. xi. 65. Bened.

30. *Lundoniæ et Eburacæ*] Quas lites hæ literæ inter sedes Cantuariæ, Eburacæ, Lundoniæ, et S. Andreæ in Scotia sequioribus sæculis protulerint satis in historiis narratum est. Vide Will. Malmesb. Hovedenum, Eadmerum, T. Stubbs, &c. De Eburacæ finitimis quædam in Appendice adposui N. viii. S.

exsequentes, ad cælestia cum Dominus voluerit, regna pertingant. Deus te incolumem custodiat, reverentissime frater.

Data die decima kalendarum Juliarum, imperante domino Jun. d. 22.
nostro Mauricio Tiberio piissimo Augusto anno decimo nono, A.D. 601.
post consulatum ejusdem domini anno decimo octavo, indictione quarta.

71

CAP. XXX.

Exemplar epistolæ quam Mellito abbati Brittaniam pergenti misit.

Abeuntibus autem præfatis legatariis, [g] misit post eos beatus pater Gregorius litteras memoratu dignas, in quibus aperte quam studiose erga salvationem nostræ gentis invigilaverit, ostendit, ita scribens:

Dilectissimo filio Mellito abbati Gregorius servus servorum Dei. Post discessum congregationis nostræ quæ tecum est, valde sumus suspensi redditi, quia nihil de prosperitate vestri itineris audisse nos contigit. Cum ergo Deus omnipotens vos ad reverentissimum [h] *virum fratrem nostrum Augustinum episcopum perduxerit, dicite ei, quid diu mecum de causa Anglorum cogitans tractavi: videlicet quia fana idolorum destrui in eadem gente minime debeant; sed ipsa quæ in eis sunt idola destruantur; aqua benedicta fiat, in eisdem fanis aspergatur, altaria construantur, reliquiæ ponantur: quia si fana eadem bene constructa sunt, necesse est ut a cultu dæmonum in* [i] *obsequio veri Dei debeant commutari; ut dum gens ipsa eadem fana sua non videt destrui, de corde errorem deponat, et Deum verum cognoscens ac adorans, ad loca quæ consuevit, familiarius concurrat. Et quia boves solent in sacrificio dæmonum multos occidere, debet eis etiam hac de re aliqua sollemnitas immutari: ut die dedicationis,*

g *miserit* V. h *—tissimum fratrem* V. i *obsequia* V. *obsequium* Bened. St. G. Conf. inf. 32. ad fin.

3. *Abeuntibus autem præfatis legatariis*] Constat eos profectos esse circiter d. Jun. 22. A.D. 601. et secum tulisse tres illas epistolas hoc die scriptas a Gregorio quas Beda hic inseruit. Porro alias novem scripsit Gregorius unius tenoris commendatorias Laurentii, Melliti, et sociorum, ad principes et episcopos Galliæ; Greg. Epist. xi. 54 usque ad 62. Harum una sola (56) notam temporis in se fert, falsam quidem, sed quæ facillime corrigi potest, scilicet d. x Jul. ind. iv. cum debebat esse x kal. Jul. (Jun. 22. 601.) Si hoc statuatur, sequitur reliquas commendatorias tum scriptas, et legatarios tum profectos esse, itaque latores fuisse omnium epistolarum eodem tempore scriptarum.

5. *scribens*] Greg. Ep. xi. 76.

6. *abbati*] *abbati in Francia* Bened., scilicet in Francia iter facienti. Smith conjecit Mellitum abbatem fuisse monasterii S. Andreæ quod Gregorius fundaverat Romæ, persuasus verbis illis *congregationis nostræ*, &c. Append. Num. vi.

10. *mecum cogitans*] Scripserat Gregorius ad regem Ædilberctum ut idolorum cultus exsequeretur, fanorum ædificia everteret, sed veritus ne nimio ibi abreptus zelo fuerit, Mellitum cum aliis mandatis in ipso itinere insecutus est. Epistolam ad Ædilberctum habes infra cap. xxxii., nam hæc epistola ad Mellitum, plane extra suum ordinem posita est, sicut et aliæ. S.

vel [k] *natalitii sanctorum martyrum quorum illic reliquiæ ponuntur, tabernacula sibi circa easdem ecclesias quæ ex fanis commutatæ sunt, de ramis arborum faciant, et religiosis conviviis sollemnitatem celebrent; nec diabolo jam animalia immolent,* [l] *et ad laudem Dei in* [m] *esu suo animalia occidant, et donatori omnium de satietate sua gratias referant: ut dum eis aliqua exterius gaudia reservantur, ad interiora gaudia consentire facilius valeant. Nam duris mentibus simul omnia* [n] *abscidere impossibile esse non dubium est, quia et is qui summum locum ascendere nititur, gradibus vel passibus non autem saltibus elevatur. Sic Israelitico populo in Ægypto Dominus* [o] *se quidem innotuit; sed tamen eis sacrificiorum usus quæ diabolo solebat exhibere, in cultu proprio reservavit, ut eis in suo sacrificio animalia immolare præciperet; quatenus cor mutantes, aliud de sacrificio amitterent, aliud retinerent: ut etsi ipsa essent animalia quæ offerre consueverant, vero tamen Deo hæc et non idolis immolantes, jam sacrificia ipsa non essent. Hæc igitur dilectionem tuam prædicto fratri necesse est dicere, ut ipse in præsenti illic positus perpendat, qualiter omnia debeat dispensare. Deus te incolumem custodiat, dilectissime fili.*

Jun.d.[17.] A. D. 601. *Data die decima quinta kalendarum Juliarum, imperante domino nostro Mauricio Tiberio piissimo Augusto anno decimo nono, post consulatum ejusdem domini anno decimo octavo, indictione quarta.*

CAP. XXXI.

Ut Augustinum per litteras, ne de virtutibus suis gloriaretur, hortatus sit.

Quo in tempore misit etiam Augustino epistolam super miraculis quæ per eum facta esse cognoverat, in qua eum, ne per illorum copiam periculum elationis incurreret, his verbis hortatur:

Scio, frater carissime, quia omnipotens Deus per dilectionem 72
tuam in [p] *gentem quam eligi voluit, magna miracula ostendit: unde necesse est ut de eodem dono cælesti et timendo gaudeas, et gaudendo pertimescas. Gaudeas videlicet, quia Anglorum animæ*

[k] *natalitiis* V.G. [l] *sed* V. Bened. St. G. [m] *esum suum* Bened. [n] *abscindere* V.G. [o] *se* om. V.G. Sed usitata fuit hæc forma sequiori ævo. Conf. *agnitionem innotescens*, infr. ii. 11. (ubi frustra *agnitione* habet Mansi;) et, *quid viderit quidve audierit innotuit* Eadmer. Hist. Nov. ii. p. 52. Eodem modo *enotuit* Edd. Vit. Wilfrid. 3. &c. [p] *gente* plurimi et vett. sed Mori et Chiffl. *gentem.*

27. *Sic Israelitico populo*] Lev. xvii.
35. *Data die decima quinta kal. Jul.*] In tempore hic erratum est. Sed quo die scripta sit hæc epistola non constat: modico saltem fuit intervallo temporis post discessum Melliti, nempe post d. 22 Junii: nam jam nuncium a Mellito remitti aliquandiu expectaverat Gregorius, cujus ob moram *valde suspensus redditus* hæc scripsit. In duobus codd. (aiunt editores Ben.) signum temporis nonnihil diversum est, scilicet xii kal. Jul., quod nihil proficit. Cæterum frustra conjecturis emendatur.

per exteriora miracula ad interiorem gratiam pertrahuntur: pertimescas vero, ne inter signa quæ fiunt, infirmus animus in sui præsumptione se elevet, et unde [q]*foras in honorem tollitur, inde per inanem gloriam intus cadat. Meminisse etenim debemus quia discipuli cum gaudio a prædicatione redeuntes, dum cælesti Magistro dicerent:* Domine, in nomine tuo etiam dæmonia nobis subjecta sunt; *protinus audierunt:* Nolite gaudere super hoc, sed potius gaudete quia nomina vestra scripta sunt in cælo. *In privata enim et temporali lætitia mentem posuerant qui de miraculis gaudebant; sed de* [r]*privata ad communem, de temporali ad æternam lætitiam revocantur quibus dicitur:* In hoc gaudete quia nomina vestra scripta sunt in cælo. *Non enim omnes electi miracula faciunt; sed tamen eorum nomina omnium in cælo tenentur adscripta. Veritatis etenim discipulis esse gaudium non debet, nisi de eo bono quod commune cum omnibus habent, et in quo* [s]*finem lætitiæ non habent. Restat itaque, frater carissime, ut inter ea quæ operante Domino exterius facis, semper te interius subtiliter judices, ac subtiliter intelligas, et temetipsum quis sis, et quanta sit in eadem gente gratia, pro cujus conversione etiam faciendorum signorum dona percepisti. Et siquando te Creatori nostro seu per linguam, sive per opera reminisceris deliquisse, semper hæc ad memoriam revoces, ut surgentem cordis gloriam memoria reatus premat. Et quidquid de faciendis signis acceperis vel accepisti, hæc non tibi sed illis deputes* [t]*donata, pro quorum tibi salute* [u]*collata sunt.*

[q] *foris* V. Bened. [r] *privato* S. et Editt. Vulg. Sed sequor Bened. cum St. et G. [s] *fidem* S. per errorem typ. ut videtur. [t] *eis donata* V. [u] *donata* V.

11. *de miraculis*] Hæc pars tantum est epistolæ, principio et fine omissis, de quibus vide Appendicem inter epistolas Brittanicas. Ex integra epistola perlecta nullus dubito quin responsio fuerit ad nuntium Augustini cap. 27, quo certior factus est de ejus consecratione et miraculis de quibus ad Eulogium Alexandrinum scripsit. S. Si vera sit hæc opinio epistola illa scripta fuit paulo prius, ante discessum Melliti. Itaque Ed. Ben. collocat ante epistolas modo citatas, scilicet in eodem anno, xi. 28, et in annott. habet, *In collectione Pauli Diaconi et in Remig. additur, Data d. kal. Januar. dissimulata indictione.* Longior est quam ut hic tota ponatur; sed finem ejus exscribere juvat: *Hæc autem dico, quia auditoris mei animum in humilitate sternere cupio. Sed ipsa tua humilitas habeat fiduciam suam. Nam peccator ego spem certissimam teneo, quia per omnipotentis Creatoris ac Redemtoris nostri Dei et Domini Jesu Christi gratiam jam peccata tua dimissa sunt, et idcirco electus es, ut per te dimittantur aliena. Nec habebis luctum de quolibet reatu in posterum, qui de multorum conversione gaudium conaris facere in cælo. Idem vero Conditor et Redemtor noster cum de pœnitentia hominis loqueretur, ait:* Ita dico vobis, majus gaudium erit in cælo super uno peccatore pœnitentiam agente, quam super nonaginta novem justis, quibus non opus est pœnitentia. *Et si de uno pœnitente grande sit gaudium in cælo, quale gaudium factum credimus de tanto populo a suo errore converso, qui ad fidem veniens, mala quæ egit pœnitendo damnavit? In hoc itaque cæli et angelorum gaudio repetamus ipsas quas prædiximus voces angelorum. Dicamus igitur, dicamus omnes:* Gloria in excelsis Deo, et in terra pax hominibus bonæ voluntatis.

CAP. XXXII.

Ut Ædilbercto regi litteras et dona miserit.

MISIT [x]idem beatus papa Gregorius eodem tempore etiam regi Ædilbercto epistolam, simul et dona in diversis speciebus [y]perplura: temporalibus quoque honoribus regem glorificare satagens, cui gloriæ cælestis suo labore et industria notitiam provenisse gaudebat. Exemplar autem præfatæ epistolæ hoc est:

Domino gloriosissimo atque præcellentissimo filio Ædilbercto regi Anglorum, Gregorius episcopus.

Propter hoc omnipotens Deus bonos quosque ad populorum regimina perducit, ut per eos omnibus quibus prælati fuerint, dona suæ pietatis impendat. Quod in Anglorum gente factum cognovimus: cui vestra gloria idcirco est præposita, ut per bona quæ vobis concessa sunt, etiam subjectæ vobis genti superna beneficia præstarentur. Et ideo, gloriose fili, eam quam accepisti divinitus gratiam, solicita mente custodi, Christianam fidem in populis tibi subditis extendere festina, zelum rectitudinis tuæ in eorum conversione multiplica, indolorum cultus insequere, fanorum ædificia everte, subditorum mores [z]*ex magna vitæ munditia, exhortando, terrendo, blandiendo, corrigendo, et boni operis exempla monstrando ædifica: ut illum retributorem invenias in cælo, cujus nomen atque cognitionem dilataveris in terra. Ipse enim vestræ quoque gloriæ nomen etiam posteris gloriosius reddet, cujus vos honorem quæritis et servatis in gentibus.*

Sic etenim Constantinus quondam piissimus imperator, Romanam rempublicam a perversis idolorum cultibus revocans, omnipotenti Deo Domino nostro Jesu Christo secum subdidit, seque cum subjectis populis tota ad [a]*eum mente convertit. Unde* 73
factum est ut antiquorum principum nomen suis vir ille laudibus vinceret, et tanto in opinione præcessores suos, quanto et in bono opere superaret. Et nunc itaque vestra gloria cognitionem unius Dei, Patris, et Filii, et Spiritus sancti, regibus ac populis sibimet subjectis festinet infundere, et antiquos gentis suæ reges laudibus ac meritis transeat, et quanto in subjectis suis etiam aliena peccata deterserit, tanto etiam de peccatis propriis ante omnipotentis Dei terribile examen securior fiat.

Reverentissimus frater noster Augustinus episcopus, in monasterii regula [b]*edoctus, sacræ Scripturæ scientia repletus, bonis*

[x] *et idem* V. [y] *perpulcra* V. [z] Ita V. St. G. *in* Beued. *et* tacite S. [a] *Deum* V. [b] *doctus* V.

30. *hoc est*] Greg. Epist. xi. 66.
39. *festina, zelum*] Hujus quantum pœnituit Gregorium vide supra in epistola ad Mellitum. S.

auctore Deo operibus præditus, [c]*quæque vos ammonet, audite, devote peragite, studiose in memoria reservate: quia si vos eum in eo quod pro omnipotente Domino loquitur, auditis, isdem omnipotens Deus hunc pro vobis exorantem celerius* [d]*exaudit. Si enim, quod absit, verba ejus postponitis,* [e]*quando eum omnipotens Deus poterit audire pro vobis, quem vos negligitis audire pro Deo? Tota igitur mente cum eo vos in fervore fidei stringite, atque* [f]*adnisum illius virtute quam vobis* [g]*Divinitas tribuit,* [h]*adjuvate, ut regni sui vos ipse faciat esse participes, cujus vos fidem in regno vestro recipi* [i]*faciatis et custodiri.*

Præterea scire vestram gloriam volumus, quia sicut in Scriptura sacra ex verbis Domini omnipotentis agnoscimus, præsentis mundi jam terminus juxta est, et sanctorum regnum venturum est, quod nullo unquam poterit fine terminari. Adpropinquante autem eodem mundi termino, multa imminent quæ antea non fuerunt: videlicet immutationes aëris, terroresque de cælo, et contra [k]*ordinationem temporum tempestates, bella, fames, pestilentiæ, terræ motus per loca; quæ tamen non omnia nostris diebus ventura sunt, sed post nostros dies omnia subsequentur. Vos itaque, si qua ex his evenire in terra vestra cognoscitis, nullo modo vestrum animum perturbetis; quia idcirco hæc signa de fine sæculi præmittuntur, ut de animabus nostris debeamus esse soliciti, de mortis hora suspecti, et venturo judici in bonis actibus inveniamur esse præparati. Hæc nunc, gloriose fili, paucis locutus sum, ut cum Christiana fides in regno vestro excreverit, nostra quoque apud vos locutio latior excrescat, et tanto plus loqui libeat, quanto se in mente nostra gaudia de gentis vestræ perfecta conversione multiplicant.*

Parva autem exenia transmisi, quæ vobis parva non erunt, cum a vobis ex beati Petri apostoli fuerint benedictione suscepta. Omnipotens itaque Deus in vobis gratiam suam quam cœpit, [l]*perficiat, atque vitam vestram, et hic per multorum annorum curricula extendat, et post longa tempora in cælestis vos patriæ congregatione recipiat. Incolumem excellentiam vestram gratia*

[c] *quæcunque* G. [d] *exaudiet* V. St. G. [e] *quomodo* V.G. [f] *ad nisum* V. [g] *divinitus* Bened. [h] *adjuvante* V. [i] *facitis* V. [k] *ordinem* V. [l] *custodiat atque perficiat* Bened.

19. *terminus juxta*] Ne mireris Gregorium hæc de mundi termino subabrupte inferre. Ille enim, præsagio ducto a variis quæ tunc orbem invaserant calamitatibus, opinionem imbiberat terminum mundi sæculo illi imminere. Unde non solum in hac epistola ad regem, sed in aliis ejus scriptis hortatur passim aliquid ex hoc principio petitum. S. Sed et aliorum ante Gregorium hæc fuerat sententia. Cyprianus ait: *Mundus ecce nutat et labitur; et ruinam sui non jam senectute rerum, sed fine testatur.* De Mortalit. p. 165. ed. Fell. Conf. De Exhortat. ad Mart. Præf. et Ad Demetrian. p. 194. Augustinus quoque, reputans calamitates quas ejus sæculi homines patiebantur eas esse quas Christus prædixerat, conjecit finem mundi jam tum venturum esse. Serm. 38. et 81. Serius sæpe vulgata fuit hæc opinio. Conf. Willibald. Vit. Bonifac. 10, &c.

Jul. d. 22. A. D. 601. *superna custodiat, domine fili. Data die decima kalendarum Juliarum, imperante Domino nostro Mauricio Tiberio piissimo Augusto anno decimo nono, post consulatum ejusdem anno decimo octavo, indictione quarta.*

CAP. XXXIII.

Ut Augustinus ecclesiam Salvatoris instauraverit, et monasterium beati Petri apostoli fecerit; et de primo ejus abbate Petro.

At Augustinus, ubi in regia civitate sedem episcopalem, ut prædiximus, accepit, recuperavit in ea, regio fultus adminiculo, ecclesiam quam [m] inibi [n] antiquo Romanorum fidelium opere factam fuisse didicerat, et eam in nomine sancti Salvatoris Dei et Domini nostri Jesu Christi sacravit, atque ibidem sibi habitationem statuit, et cunctis successoribus suis. Fecit 74
autem et monasterium non longe ab ipsa civitate ad orientem, in quo, ejus hortatu, Ædilberct ecclesiam beatorum apostolorum Petri et Pauli a fundamentis construxit, ac diversis donis [o] ditavit, in qua et ipsius Augustini, et omnium episcoporum Doruvernensium, simul et regum Cantiæ poni corpora possent. Quam tamen ecclesiam non ipse Augustinus, sed successor ejus Laurentius consecravit. Primus autem ejus-

m *ibi* V.G. n *antiquorum* V. o *dotavit* V.

40. *indictione quarta*] Aliam epistolam misit Gregorius ad reginam Berctam, eodem tempore, ut videtur, scriptam, quæ est lib. xi. 29. ed. Ben. In hac reginam hortatus est ut animum regis mariti sui ad Christianam fidem accenderet: quod eo facilius facere posset quo esset ipsa et recta fide munita et literis docta. Addidit quoque conversionem Anglorum jam fama celebratam fuisse et pervenisse usque Constantinopolim ad imperatorem.

46. *in nomine*] Sæpius mutato nomine, antiquum hodie Christi, S. Salvatoris obtinet. S.

1. *monasterium*] Liber MS. A. T. C. aliique meminerunt fani antiqui, et ecclesiæ S. Pancratii, ratione etiam nominis reddita unde Augustinus illi sancto ecclesiam dedicaverit. sed de eis nihil in Beda, imo nec in chartis Ædilberchti. S. Vid. Thorn i. 5, (Twysden Script. x. p. 1760,) quæ ille e Sprotto hausisse videtur. Charta donationis Ædilbercti ad fundandum monasterium datum se esse fert A. D. 605.

3. *Petri et Pauli*] Huic apostolorum nomini a temporibus Dunstani nomen Augustini additum, quod veterem appellationem in communi usu absorpsit. S.

4. *ditavit*] Tres donationum chartas habemus in Mon. Ang. ubi supra notavi [c. 26,] quartam in MS. A. T. C. quam posui in Append. N. ix. De quarum chartarum auctoritate antiqua lis est. Ea fuit monachorum, et præcipue Cantuarensium, in chartis cudendis licentia ut etiam verarum fidem suspectam redderet. Vide quæ Papebrochius in Propyl. T. ii. April, [Act. Sanct. v. x.] et Mabillon. de Re Diplom. utrinque de his rebus congesserunt. Sed præter chartas regis, habuerunt etiam monachi bullam Augustini, licet de ejus veritate semper dubitatum est, et MS. A. T. C. ipsa sua apologia id abunde probavit. S.

5. *poni corpora*] Legibus illius seculi illicita fuisse dicitur intra civitates sepultura. Regum autem et episcoporum Doruv. corpora in mon. hoc Petri et Pauli ponebantur donec Cuthberctus archiep. sepulturæ licentiam in mon. Christi obtinuit, ubi et ipse sepultus est a. 758. S. Hanc rem fusius tractatam vid. in Bingham Eccles. Christ. Ant. xxiii.

6. *successor*] Certe non diu abest Augustini mors. S.

ib. *Primus abbas*] Succedunt Johannes, Rufinianus, Gratiosus, Petronius, Nathanael, qui cum Augustino, aut postea cum Mellito et Justo in Angliam ve-

dem monasterii abbas Petrus presbyter fuit, qui legatus Galliam missus, demersus est in sinu maris qui vocatur *Amfleat*, et ab incolis loci ignobili traditus sepulturæ: sed omnipotens Deus ut qualis meriti vir fuerit demonstraret, omni nocte supra sepulcrum ejus lux cælestis apparuit, donec animadvertentes vicini, qui videbant sanctum fuisse virum qui ibi esset sepultus, et investigantes unde vel quis esset, abstulerunt corpus, et in Bononia civitate juxta honorem tanto viro congruum in ecclesia posuerunt.

CAP. XXXIV.

Ut Ædilfrid rex Nordanhymbrorum, Scottorum gentes prælio conterens, ab Anglorum finibus expulerit.

His temporibus regno Nordanhymbrorum præfuit rex fortissimus et gloriæ cupidissimus Ædilfrid, qui plus omnibus Anglorum primatibus gentem vastavit Brittonum; ita ut Sauli quondam regi Israeliticæ gentis comparandus videretur, excepto dumtaxat hoc, quod divinæ erat religionis ignarus. Nemo enim in tribunis, nemo in regibus plures eorum terras, exterminatis vel subjugatis indigenis, aut tributarias genti Anglorum, aut habitabiles fecit. Cui merito poterat illud quod benedicens filium patriarcha in [p]personam Saulis dicebat, aptari: *Benjamin lupus rapax, mane* [q]*comedet prædam, et vespere dividet spolia.* Unde motus ejus profectibus [r]Ædan rex Scottorum qui Brittaniam inhabitant, venit contra eum cum inmenso ac forti exercitu; sed cum paucis aufugit victus. Siquidem in loco celeberrimo qui dicitur Degsastan, id est, Degsa lapis, omnis pene ejus est cæsus exercitus. In qua etiam pugna [s]Theodbald frater Ædilfridi, cum omni illo quem ipse ducebat exercitu peremptus est.

[A.D. 592.]

Pugna de Degsastan.

p *persona* V.G. q *comedat* St. G. r *Edam* Chifl. V. s *Theobaldus* V.

nerunt. S. E Thorn, qui ait Nathanaelem obiisse A. D. 667, et post eum monasterium vacasse per duos annos.

7. *demersus*] Martyrologium Anglicanum et Ferrarius [Filippus Fer. Cat. Sanct. Venet. 1625.] Petri natalem ponunt viii id. Jan., Benedictinum et Molanus iii kal. Jan. [Vid. Act. Sanct. Boll. v. 1.] Forte hic translationis, ille obitus dies fuerit. S. A. D. 607. Thorn.

8. *Amfleat*] Vulgo *Ambleteau*. S. Ambleteuse non longe a Bononia ad septentrionem.

10. *vicini*] Pietas hæc Fumertio comiti tribuitur a Malebranc in Morinis lib. 3. cap. 4. Requiescit Petrus celebriter Bononiæ in ecclesia canonicorum. Vide Gotselinum de translatione S. August. ii. 28. S.

21. *exterminatis vel subjugatis*] Hinc manifestum est Britannos etiamnum bonam partem insulæ possedisse, et validos fuisse: contra id quod Gildas scripsit de miserabili eorum subactione, ne dicam exterminio, ante centum quinquaginta annos. Conf. sup. 15. Nondum enim in montanas regiones Cumberlandiæ et Galliarum recesserant.

23. *dicebat*] Gen. xlix. 27.

27. *Degsastan*] Hic locus, Bedæ seculo tam celebris, hodie ignotus est. Plura sunt in ea regione oppida nomine ad hanc pugnam probabili appellata, editor Annal. Sax. [Gibson] eam ponit ad *Dalston* juxta *Carliol.*, episcopus *Carliol* [Nicolson?] ad *Dawston* juxta *Jedbrough*. S.

A.D. 603. Quod videlicet bellum Ædilfrid anno ab incarnatione Domini sexcentesimo tertio, regni autem sui, quod viginti et quatuor annis tenuit, anno undecimo perfecit: porro Focatis anno, qui tum Romani regni apicem tenebat, primo. Neque ex eo tempore quisquam regum Scottorum in [t]Brittania adversus gentem Anglorum usque ad hanc diem in prælium venire audebat.

[t] *Brittaniam* V.

32. *Neque quisquam*] Fordonus iii. 31. ait Eugenium Aidani filium successisse a. 606. et *regiones Saxonum, aliquandoque Pictorum gravibus irruptionibus infestasse.* Sed hoc contra Bedam, qui Scottorum quietem testatur usque ad a. 731, quo et ipse vixit. Vide v. 24. S. Scottos hos Dalreodas vocat Chron. Sax. Conf. sup. c. i. 48.

75 # HISTORIÆ ECCLESIASTICÆ

GENTIS ANGLORUM

LIBER SECUNDUS.

CAP. I.

De obitu beati papæ Gregorii.

HIS temporibus, id est, anno Dominicæ incarnationis sexcentesimo quinto, beatus papa Gregorius, postquam sedem Romanæ et apostolicæ ecclesiæ tredecim annos, menses sex, et dies decem gloriosissime rexit, defunctus est, atque ad æternam regni cælestis sedem translatus. De quo nos convenit, quia nostram, id est, Anglorum gentem de potestate Satanæ ad fidem Christi sua industria convertit, latiorem in nostra Historia Ecclesiastica facere sermonem, quem recte nostrum appellare possumus et debemus apostolum. Quia cum primum in toto orbe pontificatum gereret, et conversis jamdudum et fidem veritatis esset prælatus ecclesiis, nostram gentem eatenus idolis mancipatam, Christi fecit ecclesiam, ita

A.D. 605.

7. *quinto*] Indictione octava, vide Chron. ad Phocam. Ita et Paulus Diaconus lib. iv. Hist. Lombard. Bedam secutus. Johannes Diaconus et plerique alii a. 604. ponunt indict. vii. Mortuus est initio Martii qui secundum Julianum calculum in a. 605 intrat. Florentius Vigorn. et Math. Westm. et Chron. MSti A.T.C. consentiunt in a. 605, obitum s. Gregorii ponentes 4 id. Martii feria sexta. S. Si Gregorii obitus statuatur ad 4 id. Mart. (12) A.D. 605. sederit vero Gregorius 13 ann. 6 m. 10. d, manifestum est, juxta Bedam, Gregorium pontificatum iniisse A.D. 591. Itaque falluntur qui Bedam se sequi credunt dum initium ejus ponunt ad A.D. 592, quemadmodum fecit Thorn. Quamvis fatendum sit Bedæ verba, sup. i. 23, *cujus* (Mauricii) *decimo anno Gregorius*, &c., videri posse secundum morem usitatum scribendi nihil aliud significare quam A.D. 592. Si exemplum hujus formæ quæratur habetur in Chronico, ubi ind. 8. reputatur secundus annus Phocæ. Annus ind. 8. cœpit a mense Septembri A.D. 604: secundus annus Phocæ a m. Novembri A.D. 603. Mensis vero Martius ind. 8, de quo agitur (nam tempus fuit obitus Gregorii), fuit A.D. 605, quatuor menses post exactum secundum annum Phocæ; quem tamen Beda vocavit ejus secundum annum. Hoc fuit quod Thorn et alios decepit. Johannes Diaconus annum secundum Phocæ vocat indictionem septimam Vit. iv. 68.

9. *decem*] Numeratis scilicet diebus consecrationis, atque obitus. S.

ut apostolicum illum de eo liceat nobis proferre sermonem: quia etsi aliis non est apostolus, sed tamen nobis est; nam signaculum apostolatus ejus nos sumus in Domino.

S. Gregorii ortus.

Erat autem natione Romanus, [a]a patre Gordiano, genus a proavis non solum nobile, sed et religiosum ducens. [b]Denique Felix ejusdem apostolicæ sedis quondam episcopus, vir magnæ gloriæ in Christo et ecclesia, ejus fuit atavus. Sed et ipse nobilitatem religionis non minore quam parentes et cognati virtute devotionis exercuit. Nobilitatem vero illam quam ad sæculum videbatur habere, totam ad nanciscendam supernæ gloriam dignitatis divina gratia largiente convertit. Nam mutato repente habitu sæculari, monasterium petiit, in quo tanta perfectionis gratia cœpit conversari, ut, sicut ipse postea flendo solebat adtestari, animo illius labentia cuncta subteressent, ut rebus omnibus quæ volvuntur emineret, ut nulla nisi cælestia cogitare soleret, ut etiam retentus corpore, ipsa jam carnis claustra contemplatione transiret, ut 76
mortem quoque quæ pene cunctis pœna est, videlicet ut ingressum vitæ et laboris sui præmium, amaret. [c]Hoc autem ipse de se, non profectum jactando virtutum, sed deflendo potius defectum quem sibi per curam pastoralem incurrisse videbatur, [d]referre consueverat. Denique tempore quodam secreto, cum diacono suo Petro conloquens, enumeratis animi sui virtutibus priscis, mox dolendo subjunxit: *At [e]nunc ex occasione curæ pastoralis sæcularium hominum negotia patitur, et post tam pulcram quietis suæ speciem, terreni actus pulvere fœdatur. Cumque se pro [f]descensione multorum ad exteriora sparserit, etiam cum interiora appetit, ad hæc procul dubio minor*

Monasterium.

[a] *ex* V.G. [b] *Deinde* V. [c] *Hæc* V. [d] *quem, (ut referre consueverat,) sibi per curam pastoralem incurrisse videbatur* V.G. [e] *nunc infælix animus meus* V. [f] *condescensione* V.G.

16. *sermonem*] 2 Cor. ix. 2.

19. *Felix*] J. Diaconus quartum [Felicem] scribit, sicut et Martyrologium Rom. ante Baronii emendationem qui tertium vult, sed invalidis tantum argumentis. S. Felix ille fuit qui pontificatum iniit A. D. 526. *quartus* si Felicem illum qui vivente Liberio evectus est, A. D. 355, papam reputes, *tertius* si omittas.

21. *atavus*] Non necessarium est hoc stricte accipi pro patre abavi, et avo proavi, sed hac voce unus ex majoribus, non habita ratione gradus aut consanguinitatis intelligi potest. S.

23. *Nobilitatem vero illam*] Abhinc omnia fere Bedæ verba transcripsit Paulus Diaconus in Vita Greg., ut et paucis mutatis Johannes, licet dicat se scrinii papalis auctoritatem, papa largiente pene in cunctis secutum. S. Certe uterque eorum hæc quæ Beda scripsit partim compilavit: sed et alia multa adjecit. Verisimile est ipsum Bedam quoque sua e scrinio Romano per Nothelmum hausisse.

25. *monasterium*] Gregorius mortuo patre protinus rerum suarum partem monasteriis fundandis impendit. Sex in Sicilia fabricavit: septimum s. Andreæ juxta basilicam s. s. Johannis et Pauli ad clivum Scauri Romæ, ubi ipse monachus factus vixit. Reliqua vendidit et pauperibus erogavit. Vid. Paulum et Johann.

26. *sicut ipse—cum suo Petro*] In prologo Dialogorum. Et similia scribit in Præfat. Moralium ad Leandrum, et in lib. i. epist. 4, 5, 6, &c. S.

redit. Perpendo itaque quid tolero, perpendo quid amisi: dumque intueor illud quod perdidi, fit hoc gravius quod porto. Hæc quidem sanctus vir ex [g]magnæ humilitatis intentione dicebat: sed nos credere decet, nihil eum [h]monachicæ perfectionis perdidisse occasione curæ pastoralis, immo potiorem tunc sumpsisse profectum de labore conversionis multorum, quam de [i]propriæ quondam quiete conversationis habuerat: maxime quia et pontificali functus officio domum suam monasterium facere curavit; et dum primo de monasterio abstractus, ad ministerium altaris ordinatus, atque Constantinopolim [k]apocrisiarius ab apostolica sede directus est, non tamen in terreno conversatus palatio propositum vitæ cælestis intermisit. Nam quosdam fratrum ex monasterio suo, qui eum gratia germanæ caritatis ad regiam urbem secuti sunt, in tutamentum cœpit observantiæ regularis habere; videlicet ut eorum semper exemplo, sicut ipse scribit, ad orationis placidum litus, quasi anchoræ fune restringeretur, cum incessabili causarum sæcularium impulsu fluctuaret, concussamque sæculi actibus mentem inter eos quotidie per studiosæ lectionis roboraret alloquium. Horum ergo consortio non solum a terrenis est munitus incursibus, verum etiam ad cælestis vitæ exercitia magis magisque succensus.

Apocrisiariatus.

Nam hortati sunt eum, ut librum beati Job magnis involutum obscuritatibus, mystica interpretatione discuteret: neque negare potuit opus quod sibi fraternus amor multis utile futurum imponebat. Sed eumdem librum, quomodo juxta literam intelligendus, qualiter ad Christi et ecclesiæ sacramenta referendus, quo sensu unicuique fidelium sit aptandus, per triginta et quinque libros expositionis miranda ratione perdocuit. Quod videlicet opus in regia quidem urbe apocrisiarius inchoavit, Romæ autem jam pontifex factus [l]explevit. Qui cum [m]esset regia in urbe positus, nascentem ibi novam hæresim de statu nostræ resurrectionis, cum ipso ex quo orta est, initio, juvante se gratia catholicæ veritatis, attrivit. Siquidem Eutychius, ejusdem urbis episcopus, dog-

Scripta.

[g] *magna* V. [h] *monastica* V.G. [i] *propria* V. [k] *apocrisarius* V. [l] *implevit* V. [m] *esset adhuc* V.G.

15. *domum suam*] Sub honore s. Andr. ap. juxta basilicam ss. Johannis et Pauli ad clivum Scauri in Cælio monte. S.

17. *apocrisiarius*] Responsalis, negotiorum curator. A papa Pelagio secundo apud Tiberium Constantinum Aug. Duo tunc erant quæ præcipue Rom. ecclesiam totamque vexabant Italiam, schisma scilicet ob tria capitula, et bellum Longobardicum. S.

21. *sicut ipse scribit*] Nempe in Præf. ad Moral. sive Expos. Jobi: quod tamen de vita quam Romæ egit dictum est, magis quam de itinere ad Constantinopolim aut rebus ibi gestis.

36. *Siquidem Eutychius*] Obiit Eutychius d. 6. Aprilis A.D. 582. Vid. Theophan. Verisimile est Gregorium apocrisiarii munere functum esse A. D. 579. Fuit enim regnante Tiberio, qui imperium tenuit ab A.D. 578. ad 582. Epistola Pelagii ad Gregorium quam dat Johannes Diaconus i. 32., annum signatum habet *indict. tertia, iv. non. Octobr.*, scilicet vel A. D. 569. vel 584. Neutrum verum

matizabat corpus nostrum in illa resurrectionis gloria impalpabile, ventis aëreque subtilius esse futurum: quod ille audiens, et ratione veritatis, et exemplo dominicæ resurrectionis probavit hoc dogma orthodoxæ fidei omnimodis esse contrarium. Catholica etenim fides habet, quod corpus nostrum [n]illa immortalitatis gloria sublimatum, subtile quidem sit per effectum spiritalis potentiæ, sed palpabile per veritatem naturæ: juxta exemplum Dominici corporis, de quo a mortuis suscitato, dicit ipse discipulis: *Palpate et videte quia spiritus carnem et ossa non habet, sicut me videtis habere.* In cujus adsertione fidei venerabilis pater Gregorius in tantum contra nascentem hæresim novam laborare contendit, tanta hanc instantia, juvante etiam piissimo imperatore Tiberio Constantino, comminuit, ut nullus exinde sit inventus qui ejus resuscitator existeret. Alium quoque librum composuit egregium, qui vocatur *Pastoralis*, in quo manifesta luce patefecit, quales ad ecclesiæ regimen adsumi, qualiter ipsi rectores vivere, qua discretione singulas quasque audientium instruere personas, et quanta consideratione propriam quotidie debeant fragilitatem pensare. Sed et [o]Omelias Evangelii numero quadraginta composuit, quas in duobus codicibus æqua sorte distinxit. Libros etiam Dialogorum quatuor fecit, in quibus 77
rogatu Petri diaconi sui, virtutes sanctorum quos in Italia clariores nosse vel audire poterat, ad exemplum vivendi posteris collegit: ut sicut in libris expositionum suarum quibus sit virtutibus insudandum, edocuit, ita etiam descriptis sanctorum miraculis, quæ virtutum earundem sit claritas ostenderet. Primam quoque et ultimam Ezechielis prophetæ partem, quæ videbantur obscuriores, per homilias viginti et duas, quantum lucis intus habeant demonstravit. Excepto libello Responsionum, quem ad interrogationes sancti Augustini primi Anglorum gentis episcopi scripsit, ut et supra docuimus, totum ipsum libellum his inserentes historiis; libello quoque synodico, quem [p]cum episcopis Italiæ de ne-

n *in illa* V. o *Homilias* V.G. p *quem episcopis* MS. Mori, *coepiscopis* alii.

esse potest: quodsi levissima mutatione rescribas, *indict. decima tertia*, fiet A. D. 579: quod non longe a vero abesse potest. Quid in quæstione cum Eutychio actum sit narratur in Moral. xiv. 56. Scripserat librum de resurrectione quem Gregorius coram imperatore Tiberio refutavit, sicut ait Beda in Chronico ad A. D. 585. Porro idem Eutychius cum Justinianus dogma protulit Phantasiastarum, sive eorum qui asserebant Christi corpus corrumpi non posse, ab eo in exilium actus erat quia huic opinioni adversabatur, A. D. 565. Fortasse inde longius in alterum extremum abiit. Conf. Theoph. ind. 13. Evagr. Hist. Eccl. iv. 38. 39. Niceph. H. E. xvii. 29. Mansi Concil. ix. p. 765. Denique Surius habet Vitam Eutychii Act. Sanct. April. d. 6.

45. *juvante*] Vide Chronicon. N. 4536. S.

7. *Excepto*] Conf. supr. ad i. 1. 22.

9. *libello synodico*] Ad reliquos patriarchas pro more ecclesiæ scripto. Hunc libellum vide apud J. Diacon. in Vita Greg. lib. ii. sect. 3. Plura ejusmodi exempla ab aliis pontificibus, habes in Libro Diurn. Rom. pont. p. 26, &c. S. Syn-

cessariis ecclesiæ causis utillimum composuit, et familiaribus ad quosdam literis. Quod eo magis mirum est, tot eum ac tanta condere volumina potuisse, quod omni pene juventutis suæ tempore, ut verbis ipsius loquar, crebris viscerum doloribus cruciabatur, horis momentisque omnibus fracta stomachi virtute lassescebat, lentis [q] quidem, sed tamen continuis febribus anhelabat. Verum inter hæc, dum sollicitus pensaret quia Scriptura teste, *Omnis filius qui recipitur, flagellatur*, quo malis præsentibus durius deprimebatur, eo de æterna certius præsumptione respirabat.

Eleemosynæ.

Hæc quidem de immortali ejus sint dicta ingenio, quod nec tanto corporis potuit dolore [r] restingui. Nam alii quidem pontifices construendis ornandisque auro vel argento ecclesiis operam dabant: hic autem totus erga animarum lucra vacabat. Quidquid pecuniæ habuerat, sedulus hoc dispergere ac dare pauperibus curabat, ut justitia ejus maneret in sæculum sæculi, et cornu ejus exaltaretur in gloria; ita ut illud beati Job veraciter dicere posset: *Auris audiens beatificabat me, et oculus videns testimonium reddebat mihi,* [s] *quod liberassem pauperem vociferantem, et pupillum cui non esset adjutor. Benedictio perituri super me veniebat, et cor viduæ consolatus sum. Justitia indutus sum, et vestivit me sicut vestimento et diademate, judicio meo. Oculus fui cæco, et pes claudo. Pater eram pauperum, et causam quam nesciebam, diligentissime investigabam. Conterebam* [t] *molas iniqui, et de dentibus illius auferebam prædam.* Et paulo post: *Si negavi,* inquit, *quod volebant pauperibus, et oculos viduæ exspectare feci. Si comedi buccellam meam solus, et non comedit pupillus ex ea. Quia ab infantia mea crevit mecum miseratio, et de utero matris meæ egressa est mecum.*

Ad cujus pietatis et justitiæ opus pertinet etiam hoc, quod nostram gentem per prædicatores quos huc direxit, de dentibus antiqui hostis eripiens, æternæ libertatis fecit esse participem: cujus fidei et saluti congaudens, quamque digna laude commendans, ipse dixit in expositione beati Job: *Ecce*

[q] *quoque* V. [r] *restringi* V.G. [s] *eo quod*, et mox *vestivi* St. post textum Bibl. Vulgat. [t] *malas* V.G.

odicam vocat Johannes, sc. epistolam, quæ forma vulgata est. Græce *συνοδικαὶ ἐπιστολαὶ* vel *συνοδικά*. Mos erat pontificatum ineuntes hujusmodi epistolas emittere: sed caveant tirones ne hosce libellos cum illis synodicis confundunt qui erant collectiones synodorum sive conciliorum.

15. *Omnis filius*] Prov. iii. 12, &c.

18. *Hæc quidem*] Alia scripta Gregorii feruntur, Liber Sacramentorum et Antiphonarius, (de hoc vid. Johan. Vit. ii. 6,) quæ a Gregorio fortasse adaucta vel in melius mutata potuerunt tamen a Beda omitti eo nomine quod non ab illo composita fuerint, et Expositiones quædam S. Scripturæ, de quibus quæstio est inter doctos an Gregorii fuerint.

23. *Job*] xxix. 11. xxxi. 16.

36. *ipse dixit in expositione Job*] Lib. xxvii. cap. 8. S. Est lib. xxvii. 11. Citant Paulus 21. Johannes i. 21. Vid. supr. ad i. 20.

lingua Brittaniæ, quæ nil aliud noverat quam barbarum frendere, jamdudum in divinis laudibus Hebræum cæpit Alleluia [u]*sonare. Ecce quondam tumidus, jam substratus sanctorum pedibus servit oceanus, ejusque barbaros motus quos terreni principes edomare ferro nequiverant, hos pro divina formidine sacerdotum ora simplicibus verbis ligant, et qui catervas pugnantium* [x]*infidelis nequaquam metueret, jam nunc fidelis humilium linguas timet. Quia enim* [y]*perceptis cælestibus verbis, clarescentibus quoque miraculis, virtus ei divinæ cognitionis infunditur, ejusdem divinitatis terrore refrænatur, ut prave agere metuat, ac totis desideriis ad æternitatis* [z]*gratiam venire concupiscat.* Quibus verbis beatus Gregorius hoc quoque declarat, quia sanctus Augustinus et socii ejus, non sola prædicatione verborum, sed etiam cælestium ostensione signorum, gentem Anglorum ad agnitionem veritatis perducebant.

Fecit inter alia beatus papa Gregorius, ut in ecclesiis [a]sanctorum apostolorum Petri et Pauli, super corpora eorum missæ celebrarentur. Sed et in ipsa missarum celebratione 78 tria verba maximæ perfectionis plena superadjecit: *Diesque nostros in tua pace disponas, atque ab æterna damnatione nos eripi, et in electorum tuorum jubeas grege* [b]*numerari.*

Rexit autem ecclesiam [c]temporibus imperatorum Mauricii et Focatis. Secundo autem ejusdem Focatis anno transiens

Sepultura.

ex hac vita migravit ad veram quæ in cælis est vitam. Sepultus vero est corpore in ecclesia beati Petri apostoli, ante secretarium, die quarto iduum Martiarum, quandoque in ipso cum cæteris sanctæ ecclesiæ pastoribus resurrecturus in gloria: scriptumque in tumba ipsius epitaphium hujusmodi:

Suscipe, terra, tuo corpus de corpore sumptum,
Reddere quod valeas vivificante Deo.
Spiritus astra petit, leti nil jura nocebunt,
Cui vitæ alterius mors magis [d]*ipsa via est.*
Pontificis summi hoc clauduntur membra sepulcro,
Qui innumeris semper [e]*vivit ubique bonis.*

u *resonare* V. x *infideles* V. y *præceptis* V. z *gloriam* V. a *beatorum* V. b *per Christum Dominum nostrum* V. c *temporibus Mauricii* V. d *illa* J. Diacon. e *vivat* J. Diacon.

50. *super corpora*] Acquisitis numerosissimis olivetis &c. J. Diacon. i. sect. 20. S. Rectius ii. 20. Hinc O'Connor contendit Augustinum ante Gregorium mortuum esse, cum verbum *eorum* ad *Augustinum et socios ejus* modo dictos referret: quod locus Johannis non sinit; nempe, *Gregorius instituit ut missæ celebrarentur super corpora apostolorum; superaddidit luminaria, et officia sedula deputavit.* Sed Johannes de una tantum ecclesia scribit.

1. *superadjecit*] J. Diaconus lib. ii. § 17. Gelasius papa antiquum missale recognovit, Gregorius Gelasianum, unde ortus Liber Sacramentorum in quo hæc verba ad canonem apposuit. S.

8. *epitaphium*] Johann. Diac. Vit. iv. 68.

Esuriem dapibus superavit, frigora veste,
Atque animas monitis texit ab hoste sacris.
Implebatque actu, quicquid sermone docebat,
Esset ut exemplum, mystica verba loquens.
[f]*Ad Christum Anglos convertit pietate magistra,*
Adquirens [g]*fidei agmina gente nova.*
Hic labor, hoc studium, hæc tibi cura, [h]*hoc pastor agebas,*
Ut Domino offerres plurima lucra gregis.
Hisque Dei consul factus lætare triumphis:
Nam mercedem operum jam sine fine tenes.

Occasio missionis Anglicanæ.

[i]Nec silentio prætereunda opinio quæ de beato Gregorio, traditione majorum ad nos usque perlata est: qua videlicet ex causa admonitus, tam sedulam erga salutem nostræ gentis curam gesserit. Dicunt, quia die quadam cum advenientibus nuper mercatoribus multa venalia in forum fuissent conlata, multique ad emendum confluxissent, et ipsum Gregorium inter alios advenisse, ac vidisse inter alia pueros venales positos, candidi corporis, ac venusti vultus, capillorum quoque forma egregia. Quos cum aspiceret, interrogavit, ut aiunt, de qua regione vel terra essent adlati. [k]Dictumque est quod de Brittania insula, cujus incolæ talis essent aspectus. Rursus interrogavit, utrum iidem insulani Christiani an paganis adhuc erroribus essent implicati. Dictumque est quod essent pagani. At ille intimo ex corde longa trahens suspiria: *Heu, proh dolor!* inquit, *quod tam lucidi vultus homines tenebrarum auctor possidet, tantaque gratia* [l]*frontispicii mentem ab interna gratia vacuam gestat!* Rursus ergo interrogavit, quod esset vocabulum gentis illius. Responsum est, quod Angli vocarentur. [m]At ille, *Bene*, inquit; *nam et angelicam habent faciem, et tales angelorum in cælis decet esse coheredes. Quod habet nomen ipsa provincia de qua isti sunt adlati?* Responsum est, quod *Deiri* vocarentur iidem provinciales. At ille: *Bene*, inquit, *Deiri, de ira eruti, et ad misericordiam Christi* [n]*vocati. Rex provinciæ illius quomodo appellatur?* Responsum est, quod [o]*Ælla* diceretur. At ille adludens ad nomen ait: Alleluia! *Laudem Dei Creatoris illis in partibus oportet cantari.* Acce-

[f] *Anglos ad Christum vertit* V. J. Diacon. [g] *fideique* V. J. Diacon. [h] *hæc* J. Diacon. [i] *Nec silentio.* MS. Barlow hic orditur cap. ii. [k] *Dictum est* V. [l] *frontis speciei* St. [m] *vocarentur. Bene* V. [n] *vocatur* V. [o] *Elle, Ælle, Alle, Ealle* V.

30. *pueros*] Consuetudo etiamnum multis in locis Belgii observata pueros in s. Gregorii festo scholas ad discendum alphabetum primum intrare, et s. Greg. habetur ibi patronus addiscentium literas. S.

39. *angelicam*] Huic traditioni fidem aliquam addit quod cum ipse Gregorius ad Anglos convertendos iter ingressus esset, revocatus fuit accessu locustæ, cujus nomen suggessit *loco standum* esse. Atque hoc serio a J. Diacono scribitur. Vide lib. i. 21. S.

44. *Ælla*] Hic Ælla regnum suscepit A. D. 559, (Florent. Vigorn.) vel 560, (Chron. Sax.) et tenuit triginta annos.

densque ad pontificem Romanæ et apostolicæ sedis, nondum enim erat ipse pontifex factus, rogavit ut genti Anglorum in Brittaniam aliquos verbi ministros, per quos ad Christum converteretur, mitteret; seipsum paratum esse in hoc opus 79 Domino cooperante perficiendum, si tamen apostolico papæ hoc ut fieret, placeret. Quod dum perficere non posset; quia etsi pontifex concedere illi quod petierat voluit, non tamen cives Romani, ut tam longe ab urbe [p]recederet potuere permittere; mox ut ipse pontificatus officio functus est, perfecit opus diu desideratum: alios quidem prædicatores mittens, sed ipse prædicationem ut fructificaret, suis exhortationibus ac precibus adjuvans. Hæc juxta opinionem quam ab antiquis accepimus, Historiæ nostræ ecclesiasticæ inserere [q]opportunum duximus.

CAP. II.

Ut Augustinus Brittonum episcopos pro pace catholica, etiam miraculo cælesti coram eis facto, monuerit; quæve illos spernentes ultio secuta sit.

INTEREA Augustinus adjutorio usus Ædilbercti regis, convocavit ad suum colloquium episcopos sive doctores proximæ Brittonum provinciæ, in loco qui usque hodie lingua Anglorum *Augustinæs ac*, id est, robur Augustini, in confinio [r]Huicciorum et Occidentalium Saxonum, appellatur: cœpitque eis fraterna admonitione suadere, ut pace catholica secum habita, communem evangelizandi gentibus pro Domino laborem susciperent. Non enim paschæ Dominicum diem suo tempore, sed a quarta decima usque ad vicesimam lunam observabant: quæ

p *secederet* V. q *optimum* V. r *Huictiorum, Uuicti—, Vect—* V.

45. *pontificem*] Paulus Diaconus hunc Pelagium vult, Johannes Diaconus Benedictum Pelagii prædecessorem. S.

6. *precibus*] Imo et nummis, nam de patrimoniolo, cujus collectioni Candidum præfecit lib. i. cap. 24. in Ep. ad Ætherium, ex aliis epistolis patet, magnam partem insumptam in pueris Ethnicorum emendis ut ad Christum educarentur. S. Greg. Epist. vi. 7.

12. *Interea*] Annum hujus synodi Beda non exhibet. Ran. Cestr. ponit a. 599, Spelman. a. 601, Sigeberct a. 602, Flor. Vigorn. a. 603. Et quidem cum Beda locum ei assignet post prælium Degsastan, quod fuit a. 603, ego ante illum saltem annum hanc synodum ponere non possum. S. Non Florentius Vigorn. sed Matthæus Westmon. annum hujus synodi ad A. D. 603 ponit. Horum uterque temporis intervallum signat inter Augustini minitantem prædictionem et cædem monachorum: Florentius vero post datum tempus pugnæ ad Degsastan, sc. A. D. 603, subdit, Æthelfridum *longo post tempore exercitu collecto* ad Civitatem Legionum venisse, &c.

13. *episcopos sive doctores*] Vide ii. 14, *Doctori atque Antistiti suo sedem episcopatus donavit.* S.

14. *Augustinæs ac*] Villam plerique hic quærunt, *Ausrick*, Spelman; *Ossentree*, Hammond; *Ake*, al. *Rock*, Tomkins, cujus de hac re epistolas duas vide C. C. C. Oxon. inter Fulmanni Collectiones, vol. ii. Sed videtur hoc colloquium habitum non in villa quavis, sed sub dio, ad insignem aliquam quercum. Sicut moris erat majoribus nostris convenire, non ex superstitione, sed ad liberiorem populi concursum. S. *Aust* vel *Aust-clive* ad Sabrinam, Stevenson.

17. *paschæ*] De hac controversia vide Append. N. ix. S.

computatio octoginta quatuor annorum circulo continetur. Sed et alia plurima unitati [s]ecclesiasticæ contraria faciebant. Qui cum longa disputatione habita, neque precibus, neque hortamentis, neque increpationibus Augustini ac sociorum ejus assensum præbere voluissent, sed suas potius traditiones universis, quæ per orbem sibi in Christo concordant, ecclesiis præferrent, sanctus pater Augustinus hunc laboriosi atque longi certaminis finem fecit, ut diceret: *Obsecremus Deum, qui habitare* [t]*facit unanimes in domo Patris sui, ut ipse nobis insinuare cœlestibus signis dignetur, quæ sequenda traditio, quibus sit viis ad ingressum regni illius properandum. Adducatur aliquis æger, et per cujus preces fuerit curatus, hujus fides et operatio Deo devota atque omnibus sequenda credatur.* Quod cum adversarii inviti licet concederent, allatus est quidam de genere Anglorum, oculorum luce privatus: qui cum oblatus Brittonum sacerdotibus, nil curationis vel sanationis horum ministerio perciperet; tandem Augustinus justa necessitate compulsus, flectit genua sua ad Patrem Domini nostri Jesu Christi, deprecans ut visum cæco, quem amiserat, restitueret, et per illuminationem unius hominis corporalem, in plurimorum [u]corde fidelium spiritalis [x]gratiam lucis accenderet. Nec mora, illuminatur cæcus, ac verus summæ lucis præco ab omnibus prædicatur Augustinus. Tum Brittones confitentur quidem intellexisse se veram esse viam justitiæ quam prædicaret Augustinus: sed non se posse absque suorum consensu ac licentia priscis abdicare moribus. Unde postulabant ut [y]secundo synodus pluribus advenientibus fieret.

Synodus Brittonum prima.

Quod cum esset statutum, venerunt, ut perhibent, septem
80 Brittonum episcopi et plures viri doctissimi, maxime de nobilissimo eorum monasterio, quod vocatur lingua Anglorum *Bancornaburg*, cui tempore illo [z]Dinoot abbas præfuisse nar-

[s] *ecclesiæ* V. [t] *fecit* V. [u] *cordibus* V.G. [x] *gratiæ lucem* V.G. [y] *secunda* V. [z] *Dinooth* V.

40. *septem*] Ad hunc numerum episcoporum non desunt auctores in sedibus aptandis. *Lhandav.* sive *Tav.*, quæ et *Morganensis* est a comitatu; *s. Asaph*, sive *Lhan-Elwi*; *s. Paterni*, com. Cardigan, postea in sede *Menevensi* inclusa; *Bangor*; *Cestre*; *Hen-* sive *Here-ford*; *Wiccior-* sive *Wigorn*; his addi possent *S. Kebii*, et *Guentonia*, vetustissima loca, si citra Sabrinam vagari nolumus. Imo in tot catalogis cur non videmus matrem omnium *Caerlegionem*, quæ postea *Meneviam* secessit? Hujus sedis episcopus non adfuisse dicitur synodo Augustinianæ, cavens scilicet juri suo metropolitico. Et justa quidem ratio illa absentiæ esset, sed justa etiam præsentiæ. Nihil igitur de hac re Beda, nec inde aliquid observandum puto, nisi quod historici sequentium temporum, septem episcopos præter metropolitanum statuere voluerunt. S.

2. *Bancornaburg*] Ad *Devam* fluvium non procul a Cestria, vulgo *Bangor is-y-Coed*, i. e. subter sylvam, ut distinguatur a Bangor ad *Menai* vel *Meneu* fretum, ubi sedes episcopalis est. Monasterii Bancornensis ampla memorat *Gul. Malmesb.* in sua ætate vestigia, quæ ferme evanuerunt. Suspicor tamen haud minimam eorum partem veteris *Bonii* fuisse, e nummis Romanis ibi erutis. S. Conf. Usser. Brit. Eccl. Antiq. vi. p. 69.

ratur, qui ad præfatum ituri concilium, venerunt primo ad quendam virum sanctum ac prudentem, qui apud eos anachoreticam ducere vitam solebat, consulentes, an ad prædicationem Augustini suas deserere traditiones deberent. Qui respondebat: *Si homo Dei est, sequimini illum.* Dixerunt: *Et unde hoc possumus probare?* At ille; *Dominus*, inquit, *ait:* Tollite jugum meum super vos, et discite a me quia mitis sum et humilis corde. *Si ergo Augustinus ille mitis est et humilis corde, credibile est quia jugum Christi et ipse portet, et* [a] *vobis portandum offerat: sin autem inmitis ac superbus est, constat quia non est de Deo, neque nobis ejus sermo* [b] *curandus.* Qui rursus aiebant: *Et unde vel hoc dinoscere valemus? Procurate*, inquit, *ut ipse prior cum suis ad locum synodi adveniat, et si vobis adpropinquantibus adsurrexerit, scientes quia famulus Christi est, obtemperanter illum audite: sin autem vos spreverit, nec coram vobis adsurgere voluerit, cum sitis numero plures, et ipse spernatur a vobis.* Fecerunt ut dixerat. Factumque est, ut venientibus illis sederet Augustinus in sella. Quod illi videntes, mox in iram conversi sunt, eumque notantes superbiæ, cunctis quæ dicebat contradicere laborabant. Dicebat autem eis, *Quia in multis quidem nostræ consuetudini, immo universalis ecclesiæ contraria geritis: et tamen si in tribus his mihi obtemperare vultis; ut pascha suo tempore celebretis, ut ministerium baptizandi, quo Deo renascimur, juxta morem sanctæ Romanæ et apostolicæ ecclesiæ compleatis, ut genti Anglorum una nobiscum verbum Domini prædicetis, cætera quæ agitis, quamvis moribus nostris contraria, æquanimiter cuncta tolerabimus.* At illi nil horum se facturos, neque illum pro

Synodus secunda.

[a] *nobis* V. [b] *—dus est* V.

21. *ministerium baptizandi*] Quale hoc tum temporis fuerit apud Britannos non constat. Modus Romanus exhibetur in Gregor. Libr. Sacrament. Sabbat. Sanct. p. 70. ed. Ben. quem, cum tot ritibus et tanto apparatu, non mirum si Britannorum episcopi populo suo simplici atque aliter instituto imponere nollent. Obiter notandum est hunc locum in Gregor. Lib. Sacr. nihil habere de accipiendo sale in baptismo. De ritu autem baptizandi multa congessit Menardus in Not. et Observ. ad l.

24. *At illi*] De hac responsione vide Append. N. x. S. In hac Appendice dedit S. responsionem abbatis Bangor lingua Britannica et Latina, quam edidit Spelman: Versio Latina ita se habet ex Wilkins Concil. Mag. Brit. i. p. 26: *Responsio abbatis Bangor ad Augustinum monachum petentem subjectionem ecclesiæ Romanæ. Notum sit et absque dubitatione vobis, quod et nos omnes sumus et quilibet nostrum obedientes et subditi Ecclesiæ Dei et papæ Romæ, et unicuique vero Christiano* [*et*] *pio ad amandum unumquemque in suo gradu in charitate perfecta, et ad juvandum unumquemque eorum, verbo et facto fore filios Dei: et aliam obedientiam quam istam non scio debitam ei quem vos nominatis esse papam, nec esse patrem patrum: vindicari et postulari, et istum obedientiam nos sumus parati dare et solvere ei et cuique Christiano continuo.. Præterea nos sumus sub gubernatione episcopi Caerlegionis super Osca, qui est ad supervidendum sub Deo super nobis, ad faciendum nos servare viam spiritualem.* Hæc Spelman incerto auctore; sed viri docti non sine causa de codicis fide dubitaverunt. Primatum eo tempore habuisse videtur non Caerlegionensis ecclesia, sed Menevensis: vid. Girald. Cambr. Itinerar. i. 5. Descript. 4. Alii censuerunt ipsa

archiepiscopo habituros esse respondebant: conferentes ad invicem, quia *si modo nobis adsurgere noluit, quanto magis si ei subdi cœperimus, jam nos pro nihilo contemnet.*

Quibus vir Domini Augustinus fertur minitans prædixisse, quia si pacem cum fratribus accipere nollent, bellum ab hostibus forent accepturi; et si nationi Anglorum noluissent viam vitæ prædicare, per horum manus ultionem essent mortis passuri. Quod ita per omnia, ut prædixerat, divino agente judicio patratum est.

Sacerdotum cædes.

SIQUIDEM post hæc ipse de quo diximus, rex Anglorum fortissimus Ædilfrid, collecto grandi exercitu, ad Civitatem Legionum, quæ a gente Anglorum *Legacæstir*, a Brittonibus autem rectius *Carlegion* appellatur, maximam gentis perfidæ stragem dedit. Cumque bellum acturus videret sacerdotes eorum, qui ad exorandum Deum pro milite bellum agente convenerant, seorsum in tutiore loco consistere, sciscitabatur qui essent hi, quidve acturi illo convenissent. Erant autem plurimi eorum de monasterio *Bancor*, in quo tantus fertur fuisse numerus monachorum, ut cum in septem portiones esset cum præpositis sibi rectoribus monasterium divisum, nulla harum portio minus quam trecentos homines haberet, qui omnes de labore manuum suarum vivere solebant. Horum ergo plurimi ad memoratam aciem, peracto jejunio triduano, cum aliis orandi causa convenerant, habentes defensorem nomine Brocmailum, qui eos intentos precibus a barbarorum gladiis protegeret. Quorum causam adventus cum intellexisset rex Ædilfrid, ait: *Ergo si adversum nos ad Deum suum clamant, profecto et ipsi quamvis arma non ferant, contra nos*
81 *pugnant qui adversis nos inprecationibus persequuntur.* Itaque in hos primum arma verti jubet, et sic ceteras nefandæ militiæ copias non sine magno exercitus sui damno delevit. Exstinctos in ea pugna ferunt, de his qui ad orandum venerant, viros circiter mille ducentos, et solum quinquaginta fuga esse lapsos. Brocmail ad primum hostium adventum cum suis terga vertens, eos quos defendere debuerat, inermes ac nudos ferientibus gladiis reliquit. Sicque completum est præsagium sancti pontificis Augustini, quamvis ipso jam multo ante

verba quæstioni et tempori non convenire: vid. Pagi A. D. 604. Collier. Eccl. Hist. ii. p. 76. Stevenson ad l. Contra genuinum esse contendit Lappenberg Anglosax. i. p. 135. Vers. Thorpe.

34. *Carlegion*] Super *Devam*, vulgo *Westchester* Urbem enim cognominem quæ super *Iscam* jacet, Brittones metropoliticam habebant, procul ad austrum positam. S.

38. *tantus numerus*] Notandum est etiam aliud fuisse monasterium Bancor in Ultonia Hiberniæ juxta sinum Petræ Fergusianæ, vulgo Cnocfergus, quod tam numero monachorum quam aliis circumstantiis, describitur a s. Bernardo in Vita s. Malachiæ, modo adeo parili, ut alterum alterius archetypum fuisse manifestum sit. S.

6. *quamvis ipso jam multo ante tempore ad cælestia regna sublato*] Hæc clausula non reperitur in paraphrasi Saxonica; unde colligunt multi, interpola-

tempore ad cælestia regna sublato, ut etiam temporalis interitus [c]ultione sentirent perfidi, quod oblata sibi perpetuæ salutis consilia spreverant.

CAP. III.

Ut idem Mellitum ac Justum episcopos fecerit; et de obitu ejus.

A. D. 604. Mellitus. ANNO Dominicæ incarnationis sexcentesimo quarto Augustinus Brittaniarum archiepiscopus, ordinavit duos episcopos, Mellitum videlicet et Justum: Mellitum quidem ad prædicandum provinciæ Orientalium Saxonum, qui Tamense fluvio dirimuntur a [d]Cantia et ipsi Orientali mari contigui, quorum metropolis Lundonia civitas est, super ripam præfati fluminis posita, et ipsa multorum [e]emporium populorum terra marique venientium: in qua videlicet gente tunc temporis Saberct nepos Ædilbercti ex sorore Ricula regnabat, quamvis sub potestate positus ejusdem Ædilbercti, qui omnibus, ut supra dictum est, usque ad terminum [f]Humbræ fluminis, Anglorum gentibus imperabat. Ubi vero et hæc provincia verbum veritatis prædicante Mellito accepit, fecit rex Ædilberct in civitate Lundonia ecclesiam sancti Pauli apostoli, in qua locum sedis episcopalis et ipse et successores ejus haberent. Justus. Justum vero in ipsa Cantia Augustinus episcopum ordinavit in civitate Dorubrevi, quam gens Anglorum a primario quondam illius qui dicebatur Hrof, Hrofæscæstræ cognominat. Distat autem a [g]Doruverni millibus passuum ferme viginti quatuor ad occidentem, in qua rex Ædilberct ecclesiam beati Andreæ apostoli fecit, qui etiam episcopis utriusque hujus ecclesiæ dona multa, sicut et [h]Doruvernensis, obtulit: sed et territoria ac possessiones in usum eorum qui erant cum episcopis, adjecit.

Augustini obitus. Defunctus est autem Deo dilectus pater Augustinus, et

c *ultionem* V.G. d *Cantio* V. e *emptorium* V. f *Humbri* V. g *Doroverni* V. h *Doroverniensis* V.

tionem esse post tempora regis Alfredi, ad tollendam labem cædis monachorum Banchorensium quæ Augustino, si in vivis fuisset, imputari posset. De aliis argumentis videantur qui utrinque de hac re scripsere; quod ad lectionem autem, et possum et debeo profiteri, quod in omnibus quos evolvi codicibus Latinis, nunquam ullum inveni cui hæc clausula non adesset, idque sine ulla mendi aut fraudis suspicione. Idem etiam Whelocum de tribus quos ille habuit MSS., video testantem in epistola ad Dn. Simm. Dewes, dat. 26 Jan. 1639, quæ habetur in amplissimo thesauro hon. domini Roberti comitis Oxon. Ibi porro Augustini minis non sine culpa aliqua notatis, quæstioni de cæde monachorum respondet, *Se nescire: sed ex omissione Saxonica nihil arguendum esse. Quia moris est paraphrasti in qualibet fere linea tollere, et subinde addere.* Ita ille. S.

24. *Hrof*] Harpsfeldius ad hoc nomen ait, *Quæ adhuc familia, aut ejusdem saltem nominis, apud Cantianos residet*, p. 67. In Ant. Itinerario nomen loci est *Durobrovis*. Chartæ antiquæ in textu *Hroffensi* ante 600 annos scriptæ habent *Hrofbrevi, Civitas Roibi.* In Tabb. Peut. stationum militarium *Roibis*. S.

26. *S. Andreæ*] Respectu habito ad monasterium e quo Augustinus et socii ad prædicandum missi sunt. S.

29. *Defunctus est*] Annum Augustini emortualem Beda non notat. Inde orta est varietas opinionum, quas omnes recensere non opus est. cum Beda eas in an-

positum corpus ejus foras, juxta ecclesiam beatorum apostolorum Petri et Pauli, cujus supra meminimus, quia ea necdum fuerat perfecta, nec dedicata. Mox vero ut dedicata est, intro [i]inlatum, et in porticu illius aquilonali decenter sepultum est:
82 in qua etiam sequentium archiepiscoporum omnium sunt corpora tumulata, præter duorum tantummodo, id est, Theodori et Berctualdi, [k]quorum corpora in ipsa ecclesia posita sunt, eo quod prædicta porticus plura capere nequivit. Habet hæc in medio pene sui, altare in [l]honore beati papæ Gregorii dedicatum, in quo per omne sabbatum, a presbytero loci illius agendæ eorum solemniter celebrantur. Scriptum vero est in tumba ejusdem Augustini epitaphium hujusmodi:

Hic requiescit domnus Augustinus Doruvernensis archiepiscopus primus, qui olim huc a beato Gregorio Romanæ urbis pontifice

i *inlätum in* V. k *quorum in* V. l *honorem* V.G.

gustum reduxerit. Nam a. 604. Augustinus ordinavit Mellitum et Justum episcopos ii. 3. a. octavo Phocatis indictione 13 qui est a. 610, Mellitus detulit literas Roma a papa Bonifacio ad archiepiscopum Laurentium. Intra hunc igitur terminum necesse est fuisse annum quo Augustinus vivus et mortuus est. Mabillonius, e Tabella Cantuar. Mon. Aug. i. p. 24, calculat ad a. 607. Addens legendam Eliensem, qua illa ecclesia ab Augustino fundata traditur a. 607. Sed hoc adeo fabulosum apparet, ut etiam Cantuarensi traditioni injuriam faciat. Chronologia vero cœnobii s. Augustini, quæ apud x scriptores subjicitur Chronico G. Thorn sine nomine auctoris, sed quæ ex collatione apparet habuisse auctorem T. Helmham, si modo ejus fuerit MS. A. T. C. Illa inquam chronologia exhibet obitum Gregorii et Augustini eodem anno, illius quidem 4 idus Martii feria sexta, hujus vero 7 kal. Junii feria quarta, annus autem est 605. Whartonus duos characteres profert pro a. 604, sed unus, nempe ille de Gregorio, quem Whartonus certissimum vult, est directe contra Bedam qui Gregorii mortem ponit a. 605; alter est ex errore calculi in Chronico G. Thorni, x Script. p. 1765, ubi Augustini obitum ponit feria tertia, licet chronologia supradicta e qua Thorn compotum suum habuit, clare exhibet feriam quartam, tam in editione x scriptorum, p. 2229, quam in MS. A. T. C. Concludo igitur Augustinum obiisse a. 605, 7 kal. Junii feria quarta. S. Dies 26 Mai. sive 7 kal. Jun. A. D. 605, fuit feria quarta. Sed traditio ecclesiæ Anglicanæ Bedæ memoriam servavit ad Mai. d. 27. De obitu Augustini multa disputat Canon. Lichfeld. in Angl. Sacr. i. p. 89.

31. *dedicata*] A. DCXIII. S. Thorn, p. 1767.

32. *sepultum*] Eodem anno. S. Thorn, ibid.

3. *porticus*] Hæc porticus erat in veteri ecclesia ubi nunc est capella B. Virginis. Thorn. S.

4. *in honore*] Forma hæc est a scriptoribus medii ævi multum usitata, minime in *honorem* mutanda; conf. in Epist. Greg. *in obsequio commutari*, et *in esu occidant*, supra i. 30: et in epitaphio, *vexit in arce poli*, infra v. 7: tum ipse Beda, *in corpore restitutus*, inf. iii. 19: *in honore dedicavit*, iii. 25: *veniens in civitate*, iv. 2: *in Rheno projecerunt*, v. 10: cujusmodi multa alia alibi invenienda sunt.

5. *agendæ*] Sic et in concilio Cloveshoviensi a. 747. *Septimo decimo constitutum est præcepto ut dies natalitius beati papæ Gregorii, et dies quoque depositionis, qui est 7 kal. Junii, s. Augustini archiep. atque confessoris, qui genti Anglorum missus a præfato papa et patre nostro Gregorio scientiam fidei, baptismi sacramentum, et cælestis patriæ notitiam primus adtulit, ab omnibus, sicut decet, honorifice venerantur: ita ut uterque dies ab ecclesiasticis et monasterialibus feriatus habeatur, nomenque ejusdem beati patris et doctoris nostri Augustini in lætaniæ decantatione, post s. Gregorii vocationem semper dicatur.* Spelm. Conc. T. i. p. 250. S. *Agenda, officium divinum:* aliquando neutraliter positum, ut sit (τὰ) *Agenda* missarum aut mortuorum, vel, ut hic, *Agendæ*. Du Cange in v.

directus, et a Deo operatione miraculorum suffultus, Ædilberctum regem, ac gentem illius ab idolorum cultu ad Christi fidem perduxit, et completis in pace diebus officii sui, defunctus est septimo kalendas Junias, eodem rege regnante.

CAP. IV.

Ut Laurentius cum coepiscopis suis Scottos unitatem sanctæ ecclesiæ, et maxime in pascha observando sequi monuerit, et ut Mellitus Romam venerit.

Laurentius Cantuar. II.

[m] SUCCESSIT Augustino in episcopatum Laurentius, quem ipse idcirco adhuc vivens ordinaverat, ne se defuncto status ecclesiæ tam rudis, vel ad horam pastore destitutus, vacillare inciperet. In quo et exemplum sequebatur primi pastoris ecclesiæ, hoc est, beatissimi apostolorum principis Petri, qui fundata Romæ ecclesia Christi Clementem sibi adjutorem evangelizandi,* simul et successorem consecrasse perhibetur. Laurentius [n] archiepiscopi gradu potitus strenuissime fundamenta ecclesiæ, quæ nobiliter jacta vidit, [o] augmentare, atque ad [p] profectum debiti culminis, et crebra voce sanctæ exhortationis, et continuis piæ operationis exemplis provehere curavit. Denique non solum novæ quæ de Anglis erat collecta, ecclesiæ curam gerebat, sed et veterum Brittaniæ incolarum, necnon et Scottorum qui Hiberniam insulam Brittaniæ proximam incolunt, populis pastoralem impendere sollicitudinem curabat. Siquidem ubi Scottorum in præfata ipsorum patria, quomodo et Brittonum in ipsa Brittania vitam ac professionem minus ecclesiasticam in multis esse cognovit, maxime quod paschæ sollemnitatem non suo tempore celebrarent, sed, ut supra docuimus, a decima-quarta luna usque ad vicesimam Dominicæ resurrectionis diem observandum esse putarent; scripsit cum coëpiscopis suis, exhortatoriam ad eos epistolam: obsecrans eos, et contestans unitatem pacis et catholicæ observationis cum ea quæ toto orbe diffusa est Ecclesia Christi, tenere; cujus videlicet epistolæ principium hoc est:

Hortatoriæ ad Scottos.

Dominis carissimis fratribus episcopis, vel abbatibus per universam Scottiam, Laurentius, Mellitus, et Justus episcopi, servi servorum Dei. Dum nos sedes apostolica, more suo sicut in universo orbe terrarum, in his occiduis partibus ad prædicandum gentibus paganis dirigeret, atque in hanc insulam, quæ Brittania nuncupatur, contigit introisse antequam cognosceremus: credentes quod juxta morem universalis Ecclesiæ ingrederentur, in magna reverentia sanctitatis tam Brittones quam Scottos venerati sumus; sed cognoscentes Brittones, Scottos meliores putavimus. Scottos vero per Daganum episcopum in hanc, quam superius memoravi-

[m] *Successit autem* V. [n] *archiepiscopatus* V. [o] *augmentari* V. [p] *perfectum* V.

41. *Daganum*] Is e monasterio Banchor Hibernico, episcopus Scottorum legatus est, ut perhibent, ad conferendum cum Laurentio de rebus inter ecclesias

mus, insulam, et Columbanum abbatem in [q] *Galliis venientem,* 83 *nihil discrepare a Brittonibus in eorum conversatione didicimus. Nam Daganus episcopus ad nos veniens, non solum cibum nobiscum, sed nec in eodem hospitio quo vescebamur, sumere voluit.* Misit idem Laurentius cum coëpiscopis suis, etiam Brittonum sacerdotibus literas suo gradui condignas, quibus eos in unitate catholica confirmare [r] satagit. Sed quantum hæc agendo profecerit, adhuc præsentia tempora declarant.

His temporibus venit Mellitus, Lundoniæ episcopus, Romam, Synodus Romana. de necessariis ecclesiæ [s] Anglorum cum apostolico papa Bonifacio tractaturus. Et cum idem papa reverentissimus cogeret synodum episcoporum [t] Italiæ, de vita monachorum et quiete

[q] *Gallis* tacite (incuria ut videtur,) S, quem secuti sunt St. et G: sed *Galliis* W. C. L. *Galliis* Cod. Dunelmensis. [r] *sategit* V. [s] *Anglorum causis* V. [t] *in Italia* V.

contraversis. Eundem arbitror, dum abbas tantum esset, regulam s. Molvæ vel Lugidi Gregorio papæ obtulisse, nam levia sunt quæ objiciuntur. Scripsit etiam, ut Baleus auctor est, ad Brittanorum ecclesias librum unum, quem si quis vidisset, plura et certiora de Dagano haberemus. S.

42. *Columbanum*] Hæc præjudicia Columbanus non solum per Brittanias, sed etiam in Galliis retinuit. Imo et discipuli ejus, tonsuram aliosque ritus Hibernicos mordicus tenebant.' Eustasius successor in mon. Luxoviensi, factum defendit, sed conscius scandali tollendum postea laboravit, et regulas ss. Benedicti et Columbani ad unitatem reducere conatus est. Nota, vitam Columbani editam esse Basil. et Colon. inter Opp. Bedæ T. iii., licet Jonas Monachus Bobiensis seipsum in præfatione auctorem profiteatur. S.

4. *Sed quantum*] Nescio unde hoc interpretantur quidam in prosperam partem. S.

5. *præsentia tempora*] Quid hoc sit constat ex iis quæ dicta sunt infra, 20. *usque hodie moris sit Brittonum fidem religionemque Anglorum pro nihilo habere, neque in aliquo eis magis communicare quam paganis.* Plura etiam et graviora Aldhelmus abbas sic: *Ultra Sabrinæ fluminis fretum Demetarum sacerdotes de privata propria (propriæ) conversationis munditia gloriantes nostram communionem magnopere abominantur, in tantum, ut nec in ecclesia nobiscum orationum officia celebrare, nec ad mensam ciborum fercula, pro charitatis gratia, pariter percipere dignentur: quinimmo fragmenta ferculorum, et reliquias epularum lurconum canum rictibus et immundis devorandas porcis projiciunt. Vascula quoque et phialas, aut harenosis sablonum glareis, aut fulvis favillarum cineribus expianda purgandaque præcipiunt. Non salutatio pacifica præbetur, non osculum piæ fraternitatis offertur,* &c. Aldhelm. ad Geruntium regem, in Bonifac. Epist. xliv. Serar.

6. *de necessariis*] Quæ fuerint illa necessaria Beda non dicit. Supplet hunc defectum Baronius e legenda s. Edwardi, (de qua vide G. Malmsb. de Pont. II. sub initium,) et Mellitum profectum vult ad consulendum de validitate consecrationis ecclesiæ Westmonasteriensis per manus Petri apostoli, in quo paucis, ut puto, satisfacit. S.

7. *Et cum idem*] Fortuitus prorsus videtur Melliti adventus quoad hanc synodum. Vita etiam quiesque monachorum de quibus cogebatur synodus non magis tangebat Anglicanam, quam aliam ecclesiam. Sed cum ibi interesset Mellitus, suffragium dedit, et decreta domum retulit, una cum literis ad Laurentium, et Ædilberctum. Decretum synodi et literas ad Ædilberctum vide in Append. N. xi. S. Hic papa fuit Bonifacius IVtus, qui sedit ab A. D. 608. ad 615. Pars epistolæ ejus ad Ædilberctum datur ab Eadmer. in Epistola Alexandri ii., Hist. Nov. ii. p. 32, et v. p. 95, integra in Gul. Malmesb. Gest. Pont. i. p. 208, et in Mans. p. 505: per eam concessit papa regi postulanti licentiam ut statueret habitationem monachorum in monasterio quod Augustinus in Dorovernensi civitate consecraverat.

8. *monachorum quiete*] Contra illos qui monachos sacerdotis officio fungi posse negabant; qui scilicet monachicæ professionis impugnatores decrevit Bo-

ordinaturus, et ipse Mellitus inter eos adsedit anno octavo imperii Focatis principis, indictione decima tertia, [u]tertia die kalendarum Martiarum: ut [x]quæque erant regulariter decreta, sua quoque auctoritate subscribens confirmaret, ac Brittaniam, rediens, secum Anglorum ecclesiis [y]mandanda atque servanda deferret, una cum epistolis quas idem pontifex Deo dilecto archiepiscopo Laurentio, et clero universo, similiter et Ædilbercto regi atque genti Anglorum direxit. Hic est Bonifacius, quartus a beato Gregorio Romanæ urbis [z]episcopo, qui impetravit a Focate principe, donari ecclesiæ Christi templum Romæ quod Pantheon vocabatur ab antiquis, quasi simulacrum esset omnium deorum: in quo ipse eliminata omni spurcitia, fecit ecclesiam sanctæ Dei genetricis, atque omnium martyrum Christi; ut exclusa multitudine dæmonum, multitudo ibi sanctorum memoriam haberet.

Feb. d. 27. A.D. 610.

Pantheon.

CAP. V.

Ut defunctis Ædilbercto et Sabercto regibus, successores eorum idolatriam resuscitarint, ob quod et Mellitus ac Justus a Brittania discesserint.

A.D. 616. Ædilberct obitus.

Anno ab incarnatione Dominica sexcentesimo decimo [a]sexto, qui est annus vicesimus primus, ex quo Augustinus [b]cum sociis ad prædicandum genti Anglorum missus est, Ædilberct rex Cantuariorum, post regnum temporale, quod quinquaginta et [c]sex annis gloriosissime tenuerat, æterna cælestis regni gaudia subiit: qui tertius quidem in regibus gentis Anglorum, cunctis australibus eorum provinciis quæ Humbræ fluvio et contiguis ei terminis sequestrantur a borealibus, imperavit; sed primus omnium cæli regna conscendit. Nam primus imperium hujusmodi Ælli rex Australium Saxonum; secundus Cælin rex Occidentalium Saxonum, qui linguae orum Ceaulin vocabatur; tertius, ut dixi, Ædilberct rex Cantuariorum; quartus Reduald rex Orientalium Anglorum, qui etiam vivente Ædilbercto eidem suæ genti ducatum præbebat, obtinuit; quintus Æduin rex Nordanhymbrorum gentis, id est, ejus

Reges Saxonum.

[u] *quarta* V. [x] *quæcunque* V.G. [y] *mandata* V. [z] *episcopus* V.G.
[a] *tertio, septimo,* a similitudine numeralium UI, III, UII, in Codicibus antiquis. [b] *Augustinus episcopus cum—.* [c] *et tribus,* eodem errore V.

nifacius *ut ab hujuscemodi nefandis ausibus reprimantur in posterum.* Vid. Mans. Conc. v. x. p. 504.

10. *quæque*] Nonnulli pro *quæque* hic et alibi *quæcunque* inferre volunt: sed solennis est hæc forma apud scriptores medii ævi. In Beda scatent exempla: *quæque poterat,* iii. 11: *quisque legerit,* iii. 19. iv. 10: *quique noverant,* iv. 23: in Greg. Epist. *quæque sunt,* sup. i. 29, et *quæque vos ammonet,* i. 32: in concilio Herutford. *quæque definierunt,* et, *quæque monasteria consecruta sunt* iv. 5: et multa alia.

25. *vicesimus primus*] Scilicet ab A. D. 595. juxta Bedæ computandi morem: quod indicio est Augustinum et socios eo anno primum a Roma profectos esse. Conf supr. ad i. 23. Sed vix vere dici potest Ædilberct, infra, defunctus esse *post viginti et unum annos acceptæ fidei.*

quæ ad borealem Humbræ fluminis plagam inhabitat, majore potentia cunctis qui Brittaniam incolunt, Anglorum pariter et Brittonum populis præfuit, præter [d] Cantuariis tantum; necnon et Mevanias Brittonum insulas, quæ inter Hiberniam et Brittaniam sitæ sunt, Anglorum subjecit imperio; sextus Osuald et ipse Nordanhymbrorum rex Christianissimus, hisdem finibus regnum tenuit; septimus [e] Osuiu frater ejus, æqualibus pene terminis regnum nonnullo tempore coercens, Pictorum quoque atque Scottorum gentes, quæ septemtrionales Brittaniæ fines tenent, maxima ex parte perdomuit, ac tributarias fecit. Sed hæc postmodum. Defunctus vero est rex Ædilberct die vigesima [f] quarta mensis Februarii, Feb. d. 24. post viginti et unum 84 annos acceptæ fidei, atque in porticu sancti Martini, intra ecclesiam beatorum apostolorum Petri et Pauli sepultus, ubi et [g] Bercta condita est.

Qui inter cætera bona, quæ genti suæ consulendo conferebat, Ædilbercti leges. etiam decreta illi judiciorum, juxta exempla Romanorum, cum consilio sapientium constituit; quæ conscripta Anglorum sermone hactenus habentur, et observantur ab ea: *In quibus primitus posuit, qualiter id emendare deberet, qui aliquid rerum vel ecclesiæ, vel episcopi, vel reliquorum ordinum furto auferret*: volens scilicet tuitionem eis, quos et quorum doctrinam susceperat, præstare.

Erat autem idem Ædilberct filius [h] Irminrici, cujus pater Octa, cujus pater [i] Œric, cognomento Oisc, a quo reges Cantuariorum solent Oiscingas [k] cognominare. Cujus pater Hengist, qui cum filio suo Oisc invitatus a [l] Vurtigerno Brittaniam primus intravit, ut supra retulimus.

At vero post mortem Ædilbercti, cum filius ejus Eadbald Eadbaldus. regni gubernacula suscepisset, magno tenellis ibi adhuc ecclesiæ crementis detrimento fuit. Siquidem non solum fidem

[d] *Cantuarios* V. [e] *Oswi, Oswin* V. [f] *vigesima septima*, eodem quo supra errore V. [g] *Bercta* S. St. Sed conf. sup. i. 25. *B. regina* V.G. [h] *Hirm—* V. [i] *Orric* V. [k] *cognominari* V. [l] *Vurtigerio* V.

3. *decreta*] Restant adhuc hæc decreta in celeberrimo textu Roffensi, quem Ernulfus episcopus reliquit. Eorum exordium Spelmannus edidit. Conc. i. p. 127. Reliqua Hickesius in suo Thesauro Diss. Epist. p. 89. Novam editionem molitus est Elstobius, sed morte præreptus præclarum opus relinquere coactus est imperfectum. S. Integra habentur in, Ancient Laws and Institutes of England, Regis jussu edit. a Thorpe 1840; exordium eorum habet Wilkins Conc. p. 29; in quibus statutum est, ut *ecclesiæ peculium duodecies, episcopi undecies emendaretur*, (hoc est, ut mulcta delicti in ecclesiam vel episcopum ad eum modum augeretur,) et reliqua similiter pro ratione sua. Verum notabilis est hic Bedæ locus: hinc enim colligi potest Anglos a Romanis cum fide Christi didicisse etiam morem illum leges in conventibus sapientum sanciendi et conscribendi, itaque religionem Christianam, si non omnino ipsa tantum commodum reipublicæ effecerit, saltem ejus occasionem dedisse. Nam instituta Anglorum antehac satis rudia fuisse concludi potest ex eo quod Beda memorat de antiquis Saxonibus, infr. v. 10. 20.

10. *Oiscingas*] Patronymicum Saxonicum, ut *Geuissing*, *Wodening*, *Aetheling*, &c. S.

12. *supra*] i. 15. S.

Christi recipere noluerat, sed et fornicatione pollutus est tali, qualem nec inter gentes auditam apostolus testatur, ita ut uxorem patris haberet. Quo utroque scelere occasionem dedit ad priorem vomitum revertendi, his qui sub imperio sui parentis, vel favore vel timore regio, fidei et castimoniæ jura susceperant. Nec supernæ flagella districtionis perfido regi castigando [m]et corrigendo defuere: nam crebra mentis vesania, et spiritus immundi invasione premebatur.

Sabercti obitus.

Auxit autem procellam [n]hujusce perturbationis, etiam mors Sabercti regis Orientalium Saxonum, qui ubi regna perennia petens, tres suos filios, qui pagani perduraverant, regni temporalis heredes reliquit, cœperunt illi mox idolatriæ, quam vivente eo aliquantulum intermisisse videbantur, palam servire, subjectisque populis idola colendi liberam dare licentiam. Cumque viderent pontificem celebratis in ecclesia missarum sollemniis, eucharistiam populo dare, dicebant, ut vulgo fertur, ad eum barbara inflati stultitia: *Quare non et nobis porrigis panem nitidum, quem et patri nostro* [o]*Saba, sic namque eum appellare consuerant, dabas, et populo adhuc dare in ecclesia non desistis?* Quibus ille respondebat: *Si vultis ablui fonte illo salutari quo pater vester ablutus est, potestis etiam panis sancti, cui ille participabat, esse participes: sin autem lavacrum vitæ contemnitis, nullatenus valetis panem vitæ percipere.* At illi, *Nolumus*, inquiunt, *fontem illum intrare, quia nec opus illo nos habere novimus, sed tamen pane illo refici volumus.* Cumque diligenter ac sæpe ab illo essent admoniti, nequaquam fieri posse ut absque purgatione sacrosancta quis oblationi sacrosanctæ [p]communicaret, ad ultimum furore commoti, aiebant: *Si non vis* [q]*adsentire nobis in tam facili causa quam petimus, non poteris jam in nostra provincia demorari.* Et expulerunt eum, ac de suo regno cum suis abire jusserunt.

Melliti ac Justi discessus.

Qui expulsus inde, venit Cantiam, tractaturus cum Laurentio et Justo coepiscopis, quid in his esset agendum. Decretumque est communi consilio, quia satius esset ut omnes patriam redeuntes, libera ibi mente Domino deservirent, quam inter rebelles fidei barbaros sine fructu residerent. Discessere itaque [r]primo Mellitus ac Justus, atque ad partes Galliæ successere, ibi rerum finem exspectare disponentes. Sed non

[m] *vel* V. [n] *hujusmodi* V. [o] *Saeba* V. [p] *communicet* V. [q] *adsentiri* V. [r] *primi* V.

16. *apostolus testatur*] 1 Cor. v. 1.

ib. *uxorem patris*] Post mortem Berctæ aliam duxerat Ædilberctus, quam historici ob incestum nullo dignantur nomine. S.

29. *Saba*] Saxonibus antiquis nomina abbreviare ac contrahere non insolitum fuit, sic Cuthulfum et Cuthwinum in Cutham, Ceolricum in Ceolam, Sabertum in Sabam, &c. S.

40. *venit Cantiam tractaturus*] Hunc conventum inter Concilia Britannica numerant Mansi v. x. p. 55. Wilkins v. i. p. 30.

multo [s]tempore qui præconem a se veritatis [t]expulerant, dæmonicis cultibus impune serviebant. Nam egressi contra gentem Geuissorum in prælium, omnes pariter cum sua militia corruerunt, nec, licet auctoribus perditis, excitatum ad scelera vulgus potuit [u]recorrigi, atque ad simplicitatem fidei et caritatis quæ est in Christo, revocari.

85 CAP. VI.

Ut correptus ab apostolo Petro [x]Laurentius [y]Æodbaldum regem ad Christum converterit, qui mox Mellitum et Justum ad prædicandum revocaverit.

Cum vero et Laurentius Mellitum Justumque secuturus ac Brittaniam esset relicturus, jussit ipsa sibi nocte in ecclesia beatorum apostolorum Petri et Pauli de qua frequenter jam diximus, stratum parari, in quo cum post multas preces ac lacrymas ad [z]Dominum pro statu ecclesiæ fusas, ad quiescendum membra posuisset atque obdormisset, apparuit ei beatissimus apostolorum princeps, et multo illum tempore secretæ noctis flagellis [a]artioribus afficiens, sciscitabatur apostolica districtione, quare gregem quem sibi ipse crediderat, relinqueret, vel cui pastorum oves Christi in medio luporum positas fugiens ipse [b]dimitteret. *An mei*, inquit, *oblitus es exempli, qui pro parvulis Christi, quos mihi in indicium suæ dilectionis commendaverat, vincula, verbera, carceres, adflictiones, ipsam postremo mortem, mortem autem crucis, ab infidelibus et inimicis Christi ipse cum Christo coronandus pertuli?* His beati Petri flagellis simul et exhortationibus animatus famulus Christi Laurentius, mox mane facto venit ad regem, et [c]retecto vestimento quantis esset verberibus laceratus ostendit. Qui multum miratus, et inquirens quis tanto viro tales ausus esset plagas infligere: ut audivit quia suæ causa salutis episcopus ab apostolo Christi tanta esset tormenta plagasque perpessus, extimuit multum; atque anathematizato omni idolatriæ cultu, abdicato connubio non legitimo, suscepit fidem Christi, et baptizatus, ecclesiæ rebus quantum valuit, in omnibus consulere ac favere curavit. Misit etiam [d]Galliam, et revocavit Mellitum ac Justum, eosque ad suas ecclesias libere

[s] *post tempore* ... *reges qui* V. *reges* G. [t] *depulerant* V. [u] *corrigi* V. [x] *vero Laur*— V. [y] *Eadbaldum* V.G. Conf. sup. 5. Sed varietatem in modo scribendi quæ in usu fuisse videtur, cum S. et St. retinui. Notandum tamen Cod. Dunelmensem varietatem hanc non admittere, sed formam *Eadb.* servare. Verum aliam quoque formam vide infra 8. &c. in epistolis Bonifacii. [z] *Deum* V. [a] *artioribus* MSS. vett., *acrioribus* alii. [b] *demitteret* S. per err. typ. [c] *rejecto* V. [d] *in Galliam* V.G.

46. *Geuissorum*] Aliud quoque bellum fuit A.D. 616 inter Æthelfridum regem Northymbrorum et Redvaldum regem Orientalium Anglorum. Chron. Sax.

18. *verberibus laceratus*] Similis fere visio narratur (ab anonymo) de Natalio in Euseb. Hist. Eccl. v. 28. 8. Tertullianus quoque ait: *Scio fratrem per visionem eadem nocte castigatum graviter.* De Idolol. 15. p. 170.

[e]instituendas redire præcepit: qui post annum ex quo [f]abierunt, reversi sunt; et Justus quidem ad civitatem *Hrofi*, cui præfuerat, rediit, Mellitum vero Lundonienses episcopum recipere noluerunt, idolatris magis pontificibus servire gaudentes. Non enim tanta erat ei, quanta patri ipsius regni potestas, ut etiam nolentibus ac contradicentibus paganis antistitem suæ posset ecclesiæ reddere. Verumtamen ipse cum sua gente, ex quo ad Dominum conversus est, divinis se studuit mancipare præceptis. Denique et in monasterio beatissimi apostolorum principis, ecclesiam sanctæ Dei genitricis fecit, quam consecravit archiepiscopus Mellitus.

CAP. VII.

Ut Mellitus episcopus flammas ardentis suæ civitatis orando restinxerit.

Hoc enim regnante rege beatus archiepiscopus Laurentius regnum cæleste conscendit, atque in ecclesia et monasterio sancti apostoli Petri juxta prædecessorem suum Augustinum sepultus est die quarto nonarum Februariarum: [g]post quem Mellitus, qui erat Lundoniæ episcopus, sedem Doruvernensis ecclesiæ tertius ab Augustino suscepit: Justus autem adhuc superstes Hrofensem regebat ecclesiam, qui cum magna ecclesiam Anglorum cura ac labore gubernarent, susceperunt scripta exhortatoria a pontifice Romanæ et apostolicæ sedis Bonifacio, qui post Deusdedit ecclesiæ præfuit, anno incarnationis Dominicæ sexcentesimo decimo [h]nono. Erat autem Mellitus corporis quidem infirmitate, id est, podagra gravatus, sed mentis gressibus [i]sanis, alacriter terrena quæque transi- *86* liens, atque ad cælestia semper amanda, petenda, et quærenda pervolans. Erat carnis origine nobilis, sed culmine mentis nobilior.

Feb. d. 2. [A.D. 619.] Mellitus Cantuar. III.

Bonifacius papa. A.D. 619.

Denique ut unum virtutis ejus, unde cætera intelligi possint, testimonium referam; tempore quodam civitas Doruvernensis per culpam incuriæ [k]igni correpta, crebrescentibus cœpit

e *restituendas, instruendas* V. f *abierant* V.G. g *postquam* V.
h *octavo* V. i *sanus* V.G. k *igne* V.G.

35. *cæleste conscendit*] Idem *Gotselinus*, qui Augustini vitam et translationem scripsit, scripsit et Laurentii, Melliti et aliorum. Fuit ille *Gotselinus* ut obiter dicam, monachus *Bertinianus*, qui in Angliam a s. Anselmo Cantuar. evocatus, Rameseæ primum, deinde Doruberniæ consedit. Hujus auctoris, et operis meminit *W. Malm. de Pont.* Quod scripsit de Laurentio non extat, Molanus autem vidit, et Capgravius abbreviavit. Dicitur Laurentius non solum literas scripsisse sed iter etiam in Scotiam suscepisse, et synodum in insula Mannia tenuisse ad pacem ecclesiarum stabiliendam, et multa miracula undequaque perpetrasse, de quibus nihil in Beda. Memoria ejus in Martyrologiis celebratur 2 Febr. S.

31. *in monasterio—ecclesiam*] Nempe in monasterio quod fecit Augustinus ad orientem Doruvernensis civitatis, in quo Ædilberct rex fecit quoque ecclesiam ss. Petri et Pauli: supr. i. 33. Erant igitur duæ ecclesiæ in hoc monasterio.

40. *susceperunt scripta*] Hæ epistolæ Bonifacii Vti non reperiuntur hodie: fortasse cum aliis Doroberniæ igne absumptæ.

41. *Bonifacio*] Hic Bonifacius Vtus fuit, ab A. D. 619 ad 625.

flammis consumi: quibus cum nullo aquarum injectu posset aliquis obsistere, jamque civitatis esset pars vastata non minima, atque ad [l]episcopium furens se flamma dilataret, confidens episcopus in divinum, ubi humanum deerat, auxilium, jussit se obviam sævientibus, et huc illucque volantibus ignium globis efferri. Erat autem eo loci ubi flammarum impetus maxime incumbebat, martyrium beatorum Quatuor Coronatorum. Ibi perlatus obsequentum manibus episcopus, cœpit orando periculum infirmus abigere, quod firma fortium manus multum laborando nequiverat. Nec mora, ventus qui a meridie flans, [m]urbi incendia sparserat, contra meridiem reflexus, primo vim sui furoris a læsione locorum quæ contra erant, abstraxit, ac mox funditus quiescendo, flammis pariter sopitis atque exstinctis compescuit. Et quia vir Dei igne divinæ caritatis fortiter ardebat, [n]quia tempestates potestatum aëriarum a sua suorumque læsione crebris orationibus vel exhortationibus repellere consueverat, merito ventis flammisque mundialibus prævalere, et ne sibi suisque nocerent, obtinere poterat.

Et hic ergo postquam annis quinque rexit ecclesiam; Æodbaldo regnante migravit ad cælos, sepultusque est cum patribus suis in sæpedicto monasterio et ecclesia beatissimi apostolorum principis, anno ab incarnatione Domini sexcentesimo vicesimo quarto, die octavo kalendarum [o]Maiarum. **Melliti obitus.** **April. d. 24. A.D. 624.**

CAP. VIII.

Ut Bonifacius papa Justo successori ejus pallium et epistolam miserit.

Cui statim successit in pontificatum Justus, qui erat Hrofensis ecclesiæ episcopus. Illi autem ecclesiæ Romanum pro se consecravit episcopum, data sibi ordinandi episcopos auctoritate a pontifice Bonifacio, quem successorem fuisse Deusdedit supra meminimus; cujus auctoritatis ista est forma: **Justus Cantuar. IV.**

Dilectissimo fratri Justo, Bonifacius. Quam devote, quamque etiam vigilanter pro Christi Evangelio elaboraverit vestra fraternitas, non solum epistolæ a vobis directæ tenor, immo indulta **Bonifacii epistola.**

[l] *episcopum* V.G. [m] *ubi* V. [n] *qui* V.G. [o] *Martiarum* V.

11. *beatorum Quatuor Coronatorum*] Nempe *Severi, Severiani, Victorini, et Carpophori*, qui Dioclesiano regnante Romæ passi esse feruntur. Cum autem dies natalis per incuriam neglectus, minime reperiri poterat, statutum est ut eorum memoria fieret simul cum aliis quinque quorum dies natalis servabatur, et in horum ecclesia, scilicet Claudii, Nicostrati, Symphoriani, Castorii, et Simplicii. Et hinc perfacile est emendare locum illum in Auctar. ad Bed. Martyrol. uno verbo *ad* suppleto; nempe si scribatur: *VI. Id.* (Novem.) *Romæ sanctorum Quatuor Coronatorum*, ad *Claudii Nicostrati Symphoriani Castorii et Simplicii.* Hæc enim aperte mens est scriptoris Cod. A., quem Smith citat, ut memoria Quatuor Coronatorum fieret non tantum in die natali sed etiam in ecclesia illorum quinque martyrum. Vid. Bed. Martyrol. Nov. VI. id. ed. Smith.

17. *potestatum aëriarum*] Ephes. ii. 2.

31. *non solum—immo*] Eadem forma est infra, 11: supple *etiam*; vel *quoque*, ut infra ad finem, *non solum—immo quoque vicinarum.* Sed stylus hicce salebrosus atque insulsus vix ad normam Latini sermonis redigi potest.

desuper operi vestro perfectio indicavit. Nec enim omnipotens Deus, aut sui nominis sacramentum, aut vestri fructum laboris deseruit, dum ipse prædicatoribus Evangelii fideliter repromisit : Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem [p] sæculi. *Quod specialiter injuncto vobis ministerio ejus clementia demonstravit, aperiens corda* [q] *gentium ad suscipiendum prædicationis vestræ singulare mysterium. Magno enim præmio* [r] *fastigiorum vestrorum delectabilem cursum, bonitatis suæ suffragiis illustravit, dum creditorum vobis talentorum fidelissimæ negotiationis officiis uberem fructum impendens ei quod signare possetis multiplicatis* [s] *generationibus præparavit. Hocque etiam illa vobis repensatione collatum est,* [t] *qua injuncto ministerio jugiter persistentes, laudabili patientia redemptionem gentis illius* [u] *exspectastis, et vestris ut proficerent meritis, eorum est salvatio propinata ; dicente Domino :* Qui perseveraverit usque in finem, hic salvus erit. *Salvati ergo estis spe patientiæ, et tolerantiæ virtute, ut infidelium corda naturali ac superstitioso morbo purgata, sui consequerentur misericordiam Salvatoris. Susceptis namque apicibus filii nostri* [x] *Adulvaldi regis, reperimus quanta sacri eloquii eruditione, ejus animum ad veræ conversionis et* 87
indubitatæ fidei credulitatem fraternitas vestra perduxerit. Qua ex re de longanimitate clementiæ cælestis certam adsumentes fiduciam, non solum suppositarum ei gentium plenissimam salutem, immo quoque vicinarum, [y] *vestræ prædicationis ministerio credimus* [z] *subsequendam : quatenus, sicut scriptum est, consummati operis vobis merces a retributore omnium bonorum Domino tribuatur,* [*] *et vere* Per omnem terram exisse sonum eorum, et in fines orbis terræ verba ipsorum, *universalis gentium confessio, suscepto Christianæ sacramento fidei,* [a] *protestetur.*

Pallium præterea per latorem præsentium fraternitati tuæ, benignitatis studiis invitati direximus, quod videlicet tantum in sacrosanctis celebrandis mysteriis utendi licentiam [b] *impertivimus : concedentes etiam tibi ordinationes episcoporum, exigente opportunitate, Domini præveniente misericordia celebrare : ita ut Christi Evangelium plurimorum adnunciatione, in omnibus gentibus quæ necdum conversæ sunt, dilatetur. Studeat ergo tua fraternitas, hoc quod sedis apostolicæ humanitate percepit, intemerata mentis*

[p] *mundi* V. [q] *gentilium* V. [r] *fastigiorum, vestigiorum* V. Cod. Mori superponit *fatigationum*. *fatigiorum* S. [s] *generibus* C.L. Mansi in Conc. Collect. v. x. p. 549. [t] *qui* V. [u] *expectatis* V.G. [x] *Adel— Edil— Aethel— Eadbaldi* V. [y] *vestræ quoque* V.G. [z] *subsequendum* V.G. [a] *protestatur* V. [b] Ita M, (Mansi.) *imperavimus* S. St. G.L.W. *impetravimus* C, quod ad meliorem lectionem *impertivimus* ducere videtur. Porro pro *quod* Mansi habet *quo :* quod certe faciliorem sententiam facit.

35. *Ecce ego*] Matth. xxviii. 20.
44. *Qui perseveraverit*] Matth. x. 22.
47. *Adulvaldi*] Idem est cum *Eodbaldo* præcedentis capitis, filio et successore Ædilbercti, quem nomine *Auduvaldi* papa sæpius vocat. S.
6. *Per omnem*] Rom. x. 18. Ps. xviii. 4.

sinceritate servare. Intendens cujus rei similitudine tam præcipuum indumentum humeris tuis bajulandum susceperis. Talemque te Domini implorata clementia exhibendum stude, ut indulti muneris præmia non cum reatitudine, sed cum commodis animarum, ante tribunal summi et venturi Judicis repræsentes. Deus te incolumem custodiat, dilectissime frater.

CAP. IX.

De imperio regis Æduini, et ut veniens ad evangelizandum ei Paulinus, primo filiam ejus cum aliis, fidei Christianæ sacramentis imbuerit.

Æduinus rex Nordanhymb.

Quo tempore etiam gens Nordanhymbrorum, hoc est, ea natio Anglorum, quæ ad aquilonalem Humbræ fluminis plagam habitabat, cum rege suo Æduino, verbum fidei prædicante Paulino, cujus supra meminimus, suscepit. Cui videlicet regi in auspicium suscipiendæ fidei et regni cælestis, potestas etiam terreni creverat imperii: ita ut, quod nemo Anglorum [c]ante eum, omnes Brittaniæ fines, qua vel ipsorum vel Brittonum provinciæ [d]habitant, sub ditione acceperit. Quin et Mevanias insulas, sicut et supra docuimus, imperio subjugavit Anglorum: quarum prior quæ ad austrum est et situ amplior, et frugum proventu atque ubertate felicior, nongentarum sexaginta familiarum mensuram, juxta æstimationem Anglorum; secunda trecentarum et ultra spatium tenet.

Ædilbergæ.

Huic autem genti occasio fuit percipiendæ fidei, quod præfatus rex ejus, cognatione junctus est regibus Cantuariorum, accepta in conjugem Ædilbergæ filia Ædilbercti regis, quæ alio nomine [e]Tatæ vocabatur. Hujus consortium cum primo ipse missis procis a fratre ejus Æodbaldo, qui tunc regno Cantuariorum præerat, [f]peteret: responsum est, non esse licitum Christianam virginem pagano in conjugem dari, ne fides et sacramenta cœlestis Regis, consortio profanarentur regis qui veri Dei cultus esset prorsus ignarus. Quæ cum Æduino verba nuncii referrent, promisit se nil omnimodis contrarium Christianæ fidei quam virgo colebat, esse facturum: quin potius permissurum ut fidem cultumque suæ religionis cum omnibus qui secum venissent, viris sive feminis, sacerdotibus seu ministris, more Christiano servaret. Neque

[c] *ante eum fecit* V. [d] *habitabantur* V. *habitantur* G. [e] *Tate* V.G.
[f] *petierat* V.

30. *Mevanias*] Cambdenus dicit legi debere *Menuvias*, et forte non male, sed verum est tamen, quod ipse fatetur, *Mevanias* in codicibus legi, sic enim vetustissimi se habent MSS. Non opus est dicere priorem insulam hodie Anglesey, secundam Man appellari. S.

ib. *supra docuimus*] Cap. 5. Postquam rex Northymbriæ Æthelfridus occisus fuit a Redwaldo rege Orientalium Anglorum (A. D. 616.) Edvinus filius Ællæ regnum suscepit: qui etiam sibi subjecit omnem Britanniam præter solos Cantwaros: expulit autem regios juvenes Æthelfridi filios Eanfridum natu maximum, Oswaldum, Oswinum, Oslacum, Oswudu, Oslafum, et Offam. Chron. Sax. a. 617. Conf. infr. 12, et iii. 1.

abnegavit se etiam eandem subiturum esse religionem; si tamen examinata a prudentibus sanctior ac Deo dignior posset inveniri.

Paulini missio.

Itaque promittitur virgo, atque Æduino mittitur, et juxta quod dispositum fuerat, ordinatur episcopus vir Deo dilectus Paulinus qui cum illa veniret, eamque et comites ejus, ne paganorum possent societate pollui, quotidiana exhortatione et sacramentorum cælestium celebratione confirmaret.

Ordinatio. Jul. d. 21. A.D. 625.

88 Ordinatus est autem Paulinus episcopus a Justo archiepiscopo, sub die duodecima kalendarum Augustarum, anno ab incarnatione Domini sexcentesimo vicesimo quinto: et sic cum præfata virgine ad regem Æduinum quasi comes copulæ carnalis advenit. Sed ipse potius toto animo intendens, ut gentem quam adibat, ad agnitionem veritatis advocans, juxta vocem apostoli, uni viro [g]sponso virginem castam exhiberet Christo. Cumque in provinciam venisset, laboravit multum, ut et eos qui secum venerant, ne a fide [h]deficerent, Domino adjuvante contineret, et aliquos, si forte posset, de paganis ad fidei gratiam prædicando converteret. Sed sicut apostolus ait, quamvis multo tempore illo laborante in verbo: *Deus sæculi hujus excæcavit mentes infidelium, ne eis fulgeret illuminatio evangelii gloriæ Christi.*

A.D. 626. Eumer.

Anno autem sequente venit in provinciam quidem sicarius, vocabulo [i]Eumer, missus a rege Occidentalium Saxonum, nomine Cuichelmo, sperans se regem Æduinum regno simul et vita privaturum: qui habebat sicam bicipitem toxicatam; ut si ferri vulnus minus ad mortem regis sufficeret, peste juvaretur veneni. Pervenit autem ad regem primo die paschæ, juxta amnem [k]Deruventionem, ubi tunc erat villa regalis, intravitque quasi nuncium domini sui referens: et cum simulatam legationem ore astuto volveret, exsurrexit repente, et evaginata sub veste sica, impetum fecit in regem. Quod cum

Lilla.

videret Lilla minister [l]regi amicissimus, non habens scutum ad manum quo regem a nece defenderet, mox interposuit corpus suum ante ictum pungentis: sed tanta vi hostis ferrum infixit, ut per corpus militis occisi etiam regem vulneraret. Qui cum mox undique gladiis impeteretur, in ipso tumultu etiam alium de militibus, cui nomen erat [m]Frodheri, sica nefanda peremit.

Eanfled filia.

Eadem autem nocte sacrosancta Dominici paschæ pepererat regina filiam regi, cui nomen Eanfled. Cumque idem rex præsente Paulino episcopo, gratias ageret diis suis pro

[g] *viro virginem* V. [h] *discederent* V. [i] *Eumerus* V. [k] *Doruventionem* V. [l] *regis* V. [m] *Fordheri* V.

5. *vocem apostoli*] 2 Cor. xi. 2.
9. *apostolus ait*] 2 Cor. iv. 4.
16. *Deruventionem*] Derwent. S. Darwynt Bromton.
17. *villa regalis*] Aldby. S.

nata sibi filia, e contra episcopus gratias cœpit agere Domino Christo, regique adstruere, quod ipse precibus suis apud illum obtinuerit, ut regina sospes et absque dolore gravi sobolem procrearet. Cujus verbis delectatus rex, promisit se abrenunciatis idolis Christo serviturum, si vitam sibi et victoriam donaret pugnanti adversus regem, a quo homicida ille, qui eum vulneraverat, missus est: et in pignus promissionis implendæ, eandem filiam [n]suam Christo consecrandam Paulino episcopo adsignavit; quæ baptizata est die sancto pentecostes, prima de gente Nordanhymbrorum, cum [o]undecim aliis de familia ejus.

Quo tempore curatus a vulnere sibi pridem inflicto, rex collecto exercitu venit adversus [p]gentem Occidentalium Saxonum, ac bello inito, universos quos in necem suam conspirasse didicerat, aut occidit, aut in deditionem recepit. Sicque victor in patriam reversus, non statim et inconsulte sacramenta fidei Christianæ percipere voluit: quamvis nec idolis ultra servivit, ex quo se Christo serviturum esse promiserat. Verum primo diligentius [q]ex tempore, et ab ipso venerabili viro Paulino rationem fidei ediscere, et cum suis primatibus quos sapientiores noverat, curavit conferre, quid de his agendum arbitrarentur. Sed et ipse cum esset vir natura sagacissimus, sæpe diu solus residens, ore quidem tacito, sed in intimis cordis multa secum conloquens, quid sibi esset faciendum, quæ religio servanda tractabat.

Bellum Occ. Sax.

[n] *filiam Christo* V. [o] *duodecim* V. [p] *regem* V. [q] *ex eo* V.

34. *undecim*] Math. Westm. *triginta* dicit. Codices Bedæ editi, excepto a. 1, habent *duodecim*, sed quam male vide Paraphrasin Saxonicam MS. C.C.C., quæ sic locum exprimit, *cum undecim aliis feminis e familia reginæ, et infans fuit duodecima*. S.

36 *universos quos—conspirasse didicerat*] Cuichelmus Kynegilsi filius fuit et cum patre suo regnavit: eum ab Edvino occisum fuisse crederet fortasse qui hunc Bedæ locum semel legerit. Id ipsum diserte affirmat M.Westmonast., cujus rei in memoriam ait locum ubi Cuichelmus interemptus est *Quichelmes haune* (leg. *laue*) postea vocatum esse. Sed etsi certum sit locum illum a Cuichelmo quodam nomen accepisse et *Cuichelmes lawe* vocatum esse (Vid. Chron. Sax. in A.D. 1006,) immo nomen adhuc retinere, quamvis immutatum, nam locus est ille notissimus non longe a Wallingford hodie dictus *Cuckhams-lye*, tamen videtur Cuichelmus in hoc bello non periisse: nam Chron. Sax. et Florent. Vig. asserunt eum baptismum accepisse et mox mortuum esse A.D. 636. Chron. ait, Edvinum in hoc bello, quod contra Occidentales Saxones gessit, prostravisse quinque reges et populum multum occidisse, sed nihil de Cuichelmo. Contra autem, Beda cum mox baptismum Kynegilsi memorat infra, iii. 7, nihil refert de eo Cuichelmi, quem Chron. et Florent. in proxime sequentem annum ponunt. Fuit etiam alius Cuichelmus senior, qui obiit A.D. 593. (vid. Chron. et Florent.) frater Ceaulini regis Occidentalium Saxonum secundum M. Westmon. Alii tradunt Cuichelmum fuisse fratrem Kynegilsi. Higden. Polychron. v.

CAP. X. 89

Ut papa Bonifacius eumdem regem missis literis sit hortatus ad fidem.

Quo tempore exhortatorias ad fidem literas a pontifice sedis apostolicæ Bonifacio accepit, quarum ista est forma:

[q]Exemplar epistolæ beatissimi et apostolici papæ urbis [r]Romanæ ecclesiæ Bonifacii, directæ viro glorioso Æduino regi Anglorum.

Viro glorioso Æduino regi Anglorum, Bonifacius episcopus servus servorum Dei. Licet summæ divinitatis potentia humanæ locutionis officiis explanari non valeat, quippe quæ sui magnitudine ita invisibili atque investigabili æternitate consistit, ut [s]hæc nulla ingenii sagacitas, quanta sit, comprehendere disserereque sufficiat: quia tamen ejus humanitas ad insinuationem sui reseratis cordis januis, quæ de semetipsa [t]proferetur, secreta humanis mentibus inspiratione clementer infundit; ad [u]adnunciandum vobis plenitudinem fidei Christianæ, sacerdotalem curavimus sollicitudinem [x]prorogare, ut perinde Christi evangelium, quod Salvator noster omnibus præcepit gentibus prædicari, vestris quoque sensibus inserentes, salutis vestræ [y]remedia propinentur. Supernæ igitur majestatis clementia, quæ cuncta solo verbo præceptionis suæ condidit et creavit, cælum videlicet et terram, mare et omnia quæ in eis sunt, dispositis ordinibus quibus [z]subsisteret, coæterni Verbi sui consilio, et sancti Spiritus unitate dispensans, hominem ad imaginem et similitudinem suam ex limo terræ plasmatum constituit, eique tantam præmii prærogativam indulsit, ut eum cunctis præponeret, atque servato [a]termino præceptionis, æternitatis subsistentia præmuniret. [b]Hunc ergo Deum Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum, quod est individua Trinitas, ab ortu solis usque ad occasum, humanum genus, quippe ut creatorem omnium atque factorem suum, salutifera confessione fide veneratur et colit: cui etiam summitates imperii rerumque potestates submissæ sunt, quia ejus dispositione omnium prælatio regnorum conceditur. Ejus ergo bonitatis misericordia totius creaturæ suæ [c]dilatandi subdi etiam in extremitate terræ positarum gentium corda frigida, sancti Spiritus fervore in sui quoque agnitione mirabiliter est dignata succendere.

[q] *Exemplar epistolæ*, &c. deest editionibus Cantab. et Lugdun. et quibusdam MSS. [r] *Romæ* V. [s] *eam* V.M. [t] *proferentur* V.G. *proferantur* M. [u] *annunciandam* M. [x] *prærogare* V.M. [y] *remedio* V. Tum *propinemus* M. [z] *subsisterent* V.M.G. [a] *tempore* V. [b] *Hinc*, et mox *quid* M. [c] *dilatandi gratia, subdi— dilatandi gratia, subdendique, dilatandæ subsidio— dilatandæ subsidii—* V. *dilatandæ subsidiis* V.M. *dilatandæ* G.

3. *Quo tempore*] Licet Beda ponat has Bonifacii literas post acta prioris capitis quibus annum assignat 626, necesse tamen est datas fuisse eas a. 625. In illo enim anno Bonifacius obiit 22 Octobris. *Quo tempore* igitur hic, idem est Bedæ quod *interea* alibi. S.

Quæ enim in gloriosi filii nostri Audubaldi regis, [d] *gentibusque ei subpositis illustratione, clementia Redemptoris fuerit operata, plenius ex vicinitate locorum vestram gloriam conjicimus cognovisse. Ejus ergo mirabile donum, et in vobis certa* [e] *spe, cælesti longanimitate conferri confidimus. Cum profecto gloriosam conjugem vestram, quæ vestri corporis pars esse dignoscitur, æternitatis præmio per sacri baptismatis regenerationem illuminatam agnovimus. Unde præsenti stylo* [f] *gloriosos vos adhortandos cum omni affectu intimæ caritatis curavimus; quatenus abominatis idolis, eorumque cultu, spretisque fanorum fatuitatibus, et auguriorum deceptabilibus blandimentis, credatis in Deum Patrem omnipotentem, ejusque Filium Jesum Christum, et Spiritum sanctum,* [g] *ut credentes, a diabolicæ captivitatis nexibus, sanctæ et individuæ Trinitatis cooperante potentia absoluti, æternæ vitæ possitis esse participes.*

Quanta autem reatitudinis culpa teneantur obstricti hi qui idolatriarum perniciosissimam [h] *superstitionem colentes amplectuntur, eorum quos colunt exempla perditionis insinuant; unde de eis per Psalmistam dicitur:* Omnes dii gentium dæmonia, Dominus autem cælos fecit. *Et iterum:* Oculos habent, et non vident; aures habent, et non audiunt; nares habent, et non odorabunt; manus habent, et non palpabunt; pedes habent, et non ambulabunt: similes ergo efficiuntur his qui spem suæ confidentiæ ponunt in eis. *Quomodo enim juvandi quemlibet possunt habere virtutem hi, qui ex corruptibili materia inferiorum etiam, subpositorumque tibi manibus construuntur? quibus videlicet artificium humanum adcommodans eis inanimatam membrorum similitudinem contulisti? qui nisi a te moti fuerint, ambulare non poterunt; sed tanquam lapis in uno loco positus, ita* [i] *constructi, nihilque intelligentiæ habentes, ipsaque insensibilitate obruti, nullam neque lædendi neque juvandi facultatem adepti sunt? Qua ergo mentis deceptione eos deos, quibus vos ipsi imaginem corporis tradidistis, colentes sequimini, judicio discreto reperire non possumus.*

Unde oportet vos suscepto signo sanctæ crucis, per quod humanum genus redemptum est, execrandam diabolicæ versutiæ subplantationem, qui divinæ bonitatis operibus invidus æmulusque consistit, a cordibus vestris abjicere, injectisque manibus hos, quos eatenus materiæ compage vobis deos fabricastis, confringendos diminuendosque summopere [k] *procurate. Ipsa enim eorum dissolutio corruptioque, quæ nunquam viventem spiritum habuit, nec sensibilitatem a suis factoribus potuit quolibet modo suscipere, vobis patenter insinuet quam nihil erat quod eatenus colebatis:*

[d] *gentium ei suppositarum* M. [e] *spei cælestis* V.M. [f] *gloriosus* V.M.
[g] *et* V. [h] *suppositionem* V. [i] *constricti* V. [k] *procurare* V.M.

31. *Audubaldi*] Hic est Eadbald, Æodbaldus, vel Adulvaldus: conf. sup. 6. et 8. Florentius Vig. semel Æthelboldum vocat.

45. *dicitur*] Ps. xcv. 5. 46. *iterum*] Ps. cxiii. 5.

dum profecto meliores vos qui spiritum viventem a Domino percepistis, eorum [l]*constructioni nihilominus existatis: quippe quos Deus omnipotens ex primi hominis quem plasmavit cognatione,* [m]*deductis per sæcula innumerabilibus propaginibus pullulare constituit. Accedite ergo ad agnitionem ejus qui vos creavit, qui* [n]*in vobis vitæ insufflavit spiritum, qui pro vestra redemptione Filium suum unigenitum misit, ut vos ab originali peccato eriperet, et ereptos de potestate nequitiæ diabolicæ* [o]*pravitatis cælestibus præmiis muneraret.*

[p]*Suscipite verba prædicatorum, et evangelium Dei quod vobis adnunciant; quatenus credentes, sicut sæpius dictum est, in Deum Patrem omnipotentem et in Jesum Christum ejus Filium,* [q]*et Spiritum sanctum, et inseparabilem Trinitatem; fugatis dæmoniorum sensibus, expulsaque a vobis sollicitatione venenosi, et deceptibilis hostis, per aquam et Spiritum sanctum renati, ei cui credideritis, in splendore gloriæ sempiternæ cohabitare, ejus* [r]*opitulante munificentia valeatis.*

Præterea benedictionem protectoris vestri beati Petri apostolorum principis vobis direximus; id est, camisiam cum ornatura in auro [s]*una, et lena anciriana una: quod petimus, ut eo benignitatis animo gloria vestra suscipiat, quo a nobis noscitur destinatum.*

CAP. XI.

Ut conjugem ipsius, per epistolam, salutis illius sedulam agere curam monuerit.

AD conjugem quoque [t]illius Ædilbergam [u]hujusmodi litteras idem pontifex misit.

Exemplar epistolæ beatissimi et apostolici Bonifacii papæ urbis Romæ, directæ Ædilbergæ reginæ Æduini regis.

Dominæ gloriosæ filiæ Ædilbergæ reginæ, Bonifacius episcopus servus servorum Dei. Redemptoris nostri benignitas humano generi quod pretiosi sanguinis sui effusione a vinculis diabolicæ captivitatis eripuit, [x]*multæ providentiæ quibus salvaretur propinavit remedia; quatenus sui nominis* [y]*agnitionem diverso modo gentibus innotescens, Creatorem suum suscepto Christianæ fidei agnoscerent sacramento. Quod* [z]*equidem in vestræ gloriæ sensibus cælesti conlatum munere mystica* [a]*regene-* 91 *rationis vestræ purgatio patenter innuit. Magno ergo largitatis Dominicæ beneficio mens nostra gaudio exultavit, quod scintillam*

l *constructione* V.M. m *deductus, deductos* V. n *in* om. M. o *diabolicæ nequitiæ, cælestibus* V.M. p *Suscipite ergo* V. q *et in Spiritum* V. r *opitulatione et munificentia, opitulante munif—. opitulatione munificentiæ* V. s *auro unam, et lænam ancyrianam unam* V. t *ejus* V. u *ejusmodi* V. x *multa providentia* V.M. y *agnitione* M. Conf. supr. ad i. 30. z *quidem* M. a *regeneratio vestræ purgationis* V.M.

33. *læna anciriana*] Sacerdoti capa esset, militi est pallium, ab Ancyra allatum. S.

orthodoxæ religionis in vestri dignatus est [b]confessione succendere. Ex qua re non solum gloriosi conjugis vestri, imo totius gentis subpositæ vobis intelligentiam in [c]amore sui facile inflammaret.

Didicimus namque referentibus his, qui ad nos gloriosi filii nostri Audubaldi regis laudabilem conversionem nunciantes pervenerunt, quod etiam vestra gloria Christianæ fidei suscepto mirabili sacramento piis et Deo [d]placitis jugiter operibus enitescat, ab idolorum etiam cultu, seu fanorum, auguriorumque inlecebris se diligenter abstineat, et ita in amore Redemptoris sui [e]immutilata devotione persistens invigilet, ut ad dilatandam Christianam fidem incessabiliter non desistat operam commodare: cumque de glorioso conjuge vestro paterna caritas sollicite [f]perquisisset, cognovimus quod eatenus abominandis idolis serviens, ad suscipiendam vocem prædicatorum suam distulerit obedientiam exhibere. Qua ex re non modica nobis amaritudo congesta est, ab eo quod pars corporis vestri ab agnitione summæ et individuæ Trinitatis remansit extranea. Unde paternis officiis vestræ gloriosæ [g]Christianitati nostram commonitionem [h]nec distulimus [i]conferendam; adhortantes, quatenus divinæ inspirationis imbuta subsidiis, importune et opportune agendum non differas: ut et ipse Salvatoris nostri Domini Jesu Christi cooperante potentia Christianorum numero copuletur; ut perinde intemerato societatis fœdere jura teneas maritalis consortii. Scriptum namque est: Erunt duo in carne una. Quomodo [k]ergo unitas vobis conjunctionis inesse dici poterit, si a vestræ fidei splendore interpositis detestabilis erroris tenebris ille remanserit alienus.

Unde orationi [l]continuæ insistens, a longanimitate cælestis clementiæ illuminationis [m]ipsius beneficia impetrare non desinas: ut videlicet quos copulatio carnalis affectus unum quodammodo corpus exhibuisse monstratur, hos quoque unitas fidei etiam post hujus vitæ transitum in perpetua societate conservet. Insiste ergo, gloriosa filia, et summis conatibus duritiam cordis ipsius religiosa divinorum præceptorum insinuatione mollire summopere dematura: infundens sensibus ejus, quantum sit præclarum quod credendo suscepisti mysterium, quantumve sit admirabile quod renata præmium consequi meruisti. Frigiditatem cordis ipsius, sancti Spiritus adnunciatione succende; quatenus amoto torpore perniciosissimi cultus, divinæ fidei calor ejus intelligentiam tuarum [n]adhortationum frequentatione succendat, ut profecto sacræ Scripturæ testimonium per te expletum indubitanter [o]per-

[b] *confessione* MS. Mori solus, reliqui *conversione*. [c] *amorem* M. [d] *placidis operibus* V. [e] *immutata* V.M.G. [f] *perquisisset quod* V. [g] *Christianitatis* M. [h] *non* V.M. [i] *conferre* V. [k] *Quomodo unitas* V. *Quomodo namque* M. [l] *continuo* V.M.G. [m] *illius* M.G. [n] *exhortationum* V.G. [o] *præclareat* V.

21. *Scriptum est*] Gen. ii. 24. 35. *testimonium*] 1 Cor. vii. 14.

clareat: Salvabitur vir infidelis per mulierem fidelem. *Ad hoc enim misericordiam Dominicæ pietatis consecuta es, ut fructum fidei creditorumque tibi beneficiorum Redemptori tuo multiplicem resignares. Quod equidem suffragante præsidio benignitatis ipsius, ut explere valeas, assiduis non desistimus precibus postulare.*

His ergo præmissis, paternæ vobis dilectionis exhibentes officia, hortamur, ut nos reperta portitoris occasione, de his quæ per vos superna potentia mirabiliter in [p]*conversatione conjugis vestri summissæque vobis gentis dignatus fuerit operari, prosperis quantocius nunciis* [q]*relevetis, quatenus sollicitudo nostra, quæ de vestri vestrorumque omnium animæ salute optabilia desideranter exspectat, vobis nunciantibus* [r]*relevetur, illustrationemque divinæ propitiationis in vobis diffusam opulentius agnoscentes, hilari confessione largitori omnium bonorum Deo et beato Petro Apostolorum principi uberes merito gratias exsolvamus.*

Præterea benedictionem protectoris vestri beati Petri apostolorum principis vobis direximus; id est, speculum argenteum, et pectinem [s]*eboreum inauratum: quod petimus, ut eo benignitatis animo gloria vestra suscipiat, quo a nobis noscitur destinatum.*

CAP. XII. 92

Ut Æduini per visionem quondam sibi exuli ostensam, sit ad credendum provocatus.

Hæc quidem memoratus papa Bonifacius de salute regis Æduini ac gentis ipsius, literis agebat. Sed et oraculum cæleste quod illi quondam exulanti apud Redualdum regem Anglorum pietas divina revelare dignata est, non minimum ad suscipienda vel intelligenda doctrinæ monita salutaris sensum juvit [t]illius. Cum ergo videret Paulinus difficulter posse sublimitatem animi regalis, ad humilitatem viæ salutaris, et suscipiendum mysterium vivificæ crucis inclinari, ac pro salute illius, simul et gentis cui præerat, et verbo exhortationis apud homines, et apud divinam pietatem verbo deprecationis ageret; tandem, ut verisimile videtur, didicit in spiritu, [u]ut quod vel quale esset oraculum regi quondam cælitus ostensum. Nec exinde distulit quin continuo regem ammoneret explere votum, quod in oraculo sibi exhibito se facturum promiserat, si temporis illius ærumnis exemptus, ad regni fastigia perveniret.

Visio Æduini.

Erat autem oraculum hujusmodi. Cum persequente illum

[p] *conversione* V.G. [q] *reveletis* V. [r] *reveletur* V. [s] *eburneum* V.G.
[t] *illius juvit* V.G. [u] *ut* om. V.G.

16. *persequente illum Ædilfrido*] Fuit Æduin filius et hæres Ællæ Deirorum regis; moriente patre trimulus relictus, ab Ædilfrido Berniciorum rege qui Accam filiam Ællæ duxit uxorem, tum regno tum patria exclusus, et apud Redualdum potentissimum Orient. Sax. [Anglorum] regem profugus. Notatum hic esto hunc Ællam Æduini patrem fuisse regem ad cujus nomen Gregorius alludit

Ædilfrido, qui ante eum regnavit, per diversa occultus loca vel regna, multo annorum tempore profugus vagaretur; tandem venit [x]ad Redualdum, obsecrans ut vitam suam a tanti persecutoris insidiis tutando servaret: qui libenter eum excipiens, promisit se quæ [y]petebatur, esse facturum. At postquam Ædilfrid in hac eum provincia apparuisse, et apud regem illius familiariter cum sociis habitare cognovit, misit nuncios, qui Redualdo pecuniam multam pro nece ejus offerrent: neque aliquid profecit. Misit secundo, misit tertio, et copiosiora [z]argenti dona offerens, et bellum insuper illi si contemneretur, indicens. Qui vel minis fractus, vel corruptus muneribus, cessit deprecanti, [a]et sive occidere se Æduinum, seu legatariis tradere promisit. Quod ubi [b]fidissimus quidam amicus illius animadvertit, intravit cubiculum quo dormire disponebat, erat enim prima hora noctis, et evocatum foras, quid erga eum agere rex promisisset, edocuit, et insuper adjecit: *Si ergo vis, hac ipsa hora educam te de hac provincia, et ea in loca introducam, ubi nunquam te vel Redualdus vel Ædilfridus invenire valeant.* Qui ait: *Gratias quidem ago benevolentiæ tuæ; non tamen hoc facere possum quod suggeris, ut pactum quod cum tanto rege inii, ipse primus irritum faciam, cum ille mihi nil mali fecerit, nil adhuc inimicitiarum intulerit. Quin potius, si moriturus sum, ille me magis quam ignobilior quisquam* [c]*me morti tradat. Quo enim nunc fugiam, qui per omnes Brittaniæ provincias, tot annorum temporumque curriculis vagabundus, hostium vitabam insidias?* Abeunte igitur amico remansit Æduini solus foris, residensque mœstus ante palatium, multis cœpit cogitationum æstibus affici, quid ageret, quove pedem verteret nescius.

Cumque diu tacitis mentis angoribus et cæco carperetur

x *ad regem Reduualdum* V.G. y *petebat* V.G. z *auri et argenti* V.G.
a Ita cod. Mor. et V. Male *ut* S. quem sequitur St. b *fidelissimus* V.G.
c *me* om. V.G. *neque agnoscit* Vers. Sax.

in Capite primo. Nam absurde codex A. T. C. pag. 14 traditionem illam torquet ad Ællam regem Occid. Saxon. patrem Cissæ. S. Conf. Bromton Regn. Northumb. p. 779. Hæc omnia fuere ante A. D. 616. Vid. supr. ad 9. Matth. Westm. ait Ædvinum e patria expulsum exulasse xvii. annos apud Redvaldum. Ædilfridus regnare incepit A. D. 593. Chron. Sax. Causa inimicitiæ non dicitur, sed videtur orta fuisse e certamine diversarum stirpium, quæ regiam potestatem petebant. Juxta Florent. Vig. Genealog., et Sim. Dun. Præf. Hist. hic rerum status fuisse videtur. Ida primus rex Northumbriæ fuit ab A. D. 547 ad 559: tum ejus filius Adda, et dein alii filii fratres hujus regnaverunt super Bernicios, Ælla vero regnavit in Deira, ab A. D. 559 ad 589. Mortuo Ælla filium ejus trimulum Edvinum expulit Æthelricus filius Idæ (qui tum patri et fratribus suis successerat in Bernicia) et regnum Deirorum suo regno adjecit, et quinque annos tenuit. Mortuo Æthelrico filius ejus Ædilfridus ei successit A. D. 593. in imperium utriusque populi, donec a Redvaldo occisus est.

19. *petebatur*] Melius fortasse esset *petebantur*: sed ferri potest *petebatur*, sensu perinde ac *rogabatur*. Similis forma est infra iii. 5. 33.

39. *cæco carperetur igni*] Conf. Virg. Æn. iv. 2.

igni, vidit subito intempestæ noctis silentio adpropinquantem sibi hominem vultus habitusque incogniti: quem videns, ut ignotum et inopinatum, non parum expavit. At ille accedens salutavit eum, et interrogavit, quare illa hora, cæteris quiescentibus et alto sopore pressis, solus ipse mœstus in lapide pervigil sederet. At ille vicissim sciscitabatur, quid ad eum pertineret, utrum ipse intus an foris noctem transigeret. Qui respondens ait: *Ne me æstimes tuæ mœstitiæ et insomniorum, et forinsecæ et solitariæ sessionis causam nescire: scio enim certissime qui es, et quare mæres, et quæ ventura tibi in proximo mala formidas. Sed dicito mihi quid* [d] *mercis dare velis ei, si qui sit, qui his te mæroribus absolvat, et Redualdo suadeat, ut nec ipse tibi aliquid mali faciat, nec tuis te hostibus perimendum tradat.* Qui cum se omnia quæ posset, huic tali pro mercede beneficii 93
daturum esse responderet, adjecit ille: *Quid si etiam regem te futurum exstinctis hostibus in veritate promittat, ita ut non solum omnes tuos progenitores, sed et omnes qui ante te reges in gente Anglorum fuerant, potestate transcendas?* At Æduin constantior interrogando factus, non dubitavit promittere, quin ei qui tanta sibi beneficia donaret, dignis ipse gratiarum actionibus responderet. Tum ille tertio: *Si autem*, inquit, *is qui tibi tanta taliaque dona veraciter adventura prædixerit, etiam consilium tibi tuæ salutis ac vitæ melius atque utilius quam aliquis de tuis parentibus aut cognatis unquam audivit, ostendere potuerit, num ei obtemperare, et monita ejus salutaria suscipere consentis?* Nec distulit Æduin quin continuo polliceretur in omnibus se secuturum doctrinam illius, qui se tot ac tantis calamitatibus ereptum, ad regni apicem proveheret. Quo accepto responso, confestim is qui loquebatur cum eo, imposuit dexteram suam capiti ejus, dicens: *Cum hoc ergo tibi signum* [e] *advenerit, memento hujus temporis, ac loquelæ nostræ, et ea quæ nunc promittis adimplere ne differas.* Et his dictis, ut ferunt, repente disparuit, ut intelligeret non hominem esse qui sibi apparuisset, sed spiritum.

Et cum regius juvenis solus adhuc ibidem sederet, gavisus quidem de collata sibi [f] consolatione, sed multum solicitus ac mente sedula cogitans quis esset ille, vel unde [g] veniret qui hæc sibi loqueretur, venit ad eum præfatus amicus illius, lætoque vultu salutans eum: *Surge*, inquit, *intra, et sopitis ac relictis curarum anxietatibus, quieti membra simul et animum compone, quia* [h] *mutatum est cor regis, nec tibi aliquid mali facere, sed fidem potius pollicitam servare disponit: postquam enim cogitationem suam, de qua tibi ante dixi, reginæ in secreto revelavit, revocavit eum illa ab intentione, ammonens quia nulla ratione conveniat tanto regi amicum suum optimum in necessitate*

[d] *mercedis* V.G. [e] *tibi advenerit* V. [f] *pia ac benigna consolatione* V.G. [g] *venisset* V. [h] *immutatum* V.

positum auro vendere, immo fidem suam, quæ omnibus ornamentis pretiosior est, amore pecuniæ perdere. Quid plura? Fecit rex ut dictum est: nec solum exulem nunciis [i]hostilibus non tradidit, sed etiam eum ut in regnum perveniret, adjuvit. Nam mox redeuntibus domum nunciis, exercitum ad debellandum Ædilfridum collegit copiosum, eumque sibi occurrentem cum exercitu multum impari, non enim dederat illi spatium quo totum suum congregaret atque adunaret exercitum, occidit in finibus gentis Merciorum ad orientalem plagam amnis qui vocatur Idlæ: in quo certamine et filius Redualdi, vocabulo Rægenheri, occisus est: ac sic Æduinus juxta oraculum quod acceperat, non tantum regis sibi infesti insidias vitavit, verum etiam eidem perempto in regni gloriam successit. Ædilfridi clades. [A.D. 616.]

Cum ergo prædicante verbum Dei Paulino rex credere differret, et per aliquod tempus, ut diximus, horis competentibus solitarius [k]sederet, quid agendum sibi esset, [l]quæ religio sequenda sedulus secum ipse scrutari consuesset, ingrediens ad eum quadam die vir Dei, imposuit dexteram capiti ejus, et an hoc signum agnosceret requisivit. Qui cum tremens ad pedes ejus procidere vellet, levavit eum, et quasi familiari voce affatus: *Ecce*, inquit, *hostium manus quos timuisti, Domino donante, evasisti; ecce, regnum quod desiderasti, ipso largiente percepisti. Memento ut tertium quod promisisti, facere ne differas, suscipiendo fidem ejus, et præcepta servando, qui te et a temporalibus adversis eripiens, temporalis regni honore sublimavit; et si deinceps voluntati ejus, quam per me tibi prædicat, obsecundare volueris, etiam a perpetuis malorum tormentis te* [m]*liberans, æterni secum regni in cælis faciet esse participem.*

94

CAP. XIII.

Quale consilium idem cum primatibus suis de percipienda fide Christi habuerit; et ut pontifex ejus suas aras profanaverit.

Quibus auditis, rex suscipere quidem se fidem quam docebat, et velle et debere respondebat. Verum adhuc cum amicis [n]principibus, et consiliariis suis sese de hoc collaturum esse dicebat, ut si et illi eadem cum illo sentire vellent, omnes pariter in fonte vitæ Christo consecrarentur. Et

i *hostibus* V. k *sederet et* V. *sedere et* G. l *et quæ* V. m *liberabit et* V.G. n *principatibus, principalibus* V.

31. *occidit*] A. D. 616. secundum Bedæ computum, qui numerat A. D. 627. undecimum ejus regni. Idem ait Florent. Vig. Sed 617 Chron. Sax. et M. Westm.

32. *ad orientalem plagam*] Prope Idleton. S. In septentrionali parte agri de Nottingham, prope Retford. Vid. Cambden. in Nottinghamsh. Filium Redvaldi hunc *Rægenheri* Bromton et M. Westm. *Reinerum* vocant.

annuente Paulino, fecit ut dixerat. Habito enim cum sapientibus consilio, sciscitabatur singillatim ab omnibus, qualis sibi doctrina hæc eatenus inaudita, et novus divinitatis qui prædicabatur cultus videretur.

Coifi pontif. responsio.

Cui primus pontificum ipsius [o]Coifi continuo respondit: *Tu vide, rex, quale sit hoc quod nobis modo prædicatur: ego* [p]*autem tibi verissime quod certum didici, profiteor, quia nihil omnino virtutis habet, nihil utilitatis* [q]*religio illa quam hucusque tenuimus: nullus enim tuorum studiosius quam ego culturæ deorum nostrorum se subdidit; et nihilominus multi sunt qui ampliora a te beneficia quam ego, et majores accipiunt dignitates, magisque prosperantur in omnibus quæ agenda vel adquirenda disponunt. Si autem dii aliquid valerent, me potius juvare vellent, qui illis impensius servire curavi. Unde restat, ut si ea quæ nunc nobis nova prædicantur, meliora esse et fortiora, habita examinatione perspexeris, absque ullo cunctamine suscipere illa festinemus.*

Alius optimatis responsio.

Cujus suasioni verbisque prudentibus alius optimatum regis tribuens assensum, continuo subdidit: *Talis*, inquiens, *mihi videtur, rex, vita hominum præsens in terris, ad comparationem ejus quod nobis incertum est temporis, quale cum te residente ad cœnam cum ducibus ac ministris tuis tempore brumali, accenso quidem foco in medio et calido effecto cœnaculo, furentibus autem foris per omnia turbinibus hiemalium pluviarum vel nivium, adveniensque unus passerum domum citissime* [r]*pervolaverit, qui cum per unum ostium ingrediens, mox per aliud exierit. Ipso quidem tempore quo intus est, hiemis tempestate non tangitur, sed tamen* [s]*parvissimo spatio serenitatis ad momentum excurso, mox de hieme in hiemem regrediens, tuis oculis elabitur. Ita hæc vita hominum ad modicum apparet; quid autem sequatur, quidve præcesserit, prorsus ignoramus. Unde si hæc nova doctrina certius aliquid* [t]*attulit, merito esse sequenda videtur.* His similia et cæteri majores natu ac regis consiliarii divinitus admoniti prosequebantur.

Templorum profanatio.

Adjecit autem Coifi, quia vellet ipsum Paulinum diligentius audire de Deo quem prædicabat, verbum facientem. Quod cum jubente rege faceret, exclamavit auditis ejus sermonibus dicens: *Jam olim intellexeram nihil esse quod colebamus: quia videlicet quanto studiosius in eo cultu veritatem quærebam, tanto minus inveniebam. Nunc autem aperte profiteor, quia in hac prædicatione veritas claret illa, quæ nobis vitæ, salutis et beatitudinis æternæ dona valet tribuere. Unde suggero, rex, ut templa et altaria quæ sine fructu utilitatis sacravimus, ocius anathemati et igni* [u]*contradamus.* Quid plura? præbuit palam adsensum [x]evangelizanti beato Paulino rex, et abrenunciata idolatria, fidem se Christi suscipere confessus

o *Coefi, Cyfi* V. p *ego tibi* V. q *habet religio* V. r *pervolavit* V. s *minimo* V.G. t *attulerit* V. u *tradamus* V.G. x *evangelisandi* V.

est. Cumque a præfato pontifice sacrorum suorum quæreret, quis aras et fana idolorum cum septis quibus erant circumdata, primus profanare deberet; ille respondit: *Ego. Quis enim ea quæ per stultitiam colui, nunc ad exemplum omnium aptius quam ipse per sapientiam mihi a Deo vero donatam destruam?* Statimque abjecta superstitione vanitatis, rogavit sibi regem arma dare et equum emissarium, quem ascendens, ad idola destruenda [y]veniret. Non enim licuerat pontificem sacrorum vel arma ferre, vel [z]præter in equa equitare. Accinctus ergo gladio accepit lanceam in manu, et ascendens emissarium regis, pergebat ad idola. Quod aspiciens vulgus, æstimabat eum insanire. Nec distulit ille, mox ut [a]propiabat ad fanum, profanare illud, injecta in eo lancea quam tenebat: multumque gavisus de agnitione veri Dei cultus, jussit sociis destruere ac succendere fanum cum omnibus septis suis. Ostenditur autem locus ille quondam idolorum non longe ab Eburaco ad Orientem, ultra amnem Doruventionem, et vocatur hodie Godmunddingaham, ubi pontifex ipse inspirante Deo vero polluit ac destruxit eas quas ipse sacraverat aras.

CAP. XIV.

Ut idem Æduini cum sua gente fidelis sit factus; et ubi Paulinus baptizaverit.

Igitur accepit rex Æduini cum cunctis gentis suæ nobilibus, ac plebe perplurima fidem et lavacrum sanctæ regenerationis, anno regni sui undecimo, qui est annus Dominicæ incarnationis sexcentesimus vicesimus septimus, ab adventu vero Anglorum in Brittaniam annus circiter centesimus octogesimus. Baptizatus est autem Eburaci die sancto paschæ, pridie iduum Aprilium, in ecclesia sancti Petri apostoli, quam April. d. 12. ibidem ipse de ligno cum catechizaretur atque ad percipien- A.D. 627. dum baptisma imbueretur, citato opere construxit. In qua etiam civitate ipse doctori atque antistiti suo Paulino sedem episcopatus donavit. Mox autem ut baptisma consecutus est, curavit, docente eodem Paulino, majorem ipso in loco et augustiorem de lapide fabricare basilicam, in cujus medio ipsum quod prius fecerat, oratorium includeretur. Præparatis Basilica ergo fundamentis in gyro prioris oratorii per quadrum cœpit Eburaci. ædificare basilicam. Sed priusquam altitudo parietis esset consummata, rex ipse impia nece occisus opus idem successori Rex occisus.

[y] *venit* V. [z] *præterquam* V. [a] *appropiabat, appropinquabat* V.G.

2. *succendere fanum cum omnibus septis*] Hinc colligi potest templa tum facta esse e ligno.

5. *Godmunddingaham*] Hodie etiam nomen retinet *Godmundham*, i. e. deorum septum. Locus celebris non solum Saxonicis, sed etiam Romanis, imo Brittanicis idololatriis. Juxta situm est *Delgovitium*, quod Cambdenus deducit a Brittanico *Delgwe*, quod apud illum *deorum* statuas denotat, hodie *Wigton*, i. e. *idolorum* oppidum. S. Vid. Cambden, p. 890. ed. Gibson.

6. *quas ipse sacraverat aras*] Conf. Virg. Æn. ii. 502.

suo Osualdo perficiendum reliquit. Paulinus autem ex eo tempore sex annis continuis, id est, ad finem usque imperii regis illius, verbum Dei, adnuente ac favente ipso, in ea provincia prædicabat: credebantque et baptizabantur quotquot erant præordinati ad vitam æternam; in quibus erant Osfrid et Eadfrid filii regis Æduini, qui ambo ei exuli nati sunt de Quoenburga filia Cearli regis Merciorum.

Baptizati sunt tempore sequente et alii liberi ejus de Ædilberga regina progeniti, Ædilhun, et Ædilthryd [b]filia, et alter filius Vuscfrea, quorum primi albati adhuc rapti sunt de hac vita, et Eburaci in ecclesia sepulti. Baptizatus est et Yffi filius Osfridi, sed et alii nobiles ac [c]regii viri non pauci. Tantus autem fertur tunc fuisse fervor fidei ac desiderium lavacri salutaris gente Nordanhymbrorum, ut quodam tempore Paulinus veniens cum rege et regina in villam [d]regiam quæ

Adgefrin.

vocatur [e]Adgefrin, triginta sex diebus ibidem cum eis catechizandi et baptizandi officio deditus moraretur: quibus diebus cunctis a mane usque ad vesperam nil aliud ageret quam confluentem eo de cunctis viculis ac locis plebem Christi verbo salutis instruere, atque instructam in fluvio Gleni, qui proximus erat, lavacro remissionis abluere. Hæc villa tempore sequentium regum deserta, et alia pro illa est facta in loco qui vocatur [f]Maelmin. Hæc quidem in provincia Berniciorum; sed et in provincia Deirorum, ubi sæpius manere cum rege

Cataracta.

solebat, baptizabat in fluvio [g]Sualua, qui vicum [h]Cataractam præterfluit. Nondum enim oratoria vel baptisteria in ipso exordio nascentis ibi ecclesiæ poterant ædificari. Attamen in 96

Basilica in Campodono.

Campodono, ubi tunc etiam villa regia erat, fecit basilicam,

[b] *filiæ* V. [c] *et egregii* V.G. [d] *villam quæ* V. [e] *Adgebrin* V. [f] *Melmun, Malmin, Melmin* V. [g] *Sualica, Suala* V. [h] *vicum juxta Cataractam*. Edd. exc. A. 1. et C. 1. c MSS. C. 1. *Cataractum* habet.

22. *perficiendum*] Perfectum ab Osualdo r., succensum est a. 1069. Restitutum a Thoma I. archiep., conflagravit a. 1137. Tandem tempore Edwardi I. r., sub Johanne thesaurario, et Romano, Meltono, et Thoresbeio archiepiscopis, ad hodiernam amplitudinem erectum est. Sim. Dun. Stubs. S.

25. *quotquot erant præordinati*] Act. xiii. 48.

34. *Adgefrin*] Hodie, Yeverin in Glendale. S. In agro de Northumberland, non longe ab oppido Wooler. Cambd. p. 1097.

37. *Gleni*] Bowent. S.

39. *Maelmin*] Millfield. S.

40. *Sualua*] Huic baptismo Paulini parilem tradiderunt de Augustino scriptores ejus miraculorum. Et certe quod magnum fidelium numerum usque ad decem millia baptisaverit Augustinus, auctoritatem habemus Gregorii papæ in epistola supradicta ad Eulogium Alexandrinum, quod autem id fecerit in fl. Sualua juxta vicum Cataractam, id videtur erratum esse confundentis Augustinum cum Paulino. Nam si Augustinus baptisaverit in fl. *Sualua*, non verisimile erit fuisse in Sualua ad Cararactam, sed in Sualua ad ostia Medwagæ. Sed tribuunt Augustino scriptores iter boreale consilio multum diverso, hinc ad elevandos ejus labores, auctoritatem, et miracula; illinc ad affigendum illi monachorum *Bangorensium* cædem; pari utrinque, ut videtur, veritatis specie. S.

41. *Cataracta*] Hodie *Catterick* vel *Catterick-bridge* prope Richmond; de quo vid. Cambden, p. 921.

1. *Campodono*] Nominis similitudo situm hujus loci videtur affigere ad *Cambodunum*, quod auctores interpretantur *Almonbury*, corrupte ab *Albanbury*, quia

quam postmodum pagani a quibus Æduini rex occisus, cum tota eadem villa succenderunt: pro qua reges posteriores fecere sibi villam in regione quæ vocatur Loidis. Evasit autem ignem altare, quia lapideum erat: et servatur adhuc in monasterio reverentissimi abbatis et presbyteri [i]Thryduulfi, quod est in silva Elmete. Elmete.

CAP. XV.

Ut provincia Orientalium Anglorum fidem Christi susceperit.

[k]TANTUM autem devotionis Æduini erga cultum veritatis habuit, ut etiam regi Orientalium Anglorum [l]Earpualdo filio Redualdi persuaderet, relictis idolorum superstitionibus, fidem et sacramenta Christi cum sua provincia suscipere. Et quidem pater ejus Reduald jamdudum in Cantia sacramentis Christianæ fidei imbutus est, sed frustra: nam rediens domum, ab uxore sua et [m]quibusdam perversis doctoribus seductus est, atque a sinceritate fidei depravatus habuit posteriora Earpualdi conversio.

[i] *Tridulfi* V. [k] *Tantam autem, ut fertur, devotionem* V. [l] *Carpualdo. Erp— Eorp—* V. [m] *et a* C.L.G.

hæc Basilica a Paulino consecrata in memoriam s. Albani dedicata fuit. Non indignum tamen notatu est, quod paraphrasis Saxonica vertit Campodono, *Donafelda*, unde Galeus infert, fuisse forte *Tanfield*. quod quidem jacet juxta Rippon, propius fluvio Sualuæ, ubi Paulinus baptisavit. S. Vid. Cambden (et Gibson), p. 855.

4. *regione Loidis*] Non in ipso oppido, sed in villa de *Osuinthorp* quæ juxta jacet, et regem conditorem in nomine ostendit. Vide iii. 24. S. Loidis hodie *Leeds*.

6. *Elmete*] Hujus sylvæ magnitudinem dedit antiqua schedula Saxonica, quæ in multis MSS. habetur, et a Galeo edita est Hist. Script. t. i. Secundum quam *Elmedsætna* continet *sexcentas hidas*. Ab ea denominatur villa de *Berwick*, ubi murorum rudera ansam præbuerunt conjiciendi villam Bedæ regiam eo loci positam fuisse. Licet Beda nihil dicit de villa regia in sylva Elmete, sed de monasterio tantum Thryduulfi; quod in nupera Cambdeni editione huic etiam oppido assignatur, [p. 862. ed. Gibson.] sed certam aliquam de eo notitiam nemo huc usque invenit. In territorio Elmete non solum Bervicum, sed et alia circumvicina continentur. Robertus de Graystanes Angl. Sacr. I. p. 739. dicit Robertum de Stichill ep. Dunelm. confirmatum fuisse a Godefrido Ebor. apud *Scirburnam in Elmete*. [Sed in textu est Elivete.] De hujus autem regionis antiquitatibus vide librum Thoresbei nuperrime editum. S.

10. *Earpualdo persuaderet*] Earpualdi conversionem Fl. Wigorn. M. Westm. et Chron. Sax. ponunt anno 632. Initium regni Sigbercti anno 636. Sed huic calculo series historiæ in Beda videtur adversari. Earpualdo enim statim post conversionem occiso, et Sigbercto, post tres annos usurpationis Ricbercti, in regnum succedente, Felix episcopus ad eum missus est ab Honorio Cantuar. Post 17 annos, ab eodem Honorio Thomas Felici successor datus est; et post 5 annos, ab eodem Honorio Berctgils sive Bonifacius Thomæ supponitur, et sic perducimur ad annum 653, quo Honorius obiit. Jam vero recollectis his 22 annis, i. e. 17 Felicis et 5 Thomæ, initium Sigbercti incidit in annum 631. et conversio et cædes Eorpualdi cum Ricbercti tyrannia, in annum 627. S. Verisimilis est hic calculus, quamvis non omnino certus. Non enim constat quamdiu post conversionem suam occisus sit Earpvaldus, neque quamdiu ante obitum suum Honorius Bonifacium consecraverit. Vid. infr. iii. 20. Sed certum est annos ad minimum xxviii. secundum Bedam intercessisse inter Earpvaldi baptismum et obitum Honorii A. D. 653. Itaque falsi sunt Florentius et cæteri in numero 632.

pejora prioribus; ita ut in morem antiquorum Samaritanorum et Christo servire videretur, et diis quibus antea serviebat. Atque in eodem fano et altare haberet ad sacrificium Christi, et arulam ad victimas dæmoniorum. Quod videlicet fanum rex ejusdem provinciæ [n]Alduulf, qui nostra ætate fuit, usque ad suum tempus perdurasse, et se in pueritia vidisse testabatur.

Redualdi Prosapia.

Erat autem præfatus rex Reduald natu nobilis quamlibet actu ignobilis, filius Tytili, cujus pater fuit Vuffa, a quo reges Orientalium Anglorum Vuffingas appellant. Verum Eorpuald non multo postquam fidem accepit tempore, occisus est a viro gentili, nomine [o]Ricbercto; et exinde tribus annis provincia in errore versata est, donec accepit regnum frater ejusdem Eorpualdi Sigberct, vir per omnia Christianissimus atque doctissimus, qui vivente adhuc fratre cum exularet in Gallia, fidei sacramentis imbutus est, quorum participem, mox ubi regnare cœpit, totam suam provinciam facere curavit. Cujus studiis gloriosissime favit Felix episcopus, qui de [p]Burgundiorum partibus, ubi ortus et ordinatus est, cum venisset ad Honorium archiepiscopum, eique indicasset desiderium suum, misit eum ad prædicandum verbum vitæ præfatæ nationi Anglorum. Nec vota ipsius in cassum cecidere; quin potius fructum in ea multiplicem credentium populorum pius agri spiritalis cultor invenit. Siquidem totam illam provinciam juxta sui nominis sacramentum, a longa iniquitate atque infelicitate liberatam, ad fidem et opera justitiæ, ac perpetuæ felicitatis dona perduxit, accepitque sedem episcopatus in civitate [q]Domnoc: et cum [r]decem ac septem annos eidem provinciæ pontificali regimine [s]præesset, ibidem in pace vitam finivit.

Sigberct.

Felix episcopus. [A.D. 631.]

Sedes Domnoc.

CAP. XVI. 97

Ut Paulinus in provincia Lindissi prædicaverit; et de qualitate regni Æduini.

Lindissi Prov. conversio.

PRÆDICABAT autem Paulinus verbum etiam provinciæ Lindissi, quæ est prima ad meridianam Humbræ fluminis ripam, pertingens usque ad mare, præfectumque Lindocolinæ civitatis, cui nomen erat Blæcca, primum cum domo sua convertit ad Dominum. In qua videlicet civitate et ecclesiam operis

Ecclesia.

[n] *Aldorlf* V. [o] *Richberto* V. [p] *Burgundionum* V. [q] *Dumnoc, Dummoc* V. [r] *septemdecim* V. [s] *præfuisset* V.

34. *Domnoc*] Hodie Dunwich, jam mari obruta. Sedes divisa primo cum Helmaham, deinde illuc translata, postea Thetfordiæ posita, denique Nordovici. S. Vid. Cambden, p. 447.

6. *Blæcca*] Hujus nomen Beda referre contentus est, alii prosapiam etiam a Wodeno ad Eanferthum deductam tradiderunt, et præfecturam Castri Thongi ejus fidei ab Hengisto commissam, una cum universis agri Lincolniensis copiis, non alio, quod novi, fundamento, præter generalem Fl. Wigorn. conclusionem de Lindisfarorum prosapia. S.

egregii de lapide fecit: cujus tecto vel longa incuria, vel hostili manu dejecto, parietes hactenus stare videntur, et omnibus annis aliqua sanitatum miracula in eodem loco solent ad utilitatem eorum qui fideliter quærunt, ostendi. In qua ecclesia Paulinus, transeunte ad Christum Justo, Honorium pro eo consecravit episcopum, ut in sequentibus suo loco dicemus.

Baptismus in Treenta.

De hujus fide provinciæ narravit mihi presbyter et abbas quidam vir veracissimus de monasterio [t] Peartaneu, vocabulo Deda, retulisse sibi quendam seniorem, baptizatum se fuisse die media a Paulino episcopo, præsente rege Æduino, et multam populi turbam in fluvio Treenta juxta civitatem quæ lingua Anglorum [u] Tiovulfingacæstir vocatur: qui etiam effigiem ejusdem Paulini referre esset solitus, quod esset [x] vir longæ staturæ, paululum incurvus, nigro capillo, facie macilenta, naso adunco pertenui, venerabilis simul et terribilis aspectu. Habuit autem secum in ministerio et Jacobum diaconum, virum utique industrium ac nobilem in Christo et ecclesia, qui ad nostra usque tempora permansit.

Status imperii Æduini.

Tanta autem eo tempore pax in Brittania, quaquaversum imperium regis Æduini pervenerat, fuisse perhibetur: ut, sicut usque hodie in proverbio dicitur, etiam si mulier una cum recens nato parvulo vellet totam perambulare insulam a mari ad mare, nullo se lædente valeret. Tantum [y] rex idem utilitati suæ gentis consuluit, ut plerisque in locis ubi fontes lucidos juxta publicos viarum transitus [z] conspexit, ibi ob refrigerium viantium, erectis stipitibus æreos caucos suspendi juberet, neque hos quisquam, nisi ad usum necessarium, contingere præ magnitudine vel timoris ejus auderet, vel amoris vellet. Tantum vero in regno excellentiæ habuit, ut non

[t] *Partanei, Peartanig, Peortaneu* V. [u] *Tuilf— Tuisf— Tulf. Uulfingcæstir* V. [x] *esset longæ* V. [y] *Tantum quoque rex utilitati* V.G. [z] *construxit* err. typ. S, quem sequitur St. Textus est cod. Mor.

10. *ecclesia*] Conjectura est stetisse hanc ecclesiam, ubi hodie s. Pauli est, eamque olim s. Paulini fuisse. Nominum similitudo facilem hic fidem conciliavit. S.

14. *Peartaneu*] De hujus monasterii fundatione nihil restat apud auctores: loci situs non procul a Bardney, in cujus dotatione absorptæ videntur vicinæ pietatis reliquiæ. Walterus de Gaunt in charta de restauratione cœnobii Bardneiensis concedit decimam de toto dominio suo in Parteney. In prædicta vero Parteney ecclesiam cum pertinentiis suis, hospitale s. Mariæ Magdalenæ—una cum visu franciplegii in Parteney. Mon. Ang. i. p. 143. Vide Bedam iii. 11. S.

16. *Tiovulfingacæstir*] In hujus loci situ parum certi est. Memoriam tamen baptismi Southwella sibi vendicat, et pietas regum, et possessiones episcoporum Ebor. Paulini successorum, et collegiata sacerdotum ecclesia inibi instituta privatæ ejus loci historiæ fidem consecrarunt. S.

27. *caucos*] M.Westm. habet, *per calamos æreos conduxit*, male: nam Beda expresse dicit, *caucos suspendi juberet*. Vasa ad bibendi usum posita. De his Treb. Pollio, *Item in caucos et Scyphos pondo undecim*. Ædilberctus rex Cantiæ ep. ad s. Bonifacium Mog. *Caucum argenteum intus deauratum pensantem libras tres*. S. Epist. Bonifac. xl. Serar. Et vid. Du Cange in v.

solum in pugna ante illum vexilla gestarentur, sed et tempore pacis equitantem inter civitates sive villas aut provincias suas cum ministris, semper antecedere signifer consuesset: necnon et incedente illo ubilibet per plateas, illud genus vexilli, quod Romani *Tufam*, Angli vero appellant *Tuuf*, ante eum ferri solebat. [Tuuf.]

CAP. XVII. 98

Ut [a] *idem ab Honorio papa exhortatorias literas acceperit, qui etiam Paulino pallium miserit.*

[Honorius I. papa.] Quo tempore præsulatum sedis apostolicæ Honorius Bonifacii successor habebat, qui ubi gentem Nordanhymbrorum cum suo rege ad fidem confessionemque Christi, Paulino evangelizante conversam esse didicit, misit eidem Paulino pallium, misit et regi Æduino literas exhortatorias, paterna illum caritate accendens, ut in fide veritatis quam [b] acceperant, persistere semper ac proficere curarent. Quarum videlicet literarum iste est ordo:

[A.D.634.] *Domino excellentissimo atque præcellentissimo filio Æduino regi Anglorum, Honorius episcopus servus servorum Dei, salutem. Ita Christianitatis vestræ integritas circa sui conditoris cultum, fidei est ardore succensa, ut longe lateque resplendeat, et in omni mundo adnunciata, vestri operis multipliciter referat fructum. Sic enim vos reges esse cognoscitis, dum Regem et Creatorem vestrum orthodoxa prædicatione edocti, Deum venerando creditis, eique, quod humana valet conditio, mentis vestræ sinceram devotionem exsolvitis. Quid enim Deo nostro aliud*

[a] *Ut Æduinus* V. [b] *acceperat, curaret* V.

33. *Tufam*] *Muta signa sunt, Aquilæ, Dracones, Vexilla, Flamulæ, Tufæ, Pinnæ.* Vegetius, lib. iii. cap. 5. Genus vexilli apud Romanos ex confertis plumarum globis. Sic apud nostrates etiam ad tempora Richardi 2. charta Gervasii de Clifton militis concedit et confirmat Roberto de Bevercotes *une Tuffe de plume.* [Vid. Du Cange in v.] Quidam Tufam per crucem et globum describunt, et crucem in Cantiam reportatam capite 20, Æduini Tufam fuisse volunt. S.

5. *qui ubi*] Hæc epistola ad Ædwinum nullam temporis notam habet appositam, sed ex adjecta epistola capitis sequentis ad Honorium Cant. patet scriptas fuisse ambas anno 634, licet Ædwinus tunc mortuus esset; sed ejus obitus papæ aures nondum attigerat. Quod autem tot anni effluxerint a conversione Ædwini anno 627, usque ad ejus notitiam papæ transmissam, vel saltem ad papæ cum palliis responsum, id tribui potest, vel tardis fidei in magna parte Nordanhymbrani regni progressibus de quo vide ii. 12, 13. et iii. 2; vel difficultati enatæ de mutua consecratione metropolitanorum, quæ moram in hoc negotium injicere possent; quin nec necesse fuit pallia immediate a consecratione mitti; imo neque ulla Laurentio vel Mellito Justi decessoribus pallia missa in Beda legimus. S. Non constat Ædvini conversionem Honorio non diu cognitam fuisse ante scriptam hanc epistolam: immo verba illa, *Ita Christianitatis vestræ integritas a fidei est ardore succensa, ut longe lateque resplendeat, et in omni mundo annunciata*, &c., innuunt illam jamdudum celebratam fuisse. Multæ tamen causæ esse potuerant cur antehac papa neque epistolas neque pallia mittere vellet. Videtur ex hac et sequenti epistola ea quæ nunc mittebantur missa esse, rogatu regis et archiepiscopi, nec sine aliorum favente testimonio de regis fide.

offerre valebimus, nisi ut in bonis actibus persistentes, ipsumque auctorem humani generis confitentes, eum colere, eique vota nostra reddere festinemus? Et ideo, excellentissime fili, paterna vos caritate qua convenit, exhortamur, ut hoc quod vos divina misericordia ad suam gratiam vocare dignata est, sollicita intentione et adsiduis orationibus servare omnimodo festinetis; ut qui vos in præsenti sæculo ex omni errore absolutos, ad agnitionem sui nominis est dignatus perducere, et cælestis patriæ vobis præparet mansionem. Prædicatoris igitur vestri domini mei apostolicæ memoriæ Gregorii frequenter lectione occupati, præ oculis affectum doctrinæ ipsius, quem pro vestris animabus libenter exercuit, habetote: quatenus ejus oratio, et regnum vestrum populumque augeat, et vos omnipotenti Deo inreprehensibiles repræsentet. Ea vero quæ a nobis pro vestris sacerdotibus ordinanda sperastis, hæc pro fidei vestræ sinceritate, quæ nobis multimoda relatione per præsentium portitores laudabiliter insinuata est, gratuito animo adtribuere [c]*ulla sine dilatione* [d]*prævidemus; et duo pallia* [e]*utrorumque metropolitanorum, id est, Honorio et Paulino direximus, ut dum quis eorum de hoc sæculo ad auctorem suum fuerit* [f]*arcessitus, in loco ipsius* [g]*alter episcopum ex hac nostra auctoritate debeat subrogare. Quod quidem tam pro vestræ caritatis affectu, quam pro tantarum provinciarum* [h]*spatiis quæ inter nos et vos esse noscuntur, sumus invitati concedere, ut in omnibus devotioni vestræ nostrum concursum, et juxta vestra desideria præberemus. Incolumem excellentiam vestram gratia superna custodiat.*

99

CAP. XVIII.

Ut Honorius, qui Justo in episcopatum Dorovernensis ecclesiæ successit, [i]*ab eodem papa Honorio pallium et literas acceperit.*

Hæc inter Justus archiepiscopus ad cælestia regna [j]sublevatus quarto iduum Novembrium die, et *Honorius* pro illo est Justus obit. Nov. d. 10. [A.D.630.]

[c] *illis ulla s.* M. *illis sine u.* V.G. [d] *prævidimus* V. [e] *utrique* V. *utroque* G. [f] *accersitus* V.M. [g] *alterum* V.M. [h] *spatio* M. [i] *ab Honorio* V. [j] *sublatus est* V.G.

24. *Gregorii frequenter lectione occupati*] Gregorii scripta multum in usu fuisse per occidentem satis constat. Nonnulla eorum etiam vivente illo institutum fuit publice legi ad vigilias (vid. Greg. Epist. xii. 24.); et sæculis sequentibus libri illius sæpe memorantur, et lectio eorum commendatur.

4. *Hæc inter*] Annum obitus Justi Beda non dedit, et hinc illæ tenebræ huic historiæ parti offusæ. Plurimi volunt Justum tres tantum annos sedisse et obiisse anno 627, et tunc vel Honorium successisse, vel sedem vacasse. Alii Justo plures annos tribuunt usque ad annum 632, 633, &c. De sede autem vacante nihil in Beda, nec de Justi obitu ante temporis periodum infra harum literarum conspectum; sed necesse fuit Honorium consecrari Lincolniæ, ante annum 633, prius quam Paulinus ab Eboracensi provincia secederet; nec tamen post annum 631, ut spatium daretur viginti duobus annis Felicis et Thomæ ante obitum Honorii, quem certum est obiisse anno 653; de quo vide notam supra ad cap. 15. Justi igitur obitum ego posui a. 630. Honorii consecrationem a. 631. Pallium a. 634. S.

in præsulatum [k]effectus: qui ordinandus venit ad Paulinum, et occurrente sibi illo in Lindocolino quintus ab Augustino Doruvernensis ecclesiæ consecratus est antistes. Cui etiam præfatus papa Honorius misit pallium et literas, in quibus [l]decernit hoc ipsum, quod in epistola ad Æduinum regem missa decreverat: scilicet ut cum Doruvernensis vel Eburacensis antistes de hac vita transierit, is qui superest consors ejusdem gradus, habeat potestatem alterum ordinandi, in loco ejus qui transierat, sacerdotem; ne sit necesse ad Romanam usque civitatem per tam prolixa terrarum et maris spatia pro ordinando archiepiscopo semper fatigari. Quarum etiam textum literarum in nostra hac Historia ponere commodum duximus.

Honorius Cant. V. [A.D. 631.]

Honorius ad Honorium.

Dilectissimo fratri Honorio, Honorius. Inter plurima quæ Redemptoris nostri misericordia suis famulis dignatur bonorum munera prærogare, illud etiam clementer collata suæ pietatis munificentia tribuit, quoties per fraternos [m]*affatus* [n]*unianimam dilectionem quadam contemplatione alternis aspectibus repræsentat. Pro quibus majestati ejus gratias indesinenter exsolvimus, eumque votis supplicibus exoramus, ut vestram dilectionem in prædicatione Evangelii* [o]*laborantem et fructificantem, sectantemque magistri* [p]*et capitis sui sancti Gregorii regulam,* [q]*perpeti stabilitate confirmet, et ad augmentum Ecclesiæ suæ potiora per vos suscitet incrementa; ut fide et opere, in timore Dei et caritate, vestra adquisitio decessorumque vestrorum quæ per domini Gregorii exordia pullulat, convalescendo amplius extendatur; ut ipsa vos dominici eloquii promissa in futuro respiciant, vosque vox ista ad æternam festivitatem evocet:* Venite ad me omnes qui laboratis et onerati estis, et ego reficiam vos. *Et iterum:* Euge, serve bone et fidelis; quia super pauca fuisti fidelis, super multa te constituam: intra in gaudium Domini tui. *Et nos equidem, fratres carissimi, hæc vobis pro æterna caritate exhortationis verba præmittentes, quæ rursus pro ecclesiarum vestrarum privilegiis congruere posse conspicimus, non desistimus impertire. Et tam juxta vestram petitionem, quam filiorum nostrorum regum vobis per* [r]*præsentem nostram præceptionem vice beati Petri apostolorum principis, auctoritatem tribuimus, ut quando unum ex vobis divina ad se jusserit gratia* [s]*vocari, is*

[k] *electus* V. [l] *decrevit* V.G. [m] *affectus* V. [n] *unanimam* V.G. *unanimem* M. [o] *elaborantem* V. [p] *vestri et* V.M.G. [q] *perpetua* V. [r] *præsenti nostra præceptione* V.M. [s] *evocari* V.

13. *Quarum etiam textum*] Totam hanc epistolam et magnam partem prioris habet Bromton in Regn. North. p. 783. Aliam Honorii papæ ad Honorium habet Gul. Malmes. Gest. Pont. i. p. 208, in qua papa auctoritatem ecclesiæ Dorobernensis in cæteras Anglicas confirmat: quam dederunt quoque Wilkins et Mansi.

27. *Venite*] Matth. xi. 28.

28. *Euge*] Matth. xxv. 23.

qui superstes fuerit alterum in loco defuncti debeat episcopum ordinare. Pro qua etiam re singula vestræ dilectioni pallia pro eadem ordinatione celebranda direximus, ut per nostræ præceptionis auctoritatem possitis Deo placitam ordinationem efficere; quia ut hæc vobis concederemus, longa terrarum marisque intervalla, quæ inter nos ac vos obsistunt, ad hæc nos condescendere coëgerunt, ut nulla possit ecclesiarum vestrarum jactura per cujuslibet occasionis obtentum quoquo modo [t]*provenire; sed potius commissi vobis populi devotionem plenius propagare. Deus te incolumem custodiat, dilectissime frater. Data die tertio iduum Junii, imperantibus dominis nostris* [u]*Augustis, Heraclio anno vicesimo quarto,* [x]*post consulatum ejusdem anno vicesimo tertio; atque Constantino filio ipsius anno vicesimo tertio, et consulatus ejus anno tertio; sed et Heraclio felicissimo* [z]*Cæsare item filio ejus anno tertio,* [a]*indictione septima, id est, anno Dominicæ incarnationis sexcentesimo tricesimo quarto.* Jun. d. 11. A.D. 634.

CAP. XIX.

Ut primo idem Honorius, et post Johannes litteras genti Scottorum pro [b]*pascha simul et pro Pelagiana hæresi miserit.*

Misit idem [c]papa Honorius litteras etiam genti Scottorum, quos in observatione sancti paschæ [d]errare compererat, juxta quod supra docuimus: sollerter exhortans, ne paucitatem suam in extremis terræ finibus constitutam, sapientiorem antiquis sive modernis quæ per [e]orbem erant Christi ecclesiis æstimarent; neve contra paschales computos, et decreta synodalium totius orbis pontificum, aliud pascha celebrarent.

Sed et Johannes qui successori ejusdem Honorii Severino [A.D. 640.] successit, cum adhuc esset electus in pontificatum, pro eodem errore corrigendo litteras eis magna auctoritate atque eruditione plenas direxit; evidenter adstruens, quia dominicum paschæ diem a quinta decima luna usque ad vicesimam Johannes primam, quod in Nicæna synodo probatum est, [f]oportet in- IV. electus. quiri. Necnon et pro Pelagiana hæresi, quam apud eos reviviscere didicerat, cavenda ac repellenda, in eadem illos

[t] *pervenire* V.M. [u] *piissimis Augustis* M. [x] *proconsulatus ejusdem anno vicesimo tertio, et consulatus ejus anno tertio.* Wheloc. M. et Cott. MS. 2. *Patric.* i. e. *Patriciatus, ejusd.* Mabillon de re Diplom. v. p. 440. [z] *Cæsar, id est, filio* M. [a] *indictione VIII.* MS. Colbert. *indictione VII.* al. *VI.* Baronius. Et mox, *tricesimo tertio* M. [b] *paschæ observatione* V. [c] *idem Honorius Romanæ sedis pontifex* V. [d] *errasse* V. [e] *orbem terræ* V.G. [f] *oporteret* V.G.

3. *septima*] Hic ad marginem Baronius ponit *sexta,* ut calculum accommodet ad annum 633, quem vel in MS. suo invenit, vel inveniendum putavit. In dando tempore hujus epistolæ laborarunt Chiffletius et alii, quisque suos corrigens MSS. infeliciter omnes. Nam codices ipsi veteres in uno, et vero consentiunt. S. Consentit quoque Bromton.

epistola admonere curavit; cujus epistolæ principium hoc est:

Literæ Johannis papæ.

Dilectissimis et sanctissimis [g] *Tomiano, Columbano,* [h] *Cromano,* [i] *Dinnao, et Baithano episcopis;* [k] *Cromano,* [l] *Ernianoque,* [m] *Laistrano,* [n] *Scellano, et* [o] *Segeno presbyteris; Sarano, cæterisque doctoribus seu abbatibus Scottis, Hilarus archipresbyter, et servans locum sanctæ sedis apostolicæ, Johannes diaconus, et in Dei nomine electus: item Johannes primicerius, et servans locum sanctæ sedis apostolicæ, et Johannes servus Dei, consiliarius ejusdem apostolicæ sedis. Scripta quæ perlatores ad sanctæ memoriæ Severinum papam adduxerunt,* [p] *et eo de hac luce migrante, reciproca responsa ad ea quæ postulata fuerant, siluerunt. Quibus reseratis, ne diu tantæ quæstionis caligo indiscussa remaneret, reperimus quosdam provinciæ vestræ contra orthodoxam fidem, novam ex veteri hæresim renovare conantes, pascha nostrum in quo immolatus est Christus, nebulosa caligine refutantes, et quarta decima luna cum Hebræis celebrare nitentes.* Quo epistolæ principio manifeste declaratur, et nuperrime temporibus illis hanc apud eos hæresim [q] coortam, et non totam eorum gentem, sed quosdam [r] in eis hac fuisse implicitos.

Exposita autem ratione paschalis observantiæ, ita de Pelagianis in eadem epistola subdunt: *Et hoc quoque cognovimus, quod virus Pelagianæ hæreseos apud vos denuo reviviscit: quod omnino hortamur ut a vestris mentibus hujusmodi venenatum superstitionis facinus auferatur. Nam qualiter ipsa quoque execranda hæresis damnata est, latere vos non debet; quia non solum per istos ducentos annos abolita est, sed et quotidie a nobis perpetuo anathemate sepulta damnatur: et hortamur, ne quorum arma combusta sunt, apud vos eorum cineres suscitentur. Nam quis non execretur superbum eorum conamen et impium, dicentium posse sine peccato hominem existere ex propria voluntate, et non ex gratia Dei? Et primum quidem blasphemiæ stultiloquium*

[g] *Thomiano* V. [h] *Chromano* V. [i] *Dinnano* V. *Dimano* M.G. Et mox *Bathano* M. [k] *Chromanno* V. [l] *Hermiuno* V. *Hermanno* M. *Herniano* G. [m] *Laustrano* M. [n] *Stellano* M. [o] *Segiano* V.M. et mox *Hilarius* M. [p] *et* om. V.M.G. [q] *exortam* V.M.G. [r] *ex* V.M.G.

21. *Tomianus, &c.*] Fuit Tomianus archiepiscopus Armachensis, Dinnaus episcopus Connorensis, Baithanus Clonmacnoisensis; Cromanus abbas Roscreensis; Segenus Hiiensis. Reliquorum sedes, titulosve non invenio, S. Nomina trium episcoporum habentur in Waræi Hibernia Sacr. paulo diversa, scilicet, Thomianus. Dimanus (vel Dima), et Baitanus. Alios indicavit Stevenson, Columbanum episcopum Clunirardensem, qui obiit A. D. 652. Ann. iv. Mag. Cronanum ep. Aondromensem quo obiit A. D. 642. ibid. Cronanum monasterii Maghbilensis. Annal. Tigern. A. D. 650. Ernanum discipulum Columbæ. Ann. iv. Mag. A. D. 616. Laistranum abbatem Lethglianensem qui obiit A. D. 639. Ann. Tigern. Sillanum ep. Dambiniensem, qui obiit A. D. 659. ibid. Saranum abbatem Othnæ Moire. ib. A. D. 658.

31. *novam ex veteri*] Vetus hæresis fuit pascha cum Hebræis *semper* celebrare; nova *aliquando* tantum, iis scilicet annis, quibus paschæ dies in quartam-decimam lunam incidit. S.

101 *est, dicere esse hominem sine peccato; quod omnino non potest nisi unus Mediator Dei et hominum homo Christus Jesus qui sine peccato est conceptus et partus. Nam cæteri homines cum peccato originali nascentes testimonium prævaricationis Adæ, etiam sine actuali peccato existentes, portare noscuntur; secundum prophetam dicentem:* Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum et in peccatis concepit me mater mea.

CAP. XX.

Ut occiso Æduino Paulinus Cantiam rediens, Hrofensis ecclesiæ præsulatum susceperit.

At vero Æduini cum decem et septem annis genti Anglorum simul et Brittonum gloriosissime præesset, e quibus sex etiam ipse, ut diximus, Christi regno militavit, rebellavit adversus eum Cædualla rex Brittonum, auxilium præbente illi Penda viro strenuissimo de regio genere Merciorum, qui et ipse eo tempore, gentis ejusdem regno annis viginti et duobus varia sorte præfuit: et conserto gravi prælio in campo qui vocatur Hæthfelth, occisus est Æduini die quarta iduum Octobris, anno Dominicæ incarnationis sexcentesimo tricesimo tertio, cum esset annorum quadraginta et [r]octo: ejusque totus vel interemptus vel dispersus est exercitus. In quo etiam bello, ante illum unus filius ejus Osfrid juvenis bellicosus cecidit, alter Eadfrid necessitate cogente ad Pendam regem transfugit, et ab eo postmodum regnante Osualdo, contra fidem jurisjurandi peremptus est.

Prælium Hæthfelth.

Æduini mors. Oct. d. 12. A. D. 633.

Quo tempore maxima est facta strages in ecclesia vel gente Nordanhymbrorum, maxime quod unus ex ducibus a quibus acta est, paganus, alter quia barbarus erat pagano sævior. Siquidem Penda cum omni Merciorum gente idolis deditus, et Christiani erat nominis ignarus: at vero Cædualla, quamvis nomen et professionem haberet Christiani, adeo tamen erat animo ac moribus barbarus, ut ne sexui quidem muliebri, vel

Ecclesiæ Nordanh.

[r] *septem* V, sicut et interpres Sax. sed contra MSS.

5. *Ecce enim*] Ps. l. 7.

12. *Cædualla*] Vide omnino quomodo omnia hæc bella narrat Galf. Mon. in sua Hist. Reg. Britt. lib. xii. per totum. S. Lib. ix. ultimo. Hunc Cæduallam videtur Tigernach vocare Chon sive Hoan: saltem regem Britannum ejus nominis cum Penda conjungit in prælio in quo Edvinus occisus fuit. Tigern. O'Conn. p. 191. 195.

15. *Hæthfelth*] Saltus in Eburacensi comitatu inter Donam fluvium et Exholme insulam. S. Hodie *Hatfield* et *Hatfield Moor*, prope fines agri Lindeolniensis. Conf. Cambden, p. 849. Bellum *Meicen* vocat Nennius; qui ait, *Duo filii Edguiin erant, et cum ipso corruerunt in bello Meicen, et de origine illius nunquam iteratum est regnum.* 61. ed. Stevens.

16. *quarta iduum Octob.*] Sanctis enim ille adnumeratur, eique ecclesiæ dedicatæ. Ejus tamen memoria celebratur in martyrologio Anglicano ad quartum diem Decembris. S.

19. *Osfrid*] Cum Godboldo rege Orcadum qui ad auxilium ejus venerat. Rad Dicet. p. 784. S. Scribere voluit *Bromton*, qui hoc ait loco citato, non *Radulphus de Diceto.* Idem habet quoque Galfridus Mon. ix. 5.

innocuæ parvulorum parceret ætati, quin universos atrocitate ferina morti per tormenta contraderet, multo tempore totas eorum provincias debacchando pervagatus, ac totum genus Anglorum Brittaniæ finibus erasurum se esse deliberans. Sed nec religioni Christianæ, quæ apud eos exorta erat, aliquid inpendebat honoris. Quippe cum usque hodie moris sit Brittonum, fidem religionemque Anglorum pro nihilo habere, neque in aliquo eis magis communicare quam paganis. Adlatum est autem caput Æduini regis Eburacum, et inlatum postea in ecclesiam beati apostoli Petri, quam ipse cœpit, sed successor ejus Osualdus perfecit, ut supra docuimus, positum est in porticu sancti papæ Gregorii, a cujus ipse discipulis verbum vitæ susceperat.

Paulini recessus.

Turbatis itaque rebus Nordanhymbrorum hujus articulo cladis, cum nil alicubi præsidii nisi in fuga esse videretur, Paulinus adsumpta secum regina Ædilberge quam pridem adduxerat, rediit Cantiam navigio, atque ab Honorio archiepiscopo et rege Eadbaldo multum honorifice susceptus est. Venit autem illuc duce Basso, milite regis Æduini fortissimo, habens secum [s] Eanfledam filiam, et Vuscfrean filium Æduini, necnon et [t] Yffi filium Osfridi filii ejus, quos postea mater metu Eadbaldi et Osualdi regum, misit in Galliam nutriendos regi [u] Dægberecto qui erat amicus illius, ibique ambo in infantia defuncti, et juxta honorem vel regiis pueris, vel innocentibus 102
Christi congruum, in ecclesia sepulti sunt. Attulit quoque secum vasa pretiosa Æduini regis perplura, in quibus et crucem magnam auream, et calicem aureum consecratum ad ministerium altaris, quæ hactenus in ecclesia Cantiæ conservata monstrantur.

Quo in tempore, Hrofensis ecclesia pastorem minime habebat, eo quod Romanus præsul illius ad Honorium papam a Justo archiepiscopo legatarius missus, absorptus fuerat fluctibus Italici maris: ac per hoc curam illius præfatus Paulinus, invitatione Honorii antistitis et Eadbaldi regis suscepit ac tenuit, usquedum et ipse suo tempore ad cælestia regna cum

s *Eanfredam* V. t *Iffi* V. u *Dagbercto* V.

33. *quam paganis*] Vide supra in hujus libri capite iv. S. Odium Anglorum Britones compulit ad fœdera et societatem facienda cum paganis contra Christianos. Idem factum est postea A. D. 835, cum occidentales Britones (nempe Cornubienses, &c.) fœdus cum Danis pacti sunt et bellum una gesserunt contra Anglos. Vid. Chron. Sax.

ib. *caput*] Corpus autem ejus in ecclesia Pharensi tumulatum. S.

35. *supra*] Cap. 14.

43. *Dægberecto*] Clotarii filio et Chilperici nepoti, cujus frater Charibertus genuerat Berctam Ædilbergæ matrem. Ipsa ad villam Liming, a rege fratre datam, monasterium condidit, ubi velum, prima Anglorum sumpsit, vitamque finivit. Memoria ejus in Anglicano Martyrologio celebratur 10 Sept. S. Dægberectus hic, sive Dagobertus, primus fuit trium Dagobertorum regum Austrasiæ, de quo vid. Fredegar. 58. 60, &c.; obiit vero A. D. 638. Mabill. Ann. Ben. xii. 56. v. i. p. 370.

gloriosi fructu laboris ascendit. In qua ecclesia moriens, pallium quoque, quod a Romano papa acceperat, reliquit.

Jacobus diaconus.

Reliquerat autem in ecclesia sua Eburacensi Jacobum diaconum, virum utique ecclesiasticum et sanctum, qui multo exhinc tempore in ecclesia manêns, magnas antiquo hosti prædas, docendo et baptizando eripuit: cujus nomine vicus in quo maxime solebat habitare, juxta Cataractam, usque hodie cognominatur. Qui quoniam cantandi in ecclesia erat peritissimus, recuperata postmodum pace in provincia, et crescente numero fidelium, etiam magister ecclesiasticæ cantionis juxta morem Romanorum seu Cantuariorum multis cœpit existere: et ipse senex ac plenus dierum, juxta scripturas, patrum viam secutus est.

14. *cujus nomine vicus*] Hodie Akeburg. S.
17. *ecclesiasticæ cantionis*] De hac vide Append. N. xii. S.
19. *juxta scripturas*] Job. xlii. 17. 1 Chron. xxiii. 1, &c.

HISTORIÆ ECCLESIASTICÆ
GENTIS ANGLORUM
LIBER TERTIUS.

CAP. I.

Ut primi successores Æduini regis, et fidem suæ gentis [a]*prodiderunt, et regnum porro Osualdus Christianissimus rex utrumque restauravit.*

A.D. 633. Osric rex Deirorum.

AT interfecto in pugna Æduino, suscepit pro illo regnum Deirorum, de qua provincia ille generis prosapiam et primordia regni habuerat, filius patrui ejus Ælfrici, vocabulo Osric, qui ad prædicationem Paulini, fidei erat sacramentis imbutus. Porro regnum Berniciorum, nam in has duas provincias gens Nordanhymbrorum antiquitus divisa erat, suscepit filius Ædilfridi qui de illa provincia generis et regni originem duxerat, nomine Eanfrid. Siquidem tempore toto quo regnavit Æduini, filii præfati regis Ædilfridi qui ante illum regnaverat, cum magna nobilium juventute apud Scottos sive Pictos exulabant, ibique ad doctrinam Scottorum catechizati et bap-

Eanfrid Bernicior.

[a] *perdiderunt* V.

11. *in has duas provincias*] In Deiram quæ ab Humbra incipiens, ad Tesam fluvium terminabatur, et in Berniciam quæ a Tesa usque ad Twedam protendebatur. Unde etiam quidam reges Nordhymbrorum regnabant super solos Deiros, sicut Ælle; quidam super solos Bernicios, sicut Adda filius ejusdem Ælle; quidam super utrosque sicut Æduinus filius ejusdem Ællæ, et s. Osualdus, et post eum frater ejus Osuiu. A tempore cujus Osuiu utraque regio sub uno regno remansit. Ita Ric. Hag. x. Scr. p. 286. Harum tamen provinciarum terminos longe aliter dederunt quidam. Deiros ad Tuedam, Bernicios ad fretum Edinburgicum extendentes: et Bernicios quidem ad fretum inveniamus; Deiros vero non ultra Tesam fluvium. S. Obiter notandum, nullum *Addam* filium Ællæ unquam fuisse, quantum e Chronicis deprehendere possumus.

14. *filii præfati regis Ædilfridi*] Hi septem fuere, quorum nomina dedimus supra ad ii. 9. Eanfrid natu maximus fuit. De hoc certamine conf. supr. ad ii. 12. Suspicaretur fortasse aliquis odium hostilis regii generis Edvini Eanfridum nonnihil movisse ad rejiciendam fidem Christianam quam *ille* primus intulerat: et fuit Ælla pater Æduini, (quod supra notare omisi,) ab alia stirpe, non ab Ida primo Nordhymbriæ rege.

15. *Scottos sive Pictos*] Hic primum Beda Scottos vocat non eos qui primitus et recte Scotti fuere, scilicet Hiberniæ incolas, sed secundum recentiorem usum eos qui cum Pictis Caledoniam habitabant.

tismatis sunt gratia recreati. Qui ut mortuo rege inimico, patriam sunt redire permissi, accepit primus eorum, quem [b]diximus, Eanfrid regnum Berniciorum. Qui uterque rex ut terreni regni [c]infulas sortitus est, sacramenta regni cælestis quibus initiatus erat, anathematizando [d]prodidit, ac se priscis idolatriæ sordidus polluendum perdendumque restituit.

Nec mora, utrumque rex Brittonum Ceadualla impia manu, A.D. 634.
sed justa ultione peremit. Et primo quidem proxima æstate Occisi a Cædualla.
Osricum, dum se in [e]oppido municipio temerarie obsedisset, erumpens subito cum suis omnibus imparatum cum [f]suo exercitu delevit. Dein cum anno integro provincias Nordanhym- A. D. 635.
brorum non ut rex victor possideret sed quasi tyrannus sæviens disperderet, ac tragica cæde dilaceraret, tandem Eanfridum inconsulte ad se cum duodecim [g]lectis militibus,
104 postulandæ pacis gratia venientem simili sorte damnavit. Infaustus ille annus et omnibus bonis exosus usque hodie permanet, tam propter apostasiam regum Anglorum qua se fidei sacramentis exuerant, quam propter vesanam [h]Brittonici regis tyrannidem. Unde cunctis placuit regum tempora computantibus, ut ablata de medio regum perfidorum memoria, idem annus sequentis regis, id est, Osualdi, viri Deo dilecti regno adsignaretur: quo, post occisionem fratris Eanfridi, superveniente cum parvo exercitu, sed fide Christi munito, infandus Brittonum dux cum inmensis illis copiis quibus nihil resistere posse jactabat, interemptus est; in loco qui lingua Anglorum Denisesburna, id est Rivus [i]Denisi vocatur.

[b] *diximus, Osricus regnum Deirorum, secundus vero Eanfrid Berniciorum. Uterque* V. [c] *insulas* V. et S, nescio an imprudenter. Conf. inf. 19. [d] *perdidit* V. [e] *oppidi* V. [f] *toto* V.G. [g] *electis* V. [h] *Brittanici* V. [i] *oriens Denisi* V.

22. *in oppido municipio*] Non *oppidi*, ut scriptores absurde textum Bedæ corruperunt: sed *oppido municipio;* oppido quod pro municipio habetur, vel municipium appellatur: sicut etiam Paraphrasis Saxon. recte vertit. Horum unum tantum in hac provincia novimus, et quidni illud fuerit, nempe Eburacum, quod Aurelius Victor in sua Cæsarum Historia, expresse *municipium* appellat? Poterat quidem vox *municipium,* utpote in sequioribus seculis, latiore sensu sumi, sed expressio Bedæ in hoc loco peculiarem quandam designationem involvit, regni scilicet Deirensis *urbem primariam,* quæ etiam revera *municipium* ab antiquo fuerat. S.

5. *Oswaldi*] Oswaldus filius fuit Ædilfridi et Achæ sororis Edvini filiæ Ællæ. Chronicon Sax. eum numerat secundum inter septem filios, Florentius in Genealog. (p. 692.) quartum, quem sequitur Lappenberg in Histor. Angl. Conf. sup. ad ii. 9.

9. *Denisesburna*] Audax forte nimium qui negaverit hunc esse hodiernum Dilston. Nihil tamen ibi reperitur quod illi opinioni faveat nisi nominis quædam similitudo, eaque non ex Beda, sed ex mala ejus lectione. Nam loci situs, et historiæ narratio ad occidentem magis borealem tendunt. Vide Append. N. xiii. S. Locum pugnæ probabiliter colligit Smith fuisse prope rivulum Erringburn, non longe ab Hexham septentrionem versus, et hunc rivulum fuisse Bedæ Denisesburna. Dilston est intra murum, nempe ad meridiem; cum Beda ait (infra,) locum fuisse *ad aquilonem.* Rem tractat Cambdenus, p. 1081. Eandem pugnam Nennius videtur vocare *bellum Catscaul,* sic: *Ipse est Osuuald Lamnguin (manus albæ?); ipse occidit Catgublaun (Cæduallam) regem Guenedotæ regionis in bello Catscaul cum magna clade exercitus sui.*" 64. ed. Stevens.

CAP. II.

Ut de ligno crucis quod idem rex contra barbaros pugnaturus erexerat, inter innumera sanitatum miracula, quidam [k] *a dolentis brachii sit languore curatus.*

A.D. 635. Crux Osualdi regis.

OSTENDITUR autem usque hodie et in magna veneratione habetur locus ille, ubi venturus ad hanc pugnam *Osuald* signum sanctæ crucis erexit, ac flexis genibus Dominum deprecatus est, ut in tanta rerum necessitate suis cultoribus cælesti succurreret auxilio. Denique fertur quia facta citato opere cruce, ac fovea præparata in qua statui deberet, ipse fide fervens hanc arripuerit, ac foveæ imposuerit, atque utraque manu erectam tenuerit, donec adgesto a militibus pulvere, terræ figeretur. Et hoc facto, elata in altum voce cuncto exercitui proclamaverit: *Flectamus omnes genua, et Dominum omnipotentem vivum ac verum in* [l] *commune deprecemur, ut nos ab hoste superbo ac feroce sua miseratione defendat: scit enim ipse quia justa pro salute gentis nostræ bella suscepimus.* Fecerunt omnes ut jusserat, sic incipiente diluculo in hostem progressi, juxta meritum suæ fidei, victoria potiti sunt. In cujus loco orationis innumeræ virtutes sanitatum noscuntur esse patratæ, ad indicium videlicet ac memoriam fidei regis. Nam et usque hodie multi de ipso ligno sacrosanctæ crucis [m] astulas excidere solent, quas cum in aquas miserint eisque languentes homines aut pecudes potaverint sive asperserint, mox sanitati restituuntur.

Hefenfelth.

Vocatur locus ille lingua Anglorum [n] Hefenfelth, quod dici potest Latine Cælestis Campus, quod certo utique præsagio futurorum antiquitus nomen accepit: significans nimirum quod ibidem cæleste erigendum trophæum, cælestis inchoanda victoria, cælestia usque hodie forent miracula celebranda. Est autem [o] locus juxta murum illum, ad aquilonem, quo Romani quondam ob arcendos barbarorum impetus, totam a mari ad mare præcinxere Brittaniam, ut supra docuimus. In quo videlicet loco consuetudinem multo jam tempore fecerant fratres Hagustaldensis ecclesiæ quæ non longe abest, advenientes omni anno pridie quam postea idem rex Osuald occisus est, vigilias pro salute animæ ejus facere, plurimaque psalmorum laude celebrata, victimam pro eo mane sacræ oblationis offerre. Qui etiam crescente bona consuetudine,

k *adolescens* V. l *communi* V. m *hastulas* V. n *Heofenfeld* V. o *locus ille* V.G.

15. *signum sanctæ crucis*] Restant in archivis Dunelm. plurimæ chartæ cum antiquo s. Cuthberti sigillo annexo. In quo exhibetur caput sancti Osualdi ex una parte, et crux ejus ex altera. Vide impressum in Append. N. xiii. S.

30. *Hefenfelth*] Neque hunc locum puto hodiernum Halton, vel, ut legendum volunt, Halidun, sed magis ad Aquilonem a muro Romano. S.

35. *supra*] i. 12.

nuper ibidem ecclesia [p] constructa, sacratiorem et cunctis honorabiliorem [q] locum omnibus fecere. Nec immerito, quia nullum, ut comperimus, fidei Christianæ signum, nulla ecclesia, nullum altare in tota Berniciorum gente erectum est, priusquam hoc sacræ crucis vexillum novus militiæ ductor, dictante fidei devotione, contra hostem immanissimum pugnaturus statueret.

105 Nec ab re est unum e pluribus quæ ad hanc crucem patrata sunt, virtutis miraculum enarrare. Quidam de fratribus [r] Hagustaldensis ecclesiæ nomine *Bothelm*, qui nunc usque superest, ante paucos annos dum incautius forte noctu in glacie incederet, repente corruens brachium contrivit, ac gravissima fracturæ ipsius cœpit molestia fatigari; ita ut ne ad os quidem adducere ipsum brachium ullatenus dolore arcente valeret. Qui cum die quadam mane audiret unum de fratribus ad locum ejusdem sanctæ crucis ascendere disposuisse, rogavit ut aliquam sibi partem de illo ligno venerabili rediens adferret, credere se dicens quia per hoc, donante Domino, salutem posset consequi. Fecit ille ut rogatus est, et reversus ad vesperam, sedentibus jam ad mensam fratribus, obtulit ei aliquid de veteri musco quo superficies ligni erat obsita. Qui cum sedens ad mensam non haberet ad manum ubi oblatum sibi munus reponeret, misit hoc in sinum sibi. Et dum iret cubitum, oblitus hoc alicubi deponere, permisit suo in sinu permanere. At medio noctis tempore, cum evigilaret, sensit nescio quid frigidi suo lateri adjacere, admotaque manu [s] requirere quid esset, ita sanum brachium manumque reperit, ac si nihil unquam tanti languoris [t] habuisset.

Miraculum.

CAP. III.

Ut idem rex postulans de gente Scottorum antistitem, acceperit Ædanum, eidemque in insula Lindisfarnensi sedem episcopatus donaverit.

Idem ergo Osuald, mox ubi regnum suscepit, desiderans totam cui præesse cœpit gentem fidei Christianæ gratia imbui, cujus experimenta permaxima in expugnandis barbaris jam ceperat, misit ad majores natu Scottorum, inter quos exulans ipse baptismatis sacramenta, cum his qui secum erant militibus, consecutus erat; petens ut sibi mitteretur antistes,

Legatio ad Scottos.

[p] *constructa atque dedicata* V.G. [q] *locum fecere—omnibus locum* V.
[r] *Augustaldensis* V. [s] *requirens, requirere cœpit* V. [t] *habuissent* V.

40. *ibidem ecclesia*] Restat adhuc ad occidentem aquilonalem ab Axeloduno ecclesia s. Oswaldi. Sed de his plura in Append. N. xiii. S.

41. *quia nullum*] Hinc fortasse colligi posset Edvinum non adeo firmum imperium in Bernicios tenuisse: alioqui intra sex annos signum aliquod vel ritum suæ religionis in eo populo instituturus erat.

2. *Hagustaldensis eccl.*] *Hagustalda* (sive *Hagustaldesheim*), et *Helstaldesham* apud Sim. Dunelm., *Hestoldesham* Ricard. Hag. p. 294. Twysd., *Henglesteldem* vel *Hengsteldeheim* Gul. Malmesb., *Axelodunum* al., hodie *Hexham*.

cujus doctrina ac ministerio gens quam regebat Anglorum, Dominicæ fidei et dona disceret, et susciperet sacramenta. Neque aliquanto tardius quod petiit impetravit: accepit namque pontificem [u]Ædanum summæ mansuetudinis et pietatis ac moderaminis virum, habentemque zelum Dei, quamvis non plene secundum scientiam.

Aidani missio.

Namque diem paschæ Dominicum more suæ gentis, cujus sæpius mentionem fecimus, a quarta decima luna usque ad vicesimam observare solebat. Hoc etenim ordine septentrionalis Scottorum provincia, et omnis natio Pictorum illo adhuc tempore pascha Dominicum celebrabat, æstimans se in hac observatione sancti ac laude digni patris Anatolii scripta secutam. [x]Quod an verum sit, peritus quisque facillime cognoscit. Porro gentes Scottorum, quæ in australibus Hiberniæ insulæ partibus morabantur, jamdudum ad admonitionem apostolicæ sedis antistitis, pascha canonico ritu observare didicerunt.

Pascha.

Lindisfarne.

[y]Venienti igitur ad se episcopo, rex locum sedis episcopalis in insula *Lindisfarnensi*, ubi ipse petebat, tribuit. Qui videlicet locus accedente ac recedente reumate bis quotidie instar insulæ maris circumluitur undis, bis renudato littore contiguus terræ redditur; atque ejus admonitionibus humiliter ac libenter in omnibus auscultans, ecclesiam Christi in regno suo multum diligenter ædificare ac dilatare curavit. Ubi pulcherrimo sæpe spectaculo contigit, ut evangelizante antistite qui Anglorum linguam perfecte non noverat, ipse rex suis ducibus ac ministris interpres verbi existeret cælestis: quia nimirum tam longo exilii sui tempore linguam Scottorum jam plene didicerat. [z]Exin cœpere plures per dies de Scottorum regione venire Brittaniam atque illis Anglorum provinciis quibus
regnavit rex Osuald, magna devotione verbum fidei prædicare, 106
et credentibus gratiam baptismi, quicumque sacerdotali erant gradu præditi, ministrare. Construebantur ergo ecclesiæ per

[u] *Aidanum* V.G. [x] *Quod quidem* V. [y] *Veniente* V. [z] *Exinde* V.

26. *Neque aliquanto tardius.* Infra, 26, Beda computat A. D. 664. esse tricesimum episcopatus Scottorum, qui ab Ædano exorsus est. Sed certum est ex iis quæ modo hic narrata sunt, hujus adventum non ante A. D. 635. fuisse. Itaque triginta illi anni currentes, quod aiunt, numerandi sunt.

33. *Anatolii*] Vide Bedæ Chronicon N. 4230. et hujus libri caput 25. S. Euseb. Hist. Eccl. vii. 32.

35. *admonitionem*] Vide ii. 19. S.

37. *insula Lindisfarn.*] *A fluvio Lindis excurrente in mare: qui duorum pedum habens latitudinem, non nisi cum recesserit mare videri potest. Continet autem hæc insula octo milaria per ambitum. Nunc vocatur Insula Sacra, quia ss. Ædanus, Finanus, Tuda et Cuthberctus, cum aliis ejusdem ecclesiæ præsulibus ibidem corpore requieverunt; posteaque plures Monachi, diversique seculares per Danos sunt martyrisati et sepulti.* Sim. Dun. p. 68, 69. Hujus insulæ territoria vide ibidem. S. Hæc non sunt verba Simeonis in loco citato, quamvis simile quoddam ibi reperiatur. Conf. Hoveden, p. 405.

2. *Construebantur ergo ecclesiæ*] Pleræque ligneæ, uti credere par est. Namque hic mos fuerat ædificandi apud Britones (his saltem regionibus), vid. cap. prox. seq., et fuit postea apud Pictos usque ad tempus regis Naitani, (conf. infr.

loca, confluebant ad audiendum verbum [a]populi gaudentes, donabantur munere regio possessiones, et territoria ad instituenda monasteria, imbuebantur præceptoribus Scottis parvuli Anglorum, una cum majoribus studiis et observatione disciplinæ regularis.

Nam monachi erant maxime qui ad prædicandum venerant. Monachus ipse episcopus Ædan, utpote de insula quæ vocatur [b]Hii, destinatus: cujus monasterium in cunctis pene septentrionalium Scottorum, et omnium Pictorum monasteriis non parvo tempore arcem tenebat, regendisque eorum populis præerat: quæ videlicet insula ad jus quidem Brittaniæ pertinet, non magno ab ea freto discreta, sed donatione Pictorum, qui illas Brittaniæ plagas incolunt, jamdudum monachis Scottorum tradita, eo quod illis prædicantibus fidem Christi perceperint. De insula Hii.

CAP. IV.

Quando gens Pictorum fidem Christi [c]perceperit.

Siquidem anno incarnationis Dominicæ quingentesimo sexagesimo quinto, quo tempore gubernaculum Romani imperii post Justinianum [d]Justinus minor accepit, venit de Hibernia presbyter et abbas habitu et vita monachi insignis, nomine [e]*Columba* Brittaniam, prædicaturus verbum Dei provinciis septentrionalium Pictorum, hoc est, eis quæ arduis atque horrentibus montium jugis, ab australibus eorum sunt regioni- A.D. 565. Columba.

[a] *verbum Dei* V.G. [b] *Hydestinatus* V. [c] *susceperit* V. [d] *Justinianus* Mori. [e] *Columbanus. Columban* V.

v. 21, quamvis diu antea constructa fuerat ecclesia ad Whithearn. Tum Beda testatur, infr. 17. et 25, ipsam ecclesiam Lindisfarnensem de ligno constructam fuisse. Idem suadet paupertas et tenuis vivendi modus Scottorum horum episcoporum, infr. 26. Erant tamen hoc tempore ecclesiæ de lapide factæ inter Anglos, ut Doroberniæ, et Eburaci: et postea multæ alibi fuerunt. Conf. infr. v. 21. et Vit. Abbat. 5. Sed Scotti australes artem lapides fabricandi prius habuisse videntur, et domus oratorias construxisse de lapide absque calce sive cæmento, more antiquo qualis Cyclopeus vel Pelasgicus nonnunquam dicitur. Vid. de his Petrie Ecclesiastical Architecture of Ireland, p. 124, &c.

8. *insula Hii*] *Est ea longa duo millia passuum, supra mille lata. Ibi duo monasteria sunt fundata, unum nigrorum monachorum, aliud sanctarum monialium ordinis s. Augustini rochetam deferentium; et ibi refugium. Monasterium vero monachorum, usque ad tempus r. Malcolmi viri s. Margaretæ, fuit locus sepulturæ, et sedes regalis quasi omnium regum Scottiæ et Pictiniæ.* J. Ford. Scotichr. ii. 1. *In cœnobio veteri d. Columbæ, insularum episcopi sedem statuerunt, vetere domicilio quod erat in Eubonia*, i. e. *Mannia, ab Anglis capto. Remanet adhuc inter veteres ruinas sepulchretum sive cæmeterium commune omnium nobilium familiarum quæ in occidentalibus insulis habitabant. Eminent inter cæteros tumuli tres, modicis intervallis distantes, tribus impositis domunculis in orientem versis. In occidentali cujusque parte lapis inscriptus quorum tumuli sint indicat. In medio est* TUMULUS REGUM SCOTIÆ. *In dextro* REGUM HIBERNIÆ. *In sinistra parte* REGUM NORVEGIÆ. *In reliquo cæmeterio seorsum, claræ insulanorum familiæ habent sua conditoria. Circa eam sex proximæ insulæ, exiguæ nec tamen infœcundæ, ab antiquis regibus, et insulanorum regulis cœnobio Columbæ donatæ fuerunt.* Buchan. S.

20. *montium jugis*] Monte Grampio. Cujus jugum altissimum hodie *Drum albin*, Dorsum Albionis appellatur. S.

bus sequestratæ. Namque ipsi australes Picti, qui intra eosdem montes habent sedes, multo ante tempore, ut perhibent, relicto errore idolatriæ, fidem veritatis acceperant, prædicante eis verbum Nynia episcopo reverentissimo et sanctissimo viro, de natione Brittonum, qui erat Romæ regulariter fidem et mysteria veritatis edoctus; cujus sedem episcopalem sancti Martini episcopi nomine et ecclesia insignem, ubi ipse etiam corpore una cum pluribus sanctis requiescit, jam [f] nunc Anglorum gens obtinet. Qui locus ad provinciam Berniciorum pertinens, vulgo vocatur Ad Candidam Casam, eo quod ibi ecclesiam de lapide, insolito Brittonibus more fecerit.

Ninia.

Ad Candidam Casam.

Venit autem Brittaniam Columba, regnante Pictis Bridio filio Meilochon, rege potentissimo, nono anno regni ejus, gentemque illam verbo et exemplo ad fidem Christi convertit: unde et præfatam insulam ab eis in possessionem monasterii faciendi accepit. Neque enim magna est, sed quasi [g] familiarum quinque, juxta æstimationem Anglorum; quam successores ejus usque hodie tenent, ubi et ipse sepultus est, cum esset annorum septuaginta septem, post annos circiter triginta

A.D. 597. Columba obiit.

[f] *jam Anglorum* V. [g] *milliarium* C. 1. male.

21. *Australes Picti*] Negat O'Connor Niniam Pictos ad fidem convertisse, eo fretus argumento quod, *Gallovidia, ubi ecclesiam condidit Ninianus—pars erat provinciæ dictæ a Valentino Valentiæ, quam Romani et Brittones adhuc tuebantur et incolebant.* Script. Hib. ii. p. 87. Sed si fides antedictis, Britanni ab his regionibus pulsi multis bellis tandem cesserunt cum murus constructus esset medio fere sæculo quinto, nempe viginti annos, ad minimum, ante tempus quo Ninia advenisse traditur.

24. *Romæ*] Dicitur Ninia Romam adiisse tempore Damasi papæ, a. 370. Ordinatum Brittonibus fuisse a Siricio a. 394. In reditu s. Martinum salutasse, virum regulari disciplina celeberrimum, sed non avunculum, ut Hect. Boethius tradit. Hac occasione ecclesiam suam s. Martino dedicavit. Ut et moris fuit illis temporibus. S. Tempus quo advenit Ninia certo statui non potest. Rem et auctores docte ventilavit Usserius, p. 347, &c. (cap. xv.): et in Indic. Chronol. p. 514. adventum ad Candidam Casam ponit ad A. D. 412, quod sequitur Lloyd in Hist. Reg. Eccles. (Government of the Church). Alia habet O'Connor in Script. Hibern. ii. p. 86. Unum tantummodo certum esse videtur, Niniæ missionem in ea fere tempora incidisse cum istæ regiones a Britannorum bellis et exterorum incursibus maxime infestatæ sunt; quod tanto magis egregii illius viri pietatem, et exemplum zeli Christiani commendat.

28. *Ad Candidum Casam*] Whitherne in Gallovidia. Ubi Ninia obiit, a. 432. Quo etiam anno s. Patricius Hiberniam intravit, sicut Palladius anno præcedente Scotiam. Codex MS. Thoresbei ad hunc locum Bedæ habet notam sequentem literis majoribus scriptam in corpore textus: *Ubi ordo premonstratensis habet sedem et electionem episcopalem.* S.

30. *Bridio*] Hic a Cruthneo primo Pictorum monarcha tricesimus quartus numeratur in Scotichronico. Successerunt, Garnard qui fundavit ecclesiam collegiatam de Abernethy; Constantinus qui fundavit ecclesiam Dunkeld. Ab hoc octavus Drunsken, in quo Pictorum regnandi defecit potestas. S. Hic quæstio mota est, quia Annales Hibernici tradunt insulam Hii, sive Ja, sive Ionam, datam esse a Conal rege Dalriedæ, sub cujus imperio fuit, non autem sub rege Pictorum Mailcun, sive Meilochon, aut filio ejus Bridio. Si unquam de jure et possessione hujus insulæ certatum erat inter illos reges, satis causæ haberemus cur adeo diverse a diversis auctoribus traditum sit.

107 et duos ex quo ipse Brittaniam prædicaturus adiit. Fecerat autem, priusquam Brittaniam veniret, monasterium nobile in Hibernia, quod a copia roborum Dearmach lingua Scottorum, hoc est, Campus roborum, cognominatur. Ex quo utroque monasterio [h] plurima exinde monasteria per discipulos ejus et in Brittania et in Hibernia propagata sunt: in quibus omnibus idem monasterium insulanum, in quo ipse requiescit corpore, principatum [i] teneret.

Habere autem solet ipsa insula rectorem semper abbatem presbyterum, cujus juri et omnis provincia, et ipsi etiam episcopi, ordine inusitato, debeant esse subjecti, juxta exemplum primi doctoris illius, qui non episcopus, sed presbyter extitit et monachus: de cujus vita et verbis nonnulla a discipulis ejus feruntur scripta haberi. Verum qualiscumque fuerit ipse, nos hoc de illo certum tenemus, quia reliquit successores magna continentia ac divino amore regularique institutione insignes: in tempore quidem summæ festivitatis dubios circulos sequentes, utpote quibus longe ultra orbem positis nemo synodalia paschalis observantiæ decreta porrexerat; tantum ea quæ in propheticis, evangelicis et apostolicis literis discere poterant pietatis et castitatis opera diligenter observantes. Permansit autem hujusmodi observantia paschalis apud eos tempore non pauco, hoc est, usque ad annum Dominicæ incarnationis septingentesimum decimum [k] quintum, per annos centum quinquaginta.

Hyensis abb. jurisdictio.

[A.D. 715.]

h *perplurima* V. i *tenet* V.G. k *sextum* V.

2. *Dearmach*] Adamnanus in vita s. Columbæ, lib. i. cap. 3, dicit Columbam in mediterranea Hiberniæ parte monasterium quod Scottice dicitur Dairmach fundasse. Illud idem est cum Augustiniano eo cœnobio quod hodie Durrogh, et Durmach dicimus in comitatu regis, et male a quibusdam cum cœnobio Armachano confunditur. S. Vid. Usser. p. 361. Porro autem ab hoc loco Durrow distinguendus est alius quoque locus ubi Columba monasterium instituit, nempe Daire Galgachi, hodie Derry. Conf. Usser. ibid. Annal. Ulton. O'Connor, A. D. 545, &c.

8. *ipsi etiam episcopi*] Sed non quoad auctoritatem spiritualem. Vide Adamnani vitam s. Columbæ i. 26. *Alio in tempore quidam de Numinensium provincia proselytus ad sanctum venit, qui se in quantum potuit humiliter gessit, quod nullus sciret quod episcopus esset; sed tamen hoc sanctum non potuit latere. Nam alia die Dominica, a sancto jussus Christi corpus ex more conficere, sanctum advocat, ut simul quasi duo presbyteri Dominicum panem frangerent. Sanctus proinde ad altarium accedens, repente intuitus faciem ejus, sic eum compellat:* Benedicat te Christus, frater, hunc solus episcopus episcopali ritu frange panem. nunc scimus quod sis episcopus. Quare huc usque te occultare conatus es, ut tibi a nobis debita non redderetur veneratio? *Quo audito sancti verbo humilis peregrinus valde stupefactus Christum in sancto veneratus est, et qui erant præsentes nimis admirati glorificaverunt Deum.* Apud. Canis. tom. v. pars 2. p. 579. S. Canis. Thes. ed. Basnage, v. 1. p. 687. Lloyd, qui hunc locum Adamnani citavit (Governm. of the Church, v. 1. p. 101.), monasterium Hiiense non inepte comparat Universitatibus, quales eæ nunc sunt, in quibus ipse episcopus etsi auctoritate sua munitus auctoritati tamen academicæ subjacere potest. ib. vii. 7. p. 180.

18. *decimum quintum*] Infra v. 22. mutatio refertur ad annum sequentem. Hoc est, A. D. 715. ultimus erat veteris modi, A. D. 716. primus novi: prior hic notatur, posterior infra.

Reformatio paschæ. At tunc veniente ad eos reverentissimo et sanctissimo patre et sacerdote Ecgbercto, de natione Anglorum, qui in Hibernia diutius exulaverat pro Christo, eratque et doctissimus in Scripturis et [l]longæ vitæ perfectione eximius, correcti sunt per eum et ad verum canonicumque paschæ diem translati; quem tamen et antea non semper in luna quarta decima cum Judæis, ut quidam rebantur, sed in die [m]quidem Dominica, alia tamen quam decebat hebdomada celebrabant. Sciebant enim, ut Christiani, resurrectionem Dominicam quæ prima sabbati facta est prima sabbati semper esse celebrandam: sed ut barbari et rustici, quando eadem prima sabbati [n]quæ nunc Dominica dies [o]cognominatur veniret minime didicerant. Verum quia gratia caritatis fervere non [p]omiserunt, et hujus quoque rei notitiam ad perfectum percipere meruerunt, juxta promissum apostoli dicentis: [q]*Et si quid aliter sapitis, et hoc quoque vobis Deus* [r]*revelabit.* De quo plenius in sequentibus suo loco dicendum est.

CAP. V.

De vita Ædani episcopi.

Ædani vita. Ab hac ergo insula, ab horum collegio monachorum, ad provinciam Anglorum instituendam in Christo, missus est Ædan, accepto gradu episcopatus. Quo tempore eidem monasterio Segeni abbas et presbyter præfuit. Unde inter alia vivendi documenta, saluberrimum abstinentiæ vel continentiæ clericis exemplum reliquit: cujus doctrinam id maxime commendabat omnibus, quod non aliter quam vivebat cum suis, 108
ipse docebat. Nihil enim hujus mundi quærere, nil amare curabat. Cuncta quæ sibi a regibus vel divitibus sæculi donabantur, mox pauperibus qui occurrerent erogare gaudebat. Discurrere per cuncta et urbana et rustica loca, non equorum dorso, sed pedum incessu vectus, nisi si major forte necessitas compulisset, solebat: quatenus ubicumque aliquos vel divites vel pauperes incedens aspexisset, confestim ad hos divertens, vel ad fidei suscipiendæ sacramentum si infideles essent, invitaret; vel si fideles, in ipsa eos fide confortaret, atque ad eleemosynas operumque bonorum executionem, et verbis excitaret et factis.

[l] Ita S. *longæva* C.L.W. *longe* St. G. [m] *quadam* V. [n] *eu quæ* G. [o] *nuncupatur* V. [p] *omiserant* V. [q] *dicentis: Si quid* V. [r] *revelavit* V.

36. *accepto gradu episcopatus*] Quis hic non videt Hyensium de episcopatu sententiam? Gradus eis fuit, et accipiendus ad missionem, nec aliter secundum eos mitti Ædanus potuit. S.

37. *Segeni*] Quartus hic abbas a s. Columba fuit. Secundus Baithanus, tertius Virgnous, vel Fergnaus. Hic est Segenus ad quem inter alios Johannes papa electus literas misit ii. 19; ad quem etiam Cummianus scripsit in epistolarum Hibernicarum sylloge, uterque de pascha. S.

Studia.

In tantum autem vita illius a nostri temporis segnitia distabat, ut omnes qui cum eo incedebant, sive adtonsi, seu laici, meditari deberent; id est, aut legendis Scripturis, aut psalmis [s]discendis operam dare. Hoc erat quotidianum opus illius, et omnium qui cum eo [t]erant, ubicumque locorum devenissent. Et si forte evenisset, quod tamen raro evenit, ut ad regis convivium vocaretur, intrabat cum uno clerico, aut duobus; et ubi paululum reficiebatur, [u]adceleravit ocius ad legendum cum suis, sive ad orandum egredi. Cujus exemplis informati tempore illo religiosi quique viri ac feminæ, consuetudinem fecerunt per totum annum, excepta remissione quinquagesimæ paschalis, [x]quarta et sexta sabbati jejunium ad nonam usque horam protelare. Nunquam divitibus honoris sive timoris gratia, si qua deliquissent, reticebat; sed aspera illos invectione corrigebat. Nullam potentibus sæculi pecuniam, excepta solummodo esca si quos hospitio suscepisset, umquam dare solebat, sed ea potius quæ sibi a divitibus donaria pecuniarum largiebantur, vel in usus pauperum, ut diximus, dispergebat, vel ad redemptionem eorum qui injuste fuerant venditi, dispensabat. Denique multos quos pretio dato redemerat, redemptos postmodum suos discipulos fecit, atque ad sacerdotalem usque gradum erudiendo atque instituendo provexit.

Prædecessor.

Ferunt autem quia cum de provincia Scottorum rex Osuald postulasset antistitem, qui sibi suæque genti verbum fidei ministraret, missus fuerit primo alius austerioris animi vir, qui cum aliquandiu genti Anglorum prædicans nihil proficeret, nec libenter a populo audiretur, redierit patriam, atque in conventu seniorum retulerit, quia nil prodesse docendo genti ad quam missus erat, potuisset, eo quod essent homines indomabiles, et duræ ac barbaræ mentis. At illi, ut perhibent, tractatum magnum in concilio quid esset agendum, habere cœperunt; desiderantes quidem genti quam [y]petebantur, saluti esse, sed de non recepto quem miserant prædicatore dolentes. Tunc ait Ædan, nam et ipse concilio intererat, ad eum de quo agebatur sacerdotem: *Videtur mihi*, *frater*, *quia*

[s] *dicendis* V. [t] *erant fratrum* C.L.G. [u] *accelerabat* V.G. [x] *a quarta* G. [y] *petebant salutem* V.

10. *scripturis*] Non defuerunt alii libri, si H. Boethio fides, quibus legendis operam darent. Arcam enim libris refertam Fergusius r. a Roma direpta detulit, et in Hebrides secum deportatam, in Iona insula locavit, simul cum suæ gentis egregie gestis in codices redactis. Hinc longa expectatio de perditis T. Livii Decadibus. Atque his fidem dedit Hector non generali tantum assertione, sed personali testimonio suorum ipsius oculorum, quibus aliquam chartarum partem vidit, earumque descriptionem confecit, circumstantiis adeo minutis explicatam, ut nisi concussa auctoris probitate, narrationis veritatem in dubium revocare piaculum sit. Vide Boeth. lib. vii. S.

27. *primo alius*] Ejus nomen Cormannus, apud Hect. Boethium, lib. ix. S.

33. *petebantur*] Tanquam *rogabantur*. Conf. sup. ii. 12. 19.

durior justo indoctis auditoribus fuisti, et non eis juxta apostolicam [z]*disciplinam primo lac doctrinæ mollioris porrexisti, donec paulatim enutriti verbo Dei, ad capienda perfectiora et ad facienda sublimiora Dei præcepta sufficerent.* Quo audito, omnium qui consedebant ad ipsum ora et [a]oculi conversi, diligenter quid diceret discutiebant, et ipsum esse dignum episcopatu, ipsum ad erudiendos incredulos et indoctos mitti debere decernunt, qui gratia discretionis, quæ virtutum mater est, ante omnia [b]probatur imbutus; sicque illum ordinantes, ad prædicandum miserunt. Qui ubi tempus accepit, sicut prius moderamine discretionis, ita postmodum et cæteris virtutibus ornatus apparuit.

CAP. VI. 109

De religione ac pietate miranda Osualdi regis.

Osualdi regis imperium.

Hujus [c]igitur antistitis doctrina rex Osuald cum ea cui præerat gente Anglorum institutus, non solum incognita progenitoribus suis regna cælorum sperare didicit; sed et regna terrarum plusquam illi majorum suorum, ab eodem uno [d]Domino qui fecit cælum et terram, consecutus est. Denique omnes nationes et provincias Brittaniæ, quæ in quatuor linguas, id est, Brittonum, Pictorum, Scottorum et Anglorum divisæ sunt, in ditione accepit.

Quo regni culmine sublimatus, nihilominus, quod mirum dictu est, pauperibus et peregrinis semper humilis, benignus et largus fuit. Denique fertur quia tempore quodam cum die sancto paschæ cum præfato episcopo consedisset ad prandium, positusque esset in mensa coram eo discus argenteus regalibus epulis [e]refertus, et jamjamque essent manus ad panem benedicendum missuri, intrasse subito ministrum ipsius cui suscipiendorum inopum erat cura delegata, et indicasse regi quia multitudo pauperum undecumque adveniens maxima per plateas sederet, postulans aliquid eleemosynæ a rege: qui mox dapes sibimet adpositas deferri pauperibus, [f]sed et discum confringi, atque eisdem minutatim dividi præcepit. Quo viso pontifex qui adsidebat delectatus tali facto pietatis, adprehendit dextram ejus, et ait: *Nunquam inveteraseat hæc manus.* Quod et ita juxta votum benedictionis ejus provenit. Nam cum interfecto illo in pugna, manus cum brachio a cætero

[z] *doctrinam* V. [a] *oculos convertentes—conversi* V. [b] *probabatur* V. [c] *hujus reverentissimi antistitis* V. [d] *omnipotente Deo* V.G. [e] *refertus, jamque* V. [f] *pauperibus, et discum* V.G.

¶ 7. *Brittonum*] Videtur potentia Britonum cum Cædualla cecidisse. Longum quidem esset Galfridi errores exponere, qui Cadwallonis sui vitam et imperium usque ad A. D. 655, post prælium Winvæd, producit, et quicquid contra Northumbros gestum sit Cadwallonis, sive Cæduallæ, virtuti imputat. Sed et ipse fatetur post ejus obitum Britones de certamine cum Anglis cessisse: quod ita intelligendum est, nempe eos exinde in loca remotiora et præsertim regiones montosas Britanniæ recessisse. Galfr. ix. fin.

essent corpore resectæ, contigit ut hactenus incorruptæ perdurent. Denique in urbe regia, quæ a regina quondam vocabulo Bebba cognominatur, loculo inclusæ argenteo in ecclesia sancti Petri servantur, ac digno a cunctis honore venerantur.

Unio provinciarum.

Hujus industria regis, Deirorum et Berniciorum provinciæ, quæ eatenus ab invicem discordabant, in unam sunt pacem, et velut unum compaginatæ in populum. Erat autem nepos Æduini regis ex sorore Acha, dignumque fuit, ut tantus [g]præcessor talem haberet de sua consanguinitate et religionis heredem et regni.

CAP. VII.

Ut provincia Occidentalium Saxonum verbum Dei, prædicante Birino, susceperit; et de successoribus ejus Agilbercto et Leutherio.

[A.D. 634.] Gevissarum conversio.

Eo tempore gens Occidentalium Saxonum qui antiquitus Gevissæ vocabantur, regnante [h]Cynigilso fidem Christi suscepit, prædicante illis verbum [i]Birino episcopo, qui cum consilio papæ Honorii venerat Brittaniam; promittens quidem se illo præsente in intimis ultra Anglorum partibus quo nullus doctor præcessisset, sanctæ fidei semina esse sparsurum. Unde et jussu ejusdem pontificis, per Asterium Genuensem episcopum in episcopatus consecratus est gradum. Sed Brittaniam perveniens, ac primum Gevissorum gentem ingrediens, cum omnes

[g] *prædecessor* G. [h] *Cynigislo* V. [i] *ipse autem Birinus cum consilio* V.

21. *in urbe regia*] Bebbauburgh, hodie Bamburgh; locus ab Ida rege Nordanhymb. conditus dicitur Sax. Chr. S. In A. D. 547. E Nennio discimus reginam hanc fuisse uxorem Ædilfridi, et urbem illam a Britannis vocatam esse Dinguaroy (vel Dinguayrdum, paulo supra): *Eadfered Flesaurs* (Ædilfridus)—*dedit uxori suæ Dinguaroy, quæ vocatur Bebbab, et de nomine suæ uxoris suscepit nomen, id est Bebbanburch.* Nenn. 63. ed. Stevens.

23. *servantur*] Sim. Dun. p. 2. ait, *Quæ etiam ad nostram usque ætatem, utriusque meritum, regis scilicet atque pontificis, gratia suæ incorruptionis ostendit. Sicut nostræ, hoc est Dunelmensis ecclesiæ monachus Suardebrandus qui nuper, episcopatum Wilhelmo administrante, defunctus est, sæpius se vidisse attestatus est.* Walter. de Wittlesey scribit brachium allatum ad monasterium Petri de Burgo per Winegotum de Bebeberch. Ingulfus ad a. 1018. [p. 891. Savile] meminit prioris qui tempore Danicarum cladium aufugit a Petriburgo cum nonnullis fratribus, assumpto secum brachio s. Oswaldi r. ad insulam de Heli. Ostensum tamen est in Petriburgo post multos annos r. Stephano, Alexandro ep. Lincoln, &c. S.

26. *Acha*] Quæ præter Anfridum [v. Eanfridum] et Osualdum alios quinque filios, Osuium, Oslafum, Florilego Osam dictum, Osuidum, Oslacum et Offam, unamque filiam nomine Æbbam abbatissam de Coldingham r. Ædilfrido peperit. Fl. Vigorn. S.

32. *eo tempore*] Tacente Beda de anno adventus Birini, variant hic, ut semper, auctores. Ego Chronicon Saxonicum præcipue secutus sum, non solum quod ubivis alios post Bedam historicos auctoritate superet, sed præcipue quod in rebus Occid. Saxon. peculiarem fidem mereatur, cum ab incola illius regni, ut notat Whartonus, scripta fuerit. S.

ib. *Gevissæ*] Saxonicum est pro *Occidentalium.* Sic *Visigothi,* præposita tantum Saxonica expletiva *Ge.* S.

ibidem paganissimos inveniret, utilius esse ratus est ibi potius verbum prædicare, quam [k]ultra progrediens, eos quibus prædicare deberet, inquirere.

[A.D.635.] Cynegilsi baptismus.

Itaque evangelizante illo in præfata provincia, cum rex ipse catechizatus, fonte baptismi cum sua gente ablueretur, contigit tunc temporis sanctissimum ac victoriosissimum regem Nordanhymbrorum Osualdum adfuisse, eumque de lavacro exeuntem suscepisse, ac pulcherrimo prorsus et Deo digno consortio, cujus erat filiam accepturus in conjugem, ipsum prius secunda generatione Deo [l]dicatum sibi accepit in filium. Donaverunt autem ambo reges eidem episcopo civitatem quæ vocatur [m]Dorcic, ad [n]faciendum inibi sedem episcopalem; ubi factis dedicatisque ecclesiis, multisque ad Dominum pio ejus labore populis advocatis, migravit ad Dominum, sepultusque est in eadem civitate, et post annos multos, Hædde episcopatum agente, translatus inde in Ventam civitatem, atque in ecclesia beatorum apostolorum Petri et Pauli positus est.

Sedes Dorcic.

[A.D.643.] Coinvalch.

Defuncto autem et rege, successit in regnum filius ejus Coinualch, qui et fidem ac sacramenta regni cælestis suscipere renuit, et non multo post etiam regni terrestris potentiam perdidit. Repudiata enim sorore Pendan regis Merciorum quam duxerat, aliam accepit uxorem: ideoque bello petitus, ac regno privatus ab illo, secessit ad regem Orientalium Anglorum, cui nomen erat Anna: apud quem triennio exulans fidem cognovit ac suscepit [o]veritatis. Nam et ipse apud quem exulabat rex erat vir bonus, et bona ac sancta sobole felix, ut in sequentibus docebimus.

Agilberct episcopus.

Cum vero restitutus esset in regnum Coinualch, venit in

[k] *ultro* V. [l] *dedicatum* V.G. [m] *Dorcinca*, *Dorkecæster* V. [n] *faciendum* V.G. [o] *veritatem* V.

8. *ambo reges*] Osualdus enim habuit per utrumque regnum superius dominium, sicut dicit Beda capite præcedente. Ita Ædilberctus et Saberctus reges in Paulino templo consentierunt ii. 3. S. Multi fuerunt subreguli inter reges Anglorum. Ita Egrice partem regni Sigbercti tenuit in Orientalibus Anglis, infr. 18; Sighere et Sebbi reguli Orientalium Saxonum Vulfhere subjecti sunt, infr. 30; subreguli acceperunt regnum Occidentalium Saxonum infr. iv. 12.

9. *Dorcic*] Dorchester in agro Oxoniensi ad Tamesis confluentes; altera enim est ejusdem nominis pagi Dorsetensis villa. Nota etiam quod hæc regio licet postea ad Mercios transiret, tunc tamen Occid. Saxonum regibus paruit. Fuit Occid. Sax. primo unus episcopus, nempe ille in Dorcic; mox duo, unus in Wintonia, alter in Scireburnia. His duobus, tempore r. Edwardi tres additi, Wellensis, Cridiensis, Cornubiensis, nec multo post Sextus in Ramesburia. W. Malm. de Pont. iii. Mansit hic sedes episcopalis ad Gulielmi primi tempora, quando a Remigio episcopo Lincolniam translata est. S.

12. *translatus*] Hedde fuit monachus et abbas de Streanesbalch, de cujus successione in episcopatu vide iv. 12. Is sedem transtulit de Dorcacestria, una cum corpore s. Birini ad Wintoniam a. 683. pontificatus sui decimo, nisi male numerent annales breves Winton. Angl. Sacr. i. 193. Ex hac translatione infinitæ postea lites ortæ inter monachos Winton., et canonicos Dorcic. sub annum 1224. Celebratur memoria s. Birini 3 Dec. S.

14. *Defuncto*] Cenwalh successit A. D. 643, regno pulsus est A. D. 645, et restitutus A. D. 648. Chron. Sax. Florent. Vig. Primo autem anno regni sui A. D. 643, fundavit ecclesiam s. Petri Wintoniæ. Chron. Sax. Flor. Vig. &c.

provinciam de Hibernia pontifex quidam, nomine Agilberctus, natione quidem Gallus, sed tunc legendarum gratia Scripturarum in Hibernia non parvo tempore demoratus, conjunxitque se regi, sponte ministerium prædicandi adsumens: cujus eruditionem atque industriam videns rex, rogavit eum, accepta ibi sede episcopali, suæ genti manere pontificem. Qui precibus ejus adnuens, multis annis eidem genti sacerdotali jure præfuit. Tandem rex, qui Saxonum tantum linguam noverat, pertæsus barbaræ loquelæ, subintroduxit in provinciam alium suæ linguæ episcopum vocabulo Vini, et ipsum in Gallia ordinatum; dividensque in duas parochias provinciam, huic in civitate Venta, quæ a gente Saxonum Vintancæstir appellatur, sedem [p] episcopalem tribuit: unde offensus graviter Agilberctus, quod [q] hoc ipso inconsulto ageret rex, rediit Galliam, et accepto episcopatu Parisiacæ civitatis, ibidem senex ac plenus dierum obiit. Non multis autem annis post abscessum ejus a Brittania transactis, pulsus est [r] Vini ab eodem rege de episcopatu; qui secedens ad regem Merciorum, vocabulo Vulfheri, emit pretio ab eodem sedem Lundoniæ civitatis, ejusque episcopus usque ad vitæ suæ terminum mansit. Sicque provincia Occidentalium Saxonum tempore non pauco absque præsule fuit.

Vini episcopus,

pulsus.

Quo etiam tempore rex præfatus ipsius gentis, gravissimis regni sui damnis sæpissime ab hostibus adflictus, tandem ad memoriam reduxit, quod [s] eum pridem perfidia regno [t] pulerit, [u] fides agnita Christi in regnum revocaverit: intellexitque quod etiam [x] tunc destituta pontifice provincia, recte pariter divino fuerit destituta præsidio. Misit ergo legatarios in
111 Galliam ad Agilberctum, summissa illum satisfactione deprecans ad episcopatum suæ gentis redire. At ille se excusans, et eo venire non posse contestans quia episcopatu propriæ civitatis ac parochiæ teneretur adstrictus; ne tamen obnixe petenti nil ferret auxilii, misit pro se illo presbyterum Leutherium, nepotem suum, qui ei, si vellet, ordinaretur episcopus; dicens quod ipse eum dignum esse episcopatu judicaret. Quo honorifice a populo et a rege suscepto, rogaverunt Theodorum, tunc archiepiscopum Doruvernensis ecclesiæ, ipsum sibi antistitem consecrari: qui consecratus in ipsa civitate, multis annis episcopatum Gevissarum, e synodica sanctione, solus sedulo moderamine gessit.

Agilberct rearcessitus.

[A.D.670.]

p *episcopatus* V. q *hæc* V.G. r *et Vini* V. s *quem* V.
t *depulerit* V. u *fide* V. x *etiam quod destituta tunc etiam* V.

33. *rediit*] Agilberchti reditum in Galliam non pono ante a. 664, quod eo anno synodo Pharensi interfuit. iii. 25. S. Chronicon Sax. et Florentius ad A. D. 660 ponunt. Matth. Westm. ad 661. Conf. infr. ad 26.

35. *Vini emit*] Unde post mortem in serie episcoporum Londinensium non meruit recenseri. M. Westm. a. 666. S.

7. *consecratus*] A. D. 670. secundum Chronicon, quod eum *Hlodhere* vocat.
ib. *in ipsa civitate*] Vide iv. 12. S.

CAP. VIII.

Ut Rex Cantuariorum Earconberct idola destrui præceperit; et de filia ejus Earcongota, et propinqua Ædilbergæ, sacratis Deo virginibus.

A. D. 640. Earconberct.

ANNO Dominicæ incarnationis sexcentesimo quadragesimo, Eadbald rex Cantuariorum transiens ex hac vita, Earconbercto filio regni gubernacula reliquit: quæ ille suscepta viginti quatuor annis et aliquot mensibus nobilissime tenuit. Hic primus regum Anglorum in toto regno suo idola relinqui ac destrui, simul et jejunium quadraginta dierum observari principali auctoritate præcepit. Quæ ne facile a quopiam posset contemni, in transgressores dignas et competentes punitiones proposuit. Cujus filia Earcongota, ut condigna parenti soboles, magnarum fuit virgo virtutum, [y] serviens Domino in monasterio quod in regione Francorum constructum est ab abbatissa nobilissima, vocabulo Fara, in loco qui dicitur In Brige. Nam eo tempore necdum multis in regione Anglorum monasteriis constructis, multi de Brittania [z] monachicæ conversationis gratia, Francorum vel Galliarum monasteria adire solebant; sed et filias suas eisdem erudiendas, ac sponso cælesti copulandas mittebant; maxime in Brige et in Cale, et in Andilegum monasterio: inter quas erat Sæthryd, filia uxoris Annæ regis Orientalium Anglorum, cujus supra memi-

Earcongota.

Fara.

y *semper* V, *indesinenter semper serviens* V.G. z *monasticæ* V.

21. *Fara*] Quæ Burgundofara dicitur i. e. nobili fara, seu familia apud Burgundos genita. De hujus virtutibus librum scripsit Jonas monachus Bobiensis, insertum editionibus Operum Bedæ, t. iii. et a Surio et Mabillonio denuo editum. S. Vid. Mabillon Annal. Bened. xii. 5. vol. i. p. 343. &c.

22. *In Brige*] Tractus Briegius, sylva Brigensis, a qua sylva, provincia hodie Brie nomen accepit. In hac regione Fara cœnobium virginum condidit Eboriacense, quod a fundatrice Faremoustier adhuc dicitur. S. Mabill. xi. 10. p. 305.

25. *Cale*] Chelles in pago Parisiaco, quasi centum stadiis a Lutetia. Villa quondam regia, ad Matronam fluvium, in quo loco Bathildis [Balthildis] cœnobium sanctimonialum virginum construxit. S. Immo vetustum et dilapsum restituit, quod Chrodechildis Chlodovei magni conjux antea condiderat. Mabill. iv. 53. p. 111. et xiv. 54. p. 444.

ib. *Andilegum*] Prolixam de hujus loci situ notam dedit Chifletius, et quod mirum est, relicto vero, quem præ oculis habuit situ, falsum a longe quæsivit. Hadrianus enim Valesius in Notitia Galliarum, verbo Andeliacum vulgo Andeli sur Seine, monasterium Andilegum de quo loquitur Beda, nobis quasi digito monstravit. Refert enim ex codice regio hæc verba de s. Clotilde regina Francorum dicta; *Fecit et aliud monasterium super fluvium Sequanæ in loco qui dicitur Andeleius, non longe a muris civitatis Rotomagensis in nomine Dei genitricis.* Distat Rotomago 7 fere leucas, inquit Valesius, sed Mabillon. 4 tantum milliaria; et ante aliquot annos ex cella seu prioratu veteri, Benedictinarum abbatia evasit. Annus mortis tam s. Faræ, quam Earcongotæ ignotus. S. Conf. Mabill. v. 20, p. 123.

26. *Sæthryd.*] Hanc non agnoscit Florentius; qui præter Ædilbergam, (quam hic Beda filiam Annæ naturalem vocat,) recenset Sexburgam, Ætheldritham Eliensem abbatissam, (quam Beda Ædilthrydam vocat infr. iv. 19. 22.) et Withbergam quæ ejusdem monasterii sanctimonialis fuit. Geneal. p. 690.

27. *supra*] Cap. præcedente.

nimus, et filia naturalis ejusdem regis Ædilberg: quæ utraque cum esset peregrina, præ merito virtutum, ejusdem monasterii Brigensis est abbatissa constituta. Cujus regis filia major Sexburg, uxor Earconbercti regis Cantuariorum, habuit filiam Earcongotam, de qua sumus dicturi. Sexburg.

Earcongotæ obitus.

Hujus autem virginis Deo [a]dicatæ, multa quidem ab incolis loci illius solent opera virtutum et signa miraculorum usque hodie narrari. Verum nos de transitu tantum illius quo cælestia regna petiit, aliquid breviter dicere sufficiat. Inminente ergo die suæ vocationis, cœpit [b]circuire in monasterio casulas infirmarum Christi famularum, earumque [c]vel maxime, quæ vel ætate [d]provectæ, vel probitate erant morum insigniores: quarum se omnium precibus humiliter commendans, obitum proxime suum, quem revelatione didicerat, non celavit esse futurum: quam videlicet revelationem hujusmodi esse perhibebat: vidisse se albatorum catervam hominum idem monasterium intrare; hosque a se interrogatos quid quærerent, aut quid ibi vellent, respondisse quod ob hoc illo fuerint destinati, ut aureum illud numisma quod eo de Cantia venerat, secum adsumerent. Ipsa autem nocte, in cujus
112 ultima parte, id est, incipiente aurora, præsentis mundi tenebras transiens, supernam migravit ad lucem; multi de fratribus ejusdem monasterii, qui aliis erant in ædibus, jam manifeste se concentus angelorum psallentium audisse [e]referebant, sed et sonitum quasi plurimæ multitudinis monasterium ingredientis: unde mox egressi dignoscere quid esset, viderunt lucem cælitus emissam fuisse permaximam, quæ sanctam illam animam carnis vinculis absolutam, ad æterna patriæ cælestis gaudia [f]ducebat. Addunt et alia, quæ [g]ipsa nocte in monasterio eodem divinitus fuerint ostensa miracula: sed hæc nos ad alia tendentes suis narrare permittimus. Sepultum est autem corpus venerabile virginis et sponsæ Christi, in ecclesia beati protomartyris Stephani: placuitque post diem tertium, ut lapis quo monumentum tegebatur, amoveretur, et altius ipso in loco reponeretur: quod dum fieret, tantæ fragrantia[h] suavitatis ab imis ebullivit, ut cunctis qui adstabant fratribus ac sororibus, quasi opobalsami cellaria esse viderentur aperta.

Ædilbergæ sepulchrum.

Sed et matertera ejus, de qua diximus, Ædilberg, et ipsa Deo dilectam perpetuæ virginitatis gloriam in magna corporis continentia conservavit: quæ cujus esset virtutis, magis post mortem claruit. Cum enim esset abbatissa, cœpit facere in monasterio suo ecclesiam in honorem omnium apostolorum, in qua suum corpus sepeliri cupiebat. Sed cum opus idem

a *dedicatæ* V. b *circumire* V. c *vel* om. V.G. d *provecta* V. e *referebant, et sonitum* V. f *deducebat* V. g *in ipsa* V.G. h *flagrantiæ suavitas* V.

29. *Sexburg*] Conf. infr. iv. 19.

ad medium ferme esset perductum, illa ne hoc perficeret, morte prærepta est, et in ipso ecclesiæ loco ubi desiderabat, condita. Post cujus mortem fratribus alia magis curantibus, intermissum est hoc ædificium annis septem, quibus completis, statuerunt ob nimietatem laboris, hujus structuram ecclesiæ funditus relinquere; ossa vero abbatissæ illo de loco elevata in aliam ecclesiam, quæ esset perfecta ac dedicata transferre. Et aperientes sepulcrum ejus, ita intemeratum corpus invenere, ut a corruptione concupiscentiæ carnalis erat inmune: et ita denuo lotum, atque aliis vestibus indutum, transtulerunt illud in ecclesiam beati Stephani martyris; cujus videlicet natalis ibi solet in magna gloria celebrari die nonarum Juliarum.

CAP. IX.

Ut in loco in quo occisus est rex Osuald, crebra sanitatum miracula facta; utque ibi primo jumentum cujusdam viantis, ac deinde puella paralytica sit curata.

Osualdi r. cædes. REGNAVIT autem Osuald Christianissimus rex Nordanhymbrorum novem annis, adnumerato etiam illo anno, quem et feralis impietas regis Brittonum, et apostasia demens regum Anglorum detestabilem fecerat. Siquidem, ut supra docuimus, unanimo omnium consensu firmatum est, ut nomen et memoria apostatarum de catalogo regum Christianorum prorsus aboleri deberet, neque aliquis regno eorum annus adnotari. Quo completo annorum curriculo occisus est commisso gravi prælio, ab eadem pagana gente paganoque rege Merciorum, a Aug. d. 5. A.D. 642. quo et prædecessor ejus Æduini peremptus fuerat, in loco Maserfelth. qui lingua Anglorum nuncupatur Maserfelth, anno ætatis suæ trigesimo octavo, die quinto mensis Augusti.

Cujus quanta fides in Deum, quæ devotio mentis fuerit, Miracula. etiam post mortem, virtutum miraculis claruit. Namque in loco ubi pro patria dimicans a paganis interfectus est, usque hodie sanitates infirmorum et hominum et pecorum celebrari non desinunt. Unde contigit ut pulverem ipsum ubi corpus ejus in terram corruit, multi auferentes, et in aquam mitten- 113

34. *ut supra*] Vide hujus libri caput primum. S.

40. *Maserfelth*] Duo comitatus hunc locum sibi clamant. Lancastria juxta Winwicum nomen loci Maserfelth exhibuit, et inscriptionem in ecclesia Winwici ab antiquo conservatam, non omisso argumento quod in Nordanhymbrorum regno situm habeat, ubi Penda Osualdum aggressus est. Salopia vero suam etiam habet Maserfeldam hodie Oswestre sive Oswaldstre, qui Brittanice Crux Osualdi dicitur, atque in eo comitatu pugnatum, quia nempe Osualdus eum a Penda nuper devicto ceperat. Ab hac sententia stat auctor Vitæ s. Osualdi apud Capgravium, auctoritatem ejus confirmante Cambdeno. Est autem Oswestre ab urbe Salopiæ septem fere miliaribus versus Walliam, a fossa r. Offæ miliario non plane dimidio. In quo quidem campo ecclesia quæ Candida Ecclesia dicitur in s. Oswaldi honore fundatur. Mon. Aug. i. p. 38. S.

ib. *quinto Augusti*] Quo etiam die memoria ejus in Martyrologio celebratur, Vide iv. 14. S.

tes, suis per [i]hæc infirmis multum commodi adferrent. Qui videlicet mos adeo increbuit, ut paulatim ablata exinde terra fossam ad mensuram staturæ virilis reddiderit. Nec mirandum in loco mortis illius infirmos sanari, qui semper dum viveret infirmis et pauperibus consulere, eleemosynas dare, opem ferre non cessabat. Et multa quidem in loco illo, vel de pulvere loci illius facta virtutum miracula narrantur: sed nos duo tantum quæ a majoribus audivimus, referre satis duximus.

Non multo post interfectionem ejus exacto tempore, contigit ut quidam equo sedens iter juxta locum ageret illum; cujus equus subito lassescere, consistere, caput in terram declinare, spumas ex ore demittere, et augescente dolore nimio, in terram cœpit ruere. [k]Desiluit eques, et stramine substrato cœpit exspectare horam, qua aut melioratum reciperet jumentum, aut relinqueret mortuum. At ipsum diu gravi dolore vexatum, cum diversas in partes se torqueret, repente volutando devenit in illud loci ubi rex memorabilis occubuit. Nec mora, quiescente dolore cessabat ab insanis membrorum motibus, et consueto equorum more, quasi post lassitudinem in diversum latus vicissim sese volvere, statimque exsurgens quasi [l]sanum per omnia, [m]virecta herbarum avidius carpere cœpit.

Quo ille viso, ut vir sagacis ingenii, intellexit aliquid miræ sanctitatis huic loco quo equus est curatus, inesse; et posito ibi signo, non multo post ascendit equum, atque ad hospitium quo proposuerat, accessit: quo dum adveniret, invenit puellam ibi, neptem patris-familias, longo paralysis morbo gravatam: et cum familiares domus illius, de acerba puellæ infirmitate ipso præsente quererentur, cœpit dicere ille de loco ubi caballus suus esset curatus. Quid multa? imponentes eam carro, duxerunt ad locum, ibidemque deposuerunt. At illa posita in [n]loco, obdormivit parumper; et ubi evigilavit, sanatam se ab illa corporis dissolutione sentiens, postulata aqua, ipsa lavit faciem, crines composuit, caput linteo cooperuit, et cum his qui se adduxerant, sana pedibus incedendo reversa est.

CAP. X.

Ut pulvis loci illius contra ignem valuerit.

[o]EODEM tempore venit alius quidam de natione Brittonum, ut ferunt, iter faciens juxta ipsum locum in quo præfata erat pugna completa; et vidit unius loci spatium cætero campo viridius ac venustius: cœpitque sagaci animo conjicere quod nulla esset alia causa insolitæ illo in loco viriditatis, nisi quia

Miraculum in incendio.

[i] *hoc* V.G. [k] *Desilivit* V. [l] *sanus* V. [m] *vireta* V. [n] *locum illum* V. [o] *Eo tempore* V.

ibidem sanctior cætero exercitu vir aliquis fuisset interfectus. Tulit itaque de pulvere terræ illius secum inligans in linteo, cogitans quod futurum erat, quia ad medelam infirmantium idem pulvis proficeret; et pergens itinere suo pervenit ad vicum quendam vespere, intravitque in domum in qua [p] vicani cœnantes epulabantur: et susceptus a dominis domus, resedit et ipse cum eis ad convivium, adpendens linteolum cum pulvere quem adtulerat, in una [q] posta parietis. Cumque diutius epulis atque ebrietati vacarent, accenso grandi igne in medio, contigit volantibus in altum scintillis, culmen domus, quod erat virgis contextum ac fœno tectum, subitaneis flammis impleri. Quod cum repente convivæ terrore confusi [r] conspicerent, fugerunt foras, [s] nil ardenti domui, jamjamque perituræ prodesse valentes. Consumpta ergo domo flammis, posta [t] solummodo in qua pulvis ille inclusus pendebat, tuta ab ignibus et intacta remansit. Qua visa virtute, mirati sunt valde; et perquirentes subtilius, invenerunt quia de illo loco adsumptus erat pulvis ubi regis Osualdi sanguis [u] fuerat effusus. Quibus patefactis ac diffamatis longe lateque miraculis, [x] multi per dies locum frequentare illum, et sanitatum ibi gratiam capere sibi suisque cœperunt.

CAP. XI. 114

Ut super reliquias ejus lux cælestis tota nocte steterit; et ut per eas sint dæmoniaci curati.

Miraculum in reliquiis. INTER quæ nequaquam silentio prætereundum reor, quid virtutis ac miraculi cælestis fuerit ostensum, cum ossa ejus inventa, atque ad ecclesiam in qua nunc servantur, translata sunt. Factum est autem hoc per industriam reginæ Merciorum Osthrydæ, quæ erat filia fratris ejus, [y] id est Osuiu qui post illum regni apicem tenebat, ut in sequentibus dicemus.

Beardaneu. Est monasterium nobile in provincia Lindissi, nomine Beardaneu, quod eadem regina cum viro suo Ædilredo multum diligebat, venerabatur, excolebat, in quo desiderabat honoranda patrui sui ossa recondere: cumque venisset carrum in quo eadem ossa ducebantur, incumbente vespera, in monasterium præfatum, noluerunt ea qui erant in monasterio libenter excipere: quia etsi sanctum eum noverant, tamen

[p] *vicini* V. [q] *uno poste* V. [r] *respicerent* V. [s] *nihil* V. [t] *postis—in quo* V. [u] *erat* V. [x] *multi locum* V. [y] *ejus Osuiu* V.

7. *Osthrydæ*] Conf. infr. iv. 21. Ædilredus Merciæ rex factus est A.D. 675: vid Chron. Sax. Itaque hæc facta sunt post eum annum. Denique interfecta fuit Osthryda, A.D. 697. Bed. Recapitulat. v. 24. Chr. Sax.

9. *Beardaneu*] *Bardney*. Prima hujus monasterii fundatio incerta, deletis adeo per Danos ejus munimentis. Ab antiquo tamen ad tantam magnitudinem emicuit, ut 300 monachos semel habuerit, et eorum abbas Lindesiæ dominus fuisse dicatur. Ejus restauratio debetur Waltero de Gaunt a. 1115. Mon. Ang. i. p. 142. S.

quia de alia provincia ortus fuerat, et super eos regnum acceperat, veteranis eum odiis etiam mortuum insequebantur. Unde factum est ut ipsa nocte reliquiæ adlatæ foris permanerent, tentorio [z]tantum majore supra carrum in quo inerant, extenso. Sed miraculi cælestis ostensio, quam reverenter [a]eæ suscipiendæ a cunctis fidelibus essent, patefecit. Nam tota [b]ea nocte columna lucis a carro illo ad cælum usque porrecta, omnibus pene ejusdem Lindissæ provinciæ locis conspicua stabat. Unde mane facto fratres monasterii illius, qui pridie abnuerant, diligenter ipsi petere cœperunt, ut apud se eædem sanctæ ac Deo dilectæ reliquiæ conderentur. Lota igitur ossa intulerunt in thecam, quam in hoc præparaverant, atque in ecclesia juxta honorem congruum posuerunt: et ut regia viri sancti persona memoriam haberet æternam, vexillum ejus super tumbam auro et purpura compositum adposuerunt, ipsamque aquam in qua [c]laverunt ossa, in angulo sacrarii fuderunt. Ex quo tempore factum est, ut ipsa terra quæ lavacrum venerabile suscepit, ad abigendos ex obsessis corporibus dæmones, gratiæ salutaris haberet effectum.

Ædilhild abbatissa.

Denique tempore sequente, cum præfata regina in eodem monasterio moraretur, venit ad salutandam eam abbatissa quædam venerabilis, quæ usque hodie superest, vocabulo Ædilhild, soror virorum sanctorum Ædilvini et Aldevini, quorum prior episcopus in Lindissi provincia, secundus erat abbas in monasterio quod vocatur Peartaneu, a quo non longe et illa monasterium habebat. Cum ergo veniens [d]illo, loqueretur cum regina, atque inter alia, sermone de Osualdo exorto, diceret quod et ipsa lucem nocte illa supra reliquias ejus ad cælum usque altam vidisset, adjecit regina quia de pulvere pavimenti in quo aqua lavacri illius effusa est, multi jam sanati essent infirmi. At illa petiit sibi portionem pulveris salutiferi dari; et accipiens, [e]inligatam panno con-

[z] *tamen* V. [a] *ea suspienda* V. [b] *ipsa nocte* V. [c] *laverant* V. [d] *illuc* V. [e] *illigatum* V.

14. *regnum acceperat.*] Beardaneu, ad orientem a Lindcolnia, in Mercia fuit: jam vero Oswald rex Northumbriæ partem hanc Merciæ armis ceperat: hoc testati sunt monachi, *super eos regnum acceperat.* Provinciam recepisse videtur Penda occiso Oswaldo: exinde Merciorum fuit usque ad pugnam Winvaed, A. D. 655. infr. 24: tum per tres annos Northumbris subjecta, mox a Vulfhere recuperata est; qui sub finem vitæ suæ bello victus ab Egfrido rege Northumbriæ, eam iterum amisit. Conf. infr. iv. 12. Ædilredus, qui post Vulfherum regnavit A. D. 675, gener fuit Oswiu, atque ideo frater Egfridi: renovatum tamen est bellum inter eos ad Trentam: vid Chr. Sax. A. D. 679. Hoc odium fortasse causa fuit necis Osthrydæ, A. D. 697. Anno demum 704, Ædilredus regnum reliquit, et monachatum suscipit. Bed. Recapitul. Chron. Sax.

31. *Ædelvini*] Conf. infr. 27. et iv. 12.

33. *Peartaneu*] Vide supra ii. 16. S.

didit in capsella, et rediit. Transacto autem tempore aliquanto, cum esset in suo monasterio, venit [f] illic quidam hospes, qui solebat nocturnis sæpius horis repente ab inmundo spiritu gravissime vexari: qui cum benigne susceptus post cœnam in lecto membra posuisset, subito a diabolo arreptus, [g] clamare, dentibus frendere, spumare, et diversis motibus cœpit membra torquere. Cumque a nullo vel teneri vel ligari potuisset, cucurrit minister, et pulsans ad ostium, nunciavit abbatissæ. At illa aperiens januam monasterii, exivit ipsa cum una sanctimonialium feminarum ad locum virorum; et evocans presbyterum, rogavit secum venire ad patientem. Ubi cum venientes viderent multos adfuisse qui vexatum tenere et motus ejus insanos comprimere conati, nequaquam valebant, dicebat presbyter [h] exorcismos, et [i] quæque poterat pro sedando miseri furore agebat. Sed nec ipse, quamvis 115
multum laborans, proficere aliquid valebat. Cumque nil salutis furenti superesse videretur, repente venit in mentem abbatissæ pulvis ille præfatus, statimque jussit ire ministram, et capsellam in qua erat, adducere. Et cum illa adferens quæ jussa est, intraret atrium domus, in cujus interioribus dæmoniosus torquebatur, conticuit ille subito, et quasi in somnum laxatus deposuit caput, membra in quietem omnia composuit. Conticuere omnes intentique ora tenebant, quem res exitum haberet solliciti exspectantes. Et post aliquantum horæ spatium, resedit qui vexabatur, et graviter suspirans: *Modo*, inquit, *sanum sapio, recepi enim sensum animi mei.* At illi sedulo sciscitabantur quomodo hoc contigisset. Qui ait: *Mox ut virgo hæc cum capsella quam portabat, adpropinquavit atrio domus hujus, discessere omnes qui me premebant spiritus maligni, et me relicto nusquam comparuerunt.* Tunc dedit ei abbatissa portiunculam de pulvere illo; et sic data oratione a presbytero [k] illo, noctem quietissimam [l] duxit: neque aliquid ex [m] eo tempore nocturni timoris aut vexationis ab antiquo hoste pertulit.

CAP. XII.

Ut ad tumbam ejus sit puerulus [n] e febre curatus.

Miraculum in febri.

SEQUENTE dehinc tempore fuit in eodem monasterio puerulus quidam longo febrium incommodo graviter vexatus: qui cum die quodam sollicitus horam accessionis exspectaret, ingressus ad eum quidam de fratribus: *Vis*, inquit, *mi nate, doceam te quomodo cureris ab [o] hujus molestia languoris? Surge,*[p] *ingredere ecclesiam, et accedens ad sepulcrum Osualdi, ibi reside, et*

[f] *illuc* V.G. [g] *inclamare* V.G. [h] *exorcismum* V. [i] *quæcunque* V.G. [k] *illo* om. V.G. [l] *illam quietissimam* V. *quietissimam illam* G. [m] *ex toto nocturni* V. [n] *a* V. [o] *hujusmodi* V. [p] *surge inquit.*

6. *Conticuere* &c.] Virg. Æn. ii. 1.

quietus manens adhære tumbæ. Vide ne exeas inde, nec de loco movearis, donec hora recessionis febrium transierit. Tunc ipse intrabo, et educam te inde. Fecit ut ille suaserat, sedentemque[q] ad tumbam sancti, infirmitas tangere nequaquam præsumpsit; [r]quin in tantum timens aufugit, ut nec secunda die, nec tertia, neque umquam exinde eum auderet contingere. Quod ita esse gestum qui referebat mihi frater inde adveniens adjecit, quod eo adhuc tempore quo mecum loquebatur, superesset in eodem monasterio jam juvenis ille, in quo tunc puero factum erat hoc miraculum sanitatis. Nec mirandum preces regis illius jam cum Domino regnantis, multum valere apud eum qui temporalis regni quondam gubernacula tenens, magis pro æterno regno semper laborare ac deprecari solebat.

Denique ferunt quia a tempore matutinæ laudis sæpius ad diem usque in orationibus perstiterit, atque ob crebrum morem orandi, sive gratias agendi Domino semper ubicumque sedens, supinas super genua sua manus habere solitus sit. Vulgatum est autem, et in consuetudinem proverbii versum, quod etiam inter verba orationis vitam finierit. Nam cum armis et hostibus circumseptus, jamjamque videret se esse perimendum, oravit[s] pro animabus exercitus sui. Unde dicunt in proverbio: *Deus miserere animabus, dixit Osuald cadens in terram.* Preces regis.

Ossa igitur illius translata et condita sunt in monasterio [t]quo diximus: porro caput et manus cum brachiis a corpore præcisas, jussit rex qui occiderat, in stipitibus suspendi. Quo post annum veniens cum exercitu successor regni ejus [u]Osuiu, abstulit ea, et caput quidem in cœmeterio Lindisfarnensis ecclesiæ: in regia vero civitate manus cum brachiis condidit. Translatio reliquiarum s. Osualdi.

116

CAP. XIII.

Ut in Hibernia sit quidam per reliquias ejus a mortis articulo revocatus.

Nec solum inclyti fama viri Brittaniæ fines lustravit universos, sed etiam trans oceanum longe radios salutiferæ lucis spargens, Germaniæ simul et Hiberniæ partes attigit. Deni- Miracula apud Fresones.

q *eum ad* V.G. r *quoniam* V. s *oravit ad Dominum pro—* V.G.
t *quod* V.G. u *Osuin* V.

39. *Ossa*] Tempore Danicarum irruptionum a. 910 ossa s. Oswaldi a Beardeneia ad Glocestriam translata dicuntur, curante Ædilredo Merciorum rege, [leg. *duce:* conf. Brompton, p. 833.] Sim. Dun. Brompt. Infinita vero sunt loca non solum in Anglia, sed in Belgio etiam, et Hibernia, quæ reliquias s. Osualdi vendicant, ut plures legendæ earum disquisitioni non sufficerent. S.

40. *caput*] Ab omnibus, ut puto, concessum est caput s. Oswaldi postea repositum in loculo cum corpore s. Cuthberti, et cum eo tandem Dunelmiam delatum et inter brachia ejus inventum. Vide W. Malm. de Pontif. lib. iii., [p. 276. 278.] in Edmundo et Ranulpho episcopis Dunelm. S.

43. *manus cum brachiis*] Vide hujus libri caput sextum. S.

que reverentissimus antistes Acca solet referre, quia cum Romam vadens, apud sanctissimum Fresonum gentis [x]archiepiscopum Vilbrordum cum suo antistite Vilfrido moraretur, crebro eum audierit, de mirandis quæ ad reliquias ejusdem reverentissimi regis in illa provincia gesta fuerint, narrare.

In Hibernia.

Sed et in Hibernia cum presbyter adhuc peregrinam pro æterna patria duceret vitam, rumorem sanctitatis [y]illius in ea quoque insula longe lateque jam percrebuisse ferebat: e quibus unum quod inter alia retulit miraculum, præsenti nostræ Historiæ inserendum credidimus.

Tempore, inquit, *mortalitatis quæ Brittaniam Hiberniamque lata strage vastavit, percussus est ejusdem clade pestis inter alios scholasticus quidam de gente Scottorum, doctus quidem vir studio literarum; sed erga curam perpetuæ suæ salvationis nihil omnino studii et industriæ gerens: qui cum se morti proximum videret, timere cœpit et pavere, ne mox mortuus, ob merita scelerum ad inferni claustra raperetur: clamavitque me, cum essem in* [z]*vicino positus, et inter ægra tremens suspiria, flebili voce talia mecum querebatur: Vides, inquit, quia jamjamque*[a] *crescente corporis molestia ad articulum subeundæ mortis compellor: nec dubito me post mortem corporis statim ad perpetuam animæ mortem rapiendum, ac infernalibus subdendum esse tormentis: qui tempore non pauco inter studia divinæ lectionis, vitiorum potius implicamentis quam divinis solebam servire mandatis. Inest autem animo, si mihi pietas superna aliqua vivendi spatia donaverit, vitiosos mores corrigere, atque ad imperium divinæ voluntatis totam ex integro mentem vitamque transferre. Verum novi non hoc esse meriti mei, ut inducias vivendi vel accipiam vel me accepturum esse confidam, nisi forte misero mihi et indigno* [b]*venia, per auxilium eorum qui illi fideliter servierunt, propitiari dignatus fuerit. Audivimus autem et*[c] *fama celeberrima, quia fuerit in gente vestra rex mirandæ sanctitatis, vocabulo Osuald, cujus excellentia fidei et virtutis, etiam post mortem, virtutum frequentium operatione claruerit: precorque, si aliquid reliquiarum illius penes te*[d] *habes, adferas mihi, si forte mihi Dominus per ejus meritum misereri voluerit. At* [e]*ego respondi: Habeo quidem de ligno, in quo caput ejus occisi a paganis infixum est; et, si firmo corde credideris, potest divina pietas per tanti* [f]*meritum viri, et hujus vitæ spatia longiora concedere, et ingressu te vitæ perennis*

[x] *Episcopum* V. [y] *ejus* V. [z] *vicinia* V. [a] *jam crescente* V. [b] *veniam* V. tacite St. G. [c] *fama est creberrima* V. [d] *te depositum habes* V. [e] Ita cod. Mor. V.G. *ergo* inconsulto S. St. [f] *merita* V.

6. *Vilbrordum*] Conf. infr. v. 10.
14. *Tempore mortalitatis*] Videtur ea esse quæ ab A. D. 664 cœpit. Conf. Chron. Sax. et infr. 27. &c.

dignum reddere. Nec moratus [g]*ille, integram se in hoc habere fidem respondebat.*

Tunc benedixi aquam, et astulam roboris præfati inmittens obtuli ægro potandum. Nec mora, melius habere cœpit, et convalescens ab infirmitate, multo deinceps tempore vixit: totoque ad Deum corde et opere conversus, omnibus ubicumque perveniebat, clementiam pii Conditoris, et fidelis ejus famuli gloriam prædicabat.

117

CAP. XIV.

Ut defuncto Paulino, Ithamar pro eo Hrofensis ecclesiæ præsulatum susceperit; et de humilitate mirabili regis Osuini, qui ab Osuiu crudeli cæde peremptus est.

TRANSLATO ergo ad cælestia regna Osualdo, suscepit regni terrestris sedem pro eo frater ejus Osuiu, juvenis triginta circiter annorum, et per annos viginti octo laboriosissime tenuit. Impugnatus [h]videlicet et ab ea quæ fratrem ejus occiderat pagana gente Merciorum, et a filio quoque suo Alchfrido, necnon et a fratruo, id est, fratris sui qui ante eum regnavit filio [i]Oidilvaldo. A.D. 642. Osuiu rex Nordh.

Cujus anno secundo, hoc est, ab incarnatione Dominica anno sexcentesimo quadragesimo quarto, reverentissimus pater Paulinus, quondam [k]quidem Eburacensis, sed tunc Hrofensis episcopus civitatis, transivit ad Dominum sexto iduum Octobrium die: qui decem et novem annos, menses duos, dies viginti unum episcopatum tenuit; sepultusque est in [l]secretario beati apostoli Andreæ, quod rex Ædilberct a fundamentis in eadem Hrofi civitate construxit. In cujus locum Honorius archiepiscopus ordinavit Ithamar, oriundum Oct. d. 10. A.D. 644. Paulini transitus. Ithamar.

[g] *illi* V. [h] *videlicet a pagano rege Penda, et* V.G. [i] *Adilvaldo.*
[k] *quondam Eboracensis* V. [l] *sacrario* V.

6. *frater ejus*] Nescio unde quidam scripserunt Osuium fuisse Ædilfridi filium nothum, contra omnem Historicorum fide dignorum auctoritatem. S.

9. *Oidilvaldo*] Hic rex fuit Deiræ, vid. infr. 23, et a Merciorum partibus stetit in bello contra Osuiu, A.D. 655, quamvis se pugnæ subtraxit, infr. 24: quod indicio est Deiros et Bernicios nondum penitus in unum populum coaluisse quemadmodum dictum est supra 6.

13. *decem et novem annos*] Temere Whartonus, Ang. Sacr. i. p. 329, Bedam hic corrigendum putat, substituendo undecim annos pro decem et novem: non animadverso quod præter undecim annos quibus ecclesiæ Hrofensi præfuit ab a. 633 ad a. 644, effluxerant octo anni quibus Eburacæ sedit ab a. 625, ad mortem Æduini r. a. 633. Beda enim non dicit 19 annos quibus sedi præfuit, ut Whartonus male legit, sed quibus episcopatum tenuit. S.

14. *sepultus*] Tempore Gundulfi episcopi Lanfrancus archiep. veterem ecclesiam beati Andreæ funditus destruxit, novamque basilicam condidit, et ossa s. Paulini de terra levata, in scrinio honorifice collocavit. Factum id quarto iduum Januarii: quo die in ecclesia Hrofensi annua ejus memoria stata solemnitate celebratur. S.

ib. *rex Ædilberct*] Conf. sup. ii. 3.

16. *Ithamar*] Hunc primum fuisse Anglorum de genere episcopum animadvertit Whartonus Angl. Sacr. i. p. 329.

quidem de gente Cantuariorum, sed vita et eruditione antecessoribus suis æquandum.

Osuini cædes.

Habuit autem Osuiu primis regni sui temporibus consortem regiæ dignitatis, vocabulo Osuini, de stirpe regis Æduini, hoc est, filium Osrici, de quo supra retulimus, virum eximiæ pietatis et religionis: qui provinciæ [m]Derorum in maxima omnium rerum affluentia, et ipse amabilis omnibus præfuit. Sed nec cum eo ille qui cæteram Transhumbranæ gentis partem ab aquilone, id est, Berniciorum provinciam regebat, habere pacem potuit; quin potius ingravescentibus causis dissensionum miserrima hunc cæde peremit. Siquidem congregato contra invicem exercitu, cum videret se Osuini cum illo qui plures habebat auxiliarios, non posse bello confligere, ratus est utilius tunc [n]demissa intentione bellandi, servare se ad tempora meliora. Remisit ergo exercitum quem congregaverat, ac singulos domum redire præcepit, a loco qui vocatur Vilfaræsdun, id est, Mons Vilfari, et est a vico Cataractone decem ferme millibus passuum contra solstitialem occasum secretus: divertitque ipse cum uno tantum milite [o]sibi fidelissimo, nomine [p]Tondheri, celandus in domo comitis Hunvaldi, quem etiam ipsum sibi amicissimum autumabat. Sed, heu, proh dolor! longe aliter erat: nam ab eodem comite proditum eum [q]Osuiu, cum præfato ipsius milite per præfectum suum Ædiluinum detestanda omnibus morte interfecit. Quod factum est die decima [r]tertia kalendarum Septembrium, anno regni ejus nono, in loco qui dicitur Ingetlingum; ubi

Vilfaræsdun.

Aug. d. 20. A. D. 651.

Ingetlingum mon.

m *Deirorum* V. n *dimissa* V.G. Conf. infra, ad iv. 5. o *suo* V. p *Condheri* V. q *Osuin* V. r *quarta decima* V.

19. *Osrici*] Osric filius fuit Alfrici, qui patruus fuit Ædvini itaque frater Ællæ: ejus filius Osuini in Deirorum provincia regnare cœpit, A.D. 645, et septem annis eidem præfuit. Flor. Vig. 645. et Geneal.

28. *Vilfaræsdun*] Hunc locum quamvis accurate satis a Beda descriptum invenire non possum. Conjecturam misit Vir doctus Ellerton fuisse; Cujus quidem nominis plures sunt loci in ea regione, omnes tamen Cataractæ propiores quam ut ad situm a Beda datum accommodentur. Chronicon MS. Dunelm. Wolfrethdon vocat, sed nihil inde colligendum est, neque enim datur ibi locus ejus nominis, neque si daretur, ab antiqua lectione recedendum esset ex nuperiorum MSS. auctoritate. S.

34. *decimo tertio*] Unde ad hunc diem in margine Martyrologii Dunelm. *In Brittaniis natalitiæ s. Osuini regis et martyris.* Male Matth. Paris, *Decimo*. S.

35. *Ingetlingum*] Hodie Gilling prope Richmont. Monasterii ibidem nulla restant vestigia. Sed conditum fuit ab Eanfleda Osuiu uxore, et Osuini propinqua, eique præpositus abbas Trumhere Osuini consanguineus, de quo vide postea iii. 21. 24. S. Osuini corpus ad Tinemutham delatum jacuit donec revolutionibus temporum oblivioni daretur. Tandem a. 1065 tempore Thostii comitis, et Ægiluini præsulis Dunelm. non sine revelatione a rege ipso, sarcophagum lapideum inventum est in oratorio b. Mariæ Virg. transactis a sepultura ejus annis 415, et ossa in scrinio cum magno honore collocata. Historiam vide in MS. vita s. Osuini. Bibl. Cott. Julius A. 10. et apud Matth. Westm. a. 1110. Richardus abbas s. Albani transtulit Osuini reliquias ab antiquo oratorio in novum feretrum. Idem Florileg. Interea tamen monachi Girvenses ossa s. Osuini ad se in Girvum transferentes, postquam Waltheof comes Northymbriæ eis ecclesiam s. Mariæ et Osuini dedisset, secum non parvo tempore habuerunt,

118 postmodum castigandi hujus facinoris gratia, monasterium constructum est: in quo pro utriusque regis, et occisi videlicet, et ejus qui occidere jussit, animæ redemptione [s]cotidie Domino preces offerri deberent.

Osuini r. indoles.

Erat autem rex Osuini et aspectu venustus, et statura sublimis, et affatu jucundus, et moribus civilis, et manu omnibus, [t]id est, nobilibus simul atque ignobilibus largus: unde contigit ut ob regiam ejus et animi, et vultus, et meritorum dignitatem ab omnibus diligeretur, et undique ad ejus ministerium de cunctis prope provinciis viri etiam nobilissimi concurrerent. Cujus inter cæteras virtutis [u]et modestiæ, et, ut ita dicam, specialis benedictionis glorias, etiam maxima fuisse fertur humilitas, ut uno probare sat erit exemplo.

Donaverat equum optimum antistiti Aidano, in quo ille quamvis ambulare solitus, vel amnium fluenta transire, vel si alia quælibet necessitas insisteret, viam peragere posset: cui cum parvo interjecto tempore pauper quidam occurreret eleemosynam petens, desiliens ille præcepit, equum, ita ut erat stratus regaliter, pauperi dari: erat enim multum misericors, et cultor pauperum, ac velut pater miserorum. Hoc cum regi esset relatum, dicebat episcopo, cum forte ingressuri essent ad prandium: *Quid voluisti, domine antistes, equum regium, quem te conveniebat* [x]*proprium habere, pauperi dare? Nunquid non habuimus equos viliores plurimos, vel alias species quæ ad pauperum dona sufficerent, quamvis illum eis equum non dares, quem tibi specialiter possidendum elegi?* Cui statim episcopus: *Quid loqueris*, inquit, *rex?* [y]*Numquid tibi carior est ille filius equæ, quam ille filius Dei?* Quibus dictis intrabant ad prandendum. Et episcopus quidem residebat in suo loco. Porro rex, venerat [z]enim de venatu, cœpit consistens ad focum calefieri cum ministris: et repente inter calefaciendum recordans verbum quod dixerat illi antistes, discinxit se gladio suo, et dedit illum ministro, festinusque accedens ante pedes episcopi conruit, postulans ut sibi placatus esset, *Quia nunquam*, inquit, *deinceps aliquid loquar de hoc, aut judicabo quid vel quantum de pecunia nostra filiis Dei tribuas:* quod videns episcopus, multum pertimuit, ac statim exsurgens levavit eum, promittens se multum illi esse placatum, dummodo ille residens ad epulas tristitiam deponeret. Dumque rex jubente ac postulante episcopo, lætitiam reciperet, cœpit e contra episcopus tristis usque ad lacrymarum profusionem effici. Quem dum presbyter suus lingua [a]sua patria, quem

[s] *quotidie* V. St. G. [t] *omnibus nobilibus* V. [u] *virtutes et modestiam* V.
[x] *conveniebat habere* V. [y] *Num* V. [z] *venerat de venatu et cœpit* V.
[a] *sua* om V. G.

et postmodum ad priorem locum retulerunt. Liber Benefactorum Dunelm. Bibl. Cott. Domitian. A. 7. Idemque testantur ecclesiæ Dunelm. monumenta. S. Conf. Sim. Dun. Matth. Westm. et Flor. Vig. A. D. 1065, &c.

rex et domestici ejus non noverant, quare lacrymaretur interrogasset: *Scio*, inquit, *quia non multo tempore victurus est rex: nunquam enim ante* [b]*hæc vidi* [c]*humilem regem.* [d]*Unde animadverto illum citius ex hac vita rapiendum: non enim digna est hæc gens talem habere rectorem.* Nec multo post, dira antistitis præsagia tristi regis funere, de quo supra diximus, impleta sunt.

Aug. d. 31. A. D. 651. Ædani obitus.

Sed et ipse antistes Ædan non plus quam duodecimo post occisionem regis quem amabat die, id est, pridie kalendarum Septembrium, de sæculo ablatus, perpetua laborum suorum a Domino præmia recepit.

CAP. XV. 119

Ut episcopus Aidan nautis et tempestatem futuram prædixerit, et oleum sanctum quo hanc sedarent, dederit.

Ædani miracula. 1. In tempestate.

Qui cujus meriti fuerit, etiam miraculorum signis internus arbiter edocuit, e quibus tria memoriæ causa ponere satis sit. Presbyter quidam nomine [e]Utta, multæ gravitatis ac veritatis vir, et ob id omnibus, etiam [f]ipsis principibus sæculi honorabilis, cum mitteretur Cantiam ob adducendam inde conjugem regi Osuio, filiam videlicet Æduini regis Eanfledam, quæ occiso patre illuc fuerat adducta: qui terrestri quidem itinere illo venire, sed navigio cum virgine redire disponebat, accessit ad episcopum Aidanum, obsecrans eum, pro se suisque qui tantum iter erant adgressuri, Domino supplicare. Qui benedicens [g]illos, ac Domino commendans, dedit etiam oleum sanctificatum: *Scio*, inquiens, *quia ubi navem ascenderitis, tempestas vobis et ventus contrarius superveniet: sed tu memento ut hoc oleum quod tibi do, mittas in mare; et statim quiescentibus ventis, serenitas maris vos læta prosequetur, ac cupito itinere domum remittet.* Quæ cuncta ut prædixerat antistes, ex ordine completa sunt: et quidem inprimis furentibus undis pelagi, tentabant nautæ anchoris in mare missis navem retinere, neque hoc agentes, aliquid proficiebant: cumque [h]verrentibus undique et implere incipientibus navem fluctibus, mortem sibi omnes imminere, [i]jamjamque adesse viderent, tandem presbyter reminiscens verba antistitis, adsumpta

[b] *antehac* V.G. [c] *tam humilem, humiliorem* V. [d] *unde* om. V. [e] *Witta* hic et infra V. [f] *etiam principibus* V. [g] *illis* G. [h] *mergentibus, ferventibus, furentibus* V. [i] *imminere et* G.

40. *pridie kal.*] Ad hunc diem in margine Martyrologii Dunelm. *In Brittania, s. Aidani primi Lindisfarn. episcopi. Eodem die commemoratio ss. reliquiarum ejusdem ecclesiæ.* Harum reliquiarum indicem vide in Append. N. XIV. Non indignum notatu quod ab hoc die Initium fuit s. Cuthbercto propositi monachalis, super visione habita de s. Aidani obitu. Vide Bedæ Vitam s. Cuthbercti cap. 4. S.

5. *Utta*] Presbyter illustris, abbasque monasterii quod vocatur ad Capræ Caput. Vide infra iii. 21. S.: ubi Uttan vocatur.

8. *Eanfleda*] De hac vide ii. 9. 20. S.

ampulla misit de oleo in pontum, et statim, ut prædictum erat, suo quievit a fervore. Sicque factum est, ut vir Dei [k]et per prophetiæ spiritum tempestatem prædixerit futuram, et per virtutem ejusdem spiritus, hanc exortam, quamvis corporaliter absens, sopiverit. Cujus ordinem miraculi non quilibet dubius relator, sed [l]fidelissimus mihi nostræ ecclesiæ presbyter, Cynimund vocabulo, narravit, qui se hoc ab ipso Utta presbytero, in quo et per quem completum est, audisse perhibebat.

CAP. XVI.

Ut idem admotum ab hostibus urbi regiæ ignem orando amoverit.

Aliud ejusdem patris memorabile miraculum ferunt multi qui nosse potuerunt. [m]Nam tempore episcopatus ejus, hostilis Merciorum exercitus, Penda duce, Nordanhymbrorum regiones impia clade longe lateque devastans, pervenit ad urbem usque regiam, quæ ex Bebbæ quondam reginæ vocabulo cognominatur, [n]eamque quia neque armis, neque obsidione capere poterat, flammis absumere conatus est: discissisque [o]viculis quos in vicinia urbis invenit, [p]advexit illo plurimam congeriem trabium, tignorum, parietum, [q]virgeorum, et tecti fenei, et his urbem in magna altitudine circumdedit, a parte [r]quæ terræ est contigua: et dum ventum opportunum cerneret, inlato igne comburere urbem nisus est. Quo tempore reverentissimus antistes Aidan in insula Farne, quæ duobus [s]ferme millibus passuum ab urbe procul abest, morabatur. Illo enim sæpius [t]secretæ orationis et silentii causa secedere consuerat. Denique usque hodie locum sedis illius solitariæ in eadem insula solent ostendere. Qui cum ventis [u]ferentibus globos ignis ac fumum supra muros urbis [x]exaltari conspiceret, fertur elevatis ad cælum oculis manibusque, cum lacrymis dixisse: *Vide, Domine, quanta mala facit Penda.* Quo dicto, statim mutati ab urbe venti, in eos qui accenderant, flammarum incendia retorserunt, ita ut aliquot læsi, omnes territi, impugnare ultra urbem cessarent quam divinitus [y]juvari cognoverant.

2. In incendio Bebbanburgh.

120

CAP. XVII.*

Ut apposta ecclesiæ cui idem accumbens obierat, ardente cætera domo, flammis absumi nequiverit; et de interna vita [z]ejus.

Hunc cum dies mortis egredi e corpore cogeret, completis annis episcopatus sui [a]sexdecim, erat in villa regia, non longe

3. In apposta.

k *Dei per* V. l *fidissimus* V. m *Nam cum tempore* V. n *cum, quam* V. o *vinculis quæ* V. p *adduxit* V. q *virgearum aliarumque rerum et his* V. et, nisi quod *virgeorum*, G. r *qua* V. s *fere* V. t *secrete* V. u *furentibus* V. x *exhalare* V. y *servari* V. z *illius* V. a *septemdecim* V.

2. *apposta—destina—*] *Appostum sive destinam celebrat Beda trabem ligneam, qua, ut fulcro, sacra ædes ex lignis fabrefacta, a parte occidentis sustinebatur.*

ab urbe de qua præfati sumus. In hac enim habens ecclesiam et cubiculum, sæpius ibidem diverti ac manere, atque inde ad prædicandum circumquaque exire consueverat: quod ipsum et in aliis villis regis facere solebat, utpote nil propriæ possessionis, excepta ecclesia sua et adjacentibus agellis habens. Tetenderunt ergo ei ægrotanti tentorium ad occidentalem ecclesiæ partem, ita ut ipsum tentorium parieti næreret ecclesiæ. Unde factum est, ut [b] adclinis destinæ quæ extrinsecus ecclesiæ pro munimine erat adposita, spiritum vitæ exhalaret ultimum. Obiit autem septimo decimo episcopatus sui anno, pridie kalendarum Septembrium. Cujus corpus mox inde translatum ad insulam Lindisfarnensium, atque in cœmeterio fratrum sepultum est. At interjecto tempore aliquanto, cum fabricata esset ibi basilica major, atque in honorem beatissimi apostolorum principis dedicata, illo ossa ejus translata, atque ad dexteram altaris juxta venerationem tanto pontifice dignam condita sunt.

Aug. d. 31. A. D. 652.

Finanus episcopus Lindisfar. II.

Successit vero ei in episcopatum Finan, et ipse illo ab Hii Scottorum insula ac monasterio destinatus, ac tempore non pauco in episcopatu permansit. Contigit autem post aliquot annos, ut Penda Merciorum rex cum hostili exercitu hæc in loca perveniens, cum cuncta quæ poterat ferro flammaque perderet, vicus quoque ille in quo antistes obiit, una cum ecclesia memorata flammis absumeretur. Sed mirum in modum [c] sola illa destina cui incumbens obiit, ab ignibus circum cuncta vorantibus, absumi non potuit. Quo clarescente miraculo, mox ibidem ecclesia restaurata, et hæc eadem destina in munimentum est parietis, ut ante fuerat, forinsecus adposita. Rursumque peracto tempore aliquanto, evenit per culpam incuriæ, vicum eundem, et ipsam pariter ecclesiam ignibus consumi. Sed ne tunc quidem eandem tangere flamma destinam valebat: et cum magno utique miraculo ipsa ejus foramina ingrediens, quibus ædificio erat adfixa, [d] perederet, ipsam

[b] *adclivis* V.G. [c] *modum illa* V. [d] *perderet* V.

Attamen Beda haud paulo antiquior Vitruvius, lib. v. de Architectura, cap. 12. *ubi agit de portubus et structuris in aqua faciendis, destinas appellat, sic enim habent MSS. codices a Philandro laudati, vincula seu catenas, quibus arcæ ligneæ cæmentis confectæ, et in aquas devolvendæ constringebantur; unde destinæ vincula dictæ in antiquis glossariis. Duos istos vocis hujus intellectus sic colligo: Est destina id quo aliud quilibet coercetur vel cohibetur, sive districtum, ne diffluat; sive suffultum, ne corruat.* Chifflet. S. Vid Ducange in v. qui citat,

Et Thomas Libycæ nutantis destina terræ.

Idem est quod hodie Anglice *Buttress* vocatur.

12. *septimo decimo*] Scilicet ineunte. Infra, 26, Beda ait illum episcopatum tenuisse decem et septem annis; quod ejus numerandi modum commonstrat.

19. *monasterio destinatus*] Satis est horum verborum positio ad confutandum absurdum eorum errorem qui *Hii* insulam, nomine *Hiidestinatus* appellarunt. S.

tamen lædere nullatenus sinebatur. Unde tertio ædificata ibi ecclesia, destinam illam non ut antea deforis in fulcimentum domus adposuerunt; sed intro ipsam ecclesiam in memoriam miraculi posuerunt, ubi intrantes genu flectere, ac misericordiæ cælesti supplicare deberent. Constatque multos ex eo tempore gratiam sanitatis in eodem loco consecutos: quin etiam [e] astulis ex ipsa destina excisis et in aquam missis, plures sibi suisque languorum remedia conquisiere.

Scripsi [f] autem hæc de persona et operibus viri præfati; Apologia pro Ædano. nequaquam in eo laudans vel eligens hoc, quod de observatione paschæ minus perfecte sapiebat: immo hoc multum detestans, sicut in libro quem de Temporibus composui, manifestissime probavi, sed quasi verax historicus, simpliciter ea quæ de illo sive per illum sunt gesta, describens, et quæ laude sunt digna in ejus actibus laudans, atque ad utilitatem legentium memoriæ commendans: studium videlicet pacis et caritatis, continentiæ et humilitatis; animum iræ et avaritiæ victorem, superbiæ simul et vanæ gloriæ contemptorem; industriam faciendi simul et docendi mandata cælestia, sollertiam lectionis et vigiliarum, auctoritatem sacerdote dignam, redarguendi superbos ac potentes, pariter et infirmos conso-
121 landi, ac pauperes recreandi vel defendendi clementiam. Qui, ut breviter multa comprehendam, quantum ab eis qui illum novere didicimus, nil ex omnibus quæ in evangelicis, vel apostolicis sive propheticis literis facienda cognoverat, prætermittere, sed cuncta pro suis viribus operibus explere curabat. Hæc in præfato antistite multum complector et amo, quia nimirum hæc Deo placuisse non ambigo. Quod autem pascha non suo tempore observabat, vel canonicum ejus tempus ignorans, vel suæ gentis auctoritate ne agnitum sequeretur devictus, non adprobo, nec laudo. In quo tamen hoc adprobo, quia in celebratione sui paschæ non aliud corde tenebat, venerabatur, et prædicabat, quam quod nos, id est, redemptionem generis humani per passionem, resurrectionem, ascensionem in cælos mediatoris Dei et hominum Hominis Jesu Christi. Unde et hanc non, ut quidam falso opinantur, quarta decima luna in qualibet feria cum Judæis, sed die dominica semper agebat, a luna quarta decima usque ad vicesimam; propter fidem videlicet Dominicæ resurrectionis quam una sabbati factam, [g] propterque spem nostræ resurrectionis quam eadem una sabbati quæ nunc Dominica dies dicitur veraciter futuram cum sancta ecclesia credebat.

[e] *assulis, hastulis* V. [f] *Scripsi hæc* V. [g] *propter spem* V.

11. *falso opinantur* | Conf. supr. 4. Hoc opinatus est Johannes IV. papa, quod in epistola sua ad Scottos asserit. Vid. supra ii. 19.

CAP. XVIII.

De vita vel morte religiosi regis Sigbercti.

Sigberct rex.

His temporibus regno Orientalium Anglorum, post Earpualdum Redualdi successorem, Sigberct frater ejus præfuit, homo bonus ac religiosus: qui dudum in Gallia, dum inimicitias Redualdi fugiens exularet, lavacrum baptismi percepit, et patriam reversus, ubi regno potitus est, mox ea quæ in Galliis bene disposita vidit imitari cupiens, instituit scholam in qua pueri literis erudirentur: juvante se episcopo Felice quem de Cantia acceperat, eisque pædagogos ac magistros juxta morem Cantuariorum præbente.

Schola.

Tantumque rex ille cælestis regni amator factus est, ut ad ultimum relictis regni negotiis, et cognato suo [h] Ecgrice commendatis, qui et antea partem ejusdem regni tenebat, intraret monasterium quod sibi fecerat, atque accepta tonsura pro æterno magis regno militare curaret. Quod dum multo tempore faceret, contigit gentem Merciorum duce rege Penda adversus Orientales Anglos in bellum procedere, qui dum se inferiores in bello hostibus conspicerent, rogaverunt Sigberctum ad confirmandum militem secum venire in prælium. Illo nolente ac contradicente, invitum [i] monasterio eruentes duxerunt in certamen, sperantes minus animos militum trepidare, minus præsente duce quondam strenuissimo et eximio posse fugam meditari. Sed ipse professionis suæ non immemor, dum optimo esset vallatus exercitu, nonnisi virgam tantum habere

Ecgrice.

Cæsi a Penda.

[h] *Ecgrico* V. [i] *invitum de monasterio* V.G.

19. *His temporibus*] Vide notam ad ii. 15. S.

ib. *Orientalium Anglorum*] Finita conversionis Nordanhymbrorum historia sub regibus Æduino, Osualdo, Osuio et Osuino a ii. 15. ad hoc usque caput, resumit jam Beda quod restabat de conversione Orient. Anglorum. S.

20. *bonus*] In ii. 15. *doctissimus* dicitur, utpote qui in Gallia doctorum conversatione familiariter usus erat, et mutuas cum Desiderio Cadurcensi episc. literas scripsit, quæ, secundum Pitsæum, apud Helvetios in monast. s. Galli extare dicuntur. S.

21. *inimicitias*] Fuit enim Sigberct frater tantum uterinus Earpualdi, et per invidiam a vitrico rege in exsilium actus. S. Conf. Flor. Vig. Genealog. Or. Aug. p. 690.

ib. *in Gallia—fugiens exularet*] Indicium quanta fuerit Redvaldi potestas. Conf. supr. ii. 5: et Flor. Vig. Genealog. p. 689.

23. *scholam*] Plures hic ponunt scholas historici W. Malm. Flor. Hunt. *per loca*, *opportunis locis*. Sed Beda de una tantum loquitur, in qua cœpta fuit scholarum institutio, et in qua eminentior apparuit. De his vide pauca in Append. N. xv. [xiv.] S. Immo multa: ibi enim Smith longa disputatione rem illam tractat quæ olim acta est de Academiarum antiquitate inter Cantabrigienses et Oxonienses. In hoc certamen descendant qui volunt: equidem mallem

τούτου μὲν καπνοῦ καὶ κύματος ἐκτὸς ἐέργειν
νῆα. Od. μ'. 219.

Sed notandum hanc institutionem, sicut cæteras quoque hujus temporis disciplinas, de Cantia in alias partes Angliæ profectas esse: Cantiam vero illas cum fide Christiana plerasque a Roma accepisse.

28. *monasterium*] In Bedrichsuurde hodie s. Edmundsbury. Thom. Eliens. in Vita S. Ædildritæ. S. *Betrycheswor de, quod nunc s. Eadmundum appellant*, Thomas Eliens. in Angl. Sacr. i. p. 595.

in manu voluit: occisusque est una cum rege Ecgrice, et cunctus eorum, insistentibus paganis, cæsus sive dispersus exercitus.

Successor autem regni eorum factus est Anna, filius Eni, de regio genere, vir optimus, atque [k]optimæ genitor sobolis, de
122 quibus in sequentibus suo tempore dicendum est: qui et ipse postea ab eodem pagano Merciorum duce, a quo et [l]prædecessor ejus, occisus est.

Annæ successio. [A.D. 636.]

CAP. XIX.

Ut Furseus apud Orientales Anglos monasterium fecerit; et de visionibus vel sanctitate ejus, cui etiam caro post mortem incorrupta testimonium perhibuerit.

VERUM dum adhuc Sigberct regni [m]infulas teneret; supervenit de Hibernia vir sanctus, nomine Furseus, verbo et actibus clarus, sed egregiis insignis virtutibus, cupiens pro Domino, ubicumque sibi opportunum inveniret, peregrinam ducere vitam. Qui cum ad provinciam Orientalium pervenisset Anglorum, susceptus est honorifice a rege præfato: et solitum sibi opus evangelizandi exsequens, multos et exemplo virtutis et incitamento sermonis, vel incredulos ad Christum convertit, vel jam credentes [n]amplius in fide atque amore Christi confirmavit.

Fursei accessus.

Ubi quadam infirmitate corporis arreptus, angelica meruit visione perfrui, in qua admonitus est cœpto verbi ministerio sedulus insistere, vigiliisque consuetis et orationibus indefessus incumbere; eo quod certus sibi [o]exitus, sed incerta ejusdem

[k] *optimi genitoris soboles* V. [l] *prædecessores* V.G. [m] *insulas* V.
[n] *etiam* V. [o] *esset sed* V.

39. *de regio genere*] Fuit Eni frater Redualdi. Fl. Vig. Chronologia. [Genealogia, p. 690.] S. Initium regni Annæ ponit ad A.D. 636. Flor. Vig. in Chron.

40. *optimæ sobolis*] Vide hujus libri caput 7. Nota etiam, soboli ibi recitatæ additam fuisse Uithbergam quæ monasterii Heliensis sanctimonialis erat, et quæ, secundum Thomam Eliensem, post interfectionem patris, apud Dyracham solitarie vixit. Filiabus Annæ addendi sunt etiam duo filii Alduulfus et Jurminus. Idem. S.

1. *qui et ipse*] In horum regum successione auctores qui ponunt Earpualdi conversionem, a. 632. et Sigbercti accessum a. 636. Ecgrici etiam, et Annæ tempora pro suo modulo postponunt. Nihil hic absolute certum est, ego Bedæ rationes, ut maxime auctoritatis, quoad potui secutus sum. S.

2. *occisus est*] Annæ cædes secundum historicos incidit in a. 654. Thomas Eliensis loco citato N. vii. [p. 595.] addit annum regni ejus 19. Inde colligere possumus horum regum tempora secundum Bedæ methodum. Sigberctus venit a. 630. Egricus circa a. 633. Utrique occisi a. 635. Sepultus est Anna rex apud Blideburge, ubi et Jurmanus [Jurminus] filius, postea ad Bedrichswordam translatus. S. Conf. Monastic. Aug. i. p. 87. Sed Thomæ numerus, *anno regni sui* xix., videtur potius computatus esse ab A. D. 636, ad 654, anno scilicet currente: quod cum Florentio convenit.

7. *dum adhuc*] Qui Sigbercti regnum ordiuntur a. 636. Fursei introitum ponunt a. 637, citius certe quam par est. Nam Furseus non venit in ipso regni Sigberctini initio, sed tantum *dum adhuc regni infulas teneret*, nec deposuit rex infulas nuperrime acceptas, sed *ad ultimum* tantum *relictis regni negotiis.* Quare medium Fursei adventui annum elegi. S.

Cnobheresburg monasterium.

exitus esset hora futura, dicente Domino: *Vigilate itaque, quia nescitis diem neque horam.* Qua visione confirmatus, curavit locum monasterii, quem a præfato rege Sigberoto acceperat, velocissime construere, ac regularibus instituere disciplinis. Erat autem monasterium [p] silvanum, et maris vicinitate amœnum, constructum in castro quodam, quod lingua Anglorum Cnobheresburg, id est, urbs Cnobheri vocatur; quod deinde rex provinciæ illius Anna, ac nobiles quique augustioribus ædificiis ac donariis adornarunt. Erat autem vir iste de nobilissimo genere Scottorum, sed longe animo quam carne nobilior. Ab ipso tempore pueritiæ suæ curam non modicam lectionibus sacris simul et monasticis exhibebat disciplinis, et, quod maxime sanctos decet, cuncta quæ agenda didicerat, sollicitus agere curabat.

Aliud monasterium.

Quid multa? Procedente tempore et ipse sibi monasterium in quo liberius cælestibus studiis vacaret, construxit: ubi correptus infirmitate, sicut libellus de vita ejus conscriptus sufficienter edocet, raptus est e corpore: et a vespera usque ad galli cantum corpore exutus, angelicorum agminum et aspectus intueri, et laudes beatas meruit audire. Referre autem erat solitus, quod aperte eos inter alia resonare audiret: *Ibunt sancti de virtute in virtutem.* Et iterum: *Videbitur Deus deorum in Sion.* Qui reductus in corpore, et die tertia rursum eductus vidit non solum majora beatorum gaudia, sed et maxima malignorum spirituum certamina, qui crebris accusationibus improbi, iter illi cæleste intercludere contendebant; nec tamen protegentibus eum angelis quicquam proficiebant: de quibus omnibus si quis plenius scire vult, id est, quanta fraudis sollertia dæmones et actus ejus et verba superflua, et ipsas etiam cogitationes, quasi in libro descriptas, replicaverint; quæ ab angelis [q] sanctis, quæ a viris justis sibi inter angelos apparentibus læta vel tristia cognoverit, legat ipsum, de quo dixi, libellum vitæ ejus, et multum ex illo, ut reor, profectus spiritalis accipiet.

Libellus vitæ ejus.

In quibus tamen unum est, quod et nos in hac Historia 123
ponere multis commodum duximus. Cum ergo in altum esset

p *silvarum* V. q *sanctisque ac viris* V.G.

18. *Vigilate*] Matth. xxiv. 42.

22. *Cnobheresburg*] Hodie Burghcastle in agro Suffolciensi ad Ostia Garienis Fl. S. Vid. Cambden, p. 451.

40. *replicaverint*] Hoc est, recitaverint, vel recensuerint. Conf., *replicavit ex ordine cuncta*, infr. iv. 22; et, *quæ egisset replicavit*, Vit. Abbat. 4.

42. *libellum vitæ ejus*] S. Fursei res gestas antiqui auctores tres, duobus quisque libris, altero Vitæ, altero Miraculorum descripserunt. Primus scriptor anonymus non multo post Furseum vixit, siquidem Beda toties ipsum laudat, ac nonnunquam de verbo sequitur. Secundi auctoris itidem anonymi ætas non facile distingui potest. Tertius Arnulfus abbas Latiniacensis, qui vertente sæculo xi. utriusque anonymi geminam lucubrationem in duos, Vitæ scilicet et Miraculorum, libros redegit, locisque aliquot interpolavit. Mabillon. Act. Ben. t. ii. p. 299. [v. i. p. 410, ed. Bened. xiv. 1.] S.

[r] elatus, jussus est ab angelis qui eum ducebant, respicere in mundum. At ille oculos in inferiora deflectens, vidit quasi vallem tenebrosam subtus se in imo positam. Vidit et quatuor ignes in aëre, non multo ab invicem spatio distantes. Et interrogans angelos, qui essent hi ignes, audivit hos esse ignes qui mundum succendentes essent consumpturi. Unum mendacii, cum hoc quod in baptismo abrenunciare nos Satanæ et omnibus operibus ejus promisimus, minime implemus: alterum cupiditatis, cum mundi divitias amori cælestium præponimus: tertium dissensionis, cum animos proximorum, etiam in supervacuis rebus offendere non formidamus: quartum impietatis, cum infirmiores spoliare, et eis fraudem facere pro nihilo ducimus. Crescentes vero paulatim ignes usque ad invicem sese extenderunt, atque in inmensam adunati sunt flammam. Cumque adpropinquassent, pertimescens ille dicit angelo: *Domine, ecce ignis mihi adpropinquat.* At ille: *Quod non incendisti,* inquit, *non ardebit* [s] *in te: nam etsi terribilis iste* [t] *ac grandis esse rogus videtur, tamen juxta merita operum singulos examinat; quia uniuscujusque cupiditas in hoc igne ardebit. Sicut enim quis ardet in corpore per inlicitam voluptatem, ita solutus corpore ardebit per debitam pœnam.* Tunc vidit unum de tribus angelis, qui sibi in tota utraque visione ductores adfuerunt, præcedentem [u] ignes flammæ dividere, et duos ab utroque latere circumvolantes, ab ignium se periculo defendere. Vidit autem et dæmones per ignem volantes, incendia bellorum contra justos struere. Sequuntur adversus ipsum accusationes malignorum, defensiones spirituum bonorum, copiosior cælestium agminum visio; sed et virorum de sua natione [x] sanctorum, quos olim [y] sacerdotii gradu non ignobiliter potitos, fama jam vulgante, compererat; a quibus non pauca, quæ vel ipsi, vel omnibus qui audire vellent, multum salubria essent, audivit. Qui cum verba finissent, et cum angelicis spiritibus ipsi quoque ad cælos redirent, remanserunt cum beato Furseo tres angeli, de quibus diximus, qui eum ad corpus referrent. Cumque præfato igni maximo [z] adpropiarent, divisit quidem angelus, sicut prius, ignem flammæ. Sed vir Dei ubi ad patefactam usque inter flammas januam pervenit, arripientes inmundi spiritus unum de eis, quos in ignibus torrebant, jactaverunt in eum, et contingentes humerum maxillamque ejus incenderunt: cognovitque hominem, et quia vestimentum ejus morientis acceperit, [a] ad memoriam reduxit. Quem angelus sanctus statim adprehendens, in ignem rejecit. Dicebatque hostis malignus: *Nolite repellere quem ante suscepistis: nam sicut bona ejus peccatoris suscepistis, ita et de pœnis ejus participes esse debetis.* Contradicens angelus: *Non,* inquit, [b] *propter*

[r] *elevatus* V. [s] *ardebit te* V. [t] *et* V. [u] *ignis flammam* V. *ignis flammas* G. [x] *Scottorum* V. [y] *sacerdotali* V.G. [z] *adpropiaret* V. [a] *in* V. [b] *hoc propter* V.G.

avaritiam, sed propter salvandam ejus animam suscepit: cessavitque ignis. Et conversus ad eum angelus: *Quod incendisti,* inquit, *hoc arsit in te. Si enim hujus viri in peccatis suis mortui pecuniam non accepisses, nec pœna ejus in te arderet.* Et plura locutus, quid erga salutem eorum [c]qui ad mortem pœniterent, esset agendum, salubri sermone docuit. Qui postmodum in corpore restitutus, omni vitæ suæ tempore signum incendii quod in anima pertulit, visibile cunctis in humero maxillaque portavit: mirumque in modum quod anima in occulto passa sit, caro [d]palam præmonstrabat. Curabat autem semper, sicut et antea facere consuerat, omnibus opus virtutum et exemplis ostendere et prædicare sermonibus. Ordinem autem visionum suarum, illis solummodo qui propter desiderium compunctionis interrogabant, exponere volebat. Superest adhuc frater quidam senior monasterii nostri qui narrare solet, dixisse sibi quendam multum veracem ac religiosum hominem, quod [e]ipsum Furseum viderit in provincia Orientalium Anglorum, illasque visiones ex ipsius ore audierit: adjiciens quia tempus hiemis fuerit acerrimum, et glacie 124
constrictum, cum sedens in tenui veste [g]vir, ita inter dicendum propter [h]multitudinem memorati timoris vel suavitatis, quasi in media æstatis caumate sudaverit.

Recessus in Angliam.

Cum ergo, ut ad superiora redeamus, multis annis in Scotia verbum Dei omnibus adnuncians, tumultus inruentium turbarum non facile ferret, relictis omnibus quæ habere videbatur, ab ipsa quoque insula patria discessit: et paucis cum fratribus per Brittones in provinciam Anglorum devenit, ibique prædicans [i]verbum, ut diximus, monasterium nobile construxit. Quibus rite gestis, cupiens se ab omnibus sæculi hujus, et ipsius quoque monasterii negotiis alienare, reliquit [k]monasterii, et animarum curam fratri suo Fullano, et Presbyteris [l]Gobbano et Dicullo, et ipse ab omnibus mundi rebus liber, in [m]anchoretica conversatione vitam finire disposuit. Habuit

c *qui pœniterent* V. d *palam omnibus præ*—— V. e *ipse* G. g *vir iste* V.G. *v. Dei.* al. h *magnitudinem* V.G. i *verbum Dei* V.G. k *monasterium* V. l *Gabbano, Galbano, Golbano* V. m *anachoretam conversus* V.

4. *Scotia—insula patria*] Sc. Hibernia: supr. init. cap.

10. *Fullano*] Hic mortuo Furseo in Brabantiam cum fratre Ultano profectus, Fossense monasterium condidit, ejusque cura Ultano relicta in Nivialensi Parthenone, s. Gertrudis virginis contubernalis aliquandiu vixit Demum aliquando ad Fossense mon. Rhodio Cameracensis diocesis oppido proximum, fratris visendi gratia tendens, in sylva seu villa Sonesia a nefario homine, cum tribus sociis interemptus est pr. kl. Nov. circa a. 656, sepelitur in Fossensi monasterio. S. Hæc sunt e Mabill. xiv. 2. p. 411. 16. p. 420, &c.: ubi *Foilanus* appellatur, sicut etiam a Matth. Westm.

12. *Ultanum*] Ille post annos aliquot monasterio Perronæ ubi frater suus sepultus jacebat, abbas præfectus est. Obiit circa a. 680. Colitur in Martyrolog. Bened., aliisque, kl. Maii. Distinguendus ab Ultano monacho Lindisf. qui vi. id. Aug. memoratur. S. Mabill. ibid.

[n]alterum fratrem, vocabulo Ultanum, qui de monasterii probatione diuturna, ad heremiticam [o]pervenerat vitam. Hunc ergo solus petens, annum totum cum eo in continentia et orationibus, in quotidianis manuum vixit laboribus.

In Galliam. Latiniacum. Perrona.

Dein turbatam incursione gentilium provinciam videns, et monasteriis quoque periculum imminere prævidens, dimissis ordinate omnibus, navigavit Galliam, ibique a rege Francorum [p]Hloduio, vel patricio Ercunualdo honorifice susceptus, monasterium construxit in loco Latiniaco nominato, ac non multo post infirmitate correptus, diem clausit ultimum. Cujus corpus idem [q]Ercunualdus patricius accipiens, servavit in porticu quadam ecclesiæ, quam in villa sua, cui nomen [r]est Perrona, faciebat, donec ipsa ecclesia dedicaretur. Quod [s]dum post dies viginti [t]septem esset factum, et corpus ipsum de porticu ablatum, [u]prope altare esset recondendum, inventum est ita [v]inlesum, ac si eadem hora de hac luce fuisset egressus. Sed et post annos quatuor, constructa domuncula cultiore receptui corporis ejusdem, ad orientem altaris adhuc sine macula corruptionis inventum, ibidem digno cum honore translatum est; ubi merita illius multis sæpe constat Deo operante claruisse virtutibus. Hæc [x]de corporis ejus incorruptione breviter attigimus, ut quanta esset viri sublimitas legentibus notiu sexisteret. Quæ cuncta in libello ejus sufficientius, [y]sed et de aliis commilitonibus ipsius, [z]quisque legerit inveniet.

n *habuit fratrem* V. o *perveniret* V. p *Chlodoveo* V. q *Erchenaldus* V. r *erat* V. s *cum* V. t *sex* V. u *propter* V. v *illæsum* St. G. x *Hæc et de visionibus, et de* V. y *sed* om. V. z *quisquis* V.G.

19. *Latiniacum*] Vulgo Lagny, in pago Briegio positum, ad ripam fl. Matronæ, sex supra Lutetiam Parisiorum miliaribus Gallicis. Monasterium ibi construi cœptum est Erchinoaldo palatii præfecto prædium et subsidia conferente, sub principatu Chlodovei r. Dagoberti filii, a. circa 644, rectoremque habuit Furseum ad annum vitæ ipsius supremum, quo Furseus substituto Emiliano seu Eminiano Brittaniam repetens, in Pontivensi vico Maceriis dicto mortem obiit. S. Mabill. xiii. 26. p. 388. et xiv. 1. 2. p. 409, 410.

20. *diem clausit*] Circa annum 650. S.

22. *Perrona*] Hodie *Peronne* castrum sive Palatium antiquis ad Suminam fl. distingui debet a Perrona villa super Savum fl. ubi nunc castrum Cameracesium, et abbatia s. Andreæ ord. s. Bened. S. Mabill. p. 388, &c.

23. *viginti septem*] Variæ leguntur Fursei celebritates, quarum unam, scilicet sepulturam, Beda incertam reddidisse incusatur, ille enim dicit sepultum post 27 dies a positione corporis in porticum, cum anonymus vitæ ejus auctor 30 asserat. Sed utri potius credendum non tanti est ambigere. S.

28. *corporis ejus*] Reliquiæ s. Fursei adservantur Perronæ in ecclesia collegiata nomini ejus dicata, præter os capitis quod Latiniaci ponitur. S. Mabill. p. 410.

CAP. XX.

125

Ut defuncto Honorio, pontificatu sit functus Deusdedit; et [a]*qui in tempore illo Orientalium Anglorum, qui Hrofensis ecclesiæ fuerint antistites.*

[A.D. 647.] Felix Ep. ob. Thomas Berctgils al. Bonifacius. Honor. ob. Sept. d. 30. A.D. 653. Deus dedit VI. ep. Cant. Mart. d. 26. A.D. 655. Ithamar ob. Damianus.

INTEREA defuncto Felice Orientalium Anglorum episcopo post decem et septem annos accepti episcopatus, Honorius loco ejus ordinavit Thomam diaconum ejus de provincia Gyrviorum: et [b]hoc post quinque annos sui episcopatus de hac vita subtracto, Berctgilsum, cognomine Bonifacium de provincia Cantuariorum loco ejus substituit. Et ipse quoque Honorius, postquam metas sui cursus implevit, ex hac luce migravit anno ab incarnatione Domini sexcentesimo quinquagesimo tertio, pridie kalendarum Octobrium: et cessante episcopatu per annum et sex menses, electus est archiepiscopus cathedræ Doruvernensis sextus Deusdedit de gente Occidentalium Saxonum: quem ordinaturus venit illuc Ithamar, antistes [c]ecclesiæ Hrofensis. Ordinatus est autem die septimo kalendarum Aprilium, et rexit ecclesiam annos novem, menses [d]septem, et duos dies; et ipse, defuncto Ithamar, consecravit pro eo Damianum qui de genere Australium Saxonum erat oriundus.

CAP. XXI.

Ut provincia Mediterraneorum Anglorum sub rege Peada Christiana sit facta.

A.D. 653. Med. Angl. conversio.

HIS temporibus Middilangli, id est, Mediterranei Angli, sub principe [e]Peada filio Pendan regis, fidem et sacramenta veritatis perceperunt: qui cum esset juvenis optimus, ac regis nomine ac persona dignissimus, prælatus est a patre regno gentis illius; venitque ad regem Nordanhymbrorum Osuiu, postulans filiam ejus Alchfledam sibi conjugem dari: neque aliter quod petebat impetrare potuit, nisi fidem Christi ac baptisma, cum gente cui præerat, acciperet. At ille audita prædicatione veritatis, et promissione regni cælestis, speque resurrectionis ac futuræ immortalitatis, libenter se Christianum fieri velle confessus est, etiamsi virginem non acciperet:

[a] *et in* V. [b] *et post* V. [c] *antistes Hrof—* V. [d] *menses quatuor* V. [e] *Penda* V.

4. *Interea*] De his vide supra in Nota ad Earpualdum, ii. 15. S.

ib. *defuncto*] Felix cum defungeretur sepultus est in Domnoc sede sua, inde translatus ad *Seham* hodie *Soham*, quæ est villa juxta stagnum quod volentibus ire in Heli quondam periculosum navibus, nunc facta via per palustre arundinetum, transitur pedibus. Sunt ibi adhuc indicia ecclesiæ a Danis dirutæ et incensæ, quæ ibi habitatores pariter exustos ruinis operuit suis. Corpus vero sancti multo post quæsitum et repertum, in Rameseiense cœnobio humatum est. W. Malm. de Pont. II. Ejus memoria celebratur viii. die Martii. S.

20. *His temporibus*] A. D. 653. Chron. Sax. et Flor. Vig. Porro et ipse Beda annum statuit mox: *cœpta sunt hæc biennio ante mortem Pendan regis.*

persuasus maxime ad percipiendam fidem a filio regis Osuiu, nomine Alchfrido, qui erat cognatus et amicus ejus, habens sororem [f]ipsius conjugem, vocabulo Cyniburgam, filiam Pendan regis. Alchfridus.

Baptizatus est ergo a Finano episcopo, cum omnibus qui secum venerant comitibus ac militibus eorumque famulis universis, in vico regis inlustri qui vocatur Ad Murum. Et acceptis quatuor presbyteris, qui ad docendam baptizandamque gentem illius, et eruditione et vita videbantur idonei, multo cum gaudio reversus est. Erant autem presbyteri [g]Cedd, et Adda, et Betti, et Diuma, quorum ultimus natione Scottus, cæteri fuere [h]de Anglis. Adda autem erat frater Uttan, presbyteri inlustris, et abbatis monasterii quod vocatur Ad [i]Capræ Caput, cujus supra meminimus. Venientes
126 ergo in provinciam memorati sacerdotes cum principe, prædicabant verbum, et libenter auditi sunt, multique quotidie et nobilium et [k]infirmorum, abrenunciata sorde idolatriæ, fidei sunt fonte abluti. Peadæ baptismus.

Nec prohibuit Penda rex, quin etiam in sua, hoc est, Merciorum natione, verbum, si qui vellent audire, prædicaretur. Quin potius odio habebat, et despiciebat eos, quos fide Christi imbutos, opera fidei non habere deprehendit, dicens contemnendos esse eos et miseros qui Deo suo in quem crederent obedire contemnerent. Cœpta sunt hæc biennio ante mortem Pendan regis. Ipso autem occiso, cum Osuiu rex Christianus regnum ejus acciperet ut in sequentibus dicemus, factus est Diuma unus ex præfatis quatuor sacerdotibus episcopus Mediterraneorum Anglorum simul et Merciorum, ordinatus a Finano episcopo. Paucitas enim sacerdotum cogebat unum antistitem duobus populis præfici. Qui cum pauco sub tempore non paucam Domino plebem adquisisset, defunctus est apud Mediterraneos Anglos, in regione quæ vocatur [l]Infep- Diuma I. ep. Med. et Merc.

f *ejus* V. g *Cedda* V. h *fuere Angli* V.G. i *Capreæ* V.
k *infimorum* V. l *Infebbingum* V.

33. *Ad murum*] Vulgo Walton. Sed ejus loci situs convenire non potest cum distantia quam Beda assignat a mari. Non procul autem a Novocastro est Waubottle, cujus et ipsum nomen Ædificium ad Murum exhibet. Eo igitur loci vicum regium quo Peada baptizatus fuit statuendum censeo, duodecim circa mille passus a mari situm. S.

36. *Uttan*] Conf. supr. 15.

37. *Ad Capræ caput*] Hodie Gateshead. Ubi nulla remanent antiqui monasterii Uttani vestigia. Recentioris quidem pulcherrimam videmus capellam, vix adhuc ruinis succumbentem. Traditio est cellam fuisse sanctimonialium Novocastrensium, licet ejus historiam apud auctores vix inveneris. S.

8. *sequentibus*] Vide hujus libri caput 24. S.

13. *In Feppingum*] Quænam sit hæc regio inexploratum est. In Merciorum confinio est *Reppington*, sono ad regulas etymologicas non prorsus congruo, nec multum abhorrente. Ab eo tota centuria nomen habet, in eo plures Merciorum reges vixerunt, in eo sepulti sunt, quidni et episcopus; quum ibi non solum habitacula magnatibus, sed monasterium etiam Divinis officiis olim conditum fuerit. Propius ad nomen accedit *Heppingham*, cujus in cartuario tertio Dunelm. peculiaris mentio facta est. S.

Ceollach.

pingum: suscepit pro illo episcopatum Ceollach, et ipse de natione Scottorum, qui non multo post, relicto episcopatu, reversus est ad insulam Hii, ubi plurimorum caput et arcem Scotti habuere cœnobiorum: succedente illi in episcopatum Trumheri viro religioso, et monachica vita instituto, natione quidem Anglo, sed a Scottis ordinato episcopo; quod temporibus Vulfheri regis de quo in sequentibus dicemus, factum est.

Trumhere.

CAP. XXII.

Ut Orientales Saxones fidem quam dudum abjecerant, sub rege Sigbercto, prædicante Ceddo receperint.

[A.D. 653.]

Eo tempore etiam Orientales Saxones fidem quam olim expulso Mellito antistite abjecerant, instantia regis Osuiu receperunt. Erat enim rex ejusdem gentis Sigberct, qui post Sigberctum cognomento Parvum regnavit, amicus ejusdem Osuiu regis, qui cum frequenter ad eum in provinciam Nordanhymbrorum veniret, solebat eum hortari ad intelligendum deos esse non posse qui hominum manibus facti essent; dei creandi materiam lignum vel lapidem esse non posse, quorum recisuræ vel igni absumerentur, vel in vasa quælibet humani usus formarentur, vel certe despectui habita foras projicerentur, et pedibus conculcata in terram verterentur. Deum potius intelligendum majestate incomprehensibilem, humanis oculis invisibilem, omnipotentem, æternum, qui cælum et terram et humanum genus creasset, regeret, et judicaturus esset orbem in æquitate; cujus sedes [m] æterna non in vili et caduco metallo, sed in cælis esset credenda: meritoque intelligendum, quia omnes qui voluntatem ejus a quo creati sunt discerent et facerent, æterna ab illo præmia essent percepturi. Hæc et hujusmodi multa cum rex Osuiu regi Sigbercto amicabili et quasi fraterno consilio sæpe inculcaret, tandem juvante amicorum consensu credidit, et facto cum suis consilio, cum exhortatione, faventibus cunctis, et adnuentibus fidei, baptizatus est cum eis a Finano episcopo in villa regia cujus supra meminimus, quæ cognominatur Ad Murum. Est enim

Sigbercti baptismus.

[m] *sedes æterna meritoque* V.

22. *Eo tempore*] A. D. 653. Flor. Vig.
23. *abjecerant*] Vide supra ii. 5. S.
24. *Parvum*] Regum Orien. Saxon. hæc est successio. Erchenuini; Sledda; Seberct; Sexred, Seward, Sigeberct fratres; Sigberct Parvus; Sigberct Bonus qui est proselyta hujus capitis. S. Primum regem hunc Erchenvini Flor. Vig. *Æscwinum* vocat. Ejus filius Sledda alium præter Saberctum filium habuit Sexbaldum (vid. infra fin. cap.), sive Segebaldum vel Sigebaldum secundum Gul. Malmesb. Gest. Reg. i. 6. et Flor. Vig. Geneal. (*Seaxbald* vocat Lappenberg in Geneal. vol. i. p. 288. Angl.) Hujus Segebaldi filii fuerunt, primus, Sigbertus Bonus qui successit Sigberto Parvo filio Sewardi filii Saberti: secundus, Suidhelm, qui post Sigbertum Bonum regnavit. Quis fuerit alius Sigbertus frater Saberti, quem nominant Smith, et Lappenberg (Florentium citans,) nondum reperi.

juxta murum, quo olim Romani Brittaniam insulam præcinxere, duodecim millibus passuum a mari orientali secreta.

Igitur rex Sigberct æterni regni jam civis effectus, temporalis sui regni sedem [n]repetiit, postulans ab Osuiu rege ut aliquos sibi doctores daret, qui gentem suam ad fidem Christi converterent ac fonte salutari abluerent. At ille mittens ad provinciam Mediterraneorum Anglorum, clamavit ad se virum
127 Dei Cedd, et dato illi socio altero quodam presbytero, misit prædicare verbum genti Orientalium Saxonum. Ubi cum omnia perambulantes multam Domino ecclesiam congregassent, contigit quodam tempore eundem Cedd redire domum, ac pervenire ad ecclesiam Lindisfaronensem, propter conloquium Finani episcopi; qui ubi prosperatum ei opus evangelii comperit, fecit eum episcopum in [o]gentem Orientalium Saxonum, vocatis ad se in ministerium ordinationis aliis duobus episcopis. Qui accepto gradu episcopatus, rediit ad provinciam, et majore auctoritate cœptum opus explens, fecit per loca ecclesias, presbyteros et diaconos ordinavit, qui se in verbo fidei et ministerio baptizandi adjuvarent, maxime in civitate quæ lingua Saxonum Ythancæstir appellatur. Sed et in illa quæ Tilaburg cognominatur: quorum prior locus est in ripa Pentæ amnis, secundus in ripa Tamensis: in quibus collecto examine famulorum Christi, disciplinam vitæ regularis, in quantum rudes adhuc capere poterant, custodire docuit.

Cedd ep. Or. Sax.

Ythancæster.

Cumque tempore non pauco in præfata provincia, gaudente rege, congaudente universo populo, vitæ cælestis institutio quotidianum sumeret augmentum, contigit ipsum regem instigante omnium bonorum inimico, propinquorum suorum manu interfici. Erant autem duo germani fratres qui hoc facinus patrarunt; qui cum interrogarentur [p]quare hoc facerent, nil aliud respondere potuerunt, nisi ob hoc se iratos fuisse et inimicos regi, quod ille [q]nimium suis parcere soleret inimicis, et factas ab eis injurias mox obsecrantibus placida mente [r]demitteret. Talis erat culpa regis pro qua occideretur, quod evangelica præcepta devoto corde servaret: in qua tamen ejus morte innoxia, juxta prædictum viri Dei, vera est ejus culpa punita. Habuerat enim unus ex his qui eum occiderunt co-

Sigbercti cædes.

[n] *petiit* V. [o] *gente* V. [p] *cur hoc fecerint* V. [q] *nimirum* V.
[r] *dimitteret* V.G.

39. *supra*] Capite immediate præcedente. S.

10. *Ythancæstir*] Quæ Romanis Othona dicta, nunc fanum s. Petri ad aggerem, extremo Dengiensis centuriæ promontorio impositum. Anglice S. Peter's on the Wall. S. Ita colligit Cambden, p. 411.

ib. *Tilaburg*] Tilbury; ubi Cambdenus Ceddæ sedem ponens vapulat, non tamen puto Cambdenum velle sedem stricte episcopalem, ea enim Londini fuerit, sed mansionem majorem ad commodum populi accessum collocatam, sicut et in altera parte dioceseos aliam *Ythancestriæ* habuit. S.

11. *Pentæ*] Freshwell, e cujus fontibus unus genuinum Pante nomen retinet, licet hodie et amnis et civitas absorptæ sint. S. Hæc Cambden, ibid.

mitibus, inlicitum conjugium, quod cum episcopus prohibere et corrigere non posset, excommunicavit eum, atque omnibus qui se audire vellent præcepit ne domum ejus intrarent neque de cibis illius acciperent. Contempsit autem [s]rex præceptum, et rogatus a comite, intravit epulaturus domum ejus: qui cum abiisset, obviavit ei antistes. At rex intuens eum, mox tremefactus desiluit [t]equo, ceciditque ante pedes ejus, veniam reatus postulans. Nam et episcopus pariter desiluit: sederat enim et ipse in equo. Iratus autem tetigit regem jacentem virga quam tenebat manu, et pontificali auctoritate [u]protestatus: *Dico tibi*, inquit, *quia noluisti te continere a domo perditi et damnati illius, tu in ipsa domo mori habes.* Sed credendum est quia talis mors viri religiosi non solum talem culpam diluerit, sed etiam meritum ejus auxerit: [x]quia nimirum ob causam pietatis, quia propter observantiam mandatorum Christi contigit.

Suidhelm r. Or. Sax. Rendlæsham.

Successit autem Sigbercto in regnum Suidhelm, filius Sexbaldi, qui baptizatus est ab ipso Cedde in provincia Orientalium Anglorum, in vico regio qui dicitur Rendlæsham, id est, Mansio Rendili; suscepitque eum ascendentem de fonte sancto Ædilvald rex ipsius gentis Orientalium Anglorum, frater [y]Anna regis eorumdem.

CAP. XXIII.

Ut idem episcopus Cedd locum monasterii construendi ab Oidilvaldo rege accipiens, orationibus ac jejuniis Domino consecraverit; et de obitu ipsius.

Oidilvald r. Deiror. vovet. mon.

SOLEBAT autem idem vir Domini, cum apud Orientales Saxones episcopatus officio fungeretur, sæpius etiam suam, id est, Nordanhymbrorum provinciam exhortandi gratia revisere: quem cum Oidilvald filius Osualdi regis, qui in Deirorum partibus regnum habebat, virum sanctum et sapientem, pro- 128
bumque moribus videret, postulavit eum possessionem terræ aliquam a se ad construendum monasterium accipere, in quo

s *hoc rex* V.G. t *de equo* V.G. u *protestans* V. x *quæ* V. y *Annæ* V.G.

37. *Orientalium Anglorum*] In hac igitur re Cedde officio suo functus est in alius episcopi provincia; scilicet Bonifacii. Vid. supr. 20.

38. *Rendlæsham*] Viculus agri Suffolc. ad Deben fl. S. Cambden, p. 445.

45. *suam*] Duplex officii provincia ambiguam Ceddæ etiam Patriam reddidit; quidam in agro Eburacensi, quidam Londoniæ natum voluerunt, sed cum Beda hic Ceddæ provinciam data opera declaret, *suam*, inquiens, *id est Nordanhymbrorum*, parum videtur dubii cujus regionis indigena fuerit. S. Conf. infr. ad iv. 3.

1. *regnum habebat*] M. West. in suo regum Nordh. catalogo hujus Oidilualdi non meminit, prævalescente Osuiu regis imperio adeo fere extincta est minoris potestas; fuisse tamen regem et sanguinis propinquitas, et monasterii fundatio sub titulo regio satis probant: unde illi et nomen et jus regis merito a Beda tribuitur. S.

ipse rex et frequentius ad deprecandum Dominum verbumque audiendum advenire, et defunctus sepeliri deberet. Nam et seipsum fideliter credidit multum juvari eorum orationibus quotidianis, qui illo in loco Domino servirent. Habuerat autem idem rex secum fratrem germanum ejusdem episcopi, vocabulo Cælin, virum æque Deo devotum, qui [z] ipsi ac familiæ ipsius verbum et sacramenta fidei, erat enim presbyter, ministrare solebat, per cujus notitiam maxime ad diligendum noscendumque episcopum pervenit. Favens ergo votis regis antistes, elegit sibi locum monasterii construendi in montibus arduis ac remotis; in quibus latronum magis latibula ac lustra ferarum, quam habitacula fuisse videbantur hominum: ut juxta prophetiam Isaïæ, in cubilibus, in quibus prius dracones habitabant, oriretur viror calami et junci, id est, fructus bonorum operum ibi nascerentur, ubi prius vel bestiæ commorari, vel homines bestialiter vivere consueverant.

Cælin.

Studens autem vir Domini acceptum monasterii locum primo precibus ac jejuniis a pristina flagitiorum sorde purgare, et sic in eo monasterii fundamenta jacere, postulavit a rege, ut sibi [a] totum quadragesimæ tempus quod instabat, facultatem ac licentiam ibidem orationis causa demorandi concederet. Quibus diebus cunctis, excepta Dominica, jejunium ad vesperam [b] usque juxta morem protelans, [c] ne tunc quidem nisi panis permodicum, et unum ovum gallinaceum cum parvo lacte aqua mixto percipiebat. Dicebat enim hanc esse consuetudinem eorum, a quibus normam disciplinæ regularis didicerat, ut accepta nuper loca ad faciendum monasterium vel ecclesiam, prius orationibus ac jejuniis Domino consecrent. Cumque decem dies quadragesimæ restarent, venit qui clamaret eum ad regem. At ille, ne opus religiosum negotiorum regalium causa intermitteretur, petiit presbyterum suum Cynibillum, qui etiam frater germanus erat ipsius, pia cœpta complere. Cui cum ille libenter adquiesceret, expleto studio jejuniorum et orationis, fecit ibi monasterium, quod nunc Læstingaeu vocatur, et religiosis moribus, juxta [d] ritus Lindisfarnensium ubi educatus erat, instituit.

Ritus consecrationis.

Cynibill.

Læstingaeu.

Qui cum annis multis et in præfata provincia episcopatum

Cedd ep. obitus.

[z] *qui et* V.G. [a] *per totum* V.G. [b] *vesperum juxta* V.
[c] *nec* V. [d] *ritum* V.

12. *prophetiam Isaiæ*] xxxv. 7.

29. *Læstingaeu*] Hujus monasterii non minus quam conditoris patria diu quæsita fuit; Alfordus eam in agro Eburacensi primum, deinde in Orient. Saxon., tandem in Nordanhymbrorum provincia invenit, revera nullibi. Sed jam non amplius dubitatur quin Lestinghamiæ fuerit, non procul a Streanæshalch. Dugdalius locum in suum Monasticon inseruit, sed in eo nihil additum huic Bedæ capiti. S. Lastingham non longe distat a Kirby Moorside in septentrionali parte agri Eburacensis.

administraret, et hujus quoque monasterii statutis [e]propositis curam gereret, casu contigit ut ad ipsum monasterium tempore mortalitatis adveniens, tactus ibidem infirmitate corporis, obiret: qui primo quidem foris sepultus est; tempore autem procedente, in [f]eodem monasterio ecclesia est in honorem beatæ Dei genitricis de lapide facta, et in illa corpus ipsius ad dexteram altaris reconditum.

Ceaddæ successio.

Dedit autem episcopus regendum post se monasterium fratri suo Ceadda, qui postea episcopus factus est, ut in sequentibus dicemus. Quatuor siquidem hi quos diximus, germani fratres, Cedd et [g]Cynibill et Cælin et Ceadda, quod raro invenitur, omnes sacerdotes Domini fuere præclari, et duo ex eis etiam summi sacerdotii gradu functi sunt. Cum ergo episcopum defunctum ac sepultum in provincia Nordanhymbrorum [h]audirent fratres qui in monasterio ejus erant in provincia Orientalium Saxonum, venerunt illo de suo monasterio homines circiter triginta, cupientes ad corpus sui patris, aut vivere si sic Deo placeret, aut morientes ibi sepeliri: qui libenter a suis fratribus et commilitonibus suscepti, omnes ibidem superveniente præfatæ pestilentiæ clade defuncti sunt, excepto uno puerulo, quem orationibus patris sui a morte 129
constat esse servatum. Nam cum multo post hæc tempore viveret, et scripturis legendis operam daret, tandem didicit se aqua baptismatis non esse regeneratum, et mox fonte lavacri salutaris ablutus, etiam postmodum ad ordinem presbyterii promotus est, multisque in ecclesia utilis fuit: de quo dubitandum non crediderim, quin intercessionibus, ut dixi, sui patris, ad cujus corpus dilectionis ipsius gratia venerat, sit ab articulo mortis retentus, ut et ipse sic mortem evaderet æternam, et aliis quoque fratribus ministerium vitæ ac salutis docendo exhiberet.

Pueri moribundi baptismus.

CAP. XXIV.

Ut provincia Merciorum, occiso rege Penda, fidem Christi susceperit: et Osuiu pro adepta victoria, possessiones et territoria ad construenda monasteria dederit.

A. D. 655. Osuiu r. bellum contra Pendam.

His temporibus rex Osuiu cum acerbas atque intolerabiles pateretur irruptiones sæpedicti regis Merciorum qui fratrem

[e] *præpositis* V. [f] *in monasterio* V. [g] *Cenibil* V. [h] *audissent* V.

32. *propositis*] Ita MSS. vett. non quasi statuta proposuerit, sed quod statuerit præpositos, unde Saxon. Paraphras. vertit, posuisse illum propositum et aldermannos. S.

34. *obiret*] Cedd mortuus est post A. D. 664: nam eo anno synodo Streaneshalch interfuit; unde regressus in provinciam suam ibi instituit *observationem catholici paschæ*, infra, 26. Ergo postea aliud iter ad Læstingaeu eum fecisse necesse est eo tempore quo a peste correptus est.

36. *reconditum*] Memoria ejus celebratur septimo die Januarii. S.

ejus occiderat, ad ultimum necessitate cogente promisit se ei innumera et majora quam credi potest ornamenta regia vel donaria in pretium pacis largiturum, dummodo ille domum rediret, et provincias regni ejus usque ad internecionem vastare desineret. Cumque rex perfidus nullatenus precibus illius assensum præberet, qui totam ejus gentem a parvo usque ad magnum delere atque exterminare decreverat, respexit ille ad divinæ auxilium pietatis, quo ab impietate barbarica posset eripi: votoque se obligans: *Si paganus*, inquit, *nescit accipere nostra donaria, offeramus ei qui novit, Domino Deo nostro.* Vovit ergo quia si victor existeret, filiam suam Domino sacra virginitate [i]dicandam offerret; simul et duodecim possessiones prædiorum ad construenda monasteria donaret: et sic cum paucissimo exercitu se certamini dedit. Denique fertur quia tricies majorem pagani habuerint exercitum; siquidem ipsi triginta legiones ducibus nobilissimis instructas in bello habuere, quibus Osuiu rex cum Alchfrido filio, perparvum, ut dixi, habens exercitum, sed Christo duce confisus occurrit. Nam alius filius ejus Ecgfrid eo tempore in provincia Merciorum apud reginam Cynuise obses tenebatur. Filius autem Osualdi regis Oidilvald, qui eis auxilio esse debuerat, in parte erat adversariorum, eisdemque contra patriam et patruum suum [k]pugnaturis ductor exstiterat, quamvis ipso tempore pugnandi sese pugnæ subtraxerat, eventumque discriminis tuto in loco exspectabat. Inito ergo certamine fugati sunt et cæsi pagani, duces regii [l]triginta qui ad auxilium venerant pene omnes interfecti: in quibus Ædilheri frater [m]Annæ regis Orientalium Anglorum qui post eum regnavit, auctor ipse belli, perditis militibus sive auxiliis [n]interemptus: et quia prope fluvium [o]Vinvæd pugnatum est, qui tunc præ inundantia pluviarum late alveum suum immo omnes ripas suas transierat, contigit ut multo plures aqua fugientes, quam bellantes perderet ensis.

Votum ejus de filia.

Prælium ad Vinvæd fl.

[i] *sacrandam* V. [k] *pugnaturus* V. [l] *regis triginta, et qui* V, *regii trig. et q.* G. [m] vel *Anna* hic legendum, vel *Annæ* sup. 22. fin. [n] *interemptus est. Et a prope* V. [o] *Iuvet* C. *Iuvvet* L. *Vinwed* G.

29. *Cynuise*] Ex hac uxore habuit Penda quinque filios Peadan, Uolfherum, Ædildredum, Merovaldum, et Mercelmum, præter nothum filium nomine Osuardum, filiasque duas Ciniburgam, et Cynisuitham. Aliam quoque ejus filiam, nomine Uilburgam, Friduoldo subregulo, monasterii Certeseiensis fundatori nuptam, memorant Radulphus de Diceto, [Twysd. p. 438.] et Vitæ s. Osithæ scriptor. S. Flor. Vig. Geneal. et Gul. Malm. i. 4.

34. *duces regii triginta*] In his vel cum his numerandi sunt inter auxilia etiam Britones: de quibus hæc Nennius, *Osguid filius Ealdfrid—occidit Pantha in campo Gai, et nunc facta est strages Gai campi, et reges Britonum interfecti sunt, qui exierant cum rege Pantha in expeditione—. Solus autem Catgabail rex Guenedotæ regionis, cum exercitu suo evasit de nocte consurgens, quapropter vocatus est Catgabail Catguommed.* § 64, 65.

36. *Vinvæd fl.*] Hodie Broad Are, qui villam Loidis alluit. S. Cambden, p. 861.

Tunc rex Osuiu, juxta quod Domino voverat, pro conlata sibi victoria gratias Deo referens, dedit filiam suam Ælfledam quæ vixdum unius anni ætatem impleverat, perpetua ei virginitate consecrandam: donatis insuper duodecim possessiunculis terrarum, in quibus ablato studio militiæ terrestris, ad exercendam militiam cælestem, supplicandumque pro pace gentis ejus æterna, [p]devotioni sedulæ monachorum locus facultasque suppeteret. E quibus videlicet possessiunculis, [q]sex in provincia Deirorum, sex in Berniciorum dedit. Singulæ vero possessiones, decem erant familiarum, id est, simul omnes centum viginti. Intravit autem præfata regis [r]Osuiu

Heruteu.

filia Deo dedicanda monasterium quod nuncupatur Heruteu, id est, Insula Cervi, cui tunc Hild abbatissa præfuit: quæ post biennium comparata possessione decem familiarum in

Streanæshalch.

loco qui dicitur Streanæshalch, ibi monasterium construxit; in quo memorata regis filia, primo discipula vitæ regularis,

[ad A. D. 715.]

deinde etiam magistra exstitit, donec completo undesexaginta annorum numero, ad complexum et nuptias sponsi cælestis virgo beata intraret. In quo monasterio et ipsa, et pater ejus Osuiu, et mater ejus Æanfled, et pater matris ejus Æduini, et multi alii nobiles in ecclesia sancti apostoli Petri sepulti sunt. Hoc autem bellum rex Osuiu in regione Loidis,

Nov. d. 15. A. D. 655. Loidis.

tertio decimo regni sui anno, decimo septimo die kalendarum Decembrium cum magna utriusque populi utilitate confecit. Nam et suam gentem ab hostili paganorum depopulatione liberavit, et ipsam gentem Merciorum finitimarumque provinciarum, desecto capite perfido, ad fidei Christianæ gratiam convertit.

Conversio Merciorum. Episcopi.

Primus autem in provincia Merciorum, simul et Lindisfarorum ac Mediterraneorum Anglorum, factus est episcopus Diuma, ut supra diximus, qui apud Mediterraneos Anglos [s]defunctus ac sepultus est: secundus Cellach, qui relicto episcopatus officio vivens ad Scottiam rediit, uterque de genere Scottorum: tertius Trumheri, de natione quidem Anglorum, sed [t]edoctus et ordinatus a Scottis, qui erat abbas in monasterio quod dicitur Ingetlingum. Ipse est locus in quo occisus est rex Osuini, ut supra meminimus. Nam regina Æanfled propinqua illius, ob castigationem necis ejus injustæ,

[p] *devotione sedule* V. [q] *sexaginta* V. [r] *præfata Osuii* V. [s] *defunctus est* V. [t] *doctus* V.

47. *Heruteu*] Hodie Hartlepole in agro Dunelmensi. S.
1. *Hild*] Vide iii. 25, et iv. 23. S.
2. *Streanæshalch*] Whitby agri Eboracensis portus. S. Cambden et Gibson, p. 906. Conf. infr. 25.
8. *Loidis*] Vide supra ii. 14. S.
14. *ut supra*] Vide iii. 21. Factum autem hoc a. 656. S.
16. *Cellach*] *Ceollach* supra, 21.
19. *ut supra*] Vide iii. 14. S.
ib. *Æanfled*] Vid. supr. 15.

postulavit a rege [u] Osuio, ut donaret ibi locum [x] monasterium construendi præfato Dei famulo Trumheri, quia propinquus et ipse erat regis occisi: in quo videlicet monasterio orationes assiduæ pro utriusque regis, id est, et occisi, et ejus qui occidere jussit, salute æterna fierent. Idem autem rex Osuiu tribus annis post occisionem Pendan regis, Merciorum genti, necnon et cæteris australium provinciarum populis præfuit: qui etiam gentem Pictorum maxima ex parte regno Anglorum subjecit.

Quo tempore donavit præfato Peada, filio regis [y] Pendan, eo quod esset cognatus suus, regnum australium Merciorum, qui sunt, ut dicunt, familiarum quinque millium, discreti fluvio Treanta ab [z] aquilonalibus Mercis, quorum terra est familiarum septem millium. Sed idem Peada proximo vere multum nefarie peremptus est, proditione, ut dicunt, conjugis suæ, in ipso tempore festi paschalis. Completis autem tribus annis post interfectionem Pendan regis, rebellarunt adversus regem Osuiu duces gentis Merciorum Immin, et [a] Eafha, et Eadberct, levato in regem Vulfhere, filio ejusdem Pendan adolescente, quem occultum servaverant; et ejectis principibus regis non proprii, fines suos fortiter simul et libertatem receperunt: sicque cum suo rege liberi, Christo vero regi pro sempiterno in cælis regno servire gaudebant. Præfuit autem rex idem genti Merciorum annis decem et septem, habuitque primum episcopum Trumheri, de quo supra diximus, secundum Jaruman, tertium Ceaddan, quartum Vynfridum. Omnes hi per ordinem sibimet succedentes sub rege Vulfhere, gentis Merciorum episcopatu sunt functi.

A.D. 656. Peadæ cædes.

A.D. 659. Vulfhere r. Merc.

Episcopi [ad A.D. 675.]

131

CAP. XXV.

Ut quæstio sit mota de tempore paschæ, adversus eos qui de Scottia venerant.

INTEREA Aidano episcopo de hac vita sublato, Finan pro illo gradum episcopatus, a Scottis ordinatus ac missus acceperat: qui in insula Lindisfarnensi fecit ecclesiam episcopali sedi congruam; quam tamen more Scottorum, non de lapide, sed de robore secto totam composuit, atque harundine texit, quam tempore sequenti reverentissimus archiepiscopus Theodorus in honore beati apostoli Petri dedicavit. Sed epi-

[A.D. 652.] Finan. Ecclesia.

u *Osuiu* V. x *monasterio construendo* V. y *Penda* V. z *aquilonaribus Merciis* V. a *Eafha, Eabba, Eaba* V.

31. *conjugis*] Alchfledæ filiæ naturalis Osuiu regis. Licet sint qui affirment Peadam non ab uxore, quæ Christiana fuit, sed malis paganæ matris artibus sublatum fuisse. S. Supr. 21. Sed nescio cur Smith Alchfledam filiam *naturalem* regis Osuiu vocat, cum Florentius diserte asserit eum de regina Eanfleda habuisse duos filios, et tres filias, *Ostritham, Alhfledam* quam rex Peada duxit, et *Alfledam* quam pater Deo obtulit. Geneal. p. 692.

38. *supra*] Vide hujus libri Caput 21. præter ea quæ in hac pagina leguntur.

scopus loci [b]ipsius Eadberct ablata harundine, plumbi laminis eam totam, hoc est, et tectum et ipsos quoque parietes ejus cooperire curavit.

Pascha. His temporibus quæstio facta est frequens et magna, de observatione paschæ, confirmantibus eis qui de Cantia, vel de Galliis advenerant, quod Scotti Dominicum paschæ diem contra universalis ecclesiæ morem celebrarent. Erat in his acerrimus veri paschæ defensor, nomine [c]Ronan, natione quidem Scottus, sed in Galliæ vel Italiæ partibus regulam ecclesiasticæ veritatis edoctus; qui cum Finano confligens, multos quidem correxit, vel ad sollertiorem veritatis inquisitionem accendit: nequaquam tamen Finanum emendare potuit; quin potius, quod esset homo ferocis animi, acerbiorem castigando, et apertum veritatis adversarium reddidit. Observabat autem [d]Jacob diaconus quondam, ut supra docuimus, venerabilis archiepiscopi Paulini, verum et catholicum pascha, cum omnibus quos ad [e]correctiorem viam erudire poterat. Observabat et regina Eanfled cum suis, juxta quod in Cantia fieri viderat, habens secum de Cantia presbyterum catholicæ observationis, nomine Romanum: unde nonnunquam contigisse fertur illis temporibus, ut bis in anno uno pascha celebraretur. Et cum rex pascha Dominicum solutis jejuniis faceret, tunc regina cum suis persistens adhuc in jejunio diem palmarum celebraret. Hæc autem dissonantia paschalis observantiæ vivente Ædano patienter ab omnibus tolerabatur, qui patenter intellexerant, quia etsi pascha contra morem eorum qui ipsum miserant facere non potuit, opera tamen fidei, pietatis, et dilectionis, juxta morem omnibus sanctis consuetum, diligenter exsequi curavit: unde ab omnibus etiam his qui de pascha aliter sentiebant, merito diligebatur: nec solum a mediocribus, verum ab ipsis quoque episcopis, Honorio Cantuariorum, et Felice Orientalium Anglorum, venerationi habitus est.

Ronan.

Romanus.

[A.D.662.] Colmanus. Defuncto autem Finano qui post illum fuit, cum Colmanus in episcopatum succederet, et ipse missus a Scottia, gravior de observatione paschæ necnon et de aliis ecclesiasticæ vitæ disciplinis controversia nata est: [f]unde movit hæc quæstio sensus et corda multorum, timentium ne forte accepto Christianitatis vocabulo, in vacuum currerent, aut cucurrissent. Pervenit et ad ipsas principum aures, Osuiu videlicet regis, et filii ejus Alchfridi; qui nimirum Osuiu a Scottis edoctus

[b] *illius* V. [c] *Sonan* V. [d] *Jacobus* G. et recte quidem, nam alibi semper *Jacobus* non *Jacob* appellatur: sed ita libri. [e] *correptiorem* V. [f] *unde merito movit* omnes excepto Mori. G.

12. *de observatione paschæ*] De hac quæstione vide Appendicem N. ix. *a*. S. Conf. etiam infr. v. 21.
20. *supra*] Conf. ii. 16 et 20.
39. *in vacuum currerent*] Galat. ii. 2.

ac baptizatus, illorum etiam lingua optime imbutus, nihil melius quam quod illi docuissent autumabat. Porro Alchfrid magistrum habens eruditionis Christianæ Vilfridum virum doctissimum,[g] (nam et Romam prius propter doctrinam ecclesiasticam adierat, et apud Dalfinum archiepiscopum Galliarum Lugduni multum temporis egerat, a quo etiam tonsuræ ecclesiasticæ coronam susceperat,) hujus doctrinam omnibus Scottorum traditionibus jure præferendam sciebat: unde ei etiam donaverat monasterium quadraginta familiarum in loco qui dicitur Inhrypum; quem videlicet locum paulo ante eis qui Scottos sequebantur in possessionem monasterii dederat. Sed quia illi postmodum data sibi optione, magis loco cedere quam suam mutare consuetudinem volebant, dedit eum illi
132 qui dignam loco et doctrinam haberet, et vitam. Venerat eo tempore Agilberctus, Occidentalium Saxonum episcopus, cujus supra meminimus, amicus Alchfridi regis, et Vilfridi abbatis, ad provinciam Nordanhymbrorum, et apud eos aliquandiu demorabatur; qui etiam Vilfridum, rogatu Alchfridi, in præfato suo monasterio presbyterum fecit. Habebat autem secum ipse presbyterum nomine Agathonem. Mota ergo ibi quæstione de pascha, vel tonsura, vel aliis rebus ecclesiasticis, dispositum est ut in monasterio quod dicitur Strenæshalch, quod interpretatur Sinus [h] Fari, cui tunc Hild abbatissa Deo devota femina præfuit, synodus fieri et hæc quæstio terminari deberet. Veneruntque illo reges ambo, pater scilicet et filius; episcopi, Colman cum clericis suis de Scottia, Agilberctus cum Agathone et Vilfrido presbyteris. Jacobus et Romanus in horum parte erant: Hild abbatissa cum suis in parte Scottorum, in qua erat etiam venerabilis episcopus Cedd, jamdudum ordinatus a Scottis, ut supra docuimus, qui et interpres in eo concilio vigilantissimus utriusque partis exstitit.

Vilfrid. Inhrypum. Agilberct. Agatho. Hild. Cedd.

Primusque rex Osuiu præmissa præfatione, quod oporteret eos qui una Deo servirent, unam vivendi regulam tenere, nec discrepare in celebratione sacramentorum cælestium, qui unum omnes in cælis regnum exspectarent; inquirendum potius quæ esset verior traditio, et hanc ab omnibus communiter esse sequendam: jussit primo dicere episcopum suum Colmanum, qui esset ritus, et unde originem ducens ille quem ipse sequeretur. Tunc Colmanus: *Pascha*, inquit, *hoc quod agere soleo, a majoribus meis accepi, qui me huc episcopum miserunt, quod omnes patres nostri, viri Deo dilecti, eodem modo celebrasse* [i]*noscuntur. Quod ne cui contemnendum et reproban-*

A. D. 664. Rex Osuiu conloquium orditur. Colmanus.

[g] clausulam hanc juxta G. interpunxi, sensu flagitante. [h] *phari* G.
[i] *cognoscuntur* V.

2. *supra*] C. 7.
6. *de tonsura*] De hac quæstione vide Append. N. ix. *b*. S.

dum esse videatur, ipsum est quod beatus evangelista Johannes discipulus specialiter Domino dilectus, cum omnibus quibus præerat ecclesiis, celebrasse legitur. Quo hæc et his similia dicente, jussit rex et Agilberctum proferre in medium morem suæ observationis, unde initium haberet, vel qua hunc auctoritate sequeretur.

Agilberct. Respondit Agilberctus: *Loquatur, obsecro, vice mea discipulus meus Vilfrid presbyter, quia unum ambo sapimus cum cæteris qui hic adsident ecclesiasticæ traditionis cultoribus; et ille melius ac manifestius ipsa lingua Anglorum, quam ego per interpretem, potest explanare quæ sentimus.*

Vilfrid. Tunc Vilfrid jubente rege ut diceret, ita exorsus est: *Pascha quod facimus, inquit, vidimus Romæ ubi beati apostoli Petrus et Paulus vixere, docuere, passi sunt et sepulti, ab omnibus celebrari: hoc in Italia, hoc in Gallia, quas discendi vel orandi studio pertransivimus, ab omnibus agi conspeximus: hoc Africam, Asiam, [k]Ægyptum, Græciam, et omnem orbem, quacumque Christi Ecclesia diffusa est, per diversas nationes et linguas, uno ac non diverso temporis ordine [l]gerere comperimus: præter hos tantum, et obstinationis eorum complices, Pictos dico et Brittones, cum quibus de duabus ultimis oceani insulis, et his non totis, contra totum orbem stulto labore pugnant.* Cui hæc dicenti

Colmanus. respondit Colmanus: *Mirum quare stultum appellare velitis laborem nostrum, in quo tanti apostoli qui super pectus Domini recumbere dignus fuit, exempla sectamur; cum ipsum sapientissime vixisse omnis mundus noverit.*

Vilfrid. At Vilfridus, *Absit*, inquit, *ut Johannem stultitiæ reprehendamus, cum scita legis Mosaicæ juxta literam servaret, judaizante adhuc in multis Ecclesia, nec subito valentibus apostolis omnem legis observantiam quæ a Deo instituta est, abdicare. Quomodo simulacra quæ a dæmonibus inventa sunt, repudiare omnes qui ad fidem veniunt, necesse est: videlicet ne scandalum facerent eis qui inter gentes erant Judæis. Hinc est enim quod Paulus Timotheum circumcidit, quod hostias in templo immolavit, quod cum Aquila et Priscilla caput Corinthi totondit: ad nihil videlicet utile, nisi ad scandalum vitandum Judæorum. Hinc quod eidem Paulo Jacobus ait:* Vides, frater, quot millia sunt in Judæis qui crediderunt? et omnes hi æmulatores sunt legis. *Nec tamen hodie clarescente per mundum evangelio necesse est, immo nec licitum fidelibus vel circumcidi, vel hostias Deo victimarum offerre carnalium. Ita-* 133
que Johannes secundum legis consuetudinem quarta decima die mensis primi ad vesperam incipiebat celebrationem festi paschalis, nil curans [m]hæc sabbato, an alia qualibet feria proveniret. At vero Petrus cum Romæ prædicaret, memor quia Dominus prima sabbati resurrexit a mortuis, ac mundo spem resurrectionis contulit, ita pascha faciendum intellexit, ut secundum consuetudinem

[k] *et Ægyptum* V.G. [l] *geri* V. [m] *utrum hæc* V.G.

51. *Jacobus ait*] Act. xxi. 20.

ac præcepta legis, quartam decimam lunam primi mensis, æque sicut Johannes, orientem ad vesperam semper exspectaret: et hac exorta, si Dominica dies, quæ tunc prima sabbati vocabatur, erat mane ventura, in ipsa vespera pascha Dominicum celebrare incipiebat, quomodo et nos [n] *hodie facere solemus. Sin autem Dominica non proximo mane post lunam quartam decimam, sed sexta decima, aut septima decima, aut alia qualibet luna, usque ad vicesimam primam esset ventura, exspectabat* [o] *eum, et præcedente sabbato, vespere, sacrosancta paschæ sollemnia inchoabat; sicque fiebat, ut Dominica paschæ dies nonnisi a quinta decima luna usque ad vicesimam primam servaretur. Neque hæc evangelica et apostolica traditio legem solvit, sed potius adimplet, in qua observandum pascha a quarta decima luna primi mensis ad vesperam, usque ad vicesimam primam lunam ejusdem mensis ad vesperam, præceptum est: in quam observantiam imitandam, omnes beati Johannis successores in Asia post obitum ejus, et omnis per orbem ecclesia conversa est. Et hoc esse verum pascha, hoc solum fidelibus celebrandum, Nicæno concilio non statutum noviter, sed confirmatum est, ut ecclesiastica docet historia. Unde constat vos, Colmane, neque Johannis, ut autumatis, exempla sectari, neque Petri, cujus traditioni scientes contradicitis, neque Legi, neque Evangelio in observatione vestri paschæ congruere. Johannes enim ad legis Mosaicæ decreta tempus paschale custodiens, nil de prima sabbati curabat; quod vos non facitis, qui nonnisi prima sabbati pascha celebratis. Petrus a quinta decima luna usque ad vicesimam primam diem paschæ Dominicum celebrabat; quod vos non facitis, qui a quarta decima usque ad vicesimam lunam diem Dominicum paschæ observatis: ita ut tertia decima luna ad vesperam sæpius pascha incipiatis, cujus neque Lex ullam fecit mentionem, neque auctor ac dator Evangelii Dominus in ea, sed in quarta decima vel vetus pascha manducavit ad vesperam, vel novi testamenti sacramenta in commemorationem suæ passionis, ecclesiæ celebranda tradidit.* [p] *Item, lunam vicesimam primam, quam Lex maxime celebrandam commendavit, a celebratione vestri paschæ funditus eliminatis: sicque, ut dixi, in celebratione summæ festivitatis, neque Johanni, neque Petro, neque Legi, neque Evangelio concordatis.*

His contra Colmanus: *Numquid*, ait, *Anatolius vir sanctus, et in præfata historia ecclesiastica multum laudatus, Legi vel Evangelio contraria sapuit, qui a quarta decima usque ad vicesimam pascha celebrandum scripsit? Numquid reverentissimum patrem nostrum* [q] *Columbam, et successores ejus viros Deo di-* Colmanus.

[n] *nos omnes*] V.G. [o] Ita cod. Mor. et tacite S. *eam* melius V.G. [p] *Itemque* V. [q] *Columban* V.

29. *ita ut tertia decima luna*] Hoc fuit quoties dies Dominicus incideret in decimam quartam lunam, id est, in decimum quartum diem primi mensis, quo facto is dies pascha fuit, et jejunium solutum est a præcedente vespera decima tertia. Vid. Theophilum citatum a Beda De Temp. Rat. 57.

lectos, qui eodem modo pascha fecerunt, divinis paginis contraria sapuisse, vel egisse credendum est? Cum plurimi fuerint in eis, quorum sanctitati cœlestia signa, et virtutum quæ fecerunt miracula, testimonium præbuerunt: quos ipse sanctos esse non dubitans, semper eorum vitam, mores et disciplinam sequi non desisto.

Vilfrid. At Vilfridus: *Constat*, inquit, *Anatolium virum sanctissimum, doctissimum, ac laude esse dignissimum; sed quid vobis cum illo, cum nec ejus decreta servetis? Ille enim in pascha suo regulam utique veritatis sequens, circulum* [r] *decem et novem annorum posuit, quem vos aut ignoratis, aut agnitum et a tota Christi ecclesia custoditum, pro nihilo contemnitis. Ille sic in pascha Dominico quartam decimam lunam computavit, ut hanc eadem ipsa die more Ægyptiorum quintam decimam lunam ad vesperam esse fateretur. Sic* [s] *item vicesimam die Dominico paschæ adnotavit, ut hanc declinata eadem die esse vicesimam primam crederet. Cujus regulam distinctionis vos ignorasse probat, quod* [t] *aliquoties pascha manifestissime ante plenilunium, id est, in tertia decima luna facitis. De patre autem vestro Columba et sequacibus ejus, quorum sanctitatem vos imitari, et regulam ac præcepta cœlestibus signis confirmata sequi perhibetis,* [u] *possem* 134 *respondere; quia multis in judicio dicentibus Domino, quod in nomine ejus prophetaverint, et dæmonia ejecerint, et virtutes multas fecerint; responsurus sit Dominus quia nunquam eos noverit. Sed absit ut de patribus vestris hoc dicam: quia justius multo est, de incognitis bonum credere, quam malum. Unde et illos Dei famulos, ac Deo dilectos esse non nego, qui simplicitate rustica, sed intentione pia Deum dilexerunt. Neque illis multum obesse reor talem paschæ observantiam, quandiu nullus advenerat, qui eis instituti perfectioris decreta quæ sequerentur, ostenderet: quos utique credo, si qui tunc ad eos catholicus calculator adveniret, sic ejus monita fuisse secuturos, quomodo ea quæ noverant*

[r] *novemdecim* V. [s] *idem—diem* V. [t] *aliquotiens* V. [u] *possum* V.G.

50. *Ut hanc eadem ipsa die, &c.*] Id Smith in Appendice ix. negat: sed verum esse videtur. Anatolii fragmentum in Euseb. Hist. vii. 32. habet, *δοθείσης τε τῆς τῶν διαβατηρίων ἡμέρας τῇ τεσσαρεσκαιδεκάτῃ τοῦ μηνὸς μεθ' ἑσπέραν*: si verba *μεθ' ἑσπέραν* intelligenda sunt de vespera quæ claudit diem decimum quartum, (quod satis clarum esse videtur, si conferatur Exod. xxxiii. 3), sequitur initium computi factum esse a vespera decimi quarti diei; itaque septimum diem, qui terminum statuit dierum intra quos pascha cadere potest, computatum esse a vicesima vespera usque ad vicesimam primam. Similis modus est loquendi apud Theophilum quem Beda citat in De Temp. Rat. 59. *Salvator noster decima quarta quidem est traditus luna, hoc est, quinta post sabbatum: decimaquinta autem crucifixus die tertia resurrexit, hoc est, decima septima luna.* Ambrosius Epist. xxi. ait *lunam* appellari *diem*: et hæ duæ voces sæpius inter se simili sensu permutantur. Sed cum quisque dies a nocte, hoc est a luna, et incipiat et desinat, facilis erroris occasio datur prout singulus dies vel a præcedente vel a sequente luna numeretur: qualis denique error fuit quem hic in Anatolio explicando Scottis imputavit Colmanus. Idem mos fuit etiam Britonum: conf. supr. ii. 2. Conf. item iii. 4. et 18.

ac didicerant, Dei mandata probantur fuisse secuti. Tu autem et socii tui, si audita decreta sedis apostolicæ, immo universalis ecclesiæ, et hæc literis sacris confirmata sequi contemnitis, absque ulla [x]*dubitatione peccatis. Etsi enim patres tui sancti fuerunt, numquid universali quæ per orbem est ecclesiæ Christi,* [y]*eorum est paucitas uno de angulo extremæ insulæ præferenda. Et si sanctus erat ac potens virtutibus ille Columba vester, immo et noster si Christi erat,* [z]*numquid præferri potuit beatissimo apostolorum principi, cui Dominus ait:* Tu es Petrus, et super hanc petram ædificabo ecclesiam meam, et portæ inferi non prævalebunt adversus eam, et tibi dabo claves regni cælorum.

Hæc perorante Vilfrido, dixit rex: *Verene, Colmane, hæc illi Petro dicta sunt a Domino?* Qui ait: *Vere, rex.* At ille, *Habetis,* inquit, *vos proferre aliquid tantæ potestatis vestro Columbæ datum?* At ait ille: *Nihil.* [a]Rursum rex: *Si utrique vestrum,* inquit, *in hoc sine ulla controversia consentiunt, quod* [b]*hæc principaliter Petro dicta, et ei claves regni cælorum sint datæ a Domino?* Responderunt: [c]*Etiam, utique.* At ille ita conclusit: *Et ego vobis dico, quia hic est ostiarius ille cui ego contradicere nolo; sed in quantum novi vel valeo, hujus cupio in omnibus obedire statutis; ne forte me adveniente ad fores regni cælorum, non sit qui* [d]*reseret, averso illo qui claves tenere probatur.* Regis sententia.

Hæc dicente rege, [e]faverunt adsidentes quique sive adstantes, majores una cum mediocribus; et abdicata minus perfecta institutione, ad ea quæ meliora cognoverant, sese transferre festinabant.

CAP. XXVI.

Ut Colman victus domum redierit; et Tuda pro illo episcopatu sit functus: qualisque illis doctoribus fuerit habitus ecclesiæ.

Finitoque conflictu, ac soluta concione, Agilberctus domum rediit. Colman videns spretam suam doctrinam, sectamque esse despectam, adsumptis his qui se sequi voluerunt, id est, qui pascha catholicum, et tonsuram coronæ, nam et de hoc quæstio non minima erat, recipere nolebant, in Scottiam regressus est, tractaturus cum suis, quid de his facere deberet. A.D. 664. Colmani recessus.

x *dubietate* V. y *horum* V. z *num* V.G. a *Rursum autem* V.G.
b *principaliter hæc* V. c *Etiam, utrique* V.G. d *reserat, adverso* V.
e *rege elevatis in cælum manibus faverunt* V.

35. *domum*] Nempe in Galliam, ubi Parisiorum episcopus factus erat ab A. D. 660. Conf. supr. 7. Ita Pagi, et editores Bened. Mabill. Ann. xv. 33. vol. i. p. 473. Smith (supra, ad 7.) putavit eum nondum Galliam ivisse, quia vocatur Occidentalium Saxonum episcopus supra 25, coeunte synodo. Eddius eum *transmarinum episcopum* vocat Vit. Wilf. 10. Florentius Vig. ait Vilfridum ab Agilbercto consecratum esse A.D. 664, Beda vero ipse, infra, v. 19, ait Agilberctum tunc episcopum fuisse Parisiacæ civitatis. Conf. Edd. Vit. Wilf. 9.

37. *tonsuram*] Plura de hac vid. infra in v. 21.

Cedd, relictis Scottorum vestigiis, ad suam sedem rediit, utpote agnita observatione catholici paschæ. Facta est autem hæc quæstio anno Dominicæ incarnationis sexcentesimo sexagesimo quarto, qui fuit annus Osuiu regis vicesimus secundus; episcopatus autem Scottorum, quem gesserunt in provincia Anglorum, annus tricesimus. Siquidem Aidan decem et septem annis, Finan decem, Colman tribus episcopatum tenuere.

Tuda.

Reverso autem [f]patriam Colmano, suscepit pro illo [g]pontificatum Nordanhymbrorum famulus Christi Tuda, qui erat apud Scottos austrinos eruditus, atque ordinatus episcopus, habens juxta morem provinciæ illius coronam tonsuræ ecclesiasticæ, et catholicam temporis paschalis regulam observans: vir quidem bonus ac religiosus, sed permodico tempore ecclesiam regens. Venerat [h]autem de Scottia, tenente adhuc pontificatum Colmano, et diligenter ea quæ ad fidem et veritatem pertinent, et verbo cunctos docebat et opere. Porro fratribus, qui in Lindisfarnensi ecclesia, Scottis abeuntibus, 135
remanere maluerunt, præpositus est abbatis jure vir reverentissimus ac mansuetissimus Eata, qui erat abbas in monasterio quod [i]dicitur Mailros: quod aiunt Colmanum [k]abiturum petiisse et impetrasse a rege Osuiu, eo quod esset idem Eata unus de duodecim pueris Aidani, quos primo episcopatus sui tempore de natione Anglorum erudiendos in Christo accepit.

Eata.

Multum namque eundem episcopum Colmanum rex pro insita illi prudentia diligebat. Ipse est Eata, qui non multo post eidem ecclesiæ [l]Lindisfarnensi episcopus factus est. Abiens autem domum Colman adsumpsit secum partem ossium reverentissimi patris Aidani; partem vero in ecclesia cui præerat, reliquit, et in secretario ejus condi præcepit.

Scottos epp. conversatio.

Quantæ autem parsimoniæ, [m]cujus continentiæ fuerit, ipse

[f] *in patriam* V. [g] *episcopatum* V. [h] *enim* V. [i] *vocatur* V. [k] *ubeuntem* V. [l] *Lindisfarnensis* V.G. quanquam precedens *eidem* retineant. [m] *cujusque* V.G.

47. *Scottos austrinos*] Idem dictum fuit de australibus his Hibernensibus supra 3.

1. *præpositus est abbatis jure*] Quæ ab origine instituta est a Colmanno regiminis forma in ecclesia Lindisf. eadem in Dunelmensi etiam quæ successit hodienum retenta est, ut hujus ecclesiæ præpositus, licet prior tantum nomine, re tamen et dignitate sit abbas. S.

3. *Mailros*] Hoc monasterium interius in confinio Scottiæ positum immerito confunditur cum Lindisfarnensi a Gul. Lambardo. Collect. Vespas. A. 5. S.

7. *non multo post*] Cum Eata 14 annis ecclesiæ Lindisf. abbatis loco præfuisset, septem annis eidem auctoritate episcopi præfuit, ab anno 678 quo consecrari meruit, ad annum 685 ineuntem quo Cuthbertum successorem accepit. Colitur Eata 26 Octobris. S.

9. *partem ossium*] Ex hac distributione reliquiarum Ædani satis patet quo jure Glastonienses apud se conditum tradunt. Non tamen prorsus sine fundamento hoc sibi attribuunt. Codex enim MS. J. Wessington prioris Dunelm. dicit quod quædam ossa Ædani episcopi Edmundus rex Glastoniam advexit cum esset in expeditione aquilonali, p. 38. S.

cum prædecessoribus suis, testabatur etiam locus ille quem [n]regebant, ubi abeuntibus eis, excepta ecclesia, paucissimæ domus repertæ sunt; hoc est, illæ solummodo, sine quibus conversatio civilis esse nullatenus poterat. Nil pecuniarum absque pecoribus habebant. Si quid enim pecuniæ a divitibus accipiebant, mox pauperibus dabant. Nam neque ad susceptionem potentium sæculi, vel pecunias colligi, vel domus [o]prævideri necesse fuit, qui nunquam ad ecclesiam nisi orationis tantum, et audiendi [p]verbi Dei causa veniebant. Rex ipse, cum opportunitas exegisset, cum quinque tantum aut sex [q]ministris veniebat, et expleta in ecclesia oratione discedebat. Quod si forte eos ibi refici contingeret, simplici tantum et quotidiano fratrum cibo contenti, nil ultra quærebant. Tota enim fuit tunc solicitudo doctoribus illis, Deo serviendi, non sæculo; tota cura cordis excolendi, non ventris. Unde et in magna erat veneratione tempore illo religionis habitus; ita ut ubicumque clericus aliquis aut monachus adveniret, gaudenter ab omnibus tanquam Dei famulus exciperetur: [r]etiam si in itinere pergens inveniretur, adcurrebant, et flexa cervice vel manu signari, vel ore illius se benedici gaudebant; verbis quoque horum exhortatoriis diligenter auditum præbebant. Sed et diebus Dominicis ad ecclesiam, sive ad monasteria certatim, non reficiendi corporis, sed audiendi sermonis Dei gratia confluebant: et si quis sacerdotum in vicum forte deveniret, mox congregati in unum vicani, verbum vitæ ab illo expetere curabant. Nam neque alia ipsis sacerdotibus aut clericis vicos adeundi, quam prædicandi, baptizandi, infirmos visitandi, et, ut breviter dicam, animas curandi causa fuit: qui in tantum erant ab omni avaritiæ peste castigati, ut nemo territoria ac possessiones ad construenda monasteria, nisi a [s]potentibus sæculi [t]coactus, acciperet. Quæ consuetudo per omnia aliquanto post hæc tempore in ecclesiis Nordanhymbrorum servata est. Sed de his satis dictum.

136

CAP. XXVII.

Ut Ecgberct, vir sanctus de natione Anglorum, monachicam in Hibernia vitam duxerit.

Eodem anno Dominicæ incarnationis sexcentesimo sexagesimo quarto, facta [u]erat eclipsis solis die tertio mensis Maii, Mai.d.3.[1.] A.D. 664. Eclipsis solis.

[n] *regebat* V. [o] *providere* V. [p] *verbum* V. [q] *sex veniebat* V.
[r] *et jam* V. [s] *potestatibus* V. [t] *coacti acciperent* V. [u] *est* V.G.

34. *coactus*] Vide supra cap. 23. S. Quanta in hac re intra spatium octoginta annorum facta sit mutatio colligi potest infra ab Epistola Bedæ ad Ecgbertum 4 etc. Sed pulcherrimus hic locus optime docet qua arte simplices illi primi clerici fidem Christi in rudi populo seminaverint et seipsos amore populi tutaverint; scilicet cum se totos Christi ministerio dederint. Conf. infra, iv. 27.

5. *die tertio mensis Maii*] Hujus eclipsis sæpius meminit Beda, semel in libro de Temporibus, iterum in Chronico proprie dicto n. 4622, utrobique ad v. nonas

Pestilentia. hora circiter decima diei: quo etiam anno subita pestilentiæ lues, depopulatis prius australibus Brittaniæ plagis, Nordanhymbrorum quoque provinciam corripiens; atque acerba clade diutius longe lateque desæviens, magnam hominum multitudinem stravit. Tuda ob. Qua plaga præfatus Domini sacerdos Tuda raptus est de mundo, et in monasterio quod dicitur Pægnalæch, Pægnalæch. honorifice sepultus. Hæc autem plaga Hiberniam quoque insulam pari clade premebat. Erant ibidem eo tempore multi nobilium simul et mediocrium de gente Anglorum, qui tempore Finani et Colmani episcoporum, relicta [x] insula patria, vel divinæ lectionis, vel continentioris vitæ gratia illo secesserant. Et quidam quidem mox se monasticæ conversationi fideliter mancipaverunt, alii magis circumeundo per cellas magistrorum, lectioni operam dare gaudebant: quos omnes Scotti

x *relicta patria* V.

Maias, quod tertio mensis diei respondet. Hoc tamen astronomis non parvum negotium facessit; utroque regulis artis prorsus incongruum. Gerhardus Mercator, qui eclipsim hanc a Beda visam et tertio illo die Maii observatam fuisse sibi persuasit, auctoritati ejus adeo innixus est, ut exinde tanquam a fundamento novæ hypotheseos structuram efformare non sit veritus. Sed Historiam Bedæ Ecclesiasticam inspicientibus, v. 25. clarum erit eclipsin hanc novem annis nativitatem ejus præcessisse. Cum igitur ab aliis accepisset eclipsin initio mensis Maii factam, et ex sua arte cognovisset non nisi novilunii tempore evenire potuisse, neomeniæ diem ex cycli decennovenalis Dionysiani abaco indagandum esse censuit, ex quo quum aureum anni illius numerum xix. die Maii iii. primam lunam indicare deprehenderit, non alio quam illo solis illam defectionem factam esse conclusit. Nondum enim satis perspectum fuerat quem esset fallax cyclica illa neomenias eruendi ratio: cujus errorem suo tempore per ipsa phænomena toto orbi patefactum fuisse Marianus Scottus declaravit, de a. MLXXXII. quo idem ipse xix. cycli annus decurrebat, ita scribens: *Prima paschalis luna iv. non. Aprilis toto orbi apparuit, quum ii. non. Aprilis esse deberet, ad quem scilicet aureus numerus xix. in vulgatis calendariis cernebatur appositus.* Usser. Br. Eccl. Ant. p. 491. S. Verum eclipseos diem datum esse in Hibernensium Annal. Ulton. notavit Usserius. Idem factum est quoque a Tigernach: sed Annal. iv. Magistr. habent diem tertium Maii: quod indicio est eorum compilatores a Beda hausisse. Eundem errorem habet Chron. Sax.

6. *pestilentiæ lues*] Diu duravit hæc pestis, nempe ad duodecimum annum: sæpius de ea mentio facta est a Beda, supra 23, infra iv. 7, 14, (post A. D. 680,) et Hist. Abb. Wirem. et Gyrv. 8, quod cadit in A. D. 686. In Annal. iv. Magistr. dicta est *Flava* pestis, et in Triad. Cambr. Vid. Williams Antiq. Eccl. Cymry, p. 129. Vastavit quoque alias regiones præter insulas Britannicas. Vid. infr. iv. 1.

9. *Pægnalæch*] Waghele Chr. Saxon. p. 40. ad a. 664. Wemalet H. Hunt. lib. iii. p. 191. Ejusdem loci variæ lectiones, ex erronea acceptione literarum Saxonicarum. Monasterium autem ipsum ubi fuerit parum constat. Proxime sonat *Pincanheale*, hodie *Finchale* duobus a Dunelmo miliaribus ad Vedram fl. Certæ quidem ejus antiquitates ultra s. Godricum non assurgunt, qui vixit tempore Henrici r. i. et Hugonis de Puteaco episc. fundatoris; fuisse tamen antea temporibus Saxonibus locum celebrem ipsa concilia ibi octavo seculo convocata, nec enim alibi fuisse dignoscitur, satis declarant. Donec alia igitur sepultura Tudam potiore jure vendicet, liceat nobis tanti viri reliquiis perfrui. S.

15. *magistrorum*] De magistris agit Smith in Appendice sua Num. xvii., cujus hoc initium est, *Magistri ecclesiæ, ut mihi videtur, non alii fuerunt, quam clerici doctiores et in rebus ecclesiasticis bene instituti, qui una cum episcopis suis ad synodum venerunt, quales erant Hadrianus abbas et Benedictus Biscop:* quibus addi posset Vilfridus in synodo Streanæshalch, et alia similia exempla. Videtur titulus generalis fuisse qui quibusvis e clericis, sive loco sive propter doc-

libentissime suscipientes victum eis quotidianum sine pretio, libros quoque ad legendum, et magisterium gratuitum præbere curabant.

Ædilhun et Ecgberct.

Erant inter hos duo juvenes magnæ indolis, de nobilibus Anglorum, Ædilhun et Ecgberct, quorum prior frater fuit Ædiluini, viri æque Deo dilecti, qui et ipse ævo sequente Hiberniam gratia legendi adiit, et bene instructus patriam rediit, atque episcopus in provincia Lindissi factus, multo ecclesiam tempore nobilissime rexit. Hi ergo cum essent in monasterio quod lingua Scottorum Rathmelsigi appellatur, et omnes socii ipsorum vel mortalitate de sæculo rapti, vel per alia essent loca dispersi, correpti sunt ambo morbo ejusdem mortalitatis, et gravissime adflicti; e quibus Ecgberct, sicut mihi referebat quidam veracissimus et venerandæ canitiei presbyter qui se hæc ab ipso audisse perhibebat, cum se [y] æstimasset esse moriturum, egressus est tempore matutino de cubiculo in quo infirmi quiescebant, et residens solus in loco opportuno, cœpit sedulus cogitare de actibus suis, et conpunctus memoria peccatorum suorum faciem lacrimis abluebat, atque intimo ex corde Deum precabatur, ne adhuc mori deberet, priusquam vel præteritas negligentias quas in pueritia sive infantia commiserat, perfectius ex tempore castigaret, vel in bonis se operibus habundantius exerceret. Vovit etiam votum, quia adeo peregrinus vivere vellet, ut nunquam in insulam in qua

Rathmelsigi. **Ecgbercti vota.**

137 natus est, id est, Brittaniam, rediret; quia præter sollemnem canonici temporis psalmodiam, si non valetudo corporis obsisteret, quotidie psalterium totum in memoriam divinæ laudis [z] decantaret; et quia in omni septimana diem cum nocte jejunus transiret. Cumque finitis lacrimis, precibus et votis, domum rediret, invenit sodalem dormientem: et ipse quoque

y *æstimaret* V.G. z *decantaret, quod* V.

trinam et mores insignioribus, et ea causa auctoritate præditis, dabatur: et satis ante Bedæ tempora usitatus. Vincentius Lirinensis multa suppetit exempla: ut, *Sacerdotum pariter et magistrorum definitiones*, 2; *ecclesiastici magisterii documento*, 10: inter *magistros* Origenem aliosque doctores celebres recenset, 17: &c. Simili fere sensu illi memorantur qui verbo vel scriptis *τὸν θεῖον ἐκπρέσβευσαν λόγον*. Euseb. Hist. i. 1. iii. 23, &c. Conf. infr. iv. 27, *Cudberct factus præpositus plures et auctoritate magistri, et exemplo suæ actionis instituebat*, et iv. 5. Hoc autem loco, inter Hibernenses, magistri illi videntur fuisse potius præceptores vel doctores monachorum: et ex eo quod sequitur, *magisterium gratuitum*, conjici posset talibus magistris aliquando data fuisse a discipulis *honoraria*.

19. *Ædiluini*] Conf. supr. 11.

21. *multo tempore*] Ab a. 679 ad a. 701. Fuit Ædiluini episcopus secundus Sidnacestriæ. Primus Eadhædus fuit, de quo capite sequente. S.

22. *Rathmelsigi*] Rath in lingua Scottorum Vicum vel Castrum denotat. Mellis et Mellifontis eadem fuit ecclesia; licet is locus qui Mellis nomen hodie retinet tribus passuum millibus a Mellifonte sit remotus: nomine, ut videtur, utrique dato a sancto Mel episcopo b. Patricii discipulo, et sororis ipsius Darerchæ filio; de quo videndus in Patricii vita Jocelinus, cap. 50, 102 et 186. S. Rathmelsigi hodie Melfont.

lectulum conscendens, cœpit in quietem membra laxare. Et cum paululum quiesceret, expergefactus sodalis respexit eum, et ait: *O frater Ecgbercte, o quid fecisti? Sperabam quia pariter ad vitam æternam intraremus. Verumtamen scito quia quæ postulasti, accipies.* Didicerat enim per visionem, et quid petiisset, et quia petita inpetrasset. Quid multa? Ipse Æ- Ecgberctus ob. dilhun proxima nocte defunctus est: at vero Ecgberct decussa molestia ægritudinis convaluit, ac multo [a]postea tempore vivens, acceptumque sacerdotii gradum condignis ornans actibus, post multa virtutum [b]bona, ut ipse desiderabat, nuper, A.D. 729. id est, anno Dominicæ incarnationis septingentesimo vicesimo nono, cum esset ipse annorum nonaginta, migravit ad regna cælestia. Duxit autem vitam in magna humilitatis, mansuetudinis, continentiæ, simplicitatis et justitiæ perfectione. Unde et genti suæ, et illis in quibus exulabat nationibus Scottorum sive Pictorum, [c]exemplo vivendi, et instantia docendi, et auctoritate corripiendi, et pietate largiendi de his quæ a divitibus acceperat, multum profuit. Addidit autem votis quæ diximus, ut semper in quadragesima non plus quam semel in die [d]reficeret, non aliud quam panem ac lac tenuissimum, et hoc cum mensura gustaret: quod videlicet lac pridie novum in [e]phiala ponere solebat, [f]et post noctem ablata superficie crassiore, ipse residuum cum modico, ut diximus, pane bibebat. Cujus modum continentiæ etiam quadraginta diebus ante [g]natale Domini, totidem quoque post peracta sollemnia pentecostes, hoc est, quinquagesimæ, semper observare curabat.

CAP. XXVIII.

Ut defuncto Tuda, Vilfrid in Gallia, [h]Ceadda apud Occidentales Saxones, in provincia Nordanhymbrorum sint ordinati episcopi.

[A.D.664.] Vilfrid ep. INTEREA rex Alchfrid misit Vilfridum presbyterum ad regem Galliarum, qui eum sibi suisque consecrari faceret episcopum. At ille misit eum ordinandum ad Agilberctum,

[a] *post* V. [b] *dona* V. [c] *et exemplo* V. [d] *reficeretur* V.G. [e] *fiala* V. [f] *ut* V. [g] *natalem* V. [h] *et Ceadda* V.

28. *Interea*] Pagi hæc in A.D. 665. ponit: sed cum infra, v. 19, A. D. 709. numeratus sit quadragesimus quintus Vilfridi episcopatus, malui cum Smith Bedæ ipsius rationem sequi.

ib. *Alchfrid*] Cui pater Osuius provinciam Deirorum sub se regendam dederat. S. Sub hoc tempus cupiit Alchfrid Romam visere, quem in finem socium sibi designaverat Biscopum Benedictum: sed ab incepto revocatus est a patre Osuiu: et Benedictus solus iter fecit. Vit. Abbat. 2. infra.

ib. *Vilfridum*] Plura de Vilfrido vid. infra, v. 19: ubi causæ Alchfridi amicitiæ partim exponuntur: scilicet quod Alchfrid *catholicas ecclesiæ regulas amavit*, Vilfridum vero *comperit esse catholicum.* Hoc animo tunc *desideravit ut vir tantæ eruditionis ac religionis sibi specialiter individuo comitatu sacerdos esset ac doctor;* et nunc quoque, sicut videtur, episcopus. Nam Deirorum episcopum alium Eboracensem mox quæsivit pater ejus Osuiu. Tanto autem magis suum episcopum expetiturus erat Alchfrid quanto in illis regionibus prævalebat aut modo prævaluerat Scottorum disciplina: quam denique Vilfridi adventus (inquit Beda) pene explosit.

de quo supra diximus, qui relicta Brittania, Parisiacæ civitatis factus erat episcopus; et consecratus est magno cum honore ab ipso, convenientibus plurimis episcopis in vico regio qui vocatur in Compendio. Quo adhuc in transmarinis partibus [h]propter ordinationem demorante, imitatus industriam filii [i]rex Osuiu, misit Cantiam virum sanctum, modestum moribus, Scripturarum lectione sufficienter instructum, et ea quæ in Scripturis agenda didicerat, operibus sollerter exequentem, qui Eboracensis ecclesiæ ordinaretur episcopus. Erat autem presbyter vocabulo Ceadda, frater reverentissimi antistitis Ceddi, cujus sæpius meminimus, et abbas monasterii illius quod vocatur Læstingaeu. Misitque rex cum eo presbyterum suum vocabulo Eadhædum, qui postea regnante Ecgfrido, Hrypensis ecclesiæ præsul factus est. Verum illi Cantiam pervenientes, invenerunt archiepiscopum Deusdedit jam migrasse de sæculo, et necdum alium pro eo constitutum fuisse pontificem. Unde diverterunt ad provinciam Occidentalium Saxonum, ubi erat Vini episcopus: et ab illo est vir præfatus consecratus antistes, adsumtis in societatem ordinationis duobus de Brittonum gente episcopis, qui Dominicum paschæ diem, ut sæpius dictum est, secus morem canonicum a quarta decima usque ad vicesimam lunam celebrant. Non enim erat

Ceadda.

Eadhæd.

Deusdedit ob.

138 tunc ullus, excepto illo Vine, in tota Brittania canonice ordinatus episcopus. Consecratus ergo in episcopum Ceadda, mox cœpit ecclesiasticæ veritati, et castitati curam impendere; humilitati, continentiæ, lectioni operam dare; oppida, rura, casas, vicos, castella propter evangelizandum, non equitando, sed apostolorum more pedibus incedendo peragrare. Erat enim [k]de discipulis Aidani, eisdemque actibus ac moribus juxta exemplum ejus, ac fratris sui Ceddi, suos instituere curavit auditores. Veniens quoque Brittaniam Vilfrid jam episcopus factus, et ipse perplura catholicæ observationis moderamina ecclesiis Anglorum sua doctrina contulit. Unde factum est, ut crescente per dies institutione catholica, Scotti omnes qui inter Anglos morabantur, aut his manus darent, aut suam redirent ad patriam.

Ceadda consecratus a Vine.

h *post* V. i *regis Osui* V. k *discipulus* V.G.

32. *in Compendio*] Compeigne villa regia in Suessionibus ad Axonæ et Isaræ confluentem. In qua regnante apud Francos Pipino synodus est habita, et Carolus Calvus monasterium in honore b. Mariæ virginis exstruxit quod nunc s. Cornelii appellatur. S. Mabill. Ann. xiv. 57.

38. *sæpius meminimus*] In hujus libri capitibus 21, 22, 23, 26. S.

39. *Eadhædum*] De hoc vide iv. 12. S.

1. *excepto illo Vine*] Nempe erat Vini in Galliis ordinatus, vide hujus libri caput septimum. S.

CAP. XXIX.

Ut Vighardus presbyter ordinandus in archiepiscopum, Romam de Brittania sit missus: quem remissa mox scripta papæ [l]apostolici, ibidem obiisse narraverint.

[A.D. 667.] Vighard Romam missus.

His temporibus reges Anglorum nobilissimi, Osuiu provinciæ Nordanhymbrorum, et Ecgberct Cantuariorum, habito inter se consilio, quid de statu ecclesiæ Anglorum esset agendum, intellexerat enim veraciter Osuiu, quamvis educatus a Scottis, quia Romana esset catholica et apostolica ecclesia, adsumpserunt cum electione et consensu sanctæ ecclesiæ gentis Anglorum, virum bonum, et aptum episcopatu presbyterum nomine Vighardum, de clero Deusdedit [m]episcopi, et hunc antistitem ordinandum Romam miserunt: quatenus accepto ipse gradu archiepiscopatus, catholicos per omnem Brittaniam ecclesiis Anglorum ordinare posset antistites.

Verum Vighardus Romam perveniens, priusquam consecrari in [n]episcopatum posset, morte præreptus est, et hujusmodi literæ regi Osuiu Brittaniam remissæ sunt:

Literæ Vitaliani

Domino [o]excellenti filio Osuio regi Saxonum, Vitalianus episcopus, servus servorum Dei. Desiderabiles literas excellentiæ vestræ suscepimus: quas relegentes, cognovimus ejus piissimam devotionem, ferventissimumque amorem, quem habet propter beatam vitam; et quia dextera Domini protegente ad veram et apostolicam fidem sit conversus, sperans ut sicut in sua gente regnat, ita et cum Christo in futuro [p]conregnare. Benedicta igitur gens, quæ talem sapientissimum, et Dei cultorem promeruit habere regem: quia non solum ipse Dei cultor [q]extitit, sed etiam omnes subjectos suos meditatur die ac nocte ad fidem catholicam atque apostolicam pro suæ animæ redemptione converti. Quis enim audiens hæc suavia, non lætetur? Quis non exultet et gaudeat in his [r]piis operibus? Quia et gens vestra Christo omnipotenti Deo [s]credidit, secundum divinorum prophetarum voces, sicut scriptum est in Isaïa: In die illa radix Jesse, qui stat in signum populorum, ipsum gentes deprecabuntur. *Et iterum:* Audite insulæ, et adtendite populi de longe. *Et post paululum;* Parum, *inquit,* est ut mihi sis servus ad suscitandas tribus Jacob, et fæces Israel convertendas. Dedi te in lucem gentium, ut sis salus mea usque ad extremum terræ. *Et rursum:* Reges videbunt, et consurgent principes, et adorabunt.

l *papæ, ibidem* V. m *archiepiscopi* V. n *episcopum* V. o *excellentissimo* V.G.M. p Locus depravatus: sed ita libri habent. Mendum vidit M. et *ut* post *sperans* omisit: quod faciliorem saltem constructionem reddit. q *existit* V.M. r *piis* om. M. s *credit* M.

15. *His temporibus*] A. D. 667. Chron. Sax. Flor. Vig.
38. *scriptum est*] Isai. xi. 10.
40. *Audite*] xlix. 1, 6, 7, 8.

Et post pusillum: Dedi te in fœdus populi, ut suscitares terram, et possideres hæreditates dissipatas, et diceres his qui vincti sunt: Exite; et his qui in tenebris, Revelamini. *Et rursum:* Ego Dominus vocavi te in justitia, et adprehendi manum tuam, et servavi; et dedi te in [t]fœdus populi, in lucem gentium, ut aperires oculos cæcorum, et educeres de conclusione vinctum, de domo carceris [u]sedentes in tenebris. *Ecce, excellentissime fili, quam luce clarius est, non solum de*
139 *vobis, sed etiam de omnibus [x]prophetatum gentibus, quod sint crediture in Christo omnium conditore. Quamobrem oportet vestram celsitudinem, utpote membrum existens Christi, in omnibus piam regulam sequi perenniter principis apostolorum, sive in pascha [y]celebrandum, sive in omnibus quæ tradiderunt sancti apostoli Petrus et Paulus, qui ut duo luminaria cæli illuminant mundum, sic doctrina eorum corda hominum quotidie inlustrat credentium*

Et post nonnulla, quibus de celebrando per orbem [z]totum uno vero pascha loquitur;

Hominem denique, inquit, *docibilem, et in omnibus ornatum antistitem, secundum vestrorum scriptorum tenorem, minime valuimus nunc reperire pro longinquitate itineris. Profecto enim dum hujusmodi apta [a]repertaque persona fuerit, eum instructum ad vestram dirigemus patriam, ut ipse et viva voce, et per divina oracula omnem inimici zizaniam ex omni vestra insula cum divino nutu eradicet. Munuscula a vestra celsitudine beato principi apostolorum directa, pro æterna ejus memoria susce-*

[t] *dedi te in lucem gentium et in fœdus populi* V.M.G. [u] *sedentem* V. [x] *prophetarum* V.G.M. [y] *celebrando* V.M.G. [z] *orbem uno* V. [a] *que* om. M.

46. *Ego Dominus*] xlii. 6.

8. *Et post nonnulla de celebrando*] Quæstio de pascha toties recurrit, ut Beda in literis papalibus, &c. quæ de ea scripta sint repetere abstinuerit tum in literis Honorii papæ ad clerum Hibernicum a. 639. ii. 19. tum in literis Laurentii Cant. ad eosdem ii. 4. Idem facit in his literis Vitaliani papæ. De quo Usserius in notis ad Ep. Hib. Syll. N. ix. p. 126. observat hunc defectum ex antiquissimis Whitbiensis cœnobii schedis aliquo modo suppleri posse; in quibus præfixo titulo Vitalini, haud dubie Vitaliani, papæ urbis Romæ, subjectum reperit. *Nunquam enim celebrare debemus sanctum pascha nisi secundum apostolicam et catholicam fidem, ut in toto orbe celebratur a Christiana plebe, id est, secundum apostolicam regulam* CCCXVIII *sanctorum patrum, et computum ss. Cyrilli et Dionysii. Nam in toto terrarum orbe sic Christi una columba, hoc est ecclesia immaculata sanctum paschæ resurrectionis diem celebrat. Nam Victoris regulam paschæ sedes apostolica non adprobavit, ideo nec sequitur dispositionem ejus pro pascha.* S.

10. *secundum vestrorum scriptorum tenorem*] Hinc videtur regem Osuium papam rogasse ut episcopum sibi eligeret et mitteret. Et notandum est papam nihil scribere de consecrando Vighardo, neque eum tanquam electum agnoscere, nec de eo ac si de episcopo designato quidquam indicare, quamvis Beda narrat eum missum fuisse ordinandum: sive hoc fuerit quod rex totam rem adeo plene papæ permiserit; sive quod noluerit papa regis et Anglorum arbitrium in nominando episcopo confirmare.

pimus, gratiasque ei agimus, ac pro ejus incolumitate jugiter Deum deprecamur cum Christi clero. Itaque qui hæc obtulit munera, de hac subtractus est luce, situsque ad limina apostolorum, pro quo valde sumus contristati [b] *cum hic esset defunctus. Verumtamen gerulis harum nostrarum literarum vestris missis,* [c] *beneficia sanctorum, hoc est, reliquias beatorum apostolorum Petri et Pauli, et sanctorum* [d] *martyrum Laurentii, Johannis et Pauli, et Gregorii atque Pancratii eis fecimus dari, vestræ excellentiæ profecto omnes contradendas. Nam et conjugi vestræ, nostræ spiritali filiæ, direximus per præfatos gerulos crucem clavem auream habentem de sacratissimis vinculis beatorum apostolorum Petri et Pauli: de cujus pio studio cognoscentes, tantum cuncta sedes apostolica una nobiscum lætatur, quantum ejus pia opera coram Deo* [e] *fragrant et vernant. Festinet igitur, quæsumus, vestra celsitudo, ut optamus, totam suam insulam Deo Christo dicare. Profecto* [f] *enim habet protectorem, humani generis redemptorem Dominum nostrum Jesum Christum, qui ei cuncta prospera impertiet, ut novum Christi populum coacervet, catholicam ibi et apostolicam constituens fidem. Scriptum est enim:* Quærite primum regnum Dei, et justitiam ejus, et hæc omnia adjicientur vobis. *Nimirum enim* [g] *quærit, et impetravit, et ei omnes suæ insulæ, ut optamus, subdentur. Paterno itaque affectu salutantes vestram excellentiam, divinam precamur jugiter clementiam, quæ vos vestrosque omnes in omnibus bonis operibus auxiliari dignetur, ut cum Christo in futuro regnetis sæculo. Incolumem excellentiam vestram gratia superna custodiat.*

Quis sane pro Vighardo repertus ac dedicatus sit antistes, libro sequente opportunius dicetur.

CAP. XXX. 140

Ut Orientales Saxones tempore mortalitatis ad [h] *idololatriam reversi, sed per instantiam Jarumanni episcopi mox sint ab errore correcti.*

[A.D.665.] Sigheri et Sebbi rr. Or. Sax.

EODEM tempore provinciæ Orientalium Saxonum post Suidhelmum, de quo supra diximus, præfuere reges Sigheri et Sebbi, quamvis ipsi regi Merciorum Vulfhere subjecti. Quæ videlicet provincia cum præfatæ mortalitatis clade preme-

b *cur* V. c *et beneficia* V.M. d *martyrum hoc est* V. e *flagrant* V. f *Habet enim profecto* V.M.G. g *quærat et impetrabit* W. *impetrabit* V.M.G. h Ita libri: *idolatriam* St., quæ forma usitatior est in textu S.: sed alteram hic retinui, quamvis incertum sit utrum consilio an casu eam reliquerit S., nam hujusmodi variatio scribendi in una voce non rara est.

31. *Scriptum est*] Matth. vi. 33.
5. *supra*] Hujus libri capite 22. S.
ib. *Sigheri et Sebbi*] Ille filius Sigberci cognomento parvi, hic Seuuardi, qui fide Christiana turpiter prodita ab Occ. Sax. rege occisus est. Male Harpsfeldius hunc Ædilredi filium vocat. S. Animadvertendum est Sigheri ante Sebbi mortuum esse; post quod Sebbi regnavit solus donec triginta annos complevit. Flor. Vig. Genealog. Gul. Malmesb. G. R. i. 6.

Sigheri apostata.

Sebbi fidelis.

Jaruman ep.

retur, Sigheri cum sua parte populi, relictis Christianæ fidei sacramentis, ad apostasiam conversus est. Nam et ipse rex, et plurimi de plebe sive optimatibus, diligentes hanc vitam, et futuram non quærentes, sive etiam non esse credentes, cœperunt fana quæ derelicta erant, restaurare, et adorare simulacra: quasi per hæc possent a mortalitate defendi. Porro socius ejus, et coheres regni ejusdem Sebbi, magna fidem perceptam cum suis omnibus devotione servavit, [1]magna, ut in sequentibus dicemus, vitam fidelem felicitate complevit. Quod ubi rex Vulfheri comperit, fidem videlicet provinciæ ex parte profanatam, misit ad corrigendum errorem, revocandamque ad fidem veritatis provinciam Jaruman episcopum, qui successor erat Trumheri: qui multa agena sollertia, juxta quod mihi presbyter qui comes itineris illi et cooperator verbi extiterat, referebat, erat enim religiosus et bonus vir, longe lateque omnia pervagatus, et populum et regem præfatum ad viam justitiæ reduxit: adeo ut relictis, sive destructis fanis arisque quas fecerant, aperirent ecclesias, ac nomen Christi, cui contradixerant, confiteri gauderent, magis cum fide resurrectionis in illo mori, quam in perfidiæ sordibus inter idola vivere cupientes. Quibus ita gestis, et ipsi sacerdotes, doctoresque eorum domum rediere lætantes.

[1] *et magna* V.

HISTORIÆ ECCLESIASTICÆ

GENTIS ANGLORUM

LIBER QUARTUS.

CAP. I.

Ut defuncto Deusdedit, Vighard ad suscipiendum [a]*episcopatum, Romam sit missus: sed illo ibidem defuncto, Theodorus archiepiscopus ordinatus, et cum Hadriano abbate sit Brittaniam missus.*

A.D. 664. Deusdedit et Erconberct ob. Jul. d. 14. Ecgberct r. Cant.

ANNO memorato præfatæ eclipsis et mox subsequentis pestilentiæ, quo et Colman episcopus unanima catholicorum intentione superatus ad suos reversus est, Deusdedit sextus ecclesiæ Doruvernensis episcopus obiit pridie iduum Juliarum; sed et Erconberct rex Cantuariorum eodem mense ac die defunctus, Ecgbercto filio sedem regni reliquit, quam ille susceptam per novem annos tenuit. Tunc cessante non pauco tempore episcopatu, missus est Romam ab ipso simul et a rege Nordanhymbrorum Osuio, ut [b]præcedente libro paucis diximus, Vighard presbyter, vir in ecclesiasticis disciplinis doctissimus, de genere Anglorum, petentibus hunc ecclesiæ Anglorum archiepiscopum ordinari: missis pariter apostolico papæ donariis, et aureis atque argenteis vasis non paucis. Qui ubi Romam pervenit, [c]cujus sedi apostolicæ tempore illo Vitalianus præerat, postquam itineris sui causam præfato papæ apostolico patefecit, non multo post et ipse et omnes pene qui cum eo advenerant socii, pestilentia superveniente deleti sunt.

Vitalianus papa.

At apostolicus papa habito de his consilio, quæsivit sedulus quem ecclesiis Anglorum archiepiscopum mitteret. Erat

[a] *episcopum—suscipiendam episcopiam* V. [b] *ut in* V.G. [c] *cui* V.

11. *Deusdedit*] Codex A. T. C. p. 25. b. dicit nomen illi primitus fuisse Fritonas. S.

14. *non pauco tempore*] Ab a. 664, pridie iduum Juliarum, ad a. 668 die septima kalendarum Aprilium. Whartonus autem numerat a 28 Julii. S. Angl. Sacr. i. p. 93, etc.

15. *præcedente*] Cap. 29. S.

Hadrianus abb.

autem in monasterio [d] Hiridano quod est non longe a Neapoli Campaniæ, abbas Hadrianus, vir natione Afer, sacris literis diligenter imbutus, monasterialibus simul et ecclesiasticis disciplinis institutus, Græcæ pariter et Latinæ linguæ peritissimus. Hunc ad se accitum Papa jussit episcopatu accepto Brittaniam venire. Qui indignum se tanto gradui respondens, ostendere posse se dixit alium, cujus magis ad suscipiendum episcopatum et eruditio conveniret, et ætas. Cumque monachum quemdam de vicino virginum monasterio, nomine Andream, pontifici offerret, hic ab omnibus [e] qui novere, dignus episcopatu judicatus est. Verum pondus corporeæ infirmitatis, ne episcopus fieri posset, obstitit. Et rursum Hadri-

Andreas abb.

142 anus ad suscipiendum episcopatum actus est: qui [f] petens inducias, si forte alium, qui episcopus ordinaretur ex tempore posset [g] invenire.

Theodorus VII. ep. Doruv.

Erat ipso tempore Romæ monachus Hadriano notus, nomine Theodorus, natus [h] Tharso Ciliciæ, vir et sæculari et divina literatura, et Græce instructus et Latine, probus moribus, et ætate venerandus, id est, annos habens ætatis [i] sexaginta et sex. Hunc offerens Hadrianus pontifici, ut episcopus ordinaretur obtinuit: his tamen conditionibus interpositis, ut ipse eum perduceret Brittaniam, eo quod jam bis partes Galliarum diversis ex causis adiisset; et ob id majorem hujus itineris peragendi notitiam haberet, sufficiensque esset in possessione hominum propriorum: et ut ei doctrinæ cooperator existens, diligenter adtenderet ne quid ille contrarium veritati fidei, Græcorum more, in ecclesiam cui præesset, introduceret. Qui subdiaconus ordinatus, quatuor exspectavit menses, donec illi coma cresceret, quo in coronam tonderi posset. Habuerat enim tonsuram more

d *Niridano* V. e *eum novere* V.G. f *petiit* V.G. g *evenire* (err. typ.) S. quem secuti sunt St. et G. h *ex Tharso* V. *ex Tarso* G. i XLVI quidam.

24. *Hiridano*] Ita codex Mori, sed codices primævæ auctoritatis in hac voce differunt. Alii enim habent Niridano, et quidem recte. Locus est juxta montem Cassinum. S. Monasterium hoc *Hiridanum* sive *Niridanum* nemo hactenus invenit. Cod. MS. ecclesiæ Dunelmensis (B. ii. 35.) cujus titulus est, Nomina episcoporum Dorobernensis ecclesiæ, habet, Adrianum abbatem *Viridiani* monasterii. Idem habet Capgravius. Multi locum frustra quæsiverunt. Mazzochius (Dissertat. Histor. de Cathedr. Eccl. Neap. Vicib., et, De Insula Salvator.) pro Niridano scribere voluit Nisidano, et locum putavit esse in insula Nisida. Hanc tamen conjecturam, quamvis primo visu facilem, refutavit Chiarito (Comento Istorico Critico &c.). Et satis certum esse videtur nullum deprehendi posse vestigium talis monasterii in insula Nisida, sicut ab erudito quodam ejus regionis Viro accepi, qui hæc amico meo impertivit. Rursum pro *Hiridani* conjecit Caraccioli (in De Sacris Eccl. Neap. Mon.) *Aretiani:* quod æque auctoritate caret. Hæc ille. Denique si quid nominum similitudo conjecturis conferre possit, propius est nomen *monasterii Hadriani* quam cætera, cujus meminit Gregorius i. papa in Epist. xiii. 3; et quod prope Neapolim esse potuit, sicut fuerunt multa alia. Conf. Greg. Epist. x. 61. xiii. 2. etc.

8. *jam bis variis ex causis adiisset*] Atque hinc major suspitio de Hadriano quam de Theodoro fuit, vide infra. S.

Ordinatus Mart. d. 26. A. D. 668. Profectus Mai. d. 27.

Orientalium sancti apostoli Pauli. Qui ordinatus est a Vitaliano papa anno Dominicæ incarnationis sexcentesimo sexagesimo octavo, sub die septima kalendarum Aprilium, Dominica. Et ita una cum Hadriano, sexto kalendas Junias Brittaniam missus est. [i]Qui cum pariter per mare ad Massiliam, et deinde per terram [k]Arhelas pervenissent, et tradidissent Johanni archiepiscopo civitatis illius scripta commendatitia Vitaliani pontificis, retenti sunt ab eo, quousque Ebrinus major domus regiæ copiam pergendi quoquo vellent, tribuit eis. Qua accepta Theodorus profectus est ad Agilberctum Parisiorum episcopum, de quo superius diximus, et ab eo benigne susceptus, et multo tempore habitus est. Hadrianus[l] perrexit primum ad Emme Senonum, et postea ad Faronem Meldorum episcopos, et bene [m]sub eis diutius fuit: coegerat enim eos imminens hiems ut ubicumque potuissent quieti manerent. Quod cum nuncii certi narrassent regi Ecgbercto, [n]esse scilicet episcopum quem petierant a Romano antistite, in regno Francorum, misit illo continuo [o]Rædfridum præfectum suum, ad adducendum eum: quo cum [p]venisset, adsumpsit Theodorum cum [q]Ebrini licentia, et perduxit eum ad portum cui nomen est Quentavic, ubi fatigatus infirmitate aliquantisper moratus est; et cum convalescere cœpisset, navigavit Brittaniam. Hadrianum autem Ebrinus retinuit, quoniam suspicabatur eum habere aliquam legationem imperatoris ad Brittaniæ reges adversus regnum, cujus tunc ipse maximam curam gerebat. Sed cum nihil tale illum habere

i *ita cum* V. k *Arelatem* V. l *Hadrianus vero* V.G. m *cum eis* V.G. n *adesse* V.G. o *Regetfridum* V. p *pervenisset* V.G. q *Ebroini* V.

14. *Pauli*] Vide Append. de Tonsura N. ix. *b*. S. Conf. item infra v. 21. Ut hæc in compendium redigam, tres fuerunt tonsuræ modi de quibus Beda agit. Tonsura *Græca*, qua usus erat Theodorus, quæ erat, *barbam quidem non tondere, caput vero crine totum nudare* (Ratramn. in Mabill. Ann. xv. 63): *Scottica*, de qua scribit Ceolfrid inf. v. 21, quæ erat in fronte ab aure ad aurem, intonso occipitio (Mabill. viii. 3): *Romana*, quæ erat, radere verticem in orbem ita ut circulus capilli infra partem rasam coronæ speciem exhiberet; cum, *detonso capite superius, inferius circuli corona relinquitur* (Isidor. in Smith App.). Horum trium modorum primus nomen præ se ferebat s. Pauli, secundus Simonis Magi dicebatur esse, tertius s. Petri.

21. *superius*] iii. 25, 26, 28. S.

22. *Emme*] Ab aliis Emmo vel Haymo vocatur: epistola ejus edita est in Mabill. Ann. xiv. 63, scripta A.D. 658: obiit A.D. 675. secundum Chron. s. Petr. in D, Acher. Spicil. ii. p. 464.

23. *Faronem*] Hic Faro sive Burgundofaro, frater fuit Faræ de qua dictum est supra, iii. 8. Vid. Mabill. xii. 29, &c.

29. *Quentavic*] Vicus Galliæ in pago Pontivo ad Quentam fl. In eo situm fuit mon. s. Iodoci, cujus et nomen retinet, S. Josse sur Mer. Baluz. Sed vulgo Estaples dicitur. S.

31. *imperatoris*] Constantini Pogonati, qui jam recens ad imperium accesserat, et turbatis Francorum rebus nova inferre detrimenta poterat. Præsertim cum hoc ipso anno, mortuo Clotario III Ebrinus Theodericum ejus fratrem contra Childericum in regnum elevaverat. Quæ ei postea acciderunt, satis demonstrant non vanas fuisse quas undique concepit suspitiones. S.

vel habuisse veraciter comperisset, absolvit eum, et post Theodorum ire permisit. Qui statim ut ad illum [r]venit, dedit monasterium beati Petri apostoli, ubi archiepiscopi Cantiæ sepeliri, ut præfatus sum, solent. Præceperat enim Theodoro abeunti domnus apostolicus, ut in diœcesi sua provideret, et daret ei locum in quo cum suis apte degere potuisset.

CAP. II.

Ut Theodoro cuncta peragrante, Anglorum ecclesiæ cum catholica veritate, literarum quoque sanctarum cœperint studiis imbui: et ut Putta pro Damiano Hrofensis ecclesiæ sit factus antistes.

PERVENIT autem Theodorus ad ecclesiam suam secundo postquam consecratus est anno, sub die sexto kalendarum Juniarum, Dominica; et fecit in ea annos viginti et unum, menses tres, dies viginti sex. Moxque peragrata insula tota, Mai. d. 27. A. D. 669. Theodori adventus.
142 quaquaversum Anglorum gentes morabantur, nam et libentissime ab omnibus suscipiebatur atque audiebatur, rectum vivendi ordinem, ritum paschæ celebrandi canonicum, per omnia comitante et cooperante Hadriano disseminabat. Isque primus erat in [s]archiepiscopis, cui omnis Anglorum ecclesia manus dare consentiret. Et quia literis sacris simul et sæcularibus, ut diximus, abundanter ambo erant instructi, congregata discipulorum caterva, scientiæ salutaris quotidie flumina irrigandis eorum cordibus emanabant: ita ut etiam metricæ artis, [t]astronomiæ et arithmeticæ ecclesiasticæ disciplinam inter sacrorum apicum volumina suis auditoribus contraderent. Indicio est quod usque hodie supersunt de eorum

[r] *pervenit* V.G. [s] *archiepiscopus* V. [t] *astronomicæ* V.

34. *Qui statim*] Nondum monasterium regendum dedit. Nam Biscopus Benedictus Theodorum a Roma comitatus est, et una Angliam venit. Ait vero Beda infra, Histor. Abbat. 3, *Venerunt Cantiam: gratissime sunt suscepti: Theodorus sedem episcopatus conscendit: Benedictus suscepit monasterium beati Petri apostoli ad regendum, cujus postea præfatus Adrianus factus est abbas.* Quibus statim subdit, eum hoc monasterium *duobus annis rexisse*, et tum demum iterum Romam petiisse. Unde constat monasterium hoc Adriano primum datum esse, ut esset *locus in quo cum suis apte degere potuisset*; postea vero *ad regendum*, cum ejus abbas constitutus est: quod confirmat etiam Florentius.

35. *præfatus*] i. 33. ii. 3. S.

44. *insula tota*] Acceperat enim a papa Vitaliano bullam privilegii qua episcopus Cantuar. super totam ecclesiam Anglicanam auctoritatem haberet. Notandum tamen hoc non primum illi aut peculiare datum, sicut a quibusdam putatur, sed commune cum suis prædecessoribus vel vere concessum, vel saltem allegatum fuisse. Vide Malm. de Pont. I. S. De Gest. Pontif. i. p. 209. ubi Gulielmus epistolas papales ad sedem Dorobernensem et litem de ea motam pertinentes e libello Lanfranci compilavit. Vitaliani epistolam dederunt quoque Wilkins, et Mansi vol. xi. p. 24.

8. *ecclesiasticæ*] Non vulgaris tantum arithmeticæ, sed ejus quæ tractat calculos ad ecclesiæ usum directos, quam artem Beda tradit in libris de ratione Temporum. S.

discipulis, qui Latinam Græcamque linguam æque ut propriam in qua nati sunt, norunt. Neque unquam prorsus ex quo Brittaniam petierunt Angli, feliciora fuere tempora; dum et fortissimos, Christianosque habentes reges cunctis barbaris nationibus essent terrori, et omnium vota ad nuper audita cælestis regni gaudia penderent, et quicumque lectionibus sacris cuperent erudiri, haberent in promptu magistros qui docerent.

Æddi Stephanus.

Sed et sonos cantandi in ecclesia, quos eatenus in Cantia tantum noverant, ab hoc tempore per omnes Anglorum ecclesias discere cœperunt: primusque, excepto Jacobo de quo supra diximus, cantandi magister Nordanhymbrorum ecclesiis, Æddi cognomento Stephanus fuit, invitatus de Cantia a reverentissimo viro Vilfrido, qui primus inter episcopos qui de Anglorum gente essent, catholicum vivendi morem ecclesiis Anglorum tradere didicit.

Ceaddæ consecratio.

Itaque Theodorus perlustrans universa, ordinabat locis opportunis episcopos, et ea quæ minus perfecta reperit, his quoque juvantibus corrigebat. In quibus et Ceadda episcopum cum argueret non fuisse rite consecratum; respondens ipse voce humillima: *Si me*, inquit, *nosti episcopatum non rite suscepisse, libenter ab officio discedo: quippe qui neque me umquam hoc esse dignum arbitrabar; sed obedientiæ causa jussus subire hoc, quamvis indignus consensi*. At ille audiens humilitatem responsionis ejus, dixit, non eum episcopatum dimittere debere; sed ipse ordinationem ejus denuo catholica ratione consummavit. Eo autem tempore quo defuncto Deusdedit, Doruvernensis ecclesiæ episcopus quærebatur, ordinabatur, mittebatur, Vilfridus quoque de Brittania Galliam ordinandus est missus: et quoniam ante Theodorum rediit, ipse etiam in Cantia presbyteros et diaconos, usquedum archiepiscopus ad sedem suam perveniret, ordinabat. At ipse

10. *Græcamque*] Vide Append. N. xv. S. Voluit scribere xiv. ubi de Scholis disputat. Num. xv. est de reliquiis: quod ad rem non facit.

18. *supra*] ii. 16. 20. iii. 25. S.

19. *Æddi*] Hic est auctor Vitæ Vilfridi, editus inter Script. Angl. a Gale v. i. p. 40.

19. *Vilfrido*] Vilfridus a Gallia reversus (A. D. 666), cum Ceaddam episcopi Eboracensis munere fungentem comperit, ad monasterium Ripense concessit, et ibi tres annos resedit; sed interea a Vulfere rege Merciorum invitatus sæpe episcopalia munia inter Mercos obiit. Et a rege Egbercto in Cantiam arcessitus vacante sede Dorobernensi presbyteros et diaconos ordinavit; inde cantores Æddi et Æona, *cum cæmentariis omnisque pene artis ministerio*, secum *in regionem suam* reduxit, *cum regula Benedicti*, et *instituta ecclesiarum melioravit*. Edd. Vit. Vilfr. 14. Conf. Higden. Polychr.

24. *non fuisse rite*] Duo in Ceaddæ ordinatione Theodorus erroris arguebat. Primum, quod ordinatus est ad sedem quæ Vilfridi electione jam plena fuit. Secundum, quod in ordinatione ejus, episcopi in Vini societatem pro ministerio adsumpti, ex iis erant qui Brittanicum paschæ morem sequebantur, vide iii. 28. S.

34. *Ipse*] Theodorus. Male ait Higdenus Polychr. Puttam ordinatum fuisse

veniens mox in civitate Hrofi, ubi defuncto Damiano episcopatus jam diu cessaverat, ordinavit virum magis ecclesiasticis disciplinis institutum et vitæ simplicitate contentum, quam in sæculi rebus strenuum, cui nomen erat Putta; maxime autem modulandi in ecclesia more Romanorum, quem a discipulis beati papæ Gregorii didicerat, peritum. Putta Ep. Hrof.

CAP. III.

Ut Ceadda, de quo supra dictum est, provinciæ Merciorum sit episcopus datus; et de vita et de obitu et sepultura ejus.

Eo tempore provinciæ Merciorum rex Vulfheri præfuit, qui cum mortuo Jarumanno, sibi [u]quoque suisque a Theodoro episcopum dari peteret, non eis novum voluit ordinare episcopum; sed postulavit a rege Osuio, ut illis episcopus Ceadda daretur, qui tunc in monasterio suo, quod est in Laestingaeu, quietam vitam agebat, Vilfrido administrante episcopatum Eboracensis ecclesiæ, necnon et omnium Nordanhymbrorum, [A.D. 669.] Vulfheri r. Merc. Ceadda ep. Merc. Vilfrid ep. Ebor. et Lindisf.

144 sed et Pictorum, quousque rex Osuiu imperium protendere poterat. Et quia moris erat eidem reverentissimo antistiti, opus evangelii magis ambulando per loca, quam equitando perficere; jussit eum Theodorus ubicumque longius iter instaret, equitare, multumque renitentem, studio et amore pii laboris, ipse eum manu sua levavit in equum, quia nimirum sanctum esse virum comperit, atque equo vehi quo esset necesse, compulit. Susceptum itaque episcopatum gentis Merciorum simul et [x]Lindisfarorum Ceadda, juxta exempla patrum antiquorum, in magna vitæ perfectione administrare curavit: cui etiam rex Vulfheri donavit terram quinquaginta familiarum, ad construendum monasterium in loco qui dicitur Ad Baruæ, id est, Ad Nemus, in provincia Lindissi, in quo usque hodie instituta ab ipso regularis vitæ vestigia permanent. Ad Baruæ mon.

Habuit autem sedem episcopalem in loco qui vocatur Lyccidfelth, in quo et defunctus ac sepultus est; ubi usque Lyccidfelt Sed. ep. Merc.

[u] *quique* V. [x] *Lindisfarnorum* V.G.

episcopum a Vilfrido: hoc non dicit Eddius, sed Puttam inter presbyteros recenset quos ille ordinavit.

42. *mortuo*] Jarumanni obitus quam opportunum dedit Ceaddæ recessum ad conservandam ecclesiæ unitatem! S.

2. *ambulando*] Vide supra, iii. 28. S.

9. *Ad Baruæ*] Evanuit hujus loci notitia, nescio tamen an ad Barton super Humbram poni non possit. S. Non male conjicit Stevenson eum locum fuisse qui hodie *Barrow* vocatur prope Goxhill in agro Lincolniensi. *Berwe* vocat Bromton p. 790.

12. *Habuit sedem*] Ante Ceaddam habuit Lyccidfelth episcopos, Diumam a. 656, Ceollach a. 658, Trumhere a. 659, Jarumanum a. 662. Vide lib. iii. 21. Jarumanno successit hic Ceadda a. 669. Cum in synodo 1075, episcopatus in celebriora loca transferrentur, Petrus episcopus sedem suam ad Cestriam movit, Robertus ejus successor Coventriam. Paulo post Rogerus Lichfeldiam retulit, condita ibidem a. 1148 magnifica ecclesia in honore b. Mariæ virginis et s.

hodie sequentium quoque provinciæ illius episcoporum sedes est. Visio. Fecerat vero sibi mansionem non longe ab ecclesia remotiorem; in qua secretius cum paucis, id est, septem sive octo fratribus, quoties a labore et ministerio verbi vacabat, [A.D.672.] orare ac legere solebat. Qui cum in illa provincia duobus annis ac dimidio ecclesiam gloriosissime rexisset, adfuit superno dispensante judicio, tempus, de quo loquitur Ecclesiastes: *Quia tempus mittendi lapides, et tempus colligendi.* Supervenit namque clades divinitus missa, quæ per mortem carnis, vivos ecclesiæ lapides de terrenis sedibus ad ædificium cæleste transferret. Cumque plurimis de ecclesia ejusdem reverentissimi antistitis de carne subtractis, veniret hora ipsius ut transiret ex hoc mundo ad Dominum; contigit die quadam ut in præfata mansione forte ipse cum uno tantum fratre, cui Ouini monachus. vocabulum erat Ouini, commoraretur, cæteris ejus sociis pro causa opportuna ad ecclesiam reversis. Erat autem idem Ouini monachus magni meriti, et pura intentione supernæ retributionis mundum derelinquens, dignusque per omnia, cui Dominus specialiter sua revelaret arcana, dignus cui fidem narranti audientes accommodarent. Venerat enim cum regina Ædilthryde de provincia Orientalium Anglorum, eratque primus ministrorum, et princeps domus ejus. Qui cum crescente fidei fervore sæculo abrenunciare disponeret, non hoc segniter fecit; sed adeo se mundi rebus exuit, ut relictis omnibus quæ habebat, simplici tantum habitu indutus, et securim atque asciam in manu ferens, veniret ad monasterium ejusdem reverentissimi patris, quod vocatur Læstingaeu. Non enim ad otium, ut quidam, sed ad laborem se monasterium intrare signabat. Quod ipsum etiam facto monstravit: nam quo minus sufficiebat meditationi Scripturarum, eo amplius operi manuum studium impendebat. Denique cum episcopo in præfata mansione pro suæ reverentia devotionis inter fratres habitus, cum illi intus lectioni vacabant, ipse foris quæ opus esse videbantur, operabatur. Qui cum die quadam tale aliquid foris ageret, digressis ad ecclesiam sociis, ut dicere cœperam, et episcopus solus in oratorio loci, lectioni vel orationi operam daret, audivit repente, ut postea referebat, vocem suavissimam cantantium atque lætantium, de cælo ad

Ceaddæ. Dirutam bellis civilibus nitori plusquam pristino restituit episcopus Hacketus. Fuit hæc sedes in archiepiscopatum evecta sub Offa Merciorum rege, Mercis et Orientalibus Anglis in provinciam datis a papa Hadriano, sed statim sub Leone successore pristina auctoritas ad Cantuariam rediit. S.

13. *defunctus*] Ejus memoria celebratur ii die Martii. S.

18. *Ecclesiastes.*] iii. 5.

24. *Ouini*] In Martyrologio Benedictino, v non. Martias fit commemoratio b. Ouini monachi. qui fuit major familias s. Ædilthridis, cum ad regem Ecgfridum sponsa accederet; idem ejus exemplum secutus est cum religionem intraret. S.

28. *Ædilthryde*] Ejus historiam vide hujus libri cap. 19. S.

33. *ut quidam*] Hic Beda mores sui ævi tangit. Conf. Ep. ad Ecgbert. infra.

terras usque descendere: quam videlicet vocem ab euro-austro, id est, ab alto brumalis [y]exortus, primo se audisse dicebat, ac deinde paulatim eam sibi adpropiare, donec ad tectum usque oratorii in quo erat episcopus, perveniret: quod ingressa, totum implevit atque in gyro circumdedit. 145 At ille dum sollicitus in ea quæ audiebat, animum intenderet, audivit denuo, transacto quasi dimidiæ horæ spatio, ascendere de tecto ejusdem oratorii idem lætitiæ canticum, et ipsa qua venerat via, ad cælos usque cum ineffabili dulcedine reverti. Qui cum aliquantulum horæ quasi adtonitus maneret, et quid hæc [z]essent sollerti animo scrutaretur, aperuit episcopus fenestram oratorii, et sonitum manu faciens, ut sæpe [a]consueverat, si quis foris esset, ad se intrare præcepit. Introivit ille concitus, cui dixit antistes: *Vade cito ad ecclesiam, et hos septem fratres huc venire facito; tu quoque simul adesto.* Qui cum venissent, primo admonuit eos ut virtutem dilectionis et pacis, ad invicem et ad omnes fideles servarent: instituta quoque disciplinæ regularis, quæ vel ab ipso didicissent et in ipso vidissent, vel in patrum præcedentium factis sive dictis invenissent, indefessa instantia sequerentur. Deinde subjunxit diem sui obitus jam proxime instare. *Namque hospes*, inquit, *ille amabilis, qui fratres nostros visitare solebat, ad me quoque hodie venire, meque de sæculo evocare dignatus est. Propter quod revertentes ad ecclesiam, dicite fratribus ut et meum exitum Domino precibus commendent, et suum quoque exitum, cujus hora incerta est, vigiliis, orationibus, bonis operibus prævenire meminerint.* Cumque hæc et hujusmodi plura loqueretur, atque illi percepta ejus benedictione, jam multum tristes exissent, rediit ipse solus qui carmen cæleste audierat, et prosternens se in terram: *Obsecro*, inquit, *pater; [b]licet aliquid interrogare? Interroga*, inquit, *quod vis.* At ille: *Obsecro*, inquit, *ut dicas quod erat canticum illud lætantium quod audivi, venientium de cælis super oratorium hoc, et post tempus redeuntium ad cælos?* Respondet ille: *Si vocem carminis audisti, et cælestes supervenire cœtus cognovisti, præcipio tibi in nomine Domini, ne hoc cuiquam ante meum obitum dicas. Revera autem angelorum fuere spiritus, qui me ad cælestia quæ semper amabam ac desiderabam, præmia vocare venerunt, et post dies septem se redituros, ac me secum adducturos esse promiserunt.* Quod quidem ita ut [c]dictum ei erat, opere completum est. Nam confestim languore corporis tactus est, et hoc per dies ingravescente, septimo, ut promissum ei fuerat, die postquam obitum suum Dominici corporis et sanguinis perceptione munivit, soluta ab ergastulo corporis anima sancta, ducentibus, ut credi fas est, angelis comitibus æterna gaudia

[y] *exortam* V. [z] *hoc esset* V.G. [a] *consuevit* V. [b] *licetne* V.
[c] *ei prædictum* V.

petivit. Non autem mirum si diem mortis, vel potius diem Domini lætus aspexit, quem semper usquedum veniret, sollicitus exspectare curavit.

Ceaddæ devotio in ventis.

Namque inter plura continentiæ, humilitatis, doctrinæ, [d]orationum, voluntariæ paupertatis, et cæterarum virtutum merita, in tantum erat timori Domini subditus, in tantum novissimorum suorum in omnibus operibus suis memor, ut sicut mihi frater quidam de eis qui me in [e]Scripturis erudiebant et erat in monasterio ac magisterio [f]illius educatus, vocabulo Trumberct, referre solebat, si forte legente eo vel aliud quid agente, repente flatus venti major adsurgeret, continuo misericordiam Domini invocaret, et eam generi humano propitiari rogaret. Si autem violentior aura insisteret, jam clauso codice procideret in faciem, atque obnixius orationi incumberet. At si procella fortior, aut nimbus perurgeret, vel etiam corusci ac tonitrua terras et aera terrerent; tunc veniens ad ecclesiam sollicitus orationibus ac psalmis, donec serenitas aeris rediret, fixa mente vacaret. Cumque interrogaretur a suis, quare hoc faceret; respondebat: *Non legistis, quia* intonuit de cælo Dominus, et Altissimus dedit vocem suam. Misit sagittas suas, et dissipavit eos, fulgura multiplicavit, et conturbavit eos. *Movet enim aera Dominus, ventos excitat, jaculatur fulgura, de cælo intonat, ut terrigenas ad timendum se suscitet, ut corda eorum in memoriam futuri judicii revocet, ut superbiam eorum dissipet, et conturbet audaciam, reducto ad mentem tremendo illo tempore,* [g]*quando ipse cælis ac terris ardentibus, venturus est in nubibus* [h]*potestate magna et majestate ad judicandos vivos et mortuos. Propter quod,* inquit, *oportet nos admonitioni ejus cælesti, debito cum timore et amore respondere; ut quoties aere commoto, manum quasi ad feriendum minitans exerit, nec adhuc tamen percutit, mox imploremus ejus misericordiam, et discussis penetralibus cordis nostri, atque expurgatis* 146 *vitiorum ruderibus, sollicíti ne unquam percuti mereamur, agamus.*

Ecgberti visio.

Convenit autem revelationi et relationi præfati fratris de obitu hujus antistitis etiam sermo reverentissimi patris Ecgbercti, de quo supra diximus, qui dudum cum eodem Ceadda adulescente, et ipse adulescens in Hibernia monachicam in orationibus et continentia, et meditatione divinarum Scripturarum vitam sedulus agebat. Sed illo postmodum patriam

[d] *orationis* V. [e] *Scripturis divinis* V. [f] *magisterio educatus* V. [g] *cum* V. [h] *cum potestate C. L. in p.* W.G.

45. *quia intonuit*] Ps. lxxvi. 18.
4. *supra*] iii. 27.
5. *in Hibernia*] Hoc est illud Eddii, qui Ceaddam dixit, *admirabilem doctorem de Hybernia insula venientem nomine Ceadda,* Vit. Vilfr. 14; nam Anglus fuit Ceadda, supr. iii. 21, et, sicut videtur, de provincia Nordhymbrorum. Vid. iii. 23.

reverso, ipse peregrinus pro Domino usque ad finem vitæ permansit. Cum ergo veniret ad eum longo post tempore, gratia visitationis, de Brittania vir sanctissimus et continentissimus, vocabulo Hygbald, qui erat abbas in provincia Lindissi, et ut sanctos decebat, de vita priorum patrum sermonem facerent, atque hanc æmulari gauderent, intervenit mentio reverentissimi antitistis Ceadda; dixitque Ecgberct: *Scio hominem in hac insula adhuc in carne manentem, qui cum vir ille de mundo transiret, vidit animam Ceddi fratris ipsius cum agmine angelorum* [i]*descendere de cælo, et adsumta secum anima ejus, ad cælestia regna redire.* Quod utrum de se an de alio aliquo diceret, nobis manet incertum, [k]dum tamen hoc quod tantus vir dixit quia verum sit esse non possit incertum.

Mart. d. 2. A. D. 672. Ceaddæ obitus.

Obiit autem Ceadda sexto die nonarum Martiarum, et sepultus est primo quidem juxta ecclesiam sanctæ Mariæ; sed postmodum constructa ibidem ecclesia beatissimi apostolorum principis Petri, in eandem sunt ejus ossa translata. In quo utroque loco, ad indicium virtutis illius, solent crebra sanitatum miracula operari. Denique nuper phreneticus quidam, dum per cuncta errando discurreret, devenit ibi vespere, nescientibus, sive non curantibus loci custodibus, et ibi tota nocte requiescens, mane sanato sensu egressus, mirantibus et gaudentibus cunctis, [l]quid ibi sanitatis Domino largiente consequeretur, ostendit. Est autem locus idem sepulcri tumba lignea in modum domunculi facta coopertus, [m]habente foramen in pariete, per quod solent hi qui causa devotionis illo adveniunt, manum suam immittere, ac partem pulveris inde adsumere: quam cum in aquas miserint atque has infirmantibus jumentis sive hominibus gustandas dederint, mox infirmitatis ablata molestia, [n]cupitæ sospitatis gaudia [o]redibunt.

Wynfrid.

In cujus locum ordinavit Theodorus Vynfridum, virum bonum ac modestum, qui, sicut prædecessores ejus, provinciis Merciorum et Mediterraneorum Anglorum et Lindisfarorum episcopatus officio præesset: in quibus cunctis Vulfheri, qui adhuc supererat, sceptrum regni tenebat. Erat autem Vynfrid de clero ejus cui ipse successerat antistitis, et diaconatus officio sub eo non pauco tempore fungebatur.

CAP. IV.

Ut Colman episcopus, relicta Brittania, duo monasteria in Scottia, unum Scottis, alterum Anglis, quos secum adduxerat, fecerit.

Colmani recessus.

Interea Colmanus, qui de Scottia erat episcopus, relinquens Brittaniam, tulit secum omnes quos in Lindisfarnen-

[i] *descendentium, descendente* V. [k] *dum tamen hoc quod tantus vir dixit quia verum sit esse non possit incertum* deest A. I et Chifl. [l] *quod sanitatem* V. *quod idem ibi s.* C.L. *quod ibi s.* G. [m] *habens* V. [n] *molestia, ad cupitæ* V.G. [o] *redeunt* V.

sium insula congregaverat Scottos: sed et de gente Anglorum viros circiter triginta, qui utrique monachicæ conversationis erant studiis imbuti. Et relictis in ecclesia sua fratribus aliquot, primo venit ad insulam Hii, unde erat ad prædicandum [p]verbum Anglorum genti destinatus. Deinde secessit ad insulam quandam parvam, quæ ad occidentalem plagam ab Hibernia procul secreta, sermone Scottico Inisboufinde, id est, *insula vitulæ albæ*, nuncupatur. In hanc ergo perveniens, 147 construxit monasterium, et monachos inibi, quos de utraque natione collectos adduxerat, collocavit. Qui cum invicem concordare non possent, eo quod Scotti tempore æstatis quo fruges erant colligendæ, relicto monasterio per nota sibi loca dispersi vagarentur; at vero hieme succedente redirent, et his quæ Angli præparaverant, communiter uti [q]desiderarent: quæsivit Colmanus huic dissensioni remedium, et circumiens omnia, prope vel longe, invenit locum in Hibernia insula, aptum monasterio construendo, qui lingua Scottorum Mageo nominatur; emitque partem ejus non grandem, ad construendum ibi monasterium, a comite ad cujus possessionem pertinebat: ea conditione addita, ut pro ipso etiam qui eis locum commodaret, consistentes ibi monachi Domino preces offerrent. Et constructo statim monasterio, juvante etiam comite ac vicinis omnibus, Anglos ibidem [r]locavit, relictis in præfata insula Scottis. Quod videlicet monasterium usque hodie ab Anglis tenetur incolis. Ipsum namque est quod nunc grande de modico effectum, [s]Muigeo consuete vocatur, et conversis jamdudum ad meliora instituta omnibus, egregium examen continet monachorum, qui de provincia Anglorum ibidem collecti ad exemplum venerabilium patrum sub regula et abbate canonico, in magna continentia et sinceritate proprio labore manuum [t]vivant.

Inisboufinde.

Mageo.

p *verbum Dei* V.G. q *desiderabant* V. r *collocavit* V.G. s *Maigeo, Injugeo* V. *Mageo* G. t *vivunt* V.G.

46. *Inisboufinde*] Ad hanc insulam, quæ adhuc suum nomen retinet, Colmanus recessit a. 667. sicut Usserius citat Ultonienses Annales. Ad a. 667. *Navigatio Columbani episcopi cum reliquiis sanctorum ad insulam Vaccæ Albæ, in qua fundavit ecclesiam*. Et ad a. 675. *Ejusdem Columbani episcopi insulæ Vaccæ Albæ pausa*, sive vitæ terminus. Ubi Columbani nomine, inquit Usserius, Colmanum Lindisfarnensem episcopum designari non est dubium, quem et domum abeuntem assumpsisse secum partem ossium reverentissimi patris Ædani, Beda quoque commemorat. In hac insula s. Riochus, longe ante Colmani tempora, s. Patricii e Darercha sorore nepos, episcopalem sedem fixisse dicitur. S. Duæ sunt hujus nominis insulæ; altera ad confinia agrorum Galveiensis et Magiensis contra montes Connemaræ; altera contra agrum Donegalensem ad extremum angulum Hiberniæ versus Septentrionalem occidentem, quæ nimis remota est.

8. *Mageo, Muigeo*] Vulgo *Maio*. Sedes episcopalis in proximo ad Inisboufindem continente collocata, et Tuamensi archiepiscopatui hodie annexa, quum a. 1559 Eugenius Mac Brenoan postremus Magonensis dictus fuerit episcopus. Quo in loco, uti Bedæ ætate grande Anglorum fuisse monasterium audivimus, ita etiam s. Cormaci et Adamnani tempore, *centum Saxonicorum*

CAP. V.

De morte Osuiu et Ecgbercti regum; et de synodo facta ad locum Herutforda, cui præsidebat archiepiscopus Theodorus.

ANNO Dominicæ incarnationis sexcentesimo septuagesimo, A. D. 670.
qui est annus secundus, ex quo Brittanniam venit Theodorus, Osuiu rex Nordanhymbrorum, pressus est infirmitate, qua et mortuus est anno ætatis suæ quinquagesimo octavo, qui in tantum eo tempore tenebatur amore Romanæ et apostolicæ institutionis, ut si ab infirmitate salvaretur, etiam Romam venire, ibique ad loca sancta vitam finire disponeret; Vilfridumque episcopum ducem sibi itineris fieri, promissa non Osuiu r. ob.
parva pecuniarum donatione, rogaret. Qui defunctus die Feb. d. 15.
decima quinta kalendarum Martiarum, Ecgfridum filium Ecgfrid R.
regni heredem reliquit: cujus anno regni tertio Theodorus Nordh.
[u]cogit concilium episcoporum, una cum eis qui canonica patrum statuta et diligerent et nossent, magistris ecclesiæ pluribus. Quibus pariter congregatis, diligenter ea quæ unitati pacis ecclesiasticæ congruerent, eo quo pontificem decebat animo, cœpit observanda docere. Cujus synodicæ actionis hujusmodi textus est:

In nomine Domini Dei et Salvatoris nostri Jesu Christi, reg- Sept. d. 24.
nante in perpetuum, ac gubernante suam Ecclesiam eodem Domino A. D. 673.
nostro Jesu Christo, placuit convenire nos, juxta morem canonum Concilium Herutford.
venerabilium, tractaturos de necessariis ecclesiæ negotiis. Convenimus autem die vigesima quarta mensis Septembris, indictione prima, in loco qui dicitur [x]Herutford. Ego quidem Theodorus, quamvis indignus, ab apostolica sede destinatus Doruvernensis ecclesiæ episcopus; et consacerdos ac frater noster reverentissimus Bisi Orientalium Anglorum episcopus: quibus etiam frater et consacerdos noster Vilfrid Nordanhymbrorum gentis episcopus per proprios legatarios adfuit. Adfuerunt et fratres ac consacerdotes nostri, Putta episcopus Castelli Cantuariorum quod dicitur Hrofescæstir, Leutherius episcopus Occidentalium Saxonum, Vynfrid episcopus provinciæ Merciorum. Cumque in unum
148 *convenientes juxta ordinem quique suum resedissemus: Rogo,*

[u] *coegit* V. [x] *Herudford* V.

sanctorum fuisse habitaculum libri Ballimorensis collector confirmat. Usser Pr. p. 499. S.

20. *Herutforda*] *Hertford*, agri Hertfordiensis oppidum primarium, Gibson ad Chron. Sax. in v.

31. *magistris*] Vide supra, ad iii. 27.

39. *prima*] Colligit hinc Whartonus annum hujus synodi fuisse potius 672 quam 673. Sed hoc contra Bedæ ipsius calculum in Recapitulatione chronica, et seriem ipsam indictionum. S. Juxta calculum communem indictionum, hoc est Constantinopolitanum, indictio *secunda* exorsa est a primo die Septembris A. D. 673. Sed Angli indictiones computabant a viii. kal. Octobris, hoc est, a 24. d. Septembris, sicut Beda ait in Temp. Rat. 46. Conf. infra, 17. Itaque iste dies quo habita est synodus potuit fortasse vel ultimus censeri indictionis primæ, vel primus indictionis secundæ. Vid. Pagi.

inquam, dilectissimi fratres, propter timorem et amorem Redemptoris nostri, ut in commune omnes pro nostra fide tractemus: ut quæque decreta ac definita sunt a sanctis et probabilibus patribus, incorrupte ab omnibus nobis serventur. Hæc et alia quamplura quæ ad caritatem pertinebant, unitatemque ecclesiæ conservandam, prosecutus sum. ' Cumque explessem prælocutionem, interrogavi unumquemque eorum per ordinem, si consentirent, ea quæ a patribus canonice sunt antiquitus decreta, custodire. Ad quod omnes consacerdotes nostri respondentes dixerunt: Optime omnibus placet, quæque definierunt sanctorum canones patrum, nos quoque omnes alacri animo libentissime servare. Quibus statim protuli eundem librum canonum, et ex eodem libro decem capitula quæ per loca notaveram, quia maxime nobis necessaria sciebam, illis coram ostendi, et ut hæc diligentius ab omnibus susciperentur, rogavi.

Primum capitulum, *Ut sanctum diem paschæ in commune omnes servemus Dominica post quartam decimam lunam mensis primi.*

Secundum, *Ut nullus episcoporum parochiam alterius invadat, sed contentus sit gubernatione creditæ sibi plebis.*

Tertium, *Ut quæque monasteria Deo consecrata sunt, nulli episcoporum liceat ea in aliquo inquietare, nec quicquam de eorum rebus violenter abstrahere.*

Quartum, *Ut* [y] *ipsi monachi non migrent de loco ad locum, hoc est, de monasterio ad monasterium, nisi per* [z] *demissionem proprii abbatis; sed in ea permaneant obedientia* [a] *quam tempore suæ* [b] *conversionis promiserunt.*

Quintum, *Ut nullus clericorum relinquens proprium episcopum, passim quolibet discurrat, neque alicubi veniens absque commendatitiis litteris sui præsulis suscipiatur. Quod si semel* [c] *susceptus noluerit invitatus redire, et susceptor et is qui susceptus est excommunicationi subjacebit.*

[y] *Ut episcopi monachi* V. [z] *permissione* V. [a] *quam rem* V. [b] *conversationis* V. [c] *susceptus est et noluerit* V.

11. *librum canonum*] Non puto hunc fuisse librum aliquem peculiarem a Theodoro compositum, sed collectionem canonum Ecclesiæ in concilio Calcedonensi approbatam, et a Dionysio Exiguo non diu antea in Latinum sermonem traductam, et in ecclesiam Occidentalem receptam. Theodorus enim rogato fratrum consensu, non ad novellas aliquas constitutiones a se formatas, sed ad ea quæ a patribus canonice sunt antiquitus decreta, protulit eundem librum canonum, nulla alterius mentione facta, et ex eodem libro decem capitula, quæ per loca notaverat. Tantum abfuit a libro novo canonum componendo, ut antiquos e libro canones vix exscripserit quidem. S.

21. *ipsi*] Mira fuit hic editorum, ignorantia dicam an oscitantia, qui legerunt *episcopi*, unde absurdissimam dederunt eruditis controversiam, ac si in hac etiam ecclesia, sicut in Hiiensi traditur, episcopi abbatibus obedientiam debeant. S.

22. *demissionem*] Pro *dimissionem*, id est veniam datam. Eodem modo est, supra, iii. 22, *quod factas injurias demitteret: et* iii. 14 *demissa intentione.* Contra autem habemus *dimersum* pro *demersum* infra, v. 14.

Sextum, *Ut episcopi atque clerici peregrini contenti sint hospitalitatis munere oblato; nullique eorum liceat ullum officium sacerdotale absque permissu episcopi in cujus parochia esse cognoscitur, agere.*

Septimum, *Ut bis in anno synodus congregetur; sed quia diversæ causæ impediunt, placuit omnibus in commune, ut kalendis Augustis in loco qui appellatur Clofeshoch, semel in anno* [d] *congregemur.*

149 Octavum, *Ut nullus episcoporum se præferat alteri per ambitionem; sed omnes agnoscant tempus et ordinem* [e] *congregationis suæ.*

Nonum capitulum in commune tractatum est, *Ut plures episcopi, crescente numero fidelium, augerentur; sed de hac re ad præsens siluimus.*

Decimum [f] capitulum pro conjugiis, *Ut nulli liceat nisi legitimum habere connubium. Nullus incestum faciat, nullus conjugem propriam, nisi, ut sanctum evangelium docet, fornicationis causa, relinquat. Quod si quisquam propriam expulerit conjugem legitimo sibi matrimonio conjunctam, si Christianus esse recte voluerit, nulli alteri copuletur; sed ita permaneat, aut propriæ reconcilietur conjugi.*

His itaque capitulis in commune tractatis ac definitis, ut nullum deinceps ab aliquo nostrum oriatur contentionis scandalum aut alia pro aliis divulgarentur, placuit ut quæque definita sunt unusquisque nostrum manus propriæ subscriptione confir-

[d] *congregetur* V. *congregentur* G. [e] *consecrationis* V.G. [f] *Decimum pro* V.

35. *Clofeshoch*] Vulgo *Cliff.* juxta Hrofescæstir. Somnerus tamen in Dictionario suo Saxonico, ad vocem Abbington, aliam profert opinionem quæ observatu non indigna videatur. Notaverat Cambdenus illius loci nomen olim Sheovesham fuisse, et ibi sedem regiam positam, ibi cum de arduis regni tractaretur negotiis, concursum populi factum. Inde Somnero visum est vero non absimile, loci nomen mendose scriptum Sheofesham pro Cleofesham, unumque et eundem fuisse utriusque nominis loci situm. Et situs quidem loci, plus quam sonus huic opinioni favere videatur, fuit enim non solum in ipso insulæ meditullio, sed in ea provincia qua Ædilbaldus, qui Concilio Clofeshoch princeps sedebat, et ad cujus regnum a Cantiano canones adaptati sunt, imperium tenuit. Imo habita sunt concilia ejus loci quæ restant, eis temporibus quibus reges Merciorum superius provinciarum dominium exercebant, dum reges Cantiæ in humillimum statum, licet a summa insolentia, redacti sunt. Sed in his nihil ultra conjecturam, et illam certe valde fluctuantem. S. Eandem conjecturam de Abingdon amplectitur Gibson ad Chron. Sax. Fatendum est locum hodie dictum Cliff in angulo Britanniæ inter Thamesin et Medvagam situm minime conciliis habendis idoneum videri. Sed ne in divinandis incertis tempus teram, liceat tantum monere, priores literas vocis hujus posse fortasse nihil aliud esse nisi sonum aspirationis, quemadmodum in Chlodovechus, id est Ludovicus, Ludwig, Louis, in Chlotharius, id est Hlotharius, vel Lotharius, et in multis aliis; itaque fieri posse ut nomen Lovesho vel simile quidquam, perinde conveniret ac Clofeshoch. Præterea, in hac re, ut in aliis, constat morem Anglorum fuisse conventus suos solennes non in urbibus sed in agris agere, qui profecto mos tantum tenebrarum historiis locorum obfudit. Exempla sunt Augustines Ac, Onestrefeld, Pinenden (hodie Penenden) et multa alia.

maret. Quam sententiam definitionis nostræ [g]*Titillo notario scribendam dictavi. Actum in mense et indictione supra scripta. Quisquis igitur contra hanc sententiam, juxta decreta canonum, nostra etiam* [h]*consensione, ac subscriptione manus nostræ confirmatam, quoquo modo venire eamque infringere* [i]*tentaverit, noverit se ab omni officio sacerdotali et nostra societate separatum. Divina nos gratia in unitate sanctæ suæ Ecclesiæ viventes, custodiat incolumes.*

A. D. 673. Ecgberct ob. Hlothere R.

Facta est autem hæc synodus anno ab incarnatione Domini sexcentesimo septuagesimo tertio, quo anno rex Cantuariorum Ecgberct mense Julio obierat, succedente in regnum fratre Hlothere, quod ipse annos undecim et menses septem tenuit.

Bisi. Ep. [A D. 670.]

Bisi autem episcopus Orientalium Anglorum, qui in præfato synodo fuisse perhibetur, ipse erat successor Bonifacii, cujus supra meminimus, vir multæ sanctitatis et religionis. Nam Bonifacio post decem et septem episcopatus sui annos defuncto, [k]episcopus ipse pro eo, Theodoro ordinante, factus est. Quo adhuc superstite, sed gravissima infirmitate ab administrando episcopatu prohibito, duo sunt pro illo, Æcci, et Baduvini, electi et consecrati episcopi: ex quo usque hodie provincia illa duos habere solet episcopos.

Æcci et Baduvini.

CAP. VI.

Ut deposito Vynfrido, Sæxuulf [l]*episcopatum ejus acceperit, et* [m]*Earconuald Orientalibus Saxonibus sit episcopus datus.*

Vinfrid depositus.

Non multo post hæc elapso tempore, offensus, a Vinfrido Merciorum episcopo per meritum cujusdam inobedientiæ Theodorus archiepiscopus, deposuit eum de episcopatu post annos accepti episcopatus non multos; et in loco ejus ordinavit episcopum Sexuulfum, qui erat constructor et abbas

Sexuulfus ep.

[g] *titulo* V. [h] *scriptis* V.G. [i] *concentione* St. [j] *tentavit* V.
[k] *episcopus pro eo* V. [l] *episcopia* V. [m] *Earconuald* deest C. I. Ed. male.

25. *Bisi*] Hic successit Bonifacio a. 670. eique coadjutores dati, Æcca ad Domnoc, Beaduini ad Helmham, post concilii celebrationem, a. 673. S. Conf. supra, iii. 20. Florent. Vig. p. 682. Gul. Malmesb. Gest. Pont. ii. 2. p. 237.

36. *cujusdam inobedientiæ*] Quænam fuit illa Vinfridi inobedientia Beda non dicit. Verum si quis ejusce temporis res gestas ac consilia perpendat non alia ratione factum inveniet, quam quod sedem suam in plures dividendam non concederet. Licet enim Theodorus in concilio de augendo numero episcopatuum ad præsens siluerit fixum tamen id animo habuisse, tum capitulum nonum de eo propositum, tum ecclesiæ necessitas satis demonstrant. A Vinfrido igitur refragante vix effugi potuit archiepiscopi censura quin eum sede turbaret, quam in commune detrimentum solus occupare voluit. Factum hoc secundum Florentium, a. 675. S.

38. *constructor*] Munificentia scilicet Peadæ, Vulfheri, et Ædilthredi fratrum regum Merciæ, et Kyneburgæ et Kynesuithæ sororum. Fuit autem Sexuulfus Merciorum episcopus ab a. 675. ad a. 691. cum antea abbas fuisset monasterii Medhamsted ab a. 664, quo, secumdum Vulferi cartam, fundatum est. S. Vid. Chron. Sax. A. D. 655. quo anno fundatum est monasterium a Peada, et A. D. 656, ubi est charta prima Vulferi; Monastic. Angl. i. p. 62, ubi est charta Vulferi, data A. D. 664; et Chron. Sax. A. D. 675, ubi est ejusdem confirmatio

150 monasterii quod dicitur Medeshamstedi, in regione Gyrviorum. Depositus vero Vinfrid rediit ad monasterium suum quod dicitur Ad Baruæ, ibique in optima vitam conversatione finivit. Medeshamstedi.

Tunc etiam Orientalibus Saxonibus, quibus eo tempore præfuerunt Sebbi et Sigheri, quorum supra meminimus, Earconvaldum constituit episcopum in civitate Lundonia: cujus videlicet viri in episcopatu, et ante episcopatum vita et conversatio fertur fuisse sanctissima, sicut etiam nunc cælestium signa virtutum indicio sunt. Etenim usque hodie feretrum ejus caballarium, quo infirmus vehi solebat, servatum a discipulis ejus, multos febricitantes vel alio quolibet incommodo fessos sanare non desistit. Non solum autem subpositi eidem feretro vel adpositi curantur ægroti, sed et astulæ de illo abscissæ atque ad infirmos adlatæ, citam illis solent adferre medelam. Earconuald ep.

Hic sane priusquam episcopus factus esset, duo præclara monasteria, unum sibi, alterum sorori suæ Ædilbergæ construxerat, quod utrumque regularibus disciplinis optime instituerat. Sibi quidem in regione Sudergeona, juxta fluvium Tamensem, in loco qui vocatur [n]Cerotæsei, id est, Ceroti Insula; sorori autem in [o]Orientali Saxonum provincia, in loco qui nuncupatur In Berecingum, in quo ipsa Deo devo- Cerotæsei. Berecingum.

n *Ceorotesei* V. *Ceortesig* Bosworth Lex. Sax.   o *Orientalium* V.

ab Agathone papa (quam spuriam esse censet Pagi), et principibus atque episcopis Anglis data A.D. 680. Dictum fuit postea monasterium Burh, vel Burg.

1. *Medeshamstedi*] Nomen hoc vulgo desumptum a fonte voraginoso in medio Neui fluvii, qui hodie evanuit: sed revera a verdentibus pratis quibus fluvius ibi cingitur, et a quibus Locus habitationis in pratis dicitur. A monasterio s. Petro dicato, et privilegiis Vaticanis imbuto, Burgus s. Petri appellatus est, et in eo sedes episcopalis saluberrimo concilio [consilio?] posita. Ecclesia episcopo digna, post Danorum incendia, et rebellium furorem restat adhuc insigne antiquitatis monumentum. In claustri monasterialis fenestris pingebatur legenda martyrii Vulfhadi et Rufini filiorum R. Vulfheri a patre ipso occisorum, cujus sceleris pœnitentia excitatus monasterium condidit. Narrationem fuse Dugdalius posuit Mon. Angl. ii. p. 119. Sed de hoc nihil in Beda. S. De hac fabula pauca habet Smith in Append. Num. xvi., quibus evincit credibilem eam non esse.

5. *Supra*] iii. 30.

16. *Cerotæsei*] Hodie *Chertesey* confluxu rivulorum in Thamesim situm habet insularem, sed insula non est. Hoc monasterium Earconualdus per adminiculum Frithuoldi, qui Vulfherio subregulus fuit, opulentia rerum et monachis implevit. Splenduit ibi religio usque ad Danos, qui, ut cætera, locum illum pessundedere, ecclesia succensa, una cum monachis et abbate. At vero rex Eadgarus illud refecit, veteribus undique cartis conquisitis, quarum testimonio prædia revocaret ad locum, quæ quidam ex magnatibus seu vi, seu vetustatis auctoritate occuparant ad jus suum. W. Malm. Pont. ii. p. 134. [235.] S.

17. *In Berecingum*] Hodie *Berking*. In latere Lundoniæ ad octo milliaria situm. Ibi Earconualdi soror Ædilberga habuit cohærentes sibi sanctitatis et potestatis socias Hildelidam proximo loco successorem, ad quam extat emissus beatissimi Aldhelmi de Virginum Laude codex, de qua vide infra capite x. Vulfildam quæ paucis annis Eadgari r. tempora prævenit. Quarum orationibus, locus ille nunquam omnino destructus, etiam tempore Normannorum, ut plera-

tarum mater ac nutrix posset existere feminarum. Quæ suscepto monasterii regimine, condignam se in omnibus episcopo fratre, et ipsa recte vivendo et subjectis regulariter et pie consulendo præbuit; ut etiam cælestia indicio fuere miracula.

CAP. VII.

Ut in monasterio Bericinensi, ubi corpora sanctimonialium feminarum poni deberent, cælesti sit luce monstratum.

Visio de cœmeterio.

In hoc etenim monasterio plura virtutum sunt signa patrata, quæ et ad memoriam ædificationemque sequentium, ab his qui novere, descripta habentur a multis: e quibus et nos aliqua Historiæ nostræ Ecclesiasticæ inserere curavimus. Cum tempestas sæpe dictæ cladis late cuncta depopulans, etiam partem monasterii hujus illam qua viri tenebantur, invasisset, et passim quotidie raperentur ad Dominum: sollicita mater congregationis, qua hora etiam eam monasterii partem, qua ancillarum Dei caterva a virorum erat secreta contubernio, eadem plaga tangeret, crebrius in conventu sororum perquirere cœpit quo [p]loci in monasterio corpora sua poni et [q]cimiterium fieri vellent, cum eas eodem quo cæteros exterminio raptari e mundo contingeret. Cumque nihil certi responsi, tametsi sæpius inquirens, a sororibus accepisset, accepit ipsa cum omnibus certissimum supernæ [r]provisionis responsum. Cum enim nocte quadam expletis matutinæ laudis psalmodiis, egressæ de oratorio famulæ Christi, ad sepulcra fratrum, qui eas ex hac luce præcesserant, solitas Domino laudes decan- 151
tarent, ecce subito lux emissa cælitus, veluti linteum magnum venit super omnes, tantoque eas stupore perculit, ut etiam canticum quod canebant tremefactæ intermitterent. Ipse autem splendor emissæ lucis, in cujus comparatione sol meridianus videri posset obscurus, non multo post illo elevatus de loco, in meridianam monasterii partem, hoc est, ad occidentem oratorii secessit, ibique aliquandiu remoratus et ea loca operiens, sic videntibus cunctis ad cæli se alta subduxit; ut nulli esset dubium, quin ipsa lux quæ animas famularum Christi esset ductura vel susceptura in cælis, etiam corporibus earum locum in quo [s]requietura, et diem resurrectionis essent exspectatura, monstraret. Cujus radius lucis tantus [t]exstitit, ut quidam de fratribus senior qui [u]ipsa hora in

[p] *loco* V. [q] Ita, tacite, S. *cæmeterium* V. St. G, hic et alibi. [r] *promissionis* V. [s] *requieturæ, expectaturæ* V. [t] *erat* V. [u] *in ipsa* V.

que alia, numero sanctimonialium, et ædium pulchritudine ad supremum evectus. Idem W. Malm. ibidem. Ædilberga autem alia fuit Occ. Sax Regina, Inæ uxor quæ post Hildelitham monasterio Berecingensi præfuit et sanctis adnumerata est. S.

26. *descripta*] Nempe in libro de quo dicit infra, 10.

10. *quidam de fratribus*] Exemplum hic habemus duplicis monasterii, quod et monachos continebat et monachas sive nonnas. Jam diu institutum fuerat ut virorum monasteria cum iis fœminarum sociarentur, quamvis ipsæ domus

oratorio eorum cum alio juniore positus fuerat, referret [v] mane, quod ingressi per rimas ostiorum vel fenestrarum radii lucis, omnem diurni luminis viderentur superare fulgorem.

CAP. VIII.

Ut in eodem monasterio puerulus moriens, virginem quæ se erat secutura, [x] *clamaverit; utque alia de corpore egressura, jam particulam futuræ lucis aspexerit.*

Aliæ visiones de morituris.

ERAT in eodem monasterio puer trium circiter, non amplius, annorum Æsica nomine, qui propter infantilem adhuc ætatem in virginum Deo dedicatarum solebat cella nutriri, ibique [y] medicari. Hic præfata pestilentia tactus, ubi ad extrema pervenit, clamavit [z] tertio unam de consecratis Christo virginibus, proprio eam nomine quasi præsentem alloquens, Eadgyd, Eadgyd, Eadgyd; et sic terminans temporalem vitam, intravit æternam. At virgo illa quam moriens vocabat, mox in loco quo erat, eadem adtacta infirmitate, ipso quo [a] vocata est die de hac luce subtracta, et illum qui se vocavit ad regnum cæleste secuta est.

Item quædam ex eisdem ancillis Dei cum præfato tacta morbo, atque ad extrema esset perducta, cœpit subito circa mediam noctem clamare his [b] quæ sibi ministrabant, petens ut lucernam quæ inibi accensa erat, exstinguerent: quod cum [c] frequenti voce repeteret, nec tamen ei aliquis obtemperaret, ad extremum intulit: *Scio quod me hæc insana mente loqui arbitramini; sed jam nunc non ita esse cognoscite: nam vere dico vobis, quod domum hanc tanta luce impletam esse perspicio, ut vestra illa lucerna mihi omnimodis esse videatur obscura.* Et cum ne adhuc quidem talia loquenti quisquam responderet, vel adsensum præberet, iterum dixit: *Accendite ergo lucernam illam, quam diu vultis; attamen scitote quia non est* [d] *mea: nam mea lux, incipiente aurora, mihi adventura est.* Cœpitque narrare quia apparuerit sibi quidam vir [e] Dei qui eodem anno fuerat defunctus, dicens quod adveniente diluculo perennem esset exitura ad lucem. Cujus veritas visionis [f] cita circa exortum diei puellæ morte probata est.

[v] *quod mane* V. [x] *vocaverit* V. [y] *meditari* V.G. *was feded and lœred* Sax. Quales essent *meditationes* trimuli infantis dicant qui *meditari* scribere volunt. [z] *ter* V.G. [a] *vocitata* V. [b] *qui* V. [c] *sequenti* V. [d] *mea lux: nam* V.G. [e] *vir qui* V. [f] *ita* V.G.

separatæ essent: quale illud fuit a Pachomio fundatum ad Nilum fluvium; ubi fœminarum monasterium adversa ripa situm monachi labore suo aluerunt et tutati sunt: hoc tamen nullus monachus intrare permissus est præter presbyterum et diaconum, quibus solo Dominico die licuit id facere. Vid. Pallad. Hist. Laus. 30—42. Sed inter Anglos Bedæ ævo fuere non pauca utriusque sexus monasteria, immo etiam illa quibus præerant Abbatissæ, et tamen fuere ob disciplinam tam in viros quam in fœminas insignia. Horum unum fuit illud in Berecingum; aliud Streanæshalch, quod rexit Hilda, de quo infra; aliud Coludi Urbs, infra, 25.

CAP. IX.

Quæ sint ostensa cælitus signa cum et ipsa mater congregationis illius e mundo transiret.

Visio de obitu s. Ædilburgæ.

Cum autem et ipsa mater pia Deo devotæ congregationis [g]Ædilburga esset rapienda de mundo, apparuit visio miranda cuidam de sororibus, cui nomen erat Torctgyd, quæ multis jam annis in eodem monasterio commorata, et ipsa semper in omni humilitate ac sinceritate Deo servire satagebat, et adjutrix disciplinæ regularis eidem matri existere, minores docendo vel castigando curabat. Cujus ut virtus juxta apostolum in infirmitate perficeretur, tacta est repente gravissimo 152
corporis morbo, et per annos novem pia Redemptoris nostri provisione multum fatigata: videlicet ut quicquid in ea vitii sordidantis inter virtutes per ignorantiam vel incuriam resedisset, totum hoc caminus diutinæ tribulationis excoqueret. Hæc [h]ergo quadam nocte incipiente crepusculo, egressa de cubiculo quo manebat, vidit manifeste quasi corpus hominis, quod esset sole clarius, sindone involutum in sublime ferri, elatum videlicet de domo in qua sorores pausare solebant. Cumque diligentius intueretur quo trahente levaretur sursum hæc quam contemplabatur species corporis gloriosi, vidit quod quasi funibus auro clarioribus in superna tolleretur, donec cælis patentibus introducta, amplius ab illa videri non potuit. Nec dubium remansit cogitanti de visione, quin aliquis de illa congregatione citius esset moriturus, cujus anima per bona quæ fecisset opera, quasi per funes aureos levanda esset ad cælos: quod revera ita contigit. Nam non multis interpositis diebus, Deo dilecta mater congregationis ipsius, ergastulo carnis educta est; cujus talem fuisse constat vitam, ut nemo qui eam noverit, dubitare debeat quin ei exeunti de hac vita cælestis patriæ patuerit ingressus.

Miraculum.

In eodem quoque monasterio quædam erat femina sanctimonialis, et ad sæculi hujus dignitatem nobilis et in amore futuri sæculi nobilior: quæ ita multis jam annis omni corporis fuerat officio destituta, ut ne unum quidem movere ipsa membrum valeret. Hæc ubi corpus abbatissæ venerabilis in ecclesiam delatum, donec sepulturæ daretur, cognovit, postulavit se illo afferri, et in modum orantium ad illud adclinari. Quod dum fieret, quasi viventem adlocuta, rogavit, ut apud misericordiam pii Conditoris impetraret se a tantis tamque diutinis cruciatibus absolvi. Nec multo tardius exaudita est: nam post dies duodecim, et ipsa educta ex carne, [i]temporales adflictiones æterna mercede mutavit.

Apparitio Ædilburgæ.

Cum vero præfata Christi famula Torctgyd tres adhuc

[g] *Ædilberga* sæpius alibi. Sed nota est in nominibus propriis diversitas scribendi. [h] *autem* V. [i] *temporalem adflictionem* V.

7. *pausare*] *Mori.* Conf. *erat autem in proximo casa, in qua infirmiores et qui prope morituri esse videbantur, induci solebant,* et quæ de Cædmone narrantur, infra, 24.

annos post obitum Dominæ in hac vita teneretur, in tantum ea quam prædiximus infirmitate decocta est, ut vix ossibus hæreret, et ad ultimum, cum tempus jam resolutionis ejus instaret, non solum membrorum cæterorum, sed et linguæ motu caruit. Quod dum tribus diebus et totidem noctibus ageretur, subito visione spiritali recreata, os et oculos aperuit; [k]aspectansque in cælum, sic ad eam quam intuebatur visionem, cœpit loqui: *Gratus mihi est multum adventus tuus, et bene venisti:* et hoc dicto, parumper reticuit, quasi responsum ejus quem videbat, et cui loquebatur, exspectans. Rursumque quasi leviter indignata subjunxit: *Nequaquam hoc læta ferre [l]queo.* Rursumque modicum silens, tertio dixit: *Si nullatenus hodie fieri potest, obsecro ne sit longum spatium in medio.* [m]Dixit; et sicut antea, parum silens, ita sermonem conclusit: *Si omnimodis ita definitum est, neque hanc sententiam licet immutari, obsecro ne amplius quam hæc solummodo proxima nox intersit.* Quibus dictis, interrogata a circumsedentibus, cum quo loqueretur: *Cum carissima,* inquit, *mea matre Ædilberge.* Ex quo intellexere quod ipsa ei tempus suæ transmigrationis in proximum nunciare venisset. Nam et ita ut rogabat, transacta una die ac nocte, soluta carnis simul et infirmitatis vinculis, ad æternæ gaudia salutis intravit.

CAP. X.

Ut ad cymiterium ejusdem monasterii orans cæca [n]lumen receperit.

Successit autem Ædilburgi in officio abbatissæ devota Deo famula, nomine Hildilid, multisque annis, id est, usque ad ultimam senectutem eidem monasterio strenuissime, [o]in observantia disciplinæ regularis, et in earum quæ ad communes usus pertinent rerum providentia præfuit. Cui cum propter angustiam loci in quo monasterium constructum est, placuisset ut ossa famulorum famularumque Christi quæ ibidem fuerant tumulata, tollerentur, et transferrentur omnia in ecclesiam beatæ Dei genitricis, unoque conderentur in loco:
153 quoties ibi claritas luminis cælestis, quanta sæpe fragrantia mirandi apparuerit odoris, quæ alia sint signa ostensa, in ipso libro de quo hæc excerpsimus, quisque legerit, inveniet.

Hildilid abbatissa.

Sane nullatenus prætereundum arbitror miraculum sanitatis, quod ad ipsum cymiterium Deo dicatæ congregationis factum idem libellus refert. Erat quippe in proximo comes quidam, cujus uxor ingruente oculis caligine subita, tantum per dies eadem molestia crebrescente gravata est, ut ne minimam quidem lucis alicujus posset particulam videre. Cui dum aliquandiu cæcitatis hujus nocte clausa maneret, repente venit in mentem, quia si ad monasterium [p]delata virginum sanctimo-

Miraculum in cæca.

[k] *aspiciensque* V.G. [l] *nequeo* V. [m] *Dixit* om. V.G. [n] *lucem* V.
[o] *et in* V.G. [p] *esset delata* V.

nialium, ad reliquias sanctorum peteret, perditam posset [q]recipere lucem. Nec distulit quin continuo, quod mente conceperat, [r]expleret. Perducta namque a puellis suis [s]ad monasterium, quia in proximo erat, ubi fidem suæ sanationis integram se habere professa est, introducta est [t]ad cymiterium: et cum ibidem diutius flexis genibus oraret, nihilo tardius meruit exaudiri. Nam exsurgens ab oratione, priusquam exiret de loco, petitæ lucis gratiam recepit: et quæ famularum manibus adducta fuerat, ipsa libero pedum incessu domum læta reversa est; quasi ad hoc solummodo lucem amitteret temporalem, ut quanta sanctos Christi lux in cælis, quæ gratia virtutis possideret, sua sanatione demonstraret.

CAP. XI.

Ut rex ejusdem provinciæ Sebbi, in monachica vitam conversatione finierit.

Obitus Sebbæ.

Eo tempore præerat regno Orientalium Saxonum, ut idem etiam libellus docet, vir multum Deo devotus, nomine Sebbi, cujus supra meminimus. Erat enim religiosis actibus, crebris precibus, piis eleemosynarum fructibus plurimum intentus; vitam privatam et monachicam cunctis regni divitiis et honoribus præferens, quam et olim jam, si non obstinatus conjugis animus divortium negaret, relicto regno subiisset. Unde [u]multis visum [x]et sæpe dictum est, quia talis animi virum, episcopum magis quam regem ordinari deceret. Cumque annos triginta in regno miles [y]regni cælestis exegisset, correptus est corporis infirmitate permaxima, qua et mortuus est: ammonuitque conjugem, ut vel tunc divino se servitio pariter manciparent, cum amplius pariter mundum amplecti, vel potius mundo servire non possent. Quod dum ægre impetraret ab ea, venit ad antistitem Lundoniæ civitatis, vocabulo Valdheri, qui Erconvaldo successerat; et per ejus benedictionem, habitum religionis quem diu [z]desiderabat, accepit. Attulit autem eidem et summam pecuniæ non parvam, pauperibus erogan-

[A.D. 695.]

Valdheri Ep. Lond.

[q] *accipere* V. [r] *exhiberet* V. [s] *in* V. [t] *in* V. [u] *et multis* V.G. [x] *ut* V. [y] *miles cælestis* V. [z] *desiderarat* V.

22. *supra*] Vide iii. 30. S. Unde si triginta computes annos, obitus Sebbæ cadet in A. D. 695.

32. *Valdheri*] Annus obitus Earconvaldi incertus, clarum tamen est fuisse ante r. Sæbbæ recessum, tempore scilicet Valdheri, qui successisse videtur a. 694, licet Savilius in Fastis ponat a. 697, etiam postquam fixisset recessum Sæbbæ a. 694, quod impossibile est. Earconvaldi corpus, frustra renitentibus Berecingo et Cherteseia, in ecclesia sua S. Pauli sepultum, reliquiæ ejus in scrinium elevatæ, et cultui solemniter positæ a. 1148. M. West. Earconvaldi dies obitus in martyrologio consignatur ad 30 Aprilis, translationis ad 14 Novembris. S. Post Erconvaldum ait Gul. Malmesb. omnes Lundoniæ episcopos per multos annos usque ad undevicesimum Theodredum, nihil præclarum vel memorabile fecisse: *Adeo sub obscuritatis nubilo jacent ut non eorum sciantur mausolea.* Gest. Pont. ii. p. 236.

dam, [a]nil omnimodis sibi reservans; sed pauper spiritu magis propter regnum cælorum manere desiderans.

Qui cum ingravescente præfata ægritudine, diem sibi mortis imminere [b]sensisset, timere cœpit homo animi regalis, ne ad mortem veniens tanto adfectus dolore, aliquid indignum suæ personæ, vel ore proferret vel aliorum motu gereret membrorum. Unde accito ad se præfato urbis Lundoniæ in qua tunc ipse manebat, episcopo, rogavit ne plures eo moriente quam ipse episcopus et duo sui ministri adessent. Quod [c]dum episcopus libentissime se facturum promitteret, non multo post idem vir Dei, dum membra sopori dedisset, vidit visionem consolatoriam, quæ omnem ei anxietatem memoratæ solicitudinis auferret; insuper et qua die esset hanc vitam terminaturus, ostenderet. Vidit enim, ut post ipse referebat, tres ad se venisse viros claro indutos habitu; quorum unus residens ante lectulum ejus, stantibus his qui secum [d]advenerant
154 comitibus, et interrogantibus de statu ejus quem languentem visitare [e]venerant, dixit quod anima ejus, et sine ullo dolore, et cum magno lucis splendore esset egressura de corpore: sed et tertium exinde diem quo esset moriturus insinuavit. Quod ita utrumque ut ex visione didicit completum est. Nam die dehinc tertio completa hora nona, subito quasi leviter obdormiens, sine ullo sensu doloris emisit spiritum.

Miraculum in sarcophago.

Cujus corpori tumulando præparaverant sarcofagum lapideum: sed cum huic corpus imponere cœpissent, invenerunt hoc mensura palmi longius esse sarcofago. Dolantes ergo lapidem in quantum valebant, addiderunt longitudini sarcofagi quasi duorum mensuram digitorum. Sed nec sic quidem corpus capiebat. Unde facta difficultate tumulandi, cogitabant aut [f]aliud quærere loculum, aut ipsum corpus, si possent, in genibus inflectendo breviare, donec ipso loculo caperetur. Sed mira res, et non nisi cælitus facta, ne aliquid horum fieri deberet, prohibuit. Nam subito adstante episcopo, et filio regis ejusdem ac [g]monachi Sighardo, qui post illum cum fratre Suefredo regnavit, et turba hominum non modica, inventum est sarcofagum illud congruæ longitudinis ad mensuram corporis, adeo ut a parte capitis etiam cervical posset interponi; a parte vero pedum, mensura quatuor digitorum in sarcofago corpus excederet. Conditus est autem in ecclesia beati doctoris gentium, cujus edoctus monitis cælestia sperare didicerat.

Sighardus et Suefredus.

[a] *nihil* V. [b] *sensisset imminere* V. [c] *cum* V. [d] *advenerunt* V. [e] *venerunt* V. [f] *alium* V. [g] *monacho* V.

17. *doctoris gentium*] Sepulchrum r. Sebbæ ibi visum fuisse traditur usque ad magnam ecclesiæ conflagrationem a. 1666. S.

CAP. XII.

Ut episcopatum Occidentalium Saxonum pro Leutherio Hæddi, episcopatum Hrofensis ecclesiæ pro Putta Cuichelm, et pro ipso Gefmund acceperit: et qui tunc Nordanhymbrorum fuerint episcopi.

Reges et epp. Occ. Sax.

[A.D.672.]

[A.D.676.]

[A.D.685.]

QUARTUS Occidentalium Saxonum antistes Leutherius fuit. Siquidem primus Birinus, secundus Agilberctus, tertius exstitit Vini. Cumque mortuus esset Coinvalch, quo regnante idem Leutherius episcopus factus est, acceperunt subreguli regnum gentis, et divisum inter se tenuerunt annis circiter decem: ipsisque regnantibus defunctus est ille, et episcopatu functus est Hæddi pro eo: [h] consecratus a Theodoro in civitate Lundonia. Cujus episcopatus tempore devictis atque amotis subregulis, Cædualla suscepit imperium: et cum duobus annis hoc tenuisset, tandem superni regni amore compunctus reliquit, eodem adhuc præsule ecclesiam gubernante; ac Romam abiens, ibi vitam finivit, ut in sequentibus latius dicendum est.

A. D. 676. Ædilred r. Merc.

Anno autem Dominicæ incarnationis sexcentesimo septuagesimo sexto, cum Ædilred rex Merciorum, adducto maligno exercitu, Cantiam vastaret, et ecclesias ac monasteria sine respectu pietatis vel divini [i] timoris fœdaret, civitatem quoque

[h] *consecratus est* V. [i] *amoris* V.

23. *Quartus*] Tempora epp. Occ. Sax. usque ad Leutherium a. 670. vide iii. 7. Illi successit hic Hæddi a. 676. S.

25. *subreguli*] Coinvalch sine prole extincto circa a. 674, successit in provinciæ administratione uxor Sexburga per unum annum, nec cessit imperio, ut W. Malm. ait, nisi *vita destituente;* M. Westm. vero scribit, *indignantibus regni magnatibus* et nolentibus sub sexu fœmineo militare a regno expulsam. Atque huic quidem notioni favet regni in subregulos distributio. Notandum tamen quod eodem tempore quo illi regnasse perhibentur, regum nomina Æscuini et Kentuini Annales ad Cæduallam implent, dum nullius e subregulis mentio facta est. Alia autem Occ. Sax. regina fuit r. Earconbercti uxor iii. 8. iv. 9. S. Parum exacta est hæc de regno Occidentalium Saxonum narratio: et videtur Beda pauca tantum de turbatis illis temporibus inde accepisse. Lacunam supplet Chron. Sax. Obiit Cenwallus (Coinvalch) A. D. 672: post quem uxor ejus Sexburga imperium suscepit usque ad 674: tum successit vel secundum Alfredum (Florent. Geneal.) Ceufus, vel secundum Chron. Sax. Æscwinus filius Cenfusi, quo mortuo A. D. 676 successit Centwinus filius Cynegilsi frater Cenwalli. Hoc defuncto, sicut tradit Florentius (Geneal.), Cædwalla filius Cenbyrhti A. D. 685, regno non sine certamine potitus est. Eadem fere habent Ethelwerd., Gul. Malmesb., Matth. Westm., *&c.*—Conf. Lappenberg. i. p. 254. Thorpe.

27. *defunctus est ille*] Leutherii obitum ad A. D. 676 refert Chron. Sax. et Flor. Vig. (qui hunc Hæddi Hæddum vocat.) Obiit Hæddi A. D. 705. infra v. 18. et distinguendus est ab alio illo Hædda qui Legecestriæ episcopus fuit ab A. D. 691. Vid. Flor. Vig. p. 686. Gul. Malm. Gest. Pont. iv. p. 288. et Smith infra, ad v. 18.

33. *sexto*] Fefellit hic Baronium editio Opp. Bedæ Coloniensis, qui loco sexti septimum legit, contra MSS. et editiones meliores. Causam invasionis reddunt scriptores insolentem quandam Hlotarii r. Cantiæ responsionem, qua autem de re fuerit non traditur. S.

35. *sine respectu pietatis*] Nihilo tamen minus Ædilred *Sanctus* a Florentio aliisque vocatur. Ædilred frater fuit Vulferi. Regnum suscepit A. D. 675. defuncto Vulfero, secundum Chron. Sax. Flor. Vig. &c. (Gul. Malmes. ait Vulferum obiisse biennio serius, scilicet anno regni sui decimo nono). Interea pars occi-

Hrofi, in qua erat Putta episcopus, quamvis eo tempore absens, communi clade absumpsit. Quod ille ubi comperit, ecclesiam videlicet suam rebus ablatis omnibus depopulatam, divertit ad Sexuulfum Merciorum antistitem, et accepta ab eo possessione ecclesiæ cujusdam et agelli non grandis, ibidem in pace vitam finivit, nil omnino de restaurando episcopatu suo agens: quia sicut supra diximus, magis in ecclesiasticis quam in mundanis rebus erat industrius; sed in illa solum ecclesia Deo [k]serviens, ubicumque rogabatur, ad docenda
155 [l]ecclesiæ carmina divertens. Pro quo Theodorus in civitate Hrofi Cuichelmum consecravit episcopum. Sed illo post non multum temporis, præ inopia rerum, ab episcopatu decedente, atque ad alia loca secedente, Gebmundum pro eo substituit antistitem.

Puttæ ep. recessus.

Quichelmus ep. Hrof.

Gebmundus.

Anno Dominicæ incarnationis sexcentesimo septuagesimo [m]octavo, qui est annus imperii regis Ecgfridi octavus, apparuit mense Augusto stella quæ dicitur cometa; et tribus mensibus permanens, matutinis horis oriebatur, excelsam radiantis flammæ quasi columnam præferens. Quo etiam anno orta inter ipsum regem Ecgfridum, et reverentissimum antistitem Vilfridum dissensione, pulsus est idem antistes a sede sui episcopatus, et duo in locum ejus substituti episcopi, qui Nor-

August. A. D. 678. Cometa.

Vilfridus pulsus.

[k] *et ubicunque* V.G. [l] *ecclesiastica* V. [m] *septimo. nono* V.

dentalis Merciæ dicta Westanhecani, sub imperio fuit Merewaldi, (qui etiam alius filius fuit Pendæ, frater Peadæ, Vulferi, et Ædilredi,) cujus uxor fuit Ermenburga filia Ermenredi subreguli et fratris Ercönbercti regis Cantiæ. Vid. Flor. Geneal. &c.

41. *in illa solum ecclesia*] Ubi postea, cum parochia Herefordensis sive Hecana constituta est, Putta primus ejus episcopus factus est. Eam vero Beda ita designat, *populi qui ultra amnem Sabrinam ad occidentem habitant*, infra, v. 23. Sexta hæc fuit parochia illis quinque addita in quas divisa fuit Mercia. Vid. Flor. Vig. p. 684. Gul. Malm. Gest. Pont. iv. p. 285.

4. *octavo*] Antiquus scribendi modus lectores minus exercitatos in errorem induxit, ut septimum nonumque pro octavo legerint. S.

7. *Quo etiam anno*] Flor. Vig. tradit hæc facta fuisse A. D. 677; quemadmodum etiam nonnulli libri habent *septimo* pro *octavo* in hoc Bedæ loco. Aliæ item rationes suadent Vilfridum eo anno pulsum fuisse potius quam A. D. 678; Lappenberg putat hunc annum indicare posse tempus consecrationis successoris Vilfridi. Vid. Lappenb. p. 183 (Thorpe,) et Stevenson.

8. *pulsus est*] Causam querelæ ortam esse a regina Ermenburga tradit Eddius Vit. Vilfr. 24. Sed acta res est cum consensu Theodori: qui illuc veniens, habito de Vilfrido judicio, eum damnavit, et mox parochiam ejus inter tres novos episcopos divisit. Ibid. Credibile est auctorem in omnibus fuisse regem Egfridum. Simeon Dun., qui hæc aperte exponit, et post eum Stubbs, ait, *Sed quia rex pontificem de sua sede præter consensum Theodori archiepiscopi pellere nequibat mandavit archiepiscopo ut adesset*, &c. Sim. Dun. De Archiepisc. Ebor. p. 78. Stubbs. Act. Pont. Ebor. p. 1691. (Twysd.) Eadmerus vero ita rem narrat ac si omnia arbitrio et nutu solius archiepiscopi gesta essent: nam de Vilfrido scribit, *Hunc etiam postmodum emergentibus querelis, quas commemorare longissimum est, in sua ecclesia Eboraci, non solum episcopatu privavit* [Theodorus], *sed et in tres episcopos, libera utens potestate, distribuit. Deinde, soluto ipsius discidii nodo, juxta placitum voluntatis suæ, remotis ipsis episcopis, eundem Wilfridum pristinæ dignitati restituit. Nihil novi dicitur: vetera sunt hæc, et antiquorum gesta scientibus evidentissima.* Hist. Nov. v. p. 97. Longe aliter rem censet Gul. Malmesb. Gest. Pont. iii. p. 262.

Bosa. Eata. Eadhæd. A.D. 681. Tunberct. Eata. Trumvini. Eadhæd.

danhymbrorum genti præessent: Bosa videlicet, qui Deirorum, et Eata, qui Berniciorum provinciam gubernaret: hic in civitate Eburaci, ille in Hagustaldensi, sive [n] in Lindisfarnensi ecclesia cathedram habens episcopalem, ambo de monachorum collegio in episcopatus gradum adsciti. Cum quibus et Eadhæd in provincia [o] Lindisfarorum, quam nuperrime rex Ecgfrid, superato in bello et fugato Vulfhere, obtinuerat, ordinatur episcopus. Et hunc primum eadem provincia proprium accepit præsulem, secundum Ædiluini, tertium Eadgarum, quartum Cyniberctum, quem in præsenti habet. Habebat enim ante Eadhædum, antistitem Sexuulfum, qui etiam Merciorum et Mediterraneorum Anglorum simul episcopus fuit: unde et expulsus de Lindissi, in illarum provinciarum regimine permansit. Ordinati sunt autem Eadhæd, Bosa, et Eata Eboraci ab archiepiscopo Theodoro: qui etiam post tres abscessionis Vilfridi annos, horum numero duos addidit antistites, Tunberctum ad ecclesiam Hagustaldensem, remanente Eata ad Lindisfarnensem, et Trumvini ad provinciam Pictorum, quæ tunc temporis Anglorum erat imperio subjecta. Eadhædum de Lindissi reversum, eo quod Ædilred provinciam recepisset, Hrypensi ecclesiæ præfecit.

n *in* om. V.G. o *Lindisfarnorum* G.

11. *hic—ille*] Nimirum *hic* est Bosa, *ille* Eata, contra usum Latini sermonis.

14. *Lindisfarorum*] Giles hic et alibi habet *Lindisfarnorum*, quæ vox incognita est. Diversi sunt *Lindisfari* a *Lindisfarnensibus*. Vox ea *fari* vel *vara* notissima est terminatio quæ incolas provinciæ cujusvis designet, sicut hic incolas provinciæ *Lindisi*: nam quemadmodum Lindisfari vocati sunt, sic etiam *Cantvara* vel Cantuarii, *Vihtvara* vel Vectuarii Chr. Sax., *Meanvara* vel Meanvari infra 13, *Boructvara* vel Boructuari infra v. 9, et Nidvari (*Nithvara*) Vit. s. Cudberct. ii. Conf. etiam supra, ad iii. 8. Obiter moneam de hac provincia Lindisi, fuisse eam episcopi parochiam, cujus sedes fuit Lindum, ante A.D. 314. Nam Adelfii subscriptio in synodo Arelatensi (Mansi v. ii. p. 476), de civitate *Colonia Londinensium*, (cum jam subscripserat Restitutus episcopus de civitate Londinensi,) proculdubio emendari debet *Colonia Lindo*, nempe *Lindocolnia*, hodie Lincoln. Hoc autem alii quoque viderunt: vid. Lappenberg. i. p. 50 Thorpe.

14. *superato in bello et fugato Vulfhere*] Conf. supra, ad iii. 11.

20. *Eadhæd*] Hic cum reliquis episcopis Lindisfarorum proprie dictis, sedem habuit in Sidnacestria prope Gainsbrough, per novem successiones usque ad Brihtredum. De Eadhædo vide supra iii. 28. S. Cambden p. 571. Non dicit Beda Eadhædum in Sidnacestria sedisse. Pulsus est Eadhæd A.D. 678, et tum Mercia, quæ antea unius Sexuulfi diocesis fuerat, A.D. 679 ope regis Ædilredi et Theodori inter quinque episcopos divisa est, quorum sedes fuere *Lyccidfelth*, *Leogera* (Leicester), *Sidena*, (de qua hæc sunt Florentii verba, *præposuit virum sanctum Æthelwinum germanum sancti Aldwini, statuens episcopalem sedem in civitate quæ vocatur Siddena*,) *Dorcacestra*, *Wigorna*. Hæc autem facta sunt suggerente Oshero subregulo Huicciorum. Flor. Vigorn. Geneal. p. 685, 686. Animadvertendum est Gulielmum Malm. hos omnes Sidnacestriæ episcopos in Dorcecestria locare, Gest. Pont. iv. p. 290. Præter has quinque sexta parochia fuit *Hecana* sive *Hereford*, de qua Flor. Vig. dicere videtur p. 686, *Præsulatum Saxulfi in v. parochias divisit, quibus sextam adjecit*. Vid. quæ modo dicta sunt supra de Putta.

24. *subjecta*] Ab Osuiu. Conf. supra, iii. 24. Recepta a Pictis A.D. 685. infra, 26.

CAP. XIII.

Ut Vilfrid episcopus provinciam Australium Saxonum ad Christum converterit [p].

Austr. Sax. conversio. A. D. 681.

Pulsus est autem ab episcopatu suo Vilfrid, et multa diu loca pervagatus, Romam adiit, [q] Brittaniam rediit; et si propter inimicitias memorati regis in [r] patria sive parochia sua recipi non potuit, non tamen ab evangelizandi potuit ministerio cohiberi: siquidem divertens ad provinciam Australium Saxonum, quæ post Cantuarios ad austrum et ad occidentem usque ad Occidentales Saxones pertingit, habens terram familiarum septem millium, et eo adhuc tempore paganis cultibus serviebat; huic verbum fidei et lavacrum salutis ministrabat. Erat autem rex gentis [s] ipsius Ædilvalch, non multo ante baptizatus in provincia Merciorum, præsente ac suggerente rege Vulfhere, a quo etiam egressus de fonte, loco filii susceptus est: in cujus signum adoptionis, duas illi provincias donavit, Vectam videlicet insulam, et Meanvarorum provinciam in gente Occidentalium Saxonum. Itaque episcopus, concedente, immo multum gaudente rege, primos provinciæ duces ac milites sacrosancto fonte abluebat; verum presbyteri Eappa, et Padda, et [t] Burghelm, et Oiddi, cæteram plebem, vel tunc vel tempore sequente baptizabant. Porro regina nomine [u] Eabæ in sua, id est, [x] Huicciorum provincia, fuerat baptizata. Erat autem filia Eanfridi, fratris

Ædilvalch rex. [661.]

Eabæ regina.

[p] *quæ tamen illo abeunte propter acerbam hostium oppressionem proprium episcopum habere nequiverit* V. [q] *Postea Britanniam* G. [r] *patriam s. parochiam suam* V.G. [s] *illius* V. [t] *Burghelin, Bruchelin, Oiddia, Oidda* V. [u] *Ebba* V.G. [x] *Vicciorum* V. *Wicciorum* G.

30. *inimicitias*] Harum causa assignatur præjudiciis ab Ermenburga contra Vilfridum conceptis. Ædilthryde prima Ecgfridi r. uxore quæ Vilfrido patrocinium præbuit in monasterium secedente, Ermenburga quæ in thoro regis successit summum hunc illi favorem in odium et invidiam vertit. Hoc certe volunt ejus historiæ scriptores, an recte vide Append. N. xviii. S. Conf. infra, ad v. 15.

32. *divertens*] Acta hæc sunt ab A. D. 681, scilicet ab anno fere sexto ante mortem regis Ecgfridi: vid. infra, et conf. 26. Sed jamdudum eam provinciam ingressus erat Vilfridus: rediens enim a Gallia postquam ab Agilbercto episcopus ordinatus erat, A. D. circiter 664, appulsus est a tempestate ad littus Australium Saxonum, ubi socii et asseclæ ejus numero centum viginti coacti sunt se et res suas a paganorum incolarum rapina armis defendere. Cæsis quinque e Vilfridi viris, multis vero paganis, et reliquis eorum majorem incursum minantibus, refluxus maris navim denuo de terra sustulit; et Vilfridus, arrepta statim navigandi occasione, portum Sandwich prospere pervenit. Edd. Vit. Vilfr. 13. Porro aliam quoque causam tradit Eddius cur Vilfridus nunc ad Australes Saxones venerit; scilicet frustra eum sedem quæsivisse primo in Mercia, deinde in Occidentalibus Saxonibus, sed ex utroque loco pulsum ope Ecgfridi regis tum demum ad paganorum provinciam in Southsexum confugisse, *quæ pro rupium multitudine et silvarum densitate aliis provinciis inexpugnabilis extitit*, 40.

36. *non multo ante*] Hoc in A. D. 661. ponit Chron. Sax.

39. *Meanvarorum*] Permanet adhuc hujus provinciæ memoria in comitatu Hantonsi, centuriis Meansbrough, Eastmean, Westmean, et Manebridge. S. Cambden p. 145.

43. *Huicciorum provincia*] Conf. infra, ad 23.

Eanheri, qui ambo cum suo populo Christiani fuere. Cæterum, tota provincia Australium Saxonum divini nominis et fidei erat ignara. 156

Dicul. Bosanhamm mon.

Erat autem ibi monachus quidam de natione Scottorum, vocabulo Dicul, habens [y]monasteriolum permodicum in loco qui vocatur Bosanhamm, silvis et mari circumdatum, et in eo fratres quinque sive sex, in humili et paupere vita Domino famulantes. Sed provincialium nullus eorum vel vitam æmulari, vel prædicationem curabat audire.

Fames sublata.

Evangelizans autem genti episcopus Vilfrid, non solum eam ab ærumna perpetuæ damnationis, verum et a clade [z]infanda temporalis interitus eripuit. Siquidem tribus annis ante adventum ejus in provinciam, nulla illis in locis pluvia ceciderat, unde et fames acerbissima plebem invadens impia nece prostravit. Denique [a]ferunt quia sæpe quadraginta simul aut quinquaginta homines inedia macerati procederent ad præcipitium aliquod sive ripam maris, et junctis misere manibus, pariter omnes aut ruina perituri, aut fluctibus absorbendi deciderent. Verum ipso die, quo baptisma fidei gens [b]suscepit illa, descendit pluvia serena [c]sed copiosa, refloruit terra, [d]rediit viridantibus arvis annus lætus et frugifer. Sicque abjecta prisca superstitione, exsufflata idolatria, cor omnium et caro omnium exultaverunt in Deum vivum: intelligentes, eum qui verus est Deus, et interioribus se bonis et exterioribus cælesti gratia ditasse. Nam et antistes cum venisset in provinciam, tantamque ibi famis pœnam videret, docuit eos piscando victum quærere. Namque mare et flumina eorum piscibus abundabant; sed piscandi peritia genti nulla nisi ad anguillas tantum inerat. Collectis ergo undecumque retibus anguillaribus, homines antistitis miserunt in mare, et divina se juvante gratia mox cepere pisces diversi generis trecentos: quibus trifariam divisis, centum pauperibus dederunt, centum his a quibus retia acceperant, centum in suos usus habebant. Quo beneficio multum antistes cor omnium in suum convertit amorem, et libentius eo prædicante cælestia sperare cœperunt, cujus ministerio temporalia bona sumpserunt.

y *monasterium* V. z *nefanda* V. a *fertur* V. b *suscepit, illa, illo* V. c *et* V. d *rediitque* V.

3. *Dicul*] Dicullus presbyterus Fursei comes et rector monasterii memoratus est supra, iii. 19.

4. *Bosenham et Selæseu*] Ex his monasteriis quæ adhuc situm suum et nomen retinent, surrexit Cissancæstir, hodie Chichester, cum sedes episcopales ab ignobilibus et incommodioribus locis ad urbes transferrentur. Ecclesia paulo post condita a Radulpho episcopo, et post subitam conflagrationem ab eodem recondita cum auxilio et munificentia Henrici primi regis, pulchram spectantibus faciem exhibet. Nomen loci a Cissa Ællæ filio qui primus ibi Saxonum regnum fundavit, regulis etymologicis non male convenit, sed si verum est quod antiquarii volunt, Brittones ibi positam habuisse suam Caersei, actum erit de Cissa, altiorque apparebit Cicestriæ origo. S. Cambden p. 197.

Quo tempore rex Ædilvalch donavit reverentissimo antistiti Vilfrido terram octoginta septem familiarum, ubi suos homines qui exules vagabantur, recipere posset, vocabulo [e] Selæseu, quod dicitur Latine Insula Vituli Marini. Est [f] enim locus ille undique mari circumdatus præter ab occidente, unde habet ingressum amplitudinis quasi jactus fundæ: qualis locus a Latinis peninsula, a Græcis solet cherronesos vocari. Hunc ergo locum cum accepisset episcopus Vilfrid, fundavit ibi monasterium, ac regulari vita instituit, maxime ex his quos secum adduxerat fratribus: quod usque hodie successores ejus tenere noscuntur. Nam ipse illis in partibus annos quinque, id est, usque ad mortem Ecgfridi regis, merito omnibus honorabilis, officium episcopatus et verbo exercebat et opere. Et quoniam illi rex cum [g] præfata loci possessione, omnes [h] qui ibidem erant, facultates cum agris et hominibus donavit, omnes fide Christi institutos, unda baptismatis abluit; inter quos, servos et ancillas ducentos quinquaginta: quos omnes [i] ut baptizando a servitute dæmonica salvavit, etiam [k] libertate donando humanæ jugo servitutis absolvit.

A.D. 686.

157

CAP. XIV.

Ut intercessione Osualdi regis, pestifera mortalitas sit sublata.

Osualdi miraculum.

In quo tunc monasterio nonnulla cælestis gratiæ dona [l] specialiter ostensa fuisse [m] perhibentur; utpote ubi nuper expulsa diaboli tyrannide Christus jam regnare cœperat: e quibus unum quod mihi reverentissimus [n] antistes Acca sæpius referre, et a fidelissimis ejusdem monasterii fratribus sibi relatum asserere solebat, memoriæ mandare commodum duximus. Eodem ferme tempore quo ipsa provincia nomen Christi susceperat, multas Brittaniæ provincias mortalitas sæva corripiebat, quæ cum præfatum quoque monasterium, cui tunc regendo religiosissimus Christi sacerdos, vocabulo Eappa, præfuit, nutu divinæ dispensationis attingeret; multique sive

e *Heleseu* V. f *autem* V.G. g *præfati* V. h *quæ* V. i *non solum baptisando—sed etiam* V.G. k *libertatem* V.G. l *spiritualiter* V. m *perhibent* V. n *reverendissimus ac religiosissimus* V.

35. *monasterium*] Cui præpositus fuit Eappa, unus ex iis quatuor modo nominatis presbyteris qui cum eo baptizabant. Conf. infra, 14.

37. *mortem Ecgfridi*] Quæ fuit A.D. 685. infra, 26. Sed revocatus est Vilfridus anno secundo Aldfridi: vid. infra, v. 19. Edd. Vit. Wilfr. 43.

CAP. XIV. Magna hic est differentia MSS. in numerandis capitulis. Nec hic titulus nec proxime sequens est in indice capitulorum codicis Mori, etiamsi caput xiv. sit in ipso codice, quod et de codice Cottoniano ii. notandum est, sed in codice Cottoniano i. deest hoc caput xiv. de Osualdo, et notatur in margine manu valde antiqua *Hic deest folium.* Exinde etiam sequiores MSS. vel argumenta capitum xiv. et xv, vel caput ipsum xiv. omittunt, prout ab hoc vel illo veteri codice transcripti fuerint. Sed cum argumenta et dispositio capitum bene conveniant subjecto in vulgaribus MSS., unusque e veteribus MSS. folium deesse fateatur, et recepti ordinis mutatio confusionem aliquam lectoribus pariat, ego in antiquorum codicum dissonantia vulgarem dispositionem secutus sum. S.

de his qui cum antistite illo venerant, sive de illis qui de eadem provincia Saxonum nuper ad fidem fuerant vocati, passim de hac vita raperentur; visum est fratribus triduanum jejunium agere, et divinam [o]suppliciter obsecrare clementiam, ut misericordiam sibi dignaretur impendere, [p]et sive periclitantes hoc morbo a præsenti morte liberaret, seu raptos e mundo a perpetua animæ damnatione servaret.

Visio.

Erat tunc temporis in eodem monasterio [q]puerulus quidam de natione Saxonum, nuper vocatus ad fidem, qui eadem tactus infirmitate, non pauco tempore recubans in lectulo jacebat. Cum ergo secunda memorati jejunii ac supplicationum dies ageretur, contigit forte ipsum puerum hora ferme secunda diei, in loco in quo æger jacebat, solum inveniri: cui divina [r]dispositione subito beatissimi apostolorum principes dignati sunt apparere. Erat enim puer multum simplicis ac mansueti animi, sinceraque devotione sacramenta fidei quæ susceperat servans. Salutantes ergo illum verbis piissimis apostoli dicebant: *Noli timere, fili, mortem pro qua sollicitus es: nos enim te hodierna die ad cœlestia sumus regna perducturi. Sed primum exspectare habes donec missæ celebrentur, ac viatico Dominici corporis ac sanguinis accepto, sic infirmitate simul et morte absolutus ad æterna in cælis gaudia subleveris. Clama ergo ad te presbyterum Eappan, et dicito illi quia Dominus exaudivit preces vestras, et devotionem ac jejunia propitius aspexit: neque aliquis de hoc monasterio,* [s]*sive adjacentibus ei possessiunculis hac clade ultra moriturus est; sed omnes qui alicubi de vestris hac ægritudine laborant, resurrecturi a languore,* [t]*pristina sunt sospitate recuperandi, præter te solum qui hodierna es die liberandus a morte, et ad visionem Domini Christi cui fideliter servisti, perducendus in cælum: quod divina vobis misericordia per intercessionem religiosi ac Deo dilecti regis Osualdi, qui quondam genti Nordanhymbrorum et regni temporalis auctoritate et Christianæ pietatis quæ ad regnum perenne ducit devotione sublimiter præfuit, conferre dignata est. Hac etenim die idem rex ab infidelibus in bello corporaliter exstinctus, mox ad sempiterna animarum gaudia adsumptus in cælum et electorum est sociatus agminibus. Quærant in suis codicibus in quibus defunctorum est adnotata depositio, et invenient illum hac, ut diximus, die raptum esse de sæculo. Celebrent ergo missas per cuncta monasterii oratoria hujus, sive pro gratiarum actione exauditæ suæ deprecationis, sive etiam in memoriam præfati regis Osualdi, qui quondam ipsorum genti præerat. Ideoque pro eis quasi pro suæ gentis advenis supplex*

[o] *jugiter* V. [p] *impendere sive* V. [q] *parvulus* V. [r] *dispensatione* V. [s] *sive de* V.G. [t] *ad pristinam sospitatem, pristinæ sospitati* V. [u] *per gratiarum actionem* V.

40. *depositio*] Scilicet in sepulchro. Conf. inf. 30. v. 8. et 11.

158 *orabat ad Dominum: et cunctis convenientibus ad ecclesiam fratribus, communicent omnes sacrificiis cælestibus, et ita soluto jejunio corpus quoque suis reficiant alimentis.*

Quæ cum omnia vocato ad se presbytero puer verba narrasset, interrogavit eum sollicitus quales essent habitu vel specie viri qui sibi apparuissent. Respondit: *Præclari omnino* [x]*habitus et vultus erant, lætissimi ac pulcherrimi, quales nunquam ante videram, neque aliquos hominum tanti decoris ac venustatis esse posse credebam. Unus quidem attonsus erat ut clericus, alius barbam habebat prolixam: dicebantque quod unus eorum Petrus, alius vocaretur Paulus: et ipsi essent ministri Domini et Salvatoris nostri Jesu Christi, ad tuitionem nostri monasterii missi ab ipso de cælis.* Credidit ergo verbis pueri presbyter, ac statim egressus [y]requisivit in annali suo, et invenit eadem ipsa die Osualdum regem fuisse peremptum: vocatisque fratribus, parari prandium, missas fieri, atque omnes communicare more solito præcepit: simul et infirmanti puero, de eodem sacrificio Dominicæ oblationis particulam deferri mandavit.

ita gestis, non multo post, eadem ipsa die puer s est, suaque morte probavit vera fuisse verba quæ stolis Christi audierat. Sed et hoc ejus [z]verbis testim perhibuit, quod nemo præter ipsum tempore illo ex m est monasterio raptus de mundo; ex qua nimirum sione multi qui hæc audire potuerunt, [a]ad exorandam in
[Selseu] 205 adversis divinam clementiam, et ad salutaria jejuniorum remedia subeunda sunt mirabiliter accensi: et ex eo tempore non solum in eodem monasterio, sed et in plerisque locis aliis, coepit annuatim ejusdem regis ac militis Christi natalitius dies missarum celebratione venerari. Dies s. Osualdi.

CAP. XV.

Ut Cædualla rex, interfecto rege Geuissorum Ædilvalch, provinciam illam sæva cæde ac depopulatione attriverit.

Interea superveniens cum exercitu Cædualla, juvenis stre- [A.D.685.]

x *habitu et vultu* V.G. y *quæsivit* V. z *verbis ejus* V. a *et ad* V.G.

20. *ex eo tempore*] Non prorsus immerito docti viri observantes hoc caput deesse in multis etiam veteribus MSS., ejusque scopum in sancti Osualdi cultum adeo prone collimare, adsutum igitur Bedæ judicarunt. Sed cum caput ipsum sit in codicibus Mori et Cotton ii, et Cottonianus alter folium sibi deesse prædicet, addito quod hujus generis narrationes Bedæ non sint absimiles, non operæ pretium duxi severam nimis hic exercere censuram. Certum est multam populi devotionem ad s. Osualdum directam, sicut hymni solemnes in ejus festa compositi adhuc testantur, vide Append. N. xix. S.

CAP. XV. De positione hujus capitis in antiquis MSS. vide notam ad caput superius. S.

24. *Geuissorum*] Corrige, *Australium Saxonum;* nam horum rex fuit Ædilvalch, non Occidentalium: conf. supra, 13. Florentius eum *Æthelwaldum regem Australium Saxonum* vocat.

Austral. Sax. adtriti.

nuissimus de regio genere Geuissorum, cum exularet a patria sua, interfecit regem Ædilvalch, ac provinciam illam sæva cæde ac depopulatione attrivit; sed mox expulsus est a ducibus regis, Bercthuno et Andhuno, qui deinceps regnum pro- [A.D.686.] vinciæ tenuerunt: quorum prior, postea ab eodem Cædualla, cum esset rex Geuissorum, occisus est, et provincia [b]graviore [A.D.688.] servitio subacta. Sed et [c]Ini qui post Cæduallam regnavit, simili provinciam illam adflictione plurimo annorum tempore mancipavit. Quare factum est ut toto illo tempore episcopum proprium habere [d]nequiret; sed revocato domum Vilfrido primo suo antistite, ipsi episcopo Geuissorum, id est, Occidentalium Saxonum, qui essent [e]in Venta civitate, subjacerent.

CAP. XVI.

159

Ut Vecta insula Christianos incolas susceperit, cujus regii duo pueri statim post acceptum baptisma sint interempti.

[A.D.686.] Vecta insula.

POSTQUAM ergo Cædualla regno potitus est Geuissorum, [f]cepit et insulam Vectam, quæ [g]eatenus erat tota idolatriæ dedita; [h]tragica cæde omnes indigenas exterminare, ac suæ provinciæ homines pro his substituere contendit, voto se obligans, quamvis [i]necdum regeneratus, ut [k]ferunt, in Christo, quia, si cepisset insulam, quartam partem ejus, simul et prædæ, Domino daret. Quod ita solvit, ut hanc Vilfrido episcopo,

Vilfrid.

b *graviore est* V. c *Sed is qui* V. d *nequiverit* V. e *essent inventi* V.
f *cæpit* S. manifesto typorum errore. g *hactenus* V. h *stragica* V.
i *nondum* V.G. k *fertur* V.

26. *de regio genere*] Fuit hic Cædualla Cynbercti filius, Ceaddæ nepos, Cuthæ sive Cuthuini pronepos, Ceaulini magni abnepos. Tres enim filios habuit Cuthuinus, Ceaddam Cæduallæ avum, Cutham Inæ proavum, et Cynibaldum Osualdi Clitonis avum. S. Conf. Chron. Sax. ubi harum rerum anni dati sunt.

29. *ducibus*] Cantio cum veterano exercitu redeuntibus. S.

ib. *Andhuno*] Florentius Ædilhunum vocat. S.

30. *postea*] Cædvalla et Mollo frater ejus Cantiam et Vectam vastaverunt A. D. 686. Anno sequente Mollo cum duodecim aliis viris a Cantiæ incolis igne crematus fuit (infra Cantuariam, Gul. Malm. in Gale Script. i. p. 310): quam cladem Cædvalla eodem anno vindicavit nova Cantiæ vastatione. Vid. Chron. Sax.

32. *plurimo annorum tempore*] Usque ad A. D. 694. quo Cantwari amicitiam Inæ et pacem triginta millibus librarum datis emerunt. Vid. Chron. Sax.

35. *in Venta*] Ibi tunc temporis fuit Hædda episcopus. De quo Theodorus in suis decretis. *Nolumus, imo nobis non convenit, ipso fratre nostro sanctissimo Hædda superstite, qui ecclesiam Ventanam tam insigniter nobilitavit, auctoritate summi pontificis Agathonis transferendo corpus beatissimi Birini Occidentalium Saxonum apostoli a villa Dorcacæstrensi ubi reconditum erat, una cum sede in Ventanam civitatem, cujus etiam labore ac studio, apostolicoque mandato, ex tunc primo confirmata est in ipsa civitate sedes episcopalis dignitatis, parochiam suam in aliquo lædere diminuendo.* De Cædualla vide plura iv. 12. et v. 7. S. Haeddi episcopus Ventæ fuit ab A. D. 676 ad 703. Chron. Sax.

CAP. XVI. In indice capitum codicis Mori hic est titulus capitis xiv. licet in ipso codice præponantur duo superiora capita sub numero xiv, et hoc caput de Vecta sit tantum continuatio numeri xiv. Quod et de codice itidem Cottoniano ii. notandum est. Vide supra ad caput xiv. S.

Bernuini. Hiddila.

qui tunc forte de gente sua superveniens aderat, utendam pro Domino offerret. Est autem mensura ejusdem insulæ, juxta æstimationem Anglorum, mille ducentarum familiarum: unde data est episcopo possessio terræ trecentarum familiarum. At ipse partem quam accepit, commendavit cuidam de clericis suis, cui nomen Bernuini, et erat filius sororis ejus, dans illi presbyterum nomine Hiddila, qui omnibus qui salvari vellent, verbum ac lavacrum vitæ ministraret.

Arualdi filii martyres. Ad Lapidem. Cyniberct. Hreutford. Danihel.

Ubi silentio prætereundum non esse reor, quod in [l]primitias eorum qui de eadem insula credendo salvati sunt, duo regii pueri fratres, videlicet Arualdi regis insulæ, speciali sunt Dei gratia coronati: siquidem imminentibus insulæ hostibus, fuga lapsi sunt de insula, et in proximam [m]Jutorum provinciam translati: ubi cum [n]delati in locum qui vocatur *Ad Lapidem*, occulendos se a facie regis victoris credidissent, proditi sunt, atque occidi jussi. Quod cum audisset abbas quidam et presbyter, vocabulo Cyniberct, habens non longe ab inde monasterium in loco qui vocatur Hreutford, id est, *Vadum harundinis*, venit ad regem, qui tunc [o]eisdem in partibus occultus curabatur a vulneribus quæ ei inflicta fuerant prælianti in insula Vecta: postulavitque ab eo, ut si necesse esset pueros interfici, prius eos [p]liceret fidei Christianæ sacramentis imbui. Concessit rex, et ipse instructos verbo veritatis, ac fonte [q]Salvatoris ablutos, de ingressu regni æterni certos reddidit. Moxque illi instante carnifice, mortem læti subiere temporalem per quam se ad vitam animæ perpetuam non dubitabant esse transituros. Hoc ergo ordine, postquam omnes Brittaniarum provinciæ fidem Christi susceperant, suscepit et insula Vecta, in qua tamen ob ærumnam [r]externæ subjectionis, nemo gradum ministerii ac sedis episcopalis ante Danihelem, qui nunc Occidentalium [s]Saxonum est episcopus, accepit.

Vectæ situs. Solvente.

Sita est autem hæc insula contra medium Australium Saxonum et Geuissorum, interposito pelago latitudinis trium millium quod vocatur Solvente: in quo videlicet pelago bini æstus oceani qui circum Brittaniam ex infinito oceano [t]sep-

[l] *primitia* V. [m] *Vitorum* V. [n] Ita cod. Mor. *delati essent* perperam S. quem sequuntur St. et G. [o] *iisdem* V. [p] *liceret eos* V. [q] *salutari* V.G. [r] Ita cod. Mor. *æternæ* perperam S. St. G. [s] *Saxonum et Geuissorum est* V. [t] *Septemtrionali* V.

20. *Ad Lapidem*] Inter Ventam et Hantonam viculus est Stoneham, qui nomine suo hunc locum vendicat. S. Cambden p. 138.

23. *Hreutford*] Hodie Redbridge, ponte ibidem loco Vadi constructo. In Calendario Dunelm. Wilhelmus prior de Redeforda memoriam habuit ii Kal. Apriles. S.

35. *Solvente*] Wormius in Musæo suo pag. 4. reliquias hujus nominis observavit in creta, seu terra saponaria e promontoriis hujus freti eruta, quæ ab Anglis SOLET ERD appellari consuevit. S.

tentrionali erumpunt, sibimet invicem quotidie compugnantes Homelea. occurrunt, ultra ostium fluminis Homelea, quod per terras Jutorum, quæ ad regionem Geuissorum pertinent, præfatum pelagus intrat; finitoque conflictu, in oceanum refusi, unde venerant, redeunt.

CAP. XVII. 160

De synodo facta in campo [u]*Haethfelda, præsidente archiepiscopo Theodoro.*

Synodus Haethfelth. HIS temporibus audiens Theodorus fidem ecclesiæ Constantinopoli per hæresin Eutychetis multum esse turbatam, et ecclesias Anglorum quibus præerat ab hujusmodi labe immunes perdurare desiderans, collecto venerabilium sacerdotum doctorumque plurimorum cœtu, cujus essent fidei singuli sedulus inquirebat, omniumque unanimem in fide catholica reperit consensum: et hunc synodalibus literis ad instructionem memoriamque sequentium commendare curavit, quarum videlicet literarum istud exordium est:

Confessio fidei. Sept. d. 17. A. D. 680. *In nomine Domini nostri Jesu Christi Salvatoris, imperantibus dominis piissimis nostris Ecgfrido rege Hymbronensium, anno decimo regni ejus, sub die quintadecima kalendas Octobres, indictione octava; et Ædilredo rege Mercinensium, anno sexto regni ejus; et* [x]*Alduulfo rege Estranglorum, anno decimo septimo regni ejus; et Hlothario rege Cantuariorum, regni ejus anno septimo: præsidente* [y]*Theodoro,* [z]*gratia Dei archiepiscopo Brittaniæ insulæ, et civitatis Doruvernis; una cum eo sedentibus cæteris episcopis Brittaniæ insulæ viris venerabilibus, præpositis sacrosanctis evangeliis, in loco qui Saxonico vocabulo* [a]*Haethfelth nominatur, pariter tractantes, fidem rectam et orthodoxam exposuimus; sicut Dominus noster Jesus* [b]*Christus incarnatus tradidit*

u *Hetfeld* V. x *Aduulfo et Estanglorum.—Alduulfo Estanglorum* V. y *ipso Theodoro* V.G. z *Dei gratia* V. a *Hetfeild* V. b *Jesus incarnatus* V.

38. *Homelea*] Vulgo Hamble. S. Cambden p. 144.

2. *Haethfelda*] Hodie *Bishops Hatfield* in agro Hertfordiensi, Gibson Chr. Sax. in v.

2. *audiens*] Dum synodus generalis sexta Constantinopoli sederet contra hæresin Eutychetis et Monethelitarum, Agatho papa unam Romæ habuit ad declarandam occidentalis ecclesiæ fidem, et metropolitani in suis quique provinciis per Italiam, Galliasque convocatis episcopis, suffragia sua Constantinopolim mittenda detulerunt. Hoc igitur Theodorus ex parte Anglicanæ ecclesiæ hoc loco præstat. Hoc etiam Vilfridus cum Romæ esset in causa appellationis coram in synodo, omnium Brittanicarum ecclesiarum nomine, ex mera et certa sua scientia præstitit. Vide v. 20. Aliæ assignantur causæ hujus synodi, confirmatio fundationis monasterii Medeshamsted, et bullæ papalis de eadem promulgatio, de quibus Vilfridus Romam missus a Vulfheri r. Merciorum, sed de his nihil in Beda, nec quicquam ibi declaratum præter fidei symbola. Sed seriem historiæ Vilfridi vide simul positam. Append. N. xix. S.

13. *anno sexto*] Initium regni Ædilredi datum fuit A. D. 675. supra, ad 12: Si id fuerat ante diem decimum septimum Septembris jam sextus annus inceptus esset.

discipulis suis, qui præsentialiter viderunt et audierunt sermones ejus, atque sanctorum patrum tradidit symbolum, et generaliter omnes [c]*sancti et universales synodi, et omnis probabilium catholicæ ecclesiæ doctorum chorus. Hos itaque sequentes nos pie atque orthodoxe, juxta divinitus inspiratam doctrinam eorum professi credimus consonanter, et confitemur secundum sanctos patres, proprie et veraciter Patrem et Filium et Spiritum Sanctum Trinitatem in unitate consubstantialem, et unitatem in Trinitate, hoc est, unum Deum in tribus* [d]*subsistentiis vel personis consubstantialibus, æqualis gloriæ et honoris.* Et post multa hujusmodi quæ ad rectæ fidei confessionem pertinebant, hæc quoque sancta synodus suis literis [e]addit: *Suscepimus sanctas et universales quinque synodos beatorum et Deo acceptabilium patrum; id est, qui in* [f]*Nicæa congregati fuerunt* [g]*trecentorum decem et octo, contra Arium impiissimum et ejusdem dogmata; et in Constantinopoli centum quinquaginta, contra vesaniam Macedonii et Eudoxii et eorum dogmata; et in Epheso primo ducentorum, contra nequissimum Nestorium et ejusdem dogmata; et in Chalcedone* [h]*sexcentorum et triginta, contra* [i]*Eutychen et Nestorium,*
161 *et eorum dogmata; et iterum in Constantinopoli quinto congregati sunt concilio in tempore Justiniani minoris, contra Theodorum, et* [j]*Theodoreti et Ibæ epistolas et eorum dogmata contra Cyrillum.* Et paulo post: *Et synodum quæ facta est in urbe Roma, in tempore Martini papæ beatissimi, indictione octava, imperante Constantino piissimo anno nono,* [k]*suscepimus. Et glorificamus Dominum nostrum* [l]*Jesum, sicut* [m]*isti glorificaverunt; nihil addentes vel subtrahentes: et anathematizamus corde et ore quos* [n]*anathematizarunt; et quos susceperunt, suscepimus: glorificantes Deum Patrem sine initio, et Filium ejus unigenitum ex Patre generatum ante sæcula, et Spiritum Sanctum procedentem ex Patre et Filio inenarrabiliter, sicut prædicaverunt hi quos memoravimus supra, sancti apostoli, et prophetæ, et doctores. Et nos omnes* [o]*subscripsimus, qui cum Theodoro archiepiscopo fidem catholicam exposuimus.*

[c] Mallem *sanctæ*, cum sequitur mox in hac epistola *sanctas et universales quinque synodos:* sed non variant hic libri. [d] *in tribus subsistentem personis* G. [e] *addidit* V.G. Ibid. *Suscipimus* V. [f] *Nicena* V. [g] *trecenti* V. [h] *ducentorum* V. [i] *Eutychetem* V. [j] *Theodoretum* V. [k] *suscipimus* V.G. Porro omnes, cum S et St, præter G, periodum claudunt in *nono*. Potior est divisio G, post *suscepimus*, quam sequor. [l] *Jesum Christum* V. [m] *et isti* V. [n] *anathematisaverunt* V. [o] *subscribimus* V.

31. *Suscepimus*] In majorem cautelam suscipiuntur omnes synodi generales contra omnes hæreses, sicut moris fuit. Hujusmodi confessionum formas ab episcopis in suo accessu factas vide Libro Diurno Rom. Pont. a pag. 26 ad 52. S.

4. *Martini*] Additur hæc synodus quia directe celebrata est contra eos qui unam in Christo operationem et voluntatem prædicabant. Vide caput proxime sequens. S.

5. *Constantino*] Corrige, *Constante;* qui filius fuit Constantini filii Heraclii, pater Constantini Pogonati; cujus anno nono A. D. 649. habita est hæc synodus. Sed error fuit in ipsa Actorum redactione, quorum in titulo Constantini annus nonus assignatur, vice Constantis. Vid. Mansi v. x. p. 863.

CAP. XVIII.

De Johanne cantatore sedis apostolicæ, qui propter docendum Brittaniam [p]*venerit.*

Viurimuth mon.

INTERERAT huic synodo, pariterque catholicæ fidei decreta firmabat vir venerabilis Johannes [q]archicantator ecclesiæ sancti [r]apostoli Petri, et abbas monasterii beati Martini, qui nuper venerat a Roma per jussionem papæ Agathonis, duce reverentissimo abbate [s]Biscopo, cognomine [t]Benedicto, cujus supra meminimus. Cum enim idem Benedictus construxisset monasterium Brittaniæ, in honorem [u]beatissimi apostolorum principis, juxta ostium fluminis Viuri, venit Romam cum cooperatore ac socio ejusdem operis Ceolfrido, qui post ipsum ejusdem monasterii abbas fuit, quod et ante sæpius facere consueverat, atque honorifice a beatæ memoriæ papa Agathone susceptus est: petiitque, et accepit ab eo in munimentum [x]libertatis monasterii quod fecerat, epistolam privilegii ex auctoritate apostolica firmatam; juxta quod Ecgfridum regem voluisse, ac licentiam dedisse noverat, quo concedente et possessionem terræ largiente, ipsum monasterium fecerat.

Cursus Rom. institutus.

Accepit et præfatum Johannem abbatem Brittaniam perducendum; quatenus in monasterio suo cursum canendi [y]annuum, sicut ad sanctum Petrum Romæ agebatur, edoceret: egitque [z]abba Johannes ut jussionem acceperat pontificis, et ordinem videlicet, ritumque canendi ac legendi viva voce præfati monasterii cantores edocendo, et ea quæ totius anni circulus in [a]celebratione dierum festorum poscebat, etiam literis mandando: quæ hactenus in eodem monasterio servata, et a multis jam sunt circumquaque transcripta. Non solum autem idem Johannes ipsius monasterii fratres docebat, verum de omnibus pene ejusdem provinciæ monasteriis ad audiendum

p *venerat* V. q *archicantor* V. r *sancti Petri* V. s *Bisi episcopo* V. t *Benedicto. Cum.* V. u *honorem apostolorum* V. x *libertatis quod* V. y *per annum* V. z *abbas* V. a *celebrationem* V.

17. *decreta firmabat*] Vide Append. N. xvii.

20. *nuper—supra*] Nondum in Historia sua Beda mentionem fecit de Biscopo cognomine Benedicto; sed in Vit. Abbat. Vuirem. et Gyrv.: vid. infra. Ab Eddio vocatur *Biscop Baducing*, Vit. Wilfrid. 3. Rediit Benedictus Britanniam a Roma A.D. circiter 672; monasterium s. Petri ad ostium Vuiri fluminis fundavit A.D. 674. Porro animadvertendum est cum Beda hunc Librum de Vitis Abbatum ita citat per vocem *supra*, eum scripta sua diversa tanquam in unum corpus composita respicere. Et profecto Liber iste, *Historia Abbatum* proxime precedit Historiam Ecclesiasticam in Catalogo quem ipse fecit infra, v. in fine. De missione vero Johannis, ferunt eam factam esse in Synodo habita Romæ A.D. 679, in qua etiam Vilfridi causa acta est. De Vilfridi rebus ibi gestis scribit Gul. Malmesb. Gest. Pont. iii. p. 263: cætera memorat codex ille editus a Wilkins Concil. v. i. p. 45, et Mansi xi. p. 179. Ordinem rerum et tempora probabiliter digessit Mabillon Ann. xvi. 84, 85. Pagi vero, qui hæc fusius discutit, Johannis et Benedicti discessum a Roma ad A. D. 678 refert.

31. *cursum canendi*] Vide Append. N. xii.

eum, qui cantandi erant periti, confluebant. Sed et ipsum per loca in quibus doceret, multi invitare curabant.

Ipse autem excepto cantandi vel legendi munere, et aliud in mandatis ab apostolico papa acceperat, ut cujus esset fidei Anglorum ecclesia, diligenter edisceret, Romamque rediens referret. Nam et synodum beati papæ Martini, centum quinque episcoporum consensu non multo ante Romæ celebratam, contra eos maxime qui unam in Christo operationem et voluntatem prædicabant, secum veniens attulit; atque in
162 præfato religiosissimi abbatis Benedicti monasterio transscribendam commodavit. Tales namque eo tempore, [b]fidem Constantinopolitanæ ecclesiæ multum [c]conturbaverunt; sed Domino donante proditi jam tunc et victi sunt. Unde volens Agatho papa, sicut in aliis provinciis, ita etiam in Brittania qualis esset status ecclesiæ, quam ab hæreticorum contagiis castus, ediscere; hoc negotium reverentissimo abbati Johanni Brittaniam destinato injunxit. Quamobrem collecta pro hoc in Brittania synodo quam diximus, inventa est in omnibus fides inviolata catholica: datumque illi exemplar ejus Romam perferendum.

Inquisitio de fide.

Verum ille patriam revertens, non multo postquam oceanum transiit, arreptus infirmitate, ac defunctus est: corpusque ejus ab amicis propter amorem sancti Martini cujus monasterio præerat, Turonis delatum, atque honorifice sepultum est. Nam et benigno ecclesiæ illius hospitio, cum Brittaniam iret, exceptus est, rogatusque multum a fratribus, ut Romam revertens, illo itinere veniret, atque ad eam diverteret ecclesiam. Denique ibidem adjutores itineris et injuncti operis accepit: qui etsi in itinere defunctus est, nihilominus exemplum catholicæ fidei Anglorum Romam perlatum est, atque ab apostolico papa omnibusque qui audiere vel legere, gratantissime susceptum.

Johannis Cantoris obitus.

CAP. XIX.

Ut Ædilthryd regina virgo perpetua permanserit, cujus nec corpus in monumento corrumpi potuerit.

Accepit autem rex Ecgfrid conjugem nomine Ædilthrydam, filiam Anna regis Orientalium Anglorum, cujus sæpius mentionem fecimus, viri bene religiosi, ac per omnia mente et opere egregii: quam et alter ante illum vir habuerat uxorem,

[A.D. 659.] Ædilthridæ in nuptiis virginitas.

[b] *Constantinopolitanæ ecclesiæ fidem* V. [c] *turbaverant* V.

42. *synodum*] *Synodus* hic pro epistola synodica, vel decreto synodico, ponitur; tanquam *συνοδικόν*. Conf. infr. v. 19. *lectio synodi* &c., et supra 17. *synodum—accepimus.*

20. *Accepit*] Ædilthrydæ obitum refert Chron. Sax. A.D. 679. Hinc facile est computare tempora rerum quæ Beda hic de ea narrat. Higdenus obitum Ædilthrydæ ponit A. D. 678, et tamen (post Florentium Vig.) ejus nuptias A. D. 660, fundationem vero Elge A. D. 673, uno anno serius: quæ non conveniunt. Polychron. p. 236, &c.

princeps videlicet australium Gyruiorum, vocabulo Tondberct. Sed illo post modicum temporis ex quo eam accepit, defuncto, data est regi præfato: cujus consortio cum duodecim annis uteretur, perpetua tamen mansit virginitatis integritate gloriosa; sicut mihimet sciscitanti, cum hoc an ita esset, quibusdam venisset in dubium, beatæ memoriæ Vilfrid episcopus referebat, dicens se testem [d] integritatis ejus esse certissimum: adeo ut Ecgfridus promiserit se ei terras ac pecunias multas esse donaturum, si reginæ posset persuadere ejus uti connubio, quia sciebat illam nullum virorum plus illo diligere. Nec diffidendum est nostra etiam ætate fieri potuisse, quod ævo præcedente aliquoties factum fideles historiæ narrant: donante uno eodemque Domino, qui se nobiscum usque in finem sæculi manere pollicetur. Nam etiam signum divini miraculi, quo ejusdem feminæ sepulta caro corrumpi non potuit, indicio est [e] quia a viri contactu incorrupta duraverit.

[A.D.671.] Fit sanctimonialis. Quæ multum diu regem postulans ut sæculi curas relinquere, atque in monasterio, tantum vero regi Christo servire permitteretur; ubi vix aliquando impetravit, intravit monasterium Æbbæ abbatissæ, quæ erat amita regis Ecgfridi, positum in loco quem Coludi Urbem nominant, (Mon. Colud) accepto velamine sanctimonialis habitus a præfato antistite Vilfrido. Post annum vero ipsa facta est abbatissa in regione quæ vocatur 163 [A.D.672.] (Abbatissa Elge.) Elge; ubi constructo monasterio virginum Deo devotarum

d *virginitatis* V. e *quod contractu—perduraverit* V.

38. *Æbbæ*] Fuit Æbba virgo regio Nordanhymbrorum sanguine prognata, Ædilfridi filia, Osuiu et Osualdi soror, Ecgfridi amita. Primam habuit mansionem super Deruentam fluvium in vico hodie suo nomine insignito, vulgo Ebchester. Postea Coldinghamiam, quæ Bedæ Coludi Urbs dicitur, transmigravit. Alia fuit ejusdem nominis et monasterii abbatissa a. 870 quæ naribus labioque abscissis furorem Danicum evasit, et reliquas sorores ad suum exemplum induxit. Bedæ autem Æbba vixit tempore s. Cudbercti, eique familiaris fuit, vide Bedam in Vita s. Cudbercti cap. 10. obiit a. 684, habetque memoriam in Martyrologio Anglicano die Augusti 25. S.

39. *Coludi Urbem*] Hodie vicus in Mæatis seu Merchia Scotiæ, ubi probabile est sitam fuisse Ptolemæi Colanam. Quod autem recentiores a Colideis deducant, id plane Bedæ in mentem non venit. Non enim erant *Colidei* sed *Celdei*, locisque nomina dederunt non a cultu quem inibi exercebant sed a cellis quas incoluerunt. Hunc locum propter reverentiam Dei et s. Cudbercti Eadgarus rex Scotiæ dedit monasterio Dunelm. ad sustentationem ejusdem monasterii: sed processu temporis placuit priori et fratribus ibidem ecclesiam erigere, et monachos ejusdem monasterii locare. Codex MS. Wessington, pag. 38. Chartas aliquot hujus mansionis originales vide Append. N. xx. S. Hodie *Coldingham*. Vid. Cambden, p. 1179. Conf. infra 25.

40. *Post annum*] Ergo secundum nostrum computum transivit ad Elge A. D. 672. Sed Asserius, Florentius, et alii, hoc ponunt in A.D. 673. Ass. Annal. p. 146.

1. *Elge*] Illa enim Ædilthrydis patria fuit, ibi fratrem habuit Alduulfum Or. Ang. regem, sororesque summa pietatis fama, de quibus vide iii. 8. Historici tamen aliam hic tradunt mutati cœnobii occasionem, quod Ecgfridus nempe, libertatis a conjugio concessæ pœnitens, monasterio Coludano vim inferre conatus est. Et longa hic narratur legenda itineris non magis periculis quam miraculis pleni, ut maritum effugeret; de quibus vide Historiam Eliensis Ecclesiæ Biblioth. Cotton. Nero A. 15. editam in Monastico I. p. 87. In hoc loco Ædilthryde in sanctorum canonem nomine s. Audry recipi meruit, et locum in

perplurium mater virgo, et exemplis vitæ cælestis esse cœpit et monitis. De qua ferunt, quia ex quo monasterium petiit, nunquam lineis, sed solum laneis vestimentis uti voluerit: raroque in calidis balneis, præter imminentibus sollemniis majoribus, verbi gratia paschæ, pentecostes, epiphaniæ, lavari voluerit; et tunc novissima omnium, lotis prius suo suarumque ministrarum obsequio cæteris quæ ibi essent [f] famulis Christi. [g] Raro præter majora sollemnia, vel arctiorem necessitatem, plus quam semel per diem manducavit: semper, si non infirmitas gravior prohibuisset, ex tempore matutinæ synaxeos, usque ad ortum diei, in ecclesia precibus intenta perstiterit. Sunt etiam qui dicant quia per prophetiæ spiritum, et pestilentiam qua ipsa esset moritura, prædixerit, et numerum quoque eorum, qui de suo monasterio [h] hac essent de mundo rapiendi, palam cunctis præsentibus intimaverit. Rapta est autem ad Dominum in medio suorum, post annos septem ex quo abbatissæ gradum susceperat: et æque ut ipsa jusserat, non alibi quam in medio eorum, juxta ordinem quo transierat, ligneo in locello sepulta. [A.D. 679.] Obitus.

Cui successit in ministerium abbatissæ soror ejus Sexburg, quam habuerat in conjugem Earconberct rex Cantuariorum. Et cum sedecim annis [i] esset sepulta, placuit [k] eidem abbatissæ levari ossa ejus, et in locello novo posita in ecclesiam transferri; jussitque quosdam [l] fratribus quærere lapidem, de quo locellum in hoc facere possent: qui ascensa navi, ipsa enim regio Elge undique est aquis ac paludibus circumdata, neque lapides majores habet, venerunt ad [m] civitatulam quandam desolatam, non procul inde sitam, quæ lingua Anglorum Grantacæstir vocatur: et mox invenerunt juxta muros civitatis locellum de marmore albo pulcherrime factum, operculo quoque similis lapidis aptissime tectum. Unde intelligentes a Domino suum iter esse prosperatum, gratias agentes retulerunt ad monasterium. Sexburg. [A.D. 695.] Miraculum. Grantacæstir.

Cumque corpus sacræ virginis ac sponsæ Christi, aperto sepulcro esset prolatum in lucem, ita incorruptum inventum est, ac si eodem die fuisset defuncta, sive humo condita; sicut Miraculum.

[f] *famulabus* V.G. [g] *Raro etiam* V.G. [h] *hoc* V.G. [i] *erat* V.
[k] *eidem sorori abb.* V. [l] *de fratribus* V.G. [m] *civitatem* V.

Martyrologio Romano habuit die Junii 23. Dies translationis in Martyrologio Anglicano pro festo habita est die Octobris 17. De Ædilthryde vide plura Wil. Malm. de Pont. iv. p. 273. 293. T. Walsingham in Ric. I. p. 338. Ecclesia Eliensis ab Ædilthryda constructa a. 673, combusta a paganis a. 870. Post aliquot annos quodammodo resarcita clericis accessit ad a. 970. Ædiluoldus ep. Vinton. monachis replevit anno eodem. Henricus primus sedem episcopalem instituit a. 1108. S.

17. *Sexburg*] Conf. sup. iii. 8.

24. *Grantacæstir*] In pejore statu est hodie *Grantchester* juxta *Cantabrigiam*. S. Sed egregie testatur parvula hæcce res quales tum temporis fuerint civitatum et Romani operis in Britannia relliquiæ, et quanta ab Anglorum Saxonum adventu facta sit mutatio.

et præfatus antistes Vilfrid, et multi alii qui novere, testantur. Sed certiori notitia medicus Cynifrid, qui et morienti illi, et elevatæ de tumulo adfuit: [n]qui referre erat solitus, quod illa infirmata [o]habuerit tumorem maximum sub [p]maxilla. *Jusseruntque me*, inquit, *incidere tumorem illum, ut efflueret noxius humor qui inerat: quod dum facerem, videbatur illa per biduum aliquanto levius habere; ita ut multi putarent,* [q]*quia sanari posset a languore. Tertia autem die prioribus adgravata doloribus, et rapta confestim de mundo, dolorem omnem ac mortem perpetua salute ac vita mutavit. Cumque post* [r]*tot annos elevanda essent ossa de sepulcro, et extento desuper papilione, omnis congregatio, hinc fratrum, inde sororum psallens circumstaret, ipsa autem abbatissa intus cum paucis ossa* [s]*elatura et dilutura intrasset, repente audivimus abbatissam intus voce clara proclamare:* Sit gloria nomini Domini. *Nec multo post clamaverunt me,* [t]*intus reserato ostio papilionis:* [u]*vidique elevatum de tumulo, et positum in lectulo corpus sacræ Deo virginis quasi* [x]*dormientis simile. Sed et discooperto vultus indumento, monstraverunt mihi etiam vulnus incisuræ quod feceram, curatum; ita ut mirum in modum pro aperto et hiante vulnere cum quo sepulta erat, tenuissima tunc cicatricis vestigia* [y]*parerent.* Sed et linteamina om- 164
nia quibus involutum erat corpus, integra apparuerunt, et ita nova, ut ipso die viderentur castis ejus membris esse circumdata. Ferunt autem quia cum præfato tumore ac dolore maxillæ sive colli premeretur, multum delectata sit hoc genere infirmitatis, ac solita dicere: *Scio certissime, quia merito in collo pondus languoris porto, in quo juvenculam me memini supervacua* [z]*monilium pondera portare: et credo quod ideo me superna pietas dolore colli voluit gravari, ut sic absolvar reatu supervacuæ levitatis; dum mihi nunc pro auro et margaritis, de collo rubor tumoris, ardorque promineat.* Contigit autem tactu indumentorum eorumdem, et dæmonia ab obsessis [a]effugata corporibus, et infirmitates alias aliquoties esse curatas. Sed et loculum in quo primo sepulta est, nonnullis oculos dolentibus saluti fuisse perhibent; qui cum suum caput eidem loculo apponentes orassent, mox doloris sive caliginis incommodum ab oculis amoverent. Laverunt igitur [b]virgines corpus, et novis indutum vestibus intulerunt in ecclesiam, atque in eo quod adlatum erat, sarcophago posuerunt, ubi usque hodie in magna veneratione habetur. Mirum vero in modum ita aptum corpori virginis sarcophagum inventum est, ac si ei

[n] *adfuit referre* V. [o] *habuerat* V.G. [p] *axilla* L. [q] *quod* V. [r] *tam multos* V. [s] *elevatura et delatura* V.G. [t] *intro* C.L. [u] *undique* V. [x] *dormienti* St. G. [y] *apparerent* V.G. Conf. Virg. Æn. x. 176: *miranda parebant* infra, 30; et, *parere semper ante faciem tuam* V. 24. fin. [z] *moniliorum* V. [a] *fugata* V. [b] *virginis* V.G.

39. *papilione*] Conf. infra, v. 6. et supra, iii. 17. Hinc *pavillon*.

specialiter præparatum fuisset: et locus quoque capitis seorsum fabrefactus, ad mensuram capitis illius aptissime figuratus apparuit.

Est autem Elge in provincia Orientalium Anglorum regio familiarum circiter sexcentarum, in similitudinem insulæ, vel paludibus, ut diximus, circumdata, vel aquis: unde et a copia anguillarum quæ in iisdem paludibus capiuntur, nomen accepit; ubi monasterium habere desideravit memorata Christi famula, quoniam de provincia eorumdem Orientalium Anglorum ipsa, ut præfati sumus, carnis originem duxerat. Elge.

CAP. XX.

Hymnus de illa.

VIDETUR opportunum huic Historiæ, etiam hymnum virginitatis inserere, quem ante annos plurimos in laudem ac præconium ejusdem reginæ ac sponsæ Christi [c] elegiaco metro composuimus, et imitari morem sacræ scripturæ, cujus historiæ carmina plurima indita: et hæc metro ac versibus constat esse composita. Bedæ hymnus.

Alma [d] Deus Trinitas, [e] quæ sæcula cuncta gubernas,
Adnue jam cœptis, alma Deus Trinitas.
Bella Maro resonet, nos pacis dona canamus:
Munera nos Christi, bella Maro resonet.
Carmina casta mihi, fœdæ non raptus Helenæ.
Luxus erit lubricis, carmina casta mihi.
Dona superna loquar, miseræ non prœlia Trojæ,
Terra quibus gaudet: dona superna loquar.
En Deus altus adit venerandæ virginis alvum
Liberet ut homines, en Deus altus adit.
Femina virgo parit mundi devota parentem,
Porta Maria Dei, femina virgo parit.
Gaudet amica cohors, de virgine matre Tonantis:
Virginitate micans gaudet amica cohors.
Hujus honor genuit casto de germine plures,
Virgineos flores hujus honor genuit.
Ignibus usta feris virgo non cessat Agatha,
Eulalia et perfert ignibus usta feris.
Casta feras superat mentis pro culmine Tecla,
Euphemia sacra casta feras superat.
Læta ridet gladios ferro robustior Agnes,
Cæcilia infestos læta ridet gladios,
165 *Multus in orbe viget per sobria corda triumphus,*
Sobrietatis amor multus in orbe viget.

c *Christi, et ideo veraciter reginæ quia sponsæ Christi, elegiaco* V.G.
d *Dei* V. e *qui* V.G.

25. *CAP. XX.*] Totum hoc caput prætermissum est in Vers. Saxon.

Nostra quoque egregia jam tempora virgo beavit:
Ædilthryda nitet nostra quoque egregia.
Orta patre eximio, regali et stemmate clara:
Nobilior domino est, orta patre eximio.
Percipit inde decus reginæ, et sceptra sub astris,
Plus super astra manens, percipit inde decus.
Quid petis alma virum, sponso jam dedita summo?
Sponsus adest Christus, quid petis alma virum?
Regis ut ætherei matrem jam credo sequaris:
Tu quoque sis mater regis ut ætherei.
Sponsa dicata Deo bis sex regnaverat annis,
Inque monasterio est sponsa dicata Deo.
Tota sacrata polo celsis ubi floruit actis,
Reddidit atque animam tota sacrata polo.
Virginis alma caro est tumulata bis octo [f] *Novembres,*
Nec putet in tumulo virginis alma caro.
Christe, tui est operis, quia vestis [g] *et ipsa sepulcro*
Inviolata nitet: Christe, tui est operis.
Hydros et ater abit sacræ pro vestis honore,
Morbi diffugiunt, hydros et ater abit.
Zelus in hoste furit quondam qui vicerat Evam:
Virgo triumphat ovans, zelus in hoste furit.
Aspice nupta Deo, quæ sit tibi gloria terris:
Quæ maneat cælis, aspice nupta Deo.
Munera læta capis festivis fulgida tædis,
Ecce venit sponsus, munera læta capis.
Et nova dulcisono modularis carmina plectro:
Sponsa hymno exultas et nova dulcisono.
Nullus ab Altithroni comitatu segregat agni,
Quam affectu tulerat nullus ab Altithroni.

CAP. XXI.

Ut Theodorus episcopus inter Ecgfridum et Ædilredum reges pacem fecerit.

A. D. 679. ANNO regni Ecgfridi nono, conserto gravi prælio inter ipsum et Ædilredum regem Merciorum juxta fluvium Treanta, occisus est Ælfuini frater regis Ecgfridi, juvenis circiter

[f] *Novembris* V. [g] *in* V.

32. *affectu*] Mallem *affectus:* sed libri non variant.

36. *Treanta*] Si hoc prælium consertum est ad austrum Treantæ fluvii, probabile est locum habuisse Æduinstow, quem accolæ ab Æduino ibi interfecto deducunt; et huic opinioni favent Malmsburiensis codices editi, in quibus hujus regii juvenis nomen Æduinus dicitur. Certum tamen est Æduinum in agro Eboracensi juxta Hæthfaelth occisum, ac Malmsburiensis Æduinum procedere ex errore vel præli vel scriptorum. Cujus generis innumera habent illius auctoris editiones. Non obstante igitur hujus oppidi nomine, incertus adhuc restat hujus prælii locus. S.

ib. *occisus est*] Ælfuini cædem prædixerat Vilfridus cum a rege Ecgfrido Eboraco pulsum subsannatores qui propter regem erant, in risum crepantes

decem et octo annorum utrique provinciæ multum amabilis. Nam et sororem ejus quæ dicebatur Osthryd, rex Ædilred habebat uxorem. Cumque materies belli acrioris et inimicitiæ longioris inter reges, populosque feroces videretur exorta, Theodorus Deo dilectus antistes divino [h]functus auxilio, salutifera exhortatione cœptum tanti periculi funditus exstinguit incendium: adeo ut pacatis alterutrum regibus ac populis, nullius anima hominis pro interfecto regis fratre, sed debita solummodo [i]multa pecuniæ regi ultori daretur. Cujus fœdera pacis multo exinde tempore inter eosdem reges, eorumque regna durarunt.

166

CAP. XXII.

Ut vincula cujusdam captivi, cum pro eo missæ cantarentur, soluta sint.

In præfato autem prælio quo occisus est rex Ælfuini, A. D. 679. memorabile quoddam factum esse constat, quod nequaquam Imma. silentio prætereundum arbitror, sed multorum saluti, si referatur, fore proficuum. Occisus est ibi inter alios, de militia ejus juvenis, vocabulo Imma, qui cum die illo et nocte sequenti inter cadavera occisorum similis mortuo jaceret, tandem recepto spiritu revixit, ac residens sua vulnera, prout potuit, ipse alligavit: [k]dein modicum requietus levavit se, et cœpit abire sicubi amicos qui sui curam agerent, posset invenire. Quod dum faceret, inventus est, et captus a viris hostilis exercitus, et ad dominum ipsorum, comitem videlicet Ædilredi regis, adductus: a quo interrogatus quis esset, timuit se militem fuisse confiteri; rusticum se potius et pauperem, atque uxoreo vinculo conligatum fuisse respondit; et propter victum militibus adferendum in expeditionem se cum [l]suis similibus venisse testatus est. At ille suscipiens eum, curam vulneribus egit; et ubi [m]sanescere cœpit, noctu eum ne aufugeret, vinciri præcepit. Nec tamen vinciri potuit: nam mox ut abiere qui vinxerant, eadem ejus sunt vincula soluta.

Habebat enim germanum fratrem cui nomen erat Tunna, Tunna. presbyterum et abbatem monasterii in civitate quæ hactenus ab ejus nomine Tunnacæstir cognominatur: qui cum eum in

[h] *fretus* V. [i] *mulcta* V. [k] *deinde* V. [l] *sui* V. G. [m] *sanari* V.

deridebant. Contigit enim, ut anno revoluto, eodem die quo episcopus præjudicium in Eboraco passus fuerat, cadaver regii adolescentis illatum urbi longum indiceret justitium. S. Edd. Vit. Wilfr. 24.

38. *sororem*] Ex hac affinitate factum est, ut Vilfridus episcopatu pulsus, in regno Merciorum manere non permissus, sed apud Fresones in abscessu, et Australes Saxones in reditu refugium quæsivit. S.

3. *rex Ælfuini*] Frater regis Ecgfridi (supr. 21), quem Eddius quoque *regem* vocat. Vit. Wilf. 13.

19. *Tunnacæstir*] Si Bedæ Tunnacæstir sit hodiernum Tinmouth, alia apparet nominis origo, quam abbatis Tunnæ ad locum relatio, situs sc. monasterii ad ostia Tini fluvii. Sed Beda non dicit Tinmutham a Tunna dictam, sed Tunna-

pugna peremptum audiret, venit quærere si forte corpus ejus invenire posset, inventumque alium illi per omnia simillimum, putavit ipsum esse: quem ad monasterium suum deferens, honorifice sepelivit, et pro absolutione animæ ejus sæpius missas facere curavit. Quarum celebratione factum est quod dixi, ut nullus eum posset vincire, quin continuo solveretur. Interea comes qui eum tenebat, mirari, et interrogare cœpit quare ligari non posset, an forte literas solutorias de qualibus fabulæ ferunt, apud se haberet, propter quas ligari non posset. At ille respondit, *nihil se talium artium nosse; sed habeo fratrem*, inquit, *presbyterum in mea provincia, et scio quia ille me interfectum putans, pro me missas crebras* [n]*facit: et si nunc in alia vita essem, ibi anima mea per intercessiones ejus solveretur a pœnis.* Dumque aliquanto tempore apud comitem teneretur, animadverterunt qui eum diligentius considerabant, ex vultu et habitu et sermonibus ejus, quia non erat de paupere vulgo, ut dixerat, sed de nobilibus. Tunc secreto advocans eum comes, interrogavit eum intentius unde esset, promittens se nihil ei mali facturum pro eo, si simpliciter sibi quis [o]fuisset, proderet. Quod dum ille faceret, ministrum se regis fuisse manifestans, respondit: *Et ego per singula tua responsa cognoveram quia rusticus non eras, et nunc dignus quidem es morte,* [p]*quia omnes fratres et cognati mei in illa sunt pugna interempti; nec te tamen occidam, ne fidem mei promissi* [q]*prævaricer.*

Imma Lundoniam venditus,

Ut ergo convaluit, vendidit eum Lundoniam [r]Freso cuidam; sed nec ab illo cum illuc duceretur ullatenus potuit alligari. Verum cum alia atque alia vinculorum ei genera hostes [s]imponerent; cumque vidisset qui emerat, vinculis eum non potuisse cohiberi, donavit ei facultatem sese redimendi si posset. [t]A tertia autem hora quando missæ fieri 167
solebant, sæpissime vincula solvebantur. At ille dato jure-

n Ad hanc sententiam notat variantiam Vulg. *celebrare* S: sed in qua voce non constat. o *esset* V.G. p *quod* V. q *prævaricem* V.G. r *Fresoni, Frisoni* V. *Fresoni* G. s *imponerent, dissoluta sunt: cumque videret* V.G. t *posset. Tertia* V.

cæstriam, quæ non alia ratione a lectoribus Tinmuthæ ponitur, quam quod illam sono proximam inveniunt, nec alium locum habent quem ei substituant. De monasterio Tinmuthensi vide notam ad Ingetlingum, iii. 14. Porro quo loci Tunnacæstir fuerit incertum restat. Quod autem fuerit abbas Tunna e Bedæ Historia manifestum est. Ille enim Bedæ fere coævo ignotus esse non potuit. S.

26. *literæ solutoriæ*] Qualia fuerunt apud antiquos Ἐφέσια γράμματα, *i. e. incantationes quædam obscuræ quas et Crœsum in rogo dixisse ferunt. Et Olympiæ Milesio et Ephesio luctantibus, aiunt Milesium luctari non potuisse, quod alter literas Ephesias talo pedis alligasset. Ea autem re comperta literisque illis solutis, Ephesium tricies prostratum fuisse tradunt.* Suidas. S.

33. *de nobilibus*] Modo dictus fuit *miles:* finxit se non militem esse sed *rusticum, de paupere vulgo.* Hinc constat milites fuisse non omnes qui arma ferre possent, sed generosos: cæteros vero qui non erant *de nobilibus*, fuisse *de paupere vulgo.* Conf. infra, v. 11. ubi *miles* et *nobilis* idem est. Tum quod de eo postea factum est partim indicat quæ fuerit servorum conditio inter Anglos.

jurando ut rediret vel pecuniam illi pro se mitteret, venit Cantiam ad regem Hlotheri, qui erat filius sororis Ædilthrydæ reginæ de qua supra dictum est, [u]quia et ipse quondam ejusdem reginæ minister fuerat: petiitque et accepit ab eo pretium suæ redemptionis, ac suo domino pro se, ut promiserat, misit.

Qui post hæc [x]patriam reversus atque ad suum fratrem perveniens, replicavit ex ordine cuncta quæ sibi adversa, quæve in adversis solatia provenissent: cognovitque referente illo, illis maxime temporibus sua fuisse vincula soluta quibus pro se missarum fuerant celebrata sollemnia. Sed et alia quæ periclitanti ei commoda contigissent et prospera, per intercessionem fraternam et oblationem hostiæ salutaris cælitus sibi fuisse donata intellexit. Multique hæc a præfato viro audientes accensi sunt in fide ac devotione pietatis ad orandum, vel ad eleemosynas faciendas, vel ad offerendas [y]Domino victimas sacræ oblationis, pro ereptione suorum qui de sæculo migraverant: intellexerunt enim [z]quia sacrificium salutare ad redemptionem valeret et animæ et corporis sempiternam. In patriam redit.

Hanc mihi historiam etiam quidam eorum, qui ab ipso viro in quo facta est audiere, narrarunt: unde eam quia liquido comperi, indubitanter Historiæ nostræ Ecclesiasticæ inserendam credidi.

CAP. XXIII.

De [a]vita, et obitu Hilde abbatissæ.

[b]ANNO post hunc sequente, hoc est, anno Dominicæ incarnationis sexcentesimo octogesimo, [c]religiosissima Christi famula Hild, abbatissa monasterii quod dicitur Streaneshalch, ut supra retulimus, post multa quæ fecit in terris opera cælestia, ad percipienda præmia vitæ cælestis de terris ablata transivit die quinta-decima kalendarum Decembrium, cum esset annorum sexaginta sex: quibus æqua [d]portione divisis, triginta tres primos in sæculari habitu nobilissime conversata complevit, et totidem sequentes nobilius in monachica vita Domino consecravit. Nam et nobilis natu erat, hoc est, filia nepotis Æduini regis, vocabulo Hererici: cum quo etiam rege, ad prædicationem beatæ memoriæ Paulini, primi Nordanhymbrorum episcopi, fidem et sacramenta Christi suscepit, atque hæc usquedum ad ejus visionem pervenire meruit, intemerata servavit. A. D. 680. Hildæ obitus. Nov. d. 17. Ætas. Genus.

Quæ cum relicto habitu sæculari, illi soli servire decrevisset, A. D. 647.

[u] *qui* V. [x] *in patriam* V.G. [y] *Deo* V. [z] *quod* V. [a] *De obitu* V. [b] *Anno Dominicæ* V. [c] *religiosa* V. [d] *partione, partitione* V.

3. *filius sororis*] Nempe Sexburgæ, quæ uxor fuit Earconberct regis qui pater fuit Hlotheri. Sup. 19. et iii. 8.
24. *supra*] iii. 24, 25.
29. *nepotis*] Hic fuit fratris filius, non nati filius, Æduini. Vid. infra.

secessit ad provinciam Orientalium Anglorum: erat namque propinqua regis illius, desiderans exinde, si quo modo posset, derelicta patria et omnibus quæcumque habuerat, in Galliam pervenire, atque in monasterio Cale peregrinam pro Domino vitam ducere, quo facilius perpetuam in cælis patriam posset Hæresuid. mereri. Nam et in eodem monasterio soror ipsius Heresuid, mater Alduulfi regis Orientalium Anglorum, regularibus subdita disciplinis, ipso tempore coronam exspectabat æternam: cujus æmulata exemplum, et ipsa proposito peregrinandi A.D. 648. annum totum in præfata provincia retenta est: deinde ab Ad Ædano revocata. Ædano [e] episcopo in patriam revocata, accepit locum unius familiæ ad septentrionalem plagam Viuri fluminis, ubi æque anno uno monachicam cum perpaucis sociis vitam agebat.

A.D. 649. Post hæc facta est abbatissa in monasterio quod vocatur 168
Heruteu. Heruteu; quod videlicet monasterium factum erat non multo
Heiu. ante a religiosa Christi famula Heiu, quæ prima feminarum

[e] *episcopo patriam* V.

38. *Heresuid*] Asserit hic Beda Heresuidam Hildæ sororem in monasterio Calensi seclusam vixisse, unde multa proferunt auctores argumenta quibus Bedam erroris insimulent, in eo præcipue quod cum Hilda propositum religionis intrandæ cum sorore Heresuida in monasterio Calensi sumserit anno 648, monasterium Calense constructum non fuit a Baldhilda fundatrice. Sed adeo incerta sunt tempora fundationis Calensis monasterii, ut difficile sit affirmare, auctorem qui non procul ab illis temporibus vixit hallucinatum, præsertim in historia tam celebri, cujus sanctimoniales Anglicanæ tanta pars fuerunt. S. Verum enimvero jamdudum hoc dixerat Beda, fuisse monasterium in Cale: nempe supra, iii. 8; quod cadit in A.D. 640. Nam monasterium illud restauravit non fundavit Balthildis, sicut supra dictum est: quamobrem facile potuerunt moniales ibi esse etiam ante Balthildis tempora. Argumenta adversa vide in Pagi A.D. 680, &c.

38. *mater Alduulfi*] *Æthelher* (Ædilheri supr. iii. 24.) *filius Eni de regina sua Hereswitha—duos filios Aldwulfum et Alfwoldum genuit*, Flor. Vig. Geneal. p. 690.

41. *in præfata provincia*] Orientalium sc. Anglorum, sicut Beda hoc ipso in loco expresse affirmat: quare fœdus est eorum error, qui Hildam in monasterium Calense ad sororem Heresuidam transiisse exinde colligunt. Nam id quidem in proposito habuit, sed in præfata provincia retenta, ab Aidano episcopo revocata est. S.

42. *septentrionalem*] Interiit, ut videtur, hic locus, nisi per eum intelligamus ecclesiam s. Hildæ cujus certa initia sunt seqniorum temporum, et quæ in Australi Tinæ fluminis potius quam septentrionali Viuri plaga sita est. Non impossibile tamen est, quod sicut monasterium Gyruiense cum Viremuthensi coaluit, non obstante parallela loci distantia, ita ecclesia hæc, licet ad Tinam posita, a Viuro nomen accipiat: nusquam enim invenire potui monasterium a septentrionali plaga Viuri, nisi illud quod Benedictus Biscop fundavit. S.

1. *Heruteu*] Hodie Hertlepool, maris fluxu tantum non insula. Quod reliquum est ibi monasterii, non primæ est institutionis, sed ordinis fratrum minorum. Ecclesia parochialis Hertensis, una cum multis aliis in ea regione possessionibus, accessit ad monachos de Gisburn in agro Eboracensi donatione Domini Brucæi fundatoris. S.

2. *Heiu*] Lelandus aliique hanc Begam volunt, eique mansionem struunt primam in Copelandia, vulgo s. Bees, secundam ad septentrionalem plagam Viuri fluminis, tertiam ad Heruteu, quartam ad Calcariam, ultimam ad Hacanos ubi obiit. Hanc opinionem invenimus nullo, nisi nominis similitudine, fundamento innixam. Monasterium enim in Copelandia non a s. Bega positum fuit, sed in

fertur in provincia Nordanhymbrorum propositum vestemque sanctimonialis habitus, consecrante Ædano episcopo, suscepisse. Sed illa post non multum tempus facti monasterii, secessit ad civitatem Calcariam quæ a gente Anglorum [f] Kælcacæstir appellatur, ibique sibi mansionem instituit. Kælcacæstir. Prælata autem regimini monasterii illius famula Christi Hild, mox hoc regulari vita per omnia, prout a doctis viris discere poterat, ordinare curabat: nam et episcopus Aidan, et quique noverant eam religiosi, pro insita ei sapientia et amore divini famulatus, sedulo eam visitare, obnixe amare, diligenter erudire solebant.

A.D. 658. Streaneshalch.

Cum ergo aliquot annos huic monasterio, regularis vitæ institutioni multum intenta præesset, contigit eam suscipere etiam construendum sive ordinandum monasterium in loco qui vocatur Streaneshalch, quod opus sibi injunctum non segniter implevit. Nam eisdem quibus prius monasterium, etiam hoc disciplinis vitæ regularis instituit: et quidem multam [g] inibi quoque justitiæ, pietatis, et castimoniæ, cæterarumque virtutum, sed maxime pacis et caritatis custodiam docuit: ita ut in exemplum primitivæ ecclesiæ nullus ibi dives, nullus esset egens, omnibus essent omnia communia, cum nihil cujusquam esse videretur proprium. Tantæ autem erat ipsa prudentiæ, ut non solum mediocres quique in necessitatibus suis, sed etiam reges ac principes nonnunquam ab ea quærerent consilium, et invenirent. Tantum lectioni divinarum Scripturarum suos vacare subditos, tantum operibus justitiæ se exercere faciebat, ut facillime viderentur ibidem qui Ecclesiasticum gradum, hoc est, altaris officium apte subirent, plurimi posse reperiri.

Episcopi sub ea educati. Bosa. Ætla.

Denique quinque ex eodem monasterio postea episcopos vidimus, et hos omnes singularis meriti ac sanctitatis viros, quorum hæc sunt nomina, Bosa, Ætla, [h] Oftfor, Johannes, et

[f] *Kalcacestir* V. [g] *multum videretur esse* V. [h] *Ostfor* V.

ejus honorem tempore Henrici primi. Et Heiu, quæ locum habuit ad septentrionalem plagam Viuri, plane alia fuit ab ea quæ apud Hacanos obiisse dicitur ut in hujus capitis sequela manifestum est. S.

3. *propositum*] Conf. *monachicum suscipere propositum*, infra, 24.

6. *Cælcacæstir*] Cambdeno Tadcaster, Dodsworthio et Galæo Newton Kyme, MS. Ingleby Abberforth. S.

11. *aliquot annos*] Inceptum fuit monasterium Streanæshalch A.D. 658. vel 657, biennio post pugnam in campo Vinvaed, quæ fuit sub fine A.D. 655. Vid. supra, iii. 24.

13. *Streaneshalch*] Occasionem hujus translationis vide iii. 24. S.

26. *Bosa*] De illo vid. supra, 12.

27. *Oftfor*] In Monastico i. p. 121. ex Registro Vuigorn. in Bibl. Cotton. Tiberius A. 13. fol. 10. a, edita est charta venerandæ antiquitatis concessa ab Ecguine Oftfori successore, in qua testatur ex altera ejus parte regem Æthilredum donasse Oftforo monasterium Fledanburg. Ita charta tantum secundaria, idque ex apographo est, edita regis vero ipsius primaria quæ in anteriori parte ponitur, vel in registro non fuit, vel ab exscriptoribus omissa est. Utramque

Vilfrid. De primo supra diximus, quod Eboraci fuerit consecratus antistes: de secundo breviter intimandum, quod in Johannes. episcopatum [i] Dorciccæstræ fuerit ordinatus: de ultimis infra Vilfrid. dicendum est, quod eorum primus [k] Hagustaldensis, secundus Oftfor. Eboracensis ecclesiæ sit ordinatus episcopus. De medio nunc dicamus, quia cum in utroque Hildæ abbatissæ monasterio lectioni et observationi Scripturarum operam dedisset, tandem perfectiora desiderans, venit Cantiam ad archiepiscopum beatæ recordationis Theodorum: ubi postquam aliquandiu lectionibus sacris vacavit, etiam Romam adire curavit, quod eo [l] tempore magnæ virtutis æstimabatur: et inde cum rediens Brittaniam adiisset, divertit ad provinciam [m] Huicciorum cui tunc rex Osric præfuit; ibique verbum fidei prædicans, simul et exemplum vivendi sese videntibus atque audientibus exhibens, multo tempore mansit. Quo tempore antistes pro-
Bosel. vinciæ illius, vocabulo Bosel, tanta erat corporis infirmitate 169
depressus, ut officium episcopatus per se implere non posset: propter quod omnium judicio præfatus vir in episcopatum pro [A.D.691.] eo electus, ac jubente Ædilredo rege, per Vilfridum beatæ memoriæ antistitem qui tunc temporis Mediterraneorum Anglorum episcopatum gerebat, ordinatus est: pro eo quod archiepiscopus Theodorus jam defunctus erat, et [n] necdum alius pro eo ordinatus episcopus. In [o] quam videlicet provinciam paulo ante, hoc est, ante præfatum virum Dei Boselum, vir strenuissimus [p] et doctissimus, atque excellentis ingenii, Tatfrid. vocabulo Tatfrid, de ejusdem abbatissæ monasterio electus est

i *Dorcacæstræ* V. k *Augustald.* V. l *temporis* V. m *Huictiorum* V. *Wicciorum* G. n *nondum* V.G. o *qua provincia* V. p *atque* V, ut videtur, sed locum non certo statuit S.

chartam inter multas alias summa humanitate mihi impertivit honorabilis admodum dominus Somers non ex registro, sed ab ipso autographo, quod suam antiquitatem prima facie ostendit, eamque optime conservatam. Monumentum est, quantivis pretii et tanto possessore dignum. Vide Append. Num. xxi.

29. *Dorciccæstræ*] Factum hoc est cum Mercia in quinque dioceses divisa est A.D. 679. Vid. supra, ad 12. Flor. Vigorn. p. 685. *Ætlam* omisit Gul. Malmesb. quamvis catalogum ab Eadhæd contexerit, Gest. Pont. iv. p. 290.

30. *primus Hagustaldensis*] De Johanne episcopo Hagustaldensi vid. infra, v. 2, &c.

ib. *secundus Eboracensis*] Alius hic Vilfridus, secundus ejus nominis Eboracensis episcopus, ab A.D. 718, vid. infra, v. 6. et 23, cui Egbertus successit A.D. 732. Vid. Chron. Continuat. infra. Vilfridum secundum luculenter distinguit Gul. Malmesb., qui eum *Johannis presbyterum* et *successorem* vocat, Gest. Pont. iii. p. 269. Wilferthum vocat Chron. Sax. A.D. 685.

36. *Huicciorum*] Huiccii pars erant Merciæ (Flor. Vig. p. 695.) et jamdudum fidem Christianam acceperant; conf. supr. 13: eorum reges subreguli fuerunt; hic enim Bosel dicitur ordinatus fuisse imperio Ædilredi regis Merciæ: cujus etiam auctoritate regis sedes episcopalis Huicciorum constituta est in civitate Vigornia quæ jussa est prima esse quinque parochiarum Mercinensium, A.D. 679. Vid. Florent. p. 685.

4. *tunc temporis*] A.D. circ. 691. Conf. inf. v. 8.

8. *Tatfrid*] Primus episcopus Vuigorn. designatus fuit Tatfrid anno 680; illo ante consecrationem defuncto, successit Bosel ad an. 691; in ejus infirmi locum successit Oftfor; huic obeunti an. 692 successit Ecguine, cujus chartam de Fledanburg habes in Append. ad not. priorem. S.

antistes: sed priusquam ordinari posset, morte immatura præreptus est.

Non solum [q] vero præfata Christi ancilla et abbatissa Hild quam omnes qui noverant ob insigne pietatis et gratiæ matrem vocare consueverant, in suo monasterio vitæ exemplo præsentibus exstitit: sed etiam [r] plurimis longe manentibus, ad quos felix industriæ ac virtutis ejus rumor pervenit, occasionem salutis et correctionis ministravit. Oportebat namque impleri somnium quod mater ejus Bregusuid in infantia ejus vidit: quæ cum vir ejus Hereric exularet sub rege Brittonum Cerdice, ubi et veneno periit, vidit per somnium, quasi subito sublatum eum quæsierit cum omni diligentia, nullumque ejus uspiam vestigium apparuerit. Verum cum sollertissime illum quæsisset, extemplo se reperire sub veste sua monile pretiosissimum: quod dum attentius consideraret, tanti fulgore luminis refulgere videbatur, ut omnes Brittaniæ fines illius gratia splendoris impleret. Quod nimirum somnium veraciter in filia ejus de qua loquimur, [s] expletum est: cujus vita non sibi solummodo, sed multis bene vivere volentibus exempla operum lucis præbuit.

Matris Hildæ somnium.

Verum illa cum multis annis huic monasterio præesset, placuit pio provisori salutis nostræ, sanctam ejus animam longa etiam [t] infirmitate carnis examinari, ut juxta exemplum apostoli, virtus ejus in infirmitate perficeretur. Percussa etenim febribus, acri cœpit ardore fatigari; et per sex continuos annos eadem molestia laborare non cessabat: in quo toto tempore nunquam ipsa vel conditori suo gratias agere, vel commissum sibi gregem et publice et privatim docere prætermittebat. Nam suo prædocta exemplo, monebat omnes, et in salute accepta corporis Domino obtemperanter serviendum, et in adversis rerum sive infirmitatibus membrorum fideliter Domino esse gratias semper agendas. Septimo ergo

A. D. 673. Hildæ infirmitas.

[q] *autem* V. [r] *in plurimis* V. [s] *impletum* V. [t] *in infirmitate* V.

16. *Hereric*] Æduino exuli nati sunt de Quœnburga filia Creodæ, Beda Cearli, regis Merciorum, duo filii Osfrithus et Eadfrithus, cujus filius extitit Hereric͏us, qui de Beorsuitha, Beda Bregusuid, genuit S. Hildam abbatissam constructricem monasterii, quod vocatur Streanesbalch, ac S. Hereswitham Eastanglorum reginam. Florent. Genealog. S. Hilda nata est A. D. 614. Eduini natus A. D. 586, exul erat ab A. D. 589 ad 616. Vid. Flor. Vig. et supra ad ii. 12. Ergo secundum id quod Smith e Florentii Genealog. hic citat, Hilda fōret Eduini proneptis cum fuit tantum 28 annos ipso junior; scilicet, intra spatium 29 annorum procreatæ essent quatuor generationes. Hereric revera fuit Eduini nepos, nempe filius fratris nomine ignoti. Florentii errorem vidit quoque Lappenberg in Geneal. v. I.

17. *Cerdice*] Rex ille fuit Britannorum in Elmete, (de qua regione dictum est, supra, ii. 14,) unde expulsus est ab Æduino rege Northumbriæ. A Galfrido Mon. aliisque numeratur in regibus Britonum, inter Malgonem et Cadvanum, Careticus vel Catericus, et fertur post multa prælia fugatus esse a Saxonibus trans Sabrinam. Vid. Nenn. Hist. 63. Stevens. Galfrid. Mon. viii. 2. ix. 1. Radulph. Dicet. in Gale Script. p. 559. Cod. MS. Eccl. Dunelm. B. ii. 35. p. 250. Hunc *Ceredig* vocat Williams, Eccles. Antiq. of the Cymry p. 129, et tempus regni ejus incertum linquit. Sed Annal. Menev. tradunt *Kereticum infelicem* (Careticum) regnasse inter annos 566 et 575. Angl. Sacr. ii. p. xxxii.

suæ infirmitatis anno, converso ad interanea dolore, ad diem pervenit ultimum, et circa galli cantum, percepto viatico sacrosanctæ communionis, cum [u]accersitis ancillis Christi quæ erant in eodem monasterio, de servanda eas invicem, immo cum omnibus pace evangelica admoneret; inter verba exhortationis læta mortem vidit, immo, ut verbis Domini loquar, de morte transivit ad vitam.

Obitus.

Begu visio.

Hacanos.

Qua videlicet nocte Dominus omnipotens obitum ipsius in alio longius posito monasterio quod ipsa eodem anno construxerat et appellatur Hacanos, manifesta visione revelare dignatus est. Erat in ipso monasterio quædam sanctimonialis femina, nomine Begu, quæ triginta et amplius annos dedicata Domino virginitate, in monachica conversatione serviebat. Hæc tunc in dormitorio sororum pausans, audivit subito in aere notum campanæ sonum, quo ad orationes excitari vel convocari solebant, cum quis eorum de sæculo fuisset evocatus: apertisque, ut sibi videbatur, oculis aspexit, detecto domus culmine, fusam desuper lucem omnia replevisse: cui videlicet luci [x]dum sollicita intenderet, vidit animam præfatæ Dei famulæ in ipsa luce comitantibus ac ducentibus angelis ad cælum ferri. Cumque somno excussa videret cæteras pausantes circa se sorores, intellexit vel in somnio vel in visione mentis ostensum sibi esse quod viderat. Statimque exsurgens nimio timore perterrita cucurrit ad virginem quæ tunc monasterio abbatissæ vice præfuit, cui nomen erat Frigyd, fletuque ac lacrymis multum perfusa, ac suspiria longa trahens nunciavit, matrem illarum omnium Hild abbatissam jam migrasse de sæculo, et se aspectante cum luce immensa ducibus angelis ad æternæ limina lucis et supernorum consortia civium ascendisse. Quod cum illa audisset, suscitavit cunctas sorores, et in ecclesiam convocatas, orationibus ac psalmis pro anima matris operam dare monuit. Quod cum residuo noctis tempore diligenter agerent, venerunt primo diluculo fratres qui ejus obitum nunciarent, a loco ubi defuncta est. At illæ respondentes dixerunt, se prius eadem cognovisse: et cum exponerent per ordinem quomodo hæc vel quando didicissent, inventum est, eadem hora transitum ejus illis ostensum esse per visionem, qua illam referebant exisse de mundo. Pulchraque rerum concordia procuratum est divinitus, ut cum illi

u *accensitis* V. x *cum* V.

34. *ad diem pervenit ultimum*] Obiit S. Hilda die 15 Cal. Decembr. Flor. Uuigorn. a. 680. Ossa Hildæ abbatissæ Glastoniam advexit Eadmundus r., dum esset in expeditione Aquilonali. MS. Wessington p. 30. S.

40. *Hacanos*] Locus in Whitby Strand, 13 milliaria a Whitby, 3 a Scardoburgo. S.

43. *pausans*] Hic locus contradicit, vel saltem dubitationem adfert illis quæ dixi supra, ad 9. Hinc enim constat *pausare* dici a Beda tam de cubando in habitaculo quam de moriendo.

exitum ejus de hac vita viderent, tunc isti introitum ejus in perpetuam animarum vitam cognoscerent. Distant autem inter se monasteria hæc tredecim ferme millibus passuum.

Ferunt autem quod eadem nocte, in ipso quoque monasterio Visio alia. ubi præfata Dei famula obiit, cuidam virginum Deo devotarum quæ illam immenso amore diligebat, obitus illius in visione apparuerit, quæ animam ejus cum angelis ad cælum ire conspexerit, atque hoc ipsa qua factum est hora, his quæ secum erant [y]famulis Christi manifeste narraverit, easque ad orandum pro anima ejus, etiam priusquam cætera congregatio ejus obitum cognovisset, excitaverit. Quod ita fuisse factum mox congregationi mane facto innotuit. Erat enim hæc, ipsa hora cum aliis nonnullis Christi ancillis in extremis monasterii locis seorsum posita, ubi nuper venientes ad [z]conversationem Locus noviciarum. feminæ solebant probari, donec regulariter institutæ in societatem congregationis susciperentur.

CAP. XXIV.

Quod in monasterio ejus [a]fuerit frater, cui donum canendi sit divinitus concessum.

IN hujus monasterio abbatissæ fuit frater quidam divina Cædmonis donum canendi. gratia specialiter insignis, [b]quia carmina religioni et pietati apta facere solebat; ita ut quicquid ex divinis literis per interpretes disceret, hoc ipse post pusillum verbis poeticis maxima suavitate et compunctione compositis, in sua, id est, Anglorum lingua proferret. Cujus carminibus multorum sæpe animi ad contemptum sæculi, et [c]appetitum sunt vitæ cælestis accensi. Et quidem et alii post illum in gente Anglorum religiosa poemata facere tentabant; sed nullus eum [d]æquiparare potuit. Namque ipse non ab hominibus, neque per hominem institutus canendi artem didicit; sed divinitus adjutus gratis canendi donum accepit. Unde nihil unquam frivoli et supervacui poematis facere potuit; sed ea tantummodo quæ ad religionem pertinent, religiosam ejus linguam decebant. Siquidem in habitu sæculari usque ad tempora provectioris ætatis constitutus [e]nil carminum aliquando didicerat. Unde nonnunquam in convivio, cum esset lætitiæ causa decretum [f]ut omnes per ordinem cantare deberent, ille ubi adpropinquare sibi citharam cernebat, surgebat a media cœna et egressus ad suam domum repedabat.

Quod dum tempore quodam faceret, et relicta domo convivii egressus esset ad stabula jumentorum quorum ei custodia nocte illa erat delegata, ibique [g]hora competenti membra de-

[y] *famulabus* V.G. [z] *conversionem* V.G. [a] *ejus fratri cuidam canendi donum divinitus sit concessum* V. [b] *qui* V. [c] *ad appetitum* V. [d] *ei æquiparari* V. [e] *nihil* V. [f] Ita cod. M.V.G. *decretum* om. S. quem sequitur St. *Gedemed.* habet Sax. [g] *hora jam* V.G.

disset sopori, adstitit ei quidam per somnium, eumque salutans, ac suo appellans nomine: *Cædmon*, inquit, *canta mihi* 50
aliquid. At ille [h]respondens, *Nescio*, inquit, *cantare; nam et* 171
ideo de convivio egressus huc secessi, quia cantare non poteram. Rursum ille qui cum eo loquebatur, *Attamen*, ait, *mihi* [i]*cantare habes. Quid*, inquit, *debeo cantare?* At ille, *Canta*, inquit, *principium creaturarum.* Quo accepto responso, statim ipse cœpit cantare in laudem Dei Conditoris versus, quos nunquam audierat, quorum iste est sensus; *Nunc laudare debemus auctorem regni cælestis, potentiam Creatoris, et consilium illius, facta Patris gloriæ. Quomodo ille cum sit æternus Deus, omnium miraculorum auctor exstitit, qui primo filiis hominum cælum pro culmine tecti, dehinc terram custos humani generis omnipotens creavit.* Hic est sensus, non autem ordo ipse verborum quæ dormiens ille canebat: neque enim possunt carmina, quamvis optime composita, ex alia in aliam linguam ad verbum sine detrimento sui decoris ac dignitatis transferri. Exsurgens autem a somno, cuncta quæ dormiens cantaverat, memoriter retinuit, et [k]eis mox plura in eundem modum verba Deo digni carminis adjunxit.

Veniensque mane ad villicum qui sibi præerat, quid doni percepisset indicavit, atque ad abbatissam perductus, jussus est, multis doctioribus viris præsentibus, indicare somnium et dicere carmen, ut universorum judicio quid vel unde esset quod referebat, probaretur. Visumque est omnibus, cælestem ei a Domino concessam esse gratiam. Exponebantque illi quendam sacræ historiæ sive doctrinæ sermonem, præcipientes ei, si posset, hunc in modulationem carminis transferre. At ille suscepto negotio abiit, et mane rediens, optimo carmine quod jubebatur, compositum reddidit. Unde mox abbatissa amplexata gratiam Dei in viro, sæcularem illum habitum relinquere, et monachicum [l]suscipere propositum docuit, susceptumque in monasterium cum omnibus suis fra-

h *respondit* V. i *cantare mihi habes* V. k *his* V. l *recipere* V.

50. *Cædmon*] Cædmonem obiisse circa annum 680 plerique conjiciunt, aut paulo serius. De ejus, sanctorumque aliorum reliquiis sic agit Malmesb. l. iii. de gestis Pontif. p. 154. *b.* Ed. Lond. *Inventa sunt noviter*, id est, ante initium seculi xii, *et in eminentiam elata, sanctorum corpora, Trumuini ep., Osuii regis, et Ælfledæ filiæ ejus, quæ eidem monasterio post Hildam præfuit: nec non et illius monachi quem Divino munere scientiam cantus accepisse Beda refert. Cujus non fuisse apud Deum populare meritum, miracula modo multa, ut ferunt, superne demissa prætendunt indicium.*

Consignatus est hujus sancti natalis in Martyrologio Anglicano die XI Feb. Licet Hugo Menardus die x Feb. retulerit.

Recensent eum Balæus cent. 1. et Pitsæus ætate 7 inter illustres Angliæ scriptores: sed in hoc ambo hallucinantur, quod *dormiendo divina pronuntiasse carmina tradant, quæ vigilantes quidam ex ejus ore scriptitabant.* Id enim vero Beda non scribit. De hoc Cædmone vide plura ad Paraphrasim Saxonicam. S. De Cædmone vid. Turner Hist. Anglosax. ix. 3. qui ibi sententiam suam profert, carmina illa Cædmonis nomine vulgata revera esse hujus ipsius Cædmonis, de qua re dubitaverunt nonnulli.

trum cohorti adsociavit, jussitque illum seriem sacræ historiæ doceri. At ipse cuncta quæ audiendo discere poterat, rememorando secum et quasi mundum animal, ruminando, in carmen dulcissimum convertebat; suaviusque resonando, doctores suos vicissim auditores [m] sui faciebat. Canebat autem de creatione mundi, et origine humani generis, et tota Genesis historia, de egressu Israel [n] ex Ægypto et ingressu in terram repromissionis, de aliis plurimis sacræ Scripturæ historiis, de incarnatione [o] Dominica, passione, resurrectione, et ascensione in cælum, de Spiritus Sancti adventu, et apostolorum doctrina. Item de terrore futuri judicii, et horrore pœnæ gehennalis, ac dulcedine regni cælestis multa carmina faciebat; sed et alia perplura de beneficiis et judiciis divinis, in quibus cunctis homines ab amore scelerum abstrahere, ad dilectionem vero et sollertiam bonæ actionis excitare curabat. Erat enim vir multum religiosus, et regularibus disciplinis humiliter subditus; adversum vero illos qui aliter facere volebant, zelo magni fervoris accensus: unde et pulchro vitam suam fine conclusit.

Cædmonis obitus.

Nam propinquante hora sui [p] decessus, quatuordecim diebus, præveniente corporea infirmitate, pressus est; adeo tamen moderate, ut et loqui toto eo tempore posset et ingredi. Erat autem in [q] proximo casa, in qua infirmiores et qui prope morituri esse videbantur, induci solebant. Rogavit ergo ministrum suum vespere incumbente, nocte qua de sæculo erat exiturus, ut in ea sibi locum quiescendi præpararet: qui miratus cur hoc rogaret, qui nequaquam adhuc moriturus esse videbatur, fecit tamen quod dixerat. Cumque ibidem [r] positi vicissim aliqua gaudente animo, una cum eis qui ibidem ante inerant, loquerentur ac jocarentur, et jam mediæ noctis tempus esset transcensum, [s] interrogavit, si
172 eucharistiam intus haberent. Respondebant, *Quid opus est eucharistia? neque enim mori adhuc habes qui tam hilariter nobiscum velut sospes loqueris.* Rursus ille: *Et tamen,* ait, *afferte mihi eucharistiam.* Qua accepta in manu, interrogavit, si omnes placidum erga se animum, et sine querela controversiæ ac rancoris haberent. Respondebant omnes, placidissimam se mentem ad illum, et ab omni ira remotam habere: eumque vicissim rogabant, [t] placidam erga ipsos mentem habere. Qui confestim respondit: *Placidam ego mentem, filioli, erga omnes Dei famulos gero.* Sicque se cælesti muniens viatico, vitæ alterius ingressui paravit; et interrogavit, quam

m *suos* V. n *de* V. o *Domini, ac* V. p *discessus* V. q *proxima* V. r *positus—loqueretur—jocaretur* G. s *interrogavit omnes* V.G. t *rogabant, an—haberet* V. *an—gereret* G.

3. *in manu*] De hoc ritu eucharistiæ accipiendæ, manu a viris, linteamine mundo a fœminis, agit Baron. in annot. ad Martyr. 15 Aug. lit. c, ostenditque in occidente æque ac oriente diu in usu fuisse, etiam cessante persecutione. S.

prope esset hora qua fratres ad dicendas Domino laudes nocturnas excitari deberent. Respondebant, *Non longe est.* At ille: *Bene, ergo exspectemus horam illam.* Et signans se signo sanctæ crucis, reclinavit caput ad cervical, modicumque obdormiens, ita cum silentio vitam finivit. Sicque factum est ut quomodo simplici ac pura mente tranquillaque devotione Domino servierat, ita etiam tranquilla [u] morte mundum relinquens ad ejus visionem veniret, illaque lingua quæ tot salutaria verba in laudem Conditoris composuerat, ultima [x] quoque verba in laudem ipsius, signando sese, et spiritum suum in manus ejus commendando clauderet: qui etiam præscius sui obitus exstitisse, ex his quæ narravimus, videtur.

CAP. XXV.

Qualis visio cuidam viro Dei apparuerit, priusquam monasterium Coludanæ urbis esset incendio consumptum.

Incendium monast. Colud.

HIS temporibus monasterium virginum quod Coludi Urbem cognominant, cujus et supra meminimus, per culpam incuriæ flammis absumptum est. Quod tamen a malitia inhabitantium in eo, et præcipue illorum qui majores esse videbantur contigisse, omnes qui novere facillime potuerunt advertere. Sed non defuit puniendis admonitio divinæ pietatis qua correcti, per jejunia, fletus et preces iram a se, instar Ninivitarum, justi Judicis averterent.

Adamnani visio,

Erat namque in eodem monasterio vir de genere Scottorum, Adamnanus vocabulo, ducens vitam in continentia et orationibus multum Deo devotam, ita ut nihil unquam cibi vel potus, [y] excepta die Dominica et quinta sabbati perciperet; sæpe autem noctes integras pervigil in oratione transigeret. Quæ quidem illi districtio vitæ arctioris, primo ex necessitate emendandæ suæ pravitatis obvenerat. Sed procedente tempore necessitatem in consuetudinem verterat.

Peccatum,

Siquidem in adolescentia sua sceleris aliquid commiserat, quod commissum, ubi ad cor suum rediit, gravissime exhorruit, et se pro illo puniendum a districto Judice timebat.

[u] *mente* V. [x] *quæque* V. [y] *exceptis* V.

28. *Adamnanus*] In Coludiensi mon. Adamnanus presbyter vixit, cujus sanctitatem Beda prædicat iv. 25. Ejus natalem in catalogo ss. Hiberniæ, hoc die retulit Henricus Fitzsimon qui Adamnanum vocat; at non recte abbatem facit, et forte cum Hiiensi abbate confudit. Eumdem hoc die habet Joannes Wilsonus in priore editione Martyrologii Anglicani: ast in posteriori ejusdem Martyrologii editione ad 16 Martii, haud scimus qua causa, revocavit. Utrobique præfectum vocat Colud. mon., non recte, nam et viris et fœminis una Æbba præerat. David Camerarius eum refert ad 27 Jan.; *Hoc,* inquit, *eodem die s. Adamnanus abb. Coludius, de quo vide Westmonast. ad an.* 701. At neque abbas fuit hic; et Westm. de altero agit Adamnano. Monachum fuisse asserunt, Hugo Menardus lib. 2. Observat. ad 29 Aug. et Leslæus lib. 4. de gestis Scottorum, de eo quoque fuse agit Nicolaus Harpsfeld. Sec. 7. cap. 37. Capgr. in vita s. Æbbæ; Trithemius lib. 3. de viris illustrib. ord. s. Benedicti, cap. 124.

Accedens ergo ad sacerdotem a quo sibi sperabat iter salutis posse demonstrari, confessus est reatum suum, petiitque ut consilium sibi daret quo posset fugere a ventura [z] ira. Qui audito ejus commisso dixit: *Grande vulnus grandioris curam medelæ desiderat: et ideo jejuniis, psalmis et orationibus, quantum vales, insiste, quo præoccupando faciem Domini in confessione propitium eum invenire merearis.* At ille quem nimius reæ conscientiæ tenebat dolor, et internis peccatorum vinculis quibus gravabatur, ocius desiderabat absolvi: *Adolescentior sum*, inquit, *ætate, et vegetus corpore: quidquid mihi imposueris*
173 *agendum, dummodo salvus fiam in die Domini, totum facile feram, etiamsi totam noctem stando in precibus peragere,* [a] *si integram septimanam jubeas abstinendo transigere.* Qui dixit: *Multum est ut tota septimana absque alimento corporis perdures; sed biduanum vel triduanum* [b] *sat est observare jejunium. Hoc facito, donec post modicum tempus rediens ad te, quid facere debeas, et quamdiu pœnitentiæ insistere, tibi plenius ostendam.* Pœnitentia, Quibus dictis, et descripta illi mensura pœnitendi, abiit sacerdos, et ingruente causa subita, secessit [c] Hiberniam unde originem [d] duxerat, neque ultra ad eum juxta suum condictum rediit. At ipse memor præcepti ejus simul et promissi sui, totum se lacrymis pœnitentiæ, vigiliis sanctis, et continentiæ mancipavit; ita ut quinta solum sabbati et Dominica, sicut prædixi, [e] reficeret, cæteris septimanæ diebus jejunus permaneret. Cumque sacerdotem suum Hiberniam secessisse ibique defunctum esse audisset, semper ex eo tempore juxta condictum ejus memoratum, continentiæ modum observabat; et quod causa divini timoris semel ob reatum compunctus cœperat, jam causa divini amoris delectatus præmiis indefessus agebat.

Quod dum multo tempore sedulus exsequeretur, contigit Revelatio de incendio. eum die quadam de monasterio illo longius egressum, comitante secum uno de fratribus, peracto itinere redire: qui cum monasterio propinquarent et ædificia illius sublimiter erecta aspicerent, solutus est in [f] lacrymis vir Dei, et tristitiam cordis vultu indice prodebat. Quod intuens comes, quare faceret inquisivit. At ille: *Cuncta*, inquit, *hæc quæ cernis ædificia publica vel privata, in proximo est ut ignis absumens in cinerem convertat.* Quod ille audiens, mox ut intraverunt monasterium, matri congregationis, vocabulo Æbbæ, curavit indicare. Æbba. At illa merito turbata de tali præsagio vocavit ad se virum, et diligentius ab eo rem, vel unde hoc ipse nosset, inquirebat. Qui ait: *Nuper occupatus noctu vigiliis et psalmis, vidi adstantem mihi subito quendam incogniti vultus: cujus præsentia cum*

z *Dei ira* V.G. a *peragere et integram* V. b *satis* V. c *in Hib—* V.
d *traxerat* V. e *reficeretur* V.G. f *lachrymas* V.G.

23. *Æbbæ*] Æbba erat amita regis Ecgfridi. Supr. 19.

essem exterritus, dixit mihi ne timerem; et quasi familiari me voce alloquens, Bene facis, inquit, *qui tempore isto* [g]*nocturno quietis non somno indulgere, sed vigiliis et orationibus insistere* [h]*maluisti.* At ego, *Novi,* [i]inquam, *multum mihi esse necesse vigiliis salutaribus insistere, et pro meis erratibus sedulo Dominum deprecari.* Quid adjiciens, *Verum,* inquit, *dicis, quia* [k]*et tibi et multis opus est peccata sua bonis operibus redimere, et cum cessant a laboribus rerum temporalium, tunc pro appetitu æternorum bonorum liberius laborare; sed hoc tamen paucissimi faciunt. Siquidem modo totum hoc monasterium ex ordine perlustrans singulorum casas ac* [l]*lectos inspexi, et neminem ex omnibus præter te erga sanitatem animæ suæ occupatum reperi: sed omnes prorsus et viri et feminæ aut somno torpent inerti, aut ad peccata vigilant. Nam et domunculæ quæ ad orandum vel legendum factæ erant, nunc in commessationum, potationum, fabulationum, et cæterarum sunt inlecebrarum cubilia conversæ. virgines quoque Deo dicatæ, contempta reverentia suæ professionis, quotiescumque vacant, texendis subtilioribus indumentis operam dant quibus aut seipsas ad vicem sponsarum in periculum sui status adornent, aut externorum sibi virorum amicitiam comparent. Unde merito loco huic et habitatoribus ejus gravis de cælo vindicta flammis sævientibus præparata est.* Dixit autem abbatissa: *Et quare non citius hoc compertum mihi revelare voluisti?* Qui respondit: *Timui propter reverentiam tuam, ne forte nimium conturbareris; et tamen hanc consolationem habeas, quod in diebus tuis hæc plaga non superveniet.* Qua divulgata visione aliquantulum loci accolæ paucis diebus timere, et seipsos intermissis facinoribus castigare cœperunt. Verum post obitum ipsius abbatissæ redierunt ad pristinas sordes, immo sceleratiora fecerunt. Et cum dicerent, Pax et securitas, extemplo præfatæ ultionis sunt pœna multati.

Testimonium Ædgils.

Quæ mihi cuncta sic esse facta reverentissimus meus compresbyter Ædgils referebat, qui tunc in illo monasterio degebat. Postea autem discedentibus inde ob desolationem plurimis incolarum, in nostro monasterio plurimo tempore conversatus ibidemque defunctus est. Hæc ideo nostræ Historiæ inserenda credidimus, ut admoneremus lectorem operum Domini, quam terribilis [m]in consiliis super filios hominum; 174
ne forte nos tempore aliquo carnis inlecebris servientes minusque Dei judicium formidantes, repentina ejus ira corripiat, et vel temporalibus damnis juste sæviens affligat, vel ad perpetuam perditionem districtius examinans tollat.

[g] *nocturnæ* V. [h] *valuisti* V. [i] *inquit* V. [k] *quia tibi* V. [l] *lectulos* V. [m] *terribilis sit* V.G.

51. *Pax et securitas*] 1 Thessal. v. 3. 1. *operum Domini*] Ps. lxv. 5.

CAP. XXVI.

De morte Ecgfridi et Hlotheri regum.

A.D. 684. Bellum Hibernicum.

Anno Dominicæ incarnationis sexcentesimo octogesimo quarto, Ecgfrid rex Nordanhymbrorum misso Hiberniam cum exercitu duce Bercto, vastavit misere gentem innoxiam et nationi Anglorum semper amicissimam; ita ut ne ecclesiis quidem, aut monasteriis manus parceret hostilis. At insulani, et quantum valuere, armis arma repellebant, et invocantes divinæ auxilium pietatis, cælitus se vindicari continuis diu [n]imprecationibus postulabant. Et quamvis maledici regnum Dei possidere non possint, creditum est tamen quod hi qui merito impietatis suæ maledicebantur, ocius Domino vindice pœnas sui reatus luerent. Siquidem anno post hunc proximo idem rex, cum temere exercitum ad vastandam Pictorum provinciam duxisset, multum prohibentibus amicis et maxime beatæ memoriæ Cudbercto qui nuper fuerat ordinatus episcopus, introductus est, simulantibus fugam hostibus, in angustias inaccessorum montium, et cum maxima [o]parte copiarum quas secum adduxerat, exstinctus anno ætatis suæ quadragesimo, regni autem quinto decimo, die tertiadecima kalendarum Juniarum. Et quidem, ut dixi, prohibuerunt amici ne hoc bellum iniret; sed [p]quoniam anno præcedente noluerat audire reverentissimum patrem Ecgberctum, ne Scottiam nil se lædentem impugnaret, datum est illi ex pœna peccati

A.D. 685. Bellum Picticum.

Mai. d. 21.

[n] *precationibus* V. [o] *parte maxima* V. [p] *quomodo* V.

9. *Hiberniam*] Annales Hiberuici memorant præcisum tempus et locum, quo Ecgfridi exercitus Hiberniam intravit, vide Ogygia. p. 230. S. Annal. iv. Magistrorum referunt Anglos vastasse campum Bregiæ (hodie *East Meath.* Usser. Antiq. xvii. p. 441.) et ecclesias subvertisse mense Junio: captivorum vero ab hostibus abductorum libertatem impetravisse Adamnanum. Scriptor. Hibern. O'Connor v. iii.

18. *Cudbercto*] Vide Vitam s. Cudbercti, cap. 24 and 27. S.

23. *Scottiam*] Quoniam mentio hic facta est de Scottia, historici Scottiæ modernæ prælium quod Beda ponit in priore anno in Hibernia factum, æque ac posterioris quo Ecgfrid occisus est, ad se trahunt, et rem omnem suis circumstantiis decoratam in Gallovidia ponunt. Vide H. Boeth. et Buchan. in Eugenio quinto. Et fuit proculdubio hæc fatalis Ecgfrido pugna in Scottia Albionensi: Sim. Dunelm. [Hist. Dunelm. Eccles.] p. 5. 3. non solum regionem, sed ipsum locum pugnæ fixit, *extinctum* dicens *regem apud Nechtanesmere, quod est stagnum Nectani, ejusque corpus in Hii insula Columbæ sepultum.* Sed quod Hiberniam proprie dictam non invasit, id sine nimia in Bedam vi affirmari non potest. Imo clarum est Scottiam ipsam, a qua ut nil se lædente invadenda Ecgberctus regem dissuadet, eandem esse cum Hibernia, quam Beda supra descripsit ut *gentem nationi Anglorum semper amicissimam.* Hoc pro sua ingenuitate confessus est D. Jacobus Dalrymple in suis de Historia Scottica Collectionibus p. 34. Utinam non insinuasset Bedam minus ingenuum non solum contra naturalem hominis indolem, sed contra ipsius Historiæ scopum, ut conferenti i. 34. apparebit. S. Disputare cum illis qui negant Scottos apud Bedam esse Hibernenses, est sane laterem lavare. Rara est exceptio, qualis supra, iii. 1: neque ibi tamen nomen *Scotti* omnino nude positum est, sed *Scottos sive Pictos.*

ib. *nil se lædentem*] Merito usus est Ecgberctus hoc argumento, quia adeo expertus fuerat gentem Hibernicam non solum *innoxiam*, sed *semper amicissimam.* Vide iii. 27. S.

illius, ne nunc eos qui ipsum ab interitu revocare cupiebant, audiret.

Casus Anglorum.

Ex quo tempore spes cœpit et virtus regni Anglorum fluere, ac retro sublapsa referri. Nam et Picti terram possessionis suæ quam tenuerunt Angli et Scotti qui erant in Brittania, [q] Brittonum quoque pars nonnulla, libertatem receperunt, quam et hactenus habent per annos circiter quadraginta sex; ubi inter plurimos [r] gentis Anglorum vel interemptos gladio, vel servitio addictos, vel de terra Pictorum fuga lapsos, etiam reverentissimus vir Dei Trumuini qui in eos episcopatum acceperat, recessit cum suis qui erant in monasterio Æbbercurnig, posito quidem in regione Anglorum, sed in vicinia freti quod Anglorum terras, Pictorumque disterminat; eosque ubicumque poterat, amicis per monasteria commendans, ipse in sæpedicto famulorum famularumque Dei monasterio quod vocatur Streanæshalch, locum mansionis elegit; ibique cum paucis suorum in monachica districtione vitam non [s] sibi solummodo, sed et multis utilem plurimo annorum tempore duxit: ubi etiam defunctus, in ecclesia beati Petri apostoli, juxta honorem et vita et [t] gradu ejus condignum conditus est.

Trumuini.

Præerat quidem tunc eidem monasterio regia virgo [u] Ælbfled una cum matre Eanflede quarum supra fecimus mentionem. Sed adveniente illuc episcopo, maximum regendi auxilium simul et suæ vitæ solatium devota Deo doctrix invenit. Successit autem Ecgfrido in regnum Alfrid, vir in Scripturis doctissimus, qui frater ejus et filius Osuiu regis esse diceba-

Ælbfled abb.

Alfrid r.

[q] *et Brittonum* V. [r] *plurimas gentes* V. [s] *non solummodo* V. [t] *gratia* V. [u] *Ælfleda*, et *Æanfled* hæc nomina sunt supr. iii. 24: sed frequens est variatio in modo scribendi ejusdem nominis.

26. *spes*] Virg. Æn. ii. 169. Cœptum erat hoc bellum initio regni Ecgfridi (qui regnavit ab A. D. 670.), cum, ut Eddii verbis utar, *populi bestiales Pictorum feroci animo subjectionem Saxonum despiciebant;* repugnantes vero ingenti strage debellavit Ecgfridus, et in servitutem redegit. Mox Mercios quoque sub rege Vulfere paulo ante mortem ejus (A. D. 675.) bello vicit (supra, 12.): et ubique prosperis rebus usus est (secundum Eddium) quamdiu Vilfridum amicum habuit. Vit. Wilfr. 19–21.

32. *Æbbercurnig*] Vide notam ad hunc locum i. 12. S.

39. *conditus est*] De Trumuini reliquiis vide G. Malms. supra in nota ad Cædmonem iv. 24. S.

1. *supra*] iii. 15. 24. S.

4. *Alfrid*] Is, quia nothus, quamvis Ecgfrido senior, sub regno fratris seu vi seu indignatione in Hiberniam secessit: nec impossibile est tutelam ei ab Hibernis concessam, ansam aliqualem belli Hibernici Ecgfrido præbuisse. Hic apud Driffeld in orientali parte agri Eboracensis sepultus est, ibique monumentum ejus hodie ostenditur [Cambden, p. 890]. S. Vid. Matth. Westm. A. D. 685. Flor. Vig. Geneal. et Gul. Malmesb. Gest. Reg. i. p. 21. qui hæc narrans quæ Smith citavit de Alfridi in Hiberniam secessu, pergit, eum *ibi magno otio literis imbutum, omni philosophia animum composuisse, quocirca illos qui eum quondam expulerant ultro expetivisse.* Hunc diversum esse ab Alchfrido qui regnante patre suo Osuiu rex vel subregulus erat et Vilfridi amicus, statuunt Smith, infra ad v. 19. et Lappenberg p. 187. et Geneal. Sed alium Aldfridum post Alchfridum non agnoscunt Flor. Vig. Gul. Malm. et Sim. Dun.

tur: destructumque regni statum, quamvis intra fines angustiores, nobiliter recuperavit.

Quo videlicet anno qui est ab incarnatione Dominica sexcentesimus octogesimus quintus, Hlotheri Cantuariorum rex, (A. D. 685. Hlotheri ob.) cum post Ecgberctum fratrem suum qui novem annis regnaverat, ipse duodecim annis regnasset, mortuus erat octavo idus [x] Februarias. Vulneratus namque est in pugna Australium Saxonum, quos contra eum Edric filius Ecgbercti adgregarat, et inter medendum defunctus. Ac post eum idem Edric anno uno ac dimidio regnavit: quo defuncto regnum (A. D. 687. Edric r.) illud per aliquod temporis spatium reges dubii vel externi disperdiderunt; donec legitimus rex Victred, id est, filius ([A. D. 694.] Victred r.) Ecgbercti, confortatus in regno, religione simul et industria gentem suam ab extranea invasione liberaret.

CAP. XXVII.

Ut vir Domini [y] Cudberct sit episcopus factus: utque in monachica adhuc vita positus vixerit vel docuerit.

Ipso etiam anno quo finem vitæ accepit rex Ecgfrid, epi- (A. D. 685. Cudberct ep.) scopum, ut diximus, fecerat ordinari Lindisfarnensium ecclesiæ, virum sanctum et venerabilem Cudberctum qui in insula permodica quæ appellatur Farne, et ab eadem ecclesia novem (Farne.) ferme millibus passuum in oceano procul abest, vitam solitariam per annos plures in magna corporis et mentis continentia duxerat. Qui quidem a prima ætate pueritiæ, studio religiosæ vitæ semper ardebat; sed ab ineunte adolescentia monachicum et nomen adsumpsit et habitum. Intravit [z] autem primo monasterium Mailros, quod in ripa Tuidi fluminis po- (Mailros.)

[x] *Februarii* V. [y] *Cudberctus* V. [z] *enim* V.

12. *per aliquod temporis spatium*] Ea occasione Cædualla cum fratre Mollone, quantis potuit conatibus, provinciam invasit impune se decessurum arbitratus, sed non ita ut sperabat imparatos aut animi vacuos provinciales offendit; siquidem post multa incommoda accepta Cæduallam in terga vertunt, fratreque Mollone in tugurium quoddam compulso, domunculam ipsam succendunt; non tamen Cædualla destitit quin dolorem suum crebris accolarum dispendiis sarciret, reique ultionem in successorem Inam transfunderet, qui 30000 auri marcis solutis pacem concessit. Vide Chr. Sax. ad an. 686. 687. 694. collat. cum Malms. i. 1, 2. S. Cujus (Malms.) verba hæc sunt quæ præcedunt.

14. *rex Victred*] Combustus est Mollo et Cantia a Cædvalla vastata eodem anno quo obiit Edric, A. D. 687. Anno 688 Ina successit regno Occid. Sax. et bello (ut videtur) Cantuariensi. Anno 690 certabant duo reges in Cantia de regno, Victred et Wæbheardus. Tandem A. D. 694, quo pactum est fœdus cum Ina, Victred stabilitus est, et pax quassatæ Cantuariensium rei restituta. Chr. Sax. in l. c.

21. *Farne*] Locus ab ipsis Ædani temporibus recessui et meditationi dicatus, vide iii. 16. Ibi postea vixit frater Bartholomæus, scripsitque librum Meditationum Farnensium qui in bibliotheca Dunelm. adhuc conservatur. S. *Farne* hodie *Fern*, ad euronotum a Lindisfarnensi ecclesia, ad orientem ab urbe (Bamborough) a qua abest duobus fere millibus passuum.

26. *Mailros*] Situm illud fuit in valle Scottiæ hodiernæ, a Berwico ultimo Angliæ oppido, 20 millibus passuum dissitum. Deletum antiquum monasterium restituit s. David Scottorum rex, Malcolmi pii et Margaretæ sanctæ filius, et

Eata.

situm, tunc abbas Eata, vir omnium mansuetissimus ac simplicissimus regebat: qui postea episcopus Hagustaldensis, sive Lindisfarnensis ecclesiæ factus est, ut supra memoravimus: cui tempore illo præpositus Boisil magnarum virtutum et prophetici spiritus [a]sacerdos fuit. Hujus discipulatui Cudberct humiliter subditus, et scientiam ab eo [b]Scripturarum et bonorum operum sumpsit exempla.

Boisil.

Cudberct præpos. Mailros.

Qui postquam migravit ad Dominum, Cudberct eidem monasterio factus præpositus, plures et auctoritate magistri, et exemplo suæ actionis regularem instituebat ad vitam. Nec solum ipsi monasterio regularis vitæ monita simul et exempla præbebat, sed et vulgus circumpositum longe lateque a vita stultæ consuetudinis ad cælestium gaudiorum convertere curabat amorem. Nam et multi fidem quam habebant, iniquis profanabant operibus: et aliqui etiam tempore mortalitatis, neglectis fidei sacramentis quibus erant imbuti, ad erratica idolatriæ medicamina concurrebant; quasi missam a Deo conditore plagam, per incantationes, vel [c]fylacteria, vel alia quælibet [d]dæmoniacæ artis arcana cohibere valerent. Ad utrorumque ergo corrigendum errorem crebro ipse de mona- 176
sterio egressus, [e]aliquoties equo sedens, sed sæpius [f]pedes incedens, circumpositas veniebat ad villas, et viam veritatis prædicabat errantibus; quod ipsum etiam Boisil suo tempore facere consueverat. Erat quippe moris eo tempore populis Anglorum, ut veniente in villam clerico vel presbytero, cuncti ad ejus imperium verbum audituri confluerent; libenter ea quæ dicerentur, audirent; libentius ea quæ audire et intelligere poterant, operando sequerentur. Porro Cudbercto tanta erat dicendi peritia, tantus amor persuadendi quæ [g]cœperat, tale vultus angelici lumen, ut nullus præsentium latebras ei sui cordis celare præsumeret; omnes palam quæ gesserant, confitendo proferrent, quia nimirum hæc eadem illum latere nullo modo [h]putabant; et confessa dignis, ut imperabat, pœnitentiæ fructibus abstergerent. Solebat autem ea maxime loca peragrare, [i]illis prædicare in viculis, qui in arduis asperisque montibus procul positi, aliis horrori erant ad visendum, et paupertate pariter ac rusticitate sua doctorum arcebant accessum. Quos tamen ille pio libenter mancipatus labori

[a] *spiritus fuit* V. [b] *sanctarum Script—* V. [c] *phylacteria* St.: sed formam inusitatam retineo tanquam genuinam auctoris manum. [d] *dæmonicæ* V. [e] *aliquotiens* V. [f] *pedibus* V.G. [g] *docuerat* V. [h] *putarent* V. [i] *et illis* V.

Cisterciensi ordini cum pluribus aliis attribuit. Monast. tom. ii. p. 1057. Facta est abbatia s. Mariæ de Mailros feria secunda paschæ, et Richardus primus abbas Mailros constitutus an. 1136. Chron. de Mailros. p. 165. Seriem novemdecim abbatum ad an. 1268. habes p. 226. S.

28. *supra*] Vid. iii. 26.

ib. *cui*] Monasterio Mailros. Vid. infra, v. 9.

[k]tanta doctrinæ sollertis excolebat industria, ut de monasterio egressus sæpe [l]ebdomade integra, aliquando duabus vel tribus, nonnunquam etiam mense pleno domum non rediret; sed demoratus in montanis, plebem rusticam verbo prædicationis simul et opere virtutis ad cælestia vocaret.

Cudberct præpos. Lindisf.

Cum ergo venerabilis Domini famulus multos in Mailrosensi monasterio degens annos, magnis virtutum signis [m]efulgeret, transtulit, eum reverentissimus abbas ipsius Eata ad insulam Lindisfarnensium, ut ibi quoque fratribus custodiam disciplinæ regularis et auctoritate præpositi intimaret, et propria actione præmonstraret. Nam et ipsum locum tunc idem reverentissimus pater abbatis jure regebat. Siquidem a temporibus ibidem antiquis et episcopus cum clero, et abbas solebat manere cum monachis; qui tamen et ipsi ad curam episcopi familiariter pertinerent. Quia nimirum Ædan qui primus ejus loci episcopus fuit, cum monachis illuc et ipse monachus adveniens, monachicam in eo conversationem instituit: quomodo et prius beatus pater Augustinus in Cantia fecisse noscitur, scribente ei reverentissimo papa Gregorio, quod et supra posuimus. *Sed quia tua fraternitas*, inquit, *monasterii regulis erudita, seorsum fieri non debet a clericis suis; in ecclesia Anglorum, quæ nuper auctore Deo ad fidem perducta est, hanc debet conversationem instituere, quæ* [n]*initio nascentis ecclesiæ fuit patribus nostris; in quibus nullus eorum ex his quæ possidebant aliquid suum esse dicebat, sed erant illis omnia communia.*

Ædani institutio monachica.

CAP. XXVIII.

Ut idem in vita anachoretica et fontem de [o]*arente terra orando produxerit, et segetem de labore manuum ultra tempus* [p]*serendi acceperit.*

[A.D.676.]

Cudbercti vita.

Exin Cudberct crescentibus meritis religiosæ intentionis, ad anachoreticæ quoque contemplationis, quæ diximus, silentia secreta pervenit. Verum quia de vita illius et virtutibus ante annos plures sufficienter et versibus heroicis, et simplici oratione conscripsimus, hoc tantum in præsenti commemorare satis sit, quod aditurus insulam protestatus est fratribus, dicens: *Si mihi divina gratia in loco illo donaverit, ut de opere*

[k] *tantum* V. [l] *hebdomada* V.G. *hebdomade* St. [m] *effulgeret* V. St. G.
[n] *in initio* V.G. [o] *saxosa* V. [p] *reddendi* V.

15. *de monasterio egressus, &c.*] Hinc elucet quis esse potuerit et fuerit illis temporibus usus et fructus monasteriorum: scilicet non solum inibi degentium profectus in sacris disciplinis, sed etiam commodum multorum circumquaque degentium incolarum doctrina atque religione augenda.

27. *monachicam—conversationem*] Similis fuisse videtur institutio Trumvini qui Pictorum episcopus fuit, nam ille describitur, *cum suis qui erant in monasterio Æbbercurnig.* Supra, 26.

29. *supra*] Vide responsionem Gregorii ad primam interrogationem Augustini, i. 27. S.

38. *Exin*] A.D. 676. Flor. Vig. Sim. Dun. Eccles. ix. p. 5, &c.

manuum mearum vivere queam, libens ibi morabor; sin alias, ad vos citissime Deo volente revertar. Erat autem locus et aquæ prorsus et frugis et arboris inops, sed et spirituum malignorum frequentia humanæ habitationi minus accommodus: sed ad votum viri Dei habitabilis per omnia factus est, siquidem ad adventum ejus spiritus [q]recessere maligni. Cum autem ipse sibi ibidem expulsis hostibus mansionem angustam circumvallante aggere, et domos in ea necessarias, juvante fratrum manu, id est, oratorium, et habitaculum commune construx- 177 isset, jussit fratres in ejusdem habitaculi pavimento foveam facere: erat autem tellus durissima et saxosa, cui nulla omnino [r]spes venæ fontanæ videretur inesse. Quod dum facerent, ad fidem ad preces famuli Dei, alio die aqua plena inventa est, quæ usque ad hanc diem, sufficientem cunctis illo advenientibus gratiæ suæ cælestis copiam [s]ministrat. Sed et ferramenta sibi ruralia cum frumento adferri rogavit, quod dum [t]præparata terra tempore congruo seminaret, nil omnino, non dico spicarum, sed ne herbæ quidem ex eo germinare usque ad æstatis tempora contigit. Unde visitantibus se ex more fratribus, hordeum jussit adferri, si forte vel natura soli illius, vel voluntas esset superni largitoris, ut illius frugis ibi potius seges oriretur. Quod dum sibi adlatum, ultra omne tempus serendi, ultra omnem spem fructificandi, eodem in agro sereret, mox copiosa seges exorta desideratam proprii laboris viro Dei refectionem præbebat.

Farne.

A. D. 684. Synodus ad Tuifyrdi.

Cum ergo multis ibidem annis Deo solitarius serviret, tanta autem erat altitudo aggeris quo mansio ejus erat vallata, ut cælum tantum ex ea, cujus introitum sitiebat, aspicere posset, contigit ut congregata synodo non parva sub præsentia regis Ecgfridi juxta fluvium [u]Alne, in loco qui dicitur Adtuifyrdi, quod significat, *ad duplex vadum*, cui beatæ memoriæ Theodorus archiepiscopus præsidebat, [x]uno animo omniumque consensu ad episcopatum ecclesiæ Lindisfarnensis eligeretur. Qui cum multis legatariis ac literis ad se præmissis, nequaquam suo monasterio posset erui; tandem rex ipse præfatus, una cum sanctissimo antistite [y]Trumuine, nec non et aliis religio-

Cudberct.

q *recesserunt* V. r *species* V. s *subministrat* V. t *præfata* V. u *Alnæ* V. x *unanimo omnium consensu* V. y *Trumuine et* V.

17. *Adtuifyrdi*] Quicquid Beda hic narrat de synodo Twyford plane, ut mihi quidem videtur, demonstrat synodum fuisse ad Twyford Northumbriæ, et vere ecclesiasticum, sub præsentia quidem Ecgfridi Northumbriæ regis, sed præsidente Theodoro archiepiscopo Doruvern. Et ne quis miretur, quod Theodorus tam longe a sede sua functiones exerceat, videat iv. 2. cum nota annexa e G. Malms. Pont. i. Quod autem plures sint in aliis Angliæ partibus Tuifordæ, Beda expresse hanc distinguit a situ ad fluvium Alne. Et si legenda s. Cuthberci hanc Tuifordam ponat juxta fluvium Slu, id nullius est contra Bedam auctoritatis, nec aliquid probat nisi errorem præli, quo *S* pronitur pro *A*, et *u* pro *n*. S.

sis ac potentibus viris [z]insulam navigavit. Conveniunt et de ipsa insula Lindisfarnensi in hoc ipsum multi de fratribus, genuflectunt omnes, adjurant per Dominum, lacrimas fundunt, obsecrant; donec ipsum quoque lacrimis plenum dulcibus extrahunt latebris, atque [a]ad synodum pertrahunt. Quo [b]dum perveniret, quamvis multum renitens, unanima cunctorum voluntate superatur, atque ad suscipiendum episcopatus officium collum submittere compellitur: eo maxime victus sermone, quod famulus Domini Boisil, cum [c]ei mente prophetica cuncta quæ [d]eum essent superventura patefaceret, antistitem quoque eum futurum esse prædixerat. Nec tamen statim ordinatio decreta, sed peracta hieme quæ imminebat, in ipsa solemnitate paschali completa est Eburaci sub præsentia [e]præfati regis Ecgfridi, convenientibus ad consecrationem ejus septem episcopis in quibus beatæ memoriæ Theodorus primatum tenebat. Electus est autem primo in episcopatum Hagustaldensis ecclesiæ pro Tunbercto qui ab [f]episcopatu fuerat depositus: sed quoniam ipse plus Lindisfarnensi ecclesiæ in qua conversatus fuerat, dilexit præfici; placuit ut Eata reverso ad sedem ecclesiæ Hagustaldensis cui regendæ primo fuerat ordinatus, Cudberct ecclesiæ Lindisfarnensis gubernacula susciperet. Ordinatus Mart. d. 26. A. D. 685.

Qui susceptum episcopatus gradum ad imitationem beatorum apostolorum virtutum ornabat operibus. Commissam namque sibi plebem et orationibus protegebat adsiduis, et admonitionibus saluberrimis ad cælestia vocabat. Et, quod maxime doctores juvare solet, ea quæ agenda docebat, ipse prius agendo præmonstrabat. Erat quippe ante omnia divinæ caritatis igne fervidus, patientiæ virtute modestus, orationum devotioni sollertissime intentus, affabilis omnibus qui ad se consolationis gratia veniebant; hoc ipsum quoque orationis
178 loco ducens, si infirmis fratribus opem suæ exhortationis tribueret; sciens quia qui dixit, *Diliges Dominum Deum tuum;* dixit et, *Diliges* [g]*proximum.* Erat [h]abstinentiæ castigatione insignis, erat gratia conpunctionis semper ad

[z] *in insulam* V.G. [a] *in* V. [b] *cum* G. [c] *cum mente* V. [d] *ei* V. [e] *præsentia regis* V. [f] *ab episcopis* V. [g] *proximum tuum sicut teipsum* V. [h] *et abstinentiæ* V.G.

30. *prædixerat*] Vide Bedæ Vitam s. Cuthbercti, cap. 8. S.

31. *Eburaci*] *Rex Ecgfridus et Theodorus archiepiscopus dederunt s. Cudbercto in civitate Eburaca totam terram a muro ecclesiæ s. Petri usque magnam partem* [*portam*] *versus occidentem, et a muro ipsius ecclesiæ usque murum civitatis versus austrum.* Sin. Dunelm. [Hist. Dun. Eccl.] i. 9. S.

34. *Tunbercto*] De eo vide iv. 12. Causa hujus depositionis ignoratur, sed ipsa depositio præsentiam Theodori arguit, sub cujus auspiciis ecclesiastica disciplina tunc temporis vigebat. S. Ordinatus erat Tunberctus A. D. 681: quo tempore placuit quoque ut Eata, relicta Hagustaldensis ecclesiæ cura, Lindisfarnensem solam susciperet: primo enim, scilicet A. D. 678, Eata episcopus utriusque ecclesiæ, Hagustaldensis et Lindisfarnensis, factus erat. Supra, 12.

cælestia suspensus. Denique cum sacrificium Deo victimæ salutaris offerret, non elevata in altum voce, sed profusis ex imo pectore lacrymis, Domino suo vota commendabat.

A. D. 687. Cudbercti recessus.

Duobus autem annis in episcopatu peractis repetiit insulam ac monasterium suum, divino admonitus oraculo, quia dies sibi mortis vel vitæ magis illius quæ sola vita dicenda est, jam adpropiaret introitus: sicut ipse quoque tempore eodem nonnullis, sed verbis obscurioribus, quæ tamen postmodum manifeste intelligerentur, solita sibi simplicitate pandebat; quibusdam autem hoc idem etiam manifeste revelabat.

CAP. XXIX.

Ut idem jam episcopus obitum suum proxime futurum Herebercto anachoretæ prædixerit.

Herebercť. Deruentio.

Erat enim [i]presbyter [k]vitæ venerabilis, nomine [l]Hereberct, jamdudum viro Dei spiritalis amicitiæ fœdere copulatus; qui in insula stagni illius pergrandis de quo Deruentionis fluvii primordia erumpunt, vitam ducens solitariam, annis singulis eum visitare et monita ab eo perpetuæ salutis audire solebat. Hic cum audiret eum ad civitatem [m]Lugubaliam devenisse, venit ex more, cupiens salutaribus ejus exhortationibus ad superna desideria magis magisque accendi. Qui dum sese alterutrum cælestis vitæ poculis debriarent, dixit inter alia antistes: *Memento, frater Hereberct, ut modo quidquid opus habes, me interroges, mecumque loquaris: postquam enim ab invicem digressi fuerimus, non ultra nos in hoc sæculo carnis obtutibus invicem aspiciemus. Certus sum namque* [n]*quod tempus meæ resolutionis instat, et velox est depositio tabernaculi mei.* Qui hæc audiens provolutus est ejus vestigiis, et fusis cum gemitu lacrymis, *Obsecro,* inquit, *per Dominum, ne me deseras, sed tui memor sis fidissimi sodalis, rogesque supernam pietatem,*

[i] *enim quidam presbyter* V.G. [k] *vitæ et morum probitate venerabilis* V. [l] *Heriberct* V. [m] *Leguraliam* V. [n] *quia* V.

6. *duobus*] In MS. Mori etc. hic incipit caput 27, eique apponitur in indice titulus sequentis capitis; sed ob rationes redditas in notis ad caput 14 non mutatur Chiffletii ordo vel numerus. S.

19. *Lugubaliam*] Rex Ecgfridus præsente Theodoro archiepiscopo una cum terra prædicta apud Eboracum dedit s. Cudbercto *villam Crecam et tria in circuitu ipsius villæ milliaria, ut haberet Eboracum iens vel rediens, mansionem ubi quiescere posset: ubi monachorum habitationem instituit. Et quia illa terra minus sufficiens erat, Lugubaliam, quæ Luel vocatur, in circuitu quindecim milliaria habentem in augmentum suscepit: ubi etiam sanctimonialium congregatione stabilita, reginam dato habitu religionis consecravit, et in profectum divinæ servitutis scholas instituit. Aliæ quoque terrarum possessiones ei donatæ sunt, quas hic longum est, et non necessarium ponere: scriptæ sunt in cartulis ecclesiæ.* Sim. Dun. i. 9. Harum donationum chartam e registris Dunelm. exscriptam, cum subscriptis Theodori et septem episcoporum nominibus, vide Append. N. xxii. S.

ut cui simul in terris servivimus, ad ejus videndam gratiam simul transeamus ad cælos. Nosti enim quia ad tui oris imperium semper vivere studui, et quicquid ignorantia vel fragilitate deliqui, æque ad tuæ voluntatis examen mox emendare curavi. Incubuit precibus antistes, statimque edoctus in spiritu [o]impetrasse se quod petebat a Domino: *Surge*, inquit, *frater mi, et noli plorare, sed gaudio gaude quia quod rogavimus, superna nobis clementia donavit.*

Cujus promissi et prophetiæ veritatem sequens rerum astruxit eventus, quia et digredientes ab invicem non se ultra corporaliter viderunt, sed uno eodemque die, hoc est, tertiadecima [p]kalendarum Aprilium, egredientes e corpore, spiritus eorum mox beata invicem visione conjuncti sunt, atque angelico ministerio pariter ad regnum cæleste translati. Sed Hereberct [q]divina prius infirmitate decoquitur; illa, ut credibile est, dispensatione Dominicæ pietatis, ut si quid
179 minus haberet meriti a beato Cudbercto, suppleret hoc castigans longæ ægritudinis dolor: quatenus æquatus gratia suo intercessori, sicut uno eodemque tempore cum eo de corpore egredi, ita etiam una atque indissimili sede perpetuæ beatitudinis meruisset recipi.

Mart. d. 20. A.D. 687. Obitus cum Cudbercto.

Obiit autem pater reverentissimus in insula Farne, multum deprecatus fratres ut ibi quoque sepeliretur, ubi non parvo tempore pro Domino militarat. Attamen tandem eorum precibus victus assensum dedit, ut ad insulam Lindisfarnensium relatus, in ecclesia deponeretur. Quod dum factum esset, episcopatum ecclesiæ illius anno uno servabat venerabilis antistes Vilfrid, donec eligeretur qui pro Cudbercto antistes ordinari deberet. Vilfrid.

Ordinatus est autem [r]post hæc Eadberct, vir scientia [s]divinarum Scripturarum simul et præceptorum cælestium observantia, ac maxime eleemosynarum operatione insignis; ita ut juxta legem, omnibus annis decimam non solum quadrupedum, verum etiam frugum omnium atque pomorum necnon et vestimentorum partem pauperibus daret.

A.D. 688. Eadberct ep. Lindisf.

o *impetrasse quod* V. p *kalendarum Aprilium tertia decima* V. q *diutina* V.G. r *est post* V. s *scientia Scripturarum* V.

39. *Hereberct*] Vide Bedæ Vitam s. Cudbercti, cap. 28. In insula stagni Deruentionis fl. juxta Keswick, in qua Hereberct mansionem vitæ solitariæ posuit, constructa est postea ecclesia in honorem sancti illius anachoretæ, et devotio in locum indulgentiis episcopalibus communita. Vide Append. N. xxiii. S. In qua indulgentia notandum est scriptorem (Thomam Appleby episcop. Carliol. A.D. 1374) diem xiii kal. Apr. tanquam diem decimum tertium mensis Aprilis accepisse, et hoc die Cuthbertum et Herebertum commemorari præcepisse.

CAP. XXX.

Ut corpus illius post undecim annos sepulturæ, sit corruptionis immune repertum: [t]*nec multo post successor episcopatus ejus de mundo transierit.*

A. D. 698. VOLENS autem latius demonstrare divina dispensatio, quanta in gloria vir Domini Cudberct post mortem viveret, cujus ante mortem vita sublimis crebris etiam miraculorum patebat indiciis, transactis sepulturæ ejus annis undecim, immisit in [u]animo fratrum ut tollerent ossa illius, [x]quæ more mortuorum consumpto jam et in pulverem redacto corpore [y]reliquo, sicca invenienda putabant: atque in novo recondita loculo, in eodem quidem loco, sed supra pavimentum dignæ venerationis gratia locarent. Quod dum sibi placuisse Eadbercto antistiti suo referrent, adnuit consilio eorum, jussitque ut die depositionis ejus hoc facere meminissent. Fecerunt autem ita: et aperientes sepulcrum, invenerunt corpus totum quasi adhuc viveret, integrum, et [z]flexilibus artuum compagibus multo dormienti quam mortuo similius: sed et vestimenta omnia quibus indutum erat, non solum intemerata, verum etiam prisca novitate et [a]claritudine miranda [b]parebant. Quod ubi videre fratres, nimio mox timore perculsi, festinaverunt referre antistiti quæ invenerant, qui tum forte in remotiore ab ecclesia loco refluis undique pelagi fluctibus cincto, solitarius manebat. In hoc etenim semper quadragesimæ tempus agere, in hoc quadraginta ante Dominicum natale dies in magna continentiæ, orationis et lacrymarum devotione transigere solebat: in quo etiam venerabilis prædecessor ejus Cudberct priusquam insulam Farne peteret, aliquandiu [c]secretus Domino militabat.

Adtulerunt autem ei et partem indumentorum quæ corpus sanctum ambierant, quæ cum ille et munera gratanter acciperet et miracula libenter audiret, nam et ipsa indumenta quasi patris adhuc corpori circumdata miro deosculabatur affectu, *Nova*, inquit, *indumenta corpori pro his quæ tulistis, circumdate, et sic reponite in arca quam parastis. Scio autem certissime quia non diu vacuus remanebit locus ille, qui tanta miraculi cælestis gratia sacratus est; et quam beatus est cui in eo facultatem quiescendi Dominus totius beatitudinis auctor atque largitor præstare dignabitur.* Hæc et hujusmodi plura ubi multis cum lacrymis et magna compunctione antistes lingua etiam tremente complevit, fecerunt fratres ut jusserat, et involutum novo amictu corpus novaque in theca reconditum, supra pavimentum sanctuarii posuerunt. Nec mora, Deo di-

[t] *utque non* V. [u] *animos* V. [x] *qui* V. [y] *reliqua* V. [z] *flexibilibus* V. [a] *claritate* V. [b] *patebant, apparebant* V. *apparebant* G. Conf. supra, 19. [c] *secretius* V.

Eadberct ob. Mai. d. 6.

lectus antistes Eadberct morbo correptus est acerbo, ac per dies crescente multumque ingravescente ardore languoris, non multo post, id est, pridie nonas Maias etiam ipse migravit ad Dominum: cujus [d]corpus in sepulcro benedicti patris Cudbercti ponentes, adposuerunt desuper arcam in qua incorrupta ejusdem patris membra locaverant: in quo etiam loco signa sanitatum aliquoties facta, meritis amborum testimonium ferunt, e quibus aliqua in libro Vitæ illius olim memoriæ mandavimus. Sed et in hac Historia quædam [e]quæ nos nuper audisse contigit, superadjicere commodum duximus.

CAP. XXXI.

Ut quidam ad tumbam ejus sit a paralysi [f]sanatus.

Badudegn.

Erat in eodem monasterio frater quidam, nomine Badudegn, tempore non pauco hospitum ministerio deserviens, qui nunc usque superest, testimonium habens ab universis fratribus [g]cunctisque supervenientibus hospitibus, quod vir esset multæ pietatis ac religionis, injunctoque sibi officio supernæ tantum mercedis gratia subditus. Hic cum quadam die lenas sive saga quibus in hospitale utebatur, in mari lavasset, rediens domum repentina medio itinere molestia [h]tactus est, ita ut corruens in terram et aliquandiu pronus jacens, vix tandem resurgeret; resurgens autem sensit dimidiam corporis sui partem a capite usque ad pedes paralysis languore depressam: et maximo cum labore baculo innitens domum pervenit. Crescebat morbus paulatim, et nocte superveniente gravior effectus est, ita ut die redeunte vix ipse per se exsurgere aut incedere valeret. Quo affectus incommodo, concepit [i]utillimum mente consilium, ut ad ecclesiam quoquo modo posset perveniens, intraret ad tumbam reverentissimi patris Cudberct, ibique genibus flexis supplex supernam pietatem rogaret, ut vel ab hujuscemodi languore, si hoc sibi utile esset, liberaretur; vel si se tali molestia diutius castigari divina providente gratia oporteret, patienter dolorem ac placida mente sustineret inlatum. Fecit igitur ut animo disposuerat, et imbecilles artus baculo sustentans intravit ecclesiam; ac prosternens se ad corpus viri Dei pia intentione, per ejus auxilium Dominum sibi propitium fieri precabatur: atque inter preces velut in soporem solutus sensit, ut ipse postea referre erat solitus, quasi magnam latamque manum caput sibi in parte qua dolebat, tetigisse, eodemque tactu totam illam quæ languore pressa fuerat corporis sui partem, paulatim fugiente dolore, ac sanitate [k]subsequente, ad pedes usque

[d] *cujus etiam in* V. [e] *unum quod* V. [f] *curatus* V. [g] *fratribus quod* V. [h] *molestia corporali tactus* V. [i] *utile* V. [k] *subsequente pertransisse* V.

7. *Badudegn*] *Beaduthegn, Baduthegn,* alii. *Beadotheng* Vers. Sax. Hoc est, Badu vel Beadu *servus.*

pertransisse. Quo facto, mox evigilans sanissimus surrexit, ac pro sua sanitate Domino gratias denuo referens, quid erga se actum esset fratribus indicavit: cunctisque congaudentibus ad ministerium quod solicitus exhibere solebat, quasi flagello probante castigatior rediit.

Sed et indumenta, quibus Deo dicatum corpus Cudbercti, vel vivum antea, vel postea defunctum vestierant, etiam ipsa a gratia curandi non vacarunt, sicut in volumine Vitæ et virtutum ejus quisque legerit, inveniet.

CAP. XXXII.

Ut alter ad reliquias ejus nuper fuerit ab oculi languore curatus.

[A.D. 728.] Nec silentio prætereundum quod ante triennium per reliquias ejus factum, nuper mihi per ipsum in quo factum est, fratrem innotuit. Est autem factum in monasterio quod juxta amnem Dacore constructum ab eo cognomen accepit, cui tunc vir religiosus Suidberct abbatis jure præfuit. Erat in eo quidam adolescens cui tumor deformis palpebram oculi fœdaverat, qui cum per dies crescens oculo interitum minaretur, curabant medici hunc adpositis pigmentorum fomentis 181 emollire, nec valebant. Quidam abscidendum esse [l]dicebant; alii hoc fieri metu majoris periculi vetabant. Cumque tempore non pauco frater præfatus tali incommodo laboraret, neque imminens oculo exitium humana manus curare valeret, quin [m]per dies augesceret, contigit eum subito divinæ pietatis gratia per sanctissimi patris Cudbercti reliquias sanari. Nam quando fratres sui corpus ipsius post multos sepulturæ annos incorruptum [n]reperierunt, tulerunt partem de capillis quam more reliquiarum rogantibus amicis dare, vel ostendere in signum miraculi possent.

Dacore monast.
Suidberct abb.

Harum particulam reliquiarum eo tempore habebat penes se quidam de presbyteris ejusdem monasterii, nomine Thruidred, qui nunc ipsius monasterii abbas est. Qui cum die quadam ingressus ecclesiam, aperuisset thecam reliquiarum, ut portionem earum roganti amico præstaret, contigit et ipsum adolescentem cui oculus languebat, in eadem ecclesia tunc adesse. Cumque presbyter portionem quantam voluit, amico dedisset, residuum dedit adolescenti, ut suo in loco reponeret. At ille salubri instinctu admonitus, cum accepisset capillos sancti capitis, adposuit palpebræ languenti, et aliquandiu tumorem

Thruidred abb.

l *docebant* V. m *quin potius per* V. n *repererant* V.

41. *Dacore*] Amnis cadens in fl. Aymot qui paulo superius erumpit e lacu Hulswalter et comitatus Westmeriæ et Cumbriæ dividit. Adhuc traditio est de antiquo mon. ad hujus amnis ripas posito, a quo etiam amne viculus ipse nomen retinet. S. Cambden p. 1019. *Dacore* hodie *Dacre*.

42. *Suidberct*] Non temere confundendus hic Suidberct cum Suidbercto episcopo Verdensi de quo Beda fuse infra v. 12.

illum infestum horum adpositione comprimere ac mollire curabat. Quo facto, reliquias, ut [o]jussus erat, sua in theca recondidit, credens suum oculum capillis viri Dei quibus [p]adtactus erat, ocius esse sanandum. Neque [q]eum sua fides fefellit. Erat enim, ut referre erat solitus, tunc [r]hora circiter secunda diei. Sed cum alia, quæque dies illa exigebat, cogitaret et faceret, imminente hora ipsius diei sexta, repente contingens oculum, ita sanum cum palpebra invenit, ac si [s]nil unquam in eo deformitatis ac tumoris apparuisset.

[o] *jusserat* V. [p] *adlatus* V. [q] *neque enim* V. [r] *horam—— secundam* V. [s] *nihil* V

HISTORIÆ ECCLESIASTICÆ GENTIS ANGLORUM

LIBER QUINTUS.

CAP. I.

Ut [a] *Oidiluald successor Cudbercti in anachoretica vita, laborantibus in mari fratribus, tempestatem orando sedaverit.*

A. D. 687. Oidiluald.

SUCCESSIT autem viro Domini Cudbercto, in exercenda vita solitaria quam in insula Farne ante episcopatus sui tempora gerebat, vir venerabilis Oidiluald, qui multis annis in monasterio quod dicitur Inhrypum, acceptum presbyteratus officium condignis gradu [b] ipse consecrabat actibus. Cujus ut meritum vel vita qualis fuerit, certius clarescat, unum ejus narro miraculum quod mihi unus e fratribus propter quos et in quibus patratum est, ipse narravit: videlicet Gudfrid, venerabilis Christi famulus et presbyter, qui etiam postea fratribus ejusdem ecclesiæ Lindisfarnensis in qua educatus est, abbatis jure præfuit. *Veni,* inquit, *cum duobus fratribus aliis ad insulam Farne, loqui desiderans cum reverentissimo patre Oidilualdo: cumque allocutione ejus refecti et benedictione petita domum rediremus, ecce subito, positis nobis in medio mari, interrupta est serenitas qua vehebamur, et tanta ingruit tamque fera* [c] *tempestatis hiems, ut neque velo neque remigio quicquam proficere, neque aliud quam mortem sperare valeremus. Cumque diu multum cum vento pelagoque frustra certantes tandem post terga respiceremus, si forte vel ipsam de qua egressi eramus, insulam aliquo conamine repetere possemus, invenimus nos undiqueversum*

[a] *Oidilvaldus* V. [b] *ipso* V. [c] *tempestas hyemis* V.

10. *Inhrypum*] Conf. supra iii. 25.

17. *Oidilualdo*] In solitaria vita successit s. Cudbercto an. 697 [687,] et 12. annis transactis defunctus est anno 699, meritusque est locum in Martyrol. ad 23 Martii, et in tabulis Benedictinis 8 idus Martii. Vide de hoc Vitæ pros. s. Cudbercti cap. ult., et cap. 45. Vitæ metricæ. S. Nomen ejus est *Æddiluualdus* in Bed. Vit. s. Cuthberct. 46; exemplum variandi in scribendis nominibus propriis. Ethelwoldum vocat Sim. Dun. Ethelwaldum Flor. Vig. &c.

pari tempestate præclusos, nullamque spem [d]nobis in nobis restare salutis. Ubi autem longius visum levavimus, vidimus in ipsa insula Farne, egressum de latibulis suis [e]amantissimum Deo patrem Oidilualdum iter nostrum inspicere. Audito etenim fragore procellarum ac ferventis oceani, exierat videre quid nobis accideret: cumque nos in labore ac desperatione positos cerneret, flectebat genua sua ad patrem Domini nostri Jesu Christi pro nostra vita et salute [f]precaturus. Et cum orationem compleret, simul tumidа æquora placavit; adeo ut cessante per omnia sævitia tempestatis, secundi nos venti ad terram usque per plana maris terga comitarentur. Cumque evadentes ad terram, naviculam quoque nostram ab undis exportaremus, mox eadem quæ nostri gratia modicum siluerat, tempestas rediit, et toto illo [g]die
183 *multum furere non cessavit; ut palam daretur intelligi, quia modica illa quæ provenerat intercapedo quietis ad viri Dei preces nostræ evasionis gratia cœlitus donata [h]est.*

Mansit [i]autem idem vir Dei in insula Farne duodecim annis A. D. 699.
ibidemque [k]defunctus: sed in insula Lindisfarnensi juxta Odilualdi obitus.
præfatorum corpora episcoporum, in ecclesia [l]beati apostoli Petri sepultus est. Gesta vero sunt hæc temporibus [m]Aldfridi regis, qui post fratrem suum Ecgfridum genti Nordan- [A.D. 704.]
hymbrorum decem et [n]novem annis præfuit.

CAP. II.

Ut episcopus Johannes [o]mutum et scabiosum benedicendo curaverit.

[p]Cujus regni principio defuncto Eata episcopo, Johannes, A. D. 685.
vir sanctus, Hagustaldensis ecclesiæ præsulatum suscepit: de quo plura virtutum miracula qui eum familiariter noverunt, dicere solent, et maxime vir reverentissimus ac veracissimus Bercthun, diaconus quondam ejus, nunc autem abbas mona- Bercthun abb.
sterii quod vocatur Inderauuda, id est, In Silva Derorum: e Inderauuda.
quibus aliqua memoriæ tradere commodum duximus. Est [q]mansio quædam secretior, nemore raro et vallo circumdata, non longe ab Hagustaldensi ecclesia, id est, unius ferme mil-

[d] *spem in nobis* V. [e] *amatissimum* G. [f] *deprecaturus* V. [g] *die furere* V. [h] *esset* V.G. [i] *itaque* V. [k] *defunctus est* V. [l] *sancti* V. [m] *Adfridi* V. [n] *octo* V. [o] *mutum benedicendo* V. [p] *Hujus* V. [q] *Est autem mansio* V.

13. *Bercthun*] Diu diaconus s. Johannis episcopi, postea in monasterio Inderauuda abbas ab eodem s. Johanne constitutus, in decrepita ætate circa A. D. secundum Capgr. 740, secundum Lelandi Collect. 733. defunctus ibidus Maii, et in suo monasterio sepultus. Processu temporis ejus reliquiæ translatæ, et juxta feretrum s. Johannis ad altare suum in ecclesia Beverlaci reconditæ. In Martyrologio nomen ejus scribitur inter sanctos ad 15 Maii. S.

14. *Inderauuda*] *In Deir' Wood;* quod postea Beverlacum dictum est. De monasterii abbatibus et benefactoribus vid. Monastic. Angl. i. p. 169.

15. *mansio*] Hæc mansio cum oratorio et cœmeterio posita fuit in monte ripæ Tini amnis imminente, qui Anglice Erneshow, Latine Mons Aquilæ dicitur, et ad septentrionem sita. Vide de eo plura Richard. Pr. Hagust. x. script. p. 291. S.

Cœmet. s. Mich. liarii et dimidii spatio interfluente Tino amne separata, habens cœmeterium sancti Michaëlis archangeli, in qua vir Dei sæpius ubi opportunitas adridebat temporis, et maxime in quadragesima, manere cum paucis, atque orationibus ac lectioni quietus operam dare consueverat. Cumque tempore quodam, incipiente quadragesima, ibidem mansurus adveniret, jussit suis quærere pauperem aliquem majore infirmitate vel inopia gravatum, quem secum habere illis diebus ad faciendam eleemosynam [r]possent: sic enim semper facere solebat.

Erat autem in villa non longe posita quidam adolescens mutus, episcopo notus, nam sæpius ante illum percipiendæ eleemosynæ gratia venire consueverat, qui ne unum quidem sermonem unquam [s]profari poterat; sed et scabiem tantam ac furfures habebat in capite, ut nil unquam capillorum ei in superiore parte capitis nasci valeret, tantum in circuitu horridi crines stare videbantur. Hunc ergo adduci præcipit episcopus, et ei in conseptis ejusdem mansionis parvum tugurium fieri in quo manens quotidianam ab [t]eis stipem acciperet. Cumque una quadragesimæ esset impleta septimana, sequente Dominica jussit ad se intrare pauperem, [u]ingresso eo linguam proferre ex ore ac sibi ostendere jussit; et adprehendens eum de mento, signum sanctæ crucis linguæ ejus impressit, quam signatam revocare in os, et loqui illum præcepit: *Dicito*, inquiens, *aliquod verbum, dicito* [x]*Gæ*, quod est, lingua Anglorum, verbum adfirmandi et consentiendi, id est, *etiam*. Dixit ille statim, soluto vinculo linguæ, quod jussus erat. Addidit episcopus nomina litterarum: *Dicito A*; dixit ille A. *Dicito B*; dixit ille et hoc. Cumque singula litterarum nomina dicente episcopo responderet, addidit et syllabas ac verba dicenda illi proponere. Et cum in omnibus consequenter responderet, præcepit eum sententias longiores dicere; et fecit: neque ultra cessavit tota die illa et nocte sequente, quantum vigilare potuit, ut ferunt qui præsentes fuere, loqui aliquid, et arcana suæ cogitationis ac voluntatis, quod nunquam antea potuit, aliis ostendere; in similitudinem illius diu claudi qui [y]curatus ab apostolis Petro et Johanne, exsiliens stetit et ambulabat;

[r] *posset* V.G. [s] *proferre* V. [t] *eo* V. [u] *ingresso linguam* V. *et ei ingresso* G. [x] *Gea Gie* V. [y] *curatus est* V.

35. *Gæ*] *Gese, gise, gyse, gæ, gea, aliter ia* Bosworth Dict. Anglosax. Anglice *yes, yea*. Obiter moneam literûm illam *g* inter Anglosaxones propius accessisse ad sonum recentis *y*: sicut præcipue elucet in hac voce, (confer quoque *ja* Germanicum et *gia* Italicum;) et in multis nominibus manifestum est, ut in *ig*; *Ceortesig* alii vocant quod Beda *Cerotesey*, supra, iv. 6; *Adgefrin* est *Yeverin*; *Mageo*, supra iv. 4, est *Mayo*; *Elge* est *Ely*; et passim in aliis; insigne exemplum habetur in nomine *Œngus* (*Œnyus*) Pictorum regis (Bed. Contin. A. D. 750. 761.) quem Simeon et Hoveden *Unust* et *Unnust* vocant; conf. supr. ad i. 1. Horum autem illi meminerint necesse est qui vetera nomina, qualia traduntur a Beda et aliis, in hodiernis vestigare velint.

45 et intravit cum illis in templum ambulans, et exsiliens, et
184 laudans Dominum; gaudens nimirum uti officio pedum, quo tanto erat tempore destitutus. Cujus sanitati congaudens episcopus præcepit medico etiam sanandæ scabredini capitis ejus curam adhibere.

Fecit ut jusserat, et juvante benedictione ac precibus antistitis nata est cum sanitate cutis venusta species capillorum, factusque est juvenis limpidus vultu et loquela promptus, capillis pulcherrime crispis, qui ante fuerat deformis, pauper, et mutus. Sicque de percepta lætatus sospitate, offerente etiam ei episcopo ut in sua familia manendi locum acciperet, magis domum reversus est.

CAP. III.

[z] *Ut puellam languentem orando sanaverit.*

[A.D. 686.] Narravit idem [a] Bercthun et aliud de præfato antistite miraculum. Quia cum reverentissimus vir Vilfrid post longum exilium in episcopatum esset Hagustaldensis ecclesiæ receptus, et idem Johannes, defuncto Bosa viro multæ sanctitatis et humilitatis, episcopus pro eo Eboraci substitutus, venerit ipse tempore quodam ad monasterium virginum in loco qui vocatur Vetadun, cui tunc Heriburg abbatissa præfuit. *Ubi cum venissemus*, inquit, *et magno universorum gaudio suscepti essemus, indicavit nobis abbatissa, quod quædam de numero virginum quæ erat filia ipsius carnalis, gravissimo languore teneretur: quia phlebotomata est nuper in brachio, et cum esset in studio, tacta est infirmitate repentini doloris, quo mox increscente, magis gravatum est brachium illud vulneratum, ac versum in tumorem, adeo ut vix duabus manibus circumplecti posset, ipsaque jacens in lecto præ nimietate doloris jam moritura videretur. Rogavit ergo episcopum abbatissa ut* [b] *intraret ad eam, ac benedicere illam dignaretur, quia crederet eam ad benedictionem vel tactum illius mox melius habituram. Interrogans autem ille*

Bosa ob. Johannes ep. Ebor. Vilfrid ep. Hag. Heriburg. abb. Vetadun. Miraculum.

[z] *Ut idem puellam* V. [a] *Berechtus* C.L. *Berchtunus* G. *Berchtun* Sax. [b] *intrare* V.

12. *cum reverentissimus vir*] Obitum Bosæ episcopi Eboracensis, et translationem Johannis ab Hagustaldensi ad Eboracensem ecclesiam, Vilfrido jam reverso et suscipiente curam ecclesiæ Hagustaldensis, ponit Flor. Vig. in A. D. 686. Itaque illa quæ in hoc capite narrantur non ante eum annum gesta sunt: fortasse aliquantum postea.

15. *Vetadun*] Hodie Watton, i. e. humida villa, ex aquis et paludibus quibus septa est. Monasterium antiquum in orientali parte provinciæ Eboracensis, in quo hujus capitis miraculum a Johanne episcopo factum est. Longo tempore dirutum restituit in usum Gilbertinorum Eustacius filius Johannis tempore regis Stephani. De hoc monasterio vide etiam x. Script. p. 415. una cum longa narratione, de miraculo Aluredi abbatis Rievallensis. S. Watton non procul abest a Beverlaco ad septentrionem.

quando phlebotomata esset puella, et ut cognovit quia in luna quarta, dixit: Multum insipienter et indocte fecistis in luna quarta phlebotomando. Memini enim beatæ memoriæ Theodorum archiepiscopum dicere, quia periculosa sit satis illius temporis phlebotomia, quando et lumen lunæ, et rheuma oceani in cremento est. Et quid ego possum puellæ, si moritura est, facere? *At illa instantius obsecrans pro filia quam oppido diligebat, nam et abbatissam eam pro se facere disposuerat, tandem obtinuit ut ad languentem intraret. Intravit ergo me secum adsumpto ad virginem quæ jacebat multo, ut dixi, dolore constricta, et brachio in tantum grossescente, ut nihil prorsus in* [c]*cubito flexionis haberet: et adstans dixit orationem super illam, ac benedicens egressus est. Cumque post hæc hora competente consederemus ad mensam,* Quœnburg. *adveniens quidam clamavit me* [d]*foras, et ait:* Postulat [e]Quœnburg, *hoc enim erat nomen virginis,* ut ocius regrediaris ad eam. *Quod dum facerem, reperi illam ingrediens vultu hilariorem, et velut sospiti similem. Et dum adsiderem illi, dixit:* Vis petamus bibere? [f]*At ego;* Volo, *inquam,* et multum delector, si potes. *Cumque oblato poculo biberemus ambo, cœpit mihi dicere quia ex quo episcopus oratione pro me, et benedictione completa egressus est, statim melius habere incipio; etsi necdum vires pristinas recepi, dolor tamen omnis et de brachio ubi ardentior inerat, et de toto meo corpore, velut ipso episcopo foras eum exportante, funditus ablatus est, tametsi tumor adhuc brachii manere* [g]*videretur. Abeuntibus autem nobis inde, continuo fugatum dolorem membrorum fuga quoque tumoris horrendi secuta est; et erepta morti ac doloribus virgo, laudes Domino Salvatori una cum cæteris qui ibi erant, servis illius referebat.*

CAP. IV. 185

Ut conjugem comitis infirmam aqua benedicta curaverit.

ALIUD quoque non multum huic dissimile miraculum de præfato antistite narravit idem abbas, dicens: *Villa erat comitis* Puch comes. *cujusdam qui vocabatur Puch, non longe a monasterio nostro, id est,* [h]*duum ferme millium spatio separata: cujus conjux quadraginta ferme diebus erat acerbissimo languore detenta, ita ut tribus septimanis non posset de cubiculo in quo jacebat, foras*

c *cubitu* V. d *ducens foras* V. e *Quenburg* V. f *Et ego* V.
g *videatur* C.L.G. h *duorum* V.

5. *Puch*] Villa hujus comitis dicta est Burton Australis duobus millibus passuum à Beverlaco. Yolfrida ejus filia monialis facta apud Beverlic, cujus matrem, ut ex hoc capite patet, liberaverat S. Johannes acerbissimo languore. Puch dedit cum filia manerium de Walkingtone. Yolfrida obiit 3 id. Mart. an. 742, cujus ossa sepulta sunt Beverlaci. Manerium de Walkingtone est hodie etiam episcopi Dunelmensis. S Monastic. Angl. i. p. 170.

efferri. Contigit autem eo tempore virum Dei illo ad dedicandam ecclesiam ab eodem comite vocari. Cumque dedicata esset ecclesia, rogavit comes eum ad [i] *prandendum in domum suam ingredi. Renuit episcopus, dicens se ad monasterium quod* [k] *proxime erat, debere reverti. At ille obnixius precibus instans, vovit etiam se eleemosynas pauperibus daturum, dummodo ille dignaretur eo die domum suam ingrediens jejunium solvere. Rogavi et ego una cum illo, promittens etiam me eleemosynas in alimoniam inopum dare, dum ille domum comitis pransurus ac benedictionem daturus intraret. Cumque hoc tarde ac difficulter impetraremus, intravimus ad reficiendum. Miserat autem episcopus mulieri quæ infirma jacebat, de aqua benedicta quam in dedicationem ecclesiæ consecraverat, per unum de his qui mecum venerant fratribus, præcipiens ut gustandam illi daret, et ubicumque maximum ei dolorem inesse didicisset, de ipsa eam aqua lavaret. Quod ut factum est, surrexit statim mulier sana, et non solum se infirmitate longa carere, sed et perditas dudum vires recepisse sentiens, obtulit poculum episcopo ac nobis: cœptumque ministerium nobis omnibus propinandi usque ad prandium completum non omisit; imitata socrum beati* [l] *Petri, quæ cum febrium fuisset ardoribus fatigata, ad tactum manus Dominicæ surrexit, et sanitate simul ac virtute recepta, ministrabat eis.*

Dedicatio ecclesiæ.

CAP. V.

Ut [m] *item puerum comitis orando a morte revocaverit.*

Alio item tempore vocatus ad dedicandam ecclesiam comitis vocabulo Addi, cum postulatum complesset ministerium, rogatus est ab eodem comite intrare ad unum de pueris ejus qui acerrima ægritudine premebatur, ita ut deficiente penitus [n] omni membrorum officio, jamjamque moriturus esse videretur; cui etiam loculus jam tunc erat præparatus in quo defunctus condi deberet. Addidit autem vir etiam lacrimas precibus, diligenter obsecrans ut intraret oraturus pro illo, quia multum necessaria sibi esset vita ipsius; crederet vero quia si ille ei manum [o] imponere atque eum benedicere voluisset, statim melius haberet. Intravit ergo illo episcopus, et vidit eum mœstis omnibus jam morti proximum, positumque loculum juxta eum in quo sepeliendus poni deberet; dixitque orationem ac benedixit eum, et egrediens dixit solito consolantium sermone: *Bene convalescas, et cito.* Cumque post hæc sederent ad mensam, misit puer ad dominum suum, rogans sibi poculum vini mittere, quia sitiret. Gavisus ille multum

Addi comes.

i *prandendum domum* V. k *proximum* V. l *Petri apostoli* V. m *Ut idem, Ut puerum* V. n *omnium* V. o *imponeret* V.

29. *Addi*] Hic comes fuit de Burton Boreali, quam villam cum ejusdem ecclesiæ advocatione dedit ecclesiæ de Beverlaco tempore s. Johannis archiepiscopi. S. Monastic. Angl. ibid.

quia bibere posset, misit ei calicem vini benedictum ab episcopo; quem ut bibit, surrexit continuo, et veterno infirmitatis discusso, induit se ipse vestimentis suis; et egressus inde intravit, ac salutavit episcopum et convivas, dicens, quia ipse 186
quoque delectaretur manducare et bibere cum eis. Jusserunt eum sedere secum ad epulas, multum gaudentes de sospitate illius. Residebat, vescebatur, bibebat, lætabatur, quasi unus e convivis agebat; et multis post hæc annis vivens, in eadem quam acceperat salute permansit. Hoc autem miraculum memoratus abbas non se præsente factum, sed ab his qui præsentes fuere, sibi perhibet esse relatum.

CAP. VI.

Ut clericum suum cadendo contritum, [p]æque orando ac benedicendo a morte revocaverit.

Herebald.

NEQUE hoc prætereundum [q]silentio, quod famulus Christi [r]Herebald in seipso ab eo factum solet narrare miraculum, qui tunc quidem in clero illius conversatus, nunc [s]monasterio quod est juxta ostium Tini fluminis, abbatis jure præest. *Vitam*, inquit, *illius, quantum hominibus æstimare fas est*, [t]*quod præsens optime cognovi, per omnia episcopo dignam esse comperi. Sed et cujus meriti apud internum* [u]*testem habitus sit, et in multis aliis, et in meipso maxime expertus sum: quippe quem ab ipso, ut ita dicam, mortis limite revocans, ad viam vitæ sua oratione ac benedictione reduxit. Nam cum primævo* [x]*adolescentiæ tempore in clero illius degerem legendi quidem* [y]*canendique studiis traditus, sed non adhuc animum perfecte a juvenilibus cohibens inlecebris, contigit die quadam nos iter agentes cum illo devenisse in viam planam et amplam* [z]*aptamque cursui equorum: cœperuntque juvenes qui cum ipso erant, maxime laici, postulare episcopum ut cursu majore equos suos invicem probare liceret. At ille primo negavit, otiosum dicens esse quod desiderabant; sed ad ultimum multorum unanima intentione devictus;* Facite, *inquit*, si vultis, ita tamen ut Herebald ab illo se [a]certamine funditus abstineat. *Porro ipse diligentius obsecrans, ut et mihi certandi cum illis copia daretur, fidebam namque equo quem mihi ipse optimum donaverat,* [b]*nequaquam impetrare potui.*

Invito episcopo currit.

At cum sæpius huc atque illuc spectante me et episcopo, concitatis in cursum equis reverterentur; et ipse lascivo superatus animo non me potui cohibere, sed, prohibente licet illo, ludentibus me miscui, et simul cursu equi contendere cœpi. Quod dum agerem, audivi illum post tergum mihi cum gemitu dicentem: O

[p] *contritum, orando* V. [q] *silentio prætereundum arbitror* V.G. [r] *Heritbald* V. [s] *in monasterio* V. [t] *quam præsens, quia præsens* V. *quam p.* G. [u] *judicem* V.G. [x] *adolescentiæ meæ tempore* V.G. [y] *canendique quidem* V. [z] *atque aptam* V. [a] *certamine abstineat* V. [b] *impetrare nequaquam* V.

quam magnam væ facis mihi sic equitando! *Et ego audiens, nihilominus cœptis institi vetitis. Nec mora, dum fervens equus quoddam itineris concavum valentiore impetu transiliret, lapsus decidi, et mox velut emoriens sensum penitus motumque omnem perdidi. Erat namque illo in loco lapis terræ æqualis obtectus cespite tenui, neque ullus alter in tota illa campi planitie lapis inveniri poterat; casuque evenit, vel potius divina provisione, ad puniendam inobedientiæ meæ culpam, ut hunc capite ac manu quam capiti ruens subposueram, tangerem, atque infracto pollice capitis quoque junctura solveretur; et ego, ut dixi, simillimus mortuo fierem. Et quia moveri non poteram, tetenderunt ibidem papilionem in qua jacerem. Erat autem* [c]*hora diei circiter septima, a qua ad vesperum usque quietus, et quasi mortuus permanens tunc paululum revivisco, ferorque domum a sociis, ac tacitus tota nocte perduro. Vomebam autem sanguinem, eo quod et interanea essent ruendo convulsa. At episcopus gravissime de casu et interitu meo dolebat, eo quod me speciali diligeret affectu: nec voluit nocte illa juxta morem cum clericis suis manere, verum solus in oratione persistens noctem ducebat pervigilem, pro mea ut reor sospitate supernæ pietati supplicans. Et mane primo ingressus ad me, ac dicta super me oratione, vocavit me nomine meo, et quasi de somno gravi excitatum interrogavit si nossem quis esset qui loqueretur ad me. At ego aperiens oculos,*
187 *aio*, Etiam: tu es antistes meus amatus. Potes, *inquit*, vivere? [d]*Et ego;* Possum, *inquam*, per orationes vestras, si voluerit Dominus. *Qui imponens capiti meo manum, cum verbis benedictionis, rediit ad orandum: et post pusillum* [e]*me revisens invenit sedentem et jam loqui valentem: cœpitque me interrogare, divino, ut mox patuit, admonitus instinctu, an me esse baptizatum absque scrupulo nossem: cui ego, absque ulla me hoc dubietate scire respondi, quia salutari fonte in remissionem peccatorum essem ablutus; et nomen presbyteri a quo me baptizatum noveram, dixi. At ille:* Si ab hoc, *inquit*, sacerdote baptizatus es, non es perfecte baptizatus: novi namque eum, et quia cum esset presbyter ordinatus, nullatenus propter ingenii tarditatem potuit catechizandi vel baptizandi ministerium discere, propter quod et ipse illum ab hujus præsumptione ministerii quod regulariter implere nequibat, [f]omnimodis cessare præcepi. *Quibus dictis, eadem hora me catechizare ipse curavit; factumque est ut exsufflante illo in faciem meam, con-*

Non recte baptizatus.

[c] *circiter horam diei septimam* V. [d] *at ego* V. [e] *ad me revertens* V.
[f] *omnino* V.G.

41. *papilionem*] Conf. supra, iv. 19.
51. *aio, Etiam: tu*] Conf. infra, 9. et supra, 2.
13. *exsufflante*] Hoc est exsufflatio illa quæ fiebat a presbytero inter cæremonias prævias baptismi, cum catechumenus Satanæ renunciabat. Ejus meminit Cyrillus Hierosol. ubi nominat τὸ ἁπλοῦν ἐμφύσημα τοῦ ἐπορκίζοντος Catech. xvi.

Rebaptizatus. *festim me melius habere sentirem. Vocavit autem medicum, et dissolutam mihi [g]emicranii juncturam componere atque alligare jussit. Tantumque mox accepta ejus benedictione convalui, ut in crastinum ascendens equum, cum ipso iter in alium locum facerem: nec multo post plene curatus, vitali etiam unda perfusus sum.*

A. D. 721. Johannes obiit. Mansit autem in episcopatu annos triginta tres, et sic cœlestia regna conscendens sepultus est in porticu sancti Petri, in monasterio suo, quod dicitur *In Silva Derorum*, anno ab incarnatione [h]Dominica septingentesimo vicesimo primo. Nam cum [i]præ majore senectute minus episcopatui [k]administrando sufficeret, ordinato in [l]episcopatum Eboracensis A. D. 718. Vilfrid ep. ecclesiæ Vilfrido presbytero suo, secessit ad monasterium [m]præfatum, ibique vitam in Deo digna conversatione complevit.

CAP. VII.

Ut Cædualla, rex Occidentalium Saxonum, baptizandus Romam venerit: sed et successor ejus [n]Ini eadem beatorum apostolorum limina devotus adierit.

A. D. 688. Cædualla r. Anno autem regni Aldfridi tertio, [o]Cædualla rex Occidentalium Saxonum, cum genti suæ duobus annis strenuissime præesset, relicto imperio propter Dominum regnumque perpetuum, venit Romam, hoc sibi gloriæ singularis desiderans adipisci, ut ad limina beatorum apostolorum fonte baptismatis ablueretur, in quo solo didicerat generi humano patere vitæ cœlestis introitum: simul etiam sperans quia mox baptizatus,

[g] *dissolutum mei cranii* V. [h] *Domini* V. [i] *præ eum* V. [k] *administrando episcopatui* V. [l] *episcopum* V. [m] *monasterium suum* V. [n] *ejus eadem* V. [o] *Ceduалla* V.

19. et, τὰ ἐμφυσήματα τῶν ἁγίων xx. 3. Fiebant aliæ quoque suffiationes a baptizandis. Plura vid. in Touttee Præf. ad Cyril. Cateches. xix. Ducange in Exsufflatio. Bingham Antiq. xi. 7. 5. et 9. 3.

18. *Mansit*] Historici affirmant Johannem in episcopatu Eboracensi triginta tres annos mansisse, et cum ob ætatem officio suo minus sufficeret, secessisse ad monasterium suum Beverlac, et ibi post tres annos defunctum. Et licet Beda hoc loco videatur asserere Johannem post 33 annum præsulatus mox obiisse, non tamen id nimis stricto sensu intelligendum est; nam eodem tempore, quo Vilfrid episcopatum recepit, i. e. an. 686, Bosa defunctus, et Johannes in ejus locum substitutus, v. 3. Primo igitur anno episcopatus fixo, tricesimum tertium in 718. incidere necesse est, et tres anni etiam secessui conceduntur usque ad an. 721, quo obiit. S.

27. *Cædualla*] Is prædationum in Cantia et alibi pœnitens Romam perrexit. Bromton x. Script. p. 742. Duasque chartas confecisse dicitur, priorem Vilfrido a. 680, in qua concessit Pagaham cum appendiciis; posteriorem Theodoro et ecclesiæ Christi Cant. a. 687, in qua concessit Geddinge et Wdetun. Evidentiæ Eccl. Christi Cant. x. Script. pag. 2207. S.

ib. *Occidentalium Saxonum*] Antiquitus dicti Geuissæ, vide notam ad iii. 7. Si quis aliud velit, noverit Geuissos etiam deduci a Geuiso proavo Cerdici. Fuit Cerdicus filius Elesæ, nepos Esle, pronepos Geuisi. S. Chron. Sax. A. D. 597. Florent. Geneal. p. 668.

carne solutus ad æterna gaudia jam mundus transiret: quod
utrumque ut mente disposuerat, Domino [p]juvante completum
est. Etenim illo perveniens, pontificatum agente Sergio, bap- **Baptizatur, April d. 10. A. D. 689.**
tizatus est die sancto sabbati paschalis, anno ab incarnatione
Domini sexcentesimo octuagesimo nono: et in albis adhuc
positus, languore correptus, duodecimo kalendarum Maiarum
die [q]solutus a carne, et beatorum [r]est regno sociatus in cælis.
Cui etiam tempore baptismatis papa memoratus Petri nomen
imposuerat, ut beatissimo apostolorum principi, ad cujus [s]sa-
cratissimum corpus a finibus terræ pio ductus amore venerat,
etiam [t]nominis ipsius consortio jungeretur: qui in ejus quoque
ecclesia sepultus est: et jubente pontifice epitaphium in ejus
188 monumento [u]scriptum, in quo et memoria devotionis ipsius
fixa per sæcula maneret, et legentes quoque vel audientes
exemplum facti, ad studium religionis accenderet. Scriptum
est ergo hoc modo:

Epitaphium.

Culmen, opes, subolem, pollentia regna, triumphos,
Exuvias, proceres, mœnia, castra, lares;
Quæque patrum virtus, et quæ congesserat ipse
Cædual armipotens, liquit amore Dei,
Ut Petrum, sedemque Petri rex cerneret hospes,
Cujus fonte meras sumeret almus aquas,
Splendificumque jubar radianti carperet haustu,
Ex quo vivificus fulgor ubique fluit.
Percipiensque alacer redivivæ præmia vitæ,
Barbaricam rabiem, nomen et inde suum
Conversus convertit ovans: Petrumque vocari
Sergius antistes jussit, ut ipse pater
Fonte renascentis, quem Christi gratia purgans
Protinus [x]albatum vexit in arce poli.
Mira fides regis! clementia maxima Christi,
Cujus consilium nullus adire potest!
[y]*Sospes enim veniens supremo ex orbe Britanni,*
Per varias gentes, per freta, perque vias,
Urbem Romuleam vidit, templumque verendum
Aspexit, Petri mystica dona gerens.
Candidus inter oves Christi sociabilis ibit:
Corpore nam tumulum, mente superna tenet.
Commutasse magis sceptrorum insignia credas,
Quem regnum Christi promeruisse vides.

[p] *adjuvante* V. [q] *solutus est* V.G. [r] *est* om. G.: tum, *consortio sociatus* V. [s] *sanctissimum corpus per longa locorum intervalla pio* V. [t] *etiam nomen referret: qui* V. [u] *scriptum est, ut* V. [x] *ablatum* S. *ablutum* alii: *albatum* recepi e Stevenson, qui inscriptionem hanc cum compererat a Fabretti ex ipso lapide descriptam esse, (Antiq. Insc. 463,) inde locum hunc, et infra *ejus consulatus* pro *et consulatus*, feliciter restituit. [y] *hospes* V.

Hic depositus est [z] Cædual, qui et Petrus, rex Saxonum, sub die duodecimo kalendarum Maiarum, indictione secunda; qui vixit annos plus minus triginta, imperante domno Justiniano piissimo Augusto, anno [a] ejus consulatus quarto, pontificante apostolico viro [b] domno Sergio papa anno secundo.

A. D. 725. Ini r.

Abeunte autem Romam Cædualla, successit in regnum [c] Ini de stirpe regia; qui cum triginta et septem annis imperium tenuisset gentis illius, et ipse relicto [d] regno ac [e] juvenioribus commendato, ad limina beatorum apostolorum Gregorio pontificatum tenente profectus est, cupiens in vicinia [f] sanctorum locorum ad tempus peregrinari in terris, quo familiarius a sanctis recipi mereretur in cælis: quod his temporibus plures de gente Anglorum, nobiles, ignobiles, laici, clerici, viri ac feminæ certatim facere consuerunt.

Romam vadit.

z *Cedual* V. a Ita V. St. G. *et cons.* S. b *Domino* V. c *Hii* V.
d *imperio* V. e *junioribus* V. f *locorum sanctorum* V.

27. *Saxonum*] Sanderus legendum putat Brittanorum, eumque confirmat Baronius, addens tres Cæduallas a Beda memoratos, primum qui occidit Æduinum, ii. 20; secundum qui interfecit Ædilualchum iv. 15; tertium qui huic Cæduallæ successit, ibidem; sed in hoc deceptus est errore codicum, qui loco Ini ponunt Is, quem Baronius Cæduallam tertium esse putavit. Duo igitur tantum fuere Cæduallæ, unus rex Brittonum, ii. 20, alter vero Saxonum fuit; nec solum titulo tenus, quia Saxones debellavit, ut arbitratur Baronius; sed quia de regio genere Geuissorum editus, ut Beda diserte testatur, iv. 15. Vide etiam notam ad caput jam citatum. S. Ante Baronii tempora de hoc Cædvalla erratum est, qui reputatus est Britannus pro Anglo. Galfridus enim, et ejus exscriptores, tradunt Cavalladrum (Cadwaladrum) filium Cadwallonis (vel Cædvallæ Bed. iii. 1.) fuisse illum qui Romæ a Sergio baptizatus est, *quem Beda Elidvaldum* (al. rectius Cedwal) *juvenem vocat:* de quo etiam plura feruntur quæ mitto. Vid. Galfrid. Mon. ix. et Cod. MS. B. ii. 35. Eccles. Dunelm. Nescio an iste error Sanderum fefellerit.

31. *successit*] Chron. Sax. et ab eo Flor. Wig. asserunt. Inim abiisse Romam a. 728, sed constat tam ex Beda quam ex Chron. Sax. Inim Cæduallæ successisse a. 688, et post regnum 37 annorum Romam profectum: Romam igitur petiisse a. 725 necesse est. S.

ib. *de stirpe regia*] Ini enim fuit filius Cenredi, Cenredus Ceolwaldi, Ceolwaldus Cuthwulfi, Cuthwulfus Cuthwini, Cuthwinus Celmi, Celmus Cynerici, Cynericus Creoddæ, Creodda Cerdici. S. Hæc ex Historiola in Præf. Bed. Hist. p. 7. ed. Whelock: sed scribendum pro *Cuthwulfi* et *Cuthwulfus, Cuthæ* et *Cutha,* pro *Celmi* et *Celmus, Ceawlini* et *Ceawlinus,* e prima parte ejusdem Historiolæ et Chron. Sax. A. D. 854. Genealogiam paulo aliter dant Chron. Sax. A. D. 688. Florent. Vig. &c. qui *Cutham* et *Creoddam* omittunt. Quod ad Inæ et Cædvallæ cognationem spectat, Ceadda et Cutha filii fuerunt Cuthwini qui filius fuit Ceaulini; *Ceaddæ* vero filius Cenbyhrtus pater fuit Cædvallæ; *Cuthæ* filius Ceolwaldus pater fuit Cenredi patris Inæ. Chron. Sax. 685. Conf. Lappenberg. Geneal. Cenredus subregulus fuit. Flor. Vig. p. 694.

32. *et ipse relicto*] Longam hujus derelictionis historiam narrat G. Malm. i. 2. Ubi rex pia reginæ fraude allectus omnem hujus mundi pompam despicere didicit. S. Gul. Malm. p. 15. Regina fuit Ethelburga.

33. *juvenioribus*] Æthelhardo ejus successori et Oswaldo clitoni, contra quem eodem adhuc pugnavit anno Æthelhardus. S. Chron. Sax. A. D. 728.

37. *consuerunt*] De hac consuetudine plura vide infra, Bonifac. Epist. ad Cudberth. 8: a Wilfrido inceptam esse refert Eddius, scilicet ante eum fuisse *adhuc inattritam viam genti nostræ* Vit. Wilfr. 3.

189

CAP. VIII.

Ut Theodoro defuncto archiepiscopatus gradum Berctuald susceperit: et inter plurimos quos ordinavit, etiam Tobiam virum doctissimum Hrofensi ecclesiæ fecerit antistitem.

ANNO autem post hunc quo Cædualla Romæ defunctus est proximo, id est, sexcentesimo nonagesimo incarnationis Dominicæ, Theodorus beatæ memoriæ archiepiscopus senex et plenus dierum, id est, annorum octoginta octo, defunctus est: quem se numerum annorum fuisse habiturum, ipse jamdudum somnii revelatione edoctus suis prædicere solebat. Mansit autem in episcopatu annis viginti duobus, sepultusque est in ecclesia sancti Petri, in qua omnium episcoporum Doruvernensium [g] sunt corpora deposita: de quo una cum consortibus ejusdem sui gradus recte ac veraciter dici potest, quia corpora ipsorum in pace sepulta sunt, et nomen eorum vivet in generationes et generationes. Ut enim breviter dicam, tantum profectus spiritalis tempore præsulatus illius Anglorum [h] ecclesiæ, quantum nunquam antea potuere, cœperunt. Cujus personam, vitam, ætatem, et obitum, epitaphium quoque monumenti ipsius versibus heroicis triginta et quatuor palam ac lucide cunctis illo [i] advenientibus pandit; quorum primi sunt hi:

A.D. 690. Sept. d. 19. Theodorus obiit.

Hic sacer in tumba pausat cum corpore præsul,
Quem nunc Theodorum lingua Pelasga vocat.

Epitaphium.

[g] *corpora sunt* V. [h] *ecclesiæ Anglorum* V. [i] *venientibus* V.

CAP. VIII.] Edd. Vulgg. ponunt hic distinctum caput et argumentum De obitu Theodori archiepiscopi. S.

5. *defunctus est*] Baronius, recensita Theodori morte, adjungit Adrianum abbatem pariter obiisse; venit ille quidem cum Theodoro in Brittaniam, sed ad cælum ivit multo posterius. Nam teste Bæda, v. 21. [20.] anno post obitum Vilfridi proximo, i. e. an. 710. defunctus est. S.

6. *Theodorus*] *Hic excitavit fidelium voluntatem ut in civitatibus et villis ecclesias fabricarentur, parochias distinguerent, et assensus regios his procuravit; ut siqui sufficientes essent super proprium fundum construere ecclesias, eorundem perpetuo patronatu gauderent: si inter limites alterius alicujus dominii ecclesias facerent, ejusdem fundi domini notarentur pro patronis.* Elmham. S.

10. *in qua omnium*] Archiepiscopi ante Theodorum non in ipsa ecclesia sepulti sunt, sed in porticu illius aquilonali ii. 3. In hac s. Petri ecclesia archiepiscopi sepulti sunt, usque dum Cudberctus archiepiscopus à Romano pontifice et rege Eadberto an. 758. liberam in ecclesia Christi sepulturam impetravit; construxit igitur prope ecclesiam Christi in honorem s. Johannis Baptistæ basilicam, ubi ipse et successores, excepto Iamberto, condebantur. x. Script. p. 1295. 1772. 2210. Spelm. Con. i. p. 289. S. Nequis putet temere hic a Beda dictum esse *in* ecclesia, animadvertendum est ipsam porticum partem ecclesiæ fuisse: quamobrem etiam dictum est supra, *in porticu s. Martini intra ecclesiam*, ii. 5. et infra, 23, de sepulchro Tobiæ.

12. *quia, &c.*] Ecclus. xliv. 14.

16. *versibus heroicis*] Scilicet *elegiacis*. Conf. supra i. 10.

19. *tumba*] S. Theodori corpus una cum s. Augustini aliorumque reliquiis levatum est anno 1091 octavo id. Septemb. teste Gotselino monacho, cujus hæc verba in lib. ii. Transl. cap. 27. *Prænominatissimi autem Theodori remoto in translatione tumbæ operculo sua omnibus affatim satisfecit thurificatio, ita ut*

Princeps pontificum, felix, summusque sacerdos
Limpida discipulis dogmata disseruit.

Ultimi autem hi:

Namque diem nonamdecimam September habebat,
Cum carnis [k] claustra spiritus egreditur.
Alma novæ scandens felix consortia vitæ,
Civibus angelicis junctus in arce poli.

Berctuald. ep. Cant. VIII.

Successit autem Theodoro in episcopatu Berctuald qui erat abbas in monasterio, [l] quod juxta ostium [m] aquilonale fluminis Genladæ positum [n] Racuulfe nuncupatur: vir et ipse scientia Scripturarum imbutus, sed et ecclesiasticis simul ac monasterialibus disciplinis summe instructus, tametsi prædecessori suo minime comparandus: qui electus est quidem in episcopatum anno Dominicæ incarnationis sexcentesimo nonagesimo secundo, die primo mensis Julii, regnantibus in

Jul. d. 1. A. D. 692. electus.

[k] *claustro* V. [l] *quodam* V. [m] *aquilonare* V. [n] *quod Racwlfe* V.

in claustrum fratrum etiam hæc erumperet oblectatio. Jacebat uti a primordio erat depositus integra forma metropolitani sacerdotii pallio et monachili tantum obductus cuculla. Tanta erat gratia, ut arbitraretur adhuc solida vigere carne, &c. S.

28. *Successit*] Codices Vulgg. ponunt hic caput nonum cum argumento, ut supra cap. 8. S. Hinc fit ut in citandis sequentibus hujus libri capitibus Smith sæpe numerum uno majorem ponat.

ib. *Berctuald*] Chron. Sax. Pol. Virg. aliique hunc dicunt primum ex Anglis archiepiscopum, superiores omnes Italos aut Romanos facientes; sed contra auctoritatem Bædæ, qui testatur, iii. 20., Deus dedit fuissede gente Occidentalium Saxonum, et Theodorum, iv. 1., de Tharso Ciliciæ oriundum. Will. Malms. Berctualdum prodit prius Glastoniæ, quam in Racuulf monasterio, abbatiam tenuisse. Gale. Script. xv. p. 308. Hic a papa Vitaliano suscepit pallium. x. Script. p. 1640. Huic archiepiscopo Valdheri ep. Lundon. mittit epistolam de discordiis inter regem West-Saxonum et suæ patriæ regnatores. Quam e libro Cottoniano, qui inscribitur Augustus ii, exscriptam vide in Append. N. xxiv. Alius Berctuald, sive Beorthuald memoratur filius fratris Ethelredi regis apud Heddium c. 39. S.

ib. *abbas*] An. 679. Berctualdo abbati et ejus monasterio Hlotharius rex Cant. dat terram in Thanato in loco dicto Westanea, et xii. mansiones in Sturia. x. Script. p. 2207. et vide cart. ipsam in Append. N. xxv. S.

29. *Genladæ*] Hodie Inlade. S. Nomen idem videtur esse quod hodie habetur in *Yantlett creek*, et *Yantlett isle:* conf. quæ dicta sunt supra, ad 2: sed vel Beda erravit, vel nomen illud postea migravit ab orientali ad occidentale ostium Medvagæ fluvii, quod longe abest a Regulbio.

ib. *Racuulf*] Oppidum a Romanis olim Regulbium de quo vide Johannis Battleii Antiqu. Rutupin., a Saxonibus Raculfminster, hodie Reculver dictum. Juxta idem tempus, quo Ædilberct suam curiam Augustino dedit et Racuulfi palatium sibi et successoribus fecit, monasterium etiam ibi construebatur, cujus abbas ultimus fuit Wenredus. Mon. Angl. tom. i. p. 26. Sed secundum Chron. Sax. an. 669. Ecgberct rex dedit Basso presbytero Racuulf, in quo monasterium ædificaret. S.

3. *electus*] Sergius papa primatum totius Brittaniæ Berctualdo confirmavit; ut duæ epistolæ ejus docent, una regibus Athelredo, Alfredo et Adulfo, altera episcopis Brittaniæ scripta. Will. Malms. Pont. i. S. Earum exordia dedit quoque Eadmerus Hist. Nov. v. p. 95.

4. *secundo*] Canon. Lichfeld. *primo*, sed male. S.

Cantia [o] Victredo et Suæbhardo; ordinatus [p] autem anno sequente tertio die kalendarum Juliarum, Dominica a [q] Goduine metropolitano episcopo Galliarum: et sedit in sede sua pridie kalendarum Septembrium Dominica; qui inter multos quos ordinavit antistites, etiam Gebmundo Hrofensis ecclesiæ præsule defuncto Tobiam pro illo consecravit, virum Latina, Græca et Saxonica lingua atque eruditione [r] multipliciter instructum.

Jun. d. 29. A.D. 693. ordinatus.
Gebmundus ob. Tobias ep. Hrof. IX.

CAP. IX.

Ut Ecgberct vir sanctus ad prædicandum in Germaniam venire voluerit, nec valuerit: porro [s] Victberct advenerit quidem; sed quia nec ipse aliquid profecisset, rursum in Hiberniam unde venerat, redierit.

Eo tempore venerabilis et cum omni honorificentia nominandus famulus Christi et sacerdos Ecgberct, quem in Hibernia insula peregrinam ducere vitam pro adipiscenda in

[A.D.689.] Ecgberct.

o *Wictredo et Suebbardo* V. p *ordinatus est* V. q *Godwino* V.
r *multiplici* V. s *Vicberct adierit* V.

5. *Victredo*] Hic 30000 marcis auri ab Ina pacem emit: et an. 694 dat ecclesiæ beatæ Mariæ apud Liminges, terram 4 aratrorum Wihelmestun vocatam. x. Script. p. 2208. et vocat Concilium Baccanceldense. Spelm. Conc. i. Chron. Sax. Etiam dat hoc ipso anno, non an. 695 ut vult Spelmannus, Eabbæ abbatissæ de Menstre terram 4 aratrorum in insula Tenetis dictam Humantium [Humantone Twysd. p. 2234.] Spelm. Con. i. 192. Item sub hujus auspiciis concilium Berghamstedæ celebrari dicitur an. 696, namque is annus est Victredi qui regnum incepit an. 691. quintus. Ibid. 194. Eodem anno, non 690 ut vult Thorn apud x. Script. p. 1771, dat monasterio ss. Petri et Pauli terram 5 aratrorum in Litleborne. Item supradictæ abbatissæ terram dictam Hæg 40 manentium. x. Script. 2234. An. 699 ecclesias suæ ditionis liberas facit a tributis. Spelm. Con. i. p. 198. Hic etiam ædificavit s. Martini ecclesiam in villo Dovar et monachos illi imposuit. Mat. Westm. an. 692. S.

ib. *Suæbhardo*] Quis hic fuit, dubium est. Thorn asserit eum Cantii regnum violenter obtinuisse; sed Matth. Westm. prodit eum Victredi fuisse fratrem; et Flor. Wig. postquam dixisset Withredum in regno fuisse confortatum, subjungit cum eo Suebheardum partem regni tenuisse; sed si partem imperii vi tenuit Suebheardus, confortatus in regno alter dici vix potest: verisimile est igitur hos fuisse fratres, junctisque viribus amice administrasse rempublicam. Hic dedit Eabbæ abbatissæ 44 manentes in Insudaneye et 12 manentes in Sturreye; item terram duorum aratrorum in Sturei, et trium aratrorum in Bodesham x. Script. p. 1770. et 2231. S. Suæbhardum Chron. Sax. Wæbhardum vocat, A. D. 690.

6. *Galliarum*] Perperam hic legunt aliqui Walliarum. Beda enim v. 12. [11.] expresse dicit Berctualdum trans mare ivisse ordinandum, sed non à Sergio papa, ut scribit Baronius, sed a Goduino Galliarum episcopo. S. Godvinus archiepiscopus erat Lugduni. Gall. Christ. iv. 50. Stevens.

8. *Gebmundo*] Quo anno hic obiit incertum. Chr. Sax. Flor. Wig. Matth. Westm. et alii an. 693 defunctum prædicant; quod videtur verum: quia si Gebmundus tunc superfuisset, Berctuald forsan mare non transiisset, sed ab illo consecrationem potius accepisset. Tobian quoque ejus successorem a. 694 Baccanceldensi concilio interfuisse constat. E contra Gebmund Berghamstedensi concilio an. 696 adfuisse dicitur; et exstat privilegium Victredi an. 696. in quo illius fit mentio. Whartonus quidem hoc concilium et privilegium nil moratur, Angl. Sacr. tom. i. [p. 330.] In hac re ego vero quid decernam, dubius hæreo. S.

16. *Ecgberct*] Colitur is xxiv. Aprilis, ut cernere est in Martyrol. Romano aliisque. Circa an. 889. Fresiam ire disposuit. Suidberct enim ordinatus est an. 693. v. 11. Vilbrord et socii Fresiam venerunt an. 692. v. 10. Victberct duobus annis, i. e. an. 690 et 691. incassum in Fresia prædicabat. Ecgberctum igitur qui Victberctum misit, visio prohibuit ne iret Fresiam, circa an. 689. S.

cælis patria retulimus; proposuit animo pluribus prodesse; id est, inito opere apostolico, verbum Dei aliquibus earum quæ nondum audierant gentibus evangelizando committere: quarum in Germania plurimas noverat esse nationes, a quibus Angli vel Saxones qui nunc Brittaniam incolunt, genus et originem duxisse noscuntur; unde hactenus a vicina gente

Germaniæ populi.

Brittonum corrupte [t]Garmani nuncupantur. Sunt autem Fresones, Rugini, [u]Danai, Hunni, Antiqui Saxones, [x]Boructuari: [y]sunt alii perplures hisdem in partibus populi paganis adhuc ritibus servientes, ad quos venire præfatus Christi miles circumnavigata Brittania disposuit, si quos forte ex illis ereptos Satanæ ad Christum transferre valeret; vel si hoc fieri non posset, Romam venire ad videnda atque adoranda beatorum apostolorum ac martyrum Christi limina cogitavit.

Visio.

Sed ne aliquid horum perficeret, superna illi oracula simul 191
et opera restiterunt. Siquidem electis sociis strenuissimis et ad prædicandum verbum idoneis, utpote actione simul et eruditione præclaris, præparatisque omnibus quæ navigantibus esse necessaria videbantur, venit die quadam mane primo ad eum unus de fratribus, discipulus quondam in Brittania, et minister Deo dilecti sacerdotis Boisili, cum esset idem Boisil præpositus monasterii Mailrosensis sub abbate Eata, ut supra narravimus, referens ei visionem quæ sibi eadem nocte apparuisset: *Cum expletis*, inquiens, *hymnis matutinalibus in* [z]*lectulo membra* [a]*posuissem, ac levis mihi somnus obrepsisset, apparuit magister quondam meus et nutritor amantissimus Boisil, interrogavitque me, an eum cognoscere possem. Aio*, Etiam: tu es enim Boisil. *At ille*: Ad hoc, *inquit*, veni, ut responsum Domini Salvatoris Ecgbercto adferam, quod te tamen referente oportet ad illum venire. Dic ergo illi quia non valet iter quod proposuit, implere: Dei enim [b]voluntatis est ut ad Columbæ monasteria magis pergat docenda. Erat autem Columba primus doctor fidei Christianæ transmontanis Pictis

[t] *Germani* V. [u] *Dani, Huni* V. [x] *Boructuarii* V.G. *Antiqui Saxones Boructuari* S., ut sint una gens. Sequor St., cum e Vers. Sax. constet duas gentes esse. [y] *sunt etiam* V. [z] *lecto* V. [a] *deposuissem* V. [b] *voluntas esse* V.G.

17. *retulimus*] Vide iii. 27. S.

18. *quæ nondum*] At vero an. 603 inter Germanos fidem prædicavit Offo quidam Anglus satus ex regio sanguine. Spelm. Conc. i. 126. et Vilfrid episcopatu privatus, circa an. 679, Romam iturus flante Favonio pulsus est Fresiam; ibique prædicabat Christum v. 20. [19.] S. Conf. supra ad iv. 12. infra ad 19.

22. *antiqui Saxones*] Hos colligit Lappenberg esse populum qui Albim a septentrione transgressus inde terras occupavit usque ad Veserim et Rhenum, donec (sæculo octavo) earum regionum potitus sit, quæ postmodo Saxonia inferior et superior atque Westphalia dictæ sunt. v. i. p. 88 (Thorpe).

23. *Boructuari*] Fortasse ad fluvium Veserim siti, ubi nomen adhuc servatur in regione illa *Bruk*. Ab aliis in orientali Fresia locantur. Conf. Hofmann. Lex. in *Bructeri*: et Stevenson.

6. *Boisili*] *Non.* 1 *Jul. In Brittaniis Depositio beati Boisili presbyteri et confessoris.* Martyrol. Dunelm. S.

7. *supra*] Vide iv. 27. S.

ad aquilonem, primusque fundator monasterii quod in Hii insula multis diu Scottorum Pictorumque populis venerabile mansit. Qui videlicet Columba nunc a nonnullis composito a Cella et Columba nomine Columcelli vocatur. Audiens autem verba visionis Ecgberct, præcepit fratri qui retulerat ne cuiquam hæc alteri referret, ne forte inlusoria esset visio. Ipse autem tacitus rem considerans, [c]veram esse timebat: nec tamen a [d]præparando itinere, quo ad gentes docendas iret, cessare volebat.

Secunda visio.

At post dies [e]paucos rursum venit ad eum præfatus frater, dicens quia et ea nocte sibi post [f]expletos matutinos Boisil per visum apparuerit, dicens: *Quare tam negligenter ac tepide dixisti Ecgbercto quæ tibi dicenda præcepi? At nunc vade, et dic illi quia, velit nolit, debet ad monasteria Columbæ venire, quia aratra eorum non recte incedunt: oportet autem eum ad rectum hæc tramitem revocare.* Qui hæc audiens denuo præcepit fratri, ne hæc [g]cui patefaceret. Ipse vero tametsi certus est factus de visione, nihilominus tentavit iter dispositum cum fratribus memoratis incipere. Cumque jam navi imposuissent quæ tanti itineris necessitas poscebat, atque opportunos aliquot [h]dies ventos exspectarent, facta est nocte quadam tam sæva tempestas, quæ perditis nonnulla ex parte his quæ in navi erant rebus, ipsam in [i]littus jacentem inter undas relinqueret: salvata sunt tamen omnia quæ erant Ecgbercti, et sociorum ejus. Tum [k]ipse quasi propheticum illud dicens, *Quia propter me est tempestas hæc*, subtraxit se illi profectioni, et remanere domi passus est.

Tempestas.

[A.D.690.] Victberct.

At vero unus de sociis ejus, vocabulo Victberct, cum esset et ipse contemptu mundi ac doctrinæ scientia insignis, nam multos annos in Hibernia peregrinus anachoreticam in magna perfectione vitam egerat, ascendit navem, et Fresiam perveniens duobus annis continuis genti illi ac regi ejus [l]Rathbedo

Prædicat Fresiis.

c *veracem* V. d *parando* V. e *paucos dies* V. f *expletas matutinas* V.G. g *cuiquam* V.G. h *diebus* V. i *in latus* V. k *ille* V. l *illius Radhbedo* V.

18. *Columba*] De hoc et Pictorum conversione vide iii. 4. ubi notatum est eum cum 77 annos natus esset, circa an. 597 fuisse sepultum; natus est igitur circa an. 520. Hujus natalis quinto Junii celebratur. S.

26. *monasteria Columbæ*] Ecgberctum vide ad catholicum pascha Hiienses convertentem v. 22. S.

34. *propheticum illud*] Jon. i. 12.

40. *Rathbedo*] *Narrat Vincentius in speculo Historiali de prædicto rege Fresonum, quod cum prædicatione Wlfranni episcopi ad hoc inductus esset ut baptizaretur, cum unum pedem in lavacro intinxisset, alterum pedem retrahens interrogavit ubinam plures majorum suorum essent in inferno, an in paradiso: et audiens plures esse in inferno, ait, sanctius est ut plures quam pauciores sequar.* Capgr. in Vita S. Willibrordi: ubi etiam narratur, quomodo idem Rathbedus deceptus est a diabolo in angelum transfigurato, et domos aureas ei pollicente. S. De Wlfranno illo Senonum archiepiscopo, qui Fontanellæ monachus factus A. D. 678. mox Frisiam prædicatum ivit, vid. Chron. S. Petr. in D'Acher. Spicil. ii. p. 464. Mabill. Annal. xviii. 6.

verbum salutis prædicabat, neque aliquem tanti laboris fru-[A.D.691.] ctum apud barbaros invenit auditores. Tunc reversus ad dilectæ locum peregrinationis, solito in silentio vacare Domino cœpit; et quoniam [m] externis prodesse ad fidem non poterat, suis amplius ex virtutum exemplis prodesse curabat.

CAP. X. 163

Ut [n] Vilbrord in Fresia prædicans, multos ad Christum converterit; et ut socii ejus [o] Hewaldi sint martyrium passi.

A.D.692.] UT autem vidit vir Domini Ecgberct, quia nec ipse ad prædicandum gentibus venire permittebatur, retentus [p] ob aliam sanctæ ecclesiæ utilitatem de qua oraculo fuerat præmonitus; nec Victberct illas deveniens in partes, quicquam proficiebat: tentavit adhuc in opus verbi mittere viros sanctos et industrios, in quibus eximius [q] Vilbrord presbyterii gradu et merito præfulgebat. Qui cum illo advenissent, erant autem numero duodecim, divertentes ad Pippinum ducem Francorum, gratanter ab illo suscepti sunt: et quia nuper citeriorem Fresiam, expulso inde [r] Rathbedo rege, ceperat, illo eos ad prædican-

m *exterius* V. n *Wilbrord* V. o *Ewaldi* V. p *retentus est* V. q *Wilbrord* V. r *Radhbedo* V.

2. *Vilbrord*] Natus est in provincia Nordanhymbrana paterque Wilgis dictus; puer traditur in Hrypis nutriendus, quo relicto monasterio in Hiberniam Ecgbercti fama allectus proficiscitur, ibique duodecim annis permanens tandem cum 12 sociis Fresiam tendit Christum prædicaturus. Capgr. in Vita Willibrordi. Ibi a Sergio papa Episcopus constitutus usque ad senectam vixit, tandemque sibi coepiscopum ad ministerium implendum debilis substituit. Ejus memoria celebris est 8 idus Novembres. S.

9. *duodecim*] Apud Surium i. Martii horum nomina a Marcellino quodam, qui se unum ex iis fingit, hoc ordine memorantur; Willibrordus, Swibertus, Acca, Wigbertus, Willibaldus, Winibaldus, Lebuinus, duo Ewaldi, Werenfridus, Marcellinus; hi omnes fuere presbyteri; denique Adelbertus Levita, filius regis Deirorum: sed hic qui se vocat Marcellinum participemque hujus conversionis gloriæ, non videtur esse is quem se simulat, sed nuperus potius quidam et imperitus fabularum confictor. Hic enim inter duodecim apostolos Hewaldos duos numerat, sed ex Bæda constat hos duos esse ab illis 12 diversos: nam narrantur illorum duodecim exempla secuti, ad antiquos Saxones, non ad Fresiam ad quam illi duodecim divertebant pervenisse. Inter hos etiam Victberctum ponit, jussuque Rathbedi occisum tradit; sed probabile est ex hoc Bedæ loco illum Fresiam nunquam repetiisse, sed ad Hiberniam in *solito silentio vacasse domino* usque ad mortem, aliosque *viros sanctos* duodecim ab Ecgberto missos esse. Accam etiam, quem stulte dicit a Vilfrido postea constitutum Hagustaldensem episcopum, his adjungit: constat tamen ex v. 21. [20.] eum nunquam ex Anglia profectum, nisi cum Romam iverit cum Vilfrido. S.

10. *citeriorem Fresiam*] Hanc Rathbedo ademptam Beda vocavit, vel eas terras quæ nunc Hollandiæ comitatu continentur; quæ sane Anglis apud quos Beda scribit, citeriores sunt quam reliqua ultra Flevum lacum Fresia sit: aut certe est citerior Fresia, qui circa Mosam Vahalimque tenditur Brabantiæ Geldriæque et Cisrhenanæ Cliviæ tractus, quem fortassis Fresones regno Franciæ avulsum tenuerant. Eo facit quod annales Metenses a Chesnæo Scriptorum Francorum tomo 3 editi, tradant *B. Pipinum ducem seniorem avum hujus, populum inter Carbonariam Silvam et Mosam fluvium et usque ad Fresiorum fines vastis limitibus habitantem, justis legibus gubernasse.* Ea igitur Gallis citerior Fresia est quæ ad Mosam flumen pertingebat, Anglis vero quæ nunc Hollandia. S.

11. *ceperat*] De hujus temporis bellis operæ pretium erit pauca ex Adamo

dum misit; ipse quoque imperiali auctoritate juvans, ne [s]qui prædicantibus quicquam molestiæ inferret; multisque eos qui fidem suscipere vellent beneficiis adtollens: unde factum est, opitulante gratia divina, ut multos in brevi ab idolatria ad fidem converterent Christi.

Hewaldi eunt ad Antiquos Saxones.

Horum secuti exempla duo quidam presbyteri de natione Anglorum, qui in Hibernia multo tempore pro æterna patria exulaverant, venerunt ad provinciam antiquorum Saxonum, si forte aliquos ibidem prædicando Christo adquirere possent. Erant autem unius ambo, sicut devotionis, sic etiam vocabuli: nam uterque eorum appellabatur Hewald; ea autem distinctione, ut pro diversa capillorum specie unus Niger Hewald, alter Albus Hewald diceretur: quorum uterque pietate religionis imbutus, sed Niger Hewald magis sacrarum litterarum erat scientia [t]institutus. Qui venientes in provinciam, intraverunt hospitium cujusdam villici, petieruntque ab eo, ut transmitterentur ad satrapam qui super [u]eum erat, eo quod haberent aliquid legationis et causæ [x]utilis, quod deberent ad illum perferre. Non enim habent regem iidem Antiqui Saxones, sed satrapas plurimos suæ genti præpositos, qui ingruente belli articulo mittunt æqualiter sortes, et quemcumque sors ostenderit, hunc tempore belli ducem omnes sequuntur, [y]huic obtemperant; peracto autem bello, rursum æqualis potentiæ omnes fiunt satrapæ. Suscepit ergo eos villicus, et promittens se mittere eos ad satrapam qui super se erat, ut petebant, aliquot diebus secum retinuit.

Qui cum cogniti essent a barbaris quod essent alterius religionis, nam [z]et psalmis semper atque orationibus vacabant, et quotidie sacrificium Deo victimæ salutaris offerebant, habentes secum vascula sacra et tabulam altaris vice dedicatam, suspecti sunt habiti, quia si pervenirent ad satrapam et loque-
193 rentur cum illo, averterent illum a diis suis et ad novam Christianæ fidei religionem transferrent; sicque paulatim omnis eorum provincia veterem cogeretur [a]nova mutare culturam. Itaque rapuerunt eos subito, et interemerunt: Album quidem Hewaldum veloci occisione gladii, Nigellum autem longo suppliciorum cruciatu et horrenda membrorum omnium discerptione: quos interemptos in [b]Rheno projecerunt. Quod cum satrapa ille quem videre volebant audisset, iratus est valde quod ad se venire volentes peregrini non permitterentur;

[s] *quis* V.G. [t] *instructus* V. [u] *eos* V. [x] *utilitatis* V. [y] *et huic* V.G. [z] *nam hymnis et* V.G. [a] *in novam* V.G. [b] *Rhenum* V.G.

Bremensi exscribere, qui ait, (Einhardum citans,) *Thuringi vel Saxones itemque cæteræ quæ juxta Rhenum sunt nationes, ex antiquo Francis tributariæ leguntur. Quibus deinde a regno eorum deficientibus Pippinus genitor Caroli bellum intulit, quod tamen filius ejus majori felicitate peregit.* Quibus subdit, ex Einhardo, *bellum cum Saxonibus triginta annos gestum fuisse.* Hist. Eccl. i. 7. Pippinus tunc Major Domus erat, regnante Theodorico tertio post bella civilia. Fredeg. Schol. 100. Plura de Rathbedo, sive Radbodo, vide in Annal. Metens. Rer. Gallic. Scriptor. (Bouquet) ii. p. 680. &c.

et mittens occidit vicanos illos omnes, vicumque incendio consumpsit. Passi sunt autem præfati sacerdotes et famuli Christi, quinto nonarum Octobrium die.

Miracula.

Nec martyrio eorum cælestia defuere miracula. Nam cum perempta eorum corpora amni, ut diximus, a paganis essent injecta, contigit ut hæc contra impetum fluvii decurrentis, per quadraginta fere millia passuum, ad ea usque loca ubi illorum [c] erant socii, transferrentur. Sed et radius lucis permaximus atque ad cælum usque altus omni nocte supra locum fulgebat illum ubicumque ea pervenisse contingeret, et hoc etiam paganis qui eos occiderant intuentibus. Sed et unus ex eis in visione nocturna apparuit cuidam de sociis suis, cui nomen erat Tilmon, viro illustri, et ad sæculum quoque nobili, qui de milite factus fuerat monachus; indicans quod eo loci corpora eorum posset invenire, ubi lucem de cælo terris radiasse conspiceret. Quod ita completum est. Inventa namque eorum corpora juxta honorem martyribus condignum recondita sunt, et dies passionis vel inventionis eorum congrua illis in locis veneratione celebratur. Denique gloriosissimus dux Francorum [d] Pippin, ubi hæc comperit, [e] misit et adducta ad se eorum corpora condidit cum multa gloria in ecclesia Coloniæ civitatis, juxta Rhenum. Fertur autem quia in [f] loco in quo occisi sunt fons ebullierit, qui in eodem loco usque hodie copiosa fluenti sui dona [g] profundat.

Colonia.

CAP. XI.

Ut viri venerabiles Suidberct in Brittania, Vilbrord Romæ sint [h] in Fresiam ordinati episcopi.

[A.D.692.]
Vilbrord it Romam.

PRIMIS sane temporibus adventus eorum in Fresiam mox ut comperit Vilbrord datam sibi a principe licentiam ibidem prædicandi, acceleravit venire Romam, cujus sedi apostolicæ tunc Sergius papa præerat, ut cum ejus licentia et benedictione, desideratum evangelizandi gentibus opus iniret: simul et reliquias beatorum apostolorum ac martyrum Christi ab eo se sperans accipere, ut dum in gente cui prædicaret destructis idolis ecclesias institueret, haberet in promptu reliquias sanctorum quas ibi introduceret; quibusque ibidem depositis, consequenter in eorum honorem quorum essent [i] illæ,

c *essent* V. d *Pipinus* V.G. hic et infra. e *comperit, adducta* V. f *loco quo* V. g *perfundat* V. h *in Fresiam sint* V. i *essent, illa*—*ille* V.

8. *Passi*] In Westphalia passos Gallican. Martyrolog. prodit. S.

17. *nobili*] Jamdudum multi fuerant Angli generosi qui disciplinam monasticam et ministerium fidei susceperant: sicut ipse Egbert, et Ædilbun cum fratribus suis et sorore, supr. iii. 27. et 11. Hilda, iv. 23. Benedictus, Vit. Abbat. i., aliique, ii. 24. et 27. Et metuit quidem Benedictus, extremum fere spiritum agens, ne nobilitas indignos abbates eligendos aliquando discipulis suis commendaret. Vit. Abb. 9. De *nobili* sive *milite* conf. supra, ad iv. 22.

23. *ecclesia*] Collegiata S. Cuniberti. Gall. Mart. S.

singula quæque loca dedicaret. Sed et alia perplura quæ tanti operis negotium quærebat, vel ibi discere, vel inde accipere cupiebat. In quibus omnibus cum sui voti compos esset effectus, ad prædicandum rediit.

redit.

Suidberct ep. Fresonum.

A Vilfrido ordinatur.

Quo tempore fratres qui erant in Fresia verbi ministerio mancipati, elegerunt ex suo numero virum modestum moribus et mansuetum corde Suidberctum qui eis ordinaretur antistes, quem Brittaniam destinatum ad petitionem eorum ordinavit reverentissimus Vilfrid episcopus, qui tunc forte patria pulsus
194 in Merciorum regionibus exulabat. Non enim eo tempore habebat episcopum Cantia, defuncto quidem Thodoro, sed necdum Berctualdo successore ejus qui trans mare ordinandus ierat, ad sedem episcopatus sui reverso.

Ad Boructuaros secessit.

Qui videlicet Suidberct accepto episcopatu, de Brittania regressus, non multo post ad gentem Boructuarorum secessit, ac multos eorum prædicando ad viam veritatis perduxit. Sed expugnatis non longo post tempore Boructuaris a gente antiquorum Saxonum, dispersi sunt quolibet hi qui verbum receperant; [k] ipse antistes cum quibusdam Pippinum petiit, qui interpellante [l] Blithrydæ conjuge sua, dedit ei locum mansionis in insula quadam Rheni, quæ lingua eorum vocatur *In littore:* in qua ipse, constructo monasterio quod hactenus hæredes ejus possident, aliquandiu continentissimam gessit vitam, ibique diem clausit ultimum.

k *ipseque* V.G. l *Bliththrude* V.

41. *Suidberctum*] Secundum Pseudo-Marcellinum natus est Suidberctus in provincia Nordanhymbrana ex parentibus Sigebercto comite Nortingrani et Bertha comitissa; quinto decimo ætatis anno monasterium Beardaneu intravit, novemque ibi annis actis, presbyteratum suscepit. Idem author memorat eum in Fresia paganis incarceratum et ab angelo in libertatem vendicatum; dein visum cæco, vitamque mortuo restituentem; sed fides vix videtur esse adhibenda historiæ quot lineis, fere tot erroribus refertæ. S.

43. *ordinavit*] Suidberct ordinatus est anno 693. Berctuald nondum reverso. Sed Marcellinus eum an. 695. ordinatum narrat, et ideo ait a Vilfrido fuisse consecratum, quia Ecgberct archiepiscopus Ebor. gravi morbo laborabat: Baronius vero in hac re non sequens Marcellinum quem in cæteris non satis perite exscribit, aliam rationem profert, sc. quia Vilfrid fuit apostolicæ sedis legatus. Marcellini quidem ratio plane falsa est, quia Ecgberct tunc non erat archiepiscopus Ebor. et Baronii non est satis liquida, nam si Cantia tum episcopum habuisset, si Berctualdus ad sedem reversus esset, ille, ut ex hoc Bedæ loco videtur, Suidberctum consecrasset. S.

8. *Blithrydæ*] Quæ ab aliis Plecthrudis vel Plectrudis vocatur. Vid. Continuat. Chron. Fredegar. Rer. Gall. Scriptor. v. ii. &c.

10. *monasterio*] Quod construxit in villa ejus insulæ Werda dicta in honorem b. virg. Mariæ. S.

11. *diem clausit*] Breves Francorum annales ab Andrea Du Chesne tom. 2. Francic. Scriptorum editi ad an. 713. ista habent: Depositio Suitberthi episcopi. Pseudo-Marcellinus obiisse illum tradit an. 717. cal. Mart. feria sexta, hora 12. Verum hoc æque, ac pleraque alia toto ille opere, infeliciter. Etenim illo anno cyclo solis 26, lit. dom. C, non in feriam sextam, sed in secundam inciderunt Martii cal. Et repugnat quæ sub nomine s. Ludgeri episcopi composita est epistola. Nam cap. 1. ait annum a nat. Dom. 748. fuisse tricesimum tertium post celebrem transitum sanctissimi Suiberti. Unde sequeretur anno 715. obiisse cyclo solis 24, lit. dom. F, ac tunc quidem cal. Martii fuerunt feria 6. An. 804.

A. D. 696. Vilbrord ordinatur.

Postquam vero per annos aliquot in Fresia, qui advenerant docuerunt, misit [m] Pippin, favente omnium consensu, virum venerabilem Vilbrordum Romam cujus adhuc pontificatum Sergius habebat, postulans ut eidem Fresonum genti archiepiscopus ordinaretur. Quod ita ut petierat impletum est anno ab incarnatione Domini sexcentesimo nonagesimo sexto. Ordinatus est autem in ecclesia sanctæ martyris Ceciliæ, die natalis ejus, imposito sibi a papa memorato nomine Clementis: ac mox remissus ad sedem episcopatus sui, id est, post dies quatuordecim, ex quo in urbem venerat.

Cognomine Clemens.

Viltaburg.

Donavit autem ei Pippin locum cathedræ episcopalis in castello suo inlustri, quod antiquo gentium illarum [n] verbo Viltaburg, id est, Oppidum Viltorum, lingua autem Gallica Trajectum vocatur; in quo ædificata ecclesia, reverentissimus pontifex longe lateque verbum fidei prædicans, multosque ab errore revocans, plures per illas regiones ecclesias, [o] sed et monasteria nonnulla construxit. Nam non multo post alios quoque illis in regionibus ipse constituit antistites ex eorum numero fratrum qui vel secum, vel post se illo ad prædicandum venerant; ex quibus aliquanti jam dormierunt in Domino. Ipse autem Vilbrord, cognomento Clemens, adhuc superest longa jam venerabilis ætate, utpote tricesimum et

[A.D. 731.]

m *Pippinus*, *Pipinus* V. *Pippinus* St. et S, sed inconsulto ut videtur, nam eandem vocem, *Pippinus*, posuit tanquam varietatem lectionis Vulgatæ. n *vocabulo* V. o *sed* om. V.G.

Suidberct a Leone iii. canonizatus est, diciturque esse primus, qui in sanctorum numerum solenniter est adscriptus, vide S. Ludgeri epistolam apud Surium 1. Mart. et Corn. a Lap. in Ecclesiast. c. 44. S.

15. *Vilbrordum*] Anglus ille fuit: de quo Annal. Xantenses A. D. 690 habent, *Sanctus Willibrordus tunc presbyter, mireque sanctitatis vir Adalbertus confessor, cum aliis decem de Brittannia gentis Anglorum ob gratiam evangelii in Gallias transientes, ad Pippinum Francorum ducem pervenerunt.* Et mox, A. D. 694, *Pippinus dux Ratbodum ducem Fresonum bellando vicit, Fresiamque sibi subjungavit, et sanctum Willibrordum, a beato Sergio papa archiepiscopum consecratam, illuc ad prædicandum verbum Dei direxit. Sanctus vero Adalbertus in loco qui dicitur Ekmunda usque ad tempus exitus sui apud quendam Eggonem mansit, et plurimorum corda ad fidei salutem erexit.* Pertz. Monum. German. Hist. v. ii. p. 220.

18. *Cæciliæ*] S. Cæcilia colitur 22 Novemb. Alcuinus apud Mabillon. Act. Ben. sæc. 3. tradit Clementem consecratum in ecclesia b. Petri. S.

22. *Viltaburg*] Bæda videtur hic confundere duos locos diversos, nam verisimile est Viltaburg fuisse locum 3600 passuum a Trajecto distantem, qui nunc dicitur Viltenburg. Cluver. Germ. Antiq. ii. 36.

23. *ecclesia*] Hanc in honore sancti Salvatoris consecravit. Bonif. Ep. 97. apud Bibl. Patr. sæc. 8. Item aliam in Trajecto in honore s. Martini construxit. S.

25. *monasteria*] Unum condidisse dicitur Esternaci. S. Vid. Mabill. Annal. xviii. 57.

29. *superest*] Ille autem non obiit ante annum 736. Gallicanum enim Martyrolog. prodit eum rexisse ecclesiam 40 annos, et in monasterio Esternaco parochiæ Trevirensis esse depositum; quod monasterium ita defuncti hujus miraculis claruit, ut postea illius nominis titulo sit insignitum. S. Bonifacius Mogunt. autem episcopus in Ep. 97. ait eum prædicasse per 50 annos usque ad debilem senectutem. Bibl. Patr. sæc. 8. Cum igitur episcopatum iniit an. 696, necesse est cum obiisse circa an. 745. S.

sextum in episcopatu habens annum, et post [p] multiplices militiæ cælestis agones ad præmia remunerationis supernæ tota mente suspirans.

CAP. XII.

Ut quidam in provincia Nordanhymbrorum a mortuis resurgens, multa et tremenda, et desideranda quæ viderat narraverit.

His temporibus miraculum memorabile, et antiquorum [A.D.696.] simile in Brittania factum est. Namque ad excitationem viventium de morte animæ, quidam aliquandiu mortuus ad vitam resurrexit corporis, et multa memoratu digna quæ
195 viderat, narravit; e quibus [q] hic aliqua breviter perstringenda esse putavi. Erat [r] ergo paterfamilias in regione Nordanhymbrorum quæ vocatur Incuneningum, religiosam cum domo sua gerens vitam: qui infirmitate corporis tactus, et hac crescente per dies ad extrema perductus, primo tempore noctis defunctus est; sed diluculo reviviscens ac repente residens, omnes qui corpori flentes assederant, timore immenso perculsos in fugam convertit: uxor tantum [s] quæ amplius amabat, quamvis multum tremens et pavida, remansit: quam ille consolatus; *Noli*, inquit, *timere, quia jam vere resurrexi a morte qua tenebar, et apud homines sum iterum vivere permissus; non tamen ea mihi qua ante consueram conversatione, sed multum dissimili ex hoc tempore vivendum est.* Statimque surgens abiit ad villulæ oratorium, et usque ad diem in oratione persistens, mox omnem quam possederat substantiam in tres divisit portiones, e quibus unam conjugi, alteram filiis tradidit, tertiam sibi [t] ipse retentans, statim pauperibus distribuit. Nec multo post sæculi curis absolutus ad monasterium Mailros, quod Tuidi fluminis circumflexu maxima ex parte clauditur, pervenit; acceptaque tonsura, locum secretæ mansionis quam præviderat abbas, intravit: et ibi usque ad diem mortis in tanta mentis et corporis contritione duravit, ut multa illum, quæ alios laterent, vel horrenda, vel desideranda vidisse, etiamsi lingua sileret, vita loqueretur.

Drycthelmus in Incuneningum.

Narrabat [u] autem hoc modo quod viderat: *Lucidus*, [x] inquiens, *aspectu, et clarus erat indumento qui me ducebat. Incedebamus autem tacentes, ut videbatur mihi, contra ortum solis solstitialem; cumque ambularemus, devenimus ad vallem multæ latitudinis ac profunditatis, infinitæ autem longitudinis; quæ ad lævam nobis sita, unum latus flammis ferventibus nimium terribile, alterum furenti grandine ac frigore* [y] *nivium omnia*

Ejus visio.

p *multiplicis* V. q *aliqua hic* V. r *erat autem, erat enim* V. s *quæ eum* V. t *ipsi* V. u *enim* V. x *inquit* V. y *nimium* V.

35. *His temporibus*] A. D. 671. Annal. Xantenses.
2. *Incuneningum*] Forsan Cuningham prov. in Scotia. S.
14. *Mailros*] De hoc vide iv. 27. S.
19. *Narrabat*] Cum his confer narrationem illam e Vita vel Gestis Fursei excerptam, supra, iii. 19; et duas sequentes in 13, et 14.

perflante atque verrente non minus intolerabile præferebat. Utrumque autem erat animabus hominum plenum, quæ vicissim hinc inde videbantur quasi tempestatis impetu jactari. Cum enim vim ferveris immensi tolerare non possent, prosiliebant miseræ in medium frigoris infesti: et cum neque ibi quippiam requiei invenire valerent, resiliebant rursus urendæ in medium flammarum inextinguibilium. Cumque hac infelici vicissitudine longe lateque, prout aspicere poteram, sine ulla quietis intercapedine innumerabilis spirituum [z] *deformium multitudo torqueretur; cogitare cœpi quod hic fortasse esset infernus, de cujus tormentis intolerabilibus narrare sæpius audivi. Respondit cogitationi meæ ductor qui me præcedebat:* Non hoc, *inquiens,* suspiceris; non enim hic infernus est ille quem putas.

At cum me hoc spectaculo tam horrendo perterritum paulatim in ulteriora produceret, vidi subito ante nos obscurari incipere loca, et tenebris omnia repleri. Quas cum intraremus, in tantum paulisper condensatæ sunt, ut nihil præter ipsas aspicerem, excepta dumtaxat specie et veste ejus qui me ducebat. Et cum progrederemur sola sub nocte per umbras, ecce subito apparent ante nos crebri flammarum tetrarum globi, ascendentes quasi de puteo magno, rursumque decidentes in eumdem. Quo cum perductus essem, repente ductor meus disparuit, ac me solum in medio tenebrarum et [a] *horridæ visionis reliquit. At cum iidem globi ignium sine intermissione modo alta peterent, modo ima* [b] *baratri repeterent, cerno omnia quæ ascendebant fastigia flammarum plena esse spiritibus hominum, qui instar favillarum cum fumo ascendentium nunc ad sublimiora projicerentur, nunc retractis ignium vaporibus relaberentur in* [c] *profunda. Sed et fœtor incomparabilis cum* [d] *eisdem vaporibus ebulliens, omnia illa tenebrarum loca replebat. Et cum diutius ibi pavidus consisterem, utpote incertus quid agerem, quo verterem gressum, qui* [e] *me finis maneret: audio* [f] *subitum post terga sonitum immanissimi fletus ac miserrimi, simul et cachinnum crepitantem quasi vulgi indocti captis hostibus insultantis. Ut autem sonitus idem clarior redditus ad me usque pervenit, considero turbam malignorum spirituum, quæ* [g] *quinque animas hominum mœrentes* 170
ejulantesque, [h] *ipsa multum exultans et cachinnans medias illas trahebat in tenebras: e quibus videlicet hominibus, ut dignoscere potui, quidam erat adtonsus ut clericus, quidam laïcus, quædam femina. Trahentes autem eos maligni spiritus descenderunt in* [i] *medium baratri illius ardentis; factumque est ut cum longius subeuntibus eis, fletum hominum, et risum dæmoniorum clare discernere nequirem, sonum tamen adhuc promiscuum in auribus haberem. Interea ascenderunt quidam spirituum obscurorum de abysso illa flammivoma, et adcurrentes circumdederunt me, atque*

[z] *deformium spirituum* V. [a] *horrendæ* V.G. [b] *barathri* St. G. hic et alibi. [c] *profundum* V.G. [d] *ejusdem* V. [e] *mihi* V. [f] *subito* V.G. [g] *quæ animas* V. [h] *ipsa vero* V. [i] *medio* V.

oculis flammantibus et de ore ac naribus ignem putidum efflantes angebant; forcipibus quoque igneis quos tenebant in manibus, minitabantur me comprehendere, nec tamen me ullatenus contingere, tametsi terrere præsumebant. Qui cum undiqueversum hostibus et cæcitate tenebrarum conclusus huc illucque oculos circumferrem, si forte alicunde quid auxilii quo salvarer, adveniret, apparuit retro [k]*via qua veneram, quasi fulgor stellæ* [l]*meantis inter tenebras, qui paulatim crescens et ad me ocius festinans ubi adpropinquavit, dispersi sunt et aufugerunt omnes qui me forcipibus rapere quærebant spiritus infesti.*

Ille autem qui adveniens eos fugavit, erat ipse qui me ante ducebat: qui mox conversus ad dexterum iter, quasi contra ortum solis brumalem me ducere cœpit. Nec mora, exemptum tenebris in auras me serenæ lucis eduxit: cumque me in luce aperta duceret, vidi ante nos murum permaximum, cujus neque longitudini hinc vel inde, neque altitudini ullus esse terminus videretur. Cœpi autem mirari quare ad murum accederemus, cum in eo nullam januam vel fenestram, vel ascensum alicubi conspicerem. Cum ergo pervenissemus ad murum, statim nescio quo ordine fuimus in summitate ejus. Et ecce ibi campus erat latissimus ac lætissimus, tantaque fragrantia vernantium flosculorum plenus, ut omnem mox fœtorem tenebrosæ fornacis, qui me pervaserat, effugaret admirandi hujus suavitas odoris. Tanta autem lux cuncta ea loca perfuderat, ut omni splendore diei, sive solis meridiani radiis videretur esse præclarior. Erantque in hoc campo innumera hominum albatorum conventicula, sedesque plurimæ agminum lætantium. Cumque inter choros felicium incolarum medios me duceret, cogitare cœpi quod hoc fortasse esset regnum cælorum, de quo prædicari sæpius audivi. Respondit ille cogitatui meo: Non, [m]*inquiens*, non hoc est regnum cælorum quod autumas.

Cumque procedentes transissemus, et has beatorum mansiones spirituum, aspicio ante nos multo majorem luminis gratiam quam prius; in qua etiam vocem cantantium dulcissimam audivi; [n]*sed et odoris fragrantia miri tanta de loco effundebatur, ut is quem antea degustans quasi maximum rebar, jam permodicus mihi odor videretur: sicut etiam lux illa campi florentis eximia, in comparatione ejus quæ nunc apparuit lucis, tenuissima prorsus videbatur, et parva. In cujus amœnitatem loci cum nos intraturos sperarem, repente ductor substitit; nec mora, gressum retorquens, ipsa me* [o]*qua venimus via reduxit.*

Cumque [p]*reversi perveniremus ad mansiones illas lætas spirituum candidatorum, dixit mihi:* Scis quæ sint ista omnia quæ vidisti? *Respondi ego,* Non. *Et ait:* Vallis illa quam aspexisti flammis ferventibus et frigoribus horrenda rigidis,

Interpretatio visionis.

[k] *viam* V. [l] *micantis* V.G.: quod melius est. *Scinendes steorran* Sax. [m] *inquiens, hoc* V. [n] *sed* om. V.G. [o] *via qua venimus* V.G. [p] *reversione* V.

ipse est locus in quo examinandæ et castigandæ sunt animæ illorum, qui differentes confiteri et emendare [q]scelera quæ fecerant, in ipso tandem mortis articulo ad pœnitentiam confugiunt, et sic de corpore exeunt: qui tamen quia confessionem et pœnitentiam vel in morte habuerunt, omnes in die judicii ad regnum cælorum [r]perveniunt. Multos autem preces viventium et eleemosynæ et jejunia et maxime celebratio missarum, ut etiam ante diem judicii liberentur, adjuvant. Porro puteus ille flammivomus ac putidus quem vidisti, ipsum est os gehennæ, in quo quicumque semel inciderit nunquam inde liberabitur in ævum. Locus vero [s]iste florifer, in quo pulcherrimam hanc juventutem jocundari ac fulgere conspicis, ipse est in quo recipiuntur animæ eorum qui in bonis quidem 197
operibus de corpore exeunt; non tamen sunt tantæ perfectionis, ut in regnum cælorum statim mereantur introduci: qui tamen omnes in die judicii ad visionem Christi et gaudia regni cælestis intrabunt. Nam quicumque in omni verbo et opere et cogitatione perfecti sunt, mox de corpore egressi ad regnum cæleste perveniunt: ad cujus [t]vicina pertinet locus ille, ubi sonum cantilenæ dulcis cum odore suavitatis ac splendore lucis audisti. Tu autem quia nunc ad corpus reverti et rursum inter homines vivere debes, si actus tuos curiosius discutere, et mores sermonesque tuos in rectitudine ac simplicitate servare studueris, accipies et ipse post mortem locum mansionis inter hæc quæ cernis agmina lætabunda spirituum beatorum. Namque ego cum ad tempus abscessissem [u]a te, ad hoc feci ut quid de te fieri deberet agnoscerem. *Hæc mihi cum dixisset, multum detestatus sum reverti ad corpus, delectatus nimirum suavitate ac decore loci illius quem intuebar, simul et consortio eorum quos in [x]illo videbam. Nec tamen aliquid ductorem meum rogare audebam: sed inter hæc nescio quo ordine repente me inter homines vivere cerno.*

Hæc et alia quæ viderat idem vir Domini, non omnibus passim desidiosis ac vitæ suæ incuriosis referre volebat; sed illis solummodo, qui vel tormentorum metu perterriti, vel spe gaudiorum perennium delectati, profectum pietatis ex ejus verbis haurire volebant. Denique in vicinia cellæ illius habitabat quidam monachus, nomine Hæmgils, presbyteratus etiam, quem bonis [y]actibus adæquabat, gradu præeminens, qui adhuc superest, et in Hibernia insula solitarius ultimam vitæ ætatem pane cibario et frigida aqua sustentat. Hic

Hæmgils monachus.

[q] *scelera sua quæ* V. [r] *pervenient* V. [s] *ille* V. [t] *vicinia* V. *viciniam* G. [u] *abs te* V. [x] *illo esse* V. [y] *bonis operibus adornabat* V.G.

51. *celebratio missarum*] Quantum fuerit earum pretium jam antea narratum est, supra, iv. 22.

19. *cellæ illius*] Quæ fuit in secreto loco prope monasterium Mailros: vid. supra, init. cap.

sæpius ad eundem virum ingrediens, audivit ab eo repetita interrogatione, quæ et qualia essent quæ exutus corpore [z]videret: per cujus relationem, ad nostram quoque agnitionem pervenere quæ de his pauca perstrinximus. Narrabat autem visiones suas etiam regi Aldfrido viro undecumque doctissimo; et tam libenter, tamque studiose ab illo auditus est, ut ejus rogatu [a]monasterio supra memorato inditus, ac monachica sit tonsura coronatus, atque ad eum audiendum sæpissime cum illas in partes devenisset, accederet. Cui videlicet monasterio tempore illo religiosæ ac modestæ vitæ abbas et presbyter Ædiluald præerat, qui nunc episcopalem Lindisfarnensis ecclesiæ cathedram condignis gradu actibus [b]servat. **Ædiluald abbas.**

Accepit autem in eodem monasterio locum mansionis secretiorem, ubi liberius continuis in orationibus famulatui sui Conditoris vacaret. Et quia locus ipse super ripam fluminis erat situs, solebat hunc [c]creber ob magnum castigandi corporis affectum ingredi, ac sæpius in eo supermeantibus undis immergi; sicque ibidem quamdiu sustinere posse videbatur, psalmis vel precibus insistere, fixusque manere ascendente aqua fluminis [d]usque ad lumbos, aliquando usque ad collum; atque inde egrediens ad terram nunquam ipsa vestimenta uda [e]atque algida deponere curabat, donec ex suo corpore calefierent et siccarentur. Cumque tempore hiemali defluentibus circa eum semifractarum crustis glacierum, quas et ipse aliquando contriverat quo haberet locum standi sive immergendi [f]in fluvio, dicerent [g]qui videbant: *Mirum, frater Drycthelme,* **Drycthelmus.** hoc enim erat viro nomen, *quod tantam frigoris asperitatem ulla ratione tolerare prævales!* Respondebat ille simpliciter, erat namque homo simplicis ingenii ac moderatæ naturæ: *Frigidiora ego vidi.* Et cum dicerent: *Mirum quod tam austeram tenere continentiam velis!* Respondebat: *Austeriora ego vidi.* Sicque usque ad diem suæ vocationis infatigabili cælestium bonorum desiderio corpus senile inter quotidiana jejunia domabat, multisque et verbo et conversatione saluti [h]fuit.

[z] *viderat* V. [a] *in monast—* V. [b] *tenet* V. [c] *crebro* V. [d] *et usque* V. [e] *vel algida* V. [f] *immergendi se* V.G. [g] *dicerentque qui* V.G. [h] *salutis causa fuit* V.

30. *Ædiluald*] Fuit primo minister s. Cudbercti. Vit. s. Cudb. 30. Postea abbas Mailrosensis. v. 12. Denique episcopus factus circa an. 724. Crucem lapideam fabricari fecit quæ multis post sæculis maximam religionis famam apud aquilonales Anglos obtinuit. Sim. Dun. de Dun. Eccl. i. 12. Is etiam evangeliorum librum, quem Eadfridus episcopus in honorem b. Cudbercti manu propria scripserat, auro gemmisque perornari jussit. Ibid. ii. 12. Eum defunctum scribit Malms. [leg. Matth. Westm.] an. 738. Flor. Vuig. an. 739. Sim. Dun. an. 740. [et Chron. de Mailros.] Sepultus est in æde Lindisfarnensi: post annos vero 135. asportatæ inde sunt ejus exuviæ, uti et s. Cudbercti aliorumque sanctorum, ne Danorum furori exponerentur; et cum diu cum sacro illo thesauro monachi de loco in locum discurrissent, ad Dunelmum tandem translatæ sunt. S. Ædiluald colitur 12. Februarii. S. Alius hic ab illo Oidilvald supra, 1, vel Ædiluualdo, Vit. s. Cuthberct. 46, presbytero Inrhypensi.

CAP. XIII. 198

Ut e contra alter ad mortem veniens, oblatum sibi a dæmonibus codicem suorum viderit peccatorum.

[A.D.705.] At contra, fuit quidam in provincia Merciorum cujus visiones ac verba, [i]non autem et conversatio, plurimis, sed non sibimetipsi profuit. Fuit [k]autem temporibus Coënredi qui post Ædilredum regnavit, vir in laico habitu atque officio militari positus; sed quantum pro industria exteriori regi placens, tantum pro interna suimet neglegentia displicens. Admonebat ergo illum sedulo ut confiteretur, et emendaret ac relinqueret scelera sua, priusquam subito mortis superventu tempus omne pœnitendi et emendandi perderet. Verum ille, frequenter [l]licet admonitus, spernebat verba salutis, seseque tempore sequente pœnitentiam acturum esse promittebat. Hæc [m]inter tactus infirmitate, decidit in lectum, atque acri cœpit dolore torqueri. Ad quem ingressus rex, diligebat enim eum multum, hortabatur ut vel tunc antequam moreretur, pœnitentiam ageret commissorum. At ille [n]respondit, non se tunc velle confiteri peccata sua, sed cum ab infirmitate resurgeret; ne [o]exprobrarent sibi sodales, quod timore mortis faceret ea quæ sospes facere noluerat; fortiter quidem, ut sibi videbatur, locutus, sed miserabiliter, ut [p]post patuit, dæmonica fraude [q]seductus.

Visio. Cumque morbo ingravescente, denuo ad eum visitandum ac docendum rex intraret, [r]clamabat statim miserabili voce: *Quid vis modo? Quid huc venisti? Non enim mihi aliquid utilitatis aut salutis potes ultra conferre.* At ille: *Noli*, inquit, *ita loqui, vide ut sanum sapias. Non*, inquit, *insanio, sed pessi-*

[i] *verba et conversatio* V.G. [k] *fuit autem quidam* V. [l] *licet frequenter* V. [m] *Inter hæc* V. [n] *respondebat* V. [o] *ne forte exprobrarent* V. [p] *postea patuit, dæmoniaca* V. *postea* G. [q] *seductus est* V.G. [r] *clamavit* V.G.

6. *Ædilredum*] Pendan regis filius, an. 675. Vulfheri fratri successit, an. 676. Cantiam vastavit, iv. 12. an. 680. ad hujus petitionem Agatho papa litteris suis confirmavit privilegia Peadæ et Vulfheri regum et Sexuulfi quibus liberarunt Medeshamstede monasterium ab omni servitute vel regi vel episcopo peragenda. Chr. Sax. an. 675. [Genuinam epist. vid. Monast. Angl. p. 66. De illa Chr. Sax. conf. Pagi 679.] an. 679. inter hunc et Ecgfridum Theodorus pacem fecit iv. 21. et Ædilred recuperavit Lindisfarorum provinciam, quam Ecgfrid Vulfheri superato obtinuerat, iv. 12, an. 691. Vilfrid jubente Ædilredo apud quem episcopatu pulsus aliquantisper mansit, Oftforum consecrat iv. 23. Ædilred etiam dedit s. Eguino Evesbamiam ubi monasterium construxit an. 701. An. 703. eidem dedit castellum de Chadbury et vetus monasterium de Stratforda, Mon. Angl. ii. 851. An. 704. in Beardaneu monasterio, quod dicitur iii. 11. maxime dilexisse, monachus fit, Chr. Sax. et mox abbas, v. 20. Malms. de Reg. i. iv. [p. 28.] et 13 annos ibidem devote peregit. Mon. Angl. ii. 851. S. Ædilredus privilegia monasteriorum quæ Sergius papa Aldhelmo episcopo concesserat, et Ina rex Occid. Saxonum instituerat, sua quoque auctoritate roboravit. Gul. Malm. l. c. et p. 14.

mam mihi [s]*scientiam certus præ oculis habeo. Et quid*, inquit, *hoc est? Paulo ante*, inquit, *intraverunt domum hanc duo pulcherrimi juvenes, et resederunt circa me, unus ad caput, et unus ad pedes; protulitque unus libellum perpulchrum, sed vehementer modicum, ac mihi ad legendum dedit, in quo omnia quæ unquam bona feceram, intuens scripta reperi, et hæc erant nimium pauca et modica. Receperunt codicem, neque aliquid mihi dicebant. Tum subito supervenit exercitus malignorum et* [t]*horridorum vultu spirituum, domumque hanc et exterius obsedit, et intus maxima ex parte residens implevit. Tunc ille qui et obscuritate tenebrosæ faciei et primatu sedis major esse videbatur eorum, proferens codicem horrendæ visionis, et magnitudinis enormis, et ponderis pene importabilis, jussit uni ex satellitibus suis mihi ad legendum* [u]*deferre. Quem cum legissem, inveni omnia scelera, non solum quæ opere vel verbo, sed etiam quæ tenuissima cogitatione peccavi, manifestissime in eo* [x]*tetricis esse descripta litteris. Dicebatque ad illos qui mihi adsederant viros albatos et præclaros:* Quid hic sedetis, scientes certissime quia noster est [y]iste? *Responderunt:* Verum [z]dicitis: accipite, et in cumulum damnationis vestræ ducite. *Quo dicto, statim disparuerunt: surgentesque duo nequissimi spiritus, habentes in manibus* [a]*vomeres, percusserunt me, unus in capite, et alius in pede: qui videlicet modo cum magno tormento irrepunt in* [b]*interiora corporis mei, moxque ut ad* [c]*se invicem perveniunt, moriar, et paratis ad rapiendum me dæmonibus, in inferni claustra pertrahar.*

199 Sic loquebatur miser desperans, et non multo post defunctus pœnitentiam quam ad breve tempus cum fructu veniæ facere supersedit, in æternum sine fructu pœnis subditus facit. De quo constat quia, sicut beatus papa Gregorius de quibusdam scribit, non pro se ista cui non profuere, sed pro aliis viderit, qui ejus interitum cognoscentes, differre tempus pœnitentiæ, dum vacat, timerent, ne improviso mortis articulo præventi impœnitentes perirent. Quod autem codices diversos per bonos sive malos spiritus sibi vidit offerri, ob id superna dispensatione factum est, ut meminerimus facta et cogitationes nostras non in ventum diffluere, sed ad examen summi Judicis cuncta servari; [d]et sive per amicos angelos in fine nobis ostendenda, sive per hostes. Quod vero prius candidum codicem protulerunt angeli, deinde atrum dæmones; illi perparvum, isti enormem: animadvertendum est quod in prima ætate bona aliqua fecit, quæ tamen universa prave agendo juvenis obnubilavit. Qui si e contrario errores pueritiæ corri-

Interpretatio visionis.

[s] *conscientium* V.G. [t] *horrendorum* V.G. [u] *deferri* V. [x] *tetris* V.G. [y] *ipse* V. [z] *dicis* V. [a] *cultra* V.——*furcas* V.G. [b] *in mea viscera, moxque* V. [c] *ad invicem pervenient* V. [d] *et* om. V.

4. *cui non profuere*] Conf. Eccli xxxvii. 21.

gere in adolescentia, ac bene faciendo a Dei oculis abscondere curasset, posset eorum numero sociari, de quibus ait Psalmus: *Beati quorum remissæ sunt iniquitates, et quorum tecta sunt peccata.* Hanc historiam, sicut a venerabili antistite Pecthelmo didici, simpliciter ob salutem legentium, sive audientium narrandam esse putavi.

CAP. XIV.

Ut item alius moriturus deputatum sibi apud inferos locum pœnarum viderit.

Novi autem ipse fratrem quem utinam non nossem, cujus etiam nomen si hoc aliquid prodesset dicere possem, positum in monasterio nobili, sed ipsum ignobiliter viventem. Corripiebatur quidem sedulo a fratribus ac majoribus loci, atque ad castigatiorem vitam converti ammonebatur. Et quamvis eos audire noluisset, tolerabatur tamen ab eis longanimiter, ob necessitatem operum ipsius exteriorum: erat enim fabrili arte singularis. Serviebat autem multum ebrietati et cæteris vitæ remissioris inlecebris; magisque in officina sua [d]die noctuque residere, quam ad psallendum atque orandum in ecclesia audiendumque cum fratribus verbum vitæ, concurrere consuerat. Unde accidit illi, quod solent dicere quidam, quia qui non vult ecclesiæ januam sponte humiliatus ingredi, necesse habet in januam inferni non sponte damnatus introduci. Percussus enim languore atque ad extrema perductus vocavit fratres, et multum mœrens ac damnato similis cœpit narrare, quia videret inferos apertos et Sathanan [e]dimersum in [f]profundis tartari, [g]Caiphanque cum cæteris qui occiderunt Dominum, juxta eum flammis ultricibus contraditum: *in quorum vicinia*, inquit, *heu misero mihi locum* [h]*despicio æternæ perditionis esse præparatum.* Audientes hæc fratres, cœperunt diligenter exhortari, ut vel tunc positus adhuc in corpore pœnitentiam [i]faceret. Respondebat ille desperans: *Non est mihi modo tempus vitam mutandi, cum ipse viderim judicium meum jam esse completum.*

Scelestus faber.

Talia dicens, sine viatico salutis obiit, et corpus ejus in ultimis est monasterii locis humatum, neque aliquis pro eo vel missas facere, vel psalmos cantare, vel saltem orare præsumebat. O quam grandi distantia divisit [k]Deus inter lucem et tenebras! Beatus protomartyr Stephanus passurus mortem pro veritate, vidit cælos apertos, vidit gloriam Dei, et Jesum stantem a dextris Dei; et ubi erat futurus ipse post mortem, ibi oculos mentis ante mortem, quo lætior occumberet, misit. At contra, faber iste tenebrosæ mentis et actionis, imminente

[d] *diu* V. [e] *demersum* V. *immersum* V.G. [f] *profundum* V.G. [g] *Caipham quoque* V. [h] *aspicio* V.G. [i] *ageret* V.G. [k] *divisit Dominus lucem* V.

15. *Psalmus*] xxxi. 1. 42. *vidit*] Act. vii. 56.

morte, vidit aperta tartara, vidit damnationem diaboli et sequacium ejus; vidit etiam suum infelix inter tales carcerem, quo miserabilius ipse desperata salute periret, sed viventibus qui hæc cognovissent, causam salutis sua perditione relinqueret. Factum est hoc nuper in provincia Berniciorum; ac longe lateque diffamatum, [1]multos ad agendam et non differendam scelerum suorum pœnitudinem provocavit. Quod utinam exhinc etiam nostrarum lectione litterarum fiat.

200

CAP. XV.

Ut plurimæ Scottorum ecclesiæ, instante Adamnano, catholicum pascha susceperint; utque idem librum de locis sanctis scripserit.

Quo tempore plurima pars Scottorum in Hibernia, et nonnulla etiam de Brittonibus in Brittania rationabile et ecclesiasticum paschalis observantiæ tempus Domino donante suscepit. Siquidem Adamnan presbyter et abbas monachorum qui erant in insula Hii, cum legationis gratia missus a sua gente, venisset ad Aldfridum regem Anglorum, et aliquandiu in ea provincia moratus, videret ritus ecclesiæ canonicos; sed et a pluribus qui erant eruditiores esset sollerter admonitus, ne contra universalem ecclesiæ morem, vel in observantia paschali, vel in aliis quibusque decretis cum suis paucissimis,

[A.D.701.]
Adamnanus abbas Hiiensis.

[1] *multosque* V.

4. *Quo tempore*] Hæc A.D. 701. ponit Matth. Westm. quem sequitur Smith. Contra autem Usserius Adamnani obitum ad A. D. 704. refert. Brit. Ecc. Ant. p. 367. Quasdam vero res non leves quæ hoc fere tempore evenere penitus omisit Beda. A. D. circiter 702. habita est synodus in campo Onestrefelda, vel Estrefeld Edd. 58, (Nesterfield ad boream prope Ripon) ab Aldfrido rege et Berctwaldo archiepiscopo, in qua iterum facta est quæstio de Vilfrido, inter quem et regem jam ab A. D. fere 691 gravissimum ortum erat dissidium. Causæ ejus tres ab Eddio, acerrimo Vilfridi defensore, exponuntur; prima, (quæ etiam antiqua fuit,) quia ecclesia Rhipensis possessionibus suis privabatur; secunda, quia eadem ecclesia e monasterio in episcopalem sedem mutanda erat; tertia, quia Vilfridus cogebatur omnibus decretis Theodori archiepiscopi obedire. Synodus nihil Vilfrido jucundum statuit, qui ad Ethelrednm Merciæ regem rediit, unde postea Romam profectus est. Certe non inconsulto Beda de his rebus, hic et infra, 19, tacuit. Ne temere lectores in perplexum argumentum inducam, satis sit obiter monere, duas res præcipuas huic rixæ subesse, nempe, primo, terrarum possessiones quibus Vilfridus admodum potitus erat, immo videtur etiam veteris cleri Britannici terras suo jure occupasse (Edd. 17), quas vero reges sibi habere cupiebant; secundo, auctoritatem sedis Romanæ, quam summam et unicam Vilfridus observandam esse censuit, cum rex et episcopi Anglorum sua statuta vim habere volebant. Aliæ causæ fuere, archiepiscopi primatus cui Vilfridus noluit adeo se submittere quo adactus est; et fortasse divisio parochiæ suæ cui non consensit; sicut etiam antea Vinfridus simili divisioni restiterat, supra, iv. 6. Conf. supra, iv. 13. Vid. Edd. Vit. Wilfr. 24, 44, &c. Pagi 702, &c.

ib. *Scottorum in Hibernia*] Scilicet septentrionali: nam australes Scotti jamdudum regulam paschatis Romanam acceperant. Supra, iii. 3.

6. *Adamnan*] Fastis Benedictinis colitur ix. kal. Octob. Fuit et alius s. Adamnanus presbyter Coludiensis iv. 25. S.

11. *aliis*] E quibus fuit tonsura. v. 21. juxta finem. S.

et in extremo mundi angulo positis vivere præsumeret, mutatus mente est; ita ut ea quæ viderat et audierat in ecclesiis Anglorum, suæ suorumque consuetudini libentissime præferret. Erat enim vir bonus et sapiens, et scientia Scripturarum nobilissime instructus.

Qui cum domum rediisset, curavit suos qui erant in Hii, quive eidem erant subditi monasterio, ad eum quem cognoverat, quemque ipse toto ex corde susceperat, veritatis callem perducere, nec valuit. [m] Navigavit Hiberniam, et prædicans eis, ac modesta exhortatione declarans legitimum paschæ tempus, plurimos eorum, et pene omnes qui ab Hiiensium [n] dominio erant liberi, ab errore [o] avito correctos ad unitatem reduxit catholicam, ac legitimum paschæ tempus observare perdocuit. Qui cum celebrato in Hibernia canonico pascha, ad suam insulam revertisset, [p] suoque monasterio catholicam temporis paschalis observantiam instantissime prædicaret, nec tamen perficere quod conabatur posset, contigit eum ante expletum anni circulum migrasse de sæculo. Divina utique gratia disponente, ut vir unitatis ac pacis studiosissimus ante ad vitam raperetur æternam, quam redeunte tempore paschali, graviorem cum eis qui eum ad veritatem sequi nolebant, cogeretur habere discordiam.

[A.D. 702.] Moritur.

Scripsit de locis sanctis. Arcuulfus.

Scripsit idem vir de locis sanctis librum legentibus multis utillimum; cujus auctor erat docendo ac dictando Galliarum episcopus Arcuulfus, qui locorum gratia sanctorum venerat Hierosolymam, et lustrata omni terra repromissionis, Damascum quoque, Constantinopolim, Alexandriam, [q] multas maris insulas adierat; patriamque navigio revertens, vi tempestatis in occidentalia Brittaniæ littora delatus est: ac post multa, ad memoratum Christi famulum Adamnanum perveniens, ubi doctus in Scripturis sanctorumque locorum gnarus esse compertus est, libentissime est ab illo susceptus, [r] libentius auditus; adeo ut quæque ille se in locis sanctis memoratu digna vidisse testabatur, cuncta mox [s] iste litteris mandare curaverit. Fecitque opus, ut dixi, [t] multum utile, et maxime

m *Navigavit itaque* V.G. n *erant dominio* V. o *errore correctos, errore habito correctos* V. p *suisque in monasterio* V. *suoque in* G. q *multasque* V.G. r *et libentius* V. s *ille* V.G. t *multis* V.

28. *scripsit*] Scripsit et vitam s. Columbæ, quam in tres libros digessit. S.

ib. *librum*] Hoc Adamnani opusculum extat apud Mabillon. Act. Ben. sæc. 3. part. 2. p. 502. Incertum est, cum Adamnanus legatus ad Aldfridum venerit, vel suam librum ei porrexerit. Hoc autem constat, quod ad regem venerit ante an. 705, quia eo anno rex mortuus est: cum etiam Matt. Westm. asserat eum an. 701 ad Aldfridum missum, in re tam obscura ejus auctoritatem tutus sequor. S.

29. *Arcuulfus*] *Quis fuerit Arculfus ille, quisve Petrus ejus socius ac dux itineris, incompertum. Tantum scimus Arculfum episcopum Gallum fuisse, Petrum eremitam e Burgundia ortum.* Mabill. de s. Adamnan. Act. Benedict. sæc. iii. p. ii. v. iv. p. 501.

illis qui longius ab eis locis in quibus patriarchæ et apostoli erant, secreti, ea tantum de his quæ lectione didicerint, norunt. Porrexit autem librum hunc Adamnan Aldfrido regi, ac per ejus est largitionem etiam minoribus ad legendum contraditus. Scriptor quoque ipse multis ab eo muneribus donatus, [u] patriam remissus est. De cujus scriptis aliqua decerpere, ac nostræ huic Historiæ inserere commodum fore legentibus reor.

201 CAP. XVI.

Quæ in eodem libro de loco Dominicæ nativitatis, passionis, et resurrectionis commemoraverit.

Scripsit ergo de loco Dominicæ nativitatis in hunc modum: *Bethleem, civitas David, in dorso sita est angusto ex omni parte vallibus* [x] *circumdato, ab occidente in orientem mille passibus longa,* [y] *humili sine turribus muro per extrema plani verticis instructo; in cujus orientali angulo quasi quoddam naturale semiantrum est, cujus exterior pars nativitatis Dominicæ fuisse dicitur locus; interior Præsepe Domini nominatur. Hæc spelunca tota interius pretioso marmore tecta, supra locum ubi Dominus natus specialius traditur, sanctæ Mariæ grandem gestat ecclesiam.* Scripsit item hoc modo de loco passionis ac resurrectionis illius: [z] *Ingressis a septemtrionali parte urbem Hierosolymam, primum de locis sanctis pro conditione platearum divertendum est ad ecclesiam Constantinianam, quæ Martyrium appellatur. Hanc Constantinus imperator, eo quod ibi crux Domini ab Helena* [a] *matre reperta sit, magnifico et regio cultu construxit. Dehinc ab occasu Golgothana videtur ecclesia, in qua etiam rupis apparet illa, quæ quondam* [b] *ipsam adfixo Domini corpore crucem pertulit, argenteam modo pergrandem sustinens crucem, pendente magna desuper ærea rota cum lampadibus. Infra ipsum vero locum Dominicæ crucis, excisa in petra crypta est, in qua super altare pro defunctis honoratis sacrificium solet offerri, positis interim in platea corporibus. Hujus quoque ad occasum ecclesiæ, Anastasis, hoc est, resurrectionis Dominicæ rotunda ecclesia, tribus cincta parietibus, duodecim columnis sustentatur, inter parietes singulos latum habens spatium viæ, quæ tria altaria in tribus locis parietis medii continet, hoc est, australi, aquilonali, et occidentali. Hæc bis quaternas portas, id est, introitus per tres e regione parietes habet, e quibus quatuor ad vulturnum, et quatuor ad eurum spectant. Hujus in medio monumentum Domini rotundum* [c] *petra excisum est, cujus culmen intrinsecus stans homo manu contingere potest, ab oriente habens introitum, cui lapis ille magnus adpositus est; quod intrinsecus ferramentorum vestigia usque in præsens ostendit. Nam extrin-*

Monumentum Domini.

[u] *in patriam* V.G. [x] *circumdata* V. [y] *humilis* V. [z] *Ingressus* V.
[a] *ejus matre* V.G. [b] *ipsa infixo Domini corpore crucem Domini tulit argenteam* V. [c] *in petra* G.

secus usque ad culminis summitatem totum marmore tectum est. Summum vero culmen auro ornatum, auream magnam gestat crucem. In hujus ergo monumenti aquilonali parte sepulcrum Domini in eadem petra [d] *excisum, longitudinis septem pedum, trium mensura palmarum pavimento altius eminet; introitum habens a latere meridiano, ubi die noctuque duodecim lampades ardent, quatuor intra sepulcrum, octo supra in margine dextro. Lapis qui ad ostium monumenti positus erat, nunc fissus est; cujus pars minor quadratum altare, ante ostium nihilominus ejusdem monumenti stat; major* [e] *vero in orientali ejusdem ecclesiæ loco quadrangulum aliud altare sub linteaminibus exstat. Color autem ejusdem monumenti et sepulcri albo et rubicundo permixtus esse videtur.*

CAP. XVII.

Quæ item de loco ascensionis Dominicæ, et sepulchris [f] *patriarcharum.*

Mons Olivarum.

De loco quoque [g] Dominicæ ascensionis præfatus auctor hoc modo refert. *Mons Olivarum altitudine monti Sion par est, sed latitudine et longitudine præstat, exceptis vitibus et olivis raræ ferax arboris, frumenti quoque et hordei fertilis. Neque enim brucosa, sed herbosa et florida soli illius est qualitas: in*

Ecclesia.

cujus summo vertice, ubi Dominus ad cælos ascendit, ecclesia rotunda grandis, ternas per circuitum cameratas habet porticus, desuper tectas. Interior namque domus propter Dominici corporis meatum camerari et tegi non potuit: altare ad orientem habens [h] *angusto culmine protectum, in cujus medio ultima Domini vestigia, cælo desuper patente ubi ascendit, visuntur. Quæ* 202 *cum quotidie a credentibus terra tollatur, nihilominus manet, eandemque adhuc speciem veluti impressis* [i] *signata vestigiis servat. Hæc circa ærea rota jacet, usque ad cervicem alta, ab occasu habens introitum, pendente desuper in trochleis magna lampade,* [k] *tota die et nocte lucente. In occidentali ejusdem ecclesiæ parte* [l] *fenestræ octo, totidemque e regione lampades in*

[d] *excisum est* V. [e] *vero pars in* V.G. [f] *patriarcharum scripserit* V. [g] *ascensionis Dominicæ* V. [h] *augusto* V. [i] *signatam* V. [k] *totaque* V. [l] *sunt fenestræ* V.

45. *brucosa*] Aliter *broccosa*, a *broca*, aculeus, vel palus. Italice *brocco*so a *brocco*. (Conf. Gall. *broche*, Anglic. *brush*.) Hoc loco sensus videtur esse *dumetis consita*. Vid. Carpent. Supplem. ad Ducang. in *Broca* &c.

48. *tegi non potuit*] Hoc ait Adamnanus de pavimento, non de camera: *locus vestigiorum Domini—continuari pavimento cum reliqua stratorum parte non potuit. Siquidem quæcumque adplicabantur, insolens humana suscipere terra respueret, in ora adponentium excussis marmoribus.* Adamnan. p. 509.

3. *rota*] *Lychnuchus, in formam rotæ a fornice pendens in ædibus sacris, quem alii coronam vocant*, Ducangius in v. Conf. *Ponuntur dehinc in ecclesia gemmatæ non coronæ sed rotæ circumseptæ lampadibus*, Bernard. Apol. ad Gul. Abbat. ii. v. iv. p. 39. Et, *grandis quædam ærea cum lampadibus rota in funibus pendet*, Adamnan. p. 506. (supra, 15.) Sed in hoc loco grandius quiddam esse videtur vice septi et tegminis circa locum vestigii statutum, foramina habens per quæ ingressus fieri vel manus immissa esse posset: supra rotam suspensa est lampas. Adamnan. p. 509.

funibus pendentes usque Hierosolymam per vitrum fulgent; quarum lux corda intuentium cum quadam alacritate et compunctione pavefacere dicitur. In die ascensionis Dominicæ per annos singulos, missa peracta, validi flaminis procella desursum venire consuevit, et omnes qui in ecclesia adfuerint terræ prosternere.

De situ etiam [m]Chebron et monumentis patrum ita scribit: *Chebron quondam civitas et metropolis regni David, nunc ruinis tantum quid [n]tunc fuerit ostendens. Uno ad orientem stadio speluncam duplicem in valle habet, ubi sepulchra patriarcharum quadrato muro circumdantur, capitibus versis ad aquilonem; et hæc singula singulis tecta lapidibus instar basilicæ dolatis; trium patriarcharum candidis, Adam obscurioris et vilioris operis, qui haud longe ab illis [o]ad borealem, extremamque muri [p]illius partem pausat. Trium quoque feminarum viliores et minores memoriæ cernuntur.* Chebron.

[q]*Mamre collis mille passibus a monumentis his ad boream, herbosus valde et floridus, campestrem habens in vertice planitiem; in cujus aquilonali parte quercus Abrahæ, duorum hominum altitudinis truncus, ecclesia circumdata est.* Mamre.

Hæc de opusculis excerpta præfati scriptoris ad sensum quidem verborum illius, sed brevioribus strictisque comprehensa sermonibus, nostris ad utilitatem legentium Historiis indere placuit. Plura voluminis illius si [r]qui scire delectat, vel in ipso illo volumine, vel in eo quod de illo dudum strictim excerpsimus, epitomate requirat.

CAP. XVIII.

Ut australes Saxones episcopos acceperint Eadberctum et [s]Eollan, Occidentales [t]Danihelem et Aldhelmum; et de scriptis ejusdem Aldhelmi.

Anno Dominicæ incarnationis septingentesimo quinto, Aldfrid rex Nordanhymbrorum defunctus est anno regni sui vicesimo necdum impleto; cui succedens in imperium filius suus Osred, puer octo circiter annorum, regnavit annis undecim. Hujus regni principio antistes Occidentalium Saxonum [u]Hæddi cælestem migravit ad vitam. Bonus quippe A.D. 705. Osred rex North. Hæddi ob.

m *Hebron* V. n *tum* V. o *in* V. p *illius loci* V. q *Mambre etiam* V. *Mamre etiam* G. et mox *passibus est* V.G. r *si quem. se qui. si quis* V. *si quem* G. s *Eollam* V. t *Danielem* V. u *Heddi* V.

30. *cui succedens Osred*] Eddius ait post Aldfridum regnasse Eadwulfum duos menses; eum vero postquam Vilfrido asperas minas intendisset, expulsum esse et locum dedisse Osredo, Edd. 57: et constat quidem e verbis Berectfridi in synodo Niddensi, bellum fuisse, et Osredum ab hostibus obsessum post patris mortem, antequam regno potitus sit: ibid. 58.

32. *Hæddi*] Æddi quidam erat [Stephanus], qui fuit cantandi magister, iv. 2, et qui scripsit vitam s. Vilfridi a Galeo editam inter Script. xv. Alius etiam Hædda fuit, qui post Sexuulfi obitum Lichfeldensi parochiæ an. 691 præfectus est, et Legecestrensi etiam post ejectum Vilfridum, Malms. Pont. iv. et Angl. Sacr. i. 428. [et Flor. Vig. p. 686. 683.] Noster vero primo abbas fuit apud Streane-

erat vir ac justus, et episcopalem vitam sive doctrinam magis insito sibi virtutum amore quam lectionibus institutus exercebat. Denique reverentissimus antistes Pecthelm, de quo in sequentibus suo loco dicendum est, qui cum successore ejus Aldhelmo multo tempore adhuc diaconus sive monachus fuit, referre est solitus, quod in loco quo defunctus est, ob meritum sanctitatis ejus multa [x] sanitatum sint patrata miracula, hominesque provinciæ illius solitos ablatum inde pulverem propter 203
languentes in aquam mittere, atque hujus gustum sive aspersionem multis sanitatem ægrotis et hominibus et pecoribus conferre: propter quod frequenti [y] ablatione pulveris sacri, fossa sit ibidem facta non minima.

Pecthelm.

Danihel.

Quo defuncto, episcopatus provinciæ illius in duas parochias divisus est. Una data [z] Daniheli, quam usque hodie

[x] *multa sint* V. [y] *oblatione* V. [z] *data est* V.

shalc, vide not. ad iii. 7. Postea consecratus episcopus an 676. iv. 12. an. 678, *Regiam libertatem insulæ Glastoniæ de rege Centwino ad vetustam ecclesiam impetravit, et liberam electionem fratribus ibidem Deo servientibus ab eodem rege perquisivit, ut haberent jus eligendi et constituendi sibi rectorem secundum regulam s. Benedicti.* Usserii Britt. Eccl. Ant. p. 59. Script. xv. p. 308. Hujus etiam cum consensu et licentia Baldred rex dedit ecclesiæ Glastoniensi aliquot hidas et capturam piscium. Hæddi etiam Glastoniæ, Cædualla pagano annuente, Lantokay dedit, quam donationem confirmat Ina in magno suo privilegio an. 725 facto. Script. xv. p. 308. 311. Subscripsit tribus chartis a Cædualla, Baldredo, et Ina Aldhelmo abbati Malmsburiensi factis. Vide Aldhelmi Vit. apud Angl. Sacr. ii. 11, 12. Hic transtulit s. Birini corpus ad Ventanam civitatem, iii. 7. S.

33. *migravit*] *Hæddi episcopus in superiore cœmiterio monachorum in pyramide saxea quondam nobiliter exsculpta adhuc requiescit.* Usser. Antiq. p. 59. Chron. Sax. ait hunc an. 703 obiisse, et Matth. Westm. an. 704. Sed apparet ex hoc cap. illum non defunctum fuisse ante an. 705. Colitur nonis Julii. S. Asserius et Flor. Vig. tradunt eodem anno obiisse quoque Saxuulfum episcopum Merciæ.

34. *quam lectionibus*] Gulielm. Malms. de hac re non parvo *movetur scrupulo, quippe qui legerit ejus formales epistolas non nimis indocte compositas, et Aldhelmi ad eum scripta maximam vim eloquentiæ et scientiæ redolentia.* Malms. Pont. ii. [p. 241.] S.

37. *diaconus*] Postea episcopus Candidæ Casæ. v. 24. S.

5. *divisus*] *Remanserunt autem episcopo Wintoniensi duæ provinciæ tantum, Hamptonensis sc. et Sutheriensis: alteri vero provinciæ, Wiltunensis, Dorsetensis, Berucensis, Somersetensis, Devoniensis, Cornubiensis.* Matt. West. An. 704. Divisus est *synodali concilio.* Angl. Sacr. ii. 20. S. Danihel episcopus factus est Ventæ civitatis, Aldhelm Sciréburna (Sherborn).

6. *Daniheli*] Discipulus Maildufi dicitur. Bedæ quidem auxilio fuit in condenda Historia. Præf. ad Hist. et primus potestatem episcopalem habuit in insula Vecta, iv. 16. An. 721 Romam profectus est, Flor. Uuig. An. 731 Tatuinum archiepiscopum consecravit. An. 744. episcopatu cessit. Chr. Sax. Et Melduni quantum vixit monachum exercuit, ibidemque sepultus est; quamvis Wintonienses eum apud se habere contendant. Malms. Pont. ii. [p. 241.] an. 745 mortuus est: obitum tamen in an. 746. Mailrosensis et Mat. Westm. distulere. An. 745. Cuthredus rex Geuissorum cum consensu et scientia Danihelis optimatumque Meldunensi monasterio x. mansiones apud Uudecim largitus est. Angl. Sacr. ii. 25. Inter Bonifacii Moguntini episcopi epistolas tertiam Daniheli huic scriptam invenimus, et inter Serarii ad hanc Bonifacii epistolam notas responsio Danihelis inseritur. Item inter easdem Bonifacianas tres etiam ipsius Danihelis extant, viz. tricesima tertia inscripta omnibus Christianis, sexagesima sexta epi-

regit; altera Aldhelmo, cui annis quatuor strenuissime præfuit; ambo et in rebus ecclesiasticis, et in scientia Scripturarum sufficienter instructi. Denique Aldhelm, cum adhuc esset presbyter, et abbas monasterii quod *Mailduſi urbem* [a] nuncupant, scripsit, jubente synodo suæ gentis, librum egregium adversus errorem Brittonum, quo vel pascha non suo tempore celebrant, vel alia perplura ecclesiasticæ castitati et paci con-

Aldhelm.

Mailduſi urbs.

a *nominant* V.G.

scopo Forthere, sexagesima septima ipsi Bonifacio. Biblioth. Patr. xiii. 71. 145. 82. 93. S.

ib. *Aldhelmo*] Kenterus regis Inæ consanguineus fuit illi pater. Adrianum abbatem Maildufumque habuit puer magistros. Primo Melduni monachus, deinde in Meldunensem abbatem erectus an. 675 a Leutherio episcopo, monasterium suum quod Maildufus inchoaverat, auxit et ampliavit, et in eo tres ecclesias, unam s. Petro, alteram b. Mariæ, tertiam s. Michaeli construxit. Loca plura illi data sunt ejusque cœnobio a regibus comitibusque Merciorum et Uuest-Saxonum, viz. a comite Kenfritho 10 cassatos; a rege Ethelredo 45 cassatos, a Berthualdo subregulo 40 cassatos, a Cædualla rege 140 manentes, a Baldredo 100 manentes vice 100 cassatorum, ab Ina rege 45 cassatos. Condidit quoque hic cœnobium juxta fl. From, ubi s. Johanni ecclesiam consecravit; nec non aliud apud Bradeford, ubi ecclesiam s. Laurentio dedicavit. Sergio pontificante ivit Romam et monasteriis suis privilegia Apostolica acquisivit. An. 705 episcopus factus Schireburni, monasteriis suis abbates præponere statuebat, sed monachi restiterunt, et neminem præter ipsum quamdiu vixerit voluerunt. In Schireburno etiam ecclesiam construxit: et abunde consuluit per Inæ chartam ecclesiarum omnium cœnobiorumque Uuest-Saxonum libertatibus. Tandem in Dultinge agri Somersetensis villa obiit, et ab Eguuino Uuigornensi episcopo Meldunum delatus in s. Michaelis ecclesia sepultus est an. 709 in vigilia s. Augustini, 8. kal. Jun., et in terra diu jacuit, donec post 246 annos pia Ethelstani regis cura efferretur et locaretur in scrinio. Hæc et plura vide in s. Aldhelmi Vita apud Angl. Sacr. ii. Ina hujus consilio dicitur construxisse Glastingense monasterium. x. Script. p. 758. Et quidem an. 704 decreto nostri præsulis Ina fertur concessisse monasterio Glastoniensi, ut sit omni impedimento rerum sæcularium tributoque libera. xv. Script. p. 309. Aldhelmus colitur 25. Maii. S.

9. *Mailduſi*] *Maildufus vitam eremiticam ducens sub castello de Bladon, quod Saxonice dicitur Ingebbone castel.——Regia habitatio et ejus manerium non longe fuit a castello apud Brokenberg. prædictus eremita petiit a castellanis tugurium sibi fieri sub castello et obtinuit. Hic dum sibi necessaria deficerent, scholares sibi in disciplinam adunavit. Brevi autem tempore scholares in exiguum conventum coaluere. Horum consortio S. Aldhelmus ad plenum informatus artem dialecticam adjecit erudire. Unde hinc fugiens ad pedes Adriani abbatis per aliquod tempus studuit, et sufficienter edoctus Meldunum repetiit. Qui postea cum sociis suis sub Maildufo monacho attonsus est, vivente Maildufo post tonsionem ejus annos* 14. Lelandi Collect. iii. 158. Monast. Angl. i. 50. Maildufus fuit natione Scotus. Malms. Reg. i. 2. [p. 13.] Tempore Mailduſi vix 60 cassatos ejus cœnobium habebat. Tot enim cassatis annumeratur villa Brocheneberge. Angl. Sacr. ii. 12. S.

ib. *librum*] Hunc Geruntio regi Brittonum Cornubiensium inscripsit. Quem vide apud Bonifac. Epist. in Biblioth. patr. xiii. 86. S.

11. *alia*] *Præterea ad Aldfridum regem Northumbrorum edidit librum hæc continentem capitula, De septenarii numeri dignitate collecta ex veteris et novi testamenti floribus et disciplinis philosophorum. De ammonitione fraternæ charitatis. De insensibilium rerum natura, quæ secundum metaphoram sermocinari figurantur. De pedum regulis. De Metaplasmo. De Sinalimpha. De Scansione et eclipsi versuum. De metro alterna interrogatio et responsio. Composuit et epistolas multas*. Angl. Sacr. ii. 7. Extant apud Bibl. patr. xiii. De laude Virginum Carmen, de octo principalibus Vitiis, liber de Ænigmatibus, Poetica nonnulla, et liber de laude Virginitatis. S. Conf. Canisii Thesaur. Basn. i. p. 709.

traria gerunt, multosque eorum qui Occidentalibus Saxonibus subditi erant Brittones, ad catholicam Dominici paschæ celebrationem hujus lectione perduxit. Scripsit et de virginitate librum eximium, quem in exemplum Sedulii geminato opere, et versibus hexametris, et prosa composuit. Scripsit et alia nonnulla, utpote vir undecumque doctissimus: nam et sermone nitidus, et Scripturarum, ut dixi, tam liberalium quam
A. D. 709. ecclesiasticarum erat eruditione mirandus. Quo defuncto,
Fortheri succedit. [b]pontificatum pro eo suscepit Fortheri, qui usque hodie superest; vir et ipse in Scripturis sanctis multum eruditus.

[A.D.711.] Quibus episcopatum administrantibus statutum est synodali 204
Austr. Sax. episcopus. decreto, ut provincia Australium Saxonum, quæ eatenus ad civitatis Ventanæ, cui tunc Danihel præerat, parochiam pertinebat, et ipsa sedem episcopalem ac proprium haberet
Eadberct. episcopum: consecratusque est eis primus antistes Eadberct, qui erat abbas monasterii beatæ memoriæ Vilfridi episcopi,
Eolla. quod dicitur [c]Selæseu: quo defuncto, [d]Eolla suscepit officium pontificatus. Ipso autem ante aliquot annos ex hac luce subtracto, episcopatus usque hodie cessavit.

CAP. XIX.

Ut Coinred Merciorum, et Offa Orientalium Saxonum [e]rex in monachico habitu [f]Romæ vitam finierint; et de vita vel obitu Vilfridi episcopi.

A. D. 709. Coinred. ANNO autem imperii Osredi quarto, Coinred, qui regno Merciorum nobilissime tempore aliquanto præfuerat, nobilius multo regni [g]sceptra reliquit. Nam venit Romam, ibique adtonsus, pontificatum habente Constantino, ac monachus

[b] *episcopatum* V. [c] *Selæu* V. [d] *Ceolla* V. [e] *reges* V. [f] *habitu vitam* V. [g] *sceptra regni* V.

16. *Scripturarum—liberalium*] Hæ scripturæ sunt qui vocantur auctores classici: sicut etiam infr. 20. Sed et infra, 21, *scripturæ ecclesiasticæ* diversæ sunt a Scripturis sacris.

18. *Fortheri*] Subscripsisse fingitur Baccanceldensi concilio an. 798 habito. x. Script. 2211. Spelm. Con. i. 317. Ex appositis vero hujus, Danielis, et Accæ nominibus qui diu ante obierunt, constat hæc acta esse spuria. Huic Berctuald misit epistolam, quæ est 58 inter epistolas S. Bonifacii. An. 737 cum Frithogitha West-Saxonum regina profectus est Romam. Chr. Sax. [Sed] Westm. ait hoc factum an. 738. S.

1. *statutum est*] Secundum Westm. an. 711 episcopatum administrantibus Daniele et Fortheri; non vero, ut Spelm. videtur Con. i. 209, Aldhelmo: quem jam defunctum Beda hoc loco diserte testatur. S. Wilkins i. p. 70.

3. *pertinebat*] Quare pertinuit vide, iv. 15. S.

5. *Selæseu*] Vide iv. 13. S.

11. *Coinred*] Vulfheri filius qui Æthilredi patrui exemplum secutus ipse in monachum se Romæ confert, miserando militis exitu maxime compunctus, de quo vide v. 13. Malms. de Reg. i. 4. An. 708. dedit mon. Evesham. Hamton. Mon. Angl. ii. 852. Dedit etiam s. Eguino 84. mansas in ambitu loci qui Hetheholm alias Æthemne dicitur. Lel. Collect. i. 299. S.

13. *Constantino*] Hic natione Syrus, ordinatus est die 25 mensis Martii an. 708, et ecclesiam rexit Romanam usque ad diem octavam mensis Aprilis an. 715. S.

factus, ad limina apostolorum, in precibus, jejuniis et eleemosynis usque ad diem permansit ultimum; succedente in regnum Ceolredo filio Ædilredi, qui ante ipsum Coinredum Ceolred. idem regnum tenebat. Venit autem cum illo et filius Sigheri regis Orientalium Saxonum, cujus supra meminimus, vocabulo Offa, juvenis amantissimæ ætatis et venustatis, totæque suæ Offa. genti ad tenenda servandaque regni sceptra exoptatissimus. Qui pari ductus devotione mentis, reliquit uxorem, agros, cognatos et patriam propter Christum, et propter Evangelium, ut in hac vita centuplum acciperet, et in sæculo venturo vitam æternam. Et ipse ergo ubi ad loca sancta Romam [h] pervenerunt, adtonsus, et in monachico vitam habitu complens, ad visionem beatorum apostolorum in cælis, diu desideratam pervenit.

Eodem sane anno quo hi Brittanniam reliquere, antistes Vilfrid eximius Vilfrid, post quadraginta et quinque annos accepti ob. episcopatus, diem clausit extremum in provincia quæ vocatur Inundalum: corpusque ejus loculo inditum, perlatum est in Inundamonasterium ipsius, quod dicitur Inhrypum, et juxta honorem lum. tanto pontifici congruum, in ecclesia beati apostoli Petri sepultum. De cujus statu vitæ, ut ad priora repedantes, paucis quæ sunt gesta, memoremus, cum esset puer bonæ indolis,

h *pervenit* V.

15. *Ceolredo*] An. 715 hic et Ina pugnabant apud Wodnesbeorhe. Chr. Sax. vel apud Bonebiry x. Script. [Bromton] p. 773, quorum victoria in dubio remansit. Westm. An. sequente mortuus est, et sepultus in Licetfeld. Malms. ait eum fuisse immatura morte miserabilem, et s. Bonifacius Mogunt. in Ep. 19. ad Æthelbaldum successorem ejus narrat, quod *Ceolredum apud comites suos splendide epulantem malignus spiritus arripuit, qui eum ad fiduciam dumnandæ legis Dei suadendo pellexit, potantem subito in insaniam mentis convertit: ut sine pœnitentia et confessione furibundus et amens, et cum diabolis sermocinans, et Dei sacerdotes abominans ab hac luce sine dubio ad tormenti inferna migrarit.* Spelm. Conc. i. 235. S.

ib. *filio Ædilredi, qui ante ipsum*] Vulfere et Ædilred fratres fuerunt: Coinred filius Vulferi, Ceolred Ædilredi. Flor. Vig. Geneal. p. 691.

17. *supra*] Vide iii. 30. S.; et iv. 6.

ib. *Offa*] Regnavit in regno Orientalium Saxonum post Sigehardum et Seofridum paucis annis, ivitque Romam hortatu Kinesuithæ Pendan regis filiæ cujus nuptias suspiraverat, cum Coinredo rege et Eguino episcopo. Malms. de Gest. Regum ii. [i.] 6. et Mat. Westm. an. 705. [et 710.] Eguinus vero domum rediit de Roma epistolam privilegii ad munimen monasterii sui de Evesham secum ferens. Kenredi et Offæ et Egwini chartas, et Constantini epistolam de dotatione cœnobii Evesham vide apud Spelm. Con. i. 209, &c. An. 703 dicitur dedisse Offenham Evesham monasterio. Monast. Angl. ii. 851. S.

19. *uxorem*] Si aliam uxorem præter Kynesuitham habuit nomen non constat. Kynesuitha vero uxor ejus proprie appellari non potuit, desponsata enim ei tantum fuit, non nupta. Vide Capgr. Verius dici potest eam hunc, quam hunc eam reliquisse; constat enim illam propter virginitatis honorem ejus nuptias sprevisse. S. Kynesuitha illa filia fuit Pendæ regis. Flor. Vig. Gen. p. 690. Gul. Malm. Gest. Reg. i. 6.

26. *Inundalum*] Oundle in agro Northamptoniensi juxta Stamford. Petroburgenses aiunt hoc monasterium semper ad se pertinuisse, nec fuisse unquam Vilfridi monasterium, sed Hæddius et ex eo Beda aliter. Galeus conjicit primo fuisse Vilfridi, postea ad Petroburgenses spectasse. S.

atque [i]ætatem moribus transiens, ita se modeste et circumspecte in omnibus [k]gereret, ut merito a majoribus quasi unus ex ipsis amaretur, [l]veneraretur, amplecteretur, ubi quartum decimum ætatis contigit annum, monasticam sæculari vitam

[A.D.648.] Vilfrid fit monachus.

prætulit. Quod ubi patri suo narravit, jam enim mater obi- 205 erat, libenter ejus votis ac desideriis cælestibus adnuit, eumque cœptis insistere salutaribus jussit. Venit ergo ad insulam Lindisfarnensem, ibique monachorum famulatui se contradens, diligenter ea quæ monasticæ castitatis ac pietatis erant, et discere curabat et agere. Et quia acris erat ingenii, didicit citissime psalmos, et aliquot codices; necdum quidem adtonsus, verum [m]eis quæ tonsura majores sunt virtutibus, [n]humilitatis et obedientiæ, non mediocriter insignitus: propter quod et a senioribus, [o]et coætaneis suis justo colebatur affectu. In quo videlicet monasterio cum aliquot annos Deo serviret, animadvertit paulatim adolescens animi sagacis, minime perfectam esse virtutis viam quæ tradebatur a Scottis, proposuitque animo venire Romam, et qui ad sedem apostolicam ritus ecclesiastici sive monasteriales servarentur, videre. Quod cum fratribus referret, laudaverunt ejus propositum, eumque id quod mente [p]disposuerat, perficere suadebant. At ille confestim veniens ad reginam Eanfledam, quia [q]notus erat ei, ejusque consilio et suffragiis præfato fuerat monasterio sociatus, indicavit ei desiderium sibi inesse beatorum apostolorum limina visitandi: quæ delectata bono adolescentis

[A.D.652.] Venit Cantiam.

proposito, misit eum Cantiam ad regem Erconberctum, qui erat filius avunculi sui, postulans ut eum honorifice Romam transmitteret. Quo tempore ibi gradum archiepiscopi Honorius, unus ex discipulis beati papæ Gregorii, vir in rebus ecclesiasticis sublimiter institutus servabat. Ubi cum aliquandiu demoratus adolescens animi vivacis, diligenter his quæ inspiciebat, discendis operam daret, supervenit illo alius

[i] *vitam in bonis moribus transigens* V.G. [k] *gerebat* V.G. [l] *et veneraretur. Ubi* V.G. [m] *his* V. [n] *id est, humilitatis* V.G. [o] *a coætaneis* V. [p] *disposuit* V. [q] *cui notus erat, ejusque* V.

2. *Venit ergo*] Numeri annorum in margine illi sunt quos Smith hic apposuit. Flor. Vig. et Sim. Dun. aiunt Vilfridum annorum circiter triginta fuisse A.D. 664. Natus ergo fuit A. D. 634.

5. *didicit citissime psalmos*] *Omnem psalmorum seriem memorialiter et aliquantos libros didicit.* Edd. 2.

14. *Eanfledam*] Æduini regis filia, quæ prima de gente Nordanhymbrorum baptizata est. ii. 9. Patre occiso Cantiam cum matre profecta. ii. 20. Unde conjux revertitur regi Osuio iii. 15. A quo apud Ingetlingum locum monasterii postulat in memoriam regis Osuini ibi occisi. iii. 24. Illa verum pascha observare dicitur. iii. 25. Defuncta denique apud Streanesbalch sepulta est. iii. 24. S.

18. *Honorius*] De eo vide ii. 15, 16, 18, 20. et iii. 14. 20. S.

21. *discendis*] *Psalmos quos prius secundum Hieronymi emendationem legerat, hic more Romanorum juxta quintam editionem memorialiter transmutavit.* Edd. 3.

adolescens, nomine Biscop, cognomento Benedictus, de nobilibus Anglorum, cupiens et ipse Romam venire: cujus supra meminimus. Benedictus Biscop.

Hujus ergo comitatui rex sociavit Vilfridum, [r]utque illum [A.D.653.] secum Romam perduceret, jussit. Qui cum Lugdunum pervenissent, Vilfrid a Dalfino civitatis episcopo ibi [s]retentus Lugduni retentus. est, Benedictus cœptum [t]iter naviter Romam usque complevit. Delectabatur enim antistes prudentia verborum juvenis, gratia venusti vultus, alacritate actionis, et constantia ac maturitate cogitationis: unde et omnia quæ necesse habebat, abundanter ipsi cum sociis suis, quamdiu secum erant, donabat: et insuper offerebat, ut si vellet, partem Galliarum non minimam illi regendam committeret, ac filiam fratris sui virginem illi conjugem daret, eumque ipso loco adoptivi [u]semper haberet. At ille gratias agens pietati quam erga eum, cum esset peregrinus, habere dignaretur, respondit propositum se magis alterius conversationis habere, atque ideo patria relicta Romam iter agere cœpisse.

Quibus auditis, antistes misit eum Romam, dato duce iti- [A.D.654.] neris, et cunctis simul quæ necessitas poscebat itineris, largiter subministratis; Venit Romam. [x]obsecrans sedulo, ut cum patriam reverteretur, per se iter facere meminisset. Veniens [y]vero Romam, et orationibus ac meditationi rerum ecclesiasticarum, ut [z]animo proposuerat, quotidiana mancipatus instantia, pervenit ad amicitiam viri doctissimi ac sanctissimi, Bonifacii videlicet Bonifacius. archidiaconi, qui etiam consiliarius erat apostolici papæ; cujus magisterio quatuor Evangeliorum libros ex ordine didicit, computum paschæ rationabilem, et alia multa quæ in patria nequiverat ecclesiasticis disciplinis accommoda, eodem magistro tradente percepit; et cum menses aliquot ibi studiis occupatus felicibus exegisset, rediit ad Dalfinum in Galliam, [A.D.655.] et [a]tres annos apud eum commoratus, attonsus est ab eo, et in tanto habitus amore, ut heredem sibi illum facere [b]cogi-
206 tasset. Sed ne hoc fieri posset, antistes crudeli morte præ- [A.D.658.] reptus est, et Vilfrid ad suæ potius, hoc est, Anglorum gentis Dalfinus.

[r] *atque——perducere* V.G. [s] *retento* V. [t] *cœptum lintre navali iter* V. [u] *adoptivi haberet* V. [x] *observans* V. [y] *vero Vilfridus Romam* V. [z] *omnino proposuerat* V. [a] *sex* V. [b] *cogitaret* V.G.

22. *Benedictus*] De eo vide iv. 18. et ejus Vitam infra editam. S.

44. *Dalfinum*] Nullus unquam episcopus hoc nomine ecclesiam Lugdunensem rexit. Hujus verum nomen fuisse Annemundus omnes prædicant: et Ebroinum majorem domus regiæ hujus sceleris reum faciunt, qui sub Baldhildis nomine tunc regnum administrantis id peregit, non ipsam Baldhildam. Nam quisquis hujus reginæ acta legit, quantum ab inferenda episcopis piis sanctisque nece abhorrens fuerit statim videbit. Mabillon. Act. Ben. sæc. ii. 777. S. Quisquis in Dalfini nomine error fuerit, eundem habet Eddius, Annemundus vel Aunemundus episcopus fratrem Dalfinum habuit, cujus fortasse filiam (sicut conjicit Mabillon) Annemundus Vilfrido uxorem ducendam obtulit. Potuit tamen ipse etiam Annemundus duo nomina habere. Vid. Mabill. Ann. xiv. 25.

episcopatum reservatus. Namque [c]Baldhild regina, missis militibus, episcopum jussit interfici; quem ad locum quidem quo decollandus erat, secutus est Vilfrid clericus illius, desiderans cum eo, tametsi ipso multum prohibente, pariter occumbere. Sed hunc ubi peregrinum atque oriundum de natione Anglorum cognovere carnifices, pepercere illi, neque eum trucidare cum suo voluere pontifice.

Rex Stanford. [A.D.661.] Inrhypum.

At ille Brittaniam veniens, conjunctus est amicitiis Alchfridi regis, qui catholicas ecclesiæ regulas sequi semper et amare didicerat. Unde et [d]ille, quia catholicum eum esse comperit, mox donavit terram decem familiarum in loco qui dicitur Stanford, et non multo post monasterium triginta familiarum in loco qui vocatur Inrhypum; quem videlicet locum dederat pridem ad construendum inibi monasterium his qui Scottos sequebantur. Verum quia illi postmodum optione data maluerunt loco cedere, quam pascha catholicum cæterosque ritus canonicos juxta Romanæ et apostolicæ eccle-

[c] *Brunechilda. Brunhild* V. [d] *illi* V.

3. *Baldhild*] Natione Saxonica, vili pretio vendita Erchinoaldo viro illustri apud Francos, cujus nuptias postea fugiens in conjugium Chlodovei ii. regis attollebatur. Quo mortuo pro Chlotario suo filio regnum administravit. Ædificavit Kalense et Corbeiense monasteria, aliisque cœnobiis fuit munifica. In Kalense tandem secessit monasterium, et ibi usque ad mortem conversata est. Ibid. S. Vid. Mabill. Ann. xiv. 45. ubi *Balthildis* semper nomen scribitur. Orta fuit claro Saxonum genere in insula Britannia, a prædonibus capta, et tum vendita.

8. *Alchfridi*] Hunc authores confundunt cum Aldfrido. Sed eorum nomina plane sunt diversa; hic etiam fuit filius Oswii legitimus, et vivo patre mortuus est, Aldfridus vero putaticius, post Ecgfridum fratrem regnavit. Hic Vilfridum habuit magistrum, Aldfridum Hiberni doctores erudiebant. S. Conf. supra, ad iv. 26.

11. *Stanford*] Oppidum est in australi parte Lincolniæ hoc nomine insignitum; sed videtur esse justa ratio dubitandi, utrum hic sit locus, quem vult Beda. Oppidum sane, si credamus Hen. Huntind., maxime antiquum est; ejus enim Lib. secundo Hist. Saxones circa an. 449. Scottos et Pictos in fugam vertisse dicuntur. et quidem MS. Wess. p. 38. a. hæc habet: *In Stainforth est cella in honore s. Leonardi per s. Vilfridum primo constituta, postea per regem Willelmum conquestorem et Willelmum Dunelm. priori et conventui Dunelm. donata monachis inhabitanda.* Sed cella per s. Vilfridum non fuit hic constituta ob hanc ipsam rationem; quia hæc Stanfordia sita est in provincia Lindisse, quæ tunc cum Alchfrid rex terram ad eum locum Vilfrido dedit, non fuit sub potestate regis Nordanhymbrorum, sed Merciorum. Locus igitur hujus nominis in regno Nordanhymbrano est inveniendus; et forsan Stanford ad fluvium Deruentionem in agro Ebor. locus est, quem quærimus. S.

ib. *non multo post*] Circa an. credo, 661. Nam tendit Romam cum Benedicto, qui Brittaniam juxta Flor. Uuig. reliquit an. 653. In Gallia autem apud Dalfinum aliquandiu commoratus Romam venit an. 654. Unde post multos menses ut scribit Heddius, proximo forsan anno Dalfinum rediit; apud quem cum mansisset tres annos, post ejus decollationem Brittaniam venit an. 658. Vide Pagi in Ann. Baron. an. 658. Deinde conjunctus amicitiis Alchfridi regis cum tres annos in ejus curia mansisset, abbas Hripensis factus est, circa an. 661. Eadmeri Vit. s. Vilfridi apud Mabillon. Act. Ben. sæc. iii. par. i. p. 200. S.

ib. *triginta*] *quadraginta*, iii. 25. S.

13. *his qui Scottos*] Eatan abbati Mailrosensi et s. Cuthbercto et aliis monachis Mailrosens. Vide Cuthb. Vitam 7. 8. S.

siæ consuetudinem recipere, dedit hoc illi, quem melioribus imbutum disciplinis ac moribus vidit.

Quo in tempore ad jussionem præfati regis presbyter ordi- [A.D.664.] natus est in eodem monasterio ab Agilbercto episcopo Geuis- Presbyter. sorum, cujus supra meminimus, desiderante rege ut vir tantæ eruditionis ac religionis sibi specialiter individuo comitatu sacerdos esset ac doctor. Quem non multo post detecta et Episcopus. eliminata, ut [e]et supra docuimus, Scottorum secta, Galliam mittens, cum consilio atque consensu patris sui Osuiu, episcopum sibi rogavit ordinari, cum esset annorum circita triginta, eodem Agilbercto tunc episcopatum agente [f]Parisiacæ civitatis; cum quo et alii undecim episcopi ad dedicationem antistitis convenientes, multum honorifice ministerium impleverunt. Quo adhuc in transmarinis partibus demorante, consecratus est in episcopatum Eburaci, jubente rege Osuio, Ceadda vir sanctus, ut supra memoratum est, et tribus annis ecclesiam sublimiter regens, dehinc ad monasterii sui, quod est in Læstingaei, curam secessit, accipiente Vilfrido episcopatum totius Nordanhymbrorum provinciæ.

Qui deinde regnante Ecgfrido, pulsus est episcopatu, et alii [A.D.678.] pro illo consecrati antistites, quorum supra meminimus: Romamque iturus, et coram apostolico papa causam dicturus, ubi navem conscendit, flante favonio pulsus est Fresiam, et honorifice susceptus a barbaris ac rege illorum Aldgilso, prædicabat eis Christum, et multa eorum millia verbo veritatis [g]instituens, a peccatorum suorum sordibus fonte Salvatoris abluit; et quod postmodum Vilbrord reverentissimus Christi
207 pontifex in magna devotione complevit, ipse primus ibi opus evangelicum cœpit. Ibi ergo hiemem cum nova Dei plebe feliciter exigens, sic Romam veniendi iter repetiit; et ubi causa [A.D.679.] ejus ventilata est præsente Agathone papa et pluribus epi- Romæ. scopis, universorum judicio absque crimine accusatus [h]fuisse, et episcopatu esse dignus inventus est. Quo in tempore idem papa Agatho cum synodum congregaret Romæ centum viginti Synodus. quinque episcoporum, adversus eos qui unam in Domino Salvatore voluntatem atque operationem dogmatizabant, vocari jussit et Vilfridum, atque inter episcopos considentem dicere fidem suam simul et provinciæ sive insulæ de qua venerat:

[e] *ut supra* V. [f] *Parisiaca civitate* V. [g] *instruens* V. [h] *fuisset episcopatu* V.

22. *episcopum*] Vide iii. 28. iv. 2. S.
24. *honorifice*] *In sella aurea sedentem more eorum sursum elevarunt, portantes in manibus soli episcopi intra oratoria nullo alio attingente hymnosque et cantica in choro canentes.* Heddius in vita s. Vilfridi. 12. S.
27. *supra*] Vide iii. 28. S.
28. *secessit*] Vide iv. 3. S.
30. *pulsus*] Vide iv. 12. S.
32. *flante favonio pulsus*] Conf. quæ memorata sunt supra, ad iv. 13.
35. *Vilbrord*] Vide v. 11, 12. [10, 11.] S.

cumque catholicus [i]fide cum suis esset inventus, placuit hoc inter cætera ejusdem synodi gestis inseri, scriptumque est hoc modo: *Vilfridus Deo amabilis episcopus* [k]*Eboracæ civitatis, apostolicam sedem de sua causa appellans, et ab hac potestate de certis incertisque rebus absolutus, et cum aliis centum viginti quinque* [l]*episcopis in synodo in judicii sede constitutus, et pro omni aquilonali parte, Brittaniæ et Hiberniæ insulis quæ ab Anglorum et Brittonum, necnon Scottorum et Pictorum gentibus incoluntur, veram et catholicam fidem confessus est, et* [m]*cum subscriptione sua corroboravit.*

[A.D.681.] Aust. Sax. et Vecta Ins. Post hæc [n]reversus Brittaniam, provinciam Australium Saxonum ab idolatriæ ritibus [o]ad Christi fidem convertit. Vectæ quoque insulæ verbi ministros destinavit: et secundo anno Aldfridi qui post Ecgfridum regnavit, sedem suam et [A.D.686.] episcopatum, ipso rege invitante, recepit. Sed post quinque annos denuo accusatus, ab eodem ipso rege et plurimis episcopis præsulatu pulsus est: veniensque Romam, cum præsentibus accusatoribus acciperet locum se defendendi, considentibus episcopis pluribus cum apostolico papa Johanne, [A.D.691.] omnium judicio probatum est accusatores ejus non nulla in parte falsas contra eum machinasse calumnias: [p]scriptumque a præfato papa regibus Anglorum Ædilredo et Aldfrido, ut eum in episcopatum suum, eo quod injuste fuerit condemnatus, facerent recipi. Juvit autem causam absolutionis ejus lectio synodi beatæ memoriæ papæ Agathonis, quæ quondam ipso præsente in urbe, atque in eodem concilio inter episcopos resi- [A.D.704.] dente, ut prædiximus, acta est. Cum [q]ergo causa exigente synodus eadem coram nobilibus et frequentia populi jubente apostolico papa diebus aliquot legeretur, ventum est ad locum ubi scriptum erat: *Vilfridus, Deo amabilis episcopus Eboracæ civitatis, apostolicam sedem de sua causa appellans, et ab hac potestate de certis incertisque rebus absolutus,* et cætera quæ

[i] *catholicus cum* V. [k] *Eboracensis* V.G. [l] *coepiscopis* V. [m] *et conscriptione* V. [n] *post hæc veniens* V. [o] *ad veram Christi* V. [p] *scriptumque est* V. [q] *Cum enim* V.

17. *Australium*] Vide iv. 13. S.
18. *Vectæ*] Vide iv. 16. S.
19. *sedem suam*] Eboracensem, v. 3. S.
21. *pulsus*] In Merciorum regiones iv. 13. v. 11. S. Sed spatium fuit aliquot annorum inter ejus fugam ab episcopatu et iter ad Romam, scilicet ab A. D. circiter 691, ad A. D. 702. quos annos in Mercia egit fungens episcopatu ejus post mortem Sexuulfi. A. D. 702. habita est synodus ad Onestrefeld (vid. sup. ad 15), qua finita, Vilfridus iterum ad regem Æthelredum confugit; unde ubi latam in se esse sententiam excommunicationis accepit, Romam adiit. Edd. 44—48.
24. *scriptumque*] Epistolam papæ Johannis dedit Eddius, 52. Gul. Malm. Gest. Pont. iii. p. 267. Wilkins, p. 68, &c. Præcepit papa Berctualdo archiepiscopo ut synodum episcoporum Anglorum convocaret, qui litem terminarent: sin minus, ut res ad sedem Romanam transferretur et ibi judicaretur.
30. *diebus aliquot legeretur*] Quid actum sit in hoc concilio plenius docet Eddius. Quæstio habita est *per* IIII *menses et* LXX *conciliabula.* Edd. 51.

supra posuimus. Quod ubi lectum est, stupor adprehendit audientes; et silente lectore cœperunt alterutrum requirere quis esset ille Vilfridus episcopus. Tunc Bonifacius consiliarius apostolici papæ, et alii perplures qui eum temporibus Agathonis papæ ibi [r]viderant, dicebant ipsum esse episcopum qui nuper Romam accusatus a suis atque ab apostolica sede judicandus [s]advenerit: *quia jamdudum*, inquiunt, *æque accusatus huc adveniens, mox audita ac dijudicata causa et controversia utriusque partis, a beatæ memoriæ papa Agathone* [t]*probatus est contra fas a suo episcopatu repulsus; et* [u]*tanti apud eum habitus est, ut ipsum in concilio quod congregarat* [x]*episcoporum, quasi virum incorruptæ fidei et animi probi residere præciperet.* Quibus auditis, dicebant omnes una cum ipso pontifice, virum tantæ auctoritatis qui per quadraginta prope annos episcopatu fungebatur, nequaquam damnari debere, sed ad integrum culpis accusationum absolutum, patriam cum honore reverti.

Vilfrid absolvitur.

[A.D. 705]

Qui cum Brittaniam remeans in Galliarum partes devenisset, tactus est infirmitate repentina, et ea crescente adeo pressus, ut neque equo vehi posset, sed manibus ministrorum portaretur in grabato. Sic [y]delatus in Mældum civitatem Galliæ, quatuor diebus ac noctibus quasi mortuus jacebat, halitu tantum pertenui quia viveret demonstrans. Cumque ita sine
208 cibo et potu, sine voce et auditu quatriduo perseveraret, quinta demum [z]inlucescente die, quasi de gravi experrectus somno exsurgens resedit; apertisque oculis, vidit circa se choros psallentium simul et flentium fratrum; ac modicum suspirans interrogavit, ubi esset Acca presbyter; qui statim vocatus intravit, et videns eum melius habentem ac loqui jam valentem, flexis genibus gratias egit Deo cum omnibus qui aderant fratribus. Et cum parum consedissent, ac de supernis judiciis trepidi, aliqua [a]confabulari cœpissent: jussit pontifex cæteros ad horam egredi, et ad Accan presbyterum ita loqui exorsus est: *Visio mihi modo tremenda apparuit, quam te audire ac silentio tegere volo, donec sciam quid de me fieri velit Deus. Adstitit enim mihi quidam candido præclarus habitu, dicens se Michaelem esse archangelum: et ob hoc, inquit, missus sum ut te a morte revocem: donavit enim tibi Dominus vitam per orationes ac lacrymas discipulorum ac fratrum tuorum, et per intercessionem beatæ suæ genitricis semperque virginis Mariæ. Quapropter dico tibi, quia modo quidem ab infirmitate*

Mældum.

[r] *ubi viderunt* V. [s] *advenerat* V.G. [t] *prolatus est* V. [u] *tanto apud eum habitus est honore* V.G. [x] *episcopum* V. [y] *delatus est* V. [z] *influente* V. [a] *aliquantum fabulari* V. *aliquantum confabulari* G.

44. *quadraginta prope annos*] Quod tempus statuit, nempe A. D. 704. Conf. quæ dicta sunt supra, initio hujus capitis, et mox de Aldfrido.

hac sanaberis; sed paratus esto, quia post quadriennium revertens, visitabo te; patriam vero perveniens, maximam possessionum [a]*tuarum quæ tibi ablatæ sunt, portionem recipies, atque in pace tranquilla vitam terminabis.* Convaluit igitur episcopus cunctis gaudentibus, ac Deo gratias agentibus, cœptoque itinere Brittaniam venit.

Lectis autem epistolis quas ab apostolico papa advexerat, Berctuald archiepiscopus, et Ædilred quondam rex, tunc autem abbas, libentissime faverunt: qui videlicet Ædilred accitum ad se Coinredum quem pro se regem fecerat, amicum [b]episcopo fieri petiit, et impetravit. Sed Aldfrid Nordanhymbrorum rex eum suscipere contemsit, nec longo tempore superfuit: unde factum est ut regnante [c]Osredo filio ejus, mox synodo facta juxta fluvium Nidd, post aliquantum utriusque partis conflictum, tandem cunctis faventibus, in præsulatum sit suæ receptus ecclesiæ. Sicque quatuor annis, id est, usque ad diem obitus sui, vitam duxit in pace. Defunctus est autem [d]in monasterio suo quod habebat in provincia Undalum sub regimine Cudualdi abbatis; et ministerio fratrum perlatus in primum suum monasterium quod vocatur Inhrypum, [e]positus est in ecclesia beati apostoli Petri, juxta altare ad austrum, ut [f]et supra docuimus; et hoc de illo [g]supra epitaphium scriptum:

A. D. 705. Aldfrid ob.

Synodus Nidd.

A. D. 709. Obiit.

Vilfridus hic magnus requiescit corpore præsul,
Hanc Domino qui aulam ductus pietatis amore
Fecit, et eximio sacravit nomine Petri,
Cui claves cæli Christus dedit arbiter orbis;
Atque auro ac tyrio devotus vestiit ostro.
Quin etiam sublime crucis radiante metallo,
Hic posuit trophæum, necnon et quattuor auro
Scribi Evangelii præcepit in ordine libros;
Ac thecam e rutilo his condignam condidit auro:
Paschalis qui etiam sollemnia tempora cursus
Catholici ad justum correxit dogma canonis,
Quem statuere patres, dubioque errore remoto
Certa suæ genti ostendit moderamina ritus:
Inque locis istis monachorum examina crebra

[a] *possessionum quæ* V. [b] *amicum amico* V. [c] *Osredi* perperam S. St. [d] *autem quarto idus Octobris in monasterio* V. [e] *positusque* V. [f] *ut supra* V. [g] *illo epitaphium* V.

24. *synodo*] De hac vide Hedd. 58. et Spelm. Con. i. 203. S.

25. *suæ*] Hagustaldensis sua dicitur, quia an. 674. eam ipse in honorem s. Andreæ apostoli construxit. Ric. Hag. cap. 3. S.

32. *Vilfridus*] De hoc vide plura in Append. N. xix.

34. *Fecit*] Vid. Edd. Vit. Wilfrid. 22; et ea quæ Ricardus scripsit *de constructione et mirabili opere Hagustaldensis ecclesiæ*, &c., loco modo a Smith citato, Twysd. Script. p. 290. Eam postea auxit et decoravit Acca, infra, 20. Sed et in Inhrypo construxerat Vilfridus basilicam sumptuosam, et dilapsam Eboracensis civitatis restituerat. Edd. 16. 17.

Colligit, ac monitis cavit quæ regula patrum
Sedulus instituit: multisque domique forisque
Jactatus nimium per tempora longa periclis,
Quindecies ternos postquam egit episcopus annos,
Transiit, et gaudens cælestia regna petivit.
Dona, Jesu, ut grex pastoris calle sequatur.

209

CAP. XX.

Ut religioso abbati Hadriano Albinus, Vilfrido in episcopatum Acca successerit.

ANNO post obitum præfati patris proximo, id est, quinto Osredi regis, reverentissimus pater Hadrianus abbas, cooperator in verbo Dei Theodori beatæ memoriæ episcopi, defunctus est, et in monasterio suo in ecclesia beatæ Dei genitricis sepultus; qui est annus quadragesimus primus, ex quo a Vitaliano papa directus est cum Theodoro; ex quo autem Brittaniam venit, tricesimus nonus. Cujus doctrinæ simul et Theodori inter alia testimonium perhibet, quod Albinus discipulus ejus qui monasterio ipsius in regimine successit, in tantum studiis scripturarum institutus est, ut Græcam quidem linguam non parva ex parte, Latinam vero non minus quam Anglorum, quæ sibi naturalis est, noverit. **A. D. 710.** **Hadrianus obiit.** **Albinus.**

Suscepit vero pro Vilfrido episcopatum Hagustaldensis ecclesiæ Acca presbyter ejus, vir et ipse strenuissimus, et coram Deo et hominibus magnificus; qui et ipsius ecclesiæ suæ quæ in beati Andreæ apostoli honorem consecrata est, **Acca.**

5. *Hadrianus*] De eo vide iv. 1. S.

6. *ecclesia*] De hac vide ii. 6. S.

10. *Albinus*] Bedam adjuvabat in historia scribenda. Præf. ad Hist. Benedictus fuit a Berctualdo dominica in octavis paschæ quæ tunc fuit x. kal. Maii. Elm. W. Thorn. Chron. asserit eum esse primum Anglicum qui regebat istud monasterium, sed perperam; quia Benedictus Biscop de nobilibus Anglorum regimen monasterii a Theodoro accepit. Beda in Hist. Abb. Wir. a. 732. *in pace consummatus, sepultus est in ecclesia Dei genitricis juxta beatum Hadrianum prædecessorem suum; sed in translatione s. Augustini sociorumque ejus idem pater Albinus cum b. Hadriano cæterisque ibidem consepultis de præfata ecclesia Dei genitricis in majorem ecclesiam est translatus, positusque in muro retro altare s. Gregorii.* Thorn. Malè igitur Quercetanus in præfat. ad Op. Alcuini statuit eum esse eundem cum Alwino seu Albino, qui ut Matt. Westm. refert, episcopus fuit apud Lichefeldiam an. 734, obiitque an. 737. In Martyrolog. Rom. nonum diem Jan. anniversarium habet. S.

11. *scripturarum*] Conf. supra, ad 18.

13. *Acca*] Hic prius fuit abbas, quam episcopus, Accæ enim abbati suum Hexameron Beda inscribit. Et fuit forte abbas Hagustaldensis, nam s. Vilfrid moriens Accan presbytero cœnobium in Hagustaldese in possessionem dare præcepit. Hedd. 62. Ad Accam etiam Beda suam explanationem super Lucam et Marcum et alia scripsit. An. 732 episcopatu pulsus ob rationem nescio quam. Obiit an. 740. 13. kal. Novemb. Ric. Hag. 14, 15. *Corpus ejus ad orientalem plagam Hagustaldensis ecclesiæ extra parietem sepultum est.*——*De quo loco post annos plusquam 300 depositionis suæ a quodam presbytero divina revelatione translatum est ac in ecclesia intra feretrum positum.* Miracula quædam quoque de ejus reliquiis narrantur. Sim. Dunelm. p. 101. S.

ædificium multifario decore ac mirificis ampliavit operibus. Dedit namque operam, quod et hodie facit, ut adquisitis undecumque reliquiis beatorum apostolorum et martyrum Christi, in venerationem illorum poneret altaria, distinctis porticibus in hoc ipsum intra muros ejusdem ecclesiæ, sed et historias [h]passionis eorum, una cum cæteris ecclesiasticis voluminibus, summa industria congregans, amplissimam ibi ac nobilissimam bibliothecam fecit, necnon et vasa sancta et luminaria aliaque hujusmodi quæ ad ornatum domus Dei pertinent, studiosissime paravit. [i]Cantatorem quoque egregium, vocabulo Maban, qui a successoribus discipulorum beati papæ Gregorii in Cantia fuerat cantandi sonos edoctus, ad se suosque instituendos accersiit, ac per annos duodecim tenuit: quatenus et [k]quæ illi non noverant, carmina ecclesiastica doceret; et ea quæ [l]quondam cognita longo usu vel negligentia inveterare [m]cœperunt, hujus doctrina priscum renovarentur in statum. Nam et ipse episcopus Acca cantator erat peritissimus, quomodo etiam in litteris sanctis doctissimus, et in catholicæ fidei confessione castissimus, in ecclesiasticæ quoque institutionis regulis sollertissimus exstiterat; et usquedum [n]præmia piæ devotionis [o]accipiat, existere non [p]desistit: utpote qui a pueritia in clero sanctissimi ac Deo dilecti Boza, Eboracensis episcopi, nutritus atque eruditus est; deinde ad Vilfridum episcopum spe melioris propositi adveniens, omnem in ejus obsequio usque ad obitum illius explevit ætatem: cum quo etiam Romam veniens, multa illic quæ in patria nequiverat, ecclesiæ sanctæ [q]institutis utilia didicit.

Maban.

CAP. XXI. 210

Ut Ceolfrid abbas regi Pictorum architectos ecclesiæ, simul et epistolam de catholico pascha, [r]vel de tonsura miserit.

A. D. 710. Naiton rex Pict.

Eo tempore Naiton rex Pictorum, qui septemtrionales Brittaniæ plagas inhabitant, admonitus ecclesiasticarum frequenti meditatione scripturarum, abrenunciavit errori, quo eatenus in observatione paschæ cum sua gente tenebatur, et se suosque omnes ad catholicum Dominicæ resurrectionis tempus celebrandum perduxit. Quod ut facilius et majori auctoritate perficeret, quæsivit auxilium de gente Anglorum,

[h] *passionum* V.G. [i] *Cantorem*, et mox *nomine Maban* V. [k] *ea quæ* V.G. [l] *quæ cognita* V. [m] *cœperant* V.G. [n] *sua præmia* V. [o] *acciperet* V.G. [p] *destitit* V.G. [q] *institutionis* V. [r] *pascha et tonsura* V.

26. *carmina ecclesiastica doceret*] Magnam operam his datam esse constat e multis Bedæ locis: non ita tamen ut musices ratio ab indoctis et ineptis corrumperetur: nam in synodo Cloveshoviensi A. D. 747. can. 12. decretum est de cantando, *Qui vero id non est idoneus adsequi, pronunciantis modo simpliciter legendo, dicat atque recitet quicquid instantis temporis ratio poscit.* Wilkins i. p. 96.

34. *Romam*] Vide v. 19. S.

quos jamdudum ad exemplum sanctæ Romanæ et apostolicæ ecclesiæ suam religionem instituisse cognovit. Siquidem misit legatarios ad virum venerabilem Ceolfridum, abbatem monasterii beatorum apostolorum Petri et Pauli, quod est ad ostium Viuri amnis, et juxta amnem Tinam, in loco qui vocatur In Gyruum, cui ipse post Benedictum, de quo supra diximus, gloriosissime præfuit; postulans ut exhortatorias sibi litteras mitteret, quibus potentius confutare posset eos qui pascha non suo tempore observare præsumerent; simul et de tonsuræ modo vel ratione qua clericos insigniri deceret: excepto quod etiam ipse in his non parva ex parte esset imbutus. Sed et architectos sibi mitti petiit, qui juxta morem Romanorum ecclesiam de lapide in gente ipsius facerent, promittens hanc in honorem beati apostolorum principis dedicandam; se quoque ipsum cum suis omnibus, morem sanctæ Romanæ et apostolicæ ecclesiæ semper imitaturum, in quantum dumtaxat tam longe a Romanorum loquela et natione segregati hunc ediscere potuissent. Cujus religiosis votis ac precibus favens reverentissimus abba Ceolfrid, misit architectos quos [s]petebatur, misit illi et litteras scriptas in hunc modum:

Epistola Ceolfridi.

Domino excellentissimo et gloriosissimo regi Naitano, Ceolfrid abbas in Domino salutem. Catholicam sancti paschæ observantiam, quam a nobis, rex Deo devote, religioso studio quæsisti, promptissime ac libentissime tuo desiderio, juxta quod ab apostolica sede didicimus, patefacere satagimus. Scimus namque cælitus sanctæ ecclesiæ donatum, quotiens ipsi rerum domini, discendæ, docendæ, custodiendæ veritati operam impendunt. Nam et vere omnino dixit quidam sæcularium scriptorum, quia felicissimo [t]mundus statu ageretur, si vel reges philosopharentur, vel regnarent philosophi. Quod si de philosophia hujus mundi vere intellegere, [u]de statu hujus mundi merito [x]diligere potuit homo [y]hujus mundi; quanto magis [z]civibus patriæ cælestis in

[s] *petebat* V. [t] *mundi* V. [u] *id est, de statu* V. [x] *dicere* V. [y] *homo mortalis* V. [z] *vel civibus* V.

11. *Ceolfridum*] De hoc vide Hist. Abb. Wir. et Gyru. S.
ib. *monasterii*] Numero singulari, quia duo monasteria ab uno abbate regebantur, *vel sicut rectius dicere possumus, in duobus locis positum est unum monasterium.* S.
13. *In Gyruum*] Hodie Jarrow in agro Dunelmensi. S.
ib. *supra*] Vide iv. 18. v. 19. S.
14. *litteras*] Vix dubium est, quin Beda cum Ceolfrido in eodem monasterio degens suo abbati in ardua hac quæstione exponenda auxilio fuit. Sed et stilus et ipsa materia fœtum Bedæ esse non obscure significat. Secundum Baronium hæ litteræ an. 699. scriptæ sunt; sed mallem cum Higdeno in Polychr. dicere scriptas an. 710, eodem sc. an. quo Hadrianus abbas pr. cap. defunctus prædicatur; huic quoque conjecturæ favere videtur tempus Hiiensium conversionis ad canonicum pascha, quam Beda cap. seq. non multo post has litteras scriptas accidisse memorat, licet non effecta est ante an. 716. S.
18. *ecclesiam de lapide*] Conf. supra iii. 3.
30. *dixit quidam*] Plato Republic. v. 18. et post illum multi: vid. Astium ad l.

hoc [a]*mundo peregrinantibus optandum est et totis animi viribus supplicandum, ut quo plus in mundo quique valent, eo amplius ejus qui super omnia est Judicis mandatis auscultare contendant, atque ad hæc observanda secum eos quoque qui sibi commissi sunt,* [b]*exemplis simul et auctoritate instituant? Tres sunt ergo regulæ sacris inditæ litteris, quibus paschæ celebrandi tempus nobis præfinitum, nulla prorsus humana licet auctoritate mutari; e quibus duæ in Lege Mosi divinitus statutæ, tertia in Evangelio per effectum Dominicæ passionis et resurrectionis adjuncta est. Præcepit enim lex ut pascha primo mense anni, et tertia ejusdem mensis septimana, id est, a quinta decima die usque ad vicesimam* 211 *primam fieri deberet: additum* [c]*est per institutionem apostolicam ex Evangelio, ut in ipsa tertia septimana diem Dominicam exspectare, atque in ea temporis paschalis initium tenere debeamus. Quam videlicet regulam triformem quisquis rite custodierit, nunquam in adnotatione festi paschalis errabit. Verum si de his singulis enucleatius ac latius audire desideras, scriptum est in Exodo, ubi liberandus de Ægypto populus Israel, primum pascha facere jubetur, quia* dixerit Dominus ad Moysen et Aaron: Mensis iste vobis principium mensium primus erit in mensibus anni. Loquimini ad universum cœtum filiorum Israel, et dicite eis: Decima die mensis hujus tollat unusquisque agnum per familias et domos suas. *Et paulo post:* Et servabitis eum usque ad quartam decimam [d]mensis hujus. Immolabitque eum universa multitudo filiorum Israel ad vesperam. *Quibus verbis manifestissime constat, quod ita in observatione paschali mentio fit diei quartædecimæ, ut non tamen in ipsa die quartadecima pascha fieri præcipiatur; sed adveniente tandem* [e]*vespera diei quartædecimæ, id est, quintadecima luna, quæ initium tertiæ septimanæ faciat, in cæli faciem prodeunte, agnus immolari jubeatur: et quod ipsa sit nox quintædecimæ lunæ, in qua percussis Ægyptiis, Israel est a longa servitute redemptus.* Septem, *inquit,* diebus azyma comedetis. *Quibus item verbis tota tertia septimana ejusdem primi mensis decernitur sollemnis esse debere. Sed ne putaremus easdem septem dies a quartadecima usque ad vicesimam esse* [f]*conputandas, continuo subjecit:* In die primo non erit fermentum in domibus vestris. Quicumque comederit fermentum[g], peribit anima illa de Israel, a die primo usque ad diem septimum, *et cætera, usquedum ait:* In eadem enim ipsa die educam exercitum vestrum de terra Ægypti. *Primum ergo diem azymorum appellat eum in quo exercitum eorum esset educturus de Ægypto. Constat autem quia non quartadecima die, in cujus vespera agnus est immolatus, et quæ*

[a] *mundum* V. [b] *et exemplis* V. [c] *additumque* V. [d] *diem mensis* V. St. G. [e] *vespere* V. [f] *supputandas* V. [g] *in domibus vestris peribit* V.

6. *in Exodo*] xii. 1. 21. *subjecit*] Exod. xii. 15.

proprie pascha sive phase dicitur; sed quintadecima sunt educti ex Ægypto, sicut in libro Numerorum apertissime scribitur. Profecti igitur de Ramesse quintadecima die mensis primi, altera die [h] phase filii Israel in manu excelsa. *Septem ergo dies azymorum, in quarum prima eductus est populus Domini ex Ægypto, ab initio, ut diximus, tertiæ septimanæ, hoc est, a quintadecima die mensis primi, usque ad vicesimam primam ejusdem mensis diem completam computari oportet. Porro dies quartadecima extra hunc numerum* [i] *separatim sub paschæ titulo prænotatur, sicut Exodi sequentia patenter edocent; ubi cum dictum esset:* In eadem enim ipsa die educam exercitum vestrum de terra Ægypti; *protinus* [k] *adjunctum est:* Et custodietis diem istum in generationes vestras ritu perpetuo. Primo mense, quartadecima die mensis comedetis azyma usque ad diem vicesimam primam ejusdem mensis ad vesperam. Septem diebus fermentatum non invenietur in domibus vestris. *Quis enim non videat, a quartadecima usque ad vicesimam primam, non septem solummodo, sed octo potius esse dies, si et ipsa quartadecima annumeretur? Sin autem, ut diligentius explorata Scripturæ veritas docet, a vespera diei quartædecimæ usque ad vesperam vicesimæ primæ computaverimus, videbimus profecto quod ita dies quartadecima vesperam suam* [l] *in festi paschalis initium* [m] *prorogat, ut non amplius tota* [n] *sacra sollemnitas quam septem tantummodo noctes cum totidem diebus comprehendat: unde et vera esse probatur nostra diffinitio, qua tempus paschale primo mense anni, et tertia ejus hebdomada celebrandum esse diximus. Veraciter enim tertia agitur hebdomada, quod a vespera quartædecimæ diei incipit, et in vespera vicesimæ primæ completur. Postquam vero pascha nostrum immolatus est Christus, diemque nobis Dominicam, quæ apud antiquos una vel prima sabbati, sive sabbatorum, vocatur, gaudio suæ resurrectionis fecit esse sollemnem; ita hanc* [o] *apostolica traditio festis paschalibus inseruit, ut nil* [p] *omnimodis de tempore paschæ legalis præoccupandum, nihil minuendum esse*
212 *decerneret. Quin potius statuit ut exspectaretur juxta præceptum Legis idem primus anni mensis, exspectaretur quartadecima dies illius, exspectaretur vespera ejusdem. Et cum hæc dies in sabbatum forte inciderit, tolleret unusquisque agnum per familias et domos suas, et* [q] *immolaret eum ad vesperam, id est, præpararent omnes ecclesiæ per orbem, quæ unam catholicam faciunt, panem et vinum in mysterium carnis et sanguinis agni immaculati, qui abstulit peccata mundi: et præcedente congrua lectionum, orationum,* [r] *cæremoniarum paschalium sollemnitate, offerrent hæc Domino in spem futuræ suæ redemptionis. Ipsa est enim eadem nox*

[h] *die fecerunt phase* V.G. [i] *separatum* V. [k] *additum* V. [l] *suam festi* V. [m] *porrigut* V. [n] *tota sola sacra* V. [o] *hanc nunc* V. [p] *omnino* V.G. [q] *immolarent* V. [r] *orationum et* V.

28. *Numerorum*] xxxiii. 3. 34. *Exodi sequentia*] xii. 17.

in qua de Ægypto per sanguinem agni Israelitica plebs erepta est; ipsa [s] *in qua per resurrectionem Christi liberatus est a morte æterna populus omnis Dei. Mane autem inlucescente die Dominica, primam paschalis festi diem celebrarent. Ipsa est enim dies in qua resurrectionis suæ gloriam Dominus multifario piæ revelationis gaudio discipulis patefecit. Ipsa prima dies azymorum, de qua multum distincte in Levitico scriptum est:* Mense primo, quartadecima die [t] mensis, ad vesperam, phase Domini est, et quintadecima die mensis hujus sollemnitas azymorum Domini est. Septem diebus azyma comedetis. Dies primus erit celeberrimus sanctusque. *Si ergo fieri* [u] *posset ut semper in diem quintumdecimum primi mensis, id est, in lunam quintamdecimam Dominica dies incurreret, uno semper eodemque tempore cum antiquo Dei populo, quanquam sacramentorum genere discreto, sicut una eademque fide pascha celebrare possemus. Quia vero dies septimanæ non æquali cum luna tramite procurrit, decrevit apostolica traditio, quæ per beatum Petrum Romæ prædicata, per Marcum evangelistam et interpretem ipsius Alexandriæ confirmata est, ut adveniente primo mense,* [x] *adveniente in eo vespera diei quartædecimæ, exspectetur etiam dies Dominica, a quintadecima usque ad vicesimam primam diem ejusdem mensis. In quacumque enim harum inventa fuerit, merito in ea pascha celebrabitur: quia nimirum hæc ad numerum pertinet illarum septem dierum, quibus azyma celebrari jubetur. Itaque fit ut nunquam pascha nostrum a septimana mensis primi tertia in utramvis partem declinet: sed vel totam eam, id est, omnes septem legalium azymorum dies, vel certe aliquos de illis teneat. Nam etsi saltem unum ex eis, hoc est, ipsum septimum adprehenderit, quem tam excellenter Scriptura commendat;* Dies autem, *inquiens,* septimus erit celebrior et sanctior, nullumque servile opus fiet in eo; *nullus arguere nos poterit, quod* [y] *non recte Dominicum paschæ diem, quem de Evangelio suscepimus, in ipsa quam Lex statuit, tertia primi mensis hebdomada celebremus. Cujus observantiæ catholica ratione patefacta, patet e contrario error inrationabilis eorum qui præfixos in Lege terminos, nulla cogente necessitate, vel anticipare, vel transcendere præsumunt. Namque sine ratione necessitatis alicujus anticipant illi tempus in Lege præscriptum, qui* [z] *Dominicum paschæ diem a quartadecima mensis primi, usque ad vicesimam putant lunam esse servandum. Cum enim a vespera diei tertiædecimæ vigilias sanctæ noctis celebrare incipiunt, claret quod* [a] *illam in exordio sui paschæ diem statuunt, cujus nullam omnino mentionem in decreto Legis inveniunt. Et cum vicesima prima die mensis*

[s] *ipsa est* V.G. [t] *mensis hujus* V. [u] *potuisset* V. [x] *adveniente vespera* V. [y] *quod nos recte* V. [z] *cum Dominicam* V. [a] *illum in exordio suo* V.

14. *In Levitico* xxiii. 5.

pascha Dominicum celebrare refugiunt, patet profecto, quod illam per omnia diem a sua sollemnitate secernunt, quam Lex majore præ cæteris festivitate memorabilem sæpenumero commendat: sicque diem paschæ ordine perverso, et aliquando in secunda hebdomada totam compleant, et nunquam in hebdomadæ tertiæ die septimo ponant; rursumque qui a sextadecima die mensis sæpedicti usque ad vicesimam secundam pascha celebrandum magis autumant, non minore utique errore, tametsi altero latere, a recto veritatis tramite divertunt, et veluti naufragia Scyllæ fugientes, in Charybdis voraginem submergendi decidunt. Nam cum a luna sextadecima primi mensis oriente, id est, a vespera diei quintædecimæ pascha incipiendum doceant; nimirum constat quia quartamdecimam diem mensis ejusdem, quam Lex pri-
213 *mitus et præcipue commendat, a sua prorsus sollemnitate secludunt: ita ut quintædecimæ, in qua populus Dei ab* [b] *Ægyptia servitute redemptus est, et in qua Dominus suo mundum sanguine a peccatorum tenebris liberavit, in qua etiam sepultus spem nobis post mortem beatæ quietis tribuit, vix vesperam tangant. Iidemque pœnam erroris sui in semetipsos recipientes, cum in vicesima secunda die mensis, paschæ diem statuunt Dominicum, legitimos utique terminos paschæ aperta transgressione violant, utpote qui ab illius diei vespera pascha* [c] *incipiunt, in qua hoc Lex consummari et perfici debere decrevit, illam in pascha diem adsignent primam, cujus in Lege mentio nulla usquam reperitur, id est, quartæ primam septimanæ. Qui* [d] *utrique non solum in diffinitione et computo lunaris ætatis, sed et in mensis primi nonnunquam inventione falluntur. Quæ disputatio major est, quam epistola* [e] *hac vel valeat comprehendi, vel debeat. Tantum hoc dicam, quod per æquinoctium vernale semper inerrabiliter possit inveniri, qui mensis juxta computum lunæ, primus anni, qui esse debeat ultimus. Æquinoctium autem, juxta sententiam omnium Orientalium, et maxime Ægyptiorum, qui præ cæteris doctoribus calculandi palmam tenent, duodecimo kalendarum Aprilium die provenire consuevit, ut etiam ipsi horologica inspectione* [f] *probamus. Quæcumque ergo luna ante æquinoctium plena est, quartadecima videlicet vel quintadecima existens, hæc ad præcedentis anni novissimum pertinet mensem, ideoque paschæ celebrando habilis non est. Quæ vero post æquinoctium vel in ipso æquinoctio suum plenilunium habet, in hac absque ulla dubietate, quia primi mensis est, et antiquos pascha celebrare solitos, et nos ubi Dominica dies advenerit, celebrare debere noscendum est. Quod ita fieri oportere illa nimirum ratio cogit,*

[b] *Ægyptiaca* V. [c] Legendum videtur *incipiant*, ut sit constructio *utpote qui incipiant—adsignent*, quod præcedenti *ita ut—tangant* respondet. Vel hoc si displiceat legendum saltem *adsignant*. Quod Smith habet, *incipiunt—decrevit. Illam in pascha diem adsignent*, ferri non potest. [d] *utique* V. [e] *hæc* V. [f] *probavimus* V.

quia in Genesi scriptum est, quod fecit Deus duo luminaria magna; luminare majus, ut præesset diei; et luminare minus, ut præesset nocti: *vel, sicut alia dicit editio,* luminare majus in inchoationem diei; et luminare minus in inchoationem noctis. *Sicut ergo prius sol a medio procedens orientis, æquinoctium vernale suo præfixit exortu; deinde luna, sole ad* [g]*vesperam occidente, et ipsa plena a medio secuta est orientis: ita omnibus annis idem primus lunæ mensis eodem necesse est ordine servari, ut non ante æquinoctium, sed vel ipso æquinoctii die, sicut in principio factum est, vel eo transcenso plenilunium habere debeat. At si uno saltem die plenilunium tempus æquinoctii præcesserit, non hanc primo* [h]*mensi anni incipientis, sed ultimo potius præteriti lunam esse adscribendam; et ideo festis paschalibus inhabilem, memorata ratio probat. Quod si mysticam quoque vos in his rationem audire delectat, primo mense anni, qui etiam mensis novorum dictus est, pascha facere jubemur; quia renovato ad amorem cælestium spiritu mentis nostræ, sacramenta Dominicæ resurrectionis, et ereptionis nostræ celebrare debemus, tertia ejusdem mensis septimana facere præcipimur; quia ante Legem et sub Lege promissus, tertio tempore sæculi cum gratia venit ipse qui pascha nostrum immolaretur Christus: quia tertia post immolationem suæ passionis die resurgens a mortuis, hanc Dominicam vocari, et in ea nos annuatim paschalia ejusdem resurrectionis voluit festa celebrare: quia nos quoque ita solum veraciter ejus sollemnia celebramus, si per fidem, spem et caritatem pascha, id est, transitum de hoc mundo ad Patrem, cum illo facere curamus. Post æquinoctium veris, plenilunium mensis præcipimur observare paschalis; ut videlicet primo sol longiorem nocte faciat diem, deinde luna plenum suæ lucis orbem mundo præsentet; quia primo quidem sol justitiæ, in cujus pennis est sanitas, id est, Dominus Jesus, per resurrectionis suæ triumphum cunctas mortis tenebras superavit: ac sic ascendens in cælos, misso desuper Spiritu, ecclesiam suam quæ sæpe lunæ vocabulo designatur, internæ gratiæ luce replevit. Quem videlicet ordinem nostræ salutis propheta contemplatus aiebat:* Elevatus est sol, et luna stetit in ordine suo. *Qui ergo plenitudinem lunæ paschalis ante æquinoctium provenire posse contenderit, talis in mysteriorum celebratione maximorum a sanctarum quidem Scripturarum doctrina discordat; concordat autem eis qui sine præ-* 214
veniente gratia Christi se salvari posse confidunt: [i]*quia etsi vera lux tenebras mundi moriendo ac resurgendo nunquam vicisset, perfectam se habere posse justitiam dogmatizare præsumunt. Itaque post æquinoctialem solis exortum, post plenilunium primi*

[g] *vesperum* V. [h] *mense* V. [i] *qui* V.

24. *In Genesi.* i. 16.
52. *propheta*] An Habacuc iii. 11.? Conf. Josh. x. 13.

mensis hunc ex ordine subsequens; id est, post completam diem ejusdem mensis quartamdecimam, quæ cuncta ex Lege observanda accepimus, exspectamus adhuc monente Evangelio in ipsa hebdomada tertia tempus diei Dominicæ, et sic demum votiva paschæ nostri festa celebramus, ut indicemus nos non cum antiquis excussum Ægyptiæ servitutis jugum venerari, sed redemptionem totius mundi, quæ in antiqui Dei populi liberatione præfigurata, in Christi autem resurrectione completa est, devota fide ac dilectione colere, [k]*utque resurrectionis etiam nostræ, quam eadem die Dominica futuram credimus, spe nos certissima gaudere signemus. Hic autem quem vobis sequendum monstramus, computus paschæ, decennovenali circulo continetur; qui dudum quidem, hoc est, ipsis apostolorum temporibus, jam servari in ecclesia cœpit, maxime Romæ et Ægypti, ut supra jam diximus. Sed per industriam Eusebii qui a beato martyre Pamphilo cognomen habet, distinctius in ordinem compositus est; ut quod eatenus per Alexandriæ pontificem singulis annis per omnes ecclesias mandari consueverat, jam deinde congesta in ordinem serie lunæ quartædecimæ, facillime posset ab omnibus sciri. Cujus computum paschalis Theophilus Alexandriæ præsul in centum annorum tempus Theodosio imperatori composuit. Item successor ejus Cyrillus seriem nonaginta et quinque annorum in quinque decennovenalibus circulis comprehendit: post quem Dionysius Exiguus totidem alios ex ordine pari schemate subnexuit, qui ad nostra usque tempora pertingebant. Quibus termino adpropinquantibus, tanta hodie calculatorum exuberat copia, ut etiam in nostris per Brittaniam ecclesiis plures sint qui mandatis memoriæ veteribus illis Ægyptiorum argumentis, facillime possint in quotlibet spatia temporum paschales protendere circulos, etiamsi ad quingentos usque et triginta duos* [l]*voluerint annos; quibus expletis, omnia quæ ad solis et lunæ, mensis et septimanæ consequentiam spectant, eodem quo prius ordine recurrunt. Ideo autem circulos eosdem temporum instantium vobis mittere supersedimus, quia de ratione tantum temporis paschalis instrui quærentes, ipsos vobis circulos paschæ catholicos abundare probastis.*

Verum his de pascha succincte, ut petistis, strictimque com- Tonsura. *memoratis, tonsuram quoque, de qua pariter vobis litteras fieri voluistis, hortor ut ecclesiasticam et Christianæ fidei congruam habere curetis. Et quidem scimus quia neque apostoli omnes uno eodemque sunt modo adtonsi, neque nunc ecclesia catholica sicut una fide, spe et caritate in Deum consentit, ita etiam una atque indissimili totum per orbem tonsuræ sibi forma congruit. Deni-*

k *atque* V. l *volverint* V.

16. *Eusebii*] Idem ait Beda De Temp. Rat. 42: auctorem habens fortasse Hieronymum Vir. Illust. 61. Ipse Eusebius librum suum dicit *μυστικὴν ἀνακάλυψιν τοῦ τῆς ἑορτῆς λόγου* Vit. Const. iv. 34: unde a viris doctis disceptatum est an Eusebius revera computum paschatis fecerit. Vide Valesium, ad l., et Heinichen, et Fabricium ad Hippolyt. Fragm. Routh. Opusc. i. p. 46.

que ut superiora, id est, patriarcharum tempora respiciamus, Job exemplar patientiæ, dum ingruente tribulationum articulo caput [n]*totondit, probavit utique quia tempore felicitatis capillos nutrire consueverat. At Joseph, et ipse castitatis, humilitatis, pietatis cæterarumque virtutum executor ac doctor eximius, cum* [o]*servitio absolvendus, attonsus esse legitur: patet profecto quia tempore servitutis, intonsis in carcere crinibus manere solebat. Ecce uterque vir Dei diversum ab altero vultus habitum foris præmonstrabat, quorum tamen intus conscientia in parili virtutum sibi gratia concordabat. Verum,* [p]*etsi profiteri nobis liberum est, quia tonsuræ discrimen non noceat, quibus pura in Deum fides, et caritas in proximum sincera est; maxime cum nunquam patribus catholicis sicut de paschæ vel fidei diversitate conflictus, ita etiam de tonsuræ differentia legatur aliqua fuisse controversia; inter omnes tamen quas vel in ecclesia, vel in universo hominum genere reperimus tonsuras, nullam magis sequendam nobis amplectendamque jure dixerim, ea quam in capite suo gestabat ille, cui se confitenti Dominus ait:* Tu es Petrus, et super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, et portæ [q]inferni non prævalebunt adversus eam; et tibi dabo claves regni 215 cælorum. [r]*Nullam magis abominandam detestandamque merito cunctis fidelibus crediderim, ea quam habebat ille, cui gratiam sancti Spiritus comparare volenti dicit idem Petrus:* Pecunia tua tecum sit in perditionem, quoniam donum Dei existimasti [s]per pecuniam possideri: [t]non est tibi pars neque sors in sermone hoc. *Neque vero ob id tantum in coronam adtondemur, quia Petrus ita attonsus est; sed quia Petrus in memoriam Dominicæ passionis ita attonsus est, idcirco et nos qui per eandam passionem salvari desideramus, ipsius passionis signum cum illo in vertice, summa videlicet corporis nostri parte gestamus. Sicut enim omnis ecclesia quia per mortem sui vivificatoris ecclesia facta est, signum sanctæ crucis ejus in fronte portare consuevit, ut crebro vexilli hujus munimine a malignorum spirituum defendatur incursibus; crebra* [u]*hujus admonitione doceatur, se quoque carnem suam cum vitiis et concupiscentiis crucifigere debere: ita etiam oportet eos, qui vel monachi votum, vel gradum clericatus habentes arctioribus se necesse habent pro Domino continentiæ frenis astringere. Formam quoque coronæ quam ipse in* [x]*passione spineam portavit in capite, ut spinas ac tribulos peccatorum nostrorum portaret, id est, exportaret et auferret a nobis, suo quemque in capite per tonsuram præferre, ut se etiam inrisiones et opprobria pro illo libenter ac* [y]*promte*

[n] *totundit* V. [o] *cum esset* V.G. [p] *si* V. [q] *inferi* V.
[r] *Nullam vero* V.G. [s] *pecunia* V. [t] *non enim est* V.G. [u] *ejus* V.
[x] *passione sua* V. [y] *promto animo* V.G.

41. *caput totondit*] Job i. 20. 44. *attonsus*] Gen. xli. 14.
3. *Pecunia tua*] Act. viii. 20.

omnia sufferre ipso etiam frontispicio doceant: ut coronam vitæ æternæ, quam repromisit Deus diligentibus se, se semper exspectare, proque hujus perceptione et adversa se mundi et prospera contemnere designent. Cæterum tonsuram eam quam magum ferunt habuisse Simonem, quis, rogo, fidelium non statim cum ipsa magia primo detestetur, et merito [z] *exsufflet adspectu? Quæ in frontis quidem superficie, coronæ videtur speciem præferre; sed ubi ad cervicem considerando perveneris, decurtatam eam quam te videre putabas, invenies coronam; ut merito talem Simoniacis et non Christianis habitum convenire cognoscas: qui in præsenti quidem vita a deceptis hominibus putabantur digni perpetuæ gloria coronæ; sed in ea quæ hanc sequitur vitam, non solum omni spe coronæ privati, sed æterna insuper sunt pœna damnati. Neque vero me hæc ita prosecutum æstimes, quasi eos qui hanc tonsuram habent,* [a] *condemnatos judicem, si fide et operibus unitati catholicæ faverint: immo confidenter profiteor, plurimos ex eis sanctos ac Deo dignos exstitisse, ex quibus est Adamnan, abbas et sacerdos Columbiensium egregius, qui cum legatus suæ gentis ad Aldfridum regem missus, nostrum quoque monasterium videre voluisset, miramque in moribus ac verbis prudentiam, humilitatem, religionem ostenderet, dixi illi inter alia conloquens:* Obsecro, sancte frater, qui ad coronam [b] te vitæ quæ terminum nesciat [c] tendere credis, quid contrario tuæ fidei habitu terminatam in capite coronæ imaginem portas? et si beati consortium Petri quæris, cur ejus quem ille anathematizavit, tonsuræ imaginem imitaris? et non potius ejus cum quo in æternum beatus vivere cupis, etiam nunc habitum te, quantum potes, diligere monstras? *Respondit ille:* Scias pro certo, frater mi dilecte, quia etsi Simonis tonsuram ex consuetudine patria habeam, Simoniacam tamen perfidiam tota mente detestor ac respuo: beatissimi autem apostolorum principis, quantum mea parvitas sufficit, vestigia sequi desidero. *At ego:* Credo, *inquam*, vere quod ita sit; sed tamen indicio [d] fit, quod ea quæ apostoli Petri sunt, in abdito cordis amplectimini, si quæ ejus esse nostis, etiam [e] in facie tenetis. Namque prudentiam tuam facillime dijudicare reor, quod aptius multo sit, ejus quem corde toto abhominaris, cujusque horrendam faciem videre refugis, habitum [f] vultus a tuo vultu Deo jam dicato separare; et e contra, ejus quem apud Deum habere patronum quæris, sicut facta vel monita cupis sequi, sic etiam morem habitus te imitari condeceat. *Hæc* [g] *tunc Adamnano dixi, qui quidem* [h] *quantum conspectis ecclesiarum nostrarum*

Adamnan.

[z] *exsufflet? Quæ aspectu* V. *magia detestetur, et merito exsufflet? Quæ primo aspectu* G. [a] *condemnandos* V.G. [b] *ad coronam vitæ* V. [c] *te tendere* V. [d] *sit* V. [e] *etiam facie* V. [f] *vultum* V. [g] *tunc cum* V. [h] *quidem conspectis* V.

33. *Adamnan*] De hoc vide v. 15. S.

statutis [i]*profecisset, probavit, cum reversus ad Scottiam, multas postea gentis ejusdem turbas ad catholicam temporis paschalis observantiam sua prædicatione correxit: tametsi eos qui in Hii insula morabantur monachos, quibusque speciali rectoris jure præerat,* [k]*necdum ad viam statuti melioris reducere valebat. Tonsuram quoque, si tantum sibi auctoritatis subesset, emendare meminisset. Sed et tuam nunc prudentiam, rex, admoneo, ut ea quæ unitati catholicæ et apostolicæ ecclesiæ* [l]*concinnant, una cum gente cui te Rex regum et Dominus dominorum præfecit, in omnibus servare contendas. Sic enim fit ut post acceptam temporalis regni potentiam, ipse beatissimus apostolorum princeps cælestis quoque regni tibi tuisque cum cæteris electis libens pandat introitum. Gratia te Regis æterni longiori tempore regnantem, ad nostram omnium pacem custodiat incolumem, dilectissime in Christo fili.* 216

Hæc epistola cum præsente rege Naitono, multisque viris doctioribus, esset lecta, ac diligenter ab his qui intelligere poterant, in linguam ejus propriam interpretata, multum de ejus exhortatione gavisus esse perhibetur; ita ut [m]exsurgens de medio optimatum suorum consessu genua flecteret in terram, Deo gratias agens, quod tale munusculum de terra Anglorum mereretur accipere. *Et quidem et antea novi,* inquit, *quia hæc erat vera paschæ celebratio, sed in* [n]*tantum modo rationem hujus temporis* [o]*observandi cognosco, ut parum mihi* [p]*omnimodis videar de his antea intellexisse. Unde palam profiteor, vobisque qui adsidetis præsentibus protestor, quia hoc observare tempus paschæ cum universa mea gente perpetuo volo;* [q]*hanc accipere debere tonsuram quam plenam esse rationis* [r]*audimus, omnes qui in meo regno sunt clericos decerno.* Nec mora, quæ dixerat, regia auctoritate perfecit. Statim namque jussu publico mittebantur ad transcribendum, discendum, observandum, per universas Pictorum provincias circuli paschæ decennovenales, oblitteratis per omnia erroneis octoginta et quatuor annorum circulis. Adtondebantur omnes in coronam ministri altaris, [s]ac monachi: et quasi novo se discipulatui beatissimi apostolorum principis Petri subditam, ejusque tutandam patrocinio gens correcta gaudebat.

Naitoni adsensus.

CAP. XXII.

Ut Hiienses monachi cum subjectis sibi monasteriis canonicum prædicante Ecgbercto celebrare pascha cœperint.

Nec multo post illi quoque qui insulam Hii incolebant monachi Scotticæ nationis, cum his quæ sibi erant subdita

[i] *quantum profecisset* V. [k] *nec ad viam* V. [l] *concinunt* V.G. [m] *surgens* V. [n] *tantummodo* V. [o] *observandum* V.G. [p] *omnino* V.G. [q] *et hanc* V.G. [r] *audivimus* V. [s] *et* V.

34. *Hii*] De Hiiensibus, vide iii. 4. v. 15. S.

monasteriis, ad ritum paschæ ac tonsuræ canonicum Domino procurante perducti sunt. Siquidem anno ab incarnatione Domini septingentesimo sextodecimo, quo Osredo occiso, A. D. 716.
Cœnred gubernacula regni Nordanhymbrorum suscepit, cum venisset ad eos de Hibernia Deo amabilis, et cum omni honorificentia nominandus pater ac sacerdos Ecgberct, cujus supe- Ecgberct.
rius memoriam [t]sæpius fecimus, honorifice ab eis et multo cum gaudio susceptus est. Qui quoniam et doctor suavissimus, et eorum quæ agenda docebat erat exsecutor devotissimus, libenter auditus ab universis, immutavit piis ac sedulis exhortationibus inveteratam illam traditionem parentum eorum, de quibus apostolicum illum licet proferre sermonem, quod æmulationem Dei habebant, sed non secundum scientiam; catholicoque illos, atque apostolico more celebrationem, ut diximus, præcipuæ sollemnitatis sub figura coronæ [u]per-
217 petis agere perdocuit. Quod mira divinæ constat factum dispensatione pietatis, ut quoniam gens illa [x]quam noverat scientiam divinæ cognitionis libenter ac sine invidia populis Anglorum communicare curavit: ipsa quoque postmodum per gentem Anglorum in eis [y]quæ minus habuerat, ad perfectam vivendi normam perveniret. Sicut e contra Brittones, qui nolebant Anglis eam quam habebant, fidei Christianæ notitiam pandere, credentibus jam populis Anglorum et in regula fidei catholicæ per omnia instructis, ipsi adhuc inveterati et claudicantes a semitis suis, et capita sine corona prætendunt, et solemnia Christi sine ecclesiæ Christi societate venerantur.

Susceperunt autem Hiienses monachi, docente Ecgbercto, Duunchad.
ritus vivendi catholicos sub abbate Duunchado, post annos circiter octoginta, ex quo ad prædicationem gentis Anglorum Aidanum miserant antistitem. Mansit autem vir Domini Ecgberct annos tredecim in præfata insula, quam ipse velut nova quadam relucente gratia ecclesiasticæ societatis et pacis Christo consecraverat; annoque Dominicæ incarnationis sep- Ecgberct
tingentesimo vicesimo [z]nono, quo pascha Dominicum octavo obiit.
kalendarum Maiarum die celebratur, cum missarum sollemnia April. d. 24. A. D. 729.
in memoriam ejusdem Dominicæ resurrectionis celebrasset, eodem die et ipse migravit ad Dominum, ac gaudium summæ festivitatis quod cum fratribus quos ad unitatis gratiam con-

[t] *sæpe* V. [u] *perpetuæ* V.G. [x] *quæ* V. [y] *quam* V. [z] *octavo* V.

37. *Osredo*] Hic Aldfrido successit an. 705. v. 18. *Turpem vitam sanctimonialium stupris exagitans tandem cognatorum insidiis* prope mare pugnans [Matt. West.] juxta fines australes [Chr. Sax.] cæsus est. Malms. de Gest. Reg. i. 3. Westm. an. 717. Chr. Sax. an. 716. S. Conf. Epistol. Bonifacii infra.
ib. *Cœnred*] Filius Cuthwini. Hic et ejus successor Osric *hoc tantum memorabile habuerunt, quod Domini sui licet merito ut putabant occisi sanguinem luentes fœdo exitu auras polluere.* Malms. Reg. i. 3. S.
40. *sæpius*] Vide iii. 4. et 27. v. 10, 11. [9, 10.] S.
43. *apostolicum illum*] Rom. x. 2.
3. *communicare curavit*] Conf. supra, iii. 3.

verterat, inchoavit, cum Domino et apostolis cæterisque cæli civibus complevit, immo idipsum celebrare sine fine non desinit. Mira autem divinæ dispensatio provisionis erat, quod venerabilis vir non solum in pascha transivit de hoc mundo ad patrem; verum etiam cum eo die pascha celebraretur, quo nunquam prius in eis locis celebrari solebat. Gaudebant ergo fratres de [a] agnitione certa et catholica temporis paschalis; lætabantur de patrocinio pergentis ad Dominum patris, per quem fuerant correcti; gratulabatur ille quod eatenus in carne servatus est, donec illum in pascha diem suos auditores, quem semper antea vitabant, suscipere ac secum agere videret. Sicque certus de illorum correctione reverentissimus pater exultavit, ut videret diem Domini: vidit, et gavisus est.

CAP. XXIII.

Qui sit in præsenti status gentis Anglorum, vel Brittaniæ totius.

A.D. 725. Victred ob. April. d. 23.

ANNO Dominicæ incarnationis septingentesimo vicesimo quinto, qui [b] erat septimus Osrici regis Nordanhymbrorum qui Cœnredo successerat, Victred filius Ecgbercti, rex Cantuariorum, defunctus est nono die kalendarum Maiarum; et regni quod per triginta quatuor semis annos tenebat, filios tres, Ædilberctum, Eadberctum, et [c] Alricum reliquit heredes. Anno post quem proximo Tobias, Hrofensis ecclesiæ præsul defunctus est, vir, ut supra meminimus, doctissimus. Erat enim discipulus beatæ memoriæ magistrorum, Theodori archiepiscopi et abbatis Hadriani: unde, ut dictum est, cum eruditione litterarum vel ecclesiasticarum vel generalium, ita Græcam quoque cum Latina didicit linguam, ut tam notas ac familiares sibi eas, quam [d] nativitatis suæ loquelam haberet. Sepultus vero est in porticu sancti Pauli apostoli, quam intro ecclesiam sancti Andreæ sibi ipse in locum sepulcri fecerat. Post quem episcopatus officium Alduulf, Berctualdo archiepiscopo consecrante, suscepit.

A.D. 726. Tobias ob.

Aduulf.

[a] *cognitione* V. [b] *erat annus* V. [c] *Aldricum* V. [d] *novitatis* V.

34. *filios*] *Quorum Eadberct* 23, *Ædilberct* 11, *Alric* 34 *annis paterna tenentes instituta haud decolore exitu regnum contaminaverunt* [continuaverunt], *nisi quod Ædilberct fortuito urbis incendio et Alric infausto adversus Mercios prælio gloriam temporum suorum non parum obnubilaverunt.* Malms. de Reg. i. 1. Bromton apud x. Script. 742. hos vocat Egfredum, Edbrictum, et Cuthredum. S.

36. *supra*] Vide v. 8. S.

41. *ecclesiam*] Hanc construxit rex Ædilberct ii. 3. Lanfrancus archiepiscopus postea renovavit, et Willielmus archiepiscopus an. 1130. tertio non. Maii dedicavit. Gervasii Act. Pontif. Cant. in Lanfr. et Willielmo. [p. 1655. 1664.] S.

42. *Alduulf*] Tatwinum consecravit. Vide infra. An. 732 obtinuit ab Ædilbaldo rege Merciorum vectigal annuum unius navis sibi et successoribus concedi. Idem dono accepit ab Eadbercto rege Cant. terram decem aratrorum in Andscohesham et donationem a Nothelmo archiepiscopo an. 738 confirmari obtinuit. Obiisse dicitur a Florentio [et Chr. Sax.] an. 741, a Sim. Dun. et Chr. Mail. et Pseudo-Asserio a. 739. S.

Anno Dominicæ incarnationis septingentesimo vicesimo
45 [e]nono, apparuerunt cometæ [f]duæ circa solem, multum in-
218 tuentibus terrorem incutientes. [g]Una quippe solem præce-
debat, mane orientem; [h]altera vespere sequebatur occi-
dentem, quasi orienti simul et occidenti diræ cladis [i]præsagæ:
vel certe [k]una diei, altera noctis præcurrebat exortum, ut
utroque tempore mala mortalibus imminere signarent. Por-
tabant autem [l]facem ignis contra aquilonem, quasi ad accen-
dendum adclinem: apparebantque mense Januario, et duabus
ferme septimanis permanebant. Quo tempore gravissima Sar- Sarraceni.
racenorum lues Gallias misera clade vastabat, et ipsi non
multo post in eadem provincia dignas suæ perfidiæ pœnas
luebant. Quo anno sanctus vir Domini Ecgberct, ut supra Ecgberct.
commemoravimus, ipso die paschæ migravit ad Dominum: et
mox peracto pascha, hoc est, septima iduum Maiarum die,
Osric rex Nordanhymbrorum, vita decessit, cum ipse regni Mai d. 9.
quod undecim annis gubernabat, successorem fore [m]Ceoluul- Osric.
fum decrevisset, fratrem illius qui ante se regnaverat, Cœnredi Ceoluulfus.
regis, cujus regni et principia et processus tot ac tantis redun-
davere rerum adversantium motibus, ut quid de his scribi
debeat, quemve [n]habitura sint finem singula, necdum sciri
valeat.

Anno Dominicæ incarnationis septingentesimo tricesimo A. D. 731.
primo, Berctuald archiepiscopus, longa consumptus ætate, de- Jan. d. 13. Berctuald obiit.

[e] *octavo* V. [f] *duo* V. [g] *Unus* V. [h] *alter* V. [i] *præsagi* V.
[k] *unus, alter* V. [l] *faciem* V. [m] *Ceoldwlfum* V. [n] *habituri* V.

6. *et ipsi*] Secundum fidem omnium fere historicorum Sarraceni duas clades a Carolo Martello acceperunt, necnon primam quam hic Beda indicat an. 732. Vide Mabillon. sæc. 3. Ben. part. i. p. 526. et Pagi in Ann. Bar. 732. Sed ne hic sit verus hujus cladis annus, videtur esse obstaculo, quod an. 731 Historiam suam Beda absolverit: nisi cum Pagi, quem vide an. 729, dicamus, *eum postea verba illa et hujus victoriæ mentionem in suam Historiam inseruisse.* S.

10. *Osric*] Filius Alhfridi. S.

ib. *vita decessit.*] Occisus est, Chron. Sax. A. D. 731; quod confirmat Gul. Malm. Gest. Reg. i. 3. p. 21.

11. *Ceoluulfum*] Huic Beda Historiam inscribit. Incepit regnum secundum Chr. Sax. a. 731, secundum Westm. an. 730, sed secundum Bedam an. 729. An. 733. captus est, attonsus et remissus in regnum. Westm. An. 737 fit monachus in mon. Lindisfarn. s. Cudbercto conferens thesauros regios et terras, i. e. Bregesne et Wereworde cum suis appendiciis, simul et ecclesiam quam ibidem ipse ædificaverat. Alias quoque quatuor villas, Wudecestre, Huuittingaham, Eadfingham, Eaguulfigham. An. 760 in Lindisfarnensi monasterio sepultus est; *sed succedente tempore ab Ecgredo ejusdem loci antistite, ad Northam translatus, decursis posthæc multorum annorum curriculis caput illius Dunelmum translatum est una cum aliis sanctorum reliquiis.* Sim. Dun. p. 9. Hoc rege monacho facto data est Lindisfarnensis ecclesiæ monachis licentia bibendi vinum vel cervisiam, qui ante illud tempus non nisi lac vel aquam bibebant. Ibid. p. 139. S.

14. *finem*] Et pessimum quidem habuere finem. Nam apud historicos vix quid in prov. Nordanh. Historia legimus nisi vel clades vel depositiones regum. Vide Will. Malms. de Reg. i. 3. Chron. Sax. an. 757. 759. 774. 778. 789. 790. 794. et alibi. Bromton. p. 795. S.

15. *Berctuald*] Vide v. 8. S.

functus est [o] die iduum Januariarum; qui [p] sedit annos triginta septem, menses sex, dies quatuordecim; pro quo anno eodem factus est archiepiscopus, vocabulo Tatuini, de provincia Merciorum, cum fuisset presbyter in monasterio quod vocatur Briudun. Consecratus est autem in [q] Doruverni civitate, a viris venerabilibus Danihele Ventano, et Ingualdo Lundoniensi, et [r] Alduino Lyccitfeldensi, et Alduulfo Hrofensi antistitibus, die decima Junii mensis, Dominica; vir religione et prudentia insignis, sacris quoque litteris nobiliter instructus.

Tatuini.

Jan. d. 10. Status ecclesiæ.

Itaque in præsenti, ecclesiis Cantuariorum Tatuini et Alduulf episcopi præsunt. Porro provinciæ Orientalium Saxonum Inguald episcopus; provinciæ Orientalium Anglorum Aldberct et Hadulac episcopi; provinciæ Occidentalium Saxonum, Danihel et Fortheri episcopi; provinciæ Merciorum, Alduini episcopus; et eis populis qui ultra amnem Sabrinam ad occidentem habitant, Valchstod episcopus; provinciæ Huicciorum Vilfrid episcopus; provinciæ [s] Lindisfarorum Cyniberct episcopus præest. Episcopatus Vectæ insulæ ad Danihelem pertinet, episcopum Ventæ civitatis. Provincia Australium Saxonum jam aliquot annis absque episcopo manens, ministerium sibi episcopale ab Occidentalium Saxonum antistite 219
quærit. Et hæ omnes provinciæ cæteræque australes ad

[o] *die quinto* V.G. [p] *egit* V. [q] *Doruvernensi* V.G. [r] *Adwaldo* V.: ita S.: sed utrum variatio sit in *Alduino* an in *Alduulfo* incertum reliquit. [s] *Lindisfarnorum* G. Tum *Cymberct* V.

18. *Tatuini*] Epistolam Gregorii papæ [iii.] de promotione Tatuini ad primatum totius Brittaniæ vide apud Malms. Pont. i. [p. 210.] An. 732. hic benedixit Nodbaldum Albini successorem in abbatem. Chron. Thorn. [p. 1772.] Obiit an. 734. 3 kal. Aug. juxta Florent. juxta Birchingtonum cal. Aug., juxta Thorn. an. 735. ultimo die Julii. Vide ejus epitaph. Lel. Coll. ii. 116. S.

19. *Briudun*] Monasterium juxta Bredon montes in com. Vuigorn., quod Eanulfus avus Offæ regis Merc. in honore b. Petri construxit, et quod Offa postea an. 780 multis prædiis ditavit. Mon. Angl. i. 122. S.

25. *Ingauld*] Chartæ Croilandensi an. 716, et an. 798 concilio Baccanceldensi subscripsisse fingitur. Ingulf. et x. Script. p. 2212. Mortuus est an. 745. testibus plerisque Historicis, an. 744. juxta Hovedenum et Historiolam Londinensem. S.

27. *Danihel*] De Danihele et Fortheri vide v. 18. S.

ib. *Alduini*] Qui et Wor nominatur, successit Hæddæ morienti an. 721. Obiit an. 737. Angl. Sacr. i. 428. S.

29. *Walchstod*] Herefordiæ episcopus, ubi primus sedit Putta. iv. 12. De cruce ab eo ad ornatum domus Dei inchoata, itemque ejus et suorum antecessorum epitaphium sepulchro illis a Cuthberto constructo inscriptum vide Malms. Pont. iv. [p. 285.] S.

ib. *Vilfrid*] Successit Ecguino an. 717. Obiit an. 742 juxta Annales Eccl. Vuigorn. an. 743. juxta Florentium. S.

30. *Cyniberct*] De successione episcoporum Lindisfarorum vide iv. 12. Obiit an. 732. Sim. Dun. p. 99. S.

ib. *Vectæ*] Vide iv. 16. S.

2. *hæ omnes provinciæ*] Nihil habet Beda de parochiis Leogerensi et Dorcacestrensi, quamvis supra, iv. 23, dixerit Ætlam in hanc ordinatum fuisse, et tradat Florentius Vig., p. 685, Saxulfum in illa, nempe Leogera civitate, resedisse. Sed jam mortuus erat Saxulfus A. D. 705, vid. Chron. Sax.; et verisimile est utramque sedem vacasse A. D. 731. Gulielmus Malm. vero refert parochiam Liccidfeld

confinium usque Hymbræ fluminis, cum suis [t]quæque regibus, Merciorum regi Ædilbaldo subjectæ sunt. At vero provinciæ Nordanhymbrorum, cui rex Ceoluulf præest, quatuor nunc episcopi præsulatum tenent; Vilfrid in Eboracensi ecclesia, Ediluald in Lindisfaronensi, [u]Acca in Hagustaldensi Pecthelm in ea quæ Candida Casa vocatur, quæ nuper multiplicatis fidelium plebibus, in sedem pontificatus addita, ipsum primum habet antistitem. Pictorum quoque natio tempore hoc et fœdus pacis cum gente habet Anglorum, et catholicæ pacis [v]ac veritatis cum universali ecclesia particeps existere gaudet. Scotti qui Brittaniam incolunt suis contenti finibus nil contra gentem Anglorum insidiarum moliuntur aut fraudium. Brittones, quamvis et maxima ex parte domestico sibi odio gentem Anglorum, et totius catholicæ ecclesiæ [x]statum pascha minus recte moribusque improbis impugnent; tamen et divina sibi et humana prorsus resistente virtute, in neutro cupitum possunt obtinere propositum: quippe qui quamvis ex

[t] *quoque* V. [u] *ecclesia, Acca* V.G. [v] *et* V.G. [x] *statutum* V.G. quod cum notare omiserit S. nescio an in typis erratum sit in *statum.*

inter Liccidfeld, Leogeran, (vel Legecestram,) et Dorcestram divisam esse post mortem Aldwini. Gest. Pont. iv. p. 288.

4. *Ædilbaldo*] Hic an. 716 incepit regnare. an. 733 expugnavit Sumurtun. an. 740 per impiam fraudem vastabat partem Nordanhymbrorum. [infr. Contin. Chr. et Bromt. p. 795.] An. sequenti Cuthredus rex Occ. Sax. acriter in eum bellum gessit. An. 743. hic et Cuthredus pugnabant contra Brittones. An. 749. privilegium Merciorum ecclesiis et monasteriis concessit. An. 757. [756. Chr. Sax.] occisus est in Seccandune a suis tutoribus morte fraudulenta, et sepultus est in Hreopandune. Bonifacii epistolam ad eum vide Spelm. Con. i. 232. S.

5. *Vilfrid*] Successit s. Johanni v. 6. seditque an. 15. De tempore quo defunctus est, variant scriptores. Continuator Epit. Bedæ ejus obitum refert ad an. 745. Chr. Sax. [et Flor. Vig.] ad an. 744. Westm. ad an. 743. Tho. Stubbs ad an. 736. Sim. Dun. ad an. 735. Epitomen et Chron. Sax. authoritatem sequi propter eorum antiquitatem venerabilem maxime arridet, non obstante quod prior an. 732, et posterius an. 734. Ecgberctum episcopum factum prodit. Vilfrido sc. non adhuc defuncto, sed potius sedem ultro relinquente. Sed sequenda est forsan opinio, quam Pagi an. 731 de hac re scripsit. Arbitratur enim Vilfridum Ebor. defunctum an. 732. secundum epit. Bedæ, et auctores eos, qui Vilfridi hujus mortem an. 743 vel seqq. illigant, errare existimat, ideo scilicet deceptos, quia interpretati sunt Bedæ Epit. Continuatorem ad an. 745 de Vilfrido Ebor. cum potius interpretandus videtur de Vilfrido episcopo Huicciorum. *Lis inextricabilis inter Cantuarienses et Eborac. versatur, quod dicant Cantuarienses se Vilfridum seniorem habere, contra Eboracenses contendant hunc minorem ab archiepiscopo Odone Cantiam translatum.* Malms. Pont. iii. 1. S. Sed de hac re animadvertendum est Annales Eccl. Vig. (Angl. Sacr. i. p. 470) mortem Vilfridi episcopi Huicciorum referre A. D. 742, Florentium Vigor. A. D. 743: et Florentium quidem amborum obitum memorare, hujus A. D. 743, illius A. D. 744.

6. *Acca*] De hoc vide v. 20. S. Hinc, et a nomine Cyniberct episcopo Lindisfarorum, colligi potest Bedam manum secundam scripto operi minime admovisse. Nam Acca eo ipso A. D. 731 ejectus est, secundum Continuat. Chron. infra. Simeon Dun. ait Accam a sua sede pulsum, et Cyniberct mortuum esse A. D. 732. Chron. Sax. et Florentius Vig. Accæ fugam A. D. 733 referunt.

ib. *Pecthelm*] S. Aldhelmi primo Sciréburnensis episcopi diaconus. v. 18. obiit. an. 735. Flor. S.

8. *primum*] Primus quidem fuit novæ erectionis, sed Ninias olim ibi fuit episcopus iii. 4. S.

parte sui sint juris, nonnulla tamen ex parte Anglorum sunt servitio mancipati. [y]Qua adridente pace ac serenitate temporum, plures in gente Nordanhymbrorum, tam nobiles, quam privati, se suosque liberos, depositis armis satagunt magis accepta tonsura, monasterialibus adscribere votis, quam bellicis exercere studiis. Quæ res quem sit habitura finem, A. D. 731. posterior ætas videbit. Hic est inpræsentiarum universæ status Brittaniæ, anno adventus Anglorum in Brittaniam circiter ducentesimo octogesimo quinto, Dominicæ autem incarnationis anno septingentesimo tricesimo primo: in cujus regno perpetuo exultet terra, et congratulante in fide ejus Brittania, lætentur insulæ multæ, et confiteantur memoriæ sanctitatis ejus.

CAP. XXIV.

Recapitulatio chronica totius operis; et de persona Auctoris.

VERUM, ea quæ temporum distinctione latius digesta sunt, ob memoriam conservandam, breviter recapitulari placuit.

Anno igitur ante incarnationem Dominicam sexagesimo, [z]Gaius Julius Cæsar, primus Romanorum, Brittanias bello pulsavit, et vicit; nec tamen ibi regnum potuit obtinere.

Anno ab incarnatione Domini 46 Claudius, secundus Romanorum Brittanias adiens, plurimam insulæ partem in deditionem recepit; et Orcadas quoque insulas Romano adjecit imperio.

Anno [a]incarnationis Dominicæ 167 Eleuther Romæ præsul factus, quindecim annos ecclesiam gloriosissime rexit: cui litteras rex Brittaniæ Lucius mittens, ut Christianus efficeretur petiit, et impetravit.

Anno ab incarnatione Domini 189 Severus imperator factus, decem et septem annis regnavit, qui Brittaniam vallo a mari usque ad mare præcinxit.

Anno 381 Maximus in Brittania creatus imperator, in Galliam transiit, et Gratianum interfecit.

Anno 409 Roma a Gothis [b]fracta: ex quo tempore Romani in Brittania regnare cessarunt.

Anno 430 Palladius ad Scottos in Christum credentes a Cælestino papa primus mittitur episcopus.

[y] *Et adridente—quæ adridente* V. [z] *Caius* V. St. G. [a] *ab incarnatione Domini* V. [b] *fracta est* V.

18. *tam nobiles*] Vide de hac re Bedam fusius querentem in epistola ad Ecgberctum archiepiscopum infra edita. S.
24. *lætentur insulæ*, &c.] Ps. xcvi. 1, 12.
30. *Julius*] Vide i. 2. S.
33. *Claudius*] Vide i. 3. S.
37. *Lucius*] Vide i. 4. S.
1. *Severus*] Vide i. 5. S.
4. *Maximus*] Vide i. 9. S.
6. *Gothis*] Vide i. 11. S.
8. *Palladius*] Vide i. 13. S.

Anno [c]449 Marcianus cum Valentiniano imperium suscipiens, septem annis tenuit: quorum tempore Angli a Brittonibus [d]accersiti Brittaniam adierunt.

Anno 538 eclipsis solis facta est xiv kalendas Martii, ab hora prima usque ad tertiam.

Anno 540 eclipsis solis facta est xii kalendas [e]Julias, et apparuerunt stellæ pene hora dimidia ab hora diei tertia.

Anno 547 Ida regnare cœpit, a quo regalis Nordanhymbrorum prosapia originem tenet, et duodecim annis in regno permansit.

Anno [f]565 Columba presbyter de Scottia venit Brittaniam ad docendos Pictos, et in insula Hii monasterium fecit.

Anno 596 Gregorius papa misit Brittaniam Augustinum cum monachis, qui verbum Dei genti Anglorum evangelizarent.

Anno 597 Venere Brittaniam præfati doctores, qui fuit annus plus minus centesimus quinquagesimus adventus Anglorum in Brittaniam.

Anno 601 misit papa Gregorius pallium Brittaniam Augustino jam facto episcopo, et plures verbi ministros, in quibus et Paulinum.

Anno 603 pugnatum [g]ad Degsastanæ.

Anno 604 Orientales Saxones fidem Christi [h]percipiunt sub rege Sabercto, antistite Mellito.

Anno 605 Gregorius [i]obiit.

Anno 616 Ædilberct rex Cantuariorum defunctus est.

Anno 625 Paulinus a Justo archiepiscopo ordinatur [k]genti Nordanhymbrorum antistes.

Anno 626 Eanfled, filia Æduini regis, baptizata [l]cum duodecim in sabbato pentecostes.

Anno 627 Æduini rex baptizatus cum sua gente in pascha.

Anno 633 Æduine rege perempto, Paulinus Cantiam redit.

Anno 640 Eadbald rex Cantuariorum obiit.

Anno [m]642 Osuald rex occisus.

Anno 644 Paulinus, quondam Eboraci, sed [n]tunc Hrofensis antistes civitatis, migravit ad Dominum.

c *quadringentesimo nono* V. d *arcesiti* V. e *Julii* V. f 562 V. g *pugnatum est* V. h *perceperunt* V. i *Gregorius papa* V. k *gentis* V. l *baptizata est* V. m 645 V. n *nunc* V.

10. *Marcianus*] Vide i. 15. S.
19. *Columba*] Vide iii. 4. S.
21. *Gregorius*] Vide i. 23. S.
23. *doctores*] Vide i. 25. S.
25. *pallium*] Vide i. 29. S.
27. *Degsastanæ*] Vide i. 34. S.
29. *Mellito*] Vide ii. 3. S.
30. *obiit*] Vide ii. 1. S.
31. *Ædilberct*] Vide ii. 5. S.
32. *Paulinus*] Vide ii. 9. S.
34. *Eanfled*] Vide ii. 9. S.
36. *Æduini*] Vide ii. 14. S.
37. *Cantiam*] Vide ii. 20. S.
38. *Eadbald*] Vide iii. 8. S.
39. *Osuald*] Vide iii. 9. S.
40. *Paulinus*] Vide iii. 14. S.

Anno 651 Osuini rex occisus, et Aidan episcopus defunctus est.

Anno 653 Middilangli sub principe [o] Peada, fidei mysteriis sunt imbuti.

Anno 655 Penda [p] periit, et Mercii sunt facti Christiani.

Anno 664 eclipsis facta: Earconberct rex Cantuariorum 221 defunctus, et Colman cum [q] Scottis ad suos reversus est; et pestilentia venit; et Ceadda ac Vilfrid Nordanhymbrorum ordinantur episcopi.

Anno 668 Theodorus ordinatur episcopus.

Anno 670 Osuiu rex Nordanhymbrorum obiit.

Anno 673 Ecgberct, rex Cantuariorum obiit; et synodus facta est ad Herutforda, præsente Ecgfrido rege, præsidente archiepiscopo Theodoro, utillima, decem capitulorum.

Anno 675 Vulfheri, rex Merciorum, postquam septemdecim annos regnaverat, defunctus, Ædilredo fratri reliquit imperium.

Anno 676 Ædilred vastavit Cantiam.

Anno [r] 678 cometa apparuit; Vilfrid episcopus a sede sua pulsus est ab Ecgfrido rege; et pro eo Bosa, Eata et Eadhæth consecrati antistites.

Anno 679 Ælfuini occisus.

Anno 680 synodus factus est in campo Hæthfeltha de fide catholica, præsidente archiepiscopo Theodoro: in qua adfuit Johannes abba Romanus. Quo anno Hild abbatissa in Streanæshalch obiit.

Anno 685 Ecgfrid rex Nordanhymbrorum [s] occisus est. Anno eodem Hlotheri rex Cantuariorum obiit.

Anno 688 Cæduald rex Occidentalium Saxonum Romam de Brittania pergit.

Anno 690 Theodorus archiepiscopus obiit.

Anno 697 Osthryd regina a suis, id est, Merciorum primatibus, interempta.

Anno [t] 698 Berctred dux regius Nordanhymbrorum a Pictis interfectus.

[o] Ita cod. Mor. *Penda* ex errore typ. S. et St. G. [p] *Penda rex Merciorum occisus est* V. [q] *cum suis ad Scottos—cum Scottis reversus* V. [r] 677 V. [s] *obiit* V. *Anno eodem Hlotheri rex Cantuar. obiit* deest. [t] 699 V.

42. *Osuini*] Vide iii. 14. S.
43. *Middilangli*] Vide iii. 21. S.
44. *Penda*] Vide iii. 24. S.
1. *eclipsis*] Vide iii. 27. S.
ib. *Erconberct*] Vide iv. 1. S.
2. *Colman*] Vide iii. 26. S.
3. *Nordanhymbrorum*] Vide iii. 28. S.
4. *Theodorus*] Vide iv. 1. S.
5. *Osuiu*] Vide iv. 5. S.
6. *Ecgberct*] Vide iv. 5. S.
7. *Herutforda*] Vide iv. 5. S.
11. *Ædilred*] Vide iv. 12. S.
12. *cometa*, &c.] Vide iv. 12. S.
14. *Ælfuini*] Vide iv. 20. S.
15. *Hæthfeltha*] Vide iv. 17. S.
ib. *Johannes*] Vide iv. 18. S.
17. *Hild*] Vide iv. 23. S.
18. *Ecgfrid——Hlotheri*] Vide iv. 26. S.
20. *Cæduald*] Vide v. 7. S.
22. *Theodorus*] Vide v. 8. S.

Anno 704 Ædilred, postquam triginta [u] unum annos Merciorum genti præfuit, monachus factus, Cœnredo regnum dedit.

Anno 705 Aldfrid rex Nordanhymbrorum defunctus est.

Anno 709 Cœnred rex Merciorum, postquam [x] quinque annos regnabat, Romam pergit.

Anno 711 Berctfrid præfectus cum Pictis pugnavit.

Anno 716 Osred rex Nordanhymbrorum interfectus, et rex Merciorum Ceolred defunctus; et vir Domini Ecgberct Hiienses monachos ad catholicum pascha et ecclesiasticam correxit tonsuram.

Anno 725 Victred rex Cantuariorum obiit.

Anno 729 cometæ apparuerunt, sanctus Ecgberct transiit. Osric mortuus est.

Anno 731 Berctuald archiepiscopus obiit. Anno eodem Tatuini consecratus archiepiscopus nonus Dorovernensis ecclesiæ, Ædilbaldo rege Merciorum quintumdecimum agente annum imperii.

222 Hæc de Historia Ecclesiastica [y] Brittaniarum, et maxime gentis Anglorum, prout vel ex litteris antiquorum, vel ex traditione majorum, vel ex mea ipse cognitione scire potui, Domino adjuvante digessi Bæda [z] famulus Christi et presbyter monasterii beatorum apostolorum Petri et Pauli, quod est ad Viuræmuda et Ingyruum.

Qui natus in territorio ejusdem monasterii, cum essem an- A. D. 672.
norum septem, cura propinquorum datus sum educandus A. D. 679.
reverentissimo abbati Benedicto, ac deinde Ceolfrido; cunctumque ex eo tempus vitæ in ejusdem monasterii habitatione peragens, omnem meditandis Scripturis operam dedi: atque inter observantiam disciplinæ regularis et quotidianam cantandi in ecclesia curam, semper aut discere, aut docere, aut scribere dulce habui.

Nonodecimo autem vitæ meæ anno diaconatum; tricesimo A. D. 691.
gradum presbyteratus, utrumque per ministerium reveren- A. D. 702.
tissimi episcopi Johannis, jubente Ceolfrido abbate, suscepi.

Ex quo tempore accepti presbyteratus usque ad annum A. D. 731.
ætatis meæ quinquagesimum nonum, hæc in Scripturam sanctam meæ meorumque necessitati ex opusculis venerabilium patrum breviter adnotare, sive etiam ad formam sensus et interpretationis eorum superadjicere curavi.

[u] *triginta annos* V. [x] *sex* V. [y] *Brittanorum* V. [z] *Dei famulus* V.

27. *Ædilred*] Vide v. 9. S.
29. *Aldfrid*] Vide v. 18. S.
30. *Coenred*] Vide v. 19. S.
33. *Osred*] Vide v. 22. S.
34. *Ecgberct*] Vide v. 22. S.
36. *Victred*] Vide v. 23. S.
37. *cometæ——Ecgberct——Osric*] Vide v. 23. S.
39. *obiit.——Tatuini*] Vide v. 23. S.

In principium Genesis, usque ad nativitatem Isaac, et [a]*jectionem Ismahelis, libros* [b]iv.

De Tabernaculo, et vasis ejus, ac vestibus sacerdotum, libros [c]iii.

In primam partem Samuhelis, id est, usque ad mortem Saulis, libros iii.

De ædificatione Templi, allegoricæ expositionis sicut et cætera, libros ii.

Item in Regum librum xxx. *quæstionum.*

In Proverbia Salomonis, libros iii.

In Cantica Canticorum, libros [d]vii.

In Isaiam, Danihelem, duodecim Prophetas, et partem Hieremiæ, distinctiones capitulorum ex tractatu b. Hieronymi excerptas.

In [e]*Ezram et Neemiam, libros* iii.

In Canticum Habacum, librum i.

In librum beati patris Tobiæ, explanationis allegoricæ de Christo et Ecclesia, librum i.

Item, Capitula lectionum in Pentateuchum Mosi, Josue, Judicum.

In libros Regum, et Verba dierum.

In librum beati patris Job.

In Parabolas, Ecclesiasten, et Cantica Canticorum.

In Isaiam Prophetam, Ezram quoque, et Neemiam.

In Evangelium Marci, libros iv.

In Evangelium Lucæ, libros vi.

Omeliarum Evangelii libros ii.

In Apostolum quæcumque in opusculis sancti Augustini exposita inveni, cuncta per ordinem transscribere curavi.

In Actus Apostolorum, libros ii.

In Epistolas [f]vii *Catholicas, libros singulos.*

In Apocalypsin sancti Johannis, libros iii.

Item, Capitula lectionum in totum Novum Testamentum, excepto Evangelio.

Item, Librum Epistolarum ad diversos: [g]*quarum de sex ætatibus sæculi una est; de mansionibus filiorum Israel,* [h]*una; una de eo quod ait Isaias:* Et claudentur ibi in carcerem, et post dies multos visitabuntur; *de ratione Bissexti, una; de Æquinoctio, juxta Anatolium, una.*

Item, de historiis Sanctorum; Librum vitæ et passionis sancti Felicis Confessoris de metrico Paulini Opere in prosam transtuli.

Librum vitæ et passionis sancti Anastasii, male de Græco translatum, et pejus a quodam imperito emendatum, prout [i]*potui, ad sensum correxi.*

[a] *ejectionem, dejectionem, reprobationem* V. [b] iii V. [c] iv V. [d] viii, vi V. [e] *Esdram* V. [f] *Epistolas* vi V. [g] *diversos; de sex* V. [h] *Israel una; de* V. [i] *prout ad sensum* V.

1. *de Græco*] Hinc constat, si cui id dubium fuisset, Bædam Græcos legisse.

Vitam sancti patris, monachi simul et antistitis, Cudbercti, et prius heroico metro, et postmodum plano sermone descripsi.

Historiam abbatum monasterii hujus, in quo supernæ pietati deservire gaudeo, Benedicti, Ceolfridi, et Hucætbercti in libellis duobus.

Historiam Ecclesiasticam nostræ insulæ ac gentis, in libris v.

Martyrologium de natalitiis sanctorum martyrum diebus; in quo omnes quos invenire potui, non solum qua die, verum etiam quo genere certaminis, vel sub quo judice mundum vicerint, [k] *diligenter adnotare studui.*

Librum Hymnorum, diverso metro, sive rhythmo.

Librum Epigrammatum heroico metro, sive elegiaco.

De Natura rerum, et de Temporibus libros singulos.

Item, de Temporibus librum unum majorem.

Librum de Orthographia, alphabeti ordine distinctum.

Item, librum de Metrica arte; et huic [l]*adjectum alium de Schematibus sive Tropis libellum, hoc est, de figuris modisque locutionum, quibus Scriptura sancta contexta est.*

[m]Teque deprecor, bone Jesu, ut cui propitius donasti verba tuæ [n]scientiæ dulciter haurire, dones etiam benignus, aliquando ad te fontem omnis sapientiæ pervenire, et [o]parere semper ante faciem tuam.

Explicit Domino juvante liber quintus Historiæ Ecclesiasticæ Gentis Anglorum.

[p]ANNO 731 Ceoluulf rex captus et adtonsus et remissus in regnum. Acca episcopus de sua sede fugatus.

[q]Anno 732 Ecgberct pro Vilfrido episcopus factus[r].

Anno 733 eclipsis facta est solis [s]xix kalendas Septembris circa horam diei tertiam; ita ut pene totus orbis solis, quasi nigerrimo et horrendo scuto videretur esse coopertus[t].

Anno 734 luna sanguineo rubore perfusa, quasi hora integra ii. kalendarum Februariarum circa galli cantum, dehinc nigredine subsequente ad lucem propriam reversa.

224 Anno eodem Tatuini episcopus obiit.

k *vicerint, adnotare* V. l *adjunctum* V. m *Te deprecor* V. n *tuæ sapientiæ, vel scientiæ* V. o *apparere* V. p *Anno* 731 *&c. desunt* V. q *Anno ab incarnatione Domini* V. r *factus. Cymbertus episcopus Lindisfarorum obiit* V. s xviii V. t *Anno eodem Tatuini archiepiscopus, accepto ab apostolica auctoritate pallio, ordinavit Aluic et Sigfridum episcopos.* desunt manuscripto Mori.

34. *reversa*] Hactenus codex Mori, et omnes melioris notæ MSS. Sed quoniam quæ sequuntur in editis codd. extant, mihi etiam inter alios fas erit puncta hæc chronologica adjungere.

Anno 735 Nothelmus archiepiscopus ordinatur; et Ecgberctus episcopus, accepto ab apostolica sede pallio, primus post Paulinum in archiepiscopatum confirmatus est; ordinavitque Fruidbertum et Fruiduualdum episcopos, et Bæda presbyter obiit.

Anno 737 nimia siccitas terram fecit infecundam; et Ceoluulfus sua voluntate adtonsus, regnum Eadbercto reliquit.

Anno 739 Edilhartus Occidentalium Saxonum rex obiit; et Nothelmus archiepiscopus.

Anno 740 Cudberctus pro Nothelmo consecratus est. Ædilbaldus rex Merciorum, per impiam fraudem vastabat partem Nordanhymbrorum; eratque rex eorum Eadberctus occupatus cum suo exercitu contra Pictos. Æediluualdus quoque episcopus obiit, et pro eo Conuulfus ordinatur antistes. Aruwini et Eadberctus interempti.

Anno 741 siccitas magna terram occupavit. Carolus rex Francorum obiit; et pro eo filii Caroloman et Pippin regnum acceperunt.

Anno 745 Vilfrid episcopus, et Ingualdus Lundoniæ episcopus, migraverunt ad Dominum.

Anno 747 Herefridus vir Dei obiit.

Anno 750 Cudretus, rex Occidentalium Saxonum, surrexit contra Ædilbaldum regem et Œngusum. Theneorus atque Eanredus obierunt. Eadberctus campum Cyil cum aliis regionibus suo regno addidit.

Anno 756 anno regni Eadbercti quinto, idibus Januarii,

11. *per impiam fraudem*] Conjiceret fortasse aliquis hæc verba conscripta esse in Northumbria; quod quidem de tota hac Historiola verisimile est ex iis quæ posita et quæ omissa sunt, si cum Chron. Sax. (quod in occidenti scriptum fuit) conferas: præterquam quod Bedæ operi adjecta sit. Cum A.D. 741 (Chron. Sax.) omissum sit Eboraci incendium, vix Eboraci scripta esse potest: itaque non prodiit ex Alberti schola.

13. *Aruwini et Eadberctus*] Non interemptus est hoc anno Eadberctus Northumbriæ rex, cujus parta victoria refertur infra A.D. 750 et abdicatio 758. Arwine filius Eadulfi occisus traditur hoc anno a Sim. Dun.: sed nihil de Eadbercto. Scribæ errorem istum reputat Thorpe ad Lappenberg. p. 213.

17. *Vilfrid*] Episcopus forsan Huicciorum, non Eboracensis. S. Stevenson conjicit fuisse nescio quem episcopum Wintonensem. Vid. quæ dicta sunt supra, ad 23: sed notandum insuper perpauca de regionibus occidentalibus, et quidem de tota Anglia australi, in hoc compendio memorata esse.

23. *Anno 756 anno regni Eadbercti quinto, idibus Januarii*] Locus est corruptus, sed quem in promtu est emendare. Solis eclipsis nulla data est in tabulis mense Januario A.D. 756; sed data est A.D. 753. Tum A.D. 756 non erat Eadbercti quintus, sed duodevicesimus, vel undevicesimus; decimus quintus ejus annus ab A.D. 737 (738 Chron. Sax.) erat A.D. 752, in quem annum computatus foret mensis Januarius A.D. 753. Eodem anno tabulæ habent eclipsin lunæ ix kal. Febr., (Januar. d. 24,) nullam vero talem A.D. 756. Denique solis eclipsis eo anno non fuit idibus Januarii, sed quinto iduum. Ut igitur hos errores omnes pene uno verbo tollas, scribe, *Anno 753 anno regni Eadbercti decimo quinto, quinto id. Jan.*: et tum Bonifacii martyrium, quod sequitur, cadere poterit in A.D. 755, secundum Florentium Vig. Adamum Brem. &c. Denique emendato hoc loco, cum Historiola hæcce tres eclipses recte retulerit,

eclipsis solis facta est. Postea eodem anno et mense, hoc est, nono kalendarum Februariarum, luna eclipsim pertulit, horrendo et nigerrimo scuto.

Bonifacius, qui et Vinfridus, Francorum episcopus, cum quinquaginta tribus martyrio coronatus est; et pro eo Redgerus consecratur archiepiscopus a Stephano papa.

Anno 757 Ædilbaldus rex Merciorum a suis tutoribus noctu morte fraudulenter miserabiliter peremptus occubuit: Beonredus regnare cœpit: [u]Cymuulfus rex Occidentalium Saxonum obiit. Eodem etiam anno Offa, fugato Beonredo, Merciorum regnum sanguinolento quæsivit gladio.

Anno 758 Eadberctus rex Nordanhymbrorum Dei amoris causa et cælestis patriæ violentia, accepta sancti Petri tonsura, filio suo Osuulfo regnum reliquit.

Anno 759 Osuulfus a suis ministris facinorose occisus est; et Ediluualdus anno eodem a sua plebe electus, intravit in regnum: cujus secundo anno magna tribulatio mortalitatis venit et duobus ferme annis permansit, populantibus duris ac diversis ægritudinibus, maxime tamen dysenteriæ languore.

Anno 761 Œngus Pictorum rex obiit, qui regni sui principium usque ad finem facinore cruento tyrannus perduxit carnifex: et Osuini occisus est.

Anno 765 Aluchredus rex susceptus est in regnum.

Anno 766 Ecgberctus archiepiscopus prosapia regali ditatus ac divina scientia imbutus, et [x]Erithubertus vere fideles episcopi ad Dominum migraverunt.

u *Cynewulfus* V. x *Fritheberhtus* V.

quas omnes omisit Chronicon Saxonicum, et in reliquis quantum deprendere possimus, satis exacta esse videtur, fides ejus atque auctoritas in iis quæ memorat non injuria potior censeri posset quam quæ Chronico Saxonico, quantumvis pretioso, debetur; et rectius Chronicon huic quam hanc Chronico accommodes.

INCIPIT VITA SANCTORUM ABBATUM MONASTERII

IN

UUIRAMUTHA ET GYRUUM,

BENEDICTI, CEOLFRIDI, EASTERUINI, SIGFRIDI,

ATQUE

HUÆTBERCTI,

AB EJUSDEM MONASTERII PRESBYTERO ET MONACHO BÆDA COMPOSITA.

Biscopus Benedictus.

1. RELIGIOSUS Christi famulus Biscopus cognomento Benedictus, aspirante superna gratia, monasterium construxit in [a]honorem beatissimi apostolorum principis Petri, juxta ostium fluminis Vuiri ad aquilionem, juvante [b]se ac terram tribuente venerabili ac piissimo gentis illius rege Ecgfrido: idemque monasterium annis sedecim, inter innumeros vel itinerum vel infirmitatum labores, eadem qua construxit religione, sedulus rexit. Qui ut beati papæ Gregorii verbis, quibus cognominis ejus abbatis vitam glorificat, utar: *Fuit vir vitæ venerabilis, gratia Benedictus et nomine, ab ipso pueritiæ suæ tempore cor gerens senile, ætatem quippe moribus* [c]*transiens, nulli animum voluptati dedit.* Nobili quidem stirpe gentis Anglorum progenitus, sed non minori nobilitate mentis ad promerenda semper angelorum consortia suspensus. Denique cum esset minister [d]Osuiu regis et possessionem terræ suo gradui competentem illo donante perciperet, annos natus circiter viginti et quinque fastidivit possessionem caducam, ut adquirere posset æternam: despexit militiam cum corruptibili donativo terrestrem, ut vero Regi militaret, regnum in superna civitate mereretur habere perpetuum: reliquit domum, cognatos et patriam propter Christum et propter Evangelium, ut centuplum acciperet, et vitam æternam possideret: respuit nuptiis servire carnalibus, ut sequi valeret Agnum virginitatis

[a] *honorem* V. Ita S. sed videtur voluisse *honore* legere in textu. [b] *juvante ac* V. [c] *transiliens* V. [d] *Oswini* V.

10. *Benedictus*] Nominatur etiam Baducing a Fridegodo auctore vitæ s. Vilfridi. Mabillon. Act. Benedict. sæc. 3. part. i. p. 173. S. Hoc ab Eddio. Conf. supra, ad iv. 18.

16. *Gregorii*] Greg. lib. 2. Dial. cap. 1. S.

gloria candidum in regnis cœlestibus: abnuit liberos carne procreare mortales, prædestinatus a Christo ad educandos ei spirituali doctrina filios cœlesti in vita perennes.

2. Dimissa ergo patria Romam adiit, beatorum apostolorum [A.D.653.] quorum desiderio semper ardere consueverat, [e]etiam loca cor- Romam porum corporaliter visere atque adorare curavit. Ad patriam primo adit. mox reversus, [f]studiosius ea quæ vidit ecclesiasticæ vitæ instituta, diligere, venerari, et quibus potuit prædicare non desiit. Quo tempore Alchfridus supradicti regis Osuii filius et ipse propter adoranda apostolorum limina Romam venire disponens, comitem eum ejusdem itineris accepit. Quem cum pater suus ab intentione memorati itineris revocaret, atque in patria 294 ac regno suo faceret residere, nihilominus ipse ut bonæ indolis adolescens, cœptum confestim explens iter, summa sub festinatione Romam rediit, tempore cujus supra [g]beatæ memoriæ [A.D.665.] Vitaliani papæ; et non pauca scientiæ salutaris quemadmodum et prius hausta dulcedine, post menses aliquot inde digrediens ad insulam Lirinensem, ibidem se monachorum cœtui tradidit, tonsuram accepit, et disciplinam regularem monachi voto insignitus debita cum sollicitudine servavit: ubi per biennium idonea monasticæ conversationis doctrina institutus, rursus beati Petri apostolorum principis amore devictus, sacratam ejus corpore civitatem [h]repedare statuit.

3. Nec post longum adveniente nave mercatoria, desiderio [A.D.667.] satisfecit. Eo autem tempore miserat Ecgberctus Cantuariorum rex de Brittania electum ad episcopatus officium virum nomine Vighardum, qui a Romanis beati Gregorii papæ discipulis in Cantia fuerat omni ecclesiastica institutione sufficienter edoctus; cupiens eum sibi Romæ ordinari episcopum, quatenus suæ gentis et linguæ habens antistitem, tanto perfectius cum subjectis sibi populis vel verbis imbueretur fidei vel mysteriis; quanto [i]hæc non per interpretem, sed per [k]cognati et contribulis viri linguam simul manumque susciperet. Qui videlicet Vighardus Romam veniens, cum cunctis qui secum venere comitibus, antequam gradum pontificatus perciperet, morbo ingruente defunctus est. At vero papa apostolicus, ne legatariis obeuntibus legatio religiosa fidelium

[e] *et* V. [f] *studiosus* V. [g] *tempore superbeatæ* V. [h] *repetere* V. [i] *hæc nempe non per* V. [k] *cogniti* V.

30. *adiit*] Vilfridum itineris socium habuit testante Bæda v. 19. S.

33. *tempore*] Secundum iter fecit an. 665. Florent. Uuig. S. Primi quoque itineris tempus statuit Florentius, nempe A. D. 653.

2. *cujus*] Hæc verba, *cujus supra*, videntur a margine in textum temere irrepsisse. Nondum enim mentionem fecit Bæda de papa Vitaliano; cum hæc Historia scripta fuit ante Historiam Ecclesiasticam; conf. supra, ad iv. 18; neque papa fuit Vitalianus eo tempore quo primum Romam adiit Benedictus, quamvis hoc Florentius Vig. asserat.

5. *Lirinensem*] Insula est Gallici juris, dicta etiam insula s. Honorati, ubi nobile erat cœnobium monachorum. Uuaræus. S.

9. *repedare*] Juxta finem an. 667, quo Uighard. obiit; iii. 29. iv. 1. S.

fructu competente careret, inito consilio elegit de suis quem Brittanias archiepiscopum mitteret, Theodorum videlicet seculari simul et ecclesiastica philosophia præditum virum, et hoc in utraque lingua, Græca scilicet et Latina, dato ei collega et consiliatore viro æque strenuissimo ac prudentissimo Adriano abbate: et quia venerabilem Benedictum sapientem, industrium, religiosum ac nobilem virum fore conspexit, huic ordinatum cum suis omnibus commendavit episcopum, præcepitque ut relicta peregrinatione quam pro Christo susceperat, commodi altioris intuitu patriam reversus, doctorem ei veritatis quem [l]sedula quæsierat adduceret, cui vel illo pergenti vel ibidem docenti, pariter interpres existere posset et
[A.D.669.] ductor. Fecit ut jusserat: venerunt Cantiam: gratissime sunt suscepti: Theodorus sedem episcopatus conscendit: Benedictus suscepit monasterium beati Petri apostoli ad regendum, cujus postea præfatus Adrianus factus est abbas.

[A.D.671.] 4. Quod ubi duobus annis monasterium rexit, tertium de Brittania Romam iter arripiens solita prosperitate complevit, librosque omnis divinæ eruditionis non paucos vel placito pretio emptos, vel amicorum dono largitos retulit. Rediens autem ubi Viennam pervenit, emptitios [m]ibi quos apud ami-
[A.D.672.] cos commendaverat, recepit. At ingressus Brittaniam, ad regem Occidentalium Saxonum nomine Coinvalch conferendum putavit, cujus et ante non semel amicitiis usus, et beneficiis erat adjutus. Sed ipso eodem tempore immatura morte prærepto, tandem ad patriam gentem solumque in quo natus est pedem convertens, Ecgfridum Transhumbranæ regionis regem adiit; cuncta quæ egisset ex quo patriam adolescens deseruit, replicavit; quo religionis desiderio arderet, non celavit; quid ecclesiasticæ, quid monachicæ institutionis Romæ vel circumquaque didicisset, quot divina volumina, quantas beatorum apostolorum sive martyrum Christi reliquias [n]attulisset, patefecit; tantamque apud regem gratiam familiaritatis invenit, ut confestim ei terram septuaginta familiarum de suo largitus, monasterium inibi primo pastori ecclesiæ facere præ-
A.D. 674. ciperet. Quod factum est, sicut et in procemio memini, ad ostium fluminis Viri ad Aquilonem, anno ab incarnatione 295

[l] *sedulo* V. [m] *sibi* V. [n] *attulit* V.

30. *venerunt*] Benedictus cum Theodoro Angliam redit an. 669. sub die sexto kal. Jul. Dominica iv. 3. S.

33. *tertium*] Tertia quidem fuit Benedicti e Brittania peregrinatio Romana, at quarta in summa, siquidem in secunda e Brittania discessione bis Romam petiit, antequam in patriam remearet. Ergo sequentem ejus profectionem quartam a Brittania dictam a Bæda, quintam absolute interpretare. Mabillonius. Hoc iter suscepit Benedictus an. 671. Flor. Uuig. S.

37. *ingressus*] An. 672. Eo enim anno Coinualch obiit. Chron. Sax. et Flor. Uuig. S.

42. *replicavit*] Conf. supra ad iii. 19.

Domini sexcentesimo septuagesimo quarto, indictione secunda, anno autem quarto imperii Ecgfridi regis.

5. Nec plusquam unius anni spatio post fundatum monaste- A. D. 676.
rium interjecto, Benedictus oceano transmisso Gallias petens, Operarii.
cæmentarios qui lapideam sibi ecclesiam juxta Romanorum quem semper amabat morem facerent, postulavit, accepit, attulit. Et tantum in operando studii præ amore beati Petri in cujus honorem faciebat exhibuit, ut [o]intra unius anni circulum ex quo fundamenta sunt jacta, culminibus superpositis, missarum inibi solennia celebrari videres. Proximante [p]autem ad perfectum opere, misit legatarios Galliam, qui vitri factores, artifices videlicet Brittaniis eatenus incognitos, ad cancellandas ecclesiæ porticuumque et cænaculorum ejus fenestras adducerent. Factumque est, et venerunt: nec solum opus postulatum compleverunt, sed et Anglorum ex eo gentem hujusmodi artificium nosse ac discere fecerunt: artificium nimirum vel lampadis ecclesiæ claustris vel vasorum multifariis usibus non ignobilior aptum. Sed et cuncta quæ ad altaris et ecclesiæ ministerium competebant, vasa [q]sancta, vel vestimenta, quia domi invenire non potuit, de transmarinis regionibus advectare religiosus emptor curabat.

Et ut ea quoque quæ nec in Gallia quidem reperiri vale- [A.D. 678.]
bant, Romanis e finibus ecclesiæ suæ provisor impiger ornamenta [r]vel munimenta conferret: quarta [s]illo, post composi-

[o] *inter* V. [p] *Proximante ad* V. [q] *vasa scilicet, vel* V. [r] *ornamenta ut munimenta* V. [s] *illa* V.

1. *septuagesimo quarto*] Sed cœptum est fundari A. D. 673; nam infra, 16, quadraginta tres anni numerantur ab eo tempore quo Benedictus suum cœpit condere monasterium ad A. D. 716: quod etiam convenit cum iis quæ sequuntur.

5. *juxta Romanorum—morem*] Ex hoc loco præcipue constat quali modo artes illæ quæ ad architecturam spectant paulatim a Roma in occidentem propagatæ fuerint: nam revera artes illæ non erant unius alicujus populi vel terræ, sed erant ecclesiasticæ: itaque ratio et modus eodem tempore fere similis ubique erat, donec singulæ ecclesiæ magis dissociatæ erant. Sed hoc sæculo Angli nullum sibi proprium stylum vel methodum ædificandi habebant, nisi ecclesiasticum, quem aliunde, scilicet a Roma et Gallia, acceperant. Neque credi potest quod Lappenberg conjicit, habuisse eos ædificia antiqua suo ingenio fabricata, veterum deorum fana, quæ nunc in ecclesias converterant, vel quorum ad exempla ecclesias construebant. Quod vero Bæda de fenestris hic dicit indicat quo pacto hujusmodi res in melius mutari cœperant. Nam Angli sub A. D. 625 vix fores domuum suarum, nedum fenestras, occludere didicerant, sicut apparet in fabula de passerculo H. iii. 13. Fenestras ecclesiæ vitro primus contexisse videtur Vilfridus, cum ecclesiam Eboracensem restituit. Edd. Vit. Wilf. 16. Vitrum vero jamdudum in usu fuisse in oriente ipse Bæda testatur: nam in ecclesia Ascensionis lampades per vitrum fulgebant. De Loc. Sanct. 6. (supra, H. v. 17.). Fenestræ vitreæ fuerunt in ecclesia s. Martini Turonis, A. D. circ. 580. Greg. Turon. vi. 10. Sed post multos annos sæculo octavo medio Angli etiamnum rudes hujus artis erant: sicut testatur Cuthbertus Bædæ discipulus in epistola scripta fortasse A. D. 762, si ex asperitate hyemis id conjicere liceat. Inter Epist. Bonifac. lxxxix. Serar. Conf. Chron. Sax. A.D. 761. Plura vid. in Du Cang. Vitreæ.

20. *quarta*] Flor. Uuig. scribit Benedictum an. 676. hanc peregrinationem aggressum; sed quoniam legimus eum honorifice susceptum ab Agathone papa, qui

tum juxta regulam monasterium, profectione completa, multipliciore quam prius spiritualium mercium fœnore cumulatus rediit. Primo quod innumerabilem librorum omnis generis copiam apportavit: Secundo quod reliquiarum beatorum apostolorum martyrumque Christi abundantem gratiam multis Anglorum ecclesiis profuturam advexit: Tertio quod ordinem cantandi, psallendi atque in ecclesia ministrandi juxta morem Romanæ institutionis suo monasterio contradidit, postulato videlicet atque accepto ab Agathone papa archicantore ecclesiæ beati apostoli Petri et abbate monasterii beati Martini Johanne, quem sui futurum magistrum monasterii Brittanias, Romanum Anglis adduceret. Qui illo perveniens, non solum viva voce quæ Romæ didicit ecclesiastica discentibus tradidit; sed et non pauca etiam literis mandata reliquit, quæ hactenus in ejusdem monasterii bibliotheca memoriæ gratia servantur. Quartum, Benedictus non vile munus attulit, epistolam privilegii a venerabili papa Agathone cum licentia, consensu, desiderio, et hortatu Ecgfridi regis acceptam, qua monasterium quod fecit ab omni prorsus extrinseca irruptione tutum perpetuo redderetur ac liberum. Quintum, picturas imaginum sanctarum quas ad [t]ornandum ecclesiam beati Petri apostoli quam construxerat detulit; imaginem videlicet beatæ Dei genetricis semperque virginis Mariæ, simul et duodecim apostolorum, quibus mediam ejusdem ecclesiæ testudinem, ducto a pariete ad parietem tabulato præcingeret; imagines evangelicæ historiæ quibus australem ecclesiæ parietem decoraret; imagines visionum apocalypsis beati Johannis, quibus septentrionalem æque parietem ornaret, quatenus intrantes ecclesiam omnes etiam literarum ignari, quaquaversum intenderent, vel semper amabilem Christi sanctorumque ejus, quamvis in imagine, contemplarentur aspectum; vel Dominicæ incarnationis gratiam vigilantiore mente recolerent; vel extremi discrimen examinis, quasi coram oculis habentes, districtius se ipsi examinare meminissent.

Johannes.

[A.D.682.] Gyruuiense monasterium.

Igitur venerabilis Benedicti virtute, industria ac religione, rex Ecgfridus non minimum delectatus, terram quam ad construendum monasterium ei donaverat, quia bene se ac fructuose donasse conspexit, quadraginta adhuc familiarum data possessione, augmentare curavit; ubi post annum missis monachis numero ferme decem et septem, et præposito ab-

[t] *ornandam* V.

non ante an. 678. ad b. Petri cathedram evectus est, hic annus potius mihi videtur eligendus. De hoc itinere latius Bæda iv. 18. S.

24. *ordinem cantandi*] Hoc, cum multis aliis, ecclesia Nordanhumbrorum jam acceperat, secundum morem Romanum, a Cantia, quæ per aliquot annos Anglorum fons disciplinæ ecclesiasticæ erat. Sed id novum instituit Benedictus, ut ipse sibi et suæ ecclesiæ peregre doctrinam et literarum atque rituum decora conquireret.

296 bate ac presbytero Ceolfrido, Benedictus consultu immo etiam jussu præfati Ecgfridi regis, monasterium beati Pauli apostoli construxit, ea duntaxat ratione, ut una utriusque loci pax et concordia, eadem perpetua familiaritas conservaretur et gratia; ut sicut verbi gratia, corpus a capite per quod spirat non potest avelli, caput corporis sine quo [u]non vivit nequit oblivisci, ita nullus [x]hæc monasteria primorum apostolorum fraterna societate [y]conjuncta aliquo ab invicem temptaret disturbare conatu. Ceolfridus autem hic, quem abbatem constituit Benedictus, a primis instituti monasterii prioris exordiis adjutor illi per omnia strenuissimus aderat, et cum eo tempore congruo Romam discendi necessaria simul et adorandi gratia adierat. Quo tempore etiam presbyterum [z]Easteruinum de monasterio beati Petri eligens abbatem, Easteruini. eidem monasterio regendi jure præfecit: ut quem solus non poterat laborem, socia dilectissimi commilitonis virtute levius ferret. Nec ab re videatur cuiquam duos unum monasterium simul habuisse abbates. Fecit hoc frequens illius pro monasterii utilitate profectio, creber trans oceanum egressus incertusque regressus. Nam et beatissimum Petrum apostolum Romæ pontifices sub se duos per ordinem ad regendam Ecclesiam constituisse causa instante necessaria tradunt historiæ. Et ipse magnus abbas Benedictus, sicut de illo beatus papa Gregorius scribit, duodecim abbates suis discipulis, prout utile judicavit, sine charitatis detrimento, immo pro augmento charitatis præfecit.

7. Suscepit igitur memoratus vir curam monasterii regendi, A.D. 682. nono ex quo fundatum est anno. Permansit in eo usque ad obitum suum annis quatuor, vir nobilis, sed insigne nobilitatis non ad jactantiæ materiem, ut quidam, despectumque aliorum, sed ad majorem, ut Dei servum decet, animi nobilitatem convertens. Patruelis quippe erat abbatis sui Benedicti, sed amborum tanta mentis ingenuitas, talis mundanæ ingenuitatis fuit pro nihilo contemptus, ut neque iste monasterium ingressus, aliquem sibi præ ceteris ob intuitum con-

[u] *nec* V. [x] *nullus monasteria* V. [y] *convincta* V. [z] *Eosterwini* St. ubique.

1. *b. Pauli*] Monasterium hoc an. 682. inchoavit Benedictus, Ceolfridus perfecit an. 684; id quod testatur vetus inscriptio parieti ecclesiæ quondam insculpta hunc in modum: *Dedicatio ecclesiæ s. Pauli* viii *kalend. Maii, an.* xv *Ecgfridi regis, Ceolfridi abbatis ejusdem ecclesiæ Deo auctore conditoris anno* iv. S. Flor. Vig. A.D. 682. Sed mirum est Bædam nomen sui monasterii, In Gyrvum, silere. Conf. v. 21.

15. *sub se duos*] Nempe Linum et Cletum, sive Anacletum, quos nonnulli crediderunt fuisse episcopos Romæ ante Clementem vivente Petro; cum Clemens postea Petri successor fuerit. Opinio fuit hæc Rufini, unde fortasse Bæda hausit. Vid. Pearson De Serie Rom. Episc. ii. 3. 2. Eandem rem tractat quoque Clericus Hist. Eccl. i. an. lxviii. 5.

20. *nono*] Videtur esse A.D. 682, nono ab initio fundationis. Conf. supra, 4, et infra, 16.

sanguinitatis aut nobilitatis honorem quærendum, neque ille putaret offerendum: sed æquali cum fratribus lance boni propositi juvenis gloriabatur se regularem per omnia servare disciplinam. Et quidem cum fuisset minister Ecgfridi regis, relictis semel negotiis secularibus, depositis armis, assumpta militia spirituali, tantum mansit humilis, fratrumque simillimus aliorum, ut ventilare cum eis et triturare, oves vitulasque mulgere, in pistrino, in horto, in coquina, in cunctis monasterii operibus jocundus et obediens gauderet exerceri. Sed et abbatis regimine graduque assumpto, eodem animo quo prius manebat ad omnes, juxta id quod quidam sapiens admonet dicens: *Rectorem te constituerunt, noli extolli, sed esto in illis, quasi unus ex illis, mitis, affabilis, et benignus omnibus.* Et quidem, ubi opportunum [z]comperiebat, peccantes regulari disciplina coercens, [a]sed magis tamen ingenita diligendi consuetudine sedulus admonens, ne qui peccare vellet, et limpidissimam vultus ejus lucem nubilo sibi suæ inquietudinis abscondere. Sæpe pro curandis monasterii negotiis alicubi digrediens, ubi operantes invenit fratres, solebat eis confestim in opere conjungi; vel aratri gressum stiva regendo, vel ferrum malleo domando, vel ventilabrum manu concutiendo, vel aliud quid tale gerendo. Erat enim et viribus fortis juvenis, et lingua suavis; sed et animo hilaris, et beneficio largus, et honestus aspectu. Eodem quo fratres cæteri cibo, semper eadem vescebatur in domo, ipso quo priusquam abbas [b]esset communi dormiebat in loco, adeo ut etiam morbo correptus et obitus sui certis ex signis jam præscius, duos adhuc dies in dormitorio fratrum quiesceret. Nam quinque reliquos usque ad exitus horam dies in secretiori se æde locabat: qua die quadam egrediens, et sub divo residens, accitis ad se fratribus cunctis, more naturæ misericordis osculum pacis eis flentibus ac de [c]abscessu tanti patris et pastoris mœrentibus dedit. Obiit autem [d]per nonas Martias, noctu, fratribus

Obiit Mart. d. 7. A.D. 686.

matutinæ psalmodiæ laude vacantibus. Viginti quatuor an- 297
norum erat cum monasterium peteret, duodecim in eo vixit annis, septem presbyteratu functus est annis, quatuor ex eis monasterii regimen agebat; ac sic terrenos artus moribundaque membra relinquens, cœlestia regna petivit.

Benedictus.

8. Verum his de vita venerabilis Easteruini breviter prælibatis, redeamus ad ordinem narrandi. Constituto illo abbate Benedictus monasterio beati Petri apostoli, constituto et Ceolfrido monasterio beati Pauli, non multo post temporis spatio [e]quinta vice de Brittania Romam [f]adcurrens, innumeris

[z] *reperiebat* V. [a] *coercens, magis* V. [b] *erat* V. [c] Ita codd. B. Fairf. et Digb. *absessu* S. [d] *pridie* V. [e] *quarta* V. [f] *occurrens* V.

51. *Obiit*] An. 685. Flor. Uuig. S. Sed decimus tertius aunus a fundatione prior esse non potuit quam A. D. 686.

3. *terrenos artus*] Virg. Æn. vi. 732.

8. *quinta*] Hac vice Romam petit secundum Flor. Uuig. an. 684. S. Rediit

sicut semper ecclesiasticorum donis commodorum locupletatus rediit; magna quidem copia voluminum sacrorum; sed non minori sicut et prius sanctarum imaginum munere ditatus. Nam et tunc Dominicæ historiæ picturas quibus totam beatæ Dei genetricis, quam in monasterio majore fecerat, ecclesiam in gyro coronaret; imagines quoque ad ornandum monasterium ecclesiamque beati Pauli [f]apostoli de concordia veteris et novi Testamenti summa ratione compositas exhibuit: verbi gratia, Isaac ligna quibus immolaretur portantem, et Dominum crucem in qua pateretur æque portantem, proxima super invicem regione, pictura conjunxit. Item serpenti in heremo a Moyse exaltato, Filium hominis in cruce exaltatum comparavit. Attulit inter alia, et pallia duo oloserica incomparandi operis, quibus postea ab Aldfrido rege ejusque consiliariis, namque Ecgfridum [g]postquam rediit jam interfectum reperit, terram trium familiarum ad Austrum Vuiri fluminis, juxta ostium comparavit.

Sigfridi electionem probat.

Verum inter læta quæ veniens attulit, tristia domi reperit: venerabilem videlicet presbyterum Easteruinum quem abiturus abbatem constituerat, simul et fratrum ei commissorum catervam non paucam, per cuncta grassante pestilentia, jam migrasse de seculo. Sed aderat et solamen, quia in loco Easteruini virum æque reverentissimum ac mitissimum de monasterio eodem, Sigfridum videlicet diaconum, electione fratrum suorum simul et coabbatis ejus Ceolfridi, mox substitutum cognovit; virum scientia quidem scripturarum sufficienter instructum, moribus optimis ornatum, mira abstinentiæ virtute præditum, sed ad custodiam virtutum animi, corporis infirmitate non minime depressum, [h]ad conservandam cordis innocentiam nocivo et irremediabili pulmonum vitio laborantem.

Ægrotans, ut se gerit.

9. Nec multo post etiam Benedictus ipse morbo cœpit ingruente fatigari. Ut enim tantam religionis instantiam etiam patientiæ virtus adjuncta probaret, divina utrumque pietas temporali ægritudine prostravit in lectum; ut post ægritudinem morte devictam perpetua supernæ pacis et lucis quiete refoveret. Nam et Sigfridus, ut diximus, longa interiorum molestia castigatus diem pervenit ad ultimum. Et Benedictus per triennium languore paulatim accrescente tanta paralysi dissolutus est, ut ab omni prorsus inferiorum membrorum factus sit parte præmortuus, superioribus solum sine

[f] *Pauli nostri de* V. [g] *priusquam* V. [h] *sed ad* V.

vero post mensem Maii A. D. 685, quo occisus est Ecgfridus, v. 26; immo non ante 686: sed hinc fortasse factum est Florentium tempus mortis Easteruini ad A. D. 685 fixisse.

19. *Aldfrido*] Obiter hic notandum est codices manifestum discrimen facere inter Alchfridum illum subregulum Vilfridi amicum, et hunc Aldfridum Northumbriæ regem. Cod. B. Fairf. priorem *Alchfridum*, alterum *Aldfridum*, cod. B. Digb. *Alhfridum* et *Aldfridum* nominat. Conf. quæ dicta sunt supra, ad iv. 26.

quorum vita vivere nequit homo, ad officium patientiæ virtutemque reservatis; studebant in dolore semper Auctori gratias referre, semper Dei laudibus fraternisve hortatibus vacare. Agebat Benedictus advenientes sæpius ad se fratres de custodienda quam statuerat regula firmare: *Neque enim putare habetis*, inquit, *quod ex meo hæc quæ vobis statui decreta indoctus corde protulerim. Ex decem quippe et septem monasteriis quæ inter longos meæ crebræ peregrinationis discursus optima comperi, hæc universa didici, et vobis salubriter observanda contradidi.* Bibliothecam quam de Roma nobilissimam copiosissimamque advexerat, ad instructionem ecclesiæ necessariam, sollicite servari integram, nec per incuriam fœdari, aut [i] passim dissipari præcepit. Sed et hoc sedulus [k] eisdem solebat iterare mandatum, ne quis in electione abbatis, generis prosapiam, et non magis vivendi docendique probitatem putaret esse quærendam. *Et vere*, inquit, *dico vobis, quia in comparatione duorum malorum, tolerabilius mihi multo est totum hunc locum in quo monasterium feci, si sic judi-* 298
caverit [l] *Deus, in solitudinem sempiternam redigi, quam ut frater meus carnalis, quem novimus viam veritatis non ingredi, in* [m] *eo regendo post me abbatis nomine succedat. Ideoque multum cavetote fratres semper, ne secundum genus unquam, ne deforis aliunde, vobis patrem quæratis. Sed juxta quod regula magni quondam abbatis Benedicti, juxta quod privilegii* [n] *nostri continent decreta, in conventu vestræ congregationis communi consilio perquiratis, qui secundum vitæ meritum et sapientiæ doctrinam aptior ad tale ministerium perficiendum dignior que probetur, et quemcunque omnes unanimi charitatis inquisitione optimum cognoscentes elegeritis; hunc vobis accito episcopo rogetis abbatem consueta benedictione* [o] *firmari. Nam qui carnali*, inquit, *ordine carnales filios generant, carnali necesse est ac terrenæ suæ hæreditati carnales terrenosque quærant hæredes: at qui spirituales* [p] *Deo filios spirituali semine verbi procreant, spiritualia oportet sint cuncta quæ agunt. Inter spirituales suos liberos eum majorem qui ampliori spiritus gratia sit præditus æstiment, quomodo terreni parentes quem primum partu fuderint, eum principium liberorum suorum cognoscere, et cæteris in partienda sua hæreditate præferendum ducere solent.*

Neque hoc reticendum, quod venerabilis abbas Benedictus ad temperandum sæpe longe noctis tædium, quam præ infirmitatis onere ducebat insomnem, advocato lectore, vel exemplar patientiæ Job, vel aliud quid scripturarum quo consolaretur ægrotus, quo depressus in infimis vivacius ad superna erigeretur, coram se recitari jubebat. Et quia nullatenus ad orandum surgere, non facile ad explendum solitæ psalmodiæ

[i] *aut sparsim* V. [k] *ejusdem* V. [l] *Dominus* V. [m] *in regendo* V. [n] *vestri* V. [o] *firmare* V. [p] *spirituales filios* V.

cursum linguam vocemve poterat levare, didicit vir prudens affectu religionis dictante, per singulas diurnæ, sive nocturnæ orationis horas aliquos ad se fratrum vocare, quibus psalmos consuetos duobus in choris resonantibus, et ipse cum eis quatinus poterat psallendo, quod per se solum nequiverat, eorum juvamine suppleret.

Ceolfridum abbatem utrique monasterio præponit.

10. At ubi uterque abbas lassatus infirmitate diutina, jam se morti vicinum, nec regendo monasterio idoneum fore conspexit: tanta namque eos affecit infirmitas carnis ut perficeretur in eis virtus Christi, ut cum quadam die desiderantibus eis se invicem priusquam de hoc seculo migrarent videre et alloqui, Sigfridus in feretro deportaretur ad cubiculum ubi Benedictus et ipse suo jacebat in grabato, eisque uno in loco ministrorum manu compositis, caput utriusque in eodem cervicali locaretur, lacrimabili spectaculo, nec tantum habuere virium ut propius posita ora ad osculandum se alterutrum conjungere possent; sed et hoc fraterno compleverunt officio: inito Benedictus cum eo, cumque universis fratribus salubri [A.D.688.] consilio, acciit abbatem Ceolfridum, quem monasterio beati Pauli apostoli præfecerat, virum videlicet sibi non tam carnis necessitudine, quam virtutum societate propinquum: et eum utrique monasterio cunctis faventibus, atque hoc utillimum judicantibus, præposuit patrem; salubre ratus per omnia ad conservandam pacem, unitatem, concordiamque locorum, si unum perpetuo patrem rectoremque tenerent; commemorans sæpius Israelitici regni exemplum, quod inexterminabile semper exteris nationibus, inviolatumque perduravit, quamdiu unis iisdemque suæ gentis regebatur a ducibus; at postquam præcedentium causa peccatorum inimico ab invicem est certamine diremptum, periit paulisper, et a sua concussum soliditate defecit. Sed et Evangelicam illam monebat sine intermissione recolendam esse sententiam, *Quia omne regnum in seipso divisum desolabitur.*

Aug. d. 22. A.D. 689. Sigfridus ob.

299 11. Igitur post hæc revolutis mensibus duobus, primo venerabilis ac Deo dilectus abbas Sigfridus, pertransito igne et aqua tribulationum temporalium, inductus est in refrigerium sempiternæ quietis, introiit in domum regni cœlestis, in holocaustis perpetuæ laudationis reddens sua vota Domino, quæ sedula labiorum mundorum distinctione promiserat: ac deinde adjunctis aliis mensibus quatuor, vitiorum victor Benedictus et virtutum patrator egregius, victus infirmitate carnis ad extrema pervenit. Nox ruit hibernis algida flatibus: dies illi

47. *omne regnum*] Matt. xii. 27.

3. *introiit*] Nempe xi. kal. Septemb., quo die in fastis Benedictinis memoratur, et quidem an. 689. quatuor mensibus ante Benedictum, qui Januario insequente mortuus est. S. Conf. infra, 15.

mox sancta [q] nascitura æternæ felicitatis, serenitatis et lucis. Convenerunt fratres ad ecclesiam, insomnes orationibus et psalmis transigunt umbras noctis: et paternæ decessionis pondus continua divinæ laudis modulatione solantur. Alii cubiculum in quo æger, animo robustus egressum mortis et vitæ expectabat ingressum, non deserunt. Evangelium tota nocte pro doloris levamine, quod et aliis noctibus fieri consueverat, a presbytero legitur; Dominici corporis et sanguinis sacramentum hora exitus instante pro viatico datur; et sic anima illa sancta longis flagellorum felicium excocta atque examinata flammis luteam carnis fornacem deserit, et supernæ beatitudinis libera pervolat ad gloriam. Cujus egressui victoriosissimo, neque ab immundis spiritibus aliquatenus impediendo vel retardando, etiam psalmus qui tum pro eo canebatur, testimonium dat. Namque fratres ad ecclesiam principio noctis concurrentes, psalterium ex ordine decantantes, ad octogesimum tunc et secundum cantando pervenerant psalmum, qui habet in capite: *Deus quis similis erit tibi?* Cujus totus hoc resonat textus, quod inimici nominis Christi sive carnales sive spirituales, semper Ecclesiam Christi, semper animam quamque fidelem disperdere ac dissipare conentur; sed e contra ipsi confusi et conturbati, sint perituri in seculum, enervante illos Domino, cui non est quisquam similis, qui est solus altissimus super omnem terram. Unde recte dabatur intelligi cœlitus dispensatum, ut talis diceretur psalmus ea hora qua exiret de corpore anima, cui juvante Domino nullus prævalere posset inimicus. Sextodecimo postquam monasterium fundavit anno, quievit in Domino confessor, pridie iduum [r] Januariarum, sepultus in ecclesia beati apostoli Petri; ut quem degens in carne semper solebat amare, quo pandente januam regni cœlestis intrabat, ab hujus reliquiis et altari post mortem nec corpore longius abesset. Sedecim ut diximus annos monasterium rexit, primos octo per se sine alterius assumptione abbatis; reliquos totidem viris venerabilibus et sanctis Easteruino, Sigfrido et Ceolfrido abbatis se nomine, auctoritate, et officio juvantibus; primo quatuor annos, secundo tres, tertio unum.

Jan. d. 12. A. D. 690. obiit Benedictus.

Ceolfrid abbas.

12. Qui et ipse tertius, id est, Ceolfridus industrius per omnia vir, acutus ingenio, actu impiger, maturus animo, religionis zelo fervens, prius, sicut et supra meminimus, jubente pariter et juvante Benedicto, monasterium beati Pauli apostoli septem annis, fundavit, perfecit, rexit; ac deinde utrique monasterio, vel sicut rectius dicere possumus, in duobus locis posito uni monasterio beatorum apostolorum Petri et Pauli, viginti et

A. D. 682.

A. D. 688.

q *nascitur* V. r *Januarii* V.

28. *Sextodecimo*] Anno proinde non 703. ubi scribit Matt. Westm., sed 690; ineunte siquidem anno 674 Uuiremuthense monasterium conditum est. S.

octo annos sollerti regimine præfuit; et cuncta quæ suus predecessor egregia virtutum opera cœpit, ipse non segnius perficere curavit. Siquidem inter cætera monasterii necessaria quæ longo regendi tempore disponenda comperit, etiam plura fecit oratoria; altaris et ecclesiæ vasa, vel vestimenta omnis generis ampliavit; bibliothecam utriusque monasterii, quam Benedictus abbas magna cœpit instantia, ipsę non minori geminavit industria: ita ut tres pandectes novæ [r] translationis, ad unum vetustæ translationis quem de Roma attulerat, ipse super adjungeret; quorum unum senex Romam rediens secum inter alia pro munere sumpsit, duos utrique monasterio reliquit: dato quoque Cosmographorum codice mirandi operis, quem Romæ Benedictus emerat, terram octo familiarum juxta fluvium Fresca ab Aldfrido rege in scripturis doctissimo in possessionem monasterii beati Pauli apostoli comparavit; quem comparandi ordinem ipse, dum adhuc viveret, Benedictus cum eodem rege Aldfrido taxaverat, sed priusquam complere potuisset obiit. Verum pro hac terra postmodum, Osredo regnante, Ceolfridus, addito pretio digno, terram xx. familiarum in loco qui incolarum lingua Ad Villam Sambuce vocatur, quia hæc vicinior eidem monasterio videbatur, accepit. Missis Romam monachis tempore [s] beatæ recordationis Sergii papæ, privilegium ab eo pro tuitione sui monasterii instar illius quod Agatho papa Benedicto dederat, accepit: quod Brittanias perlatum, et coram synodo patefactum, præsentium episcoporum simul et magnifici regis Aldfridi subscriptione confirmatum est, quomodo etiam prius illud sui temporis regem et episcopos in synodo publice confirmasse non latet. Temporibus illius tradens se monasterio beati Petri apostoli, quod regebat veteranus ac religiosus, et in omni tam seculari quam scripturarum scientia eruditus Christi famulus Vuitmer, terram decem familiarum quam ab Aldfrido rege in possessionem acceperat in loco villæ quæ Daldun nuncupatur, eidem monasterio perpetuæ possessionis jure donavit.

13. At ubi Ceolfridus post multam regularis observantiæ disciplinam quam sibi ipsi, pariter ac suus pater Benedictus, providus ex priorum auctoritate contribuit; post incomparabilem orandi psallendique sollertiam, qua ipse [t] quotidianus exerceri non desiit; post mirabilem et coercendi improbos fervorem, et modestiam consolandi infirmos; post insolitam rectoribus [u] et escæ potusque parcitatem, et habitus vilitatem; vidit se jam senior et plenus dierum non ultra posse

Morti vicinus.

[r] *translationes quam de* V. [s] Ita cod. B. Digb. *beatæ* om. cæteri. [t] *ipse exerceri* V. [u] *rectoribus escæ* V.

8. *recordationis*] Supple *beatæ*.
15. *Vuitmer*] Cujus obitum vid. infra, 15.
17. *Daldun*] Hodie *Dalton*, prope mare ad boream a Dunelmo.

subditis ob impedimentum supremæ ætatis, debitam spiritualis exercitii vel docendo vel vivendo [x]præcipere formam; multa diu secum mente versans, utilius decrevit, dato fratribus præcepto, ut juxta sui statuta privilegii juxtaque regulam sancti abbatis Benedicti, de suis sibi ipsi patrem qui aptior esset eligerent, et ipse beatorum apostolorum ubi juvenis cum Benedicto fuerat Romæ loca sancta repeteret[y]: quatinus et ipse ante mortem aliquamdiu seculi curis absolutus, liberius sibimet secreta quiete vacaret; et illi sumpto abbate juveniore, perfectius juxta ætatem magistri quæ vitæ regularis essent instituta servarent.

Romam proficiscitur. Obnitentibus licet primo omnibus, et in lacrimas singultusque genua cum obsecratione crebra flectentibus, factum est quod voluit. Tantaque erat proficiscendi cupido, ut tertia die ex quo fratribus secretum sui propositi aperuit, iter arriperet. Timebat enim quod evenit, ne priusquam Romam pervenire posset, obiret; simul devitans, ne ab amicis sive viris principalibus quibus cunctis erat honorabilis, ejus cœpta retardarentur, et ne pecunia daretur illi a quibusdam, quibus retribuere pro tempore nequiret; hanc habens semper consuetudinem, ut siquis ei aliquid muneris offerret, hoc illi vel statim vel post intervallum competens, non minore gratia rependeret. Cantata ergo primo mane missa in ecclesia beatæ Dei genetricis semperque virginis Mariæ et in ecclesia apostoli Petri, **Jun. d. 4. A. D. 716.** pridie nonas Junias, quinta feria, et communicantibus qui aderant, continuo præparatur ad eundum. Conveniunt omnes in ecclesiam beati Petri, ipse thure incenso et dicta oratione ad altare, pacem dat omnibus, stans in gradibus, thuribulum habens in manu: hinc fletibus universorum inter letanias resonantibus, exeunt; beati Laurentii martyris oratorium, quod in dormitorio fratrum erat obvium, intrant; vale dicens ultimum, de conservanda invicem dilectione, et delinquentibus juxta Evangelium corripiendis, admonet; omnibus, [z]siquid forte deliquissent, gratiam suæ remissionis et placationis offert; omnes pro se orare, sibi placatos existere, si sint quos durius justo redarguisset, obsecrat. Veniunt ad litus; rursum osculo pacis inter lacrimas omnibus dato, genua flectunt; dat orationem, ascendit navem cum comitibus. Ascendunt et diacones ecclesiæ cereas ardentes et crucem ferentes auream, 301
transit flumen, adorat crucem, ascendit equum et abiit, relictis in monasteriis suis fratribus numero ferme sexcentis.

Hwætberctus abbas eligitur. 14. Illo autem abeunte cum sociis, redeunt ad ecclesiam fratres, se ac sua Domino fletibus et oratione commendant: et post non grande intervallum, completa horæ tertiæ psalmodia, rursum conveniunt omnes; quid agendum sit consulunt;

[x] *præficere* V. [y] Ita cod. B. Digb. *Romæ loca sancta repeteret* om. cæteri. Subdit vero Smith hæc, Per scribarum incuriam videntur omitti hæc verba, ut conjicit Mabillonius; *pergeret ad limina*. *et* om. S.V. *ipsi* V. [z] *sicubi* V.

orando, psallendo, et jejunando patrem citius a Deo quærendum decernunt; monachis beati Pauli, fratribus videlicet suis, per eorum quosdam qui aderant, necnon et suorum aliquos, quod decreverint, pandunt. Assentiunt et illi, fit utrorumque animus unus, omnium corda sursum, omnium levantur voces ad Dominum. Tandem die tertia, veniente Dominico die pentecostes, conveniunt omnes qui erant in monasterio beati Petri in concilium, [a]assunt et de monasterio beati Pauli seniorum non pauci. Fit una concordia, eadem utrorumque sententia. Eligitur itaque abbas Huætberctus, qui a primis pueritiæ temporibus eodem in monasterio non solum regularis observantia disciplinæ institutus, sed et scribendi, cantandi, legendi ac docendi fuerat non parva exercitatus industria. Romam quoque temporibus beatæ memoriæ Sergii papæ accurrens, et non parvo ibidem temporis spatio demoratus, [b]quæque sibi necessaria judicabat, [c]didicit, descripsit, retulit; insuper et duodecim ante hæc annos presbyterii est functus officio. Hic igitur electus abbas ab omnibus utriusque præfati monasterii fratribus, statim assumptis secum aliquibus fratrum, venit ad abbatem Ceolfridum cursum navis [d]qua oceanum transiret [e]expectantem: quem elegerant abbatem [f]nuntiant: Deo gratias, respondit, electionem confirmat, et [g]commendatoriam ab eo epistolam apostolico papæ Gregorio deferendam suscepit; cujus, memoriæ causa, putavimus [h]etiam in hoc opere versus aliquot esse ponendos.

Jun. d. 7. A.D. 716.

Epistolam Gregorio papæ mittit.

Domino in Domino dominorum dilectissimo, terque beatissimo papæ Gregorio, [i]*Huætberctus humilis servus vester, abbas cœnobii beatissimi apostolorum principis Petri in Saxonia, perpetuam in Domino salutem. Gratias agere non cesso dispensationi superni examinis, una cum sanctis fratribus qui mecum in his locis ad inveniendam requiem animabus suis suavissimum Christi jugum portare desiderant, quod te nostris temporibus tam glorificum electionis vas regimini totius ecclesiæ præficere dignatus est, quatinus per hoc quo ipse impleris lumen veritatis et fidei, etiam minores quosque affatim jubare suæ pietatis aspergeret. Commendamus autem tuæ sanctæ benignitati, dilectissime in Christo pater et domine, venerabiles patris nostri dilectissimi canos, Ceolfridi videlicet abbatis, ac nutritoris tutorisque nostræ spiritualis in monastica quiete libertatis et pacis. Et primum quidem gratias agimus sanctæ et individuæ Trinitati, quod ipse etsi non sine maximo nostro dolore, gemitu, luctu, ac prosecutione lacrimarum a nobis abiit; ad suæ tamen diu desideratæ quietis gaudia sancta pervenit: dum ea quæ juvenem se adiisse, vidisse*

[a] *erant in monasterio B. Pauli seniorum* V. [b] *quæ sibi* V. [c] *dixit, descripsit* V. [d] *qui* V. [e] *expectantem, quem* V. [f] *nuntiat* V. [g] *commendatariam* V. [h] *putavimus in* V. [i] *Witmerus* cod. B. Digb. secund. man. sed *Withbertus* infra.

23. *Gregorio*] Videlicet secundo. S.

atque adorasse semper recordans exultabat; etiam senio defessus beatorum apostolorum devotus limina repetiit. Et post longos amplius XL. annorum labores curasque continuas, quibus monasteriis regendis abbatis jure præfuit, incomparabili virtutis amore quasi nuper ad conversationem vitæ cœlestis accitus, ultima confectus ætate, et prope jam moriturus, rursus incipit peregrinari pro Christo, quo liberius prisca sollicitudinum secularium spineta, camino spirituali fervens compunctionis ignis absumat. Deinde etiam vestræ paternitati supplicamus, ut quod nos facere non meruimus, vos erga illum ultimæ pietatis seduli munus expleatis: pro certo scientes quia etsi vos corpus habetis ipsius, et nos tamen et vos Deo devotum ejus spiritum sive in corpore manentem, sive carneis vinculis absolutum, magnum pro nostris excessibus apud supernam pietatem intercessorem habemus et patronum. Et cætera, quæ epistolæ sequentia continent.

15. Reverso autem domum Huætbercto, advocatur episcopus Acca, et solita illum in abbatis officium benedictione 302 confirmat. [i]Qui inter innumera monasterii jura quæ juvenili sagax solertia recuperabat, hoc in primis omnibus delectabile et gratificum fecit; sustulit ossa Easteruini abbatis, quæ in porticu ingressus ecclesiæ beati apostoli Petri erant posita; necnon et ossa Sigfridi abbatis ac magistri quondam sui, quæ foris sacrarium ad meridiem fuerant condita, et utraque in una theca sed medio pariete divisa recludens, intus in eadem ecclesia juxta corpus beati patris Benedicti composuit. Fecit autem hæc die natalis Sigfridi, id est, undecimo kalendarum Septembrium, quo etiam die contigit mira Dei providentia, ut Vuitmer ob. Aug. d. 22. venerandus Christi famulus Vuitmer, cujus supra meminimus, excederet, et in loco ubi prædicti abbates prius sepulti fuerant, ipse qui eorum imitator fuerat, conderetur.

Ceolfridus moritur. Christi vero famulus Ceolfridus, ut supradictum est, ad limina beatorum apostolorum tendens, priusquam illo pervenisset, tactus infirmitate diem clausit ultimum. Perveniens namque Lingonas circa horam diei tertiam, decima ipsius diei hora migravit ad Dominum, et crastino in ecclesia beatorum Geminorum martyrum honorifice sepultus est, non solum Anglis genere qui plusquam octoginta numero in ejus fuerant comitatu, sed et illius loci accolis pro retardato tam reverendi senis desiderio, in lacrimas luctusque solutis. Neque enim facile quisquam lacrimas tenere potuit, videns comites ipsius partim patre amisso cœptum iter agere; partim mutata in-

[i] *Quæ inter* V.

1. *Acca*] De hoc vide v. 20. S.

13. *Ceolfridus*] Vide hujus epistolam ad Naitanum Pictorum regem de catholico paschate et tonsura v. 21. S.

15. *Lingonas*] Hodie Langres, sedes episcopalis Lugdunensi archiepiscopatui in Gallia subjecta. S.

tentione qua Romam ire desiderarant, domum magis qua hunc sepultum nunciarent reverti; partim ad tumbam defuncti inter eos quorum nec linguam noverant, pro inextinguibili patris affectu residere.

16. Erat autem quando obiit annorum septuaginta quatuor, presbyterii gradu functus annis quadraginta septem, abbatis officium ministrans annis triginta quinque, vel potius annis [k]quadraginta tribus, quia scilicet a primo tempore quo Benedictus in honore beatissimi apostolorum principis suum cœpit condere monasterium, ipse illi comes individuus, cooperator et doctor regularis et monasticæ institutionis aderat. Cui ne prisci morem rigoris, vel ætatis, vel infirmitatis, vel itineris unquam minueret occasio; ex die quo de monasterio suo profectus abiit usque ad diem quo defunctus est, id est, a pridie nonas Junias usque ad septimum kalendarum Octobrium diem, per dies cxiv, exceptis canonicis orationum horis, quotidie bis psalterium ex ordine decantare curavit; [l]etiam cum ad hoc per infirmitatem deveniret, ut equitare non valens feretro caballario veheretur, quotidie missa cantata salutaris hostiæ Deo munus offerret, excepto uno, quo oceanum navigabat, et tribus ante exitum diebus.

Obiit autem septimo kalendarum Octobrium die, anno ab incarnatione Domini septingentesimo sextodecimo, feria sexta, post horam nonam, in pratis memoratæ civitatis: sepultus in crastinum ad austrum ejusdem civitatis miliario primo in monasterio Geminorum, astante ac psalmos resonante exercitu non parvo tam Anglorum qui cum eo advenerant, quam monasterii ejusdem vel civitatis incolarum. Sunt autem Gemini martyres in quorum monasterio et ecclesia conditus est, Speusippus, Eleusippus, Meleusippus qui, uno partu matris editi, eadem ecclesiæ fide renati, simul cum avia sua Leonilla, dignam loco illi sui martyrii reliquere memoriam, qui piam etiam nobis indignis et nostro parenti opem suæ intercessionis et protectionis impendant.

Septemb. d. 25. A. D. 716.

Sepelitur in monasterio Geminorum.

k *annis tribus* V. l *etiam tunc* V.

26. *Benedictus*] Hujus corpus magno coemptum pretio Adiluualdus Wintouiensis episcopus, mortuus anno 984, Thorneiam transtulit. Gul. Malms. de Pont. iv. S.

40. *Geminorum*] Illud monasterium nunc est prioratus conventualis canonicorum regularium ord. s. August. sesquimilliari Gallico a Lingonum civitate. Hinc reliquiæ ossium Ceolfridi posterioribus annis ad monasterium Uuiremuthense, deinde Danicæ vastationis tempore Glastoniam advectæ sunt. Malms. de Reg. iii. 3. S.

43. *Speusippus*] Hi patiebantur martyrium tempore Aureliani imperatoris, die decimo septimo Januarii. S.

VENERABILIS BÆDÆ

EPISTOLA AD ECGBERCTUM ANTISTITEM.

Occasio. 1. DILECTISSIMO ac reverentissimo antistiti Ecgbercto, Bæda famulus Christi salutem. Memini te hesterno dixisse anno, cum tecum aliquot diebus legendi gratia in monasterio tuo demorarer, quod hoc etiam anno velles, cum in eundem devenires locum, me quoque, ob commune legendi studium, ad tuum [a] accire colloquium. Quod si ita, Deo volente, posset impleri, non opus esset tibi hæc per literas scripta dirigere; cum possem liberius ore ad os loquens, quæque [b] vellem, sive necessaria ducerem, secreta tibi allocutione suggerere. Verum quia hoc ne fieret, superveniens, ut nosti, corporis mei valitudo prohibuit: agere tamen quod potui, erga dilectionem tuam fraternæ devotionis intuitu, curavi, mittendo videlicet per literas quod corporaliter veniendo per collocutionem nequiveram. Precorque te per Dominum, ne harum apices literarum arrogantiæ supercilium esse suspiceris, sed obsequium potius humilitatis ac pietatis veraciter esse cognoscas.

Exhortatio. Exhortor itaque tuam, dilectissime in Christo antistes, sanctitatem, ut gradum sacrosanctum quem tibi Auctor graduum et spiritualium largitor charismatum committere dignatus est, sacrosancta [c] et operatione et doctrina confirmare memineris. Neutra enim hæc virtus sine altera, rite potest impleri: si aut is qui bene vivit docendi officium negligit, aut recte docens antistes rectam exercere operationem contemnit. [d] Qui autem utrumque veraciter agit, profecto talis servus adventum Domini sui gratulabundus expectat, sperans se citius auditurum: *Euge serve bone et fidelis, quia super pauca fuisti fidelis, supra multa te constituam: intra in gaudium Domini tui.* Si quis vero, quod absit, gradu episcopatus ac-

a *accipere* V. b *velim* V. c *sacrosancta operatione* V. d *At qui* V.

6. *Ecgbercto*] Hic factus est Ebor. antistes an. 732. Scripta est hæc epistola circa initium an. 734; quo Bæda obiit. S.

25. *Euge*] Matt. xxv. 21.

cepto, nec seipsum a malis actibus bene vivendo, nec subditam sibi plebem castigando, vel admonendo corrigere curat: quid huic veniente Domino, hora qua non sperat, eventurum sit, evangelica manifeste sententia declarat, qua dicitur ad inutilem servum: *Ejicite in tenebras exteriores, ibi erit fletus et stridor dentium.*

2. Ante omnia sane tuæ sanctæ paternitati suadeo, ut ab otiosis te confabulationibus, obtrectationibus, cæterisque linguæ indomitæ contagiis pontificali dignitate coerceas: divinis autem eloquiis ac meditationibus scripturarum linguam simul et mentem occupes, et maxime legendis beati Pauli apostoli epistolis ad Timotheum et Titum, sed et verbis sanctissimi papæ Gregorii quibus de vita simul et vitiis rectorum sive in libro Regulæ Pastoralis seu in homeliis Evangelii multum curiose disseruit, ut sit sermo tuus semper sapientiæ sale conditus, eminentior vulgari locutione, ac divino auditui dignior elucescat. Sicut enim indecens est, si vasa altaris sacrosancta vulgaribus unquam usibus ac vilibus prophanentur officiis, ita perversum omni modo ac miserum est, si is qui ad
306 consecranda in altari dominica sacramenta ordinatus est, nunc quidem eisdem conficiendis sacramentis Domino famulaturus assistat, nunc egressus ecclesiam ipso ore [e] eisdemque manibus quibus paulo ante sacra tractaverat, repente frivola loqui vel agere Dominum offensurus incipiat.

Ad custodiendam vero linguæ vel operis munditiam, cum lectione divina, etiam societas eorum qui Christo fideli devotione famulantur, plurimum juvat. Ut si quando vel lingua lascivire, vel operatio prava mihi subrepere cœperit, mox sociorum fidelium manu ne cadere valeam sustenter. Quod cum omnibus Dei famulis sibimet ita prospicere [f] utillimum sit, quanto magis illi gradui qui non suimet tantummodo curam agere, sed etiam erga commissam sibi ecclesiam necesse habet studium salutis impendere; juxta illum qui dixit, *præter ea quæ extrinsecus sunt instantia mea quotidiana, sollicitudo omnium ecclesiarum. Quis infirmatur, et ego non infirmor? Quis scandalizatur, et ego non uror?* Quod non ita loquor, quasi te aliter facere sciam, sed quia de quibusdam episcopis fama vulgatum est, quod ipsi ita Christo serviant, ut nullos secum alicujus religionis aut continentiæ viros habeant: sed potius illos qui risui, jocis, fabulis, commessationibus et ebrietatibus, cæterisque vitæ [g] remissioris illecebris [h] subigantur, et qui magis quotidie ventrem dapibus, quam mentem sacrificiis cœlestibus [i] pascant. Quos tua sancta auctoritate si alicubi repereris velim corrigas, moneasque illos tales suæ conversa-

[e] *eisque* V. [f] *utilissimum* V. [g] *remissioribus* V. [h] *subjugantur* V. [i] *parent* V.

31. *Ejicite*] Matt. xxv. 30. 11. *præter*] 2 Cor. xi. 28.

tionis diurnæ sive nocturnæ testes habere, qui et actione Deo digna et exhortatione congrua prodesse populis, ac spirituale ipsorum antistitum opus juvare sufficiant. Lege enim Actus Apostolorum, et videbis, referente beato Luca, quales secum comites apostoli Paulus et Barnabas habuerint, quid etiam ipsi, ubicunque devenissent, operis egerint. Statim namque ut civitates vel synagogas ingressi sunt, verbum Dei prædicare, et per omnia disseminare curabant. Quod etiam te, dilectissimum mihi caput, sagaciter cupiam, ubicunque potes implere. In hoc [k]namque officium a Domino electus, in hoc consecratus es, ut verbum evangelizes virtute [l]magna, præbente tibi auxilium ipso Rege virtutum Domino nostro Jesu Christo. Quod ita rite perficies si, ubicunque perveneris, mox collectis ad te ejusdem loci incolis, verbum illis exhortationis exhibueris, simul et exemplum vivendi una cum omnibus qui tecum venerint quasi cœlestis militiæ ductor ostenderis.

De presbyteris.

3. Et quia latiora sunt spatia locorum, quæ ad gubernacula tuæ diœcesis pertinent, quam ut solus per omnia discurrere, et in singulis viculis atque agellis verbum Dei prædicare, etiam anni totius emenso curriculo, sufficias, necessarium satis est, ut plures tibi sacri operis adjutores adsciscas, presbyteros videlicet ordinando, atque instituendo doctores, qui in singulis viculis prædicando Dei verbo, et consecrandis mysteriis cœlestibus, ac maxime peragendis sacri baptismatis officiis, ubi opportunitas ingruerit, insistant. In qua videlicet prædicatione populis exhibenda, hoc præ cæteris omni instantia procurandum arbitror, ut fidem catholicam quæ apostolorum symbolo continetur, et Dominicam orationem quam sancti Evangelii nos Scriptura edocet, omnium qui ad tuum regimen pertinent, memoriæ radicitus infigere cures. Et quidem omnes qui Latinam linguam lectionis usu didicerunt, etiam hæc optime didicisse certissimum est: sed idiotas, hoc est, eos qui propriæ tantum linguæ notitiam habent, hæc ipsa sua lingua dicere, ac sedulo decantare facito. Quod non solum de laicis, id est, in populari adhuc vita constitutis, verum etiam de clericis sive monachis qui Latinæ sunt linguæ expertes fieri oportet. Sic enim fit, ut cœtus omnis fidelium quomodo fidelis esse, qua se firmitate credendi contra immundorum spirituum certamina munire atque armare debeat, discat: sic, [m]ut chorus omnis Deo supplicantium quid maxime a Divina clementia quæri oporteat, agnoscat. Propter quod et ipse multis sæpe sacerdotibus idiotis hæc utraque, et symbolum videlicet, et Dominicam orationem in linguam Anglorum translatam obtuli. Nam et sanctus antistes

Qui doceant populum symbolum et Dominicam orationem.

[k] *In hoc consecratus* V. [l] *multa* V. [m] *fit ut* V.

53. *translatam obtuli*] Eodem spectat id quod in Synodo Cloveshov. Can. 10 institutum est A. D. 747: *Ut presbyteri—symbolum fidei ac Dominicam oratio-*

Ambrosius hoc de fide loquens admonet, ut verba symboli
307 matutinis semper horis fideles quique decantent, et hoc se quasi antidoto spirituali contra diaboli venena quæ illis interdiu vel noctu astu maligno objicere posset, præmuniant. Orationem vero Dominicam sæpius [n] decantari ipsa etiam nos consuetudo sedulæ deprecationis ac genuum flexionis docuit.

Quod si hæc ut suggerimus in regendis pascendisque Christi ovibus tua pastoralis auctoritas perfecerit, dici non potest quantum tibi supernæ mercedis apud Pastorem pastorum in futuro præparaveris. Quanto enim rariora hujus sacratissimi operis in episcopis nostræ gentis exempla reperis, tanto altiora singularis meriti [o] præmia recipies; utpote qui populum Dei per crebram symboli vel orationis sacræ decantationem ad intellectum, amorem, spem, fidem, et inquisitionem eorundem quæ decantantur cœlestium donorum, paterna pietate ac sollicitudine [p] provocatum accenderis. Sicut e contrario si commissum tibi a Domino negotium minus diligenter compleveris, pro retentione talenti cum servo nequam et pigro partem es recepturus in futuro: maxime si temporalia ab illis commoda requirere atque accipere præsumpseris, quibus nulla cœlestis beneficii dona rependere probaveris. Cum enim Dominus mittens ad evangelizandum [q] discipulos dixisset: *Euntes autem prædicate dicentes quia appropinquat regnum cœlorum:* paulo post [r] subjunxit, dicens: *Gratis accepistis, gratis date; nolite possidere aurum, neque argentum.* Si ergo illos gratis Evangelium prædicare jussit, neque aurum vel argentum, vel aliquid pecuniæ temporalis ab eis quibus prædicabant accipere permisit: quid rogo illis qui his contraria gerunt, periculi immineat?

4. Attende quid gravissimi sceleris illi commiserint qui et terrena ab auditoribus suis lucra diligentissime requirere, et pro eorum salute æterna nihil omnino prædicando, vel exhortando, vel increpando, laboris impendere [s] contendunt. Sollicite atque intentione curiosa, antistes dilectissime, perpende. Audivimus enim, et fama est, quia multæ villæ ac viculi nostræ gentis in montibus sint inaccessis ac saltibus dumosis positi, ubi nunquam multis transeuntibus annis sit visus antistes, qui ibidem aliquid ministerii aut gratiæ cœlestis exhibuerit;

Doctrinæ egestas et paucitas pastorum.

[n] *cantari* V. [o] *meriti recipies* V. [p] *provocatus* cod. Mert. [q] *evangelizandum dixisset* V. [r] *adjunxit* V. [s] *intendunt* V.

nem, sed et sacrosancta quoque verba quæ in missæ celebratione, et officio baptismi solenniter dicuntur, interpretari atque exponere posse propria lingua qui nesciant discant; necnon et ipsa sacramenta quæ in missa ac baptismate, vel in aliis ecclesiasticis officiis visibiliter conficiuntur, quid spiritualiter significent ediscere studeant. Wilkins i. p. 96.

54. *Ambrosius—admonet*] *Symbolum quoque specialiter debemus tanquam nostri signaculum cordis antelucanis horis quotidie recensere: quo etiam cum horremus aliquid, animo recurrendum est.* Ambros. De Virgin. iii. 4. 20.

15. *probaveris*] Lege, *probaberis*. 17. *Euntes*] Matth. x. 7.

quorum tamen nec unus quidem a tributis antistiti reddendis esse possit immunis: nec solum talibus locis desit antistes qui manus impositione baptizatos confirmet, verum etiam omnis doctor qui eos vel fidei veritatem vel discretionem bonæ ac malæ actionis edoceat, absit. Sicque fit, ut episcoporum quidam [s] non solum gratis non evangelizent, vel manus fidelibus imponant; verum etiam, quod gravius est, accepta ab auditoribus suis pecunia, quam Dominus prohibuit, opus verbi quod Dominus jussit exercere contemnant: quum Deo dilectus pontifex Samuel, longe aliter fecisse omni populo teste legatur. *Itaque conversatus*, inquit, *coram vobis ab adolescentia mea usque ad diem hanc, ecce præsto sum, loquimini de me coram Domino, et coram Christo ejus, utrum bovem alicujus tulerim, an asinum, si quempiam calumniatus sum, si oppressi aliquem, si de manu cujusquam munus accepi: et contemnam illud hodie, restituamque vobis. Et dixerunt: Non es calumniatus nos, neque oppressisti, neque tulisti de manu alicujus quippiam.* Cujus innocentiæ ac justitiæ merito, inter primos populi Dei duces et sacerdotes annumerari, atque in precibus suis superno auditu atque alloquio dignus existere meruit, dicente Psalmographo: *Moses et Aaron in sacerdotibus ejus, et Samuel inter eos qui invocant* [t] *nomen ejus, invocabant Dominum et ipse exaudiebat eos, in columna nubis loquebatur ad eos.*

Si autem aliquid utilitatis fidelibus conferri [u] manus impositione, qua Spiritus Sanctus accipitur, credimus et confitemur: constat e contrario, quod hæc ipsa utilitas eis quibus manus impositio defuerit, abest. Cujus nimirum privatio boni ad quos amplius quam ad ipsos respicit antistites, qui illorum se promittunt esse præsules, quibus spiritalis officium præsulatus exhibere aut negligunt aut nequeunt? Cujus totius facinoris nulla magis quam avaritia causa est. Contra quam disputans apostolus, in quo Christus loquebatur, aiebat: *Radix omnium malorum est cupiditas.* Et rursum: *Neque avari*, inquit, *regnum Dei possidebunt.* Quum enim antistes dictante 308
amore pecuniæ majorem populi partem, quam ulla ratione per totum anni spatium peragrare prædicando, aut circuire valuerit, in nomen sui præsulatus assumpserit: satis [x] exitiale et sibimet ipsi, et illis quibus falso præsulis nomine prælatus est, comprobatur concinnare periculum.

Ut sint xii. episcopi. 5. Hæc tuæ sanctitati, dilectissime antistes, paucis de calamitate qua nostra gens miserrime laborat insinuans, obsecro sedulus, ut hæc quæ perversissime agi conspicis, quantum vales ad rectam vitæ normam revocare contendas. Habes

[s] *quidem non solum gratis evangelizent* V. [t] *nomen ejus, usque loquebatur ad eos* V. [u] *conferre manus impositionem* V. [x] *exitiabile* V.

36. *legatur*] 1 Sam. xii. 2.
44. *Psalmographo*] Ps. xcviii. 6.
53. *aiebat*] 1 Tim. vi. 10.
54. *rursum*] 1 Cor. vi. 10.

enim, ut credo, promptissimum tam justi laboris adjutorem, regem videlicet Ceoluulfum, qui et pro insita sibi dilectione religionis, quicquid ad regulam pietatis pertinet, firma protinus intentione adjuvare curabit, et maxime illa quæ tu quum sis propinquus illius amantissimus bona cœperis, ipse ut perficiantur [y] opitulabitur. Quapropter velim solerter illum admoneas, ut in diebus vestris statum nostræ gentis ecclesiasticum in melius quam hactenus fuerat instaurare [z] curet. Quod non alio magis ut mihi videtur potest ordine perfici, quam si plures nostræ genti consecrentur antistites, exemplumque sequamini legislatoris, qui quum solus jurgia ac pondus Israeliticæ plebis sustinere non posset, elegit sibi divino adjutus consilio, et consecravit septuaginta seniores quorum [a] ope atque consilio impositum sibi onus ferre [b] levius posset. Quis enim non videat quanto sit melius tam enorme pondus ecclesiastici regiminis in plures, qui hoc dispertitum facilius ferant, dividi, quam unum sub fasce quem portare non possit opprimi. Nam et sanctus papa Gregorius, quum de fide nostræ gentis quæ adhuc futura et conservanda erat in Christo ad beatissimum archiepiscopum Augustinum missis literis disputaret, duodecim in ea episcopos, postquam ad fidem [c] venirent, ordinandos esse decrevit; in quibus Eburacensis antistes, accepto a sede apostolica pallio, metropolitanus esse deberet. Quem profecto numerum episcoporum velim modo tua sancta paternitas, patrocinante præsidio piissimi ac Deo dilecti regis præfati, solerter implere contendat, quatenus abundante numero magistrorum, perfectius ecclesia Christi in his quæ ad cultum sacræ religionis pertinent, instituatur. Et quidem novimus quia per incuriam regum præcedentium, donationesque stultissimas factum est, ut non facile locus vacans ubi sedes episcopalis nova fieri debeat, [d] inveniri valeat.

Quapropter commodum duxerim, habito majori concilio et [e] consensu pontificali simul et regali, edicto prospiciatur locus aliquis monasteriorum ubi sedes episcopalis fiat. Et ne forte abbas vel monachi huic decreto [f] contraire ac resistere tentaverint, detur illis licentia, ut de suis ipsi eligant eum qui episcopus ordinetur, et adjacentium locorum quotquot ad eandem diœcesim pertineant, una cum ipso monasterio curam gerat episcopalem: aut si forte in ipso monasterio qui episcopus ordinari debeat inveniri nequeat, in ipsorum tamen juxta statuta [g] canonum pendeat examine, qui de sua diocesi ordinetur antistes. Quod si hoc, ita ut suggerimus, Domino adjuvante, perfeceris, facillime [h] etiam, ut arbitramur hoc ob-

[y] *opitulari curabit* V. [z] *curetis* V. [a] *cura atque* V. [b] *liberius* V. [c] *venerunt* V. [d] *invenire* V. [e] *consensu, edicto* V. [f] *contrarire* V. [g] *fanorum* V. [h] *facillime ut* V.

8. *Ceoluulfum*] De hoc rege vide notas ad v. 23. S.
22. *litteris*] Hanc epistolam Gregorii vide i. 29. S.

tinebis, ut juxta decreta sedis apostolicæ, Eboracensis ecclesia metropolitanum possit habere pontificem. Ac si opus esse visum fuerit, ut tali monasterio, causa episcopatus suscipiendi, amplius aliquid locorum ac possessionum augeri debeat, sunt [i]loca innumera, ut novimus omnes, in monasteriorum ascripta vocabulum, sed nihil prorsus monasticæ conversationis habentia: e quibus velim aliqua de luxuria ad castitatem, de vanitate ad [k]temperantiam, de intemperantia ventris et gulæ ad continentiam et pietatem cordis synodica auctoritate transferantur, atque in adjutorium sedis episcopalis quæ nuper [l]ordinari debeat, assumantur.

Monasteria.

6. Et quia hujusmodi maxima et [m]plurima sunt loca, quæ, 309
ut vulgo dici solet, neque Deo neque hominibus utilia sunt, quia videlicet neque regularis secundum Deum ibidem vita servatur, neque illa milites sive comites secularium potestatum qui gentem nostram a barbaris defendant possident: si quis in eisdem ipsis locis pro necessitate temporum sedem episcopatus [n]constituat, non culpam prævaricationis incurrere, sed opus virtutis magis agere probabitur. Quomodo enim in peccatum reputari potest, si injusta principum judicia recto meliorum principum examine corrigantur: ac mendax stilus scribarum iniquorum discreta prudentium sacerdotum sententia deleatur ac redigatur in nihilum, juxta exemplum sacræ historiæ, quæ tempora regum Judæ a David et Salomone usque ad ultimum Zedechiam describens, nonnullos quidem in eis religiosos, sed plures reprobos extitisse designat, vicibusque alternantibus nunc impios bonorum qui ante se fuerant facta reprobare, nunc e contrario justos impiorum qui se præcesserant gesta nociva, prout [o]justum erat, juvante se Dei spiritu, per prophetas sanctos ac sacerdotes omni instantia correxisse; juxta illud beati Esaiæ præcipientis atque dicentis, *Dissolve colligationes violentarum commutationum. Dimitte confractos in remissionem, et omnem conscriptionem iniquam disrumpe.* Quo exemplo, tuam quoque sanctitatem decet cum religioso rege, nostræ gentis irreligiosa, et iniqua priorum gesta atque scripta convellere, et ea quæ provinciæ nostræ, sive secundum Deum, sive secundum seculum sint utilia, prospicere: ne nostris temporibus vel religione cessante, amor timorque interni deseratur inspectoris, vel rarescente copia militiæ secularis, absint qui fines nostros a barbarica incursione tueantur. Quod enim turpe est dicere, tot sub nomine monasteriorum loca hi qui monachicæ vitæ prorsus sunt expertes in suam ditionem acceperunt, sicut ipsi melius nostis, ut omnino desit locus, ubi filii nobilium aut emeritorum mili-

[i] *sunt innumera, stilo stultissimo, ut novimus* V. [k] *ad veritatem* V. [l] *ordinare* V. [m] *plura* V. [n] *constituere* V. [o] *dignum* V.

16. *dicentis*] Is. lviii. 6. Sed verba neque Vulg. ed. neque versionis Hieronym.

tum possessionem accipere possint: ideoque vacantes ac sine conjugio, exacto tempore pubertatis, nullo continentiæ proposito perdurent, atque hanc ob rem vel patriam suam pro qua militare debuerant trans mare abeuntes relinquant; vel majore scelere atque impudentia, qui propositum castitatis non habent, luxuriæ ac fornicationi deserviant, neque ab ipsis sacratis Deo virginibus abstineant.

Monasteria laicorum.

7. At alii graviore adhuc flagitio, quum sint ipsi laici et nullius vitæ regularis vel usu [p]exerciti, vel amore præditi, data regibus pecunia, emunt sibi sub prætextu monasteriorum construendorum territoria in quibus suæ liberius vacent libidini, et hæc insuper in jus sibi hæreditarium edictis regalibus faciunt ascribi, ipsas quoque litteras privilegiorum suorum quasi veraciter Deo dignas, pontificum, abbatum et potestatum seculi obtinent subscriptione confirmari. Sicque usurpatis sibi agellulis sive vicis, liberi exinde a divino simul et humano servitio, suis tantum inibi desideriis laici monachis imperantes deserviunt: imo non monachos ibi congregant, sed quoscunque ob culpam inobedientiæ veris expulsos monasteriis alicubi forte oberrantes invenerint, aut evocare monasteriis ipsi valuerint; vel certe quos ipsi de suis satellitibus ad suscipiendam tonsuram promissa sibi obedientia monachica invitare quiverint. Horum distortis cohortibus, suas quas instruxere cellas implent, multumque informi atque inaudito spectaculo, iidem ipsi viri modo conjugis ac liberorum procreandorum curam gerunt, modo exurgentes de cubilibus quid intra septa monasteriorum geri debeat, sedula intentione pertractant. Quin [q]etiam suis conjugibus simili imprudentia construendis, ut ipsi aiunt, monasteriis loca conquirunt, quæ pari stultitia cum sint laicæ, famularum se Christi permittunt esse [r]rectrices. Quibus apte convenit illud vulgi proverbium: quia vespæ favos quidem facere cum possint, non tamen in his mella, sed potius venena thesaurizent.

Sic per annos circiter triginta, hoc est, ex quo Aldfrid rex
310 humanis rebus ablatus est, provincia nostra vesano illo errore

[p] *exercitii* V. [q] *enim* V. [r] *rectores* V.

32. *sub prætextu monasterium*] Conf. Synod. Clovesh. Can. 5. *De monasteriis secularium. Quinto disputatum est loco: ut episcopi monasteria, si tamen ea fas est ita nominare, quæ utique temporibus istis propter vim quandam tyrannicæ avaritiæ, ad religionis Christianæ statum nullatenus immutari possint, id est, quæ a secularibus, non divinæ scilicet legis ordinatione, sed humanæ adinventionis præsumptione utcunque tenentur*, &c. Wilkins, i. p. 95. Et confer Bonifac. Epist. ad Cuthbert. infra.

51. *triginta*] Aldfrid rex Nordanhymbrorum obiit an. 705, cum quo anno si calculum incipias, invenietur epistolam hanc fuisse scriptam eo ipso anno, quo Bæda vita functus est, an. sc. 734. Ita ut hæc epistola habeatur tanquam Bædæ cygnea cantio: ideoque mirum non est si non extet in indiculo operum ab ipsomet descripto. S. Sed Continuator Chronol. supra, Bædæ mortem posuit A. D. 735. quod melius cum hoc calculo convenit. Conf. Flor. Vig. Sim. Dun. A. D. 735.

dementata est, ut nullus pene exinde præfectorum extiterit qui non hujusmodi sibi monasterium in diebus suæ præfecturæ [t]comparaverit, suamque simul conjugem pari reatu nocivi mercatus [u]astrinxerit: ac prævalente pessima consuetudine ministri quoque regis ac famuli idem facere sategerint. Atque ita ordine perverso innumeri sint inventi, qui se abbates pariter et præfectos [x]sive ministros aut famulos regis appellant, qui etsi aliquid vitæ monasterialis ediscere laici non experiendo sed audiendo potuerint, a persona tamen illa ac professione quæ hanc docere [y]debeat, sunt funditus exortes. Et quidem tales repente, ut nosti, tonsuram pro suo libitu accipiunt, suo examine de laicis non monachi, sed abbates efficiuntur. Sed quia præfatæ virtutis nec notitiam probantur habere nec studium, quid his aliud quam evangelica convenit maledictio illa, qua dicitur: *Cæcus si cæco ducatum præstet, ambo in foveam cadunt?* Quæ nimirum cæcitas posset aliquando terminari, ac regulari disciplina cohiberi, et de finibus sanctæ ecclesiæ cunctis pontificali ac synodica auctoritate procul expelli, si non ipsi pontifices magis hujusmodi sceleribus opem ferre atque astipulari probarentur: qui non solummodo hujusmodi decreta injusta justis infringere decretis non curant, verum suis potius [z]subscriptionibus, ut præfati sumus, confirmare satagunt: eadem [a]ipsi phylargyria dictante, ad confirmandum male scripta, qua emptores ad comparandum hujusmodi monasteria coacti.

Multa quidem adhuc tibi possem de his et hujusmodi prævaricatoribus quibus nostra provincia miserrime vexatur, his intimare literis, si non teipsum nossem hæc eadem certissime cognovisse. Nam neque hæc ita scripsi, quasi [b]certissime te ea quæ antea nescires essem docturus, sed ut te amica exhortatione commonerem, ea quæ optime noveras errata diligenti prout vales instantia corrigere.

Exhortatio.

8. Et jam jamque te multum deprecor atque obtestor in Domino, ut commissum tibi gregem sedulus ab irruentium luporum improbitate tuearis: teque non mercenarium, sed pastorem constitutum esse memineris, qui amorem summi Pastoris solerti ovium ipsius pastione demonstres, proque eisdem ovibus, si ita res poposcerit, cum beato apostolorum principe animam ponere paratus sis.

De electione rectorum.

Precor sollicite præcaveas, ne cum idem princeps apostolorum cæterique fidelium gregum duces in die judicii maximum suæ pastoralis curæ fructum Christo obtulerint, tuarum aliqua pars ovium inter hœdos ad sinistram judicis secerni, atque in æternum cum maledictione mereatur ire supplicium: quin

t *comparaverat* V. u *astrinxerat* V. x *simul et ministros* V. y *habeat* V. z *præscriptionibus* V. a Leg. *ipsis*. b *quasi te ea* V.

12. *dicitur*] Matth. xv. 14.

potius ipse tunc eorum numero merearis ascribi, de quibus ait Esaias: *Minimus erit* [c]*inter mille, et parvulus* [d]*inter gentem fortissimam.* Tui namque est officii diligentissime prospicere, quid in singulis monasteriis tuæ parochiæ recti, quid perversi geratur: ne vel abbas regularum inscius aut contemptor, vel abbatissa minus digna famulorum famularumve Christi præponatur examini, nec rursum prævisioni spiritualium magistrorum contemptrix et indisciplinata contumacium auditorum turba resultet; maxime quia, sicut vulgo fertur, dicere estis soliti, quod non ad regum curam, non ad aliquorum sæculi principum causam, sed ad [e]vestrum tantummodo antistitum inquisitionem atque examen, quid in singulis monasteriis agatur pertineat, nisi forte in monasteriis quilibet in ipsos principes peccasse comprobetur. Tui, inquam, est officii procurare ne in locis Deo consecratis diabolus sibi regnum usurpet, ne pro pace discordia, pro pietate jurgia, pro sobrietate ebrietas, pro charitate et castitate fornicationes et homicidia sibi sedem vendicent: nec apud te inveniantur aliqui, de quibus merito quæratur ac dicatur, vidi impios sepultos, qui cum adviverent, in loco sancto erant, et laudabantur in civitate, quasi [f]justorum operum.

9. Eorum quoque qui in populari adhuc vita continentur solicitam te necesse est curam gerere, ut sicut in primordio hujus epistolæ præmonuimus, sufficientes eis doctores vitæ salutaris adhibere memineris, et hoc eos inter alia discere facias, quibus operibus maxime Deo placere, a quibus se **De operibus pietatis.**
311 debeant qui Deo placere desiderant abstinere peccatis, qua cordis sinceritate in Deum credere, qua divinam clementiam supplicantes debeant devotione precari, quam frequenti diligentia signaculo se Dominicæ crucis suaque omnia adversum continuas immundorum spirituum insidias necesse habeant munire, quam [g]salutaris sit omni Christianorum generi quotidiana Dominici corporis ac sanguinis perceptio, juxta quod ecclesiam Christi per Italiam, Galliam, Africam, Græciam, ac totum Orientem solerter agere nosti. **De quotidiana eucharistia.** Quod videlicet genus religionis, ac Deo devotæ sanctificationis tam longe a cunctis pene nostræ provinciæ laicis per incuriam docentium quasi prope peregrinum abest, ut hi qui inter [h]religiosiores esse videntur, non nisi in natali Domini et epiphania et pascha sacrosanctis mysteriis communicare præsumant, cum sint innumeri innocentes et castissimæ conversationis pueri ac puellæ, juvenes et virgines, senes et anus, qui absque ullo scrupulo controversiæ, omni die Dominico, sive etiam in natalitiis sanctorum apostolorum, sive martyrum, quomodo ipse in sancta Romana et

[c] *in* V. [d] *in* V. [e] *vestram* V. [f] *bonorum* V. [g] *salutare* V. [h] *illos religiosores* V.

34. *Esaias*] lx. 22.

apostolica ecclesia fieri vidisti, mysteriis cœlestibus communicare valeant. Ipsi etiam conjugati, si quis sibi mensuram continentiæ ostendat, et virtutem castitatis insinuet, idem et licenter possint, et libenter facere velint.

De adversariis.

10. Hæc tibi, sanctissime antistes, et tuæ dilectionis intuitu et generalis gratia utilitatis breviter adnotare studui, multum desiderans multumque exhortans, ut gentem nostram a vetustis abstrahere cures erroribus, et ad certiorem et directiorem vitæ callem reducere satagas: et si sunt aliqui cujuslibet gradus sive ordinis viri, qui bona tua cœpta retinere atque impedire conentur, tu tamen propositum sanctæ virtutis, supernæ memor retributionis, ad firmum usque finem perducere contendas. Scio namque nonnullos huic nostræ exhortationi multum contradicturos, et maxime eos qui seipsos illis facinoribus a quibus te prohibemus, esse sentiunt irretitos: sed meminisse te decet apostolicæ responsionis: *Quia obedire oportet Deo magis quam hominibus.* Mandatum quippe est Dei: *Vendite quæ possidetis, et date eleemosynam.* Et: *Nisi quis renunciaverit omnibus quæ possidet, non potest meus esse discipulus.* Traditio autem moderna quorundam est, qui se Dei famulos esse [i] profitentur, non solum possessa non vendere, verum etiam comparare non habita. Qua ergo fronte audet quisquam ad servitium Domini accessurus, vel [k] ea quæ in sæculari vita habuerat retentare, vel sub prætextu vitæ sanctioris illas quas non habuerat congregare divitias: cum etiam apostolica sit notissima censura, quæ Ananiam et Sapphiram hoc facere molientes, non ullo pœnitentiæ vel satisfactionis remedio corrigere, sed ex ipsa statim mortis ultricis acceleravit damnatione puniri? Et quidem illi non aliena colligere, sed sua incongrue retinere maluerunt. Unde manifeste patet, quam longe abstiterit animus apostolorum a suscipiendis pecuniarum acquisitionibus, qui sub illa proprie regula Domino serviebant: *Beati pauperes, quia vestrum est regnum Dei:* et e contra, partis sinistræ proposito nihilominus instituebantur exemplo: *Væ vobis divitibus, quia habetis consolationem vestram.* An forte errasse ac mendacium scripsisse putamus apostolum, quum nos admonens dicebat: *Fratres, nolite errare;* statimque subtexuit: *Neque avari, neque ebriosi, neque rapaces regnum Dei possidebunt.* Et iterum: *Hoc autem scitote, quod omnis fornicator, aut immundus, aut avarus, aut rapax, quod est idolorum servitus, non habet hæreditatem in regno Christi et Dei.* Quum ergo apostolus avaritiam et rapacitatem idolatriam manifeste cognominet, quomodo

[i] *profitentur, possessa non vendere, iterum et comparare* V. [k] *eas quas* V.

25. *responsionis*] Act. v. 29.
26. *Mandatum*] Luc. xii. 33.
27. *Nisi*] Luc. xiv. 33.
38. *Beati*] Luc. vi. 20. 24.
41. *dicebat*] 1 Cor. vi. 9, 10.
43. *iterum*] Eph. v. 5.

putandum est eos errasse, qui vel subscriptioni avari mercatus, rege licet imperante, manum subtraxerint, vel ad [l]eradendas inutiles scripturas ac subscriptiones eorum, manum apposuerint?

11. Et quidem miranda est temeritas stultorum, vel potius
50 deflenda miseria cœcorum, qui cum sine ullo respectu superni [m]timoris, passim ea quæ apostoli et prophetæ afflatu sancti spiritus scripserunt, rescindere ac nihili pendere probantur: illud e contra, quod ipsi vel similes ipsorum instinctu avaritiæ vel luxuriæ scripserunt, quasi sanctum ac divinitus cautum
312 eradere atque emendare formidant, in morem, ni fallor, ethnicorum, qui contempto Dei cultu ea quæ ipsi sibi de corde suo finxerunt ac fecerunt, numina venerantur, timent, colunt, adorant, et obsecrant, Dominica illa insectatione dignissimi, qua Pharisæos cum suas deuteroses Legi Dei præponerent, redarguit, dicens: *Quare et vos transgredimini mandatum Dei propter traditionem vestram?* Qui si etiam chartas protulerint in defensionem concupiscentiarum suarum adscriptas, ac nobilium personarum subscriptione confirmatas; tu nunquam precor Dominicæ sanctionis obliviscaris, in qua dicitur, *Omnis plantatio quam non plantavit Pater meus cœlestis eradicabitur.* Et certe a te discere vellem, [n]sanctissime antistes, Domino protestante ac dicente, *Quia lata porta et spatiosa via est quæ ducit ad perditionem, et multi sunt qui intrant per eam: cum angusta porta et arcta via sit, quæ ducit ad vitam, et pauci sint qui inveniant eam:* quid de eorum vita vel salute æterna confidas, qui toto vitæ suæ tempore per latam portam et spatiosam viam incedere noscuntur, et ne in minimis quidem rebus voluptati suæ vel corporis vel animi, causa supernæ retributionis obsistere vel repugnare curabant: nisi forte per eleemosynas, quas inter concupiscentias quotidianas ac delitias, pauperibus dare videbantur, criminibus absolvi [o]posse credendi sunt, quum manus ipsa et conscientia quæ munus offerat Deo, munda a peccatis esse debeat et absoluta; aut certe per mysteria sacrosanctæ oblationis, quibus ipsi dum viverent indigni extiterant, per alios jam mortui redimi posse sperandi sunt. An forte illis permodica culpa videtur esse concupiscentiæ? De qua paulo latius disputem. Hæc [p]Balaam virum prophetiæ spiritu plenissimum a sorte sanctorum fecit extorrem, Achan communione anathematis polluit ac perdidit, Saul regni infulis nudavit, Giezi prophetiæ meritis privavit ac perpetuæ lepræ peste cum suo semine fœdavit, Judam Iscariotem de apostolatus gloria deposuit, Ananiam

l *radendas, erudiendas* V. m *timoris, ea quotidie quæ* V. n *dilectissime* V. o *potuisse* V. p *Hac virum* V.

4. *dicens*] Matth. xv. 3. 9. *dicente*] Matth. vii. 13.
7. *dicitur*] Matth. xv. 13.

et Sapphiram, de quibus prædiximus, monachorum collegio indignos etiam corporis morte mulctavit, et, ut ad superiora veniamus, hæc angelos a cœlo dejecit, et protoplastos a Paradiso perpetuæ voluptatis expulit: et si nosse vis, hic est ille triceps inferorum canis, cui fabulæ Cerberi nomen [q] indiderunt, a cujus rabidis dentibus nos prohibens Johannes apostolus ait: *Charissimi, nolite diligere mundum, neque ea quæ in mundo sunt. Si quis diligit mundum, non est charitas Patris in eo. Quoniam omne quod in mundo est, concupiscentia carnis est, et concupiscentia oculorum et superbia vitæ, quæ non est ex Patre, sed ex mundo est.* Hæc contra virus avaritiæ breviter sunt dicta. Cæterum si de ebrietate, commessatione, luxuria, et cæteris hujusmodi contagionibus pari ratione tractare voluerimus, epistolæ modus in immensum extenderetur.

Gratia de summi Pastoris ad pastionem ovium suarum salutiferam perpetuo conservet incolumem, dilectissime in Christo antistes [r]. *Amen.*

[q] *imponunt* V. [r] *antistes. Scripta non. Novembr. indictione tertia* V.

29. *Johannes*] ii. Epist. ii. 15.

37. *te*] Hic Ecgberct fuit, ut scribit Malms. de Regg. i. 3, [p. 24.] frater Eadbercti regis Nordanhymbrorum. Iste in infantia a patre Eatæ in monasterium traditus fuerat. Qui provectiori ætate cum fratre Ecgredo Romam profectus, diaconatus gradum suscepit, mortuoque ibi fratre patriam reversus. Sim. Dun. de Dunelm. Eccl. ii. 3. De primo anno ejus episcopatus scriptores differunt. In hac vero confusione annus 732, quem continuator Bædæ Epitomes eligit, mihi maxime arridet; constat enim ex Alcuino Ecgbercti hujus discipulo eum præsulem fuisse ante obitum Bædæ, qui proculdubio defunctus est an. 734. Alcuin. de Pont. Ebor. apud script. xv. p. 726. In eodem carmine etiam idem Alcuinus qui Ecgbercto morienti adfuit, et quem paulo ante mortem diaconum consecraverat, ut constat ex Vita ejus apud Mabillon. in parte i. sæc. iv. item Sim. Dun. de gestis regum Angl. [Sim. Dun. xxxii. Dun. Ecc. ii. 3.] et Hoveden in pr. Annal. parte scribunt hunc rexisse ecclesiam annos triginta quatuor, cumque ex communi Historicorum consensu obiit 766, an. igitur 732 suscepit episcopatum, Vilfrido juniore pastoralis curæ pondera ponente. Primus erat Ebor. episcopus post Paulinum qui honorem pallii accepit, a. sc. 735. secundum Chr. Sax. et Bædæ Epitomen et Sim. Dun.; anno posteriore secundum Tho. Stubs: hoc etiam ipso anno consecravit ad Candidam Casam Friduualdum, et ad Hagustaldensem ecclesiam, unde nescio qui Accam expulerant, Fridberctum. *Hic omnium liberalium artium armarium fuit, et nobilissimam Eburaci bibliothecam instituit.* Malms. de Pont. iii. Scripsit autem Dialogum de Institutione Ecclesiastica, opusculum de Jure Sacerdotali, et opus Pœnitentiale libris quatuor distinctum. Frustra aliqui hunc et eum qui studuit in Hibernia confundunt. Dies ejus emortualis fuit secundum Chron. Sax. 13. kal. Decemb., secundum Florentium 14. kal. ejusdem mensis. In editione Vuaræi hæc epistola dicitur scripta non. Novemb. indictione tertia, hoc est, an. 735, sed punctum hoc chronologicum videtur a recentiore manu fuisse appositum. Nam demonstrari potest Bædam defunctum fuisse an. 734. vel saltem die Ascensionis an. 735: sc. ante tempus quod hic supponitur; et MS. Merton. nullam omnino habet temporis notam. S. Sed *non. Nov. indictione tertia* erat Nov. d. 5. A. D. 734. Oblitus est Smith indictionem exorsam esse a Septembri, itaque tres (aut quatuor) primos menses hujus tertiæ indictionis cadere in A. D. 734. Vid. quæ dicta sunt ad iv. 5.

EPISTOLA BONIFACII AD CUDBERTHUM.

Spiritalis affinitatis necessitudine copulando fratri archiepiscopatus infula sublimato, coepiscopo Cudbertho, Bonifacius legatus Germanicus catholicæ, apostolicæ Romanæ ecclesiæ, optabilem in Christo [a]*intimæ charitatis salutem.*

SCRIPTUM [b]enim est in libro Salomonis *Beatus homo, qui invenit amicum*, cum quo possit loqui, quasi cum semetipso. Cum muneribus munificentiæ vestræ dulcissimas litteras fraterna charitate interlitas, magnas Deo et vobis gratias agentes, filio vestro diacono [c]Cynebertho offerente, suscepimus. Vivæ vocis quoque melliflua colloquia vestra de fraternis consiliis per illum nobis charitas vestra mandavit. Quæ consiliorum spiritalia colloquia optamus ut, Deo volente, quamdiu in hac mortali vita vivamus, inter nos jugiter insinuentur, illo præstante, a quo solo sancta desideria, recta consilia, et justa sunt opera: vos melius et plenius, quibus Deus donavit, multis et prudentius nosse, et melius et plenius posse: nos quasi in paucis fideles vestri et devoti, studeamus instrui [d]aureo cœlestis amoris vinculo, quod rumpi non potest, invicem cathenati. Nam labor nostri ministerii, unius et ejusdem
144 causæ esse dinoscitur: et æqualis speculatio in curis ecclesiarum sive populorum nobis credita est, sive in docendo, sive in artando et monendo, sive in defendendo canonicos gradus vel plebeios. Idcirco [e]humillima prece deposco, ut dum vobis salubre consilium Deus inspiraverit, vel suo Spiritu, vel collo-

[a] *intimæ* om. Ser. [b] *enim* om. Ser. [c] *Crnebertho* Ser. [d] *auro* C. id est codex Cæsareus quo usus est Serarius. [e] *humillime ut illa insinuaverit, similia faciamus* Ser. *humillimam ab ille* C. Textus est Spelmanni.

3. *Bonifacius*] *Winifridus patria lingua dictus, natione Anglus, Cridioduni in agro Devoniensi natus anno* 670. *Anno* 754 *interfectus die* 5. *Junii.* Cave Hist. Lit. Cudberthus archiepiscopus erat ab A. D. 740 ad 758 Contin. Chron. Bæd. et Chron. Sax.; 741 ad 759 Flor. Vig. qui etiam Bonifacii martyrium ad A. D. 755 refert.

6. *Scriptum*] Eccli xxv. 12.

15. *sancta desideria*] Ex oratione *Deus a quo sancta*, &c. quæ, ut hinc apparet, vetustissima. Serar.

quio synodalium consultuum nobis insinuare non pigeat; et nos similiter si parvitati nostræ Deus aliquid tale vobis quod necessarium vel amabile insinuaverit, similia faciemus. Major enim nobis solicitudo ecclesiarum et cura populorum propter pallia credita et recepta, quam cæteris episcopis, qui proprias tantum procurant parochias, incumbit. Propterea, charissime, non quia vestræ prudentiæ opus sit rusticitatis nostræ statuta audire vel legere, sed propter bonam et humilem, et sanctam voluntatem vestram, putamus vos libentius scire velle, quam nescire, quæ hic sacerdotes nobiscum servanda decreverunt; [f] vobis emendanda et corrigenda [g] destinamus.

2. Decrevimus autem in nostro synodali conventu, et confessi sumus fidem catholicam, et unitatem, et subjectionem Romanæ ecclesiæ fine tenus vitæ nostræ velle servare: sancto Petro, et vicario ejus velle subjici: synodum per omnes annos congregare: metropolitanos pallia ab illa sede quærere: et, per omnia, præcepta [h] Petri canonice sequi desiderare: ut inter oves sibi commendatas numeremur. Et isti confessioni universi consensimus, et subscripsimus, et ad corpus sancti Petri principis apostolorum direximus; quod gratulando clerus et pontifex Romanus suscepit. Statuimus, ut per annos singulos canonum decreta et ecclesiæ jura, et norma regularis vitæ in synodo legantur, et [i] recuperentur. Decrevimus, ut metropolitanus, qui sit pallio sublimatus, hortetur cæteros, et admoneat, et investiget, quis sit inter eos curiosus de salute populi, quisve negligens servus Dei. Venationes, et sylvaticas vagationes cum canibus, et ne accipitres et falcones habeant, prohibuimus. Statuimus, ut per annos singulos unusquisque presbyter episcopo suo, in quadragesima, rationem ministerii sui reddat, sive de fide catholica, sive de baptismo, sive de omni ordine ministerii sui. Statuimus, ut singulis annis unusquisque episcopus parochiam suam [k] solicite circumeat, populum confirmare, et plebem docere, et investigare, et prohibere paganas observationes, [l] divinos vel sortilegos, auguria, phylacteria, incantationes, vel omnes spurcitias gentilium. Interdiximus servis Dei ne [m] pompato habitu, vel sagis, vel armis utantur. Statuimus, quod proprium sit metropolitano, juxta canonum statuta, subjectorum sibi episcoporum investigare mores, et solicitudinem circa

[f] *et vobis* Spelm. [g] *distinamus* C. [h] *sancti Petri* Sp. [i] *reciperentur* C. *reiterentur* Salmas. *recitentur* Ser. emend. *recipiantur* alii. [k] *solicite* om. Sp. G. [l] Ita Sp. G. clausulam *divinos——incantationes vel* om. Ser. [m] *pompatico habitu vel sago* Sp. *habitatu* C.

12. *synodali conventu*] Pluribus synodis interfuit Bonifacius: quintam memorat Willibaldus Vit. Bonif. 10. Canones synodi Germanicæ A. D. 742, qui cum iis quæ hic dicta sunt multum conveniunt, editi sunt in Mans. Conc. vol. xii. Plura vid. in Dissert. De Synodis, ibid. p. 355.

populos, [n]qualis sit. Et moneat, ut episcopi a synodo venientes, in propria parochia, cum presbyteris et abbatibus
145 conventum habentes præcepta synodi servare insinuando præcipiant: et unusquisque episcopus, si quid in sua diœcesi corrigere vel emendare nequiverit, itidem in synodo coram archiepiscopo, et palam omnibus ad corrigendum insinuet, eodem modo, quo Romana ecclesia nos ordinatos cum sacramento constrinxit, ut si sacerdotes, vel plebes a lege Dei deviasse viderim, et corrigere non potuerim, fideliter semper sedi apostolicæ et vicario sancti Petri ad emendandum indicaverim. Sic enim, ni fallor, omnes episcopi debent metropolitano, et ipse Romano pontifici, si quid de corrigendis populis apud eos impossibile est, notum facere: et sic alieni fient a sanguine animarum perditarum.

3. De cætero, frater charissime, quia nobis æqualis labor, et majus periculum imminet, quam cæteris sacerdotibus, quia canones antiqui præcipiunt, ut omnes [o]metropolitani sciant solicitudinem totius provinciæ gerere: et (ut verbi gratia dicam, sicut timeo) navem gubernandam inter fluctus feri maris semel suscepimus, quam nec caute regere, nec sine peccato dimittere valemus. Quia, ut quidam sapientium dicit: *Si periculosum est navem inter fluctus caute non regere, quanto periculosius est eam undis tumescentibus fluctuantem in tempestate relinquere?* Et idcirco Ecclesia, quæ velut navis magna per mare mundi hujus enavigat, quæ diversis tentationum fluctibus in hac vita tunditur, non est tamen relinquenda, sed regenda. Cujus rei in exemplo priores patres habemus Clementem, et Cornelium, et cæteros complures in urbe Roma, Cyprianum in Carthagine, Athanasium in Alexandria, qui sub paganis imperatoribus navem Christi, imo charissimam sponsam ejus, Ecclesiam scilicet, docendo, defendendo, laborando, et patiendo usque ad sanguinis effusionem, gubernabant. Possum enim de memetipso pro certo juxta vocem Cantici Canticorum dicere, *Filii matris meæ pugnaverunt contra me: posuerunt* [p]*custodem in vineis, vineam meam non custodivi. Vinea* enim, secundum [q]prophetam, *domini Sabaoth, domus Israel est:* nunc videlicet Ecclesia catholica esse comprobatur.

4. Cujus synodum congregandam et hortandam jussu pon-

n *quales sint* G. *sint* Ser. Textus est Spelmanni et duorum codd. Ser. Conf. *solicitudinem gerere* infr. 3. *solicitudinem gerat* Can. 5. Concil. German. Mans. xii. p. 367. o *metropolitanum* C. p *posuerunt me* Sp. post text. Vulg. Versionis. q *Naum prophetam* I, (id est cod. Ingolstadiensis quo usus est Serarius,) G.

23. *Cornelium*] Qui Romæ episcopus fuit A.D. 249, Euseb. E. H. vi. 39, martyr factus est A.D. 252. Cypr. Ep. lxi.
28. *Cantici*] i. 5.
30. *prophetam*] Is. v. 7.

tificis Romani, et rogatu principum Francorum et Gallorum, sub spe restaurandæ legis Christi, suscepi, circumfodi, cophinum stercoris apportavi: sed non custodivi. Cum autem expectarem *ut faceret uvas, fecit labruscas*. Et juxta alium prophetam: *Mentietur opus olivæ, et campi non facient escas*. Sed proh dolor, officium laboris mei rerum collatione simillimum esse videtur cani latranti, et videnti fures et latrones frangere, et sub- 146
fodere, et vastare domum domini sui, et quia defensionis auxiliatores non habeat, submurmurans ingemiscat et lugeat. Nunc autem, quod mihi in tali periculo posito justum et cautum esse videtur, salubre consilium vestrum quærens, et scire desiderans, insinuo libertatem prædicandi: dico, ut in Actibus Apostolorum Paulus apostolus sacerdotibus intimavit dicens: *Contestor vos hodierna die, quia mundus sum ab omnium sanguine. Non enim subterfugi quo minus annunciarem vobis omne consilium Dei. Attendite vobis, et universo gregi, in quo vos Spiritus Sanctus posuit episcopos regere ecclesiam Dei, quam acquisivit sibi sanguine suo.* Regnum, inquit, Dei inter vos ambulans prædicavi, ut me alienum ab omnium perditione servarem. Nam apostolus *episcopum*, propheta *speculatorem*, Salvator mundi *pastorem ecclesiæ* sacerdotem appellat: et omnes tacentem peccata populi doctorem, [r]sanguinis animarum perditarum sub silentio esse comprobant.

5. Propter hoc horribilis, et maxima necessitas cogit, ut, juxta dictum apostoli, nos formam debeamus exhibere fidelibus, hoc est, nisi me fallat opinio, ita juste vivendum [s]doctori, ne dicta sua repugnantibus factis evacuet, et ne cum sibi de proprio caute vivat, tacens alieno damnetur peccato. Quia ad hoc est ecclesiæ Dei præpositus, ut non solum bene vivendo alios exemplo instituat, sed etiam fiducialiter prædicando singulis ante oculos peccata sua constituat: et quæ pœna [t]habeat duros, et quæ gloria obedientes, ostendat, quia, juxta verbum Domini ad Ezechielem, cui dispensatio verbi commissa est, etiam si sancte vivat, et tamen perdite viventes arguere aut erubescat aut metuat, cum omnibus qui eo tacente perierint

r *reum sanguinis* Sp. *reum* supplendum post *silentio* conjicit Ser. Excidisse videtur ob præcedentem syllabam-*rem* vel-*rum*: fortasse legendum *perditarum reum sub s.* s *sacerdoti* Sp. t *maneat duros, quæ* Sp. *maneat* G.

33. *Francorum*] Francorum principes tunc temporis erant Carlomannus et Pippinus, et Childericus. Nam Carolus Martellus moriens A. D. 741 imperium suum filiis suis tradiderat; scilicet Carlomanno Austrasiam, Suaviam vel Alemanniam, et Thoringiam, Pippino autem, qui natu junior erat, Burgundiam, Neustriam, et Provinciam. Fredegar. Cont. 110. Bæd. Cont. A. D. 741. Childericus tertius regnavit in parte Franciæ ab A. D. 742. L'Art de Vérifier les Dates. Sed eum non nominat Zacharias papa in epistola ad Francos et Gallos Mans. xii. p. 380. Iidem Gallorum quoque principes erant, Galli enim Francis subjecti erant; ita tamen ut jura sua et leges haberent. Vid. L'Art de Vérifier les Dates, vol. v. p. 429.

36. *faceret*] Is. v. 4.
ib. *prophetam*] Habac. iii. 17.
7. *dicens*] Act. xx. 26.
12. *apostolus*] Act. xx. 28.
ib. *propheta*] Ezek. iii. 17. xxxiii. 7.
13. *Salvator*] Johan. x. 2.
16. *apostoli*] 1 Petr. v. 3.
23. *Ezekielem*] Ibidem.

[u]periit. Et quid ei proderit non puniri suo, qui puniendus est alieno peccato? Taciturnitatem quidem sacerdotis Dominus ad Ezechielem loquens terribiliter prohibet, et speculatorem sacerdotem appellat, ut sicut speculatoris est de loco [x]altiori plus omnibus contemplari: ita sacerdos debet esse meritorum sublimitate celsior, et majoris scientiæ habere gratiam, qua possit cæteros instruere. *Audiens*, inquit divinus sermo, *sermonem annunciabis iis ex me.* Indicat, ut hoc dicat sacerdos, quod ex divina lectione didicerit, quod illi Deus inspiraverit, non quod humani sensus invenerint, *Annunciabis iis*, inquit, *ex me*, non ex te: mea verba loqueris. non est quod ex his tanquam de tuis infleris. *Ex me*, inquit, *iis annunciabis. Si me dicente* [y]*impio, Impie morte morieris, non fueris locutus, ut se custodiat impius in* [z]*via sua, ipse impius in iniquitate sua mo-*
147 *rietur: sanguinem vero ejus de manu tua requiram.* Ac si aperte [a]dicat: Si ei peccata sua non annunciaveris, et si eum non argueris, ut convertatur et vivat, et te, qui eum non increpasti, et [b]eum, qui te tacente peccavit, flammis perennibus tradam. Non simus [c]tam saxei, vel tam ferrei pectoris, ut nos ista verba Domini non terreant. Non simus tam alienati a fide, ut [d]istis verbis Domini non credamus: sed excitemus et exhortemur fratres nostros venerandis verbis sancti Petri apostoli: *Sobrii estote, et vigilate, et excitamini, quia adversarius vester diabolus, tanquam leo rugiens, circuit quærens quem devoret: cui resistite* [e]*fortes in fide, scientes eandem passionem, quæ in mundo est, vestræ* [f]*fraternitati fieri.*

6. Et episcopos [g]synodi nostræ subjectionis, adjuratione sancti Pauli apostoli admoneamus Timotheo dicentis: *Testificor coram* [h]*Domino Jesu Christo, qui judicaturus est vivos et mortuos, per adventum ipsius, et regnum ejus. Prædica verbum, insta, opportune importune, argue, obsecra, increpa in omni patientia, et doctrina.* Est enim jam prædictum ab apostolis *tempus, cum sanam doctrinam non sustinent: sed ad sua desideria coacervant sibi magistros,* &c. *Clamemus in fortitudine*, juxta dictum prophetæ: [i]*quia annunciamus pacem in terris hominibus bonæ voluntatis.* Ille namque in fortitudine clamat, quem nec metus, nec verecundia prædicare verbum vitæ impedit. Contendamus, auxiliante Domino, ut non simus inter illos falsos pastores ovium, quos propheta accusat dicens: *Hæc dicit Dominus Deus: Væ pastoribus Israel, qui pascebant semetipsos. Nonne greges pascuntur a pastoribus? Lac come-*

[u] *perit* Sp. [x] *editiori* Sp. [y] *ad impium* Sp. juxta Vulgat. [z] *a via* Sp. Vulgat. [a] *dixisset* Sp. [b] *ipsum* Sp. [c] *simus ergo* G. [d] *his* Sp. [e] *fortiter* Sp. [f] *fraternitatis* G. [g] *synodis nostris subjectos* Sp. *nostris* C. [h] *coram Deo et Christo Jesu* Sp. *et Jesu* G. [i] *qui* Sp.

7. *Petri*] 1 Pet. v. 2.
12. *dicentis*] 2 Tim. iv. 1.
17. *Clamemus*] Jon. iii. 8.
18. *prophetæ*] Is. lviii. 1. Luc. ii. 14.
22. *propheta*] Ezek. xxxiv. 2.

debatis, et lanis operiebamini: quod crassum erat, occidebatis: gregem autem meum non pascebatis: quod infirmum fuit, non consolidastis: quod ægrotum, non sanastis: quod fractum est, non alligastis: et quod [k] *abjectum, non reduxistis:* [l] *quod perierat, non quæsistis: sed cum austeritate* [m] *imperabatis, et cum potentia: et dispersæ sunt oves meæ, eo quod non esset pastor: et factæ sunt in devorationem omnium bestiarum agri.* Væ, quod propheta dicit, pro maledicto posuit. Per pastores, episcopos significat: greges Domini, id est, fideles populos ad pascendum. Sed semetipsos pascunt, [n] qui non populi salutem, sed suas voluntates attendunt. Lac et [o] lanas ovium Christi, oblationibus quotidianis ac decimis fidelium suscipiunt, et curam gregis Domini deponunt. Non sanant spiritali consilio infirmum peccatis: non solidant sacerdotali ope diversis tribulationibus fractum: non revocant erroneum ad viam salutis: non requirunt solicitudine pastorali veniæ jam desperatione perditum: 148
nec afflictos contra violentiam potentum, qui in eos, ferarum more, desæviunt, defendunt: nec divites peccantes vel potentes non solum non arguunt, sed etiam venerantur. Et ideo minaciter superbiam talium sermo divinus contundit dicens: *Væ pastoribus Israel.* Et iterum. *Propterea pastores audite verbum Domini. Hæc dicit Dominus: Ecce ego ipse super pastores requiram gregem meum de manu eorum, et cessare eos faciam, ut ultra non pascant gregem, nec pascant amplius semetipsos.* Quod quid est aliud, quam pastores, qui semetipsos non greges pascunt, de sublimitate honoris inter reprobos et inter maledictos projiciam? [p] Sed hæc omnia, quis non tremiscat, nisi qui futura non credit? Omnia, quæ Deus voluit observari, tam aperte posuit, et sui nominis auctoritate firmavit, ut ea facilius (quod dictu quoque nefas est) contemnamus, quam nos non intelligere tam aperta et divina, mentiendo, fingamus. Quomodo [q] audivimus, *Hæc dicit Deus?* Quis futurum esse non credat quod dicit Deus, nisi qui Deo non credit? Horum et his similium consideratione perterritus sum: et *timor et tremor venerunt super me:* et pene *contexerunt me* peccatorum meorum *tenebræ*, et semel susceptum gubernaculum [r] ecclesiæ libuisset et placuisset mihi omnino dimittere, si valerem vel exempla Patrum vel Scripturas sacras consentaneas invenire.

7. Idcirco frater charissime, quia hæc omnia ita se habent, et veritas fatigari potest, vinci autem et falli non potest, fatigata mens nostra confugiat ad illum, qui per Salomonem dicit: *Habe fiduciam in Domino ex toto corde tuo et ne innitaris prudentiæ tuæ. In omnibus viis tuis cogita illum, et ipse di-*

[k] *abjectum est* Sp. [l] *et quod* Sp. [m] *imperabatis eis* Sp. [n] *pascunt; quasi diceret, non* Sp. [o] *lanam* Sp. [p] *Ad hæc*, et mox *sed omnia* Sp. [q] *Quando audimus* Sp. [r] *navis ecclesiæ libuisset, si licuisset mihi* Sp. *et* om. C.

17. *timor*] Ps. liv. 6. 24. *Salomonem*] Prov. iii. 5.

riget gressus tuos. Et alibi: *Turris fortissima nomen Domini. Ad ipsam confugit justus, et salvabitur.* Stemus in justitia, et præparemus animas nostras ad tentationem, ut sustineamus sustentationem Dei, et dicamus ei: *Domine refugium factus es nobis a generatione et progenie.* Confidamus in eum, qui nobis onus imposuit. Quod per nos portare non possumus, portemus per illum, qui est omnipotens, qui dicit, *Jugum enim meum suave est, et onus meum leve.* Stemus in prælio in die Domini, [s]quoniam dies angustiæ et tribulationis venerunt super nos. Moriamur, si Deus voluerit, pro sanctis legibus patrum nostrorum, ut hæreditatem cum illis æternam consequi mereamur. Non simus canes muti, non simus taciti speculatores, non simus mercenarii lupum fugientes, sed pa-
149 stores soliciti, vigilantes super gregem Christi, prædicantes majori ac minori, diviti ac pauperi omne consilium Dei, omnibus gradibus vel ætatibus, in quantum Deus donaverit posse, *opportune importune*, eo modo, quo sanctus Gregorius in libro Pastorali conscripsit.

8. [t]Præterea non taceo charitati vestræ, quia omnibus servis Dei, qui hic vel in Scriptura vel in timore Dei probatissimi esse videntur, displicet, quod [u]bonum, et honestas et pudicitia vestræ [x]ecclesiæ illuditur. Et aliquod [y]levamentum turpitudinis esset, si prohiberet synodus et principes vestri mulieribus et velatis fœminis illud itur, et frequentiam, quam ad Romanam civitatem veniendo et redeundo faciunt. quia magna ex parte pereunt, paucis remanentibus integris. Perpaucæ enim sunt civitates in Longobardia, vel in Francia, aut in Gallia, in qua non sit adultera vel meretrix generis Anglorum: quod scandalum est, et turpitudo totius ecclesiæ. Ille autem qui laicus homo vel imperator vel rex, vel aliquis

[s] *quia* Sp. [t] *Propterea* Sp. [u] *bonum et* om. C.I. [x] *ecclesiæ vestræ* Sp. G. *illuditur* om. C.I. [y] *velamentum* C.I.

26. *alibi*] xviii. 10. 32. *dicit*] Matth. xi. 30.
29. *Domine*] Ps. lxxxix. 1. 3. *opportune*] 2 Tim. iv. 2.
9. *illud iter*] Jamdudum mos ille Romam adeundi inter Anglos invaluerat. Conf. Bæd. Hist. v. 7.

12. *vel in Francia, aut in Gallia*] Tanquam in diversis regionibus. Utrumque nomen sensu sæpe vario, nunc latius, nunc strictius, accipitur. Bæda scripsit, *navigavit Galliam, ibique a rege Francorum Hloduio susceptus*, &c. Hist. iii. 19, tanquam Franci et Galli una terra essent. Et revera cum Bonifacius scripsit Franci omnem Galliam Transalpinam subegerant præter Armoricam: neque rara est mentio Gallorum simul cum ditione Francorum; quemadmodum in Testamento s. Remigii nominantur *coepiscopi Germaniæ, Galliæ, atque Neustriæ*, una cum *regibus Francorum* et illis quos dicit, *filios meos carissimos Franciæ religiosos.* Flodoard. Hist. i. p. 53. 54; et Zacharias papa scripsit *ad Francos et Gallos.* Sed epistolæ Stephani papæ ad Francorum principes (Mans. p. 380. 690. &c.) nihil habent de Gallis. Francia proprie dicta est ea provinciatos cujus nomen *Insula Francica*, et metropolis Parisii. Eadmerus Burgundiam a Francia exclusit, cum scripsit, *transita Francia Burgundiam intravimus*, Hist. Nov. ii. p. 49. Plura vid. in Ducang. in *Francia.*

præfectorum vel comitum sæculari potestate fultus, sibi per violentiam rapiat monasterium de potestate episcopi, vel abbatis, [z]vel abbatissæ, et incipiat ipse vice abbatis regere et habere sub se monachos, et pecuniam possidere, quæ fuit Christi sanguine comparata, talem hominem nominant antiqui patres raptorem, et sacrilegum, et homicidam pauperum, et lupum [a]diabolum intrantem in ovile Christi, et maximo anathematis vinculo damnandum ante tribunal Christi. De talibus memorare sancti Pauli apostoli ad Timotheum dicentis: *Divitibus hujus sæculi præcipe non* [b]*superbe sapere, neque sperare in incerto divitiarum, sed in* [c]*Deo vivo, qui præstat omnia.* Talibus, si ecclesiæ correptionem non recipiunt [d]ethnici et publicani sunt, nec vivis nec mortuis communicat [e]ecclesia Dei. Talibus, [f]quoniam et hic et ibi reperiuntur, cum tuba Dei clangamus, ne tacentes damnemur.

9. Supervacuam, [g]et Deo odibilem vestimentorum superstitionem omni intentione prohibere stude: quia illa ornamenta vestium, (ut illis videtur, quod ab aliis turpitudo dicitur) latissimis clavis, vermium imaginibus clavata adventum Antichristi, ab illo transmissa, præcurrunt, [h]illius calliditate, per ministros suos, introducere intra claustra monasteriorum fornicationem, et [i]luxuriam clavatorum juvenum, et fœda consortia, et tædium lectionis et orationis, et perditionem animarum. Hæc indumenta nuditatem animæ significantia, signa in se ostendunt arrogantiæ, et superbiæ, et luxuriæ et vanitatis; de quibus Sapientia dicit, *Arrogantiam et superbiam, et viam pravam, et os bilingue detestor.*

10. Fertur quoque in parochiis vestris ebrietatis malum

[z] *Aut abbatissæ* Sp. [a] *diaboli* G. sicut emendavit Ser. [b] *sublime* Sp. juxta Vulgat. [c] *Domino* Sp. [d] *quia ethnici* Sp. [e] Ita Sp. *ecclesiam* Ser. [f] *quoniam hic* Sp. [g] *autem et Deo* Sp. [h] *illis* G. [i] *Antichristi luxuriam* C. In hac voce *luxuriam* desinit epistola editionis Serarii et Giles. Reliqua a Spelmanno edita sunt e codice antiquo. Concil. p. 259.

16. *rapiat monasterium*] De laicorum monasteriis conf. Bædæ querelas ad Ecgbertum 7.

23. *memorare*] Pro *memento*, tanquam a *memoror*: conf. Ducang. in v.

23. *dicentis*] 1 Tim. vi. 17.

26. *ethnici*] Matth. xviii. 17. Supplendum hic *quia*, vel simile quiddam.

31. *vermium*] Citat Serarius Ciceronem et Plinium: sed Lucilii versus est quem illi referunt, Plinius xxxvi. 61. (al. 25.) Cicero De Orat. iii. 43 (171):

Quam lepide lexeis compostæ? ut tesserulæ omnes
Arte pavimento, atque emblemate vermiculato.

Obiter notandum est de vestibus hujusmodi, jamdudum alios conquestos esse, *virgines Deo dicatas texendis subtilioribus indumentis* operam dedisse, quibus seipsas vel alios ornarent. Vid. quæ Bæda tradidit de monasterio ad Coludi Urbem, Hist. iv. 25.

4. *dicit*] Prov. viii. 13.

5. *ebrietatis*] Malum hoc Anglis tum altius inustum esse multis indiciis constat. Conf. Conc. Clovesh. Can. 21. *De fugiendo ebrietatis malum.* Wihtræd. Leg. 6. Theodor. Pœnitent. xxvi. Ecgbert. Pœnitent. iv. 33. &c. in Ancient Laws and Inst. of Engl., Lond. 1840. Leg. Presbyt. Northumb. 41. in Wilkins Conc. i. p. 220. Sed vitium fuit ejus sæculi, et stirpis plerumque Germanicæ. *Germanos*

nimis adsuetum esse, ut non solum episcopi quidam non prohibeant, sed etiam ipsi nimis bibentes inebrientur, et alios porrectis poculis majoribus cogant ut inebrientur, quod absque dubio nefas est omni servo Dei facere vel fecisse; quod canones patrum ebrium episcopum vel presbyterum aut cessare aut degradare jubent, et ipsa Veritas dixit: *Attendite ne graventur corda vestra in crapula et ebrietate.* Et Paulus apostolus: *Nolite inebriari vino in quo est luxuria.* Et Esaias propheta: *Væ vobis, qui potentes estis ad bibendum vinum, et viri fortes ad miscendam ebrietatem:* hoc enim malum speciale est paganorum, et nostræ gentis; hoc nec Franci, nec Galli, nec Longobardi, nec Græci faciunt. Et hoc scelus similiter synodali decreto et interdictu Scripturarum compescamus, si possumus; sin autem, vitantes et interdicentes, absolvamus animas nostras a sanguine perditorum.

11. De violenta quoque monachorum servitute, operibus et ædificiis regalibus, quæ in toto mundo Christianorum non auditur facta, nisi tantum in gente Anglorum; quod sacerdotibus Dei non tacendum nec consentiendum est, quod inauditum malum est præteritis sæculis. Venerandam fraternitatis vestræ dilectionem contra omnia adversa, illæsam pro nobis intercedentem, dextra Dei custodire dignetur.

diem noctemque continuare potando memoravit Tacitus Mor. Germ. 22. Salvianus *ebrietatem Alamanni* notat, De Gub. Dei iv. p. 126. Conf. quæ Bæda de moribus sui temporis indicat in Hist. iii. 10. et alibi.

9. *dixit*] Luc. xxi. 34. 10. *Paulus*] Eph. v. 18. 11. *Esaias*] v. 22.

17. *monachorum servitute*] Specialis hæc culpa fuit Ethelbaldi regis Merciorum, ad quem epistolam scripsit Bonifacius (Ep. 19. Serar. Wilk. Conc. i. p. 87), in qua, præter alia crimina, ita de hac re conqueri incipit: *Præterea nunciatum est nobis, quod multa privilegia ecclesiarum et monasteriorum fregisses, et abstulisses inde quasdam facultates:* et iterum: *Et dicitur quod præfecti et comites tui majorem violentiam et servitutem monachis et sacerdotibus irrogent, quam cæteri ante Christiani reges fecissent.* Quod vero ait hic de servitute monachorum in operibus et ædificiis regalibus facile intelligi potest. Artem enim illam et peritiam ædium fabricandarum et ornandarum quam Benedictus aliique studio tanto monachis suis conquisierat, voluit fortasse Ethelbaldus rex *multa pace fruens* (Gul. Malmes.) ad domos suas apparandas et decorandas transferre. Conf. Lappenb. i. p. 197.

13. *non tacendum*] Secundum hæc Bonifacii præcepta habitum est (sicut vulgo creditur) concilium Cloveshovense A. D. 747 Wilkins i. p. 94 A. D. 748 Matth. Westm. &c., in quo singula hæc, cum aliis rebus ad doctrinam et disciplinam pertinentibus, tractata sunt. Sed Thorpe, ad Lappenberg. vol. i. p. 225, opinatur concilium id A. D. 742 fuisse, citans Chron. Sax. quod habet: *Hoc anno magna synodus coacta est apud Cloveshou* &c. Constat tamen ex eodem Chron. Sax. Hunferthum, qui episcopus Wintoniæ synodo interfuit, sedem hanc non ante A. D. 744 cepisse, et e Contin. Chron. Bæd. Egwulfum episcopatum Lundoniæ non ante A. D. 745 tenuisse, qui etiam synodo interfuit. Conf. Spelm. Denique (ne Chronicon erroris arguamus) fieri potuit ut synodus bis intra quinquennium apud Cloveshou cogeretur.

INDEX NOMINUM.

N. B. C notat Continuationem Chronologicam Bædæ Historiæ Ecclesiasticæ.
A ——— Historiam Abbatum.
E ——— Epistolam ad Ecgbertum.
B ——— Epistolam Bonifacii ad Cudberthum.

Numeri absque literis libros et capita Historiæ Ecclesiasticæ.

D.

6

ERRATA.

P. 8. l. 38. "restiterint" corrige *restiterit*, quod habet cod. Mor.
P. 47. not. l. 26. post "Gratian. Caus. 12. q. 2. c. 30," adde, [Caus. 12. q. 1. c. 8.]
P. 142. not. l. 5. fin. dele, "ubi Uttan vocatur."
P. 223. l. 24. "fioc" corrige *hoc*.
P. 320. l. 46. ante, "Igitur," pone, 6.
P. 331. not. l. 34. ad finem pone, S.

March, 1856.

BOOKS AND PAMPHLETS

RECENTLY PUBLISHED BY

JOHN HENRY AND JAMES PARKER,

OXFORD; AND 377, STRAND, LONDON.

REV. P. FREEMAN.

THE PRINCIPLES OF DIVINE SERVICE. An Inquiry concerning the true manner of understanding and using the order for Morning and Evening Prayer, and for the Administration of the Holy Communion in the English Church. By the Rev. PHILIP FREEMAN, formerly Fellow and Tutor of St. Peter's College, Cambridge; late Principal of the Theological College, Chichester. 8vo., cloth, 10*s*. 6*d*.

REV. E. B. PUSEY, D.D.

THE DOCTRINE OF THE REAL PRESENCE, as contained in the Fathers, from the death of St. John the Evangelist to the Fourth General Council, vindicated in Notes on a Sermon, "The Presence of Christ in the Holy Eucharist," preached, A.D. 1853, before the University of Oxford. By the Rev. E. B. PUSEY, D.D., Regius Professor of Hebrew; Canon of Christ Church; late Fellow of Oriel College. 8vo., cloth, 12*s*.

REV. E. MONRO.

DAILY STUDIES DURING LENT. By the Rev. EDWARD MONRO, Incumbent of Harrow Weald, Middlesex; Author of "Parochial Work," "The Parish," "The Combatants," &c. Fcap. 8vo., antique cloth, 6*s*.

REV. W. KAY, D.D.

THE PROMISES OF CHRISTIANITY. An Essay, by W. KAY, D.D., Principal of Bishop's College, Calcutta, and Fellow of Lincoln College, Oxford. 8vo., cloth, 4*s*.

ABP. LAUD.

THE PRIVATE DEVOTIONS of Dr. WILLIAM LAUD, Archbishop of Canterbury, and Martyr. A new and revised Edition, with Translations to the Latin Prayers, handsomely printed with vignettes and red lines. Fcap. 8vo., antique cloth, 5*s*.

REV. N. SPINCKES.

SPINCKES' DEVOTIONS. The True Church-of-England-man's Companion in the Closet. With a Preface by NATHANIEL SPINCKES, M.A. A new Edition, with handsome floriated borders, fcap. 8vo., antique cloth, 4*s*.

THE DOCTRINE OF THE REAL PRESENCE, as set forth in the Works of Divines and others in the English Church since the Reformation. Part II. 8vo., 4*s*.

The two Parts complete, bound in one volume, cloth, 9s.

BP. BULL.

The Judgment of the Catholic Church on the necessity of believing that our Lord Jesus Christ is very God; the Primitive and Apostolic Tradition of the Doctrine concerning the Divinity of our Saviour Jesus Christ; Brief Animadversions on a Treatise of Mr. Gilbert Clerke. By George Bull, D.D. Vol. III. 8vo., cloth, 10*s*.

Forming Vol. LXXVII. of the "Anglo-Catholic Library."

BP. COSIN.

NOTES AND COLLECTIONS ON THE BOOK OF COMMON PRAYER. By John Cosin, D.D., Lord Bishop of Durham. Vol. V. Cloth, 12*s*.

Forming Vol. LXXVIII. of the "Anglo-Catholic Library."

S. CHRYSOSTOM.

S. JOANNIS CHRYSOSTOMI HOMILIÆ in Epistolas Paulinas. Tom. V., continens Homilias in Epistolas ad Philippenses, Colossenses et Thessalonicenses. 8vo., cloth, 14s. To Subscribers, 10*s*. 6*d*.

Forming Vol. X. of the "Bibliotheca Patrum."

DR. BURTON.

THE GREEK TESTAMENT, with English Notes. By the Rev. Edward Burton, D.D., sometime Canon of Christ Church, and Regius Professor of Divinity. Fifth Edition, revised, with a new Index. 8vo., 10*s*. 6*d*.

REV. J. DAVISON.

DISCOURSES ON PROPHECY, in which are considered its Structure, Use, and Inspiration; being the substance of Twelve Sermons preached in the Chapel of Lincoln's Inn, by John Davison, B.D. Sixth and cheaper Edition, 8vo., cloth, 9*s*.

PLAIN COMMENTARY.

A PLAIN COMMENTARY ON THE FOUR HOLY GOSPELS, intended chiefly for Devotional Reading. The set, with Illustrations, 7 vols., cloth, 1*l*. 8*s*. 6*d*.; strongly bound, 2*l*. 2*s*.

St. Matthew. 2 vols., 7*s*.	St. Luke. 2 vols., 7*s*.
St. Mark. 4*s*. 6*d*.	St. John. 2 vols., 10*s*.

"The Commentary is said to be intended for devotional reading, and certainly ought not to be approached in a controversial or even critical spirit. We will say only that the portion before us, including the Commentary on St. Matthew, fulfils the promise of the title-page, in being plain and fit for readers of all classes. The learning, which is great, is everywhere subordinated to real illustration and enforcing of the sacred text."—*Guardian*, Feb. 15, 1854.

"The Plain Commentary on the Four Holy Gospels is now carried on in the two additional volumes before us to the end of the Gospel of St. Luke. We desire to repeat and enforce, if possible, our expressions as to the beauty and value of this book, the simplicity of which is almost as remarkable as its depth and learning."—*Guardian*, Aug. 28, 1854.

SERMONS.

PLAIN SERMONS ON THE BOOK OF COMMON PRAYER. By a Writer in the "Tracts for the Christian Seasons." Fcap. 8vo., cloth, 5s.

SHORT SERMONS FOR FAMILY READING. Ninety Short Sermons for Family Reading, following the course of the Christian Seasons. By the Author of a "Plain Commentary on the Gospels."

Now complete, in 2 volumes, cloth, 8s.

ALL FAITH THE GIFT OF GOD.—REAL FAITH ENTIRE. Two Sermons preached before the University of Oxford, on the Twenty-third and Twenty-fourth Sundays after Trinity, 1855. By the Rev. E. B. PUSEY, D.D., Regius Professor of Hebrew, and Canon of Christ Church. 8vo., 2s.

BAMPTON LECTURES FOR 1855. The Absence of Precision in the Formularies of the Church of England, Scriptural, and suitable to a state of Probation. In Eight Sermons preached at Bampton's Lecture, 1855. By JOHN ERNEST BODE, M.A., Rector of Westwell, and late Student of Christ Church, Oxford. 8vo., 8s.

SERMONS ON THE LORD'S DAY, and some prominent points of Christian Doctrine and Practice. By G. S. GOWRING, M.A. Fcap. 8vo., cloth, 5s.

SINGLE SERMONS.

BISHOP OF OXFORD'S Sermon before the University, *Rome—her new Dogma and our Duties.* 8vo., sewed, 1s.

BISHOP OF OXFORD'S Sermon on *The English Reformation*, preached before the University, Nov. 5, 1855. 8vo., 1s.

BISHOP OF OXFORD'S Sermon, *Our Reception of the Truth of Christ's Message a Part of our Moral Probation*, preached before the University of Oxford, on the Fifth Sunday in Lent, March 9, 1856. 8vo., 1s.

PROFESSOR HEURTLEY'S Sermon on *The Lord's Day*, preached before the University, Nov. 4, 1855. 8vo., 1s.

PROFESSOR HEURTLEY'S Sermon on *The Doctrine of the Atonement*, preached before the University, Jan. 27, 1856. 8vo., 1s.

PROFESSOR HUSSEY'S Sermon on *The Atonement of our Lord Jesus Christ*, preached at the Ordination held by the Bp. of Oxford, Dec. 23, 1855. 8vo., 1s.

DR. GOULBURN'S Sermon on *The Goodness and Severity of God as manifested in the Atonement*, preached before the University of Oxford, Feb. 10, 1856. 8vo. 1s.

TWO SERMONS preached before the University of Oxford. By the Rev. T. D. BERNARD, M.A., of Exeter College. 8vo., 1s. 6d.

The Rev. C. BARING'S Sermon, *Christ's Death a Propitiatory Sacrifice*, preached before the University of Oxford, on the Second Sunday in Lent, Feb. 17, 1856. 8vo., 1s.

The Rev. F. MEYRICK'S Sermon, *God's Revelation and Man's Moral Sense considered in reference to the Sacrifice of the Cross*, preached before the University of Oxford, on the Fifth Sunday in Lent, March 9, 1856. 8vo., 1s.

THE TWO HOMES. A Tale. By the Author of "Amy Grant." Fcap. 8vo., cloth, 2*s*. 6*d*.

THE PILGRIM'S PROGRESS. For the use of Children in the English Church. Edited by the Rev. J. M. NEALE, M.A., Warden of Sackville College. Second Edition. Fcap. 8vo., 2*s*. 6*d*.

EPITAPHS FOR COUNTRY CHURCHYARDS. Collected and arranged by AUGUSTUS J. C. HARE, of University College, Oxford. Fcap. 8vo., 2*s*. 6*d*.

THE OLD WEEK'S PREPARATION towards a worthy receiving of the Holy Sacrament of the Lord's Supper, after the warning in the Church for its celebration. Edited by WILLIAM FRASER, B.C.L., Curate of Alton. 16mo., cloth, 2*s*.

A BRIEF HISTORY OF THE CHRISTIAN CHURCH, from the First Century to the Reformation. By J. S. BARTLETT. Fcap. 8vo., cloth, 2*s*. 6*d*.

PAROCHIAL PAPERS. VOL. II. Edited by the Rev. JOHN ARMITSTEAD, Vicar of Sandbach, Cheshire. Containing Lectures on Secular subjects. The Fabric of the Church.—Parochial Charities.—The Congregation: its Duties. —The Sacrament of Baptism.—Confirmation. 8vo., cloth, 7*s*.

THE CHRONICLES OF CAMBER CASTLE. A Tale of the Reformation. Fcap. 8vo., with Illustrations, cloth, 3*s*.

KENNETH; OR, THE REAR-GUARD OF THE GRAND ARMY. By the Author of the "Heir of Redclyffe," "Heartsease," &c., &c. Fcap. 8vo., with Illustrations, 5*s*.

THE CHRISTIAN YEAR. Thoughts in Verse for the Sundays and Holydays throughout the Year. Forty-seventh Edition. Fcap. 8vo., cloth, 7*s*. 6*d*.

A CATALOGUE OF OLD AND SECOND-HAND BOOKS, offered for Sale at Reduced Prices, by John Henry and James Parker, Oxford. (8vo., 148 pp.)

THE CHURCH CALENDAR AND DIARY. Parker's Church Calendar, bound with a Diary, printed in red and black, containing space for memoranda for every day throughout the year. Fcap. 8vo., roan, 2*s*. 6*d*.

THE CHURCHMAN'S YEAR-BOOK. The Churchman's Year-Book for 1856; or, The Ecclesiastical Annual Register: being a Record of Facts and Proceedings in connection with the Church of England during the year 1855. 8vo., cloth, 6*s*.

SHOREHAM CALENDAR. The Calendar of the College of S. Nicolas, Shoreham, for the year of our Lord 1856. 16mo., 1*s*.

Archaeological, &c.

ANCIENT ARMOUR AND WEAPONS of Europe, from the Iron Period of the Northern Nations to the end of the Thirteenth Century; with Illustrations from cotemporary monuments. By JOHN HEWITT, Member of the Archæological Institute of Great Britain. 8vo., cloth, gilt top, 18*s*.

SUFFOLK CHURCHES. Ecclesiastical and Architectural Topography of England, Part VII. Suffolk:—containing an Architectural account of every Church in the County, with notices of objects of interest, &c., &c. 8vo., cloth, 7*s*. 6*d*.

ALTERTHUMLICHES WARTREGISTER DER BAUKUNST. Deutsch-English, English-Deutsch. A Vocabulary of Architecture, English-German, and German-English, with references to the 1700 specimens engraved in the Glossary of Architecture. With an Introduction translated and condensed from "Der Vorschule Zur Geschichte der Kirchenbaukunst," von Wilhelm Lübke. 8vo., sewed, 2*s*.

Also the French-English and English-French Vocabulary. 8vo., sewed, 2*s*.

MANUALS OF GOTHIC ORNAMENT.

No. 1. GOTHIC STONE CARVING, with numerous Illustrations. 16mo., sq., 1*s*. 6*d*.

No. 2. GOTHIC MOULDINGS, with numerous Illustrations. 16mo., 1*s*. 6*d*.

No. 3. GOTHIC SURFACE ORNAMENT. *Just ready.*

PAROCHIAL.

Psalmody for the Christian Seasons. Selected from the "Cleveland Psalter." 18mo., limp, 1*s.*

Hymn-Book. A Hymn-Book for the Services of the Church, and for Private Reading. 18mo., cloth, 1*s.*; limp, 9*d.*

The Duty of Preparing Ourselves to Receive the Lord's Supper. A Pastor's Address to his Parishioners. By the Rev. T. L. Claughton, M.A., Vicar of Kidderminster. Fcap. 8vo., 1*d.*

Holy Matrimony. Devotional Exercises suggested by the Service in the Book of Common Prayer, for the use of those who intend to enter into that Holy Estate. By Robert Hake, Senior Canon of Canterbury Cathedral. Fcap. 8vo., sewed, 2*d.*

Prayers for Morning and Evening, compiled by the Rev. C. Marriott, B.D., Fellow of Oriel College, and Vicar of St. Mary the Virgin in Oxford. 16mo., cloth, 1*s.* 6*d.*

A Short Manual of Devotions for every day in the Week. 16mo., 6*d.*

Prayers for the use of School Teachers. 16mo., sewed, 2*d.*

Prayers for the Children of the Church. 16mo., 1*d.*

National Daily Prayer one Source of National Strength and Defence. Consisting of Extracts from the ordinary Services of the Book of Common Prayer of the Church of England, specially adapted to our present time of Trial. Sewed, 2*d.*

A Parting Gift to Young Women leaving School and entering Service. By the Author of "Charlie Burton," "Broken Arm," &c. Fcap. 8vo., sewed, 4*d.*

Little Footprints on the Old Church Path. A Memoir of a Christian Child. Third Edition. 18mo., 8*d.*

Selene; the Queen of the Rosy Cross. A Christian Fairy Tale. An attempt to bring Children's favourite fairy lore into the service of the Blessed Sign with which they were sealed at their baptism. 16mo., with illustration, 4*d.*

TALES FOR THE YOUNG MEN AND WOMEN OF ENGLAND.

"To make boys learn to read, and then to place no good books within their reach, is to give them an appetite, and leave nothing in the pantry save unwholesome and poisonous food, which, depend upon it, they will eat rather than starve."—*Sir W. Scott.*

Now ready, price 1*s. each.*

No. 1. Mother and Son.
No. 2. The Recruit. *A new Edition.*
No. 3. The Strike.
No. 4. James Bright, the Shopman.
No. 5. Jonas Clint.
No. 6. The Sisters.
No. 7. Caroline Elton; or, Vanity and Jealousy. } 1*s.*
No. 8. Servants' Influence. }
No. 9. The Railway Accident.
No. 10. Wanted, a Wife.
No. 11. Irrevocable.
No. 12. The Tenants at Tinkers' End.
No. 13. Windycote Hall.
No. 14. False Honour.
No. 15. Old Jarvis's Will.
No. 16. The Two Cottages.
No. 17. Squitch.

EDUCATIONAL.

THE ETHICS OF ARISTOTLE. With Notes by the Rev. W. E. JELF, B.D., Author of "A Greek Grammar," &c. 8vo., cloth, 12*s.*

The Text separately, 5*s.* The Notes separately, 7*s.* 6*d.*

Just published. Third Edition, cloth, 12s.

MADVIG'S LATIN GRAMMAR. A Latin Grammar for the Use of Schools. By Professor MADVIG, with additions by the Author. Translated by the Rev. G. F. WOODS, M.A. 8vo., uniform with JELF'S "Greek Grammar."

Competent authorities pronounce this work to be the very best Latin Grammar yet published in England. This new Edition contains an Index to the Authors quoted.

A MANUAL OF GREEK AND LATIN PROSE COMPOSITION, specially designed to illustrate the differences of Idiom between those Languages and the English. By E. R. HUMPHREYS, LL.D., Head Master of Cheltenham Grammar-School. Crown 8vo., cloth, 3*s.* 6*d.*

THE ANNALS OF ENGLAND; an Epitome of English History, from Cotemporary Writers, the Rolls of Parliament, and other Public Records. Vol. I., fcap. 8vo., with Illustrations, cloth, 5*s.*

The Second Volume, price 5s., is just ready.

THE CLASSICS, WITH SHORT NOTES.

(Recently published.)

EURIPIDES—*Alcestis.* 1*s.*
——— *Hippolytus.* 1*s.*
——— *Phœnissæ.* 1*s.*

SOPHOCLES—*Philoctetes.* 1*s.*
——— *Antigone.* 1*s.*
——— *Trachiniæ.* 1*s.*

ÆSCHINES *in Ctesiphontem.* 2*s.*

SALLUST—*Catiline.* 1*s.*
——— *Jugurtha.* 1*s.* 6*d.*

HORACE—*Odes and Epodes.* 2*s.*
——— *Satires.* 1*s.*
——— *Epist. et Ars Poetica.* 1*s.*

CORNELIUS NEPOS. 1*s.* 6*d.*

SHORT NOTES to the Six Plays of EURIPIDES. 16mo., in one vol., cloth, 3*s.*

—— The Text, ditto, 3*s.* 6*d.*

SHORT NOTES to the Seven Plays of SOPHOCLES. Cloth, 3*s.*

—— The Text, ditto, 3*s.* 6*d.*

SHORT NOTES to HORACE. Cloth, 2*s.*

—— The Text, ditto, 2*s.*

N.B.—A Catalogue, containing a complete list of the Classics, with Short Notes, and other publications, may be had free by post on receipt of a Penny Stamp.

Books printed at the University Press, Oxford;

AND SOLD BY

JOHN HENRY PARKER, Oxford, and 377, Strand, London;

and E. GARDNER, 7, Paternoster-row, London.

INETT'S CHURCH HISTORY. Origines Anglicanæ; or, A History of the English Church from the Conversion of the English Saxons till the Death of King John. By JOHN INETT, D.D., Precentor, and Canon Residentiary of Lincoln. A new Edition, by the Rev. JOHN GRIFFITHS, M.A., late Fellow and Tutor of Wadham College. 3 vols. 8vo., cloth, 1*l.* 11*s.* 6*d.*

BINGHAM'S WORKS. The Works of the Rev. JOSEPH BINGHAM, M.A., edited by his lineal descendant, the Rev. R. BINGHAM, Jun., M.A., formerly of Magdalen Hall, Oxford, and for many years Curate of Trinity Church, Gosport. A new Edition, in 10 volumes. 8vo., cloth, 5*l.* 5*s.*

HOOPER'S WORKS. The Works of the Right Rev. GEORGE HOOPER, D.D., sometime Bishop of Bath and Wells. A new Edition, in two volumes. 8vo., cloth, 16*s.*

SACRED CHRONOLOGY. By the late GODFREY FAUSSETT, D.D., Lady Margaret's Professor of Divinity, and Canon of Christ Church, Oxford. Edited by ROBERT FAUSSETT, M.A. 8vo., cloth, 7*s.* 6*d.*

RHEMES AND DOWAY. An Attempt to shew what has been done by Roman Catholics for the diffusion of the Holy Scriptures in English. By the Rev. HENRY COTTON, D.C.L., Archdeacon of Cashel, &c. 8vo., cloth, 9s.

THE CLERGYMAN'S INSTRUCTOR. Or a Collection of Tracts on the Ministerial Duties. Sixth Edition. 8vo., cloth, 6*s.* 6*d.*

NOVUM ORGANUM. Francisci Baconi de Verulamis, summi Angliæ Cancellarii Novum Organum, sine Judicia Verba de interpretatum naturæ.

THE NOVUM ORGANON; or, A True Guide to the Interpretation of Nature. By FRANCIS BACON, Lord Verulam, Lord Chancellor of England. A new Translation. By the Rev. G. W. KITCHIN, M.A. 8vo., cloth, 9*s.* 6*d.*

GAISFORD'S HEPHÆSTION. Hephæstionis Alexandrini Enchiridion, iterum edidit THOMAS GAISFORD, S.T.P., &c. Accedunt Terentianus Maurus de Syllabis et Metres, et Procli Chrestomathia Grammatica. 2 vols. 8vo., cloth, 1*l.* 5*s.*

XENOPHONTIS EXPEDITIO CYRI, ex recensione et cum annotationibus LUDOVICI DINDORFII. Editio Secunda, auctior et emendatior. 8vo., cloth, 10*s.* 6*d.*

LIDDELL AND SCOTT'S LEXICON. A Lexicon abridged from Liddell and Scott's Greek-English Lexicon. Fifth Edition. Cloth, 6*s.* 6*d.*

